

דוח תקופתי לשנת 2009

דוח תקופתי לשנת 2009

פרק א:	תיאור עסקי התאגיד
פרק ב:	דוח הדירקטוריון
פרק ג':	דוחות כספיים
פרק ד:	הצגת נתונים כספיים מתוך הדוחות הכספיים המאוחדים המיוחדים לחברה
פרק ה:	פרטים נוספים על התאגיד
פרק ו:	נספחים

פרק א': תיאור עסקי התאגיד

תוכן עניינים

5-א	חלק א' - פעילות התאגיד ותיאור התפתחות עסקיו
7-א	1. תיאור ההתפתחות הכללית של עסקי התאגיד
7-א	1.1 פעילות התאגיד ותיאור התפתחות עסקיו*
10-א	1.2 הגדרות
11-א	1.3 עקרונות כלליים ושיטות בתחומי הביטוח השונים
12-א	1.4 תחומי פעילות
13-א	1.5 השקעות בהון התאגיד ועסקאות במניותיו
14-א	1.6 חלוקת דיבידנדים
15-א	חלק ב' - מידע כספי לגבי תחומי הפעילות של התאגיד
17-א	2. מידע כספי לגבי תחומי הפעילות של החברה
17-א	2.1 ריכוז תוצאות הפעילות
18-א	2.2 מידע כספי לפי תחומי הפעילות של התאגיד
27-א	חלק ג' - תיאור ומידע על תחומי הפעילות של התאגיד
29-א	3. ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח
29-א	3.1 מידע כללי על תחום הפעילות
53-א	3.2 מוצרים ושירותים
65-א	3.3 פילוח נתונים עבור מוצרים ושירותים
68-א	3.4 לקוחות
69-א	3.5 שיווק והפצה
72-א	3.6 ביטוח משנה
73-א	3.7 ספקים ונותני שירותים
73-א	3.8 תחרות
77-א	3.9 הסכמים מהותיים והסכמי שיתוף פעולה
81-א	4. ביטוח רכב חובה
81-א	4.1 מידע כללי על תחום הפעילות
87-א	4.2 מוצרים ושירותים
88-א	4.3 פילוח נתונים עבור מוצרים ושירותים
88-א	4.4 לקוחות
88-א	4.5 שיווק והפצה
89-א	4.6 התפתחות התביעות התלויות ברוטו ובשייר
89-א	4.7 ביטוח משנה
90-א	4.8 ספקים ונותני שירותים
90-א	4.9 תחרות
91-א	4.10 הסכמים מהותיים והסכמי שיתוף פעולה
93-א	5. ביטוח רכב רכוש
93-א	5.1 מידע כללי על תחום הפעילות
96-א	5.2 מוצרים ושירותים
96-א	5.3 פילוח נתונים עבור מוצרים ושירותים
97-א	5.4 לקוחות
97-א	5.5 שיווק והפצה
98-א	5.6 התפתחות התביעות התלויות ברוטו ובשייר
98-א	5.7 ביטוח משנה
99-א	5.8 ספקים ונותני שירותים
99-א	5.9 תחרות
100-א	5.10 הסכמים מהותיים והסכמי שיתוף פעולה
101-א	6. ביטוח כללי
101-א	6.1 מידע כללי על תחום הפעילות
106-א	6.2 מוצרים ושירותים
109-א	6.3 פילוח נתונים עבור מוצרים ושירותים
109-א	6.4 לקוחות
110-א	6.5 שיווק והפצה
111-א	6.6 התפתחות התביעות התלויות ברוטו ובשייר
111-א	6.7 ביטוח משנה
113-א	6.8 ספקים ונותני שירותים

114-א	תחרות	6.9
115-א	שירותים ומוצרים פיננסיים	7.
115-א	מידע כללי על תחום הפעילות	7.1
118-א	מוצרים ושירותים	7.2
121-א	פילוח הכנסות ורווחיות מוצרים ושירותים	7.3
121-א	לקוחות	7.4
121-א	שיווק והפצה	7.5
122-א	תחרות	7.6
123-א	ספקים ונותני שירותים	7.7
123-א	מימון	7.8
123-א	מגבלות ופיקוח על פעילות התאגיד	7.9
127-א	הסכמים מהותיים	7.10
129-א	חלק ד' - מידע נוסף ברמת כלל הקבוצה	
131-א	8. תיאור עסקי התאגיד – עניינים הנוגעים לפעילות הקבוצה בכללותה	
131-א	8.1 סביבה כללית והשפעת גורמים חיצוניים על פעילות התאגיד	
134-א	8.2 מגבלות ופיקוח על פעילות התאגיד	
150-א	8.3 השקעות	
158-א	8.4 ביטוח משנה	
161-א	8.5 ספקים ונותני שירותים	
162-א	8.6 הון אנושי	
169-א	8.7 שיווק והפצה	
170-א	8.8 רכוש קבוע ומתקנים	
171-א	8.9 עונתיות	
172-א	8.10 נכסים לא מוחשיים	
173-א	8.11 הליכים משפטיים	
173-א	8.12 מימון	
174-א	8.13 דירוג אשראי	
175-א	8.14 מיסוי	
175-א	8.15 הסכמים מהותיים	
175-א	8.16 יעדים ואסטרטגיה עסקית	
179-א	חלק ה' - משטר תאגידי	
181-א	9. משטר תאגידי	
181-א	9.1 כללי – ישיבות הדירקטוריון וועדותיו	
182-א	9.2 ועדות דירקטוריון	
183-א	9.3 קצין ציט	
184-א	9.4 קוד אתי	
184-א	9.5 סקר הערכה של המפקח על הביטוח	
185-א	חלק ו' - ניהול סיכונים	
187-א	10. ניהול סיכונים	
187-א	10.1 מדיניות ניהול הסיכונים	
187-א	10.2 תהליכי העבודה	
187-א	10.3 דיון בגורמי סיכון	
190-א	10.4 טבלת גורמי סיכון	
190-א	10.5 עמדת הדירקטוריון בעניין אופן ניהול הסיכונים	

חלק א': פעילות התאגיד ותיאור התפתחות עסקיו

בהתאם לתקנה 88 לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומידיים), התש"ל-1970, הוראות התוספת לתקנות ניירות ערך (פרטי תשקיף, מבנה וצורה), התשכ"ט-1969 בדבר פרטים ועקרונות לעריכת פרק "תיאור עסקי התאגיד" אינן חלות על תאגיד שהינו מבטח, ככל שמידע זה מתייחס למבטח. בשל היות עיקר החזקותיה של החברה תאגידיים שהינם מבטחים (מנורה מבטחים ביטוח בע"מ ובאמצעותה גם מנורה מבטחים פנסיה בע"מ ושומרה חברה לביטוח בע"מ), נערך רובו של פרק זה בהתאם לחוזרי המפקח על הביטוח מס' 1-3-2006 ומס' 1-1-2007, ומס' 4-1-2010, אשר החילו את תקנות ניירות ערך האמורות, בשינויים המתחייבים מאופי הפעילות של מבטחים, לעיתים, תוך קביעת פירוט שונה מהנדרש לפי התקנות האמורות, וכן בהתאם לחוזרים נוספים שפורסמו על ידי המפקח מעת לעת.

פרק השירותים הפיננסיים נערך בהתאם להוראות התוספת לתקנות ניירות ערך (פרטי תשקיף, מבנה וצורה), התשכ"ט-1969.

1. תיאור ההתפתחות הכללית של עסקי התאגיד

1.1 פעילות התאגיד ותיאור התפתחות עסקיו*

1.1.1 מנורה מבטחים החזקות בע"מ (להלן: "החברה") הינה חברת החזקות, אשר נכון למועד הדוח, עוסקת, באמצעות חברות בשליטתה, בכל ענפי הביטוח העיקריים, ובכלל זה ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח, ביטוח רכב (חובה ורכוש) וביטוח כללי. בנוסף, עוסקת החברה, באמצעות חברות בשליטתה, בפעילות בתחום שוק ההון והפיננסים, ובכלל זה בניהול קרנות נאמנות, ניהול תיקי השקעות וחיתום. לחברה גם פעילויות נוספות (שאינן מהוות "תחום פעילות" כהגדרת המונח בתקנות ניירות ערך (פרטי תשקיף וטיוטת תשקיף, מבנה וצורה), התשכ"ט-1969, כגון השקעה בנדל"ן בחו"ל באמצעות חברה בשליטתה.

1.1.2 החברה התאגדה בישראל (פלשתינה) בשנת 1935 כחברה פרטית בשם משרד לאחריות כללית בע"מ. בשנת 1948 שונה שמה של החברה ל"מנורה משרד לאחריות ולביטוח משנה בע"מ", בשנת 1976 שינתה החברה את שמה ל"מנורה חברה לביטוח בע"מ", בשנת 1998 שינתה החברה את שמה ל"מנורה החזקות בע"מ" (ראה לעניין זה סעיף 1.1.5) ובשנת 2006 שינתה החברה את שמה לשמה הנוכחי.

1.1.3 בשנת 1982 בוצעה הנפקה לציבור של מניות החברה בבורסה לניירות ערך בתל-אביב בע"מ והחברה הפכה לחברה ציבורית.

1.1.4 החל ממועד התאגדותה של החברה, עסקה החברה בתחומי ביטוח שונים בעצמה ובאמצעות חברות בנות בשליטתה.

1.1.5 בשנת 1998 פוצלו עסקי הביטוח של החברה לחברה בת בשליטתה, הנקראת כיום מנורה מבטחים ביטוח בע"מ (להלן: "מנורה מבטחים ביטוח"). החל מחודש אוקטובר 2004 מנהלת החברה, באמצעות מנורה מבטחים פנסיה בע"מ (בשמה הקודם: מבטחים קרנות פנסיה בע"מ) (להלן: "מנורה מבטחים פנסיה"), חברה בבעלותה ובשליטתה המלאה של מנורה מבטחים ביטוח, את קרן הפנסיה החדשה המקיפה - "מבטחים החדשה" (בשמה הקודם: "מבטחים יותר"), שהינה קרן הפנסיה החדשה הגדולה בישראל (להלן: "מבטחים החדשה") ואת קרן הפנסיה החדשה המשלימה "מבטחים משלימה".

1.1.6 בשנת 2001 מוזגה מנוליף מנורה חברה לביטוח בע"מ, חברה בת של החברה, שעסקה בתחום ביטוח החיים, לתוך חברה בת אחרת של החברה, מנורה מבטחים ביטוח.

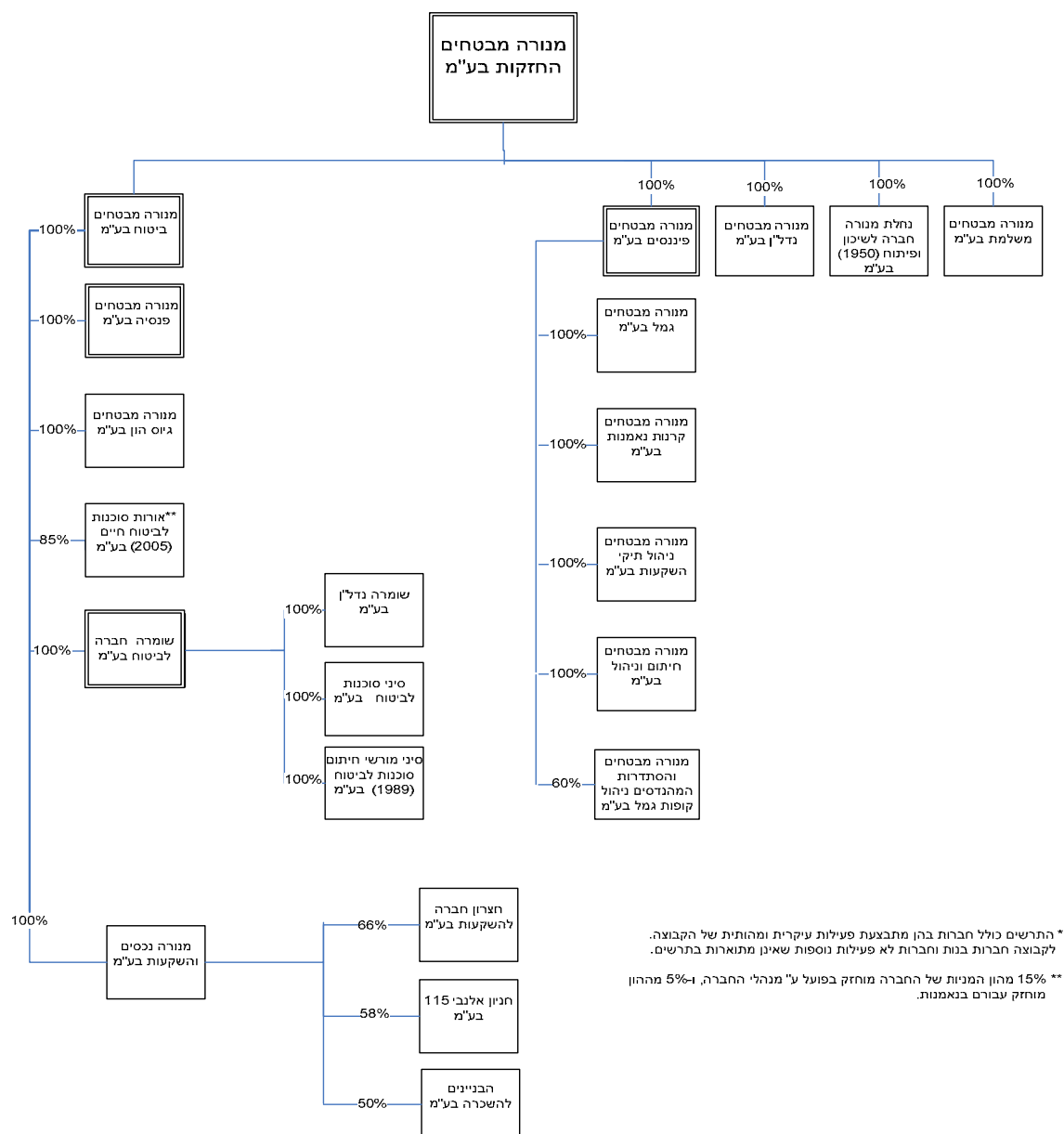
1.1.7 בשנת 2005 החלה החברה, באמצעות חברה בת בבעלות מלאה הנקראת כיום מנורה מבטחים פיננסים בע"מ (להלן: "מנורה מבטחים פיננסים"), לעסוק בפעילות בתחום שוק ההון והפיננסים. לפרטים בדבר הפעילות בתחום השירותים הפיננסיים המתקיימת בחברה נכון למועד דוח זה, ראה סעיף 7 להלן.

* להגדרות בפרק זה, ראה סעיף 1.2 להלן.

- 1.1.8 בשנת 2005 הועברה הבעלות המלאה בחברה לניהול קופות גמל, הנקראת כיום מנורה מבטחים גמל בע"מ (להלן: "מנורה מבטחים גמל"), ממנורה מבטחים פנסיה (חברה נכדה של החברה) למנורה מבטחים פנסים. מנורה מבטחים גמל הוקמה כחברת בת של מנורה מבטחים פנסיה בשנת 1999 והתחילה לפעול בתחום קופות הגמל וההשתלמות בשנת 2003. החל ממועד העברת הפעילות כאמור, מנהלת מנורה מבטחים גמל קופות גמל ופעילותה בענף זה מתפתחת הן בדרך של רכישת פעילויות קופות גמל קיימות והן בדרך של הקמת קופות גמל חדשות. לפרטים בדבר פעילות ניהול קופות הגמל המתקיימת בקבוצה ובכלל זה תיאור רכישת פעילות קופות גמל נוספות נכון למועד דוח זה, ראה סעיף 3 להלן.
- 1.1.9 בנוסף, במהלך חודש אוגוסט 2005, הוקמה חברה לניהול קרנות נאמנות, המוחזקת כיום בבעלותה המלאה של מנורה מבטחים פנסים והנקראת מנורה מבטחים קרנות נאמנות בע"מ (להלן: "מנורה מבטחים קרנות"). בשנת 2006 החלה מנורה מבטחים קרנות את פעילותה עת שרכשה את מרבית פעילות ניהול קרנות הנאמנות של אגוד קרנות נאמנות (א.ק.ן) בע"מ מבנק אגוד לישראל בע"מ וכן את רוב פעילות ניהול קרנות הנאמנות של עמדה ניהול קרנות נאמנות בע"מ מבנק מזרחי טפחות בע"מ. לפעילות ניהול קרנות הנאמנות המתקיימת בקבוצה נכון למועד דוח זה, ראה סעיף 7 להלן.
- 1.1.10 בשנת 2006 החלה החברה להשקיע בנדל"ן בחו"ל באמצעות מנורה מבטחים נדל"ן בע"מ. מאחר וההשקעות כאמור מבוצעות, שלא באמצעות מנורה מבטחים ביטוח, החברה אינה כפופה בביצוע ההשקעות למגבלות החלות על השקעות דומות הנעשות בכספי המבוטחים.
- 1.1.11 בחודש דצמבר 2007, רכשה מנורה מבטחים ביטוח מאת סיני החזקות ביטוח (1993) בע"מ (להלן: "סיני החזקות") את מניות שומרה חברה לביטוח בע"מ (להלן: "שומרה"), שהייתה חברת בת של סיני החזקות וכן את מניות סיני מורשי חיתום סוכנות לביטוח (1989) בע"מ (להלן: "סיני מורשי חיתום"). שומרה עוסקת בעיקר בתחומים של ביטוח רכב (חובה ורכוש) וביטוח רכוש וכן מחזיקה בסוכנות ביטוח (סיני סוכנות לביטוח בע"מ) ובשני מבנים (באמצעות שומרה נדל"ן בע"מ). לפרטים בעניין הרכישה ראה דיווחים מידיים של החברה מיום 9 באוגוסט 2007 ומיום 16 בדצמבר 2007. לתיאור מפורט של הסכם הרכישה ראה סעיף 8.15.1 להלן. בהמשך לאמור, פעילות הקבוצה בתחומי הביטוח בהם עוסקת שומרה מאחדת, החל משנת 2008, גם את פעילות שומרה.

תרשים מבנה אחזקות הקבוצה ליום 31 בדצמבר 2009 (*)

1.2 הגדרות

למונחים המפורטים להלן תהיה בפרק תיאור עסקי התאגיד המשמעות הרשומה לצידם, אלא אם נאמר במפורש אחרת:

"גוף מוסדי" - מבטח וחברה מנהלת;

"דמי ביטוח" - הסכום שמשלם המבוטח למבטח עבור הפוליסה;

"דמי גמולים" - הסכום שמשלם עמית (שכיר, עצמאי ומעסיק) בקרן פנסיה או עמית בקופת גמל עבור הביטוח הפנסיוני או החיסכון בקופת הגמל, לפי העניין;

"דמים" - סכומים המשולמים על ידי המבוטח לכיסוי הוצאות המבטח, כגון: דמי רישום, או לכיסוי תשלומי חובה כגון: מסים והיטלים שונים;

"הדוחות הכספיים" - הדוחות הכספיים המבוקרים של החברה ליום 31 בדצמבר 2009;

"החברה" - מנורה מבטחים החזקות בע"מ;

"המפקח" או **"המפקח על הביטוח"** או **"הממונה"** - הממונה על שוק ההון, ביטוח וחיסכון במשרד האוצר שהוא גם המפקח על הביטוח, כהגדרתו בחוק הפיקוח;

"הקבוצה" - החברה, מנורה מבטחים ביטוח, מנורה מבטחים פיננסים, שומרה והחברות שבשליטתן, במישרין או בעקיפין;

"חוזרי המפקח" - חוזרים, ניירות עמדה והבהרות המתפרסמים על ידי הממונה או המפקח;

"חוק הגנת הפרטיות" - חוק הגנת הפרטיות, התשמ"א-1981;

"חוק השקעות משותפות בנאמנות" - חוק השקעות משותפות בנאמנות, התשנ"ד-1994;

"חוק החברות" - חוק החברות, התשנ"ט-1999;

"חוק חוזה הביטוח" - חוק חוזה הביטוח, התשמ"א-1981;

"חוק הייעוץ הפנסיוני" - חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (עיסוק בייעוץ פנסיוני ובשיווק פנסיוני), התשס"ה-2005;

"חוק ניירות ערך" - חוק ניירות ערך, התשכ"ח-1968;

"חוק הפיקוח" - חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981 (בשמו הקודם: חוק הפיקוח על עסקי ביטוח, התשמ"א-1981);

"חוק קופות גמל" - חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל), התשס"ה-2005;

"חיתום" - תהליך אישור הצעת הביטוח ופעולת תמחור הפוליסה המבוצעת, בין היתר, בעזרת הנחות אקטואריות (למעט לעניין סעיף 7 להלן);

"התחייבות חיתומית" - התחייבות לרכוש ניירות ערך המוצעים על פי תשקיף אם לא ירכוש אותם הציבור או התחייבות לרכוש ניירות ערך המוצעים על פי תשקיף כדי למכור אותם לציבור;

"חתם" - מי שהתחייב בהתחייבות חיתומית;

"מנורה מבטחים ביטוח" - מנורה מבטחים ביטוח בע"מ;

"מנורה מבטחים גמל" - מנורה מבטחים גמל בע"מ;

"מנורה מבטחים מהנדסים" - מנורה מבטחים והסדרות המהנדסים ניהול קופות גמל בע"מ;

"מנורה מבטחים פנסיה" - מנורה מבטחים פנסיה בע"מ;

"מנורה מבטחים פיננסים" - מנורה מבטחים פיננסים בע"מ והחברות בשליטתה, אלא אם כן צוין במפורש אחרת;

"מנורה מבטחים נדל"ן" - מנורה מבטחים נדל"ן בע"מ;

"פקודת מס הכנסה" או **"הפקודה"** - פקודת מס הכנסה [נוסח חדש];

"שומרה" - שומרה חברה לביטוח בע"מ והחברות שבשליטתה, אלא אם כן משתמע או צוין במפורש אחרת.

"שייר" - יתרת סיכון המוטלת על המבטח לאחר העברת חלק מהסיכון למבטח משנה;
"תקנות דרכי ההשקעה" - תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (דרכי השקעת ההון והקרנות של מבטח וניהול התחייבויותיו), התשס"א-2001;
"תקנות ההון המינימאלי" - תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (הון עצמי מינימאלי הנדרש ממבטח), התשנ"ח-1998;
"תקנות החישוב" - תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (דרכי חישוב הפרשות לתביעות עתידיות בביטוח כללי), התשמ"ה-1984;
"תקנות פרטי דין וחשבון" - תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (פרטי דין וחשבון), התשנ"ח-1998;
"תקנות קופות הגמל" - תקנות מס הכנסה (כללים לאישור וניהול קופות גמל), התשכ"ד-1964;
"I.B.N.R." - (Incurred but not reported) - הפרשה בגין תביעות שאירעו אך טרם דווחו לחברה;
S&P - Standard & Poor's - חברת דירוג אשראי בינלאומית;

1.3 עקרונות כלליים ושיטות בתחומי הביטוח השונים

1.3.1 אקטואריה

התחייבויות ביטוחיות (עתודות ביטוח ותביעות תלויות) של הקבוצה מחושבות במרביתן על פי מודלים אקטואריים.
מודלים אלו, המשלבים חישובים סטטיסטיים, מבוססים על נתוני עבר וניתוח מגמות ובאים להבטיח כי העתודות שהופרשו מהוות רזרבה הולמת להתחייבויות הביטוחיות.
האקטוארים בקבוצה עוסקים בתמחור תעריפים, חישוב עתודות הביטוח, התביעות התלויות וההתחייבויות הפנסיוניות בקרן הפנסיה, חלקם של מבטחי המשנה בהם וכן בבקרת רווחיות מוצרי הביטוח בתחום ביטוח חיים ובריאות. בתחום הביטוח הכללי בקרת רווחיות מוצרי הביטוח נעשית בשיתוף עם מנהל האגף.
לקבוצה ארבעה אקטוארים ממונים, בארבעה ענפי הביטוח, אחד בביטוח כללי, אחד בביטוח חיים, אחד בביטוח בריאות, וכן אקטואר ממונה לתחום הפנסיה, בהתאם להוראות המפקח.
על פי הוראות הפיקוח, על הקבוצה לבצע הערכה אקטוארית בתחום הביטוח הכללי, בתחום ביטוח חיים ובריאות, ובתחום הפנסיה לצורך קביעת העתודות והתביעות התלויות. בחוזרי המפקח, מפורטים הכללים לעניין מתכונת ההערכות האקטואריות שיש לבצע וההצהרה עליה על האקטוארים הממונים לחתום.
ראה גם באור מס' 2(ו) לדוחות הכספיים.

1.3.2 התפתחות התביעות התלויות ברוטו ובשייר

ההתחייבויות הביטוחיות בביטוח כללי מתבטאות במאזן בעתודות לתביעות תלויות ולסיכונים שטרם חלפו. לפרטים ראה גם באור מס' 18 לדוחות הכספיים.

תביעות תלויות כוללות

(א) תביעות תלויות שנרשמו בספרים כוללות הפרשה מתאימה לסילוק התביעה והוצאות הטיפול בה עד לסוף התקופה ואשר טרם שולמו לתאריך הדוחות הכספיים. הפרשה זו מתבססת על הערכה של מחלקת התביעות וגורמים מקצועיים חיצוניים.

(ב) I.B.N.R.

(ג) הפרשה בגובה ההפרש שבין סך התשלומים שישולמו עבור התביעות התלויות הידועות על פי הערכה אקטוארית לבין התשלומים הצפויים על פי הערכת מחלקת התביעות (להלן: "התפתחות").

(ד) הפרשה בגין הוצאות עקיפות ליישוב תביעות (Reserve for unpaid Unallocated Loss Adjustment Expenses).

(ה) סכום הצבירה בענפי החבויות (בביטוח כללי) - עודף הכנסות על הוצאות (להלן: "העודף") המורכב מפרמיות, הוצאות רכישה, תביעות וחלק מהכנסות מהשקעות לפי ענפי הביטוח ושנת החיתום המתייחסת. העודף המצטבר, לפני סיום השנה השלישית, או החמישית, לפי העניין, ממועד שנת תחילת הביטוח, בניכוי עתודה לסיכונים שטרם חלפו (להלן: "הצבירה") נכלל בסעיף תביעות תלויות.

(ו) הקבוצה נוהגת לערוך בענפי ביטוח כללי השוואה בין הערכות האקטוארים לבין ההערכות הפרטניות של התביעות המבוצעות על ידי מחלקת התביעות ויועציה החיצוניים. מדיניות הקבוצה הינה לכלול במאזן, בענפי הביטוח הכללי, למעט ענפי חבויות ורכב חובה, את הערכת האקטואר. בענפי החבויות ורכב החובה, נלקח הסכום הגבוה מבין הערכות האקטואר ובין ההערכות הפרטניות של מחלקת התביעות, לפי שנת חיתום. החברה מנהלת שתי מערכות הערכה בענפים שאינם חבויות ורכב חובה, כאשר ההערכות מתבצעות על בסיס ההנחות המקצועיות של מחלקת תביעות ויועציה החיצוניים. הערכות אלו מהוות מקור השוואה לתחשיבים האקטוארים שהקבוצה מבצעת. במקרה של פערים משמעותיים בין ההערכות השונות, מתבצעת בחינה להבנה וקבלת הסברים לפערים. ההערכות הפנימיות שמבצעת החברה מהוות הליך בקרה להערכות האקטואר, אשר נכללות לבסוף במאזן.

(ז) חישוב התפתחות התביעות התלויות נערך על בסיס שנות אירועי התביעות. בענפי חבויות ורכב חובה החישוב נערך כאמור על בסיס שנות אירועי התביעות ולאחר מכן מיוחס לשנות החיתום של הפוליסות אליהן מתייחסות התביעות.

עתודות לסיכונים שטרם חלפו

העתודות לסיכונים שטרם חלפו מחושבות בהתאם לתקנות החישוב והן נועדו להקביל חלק מההכנסות שנרשמו בתקופת הדיווח החשבונאי בגין פוליסות שתוקפן נמשך גם לאחר סיומה של אותה תקופה (להלן: "הכנסות מראש") לכיסוי תביעות, בגין אירועים שעלולים להתרחש בפרק הזמן בו הפוליסות תהיינה בתוקף במהלך תקופת הדיווח הכספי הבאה.

העתודה לסיכונים שטרם חלפו לגבי עסקים המתנהלים על בסיס שנתי, מחושבת לפי הפרמיה המיוחסת לחודשי הביטוח שלאחר שנת הדיווח.

ביחס לענפי רכב רכוש ודירות נקבע בתקנות החישוב שיש לבחון אם חישוב העתודה על בסיס סכום דמי הביטוח היחסי לימי הביטוח שלאחר שנת הדיווח (להלן: "עתודה מינימאלית") מספיק לכיסוי החשיפה הביטוחית על בסיס ניסיון הנזקים בעבר. ההפרשה לעתודה מבוצעת לפי התוצאה הגבוהה מבין שתי השיטות.

הפרשה לפרמיה בחסר

כחלק מבחינת מספיקות העתודות נבדקת גם נאותות העתודה לסיכונים שטרם חלפו, וזאת, בין היתר, בכלים אקטואריים בענפים אשר לגביהם קיים מידע סטטיסטי מספק. במידה ועל פי ההערכה האקטוארית לעניין זה קיים חסר בפרמיה שטרם הורווחה אזי מתבצעת הפרשה נוספת ל"פרמיה בחסר" המצטרפת להתחייבויות הביטוחיות.

להרחבה בנושא חישוב עתודות ותביעות תלויות בענף ביטוח חיים ובענף ביטוח כללי ראה באור מס' 2(ו)2(ד) לדוחות הכספיים.

1.4 תחומי פעילות

הקבוצה עוסקת בתחומי הפעילות הבאים:

1.4.1 **ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח:** תחום פעילות זה כולל את פעילויות ביטוח החיים והבריאות (טווח ארוך) הנותנים כיסוי לאירועים ביטוחיים הנובעים מסיכונים שונים במהלך חיי הפרט וכולל גם חיסכון ארוך טווח. בנוסף, הקבוצה מנהלת קרנות פנסיה, גמל והשתלמות, זאת באמצעות חברות בנות: מנורה מבטחים ביטוח, מנורה מבטחים פנסיה, מנורה מבטחים גמל ומנורה מבטחים מהנדסים.

1.4.2 **ביטוח רכב חובה:** פעילות התחום הינה מתן כיסוי ביטוחי לנזק גוף שנגרם כתוצאה משימוש בכלי רכב מנועי, כנדרש על פי דין. הפעילות כוללת שיווק ומכירה של

פוליסות ביטוח רכב חובה, ומתנהלת בקבוצה באמצעות מנורה מבטחים ביטוח ושומרה.

1.4.3 **ביטוח רכב רכוש:** תחום זה כולל את פעילות הקבוצה בשיווק ומכירה של פוליסות לביטוח נזקי רכוש לרכב, לרבות נזקי צד ג', הנגרמים באמצעות כלי רכב מבטחים, והוא מנוהל בקבוצה באמצעות מנורה מבטחים ביטוח ושומרה.

1.4.4 **ביטוח כללי:** תחום זה כולל את יתר ענפי הביטוח. הביטוחים העיקריים בתחום זה הינם ביטוח חבויות, ביטוח רכוש, וביטוח בריאות (טווח קצר) וכן פעילויות שלא נכללו בתחומי פעילויות אחרים.

להלן פירוט הענפים העיקריים הנכללים בתחום ביטוח כללי:

1.4.4.1 **ביטוח חבויות:** ענף זה כולל את פעילות הקבוצה בשיווק ומכירה של פוליסות לביטוח חבויות כלפי צדדי ג', והוא מנוהל בקבוצה באמצעות מנורה מבטחים ביטוח ושומרה.

1.4.4.2 **ביטוח רכוש:** במסגרת ענף זה פועלת הקבוצה בשיווק ומכירה של פוליסות ביטוח רכוש אשר אינו נכלל במסגרת הפוליסות המוצעות בתחום ביטוח רכב רכוש, והוא מנוהל בקבוצה באמצעות מנורה מבטחים ביטוח ושומרה.

1.4.4.3 **ביטוח בריאות (טווח קצר):** במסגרת ענף זה פועלת הקבוצה בשיווק ומכירה של פוליסות, פרט וקבוצתיות, לביטוח תאונות אישיות ולביטוח מחלות ואשפוז (ביטוח נסיעות לחו"ל וביטוח עובדים זרים ותיירים)¹ ענף זה מנוהל בקבוצה באמצעות מנורה מבטחים ביטוח וכן שומרה (בהיקף קטן).

1.4.4.4 בנוסף, לחברה פעילויות אחרות, לא מהותיות בענפי ביטוח כללי כגון: ביטוח ערבויות ביצוע וערבויות פיננסיות, ביטוח ערבות חוק המכר, ביטוח דמי מחלה (לכיסוי חבות מעסיקים כלפי עובדיהם לתשלום ימי מחלה, על פי דין) וסיכונים אחרים.

1.4.5 **שירותים ומוצרים פיננסיים:** במסגרת תחום זה מנהלת הקבוצה את הפעילויות הבאות: ניהול קרנות נאמנות, ניהול תיקי השקעות ומתן התחייבויות חיתומיות, וזאת באמצעות החברות מנורה מבטחים קרנות נאמנות בע"מ, מנורה מבטחים ניהול תיקי השקעות בע"מ ומנורה מבטחים חיתום וניהול בע"מ, בהתאמה, המצויות בבעלותה של מנורה מבטחים פיננסיים.

1.4.6 **פעילויות אחרות:** בנוסף, לחברה פעילויות אחרות, שלא נכללו בתחומי הפעילות שלעיל משום שאינן מהותיות דיין על מנת להוות תחום פעילות נפרד, ביניהן פעילות ייזום פרויקטים והשקעות בנדל"ן בחו"ל באמצעות מנורה מבטחים נדל"ן, חברות בבעלותה של החברה, ופעילות השקעה בחברות בנות נוספות, כמפורט בסעיף 8.3.5 להלן.

תיאור תחומי הפעילות של הקבוצה יעשה בנפרד, למעט בעניינים הנוגעים לכלל תחומי הפעילות של הקבוצה, אשר יתוארו יחדיו, במסגרת סעיף 8 להלן.

1.5 השקעות בהון התאגיד ועסקאות במניותיו

להלן יובאו פרטים בדבר השקעות בהון החברה שבוצעו בשנתיים שקדמו למועד דוח זה וכן עסקאות מהותיות שנעשו על ידי בעלי עניין בחברה מחוץ לבורסה:

1.5.1 בחודש אוגוסט 2003 אישרו החברה ומנורה מבטחים ביטוח הסכם העסקה ותוכנית הקצאת מניות מנורה מבטחים ביטוח למנכ"ל מנורה מבטחים ביטוח, בשיעור של 4% מהונה המונפק (לאחר ההקצאה) של מנורה מבטחים ביטוח. מימוש המניות ניתן באמצעות המרה למניות החברה בלבד (להלן: "תוכנית המניות המקורית"). בתאריך 31.07.2008 אישר דירקטוריון החברה תיקון והחלפה של תוכנית המניות המקורית (להלן: "תוכנית המניות החדשה"). במסגרת תוכנית המניות החדשה בוצעה המרה מיידיית (לפי שער ההמרה בתוכנית המניות המקורית) של כל מניות מנורה מבטחים

¹ ענף מחלות ואשפוז כולל גם ביטוח הוצאות רפואיות וביטוח שיניים, אך מאחר והינם פוליסות לטווח ארוך, נכללו ביטוחים אלו בתחום ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח.

ביטוח אשר להן היה זכאי מנכ"ל מנורה מבטחים ביטוח לפי תכנית המניות המקורית, למניות החברה אשר גם הן יוחזקו בנאמנות עבור מנכ"ל מנורה מבטחים ביטוח. לתיאור ההסכם ותוכנית המניות החדשה ראה באור מס' 32(ב) ו- 32(ג) לדוחות הכספיים. לפרטים בדבר תכנית המניות ראה גם סעיף 8.6.5 להלן.

בהתאם לתכנית המניות החדשה בוצעה ביום 24.08.2008 המרה מלאה של מלוא יתרת מניות מנורה מבטחים ביטוח אשר הוענקו למנכ"ל מנורה מבטחים ביטוח לפי תכנית המניות המקורית (אשר עמדה על סך של 6,065,766 מניות) למניות החברה. בהתאם הקצתה החברה באמצעות החברה לרישומים, לנאמן עבור מנכ"ל מנורה מבטחים ביטוח סך של 1,696,518 מניות בנות 1 ש"ח ע.ג. כ"א. ההמרה בוצעה בהתאם ליחס ההמרה שבתכנית ובהתאם לשער המניה מיום 31.7.08. בעקבות האמור עלה שיעור החזקתה של החברה במנורה מבטחים ביטוח מ-96.8% ל-100%.

1.5.2 לאחר ביצוע ההקצאות הנזכרות בסעיף 1.5.1 לעיל, עומד ההון המונפק של החברה נכון למועד דוח זה על סך של 63,271,931 מניות בנות 1 ש"ח ע.ג. כ"א.

1.5.3 בנוסף יצוין, כי מנורה מבטחים קרנות נאמנות בע"מ חברה נכדה בבעלות מלאה של החברה מחזיקה במניות החברה באמצעות קרנות הנאמנות שבניהולה ועל כן נחשבת כבעל עניין. נכון למועד הדוח, מחזיקה מנורה קרנות סך של 22,494 מניות המהוות כ-0.04% ממניות החברה.

1.6 חלוקת דיבידנדים

בשנתיים שקדמו לתאריך הדוח, החברה לא חילקה דיבידנדים.

חלק ב': מידע כספי על תחומי הפעילות של התאגיד

2. מידע כספי לגבי תחומי הפעילות של החברה

הנתונים לשנים 2007 עד 2009 הינם נתונים מבוקרים. יצוין, כי החל משנת 2008 אוחדו, לראשונה, התוצאות העסקיות של שומרה בתחומי ביטוח רכב חובה, רכב רכוש וביטוח כללי אחר.

2.1 ריכוז תוצאות הפעילות

להלן יובא מידע כספי אודות תוצאות תחומי הפעילות (באלפי ש"ח):

מאוחד			
	2007	2008	2009
רווח מתחום ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח*	233,044	13,344	340,737
רווח (הפסד) מתחום ביטוח רכב חובה	102,740	(47,506)	74,815
רווח (הפסד) מתחום ביטוח רכב רכוש	16,151	(286)	40,008
רווח מתחום ביטוח כללי אחר	70,916	336	100,056
רווח (הפסד) משירותים ומוצרים פיננסיים	1,961	(50,130)	29,868
אחר	(38,555)	(215,339)	8,279
רווח (הפסד) לפני מסים על הכנסה	386,257	(299,581)	593,763
מסים על הכנסה	138,657	(67,451)	190,793
רווח (הפסד) נקי	247,600	(232,130)	402,970

מיוחס ל:			
	2007	2008	2009
בעלי המניות של החברה	240,868	(231,784)	402,798
זכויות מיעוט	6,732	(346)	172
רווח (הפסד) נקי	247,600	(232,130)	402,970

* תוצאות התחום אינן סיכום אריתמטי של הרווח לפני מס בביטוח חיים, פנסיה וגמל. הגורמים לשינוי הינם: סיווג הוצאות הפחתת עודף עלות לסעיף המתאים וביטול פעולות הדדיות בתוך הקבוצה.

לעניין הרווחיות של התחומים השונים ראה הסברים בסעיף זה להלן.

בשנת 2009 רשמה החברה רווח נקי בסך של כ- 403 מיליוני ש"ח לעומת הפסד נקי של כ- 232 מיליוני ש"ח אשתקד, עלייה של כ- 635 מיליוני ש"ח. העלייה ברווח נובעת מעלייה של כ- 327 מיליוני ש"ח מפעילות תחום ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח, מעלייה של כ- 122 מיליוני ש"ח מפעילות תחום ביטוח רכב חובה, מעלייה של כ- 40 מיליוני ש"ח מפעילות תחום ביטוח רכב רכוש, מעלייה של כ- 100 מיליוני ש"ח מפעילות תחום ביטוח כללי אחר, מעלייה של כ- 80 מיליוני ש"ח מפעילות תחום שירותים ומוצרים פיננסיים, ומעלייה של כ- 223 מיליוני ש"ח מפעילות אחרת שלא יוחסה לתחומי הפעילות האמורים. העלייה נובעת בעיקר מרווחי השקעות בשוק ההון.

הסברים לגבי השינוי ברווחיות בתחומים המדווחים מפורטים בסעיף 2.2 להלן. לפירוט הרווח (הפסד) כולל לפי תחומי פעילות, ראה חלק ב' (דוח דירקטוריון) בסעיף 3.2.

2.2 מידע כספי לפי תחומי הפעילות של התאגיד

2.2.1 פעילות ביטוחית

2.2.1.1 תחום א' – ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח

נתונים לגבי תחום ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח (באלפי ש"ח):

2007	2008	2009	
1,688,271	1,783,022	1,827,732	פרמיות ברוטו
1,503,417	1,583,737	1,624,483	פרמיות בשייר עצמי
233,044	13,344	340,737	רווח לפני מיסים
13,248,813	11,889,518	15,332,212	סך התחייבויות ביטוחיות ברוטו

ביטוח חיים (באלפי ש"ח):

2007	2008	2009	
1,688,271	1,783,022	1,827,732	פרמיות ברוטו
1,503,417	1,583,737	1,624,483	פרמיות בשייר עצמי
140,580	(30,034)	198,449	רווח (הפסד) לפני מיסים
13,248,813	11,889,518	15,332,212	סך התחייבויות ביטוחיות ברוטו

בשנת 2009 גדל הרווח מעסקי ביטוח חיים בסך של כ- 228 מיליון ש"ח לעומת שנת 2008. הגידול ברווח נובע בעיקר מרווחים בגין השקעות המוחזקות בתיק משתתף ברווחים שהתחייבויות בגינן צמודות מדד, מגידול בהכנסות בפוליסות מבטיחות תשואה, מהכנסות מדמי ניהול בפוליסות משתתפות ברווחים. במקביל חל גידול בהוצאות הנהלה וכלליות וכן בעמלות בהוצאות שיווק ובהוצאות רכישה אחרות.

קרנות פנסיה (באלפי ש"ח):

2007	2008	2009	
2,761,952	3,238,935	3,650,839	דמי גמולים שנגבו
188,553	226,562	246,964	הכנסות מדמי ניהול, נטו
79,045	74,512	87,580	רווח לפני מיסים
20,303,197	19,882,846	27,811,825	סכום נכסים מנוהלים

בשנת 2009 חל גידול בגביית דמי הגמולים בסך של כ- 412 מיליון ש"ח לעומת שנת 2008. כתוצאה מכך, בשנת 2009 חל גידול בהכנסות מדמי ניהול, נטו בסך של כ- 20 מיליון ש"ח לעומת שנת 2008, ובהכנסות מהשקעות בסך של כ- 15 מיליון ש"ח. בנוסף, חל גידול בהוצאות שיווק, הנהלה וכלליות בסך של כ- 22 מיליון ש"ח, גידול של כ- 15% לעומת התקופה המקבילה אשתקד. גידול זה נובע בעיקרו מגידול בהוצאות הנהלה וכלליות בסך של כ- 16 מיליון ש"ח וגידול בסך של כ- 6 מיליון ש"ח בהוצאות השיווק המיוחדות בעיקר לתשלום עמלות לסוכנים ולמנהלי תיקי לקוחות וכן לרכישת כסויים ביטוחיים משלימים למבוטחים.

קופות גמל (באלפי ש"ח):

2007	2008	2009	
789,183	1,300,341	1,540,266	דמי תגמולים שנגבו
33,347	49,442	63,302	הכנסות מדמי ניהול
13,419	(31,134)	54,708	רווח (הפסד) לפני מיסים
3,378,068	9,155,116	11,357,486	סכום נכסים מנוהלים

הכנסות מדמי ניהול גדלו בכ- 14 מיליון ש"ח, גידול של כ- 28% לעומת התקופה המקבילה אשתקד. גידול זה נובע מגידול בהיקף הנכסים המנוהלים, בין היתר, כתוצאה מעלויות בשוקי ההון. בנוסף, ניגבו הכנסות מדמי ניהול בסך של כ- 42 מיליון ש"ח מקופות הגמל מבטיחות התשואה בשל הכנסות מהשקעות מעבר לתשואה המובטחת לעמיתים, זאת לעומת הפסד של כ- 42 מיליון ש"ח בשנת 2008 עקב השגת תשואה הנמוכה מזו המובטחת לעמיתים.

הוצאות השיווק, הנהלה וכלליות גדלו בסך של כ- 10 מיליון ש"ח, גידול של כ- 43% לעומת התקופה המקבילה אשתקד. גידול זה נובע מגידול בפעילות בענף זה, מפעולות לשיפור השירות ודרישות רגולטוריות שנוספו בתקופת הדו"ח. הרווח לפני מס גדל בכ- 86 מיליון ש"ח. עיקר הגידול ברווח נובע מגידול בדמי הניהול בקופות מבטיחות התשואה עקב עליית ערכם של ני"ע סחירים מעבר לתשואה המובטחת לעמיתים, בסך של כ- 84 מיליון ש"ח לעומת התקופה המקבילה אשתקד.

2.2.1.2 תחום ב' – ביטוח רכב חובה (באלפי ש"ח):

2007	2008	2009	
373,918	557,301	621,979	פרמיות ברוטו (כולל דמים)
364,515	539,512	600,968	פרמיות בשייר עצמי
102,740	(47,506)	74,815	רווח (הפסד) לפני מיסים
1,703,826	1,927,671	2,178,784	סך התחייבויות ביטוחיות-ברוטו
227,298	239,198	259,302	הפרשה לפרמיות שטרם הורווחו
תביעות תלויות:			
1,435,769	1,649,270	1,836,849	הערכה אקטוארית
79	6	---	תוספת/גרועה בין הערכה האקטוארית להפרשה בדוחות הכספיים
40,681	39,197	72,119	סכום צבירה

* נתוני ההשוואה המאזניים לשנת 2007 כוללים את שומרה.

בשנת 2009 גדלו דמי הביטוח ברוטו בתחום ביטוח רכב חובה בסך של כ- 65 מיליון ש"ח בהשוואה לשנת 2008. הגידול נובע מהתמקדות אגף ביטוח כללי בענף זה, שהביאה לגידול במספר כלי הרכב המבוטחים בשנת הדוח. בשנת 2009, גדל הרווח בתחום בכ- 122 מיליון ש"ח בהשוואה לשנת 2008. הגידול ברווח נבע בעיקר מגידול בהכנסות מהשקעות בסך של 115 מיליון ש"ח ביחס לתקופה המקבילה אשתקד.

התפלגות הרווח (הפסד) בשייר של תחום הפעילות (נתונים באלפי ש"ח):

2007	2008	2009	
(7,638)	8,470	30,964	רווח (הפסד) בגין השנים הפתוחות
2004	2005	2006	שנת חיתום שהשתחררה
94,149	16,061	15,010	רווח (הפסד) בגין שנת החיתום שהשתחררה
541	(19,153)	36,942	התאמות בגין שנות החיתום שהשתחררו בשנים הקודמות
15,688	(52,884)	(8,101)	פעילות שלא נכללת בחישוב העתודות
102,740	(47,506)	74,815	סה"כ רווח שדווח
(17,450)	(46,803)	(16,397)	הפסד מעסקי הפול

בשנת 2009, נוצר רווח ממספר מקורות: (1) רווח בגין שנת החיתום שהשתחררה השנה בסך של כ- 15 מיליוני ש"ח; (2) רווח שהוכר בגין השנים הפתוחות והתאמות בגין שנות חיתום שהשתחררו בשנים קודמות. בשנת 2008 נוצר הפסד הנובע בעיקרו מפעילות שלא נכללת בחישוב העתודות בסך של כ- 52 מיליוני ש"ח, והתאמות בגין שנות חיתום שהשתחררו בסך של כ- 19 מיליוני ש"ח.

הגורם העיקרי להתאמות בגין שנות החיתום שהשתחררו בשנים הקודמות (שנים סגורות), נובע משינוי בהערכות של התביעות התלויות. בשנת 2009 הייתה התפתחות חיובית בתביעות ובצירוף עם הגידול בהכנסות מהשקעות יצרה רווח.

בשנת 2008 ירד סך הרווח של השנה המשתחררת לעומת השנים שלפני כן. מגמה זו נמשכת גם בשנת 2009 וכנראה גם בשנים הבאות. סך הרווח של השנה המשתחררת בשנת 2009 היה 15 מיליון ש"ח, בשנת 2008 - 16 מיליון ש"ח ובשנת 2007 - 94 מיליון ש"ח.

ההפסד בשנת 2009 בגין פעילות שלא נכללה בחישוב העתודות נובע מההפרש שבין הוצאות הנהלה וכלליות בפועל לבין ההוצאות שנזקפות בחישוב התביעות התלויות, על פי הנחיות המפקח.

נתונים בדבר שנות החיתום 2002 - 2009 (באלפי ש"ח):*

שנות חיתום סגורות					שנות חיתום פתוחות			שנת חיתום
2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	
226,381	337,523	479,770	508,804	497,166	529,835	557,350	627,731	פרמיה ברוטו (כולל דמים)
								רווח (הפסד) בשייר בגין שנת החיתום מצטבר
62,293	79,559	112,146	50,385	20,886	(804)	(1,652)	(4,078)	לתאריך 31.12.09
---	---	---	---	---	36,301	39,298	3,977	עודף הכנסות על הוצאות בשייר
								השפעת ההכנסות מהשקעות על הרווח / העודף המצטבר בגין שנת החיתום
56,453	81,061	93,825	84,522	76,333	69,643	53,859	23,128	

* הטבלה כוללת את נתוני שומרה בכל שנות החיתום.

בשנת 2003 חל גידול משמעותי בדמי הביטוח הנובע מהפסקת פעילותה של אבנר, אשר פעלה כמבטחת בביטוח משותף בענף. בשנת החיתום 2009 נרשם הפסד בשייר בהשוואה לשנים קודמות בעיקר עקב מדיניות מנורה מבטחים

ביטוח שלא להוון את התביעות התלויות, בעוד שדמי הביטוח שנגבו חושבו בהנחת הוון.

בשנת הדוח, חל שיפור בתוצאות של שנות החיתום 2006 ו-2007, בעיקר כתוצאה מיצירת צבירה אשר מקזזת הפסדים שנרשמו בשנים קודמות בשל אי הוון התביעות התלויות.

2.2.1.3 תחום ג' – ביטוח רכב רכוש (באלפי ש"ח):

2007	2008	2009	
645,740	836,971	877,843	פרמיה ברוטו (כולל דמים)
596,888	774,784	675,426	פרמיה בשייר עצמי
16,151	(286)	40,008	רווח (הפסד) לפני מיסים
479,417	526,999	551,567	סך התחייבויות ביטוחיות ברוטו
334,446	364,021	375,675	הפרשה לפרמיות שטרם הורווחו
			תביעות תלויות:
144,971	162,978	175,892	הערכה אקטוארית
			תוספת/גרועה בין הערכה
			האקטוארית להפרשה בדוחות
---	---	---	הכספים

פרמיות הביטוח אשר מקורן בפוליסות ביטוח לגביהן נרכש כיסוי ביטוח משנה בשיעור העולה על 90% (באלפי ש"ח):

2007	2008	2009	
---	---	105,607	סך פרמיות ברוטו
---	---	42,044	סך פרמיות בשייר

בשנת 2009 גדלו דמי הביטוח ברוטו בתחום זה בסך של כ- 41 מיליוני ש"ח בהשוואה לשנת 2008. בשנת 2008 גדלו הפרמיות בסך של 191 מיליוני ש"ח בהשוואה לשנת 2007. הגידול בשנת 2008 נובע מאיחוד לראשונה של שומרה.

הרווח לפני מס בתקופת הדוח הינו בסך של כ- 40 מיליוני ש"ח לעומת הפסד לפני מס של כ- 0.3 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד, נובע בעיקר כתוצאה מהתפתחות חיובית של התביעות וגידול ניכר בהכנסות מהשקעות.

2.2.1.4 תחום ד'- ביטוח כללי אחר (באלפי ש"ח):

להלן נתונים בתחום פעילות זה, המוצגים תוך הבחנה בין ענפי ביטוח חבויות וביטוח רכוש ואחרים:

2007	2008	2009	
736,092	763,051	777,996	פרמיה ברוטו (כולל דמים)
459,262	439,128	376,973	פרמיה בשייר עצמי
70,916	336	100,056	רווח לפני מיסים
1,131,650	1,155,049	1,244,770	סך התחייבויות ביטוחיות ברוטו
258,249	275,486	278,551	הפרשה לפרמיות שטרם הורווחו

ביטוח חבויות (באלפי ש"ח):

2007	2008	2009	
242,711	243,834	245,908	פרמיה ברוטו (כולל דמים)
171,723	164,712	136,358	פרמיה בשייר עצמי
40,106	(2,464)	48,577	רווח לפני מיסים
792,271	808,994	897,395	סך התחייבויות ביטוחיות ברוטו
95,790	99,328	98,473	הפרשה לפרמיות שטרם הורווחו

תביעות תלויות בגין ענפים שהוערכו על ידי אקטואר:

2007	2008	2009	
354,360	441,234	496,388	הערכה אקטוארית
160	2,656	4,747	תוספת (גרועה) בגין הערכה אקטוארית
139,570	139,767	125,860	סכום הצבירה

תביעות תלויות בגין ענפים שלא הוערכו על ידי אקטואר:

2007	2008	2009	
49,783	44,834	94,577	הערכת מחלקת התביעות את התביעות המזוהות
5,736	5,620	5,646	תוספת לתביעות התלויות בגין אירועים שאירעו אך טרם דווחו (IBNR)
144,681	75,552	71,704	סכום הצבירה
2,189	---	---	סכומים נוספים

בשנת הדוח חל גידול ברווח בסך של כ- 100 מיליוני ש"ח, שנבע בעיקר מגידול בהכנסות מהשקעות בכל ענפי הביטוח, משיפור ברווח החיתומי בענף חבות מעבידים, ביטוח אובדן רכוש ובתי עסק וביטוח מקיף לדירות. יחד עם זאת, חלה הרעה בביטוח אחריות מקצועית, כולל בביטוח דירקטורים ובביטוח הנדסי.

פרמיות הביטוח אשר מקורן בפוליסות ביטוח לגביהן נרכש כיסוי ביטוח משנה בשיעור העולה על 90% (באלפי ש"ח):

2007	2008	2009	
30,107	34,327	49,652	סך פרמיות ברוטו
6,054	6,538	9,634	סך פרמיות בשייר

שנת דיווח	2009	2008	2007
רווח (הפסד) בגין השנים הפתוחות	(3,768)	(18,144)	(16,186)
שנת חיתום שהשתחררה בשנת הדיווח	2006	2005	2004
רווח בגין שנת החיתום שהשתחררה בשנת הדיווח	43,016	56,239	66,890
התאמות בגין שנות החיתום שהשתחררו בשנים הקודמות	20,162	(19,891)	(10,225)
פעילות שלא נכללת בחישוב העתודות	(10,833)	(20,668)	(373)
סה"כ רווח שדווח	48,577	(2,464)	40,106

נתונים בדבר שנות חיתום 2002-2009 בגין ביטוח חבויות (באלפי ש"ח):

* הטבלה כוללת את נתוני שומרה בכל שנות החיתום.

ההפסדים בשנות החיתום הפתוחות נובעים, כאמור, בעיקר מענף חבות מעבידים. עודף ההכנסות על ההוצאות בשייר לאורך השנים הפתוחות ירד כתוצאה מירידה בתעריפים בשנים האחרונות.

ביטוח רכוש (באלפי ש"ח):

2007	2008	2009	
493,381	519,217	532,088	פרמיה ברוטו (כולל דמים)
287,539	274,416	240,615	פרמיה בשייר עצמי
30,810	2,800	51,479	רווח לפני מיסים
339,379	346,055	347,375	סך התחייבויות ביטוחיות-ברוטו
179,038	176,158	179,878	עתודה לסיכונים שטרם חלפו

תביעות תלויות בגין ענפים שהוערכו על ידי אקטואר:

2007	2008	2009	
142,351	169,897	167,497	הערכה אקטוארית של התביעות התלויות
---	---	---	תוספת/גרועה בין הערכה האקטוארית להפרשה בדוחות הכספיים

תביעות תלויות בגין ענפים שלא הוערכו על ידי אקטואר:

2007	2008	2009	
16,916	---	---	הערכה של מחלקת התביעות בגין התביעות התלויות המזוהות
940	---	---	תוספת לתביעות התלויות בגין תביעות שאירעו אך טרם דווחו (IBNR)
---	---	---	סכום הצבירה
134	---	---	סכומים נוספים

בשנת 2009 גדלו דמי הביטוח ברוטו בתחום זה בסך של כ- 13 מיליוני ש"ח בהשוואה לשנת 2008, ובסך של 26 מיליוני ש"ח בשנת 2008 בהשוואה לשנת 2007. חל גידול ברווח לפני מס בסך של כ- 49 מיליוני ש"ח בשנת 2009, לעומת קיטון בסך של כ- 28 מיליוני ש"ח בשנת 2008. הגידול ברווח לפני מס בשנת 2009, נובע בעיקר משיפור בתוצאות החיתומיות.

פרמיות הביטוח אשר מקורן בפוליסות ביטוח לגביהן נרכש כיסוי ביטוח משנה בשיעור העולה על 90% (באלפי ש"ח):

2007	2008	2009	
91,763	74,805	106,564	סך פרמיות ברוטו
15,216	11,316	17,482	סך פרמיות בשייר

העלייה בפרמיות ברוטו נובעת בעיקרה מעלייה בשער החליפין של הדולר וכן מגידול בפרמיות ברוטו בענף דירות.

2.2.2 פעילות שאינה ביטוחית

שירותים פיננסיים (באלפי ש"ח) (לא כולל את חלקו של ענף הגמל בתוצאות אשר נכלל בתחום חיסכון ארוך טווח):

2007	2008	2009	
			סך ההכנסות
89,165	49,255	102,392	מחיצוניים
1,032	2,694	7,150	שלא מחיצוניים
90,197	51,949	109,542	סך כל ההכנסות
12,058	8,728	11,429	עלויות המהוות הכנסות של תחומי פעילות אחרים
68,593	54,239	58,924	עלויות אשר אינן מהוות הכנסות של תחומי פעילות אחרים
80,651	62,967	70,353	סך כל העלויות
7,585	39,112	9,321	הפחתת מוניטין ונכסים בלתי מוחשיים
1,961	(50,130)	29,868	רווח (הפסד) תפעולי לפני מיסים
239,727	242,730	275,297	סך נכסים במאזן

העלייה בהכנסות בשנת 2009 בסך של כ- 58 מיליון ש"ח, נובעת מעלייה בהכנסות מפעילות קרנות הנאמנות, מפעילות החיתום ומרווחים בתיק ההשקעות של החברה. סך ההוצאות עלה במקביל לעלייה בהכנסות, כתוצאה מגידול בהיקפי פעילות בחיתום ובקרנות הנאמנות.

כתוצאה מירידה בהיקף ההכנסות ובהיקף הנכסים המנוהלים, בוצעו הפחתות חד פעמיות לירידת ערך בשנת 2008, בסך של כ- 30 מיליון ש"ח. הרווחים בתחום בשנת 2009 נובעים מעלייה בהכנסות בתיק ההשקעות ומירידה בהפחתות במוניטין ובנכסים הבלתי מוחשיים.

חלק ג': תיאור ומידע על תחומי הפעילות של התאגיד

3. ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח

3.1 מידע כללי על תחום הפעילות

תחום זה כולל את פעילות הקבוצה בענפי ביטוח החיים, הפנסיה וקופות הגמל.

ענף ביטוח החיים מעניק כיסוי לאירועים ביטוחיים הקשורים למצבו הכלכלי של האדם והנובעים מסיכונים שונים, כגון: מוות, אובדן כושר עבודה, נכות, סיעוד, מחלות קשות, הוצאות רפואיות, ביטוח שיניים (להלן: "ריסק"), כאשר ישנן תוכניות ביטוח המשלבות בתוכן גם מרכיב של צבירה כספית (להלן: "חיסכון"). השילוב בין שני המרכיבים (ריסק וחיסכון) בפוליסה משולבת או בפוליסות נפרדות תלוי בבחירת המבוטח ובצרכיו האישיים. פוליסות ביטוח חיים הינן פוליסות ארוכות טווח הניתנות לרכישה באופן עצמאי או במסגרת יחסי עובד מעביד ("ביטוח מנהלים"). פעילות הקבוצה בענף ביטוח החיים מתבצעת באמצעות מנורה מבטחים ביטוח, חברה בת בשליטתה של החברה. בשנת 2006 החלה הקבוצה במכירת פוליסות ביטוח חיים המבוססות על חיסכון טהור (ללא ריסק) - בעיקר במוצרי TOP.FINANCE.

ענף הפנסיה מעניק למבוטחים אפשרות לחיסכון פנסיוני לטווח ארוך (פנסיית זקנה), וכן כיסוי למקרה נכות (פנסיית נכות) ומוות (פנסיית שאירים). פעילות הקבוצה בענף הפנסיה מתבצעת באמצעות מנורה מבטחים פנסיה, חברה בת בשליטתה המלאה של מנורה מבטחים ביטוח, הפועלת כחברה מנהלת של קרנות פנסיה.

ענף קופות הגמל מעניק לחוסך (להלן: "עמית") אפשרות חיסכון נוספת לטווח ארוך או בינוני תוך קבלת הטבות מס שונות ואפשרות (בתנאים מסוימים) למשיכת הסכומים שנצברו כסכום חד פעמי. קופות גמל אישיות לתגמולים הן קופות גמל לטווח ארוך (בקופות הגמל האישיות לתגמולים המשיכה בסכום חד פעמי תתאפשר רק בגין סכומים הנובעים מהפקדות שהופקדו בהן עד סוף שנת 2007, לנוכח הוראות תיקון חוק הגמל, כמפורט בסעיף 3.1.1 להלן, ולעניין הפקדות שנערכו בהן מינואר 2008 ואילך הן פועלות כקופות גמל לא משלמות לקצבה). קרנות השתלמות הינן קופות גמל לטווח בינוני. קופות גמל אישיות לפיצויים הן לטווחים משתנים בהתאם לתקופות ההעסקה והעדפות העמית (לעניין הפקדות שנערכו בהן מינואר 2008 ואילך פועלות גם הן כקופות גמל לא משלמות לקצבה, אך ניתן למשוך מהן את כספי הפיצויים בסכום חד-פעמי, גם אם אלה הופקדו בהן ב-2008 ואילך). קופות מרכזיות לפיצויים (שנסגרו לפי הוראות תיקון חוק הגמל בפני הפקדות בגין עובדים שלא בוצעו הפקדות בגינם בשנת 2007, ולפי אותן הוראות ייסגרו כליל בפני הפקדות בגין שנת הכספים 2010 ואילך) וקופות גמל למטרות אחרות הינן בדרך כלל קופות גמל לטווח קצר, המיועדות לעמיתים מסוגים מסוימים בלבד. פעילות הקבוצה בענף קופות הגמל מתבצעת באמצעות מנורה מבטחים גמל ומנורה מבטחים מהנדסים (בשמה הקודם - החברה לניהול קרן ההשתלמות למהנדסים בע"מ), חברות בת בשליטתה של מנורה מבטחים פנינסיים.

אופי המכירות, סוגי הפוליסות, תוכניות הביטוח, קופות הגמל והפנסיה הנמכרות לציבור הרחב בתחום ביטוח החיים והחיסכון ארוך הטווח מושפעים מאוד משינויים רגולטוריים, ממדיניות הקבוצה ומהצרכים וההעדפות המשתנים של הלקוחות.

3.1.1 מבנה תחום הפעילות והשינויים בו

בשנים האחרונות חלו שינויים רבים בתחום ביטוח החיים והחיסכון ארוך הטווח, אשר השפיעו או עשויים להשפיע על פעילות החברה בתחום, ובכלל זה השינויים שנערכו בעקבות המלצות ועדת בכר, אשר עוגנו בחקיקה כמפורט בהרחבה בסעיף 3.1.2.1 להלן. חקיקת בכר כוללת, בין היתר, הגדרה של תפקיד היועץ/מפיץ במובחן ממשווק, תוך מתן אפשרות לבנקים לשמש כיועצים/מפיצים בלבד. כמו כן, בהתאם לחקיקה זו הלקוח הוא שבוחר את המוצר והחברה המנהלת המתאימים לו ביותר, לאחר שקיבל ייעוץ מיטבי (Best Advice) מהיועץ/מפיץ או המשווק. השינוי כאמור משליך על דרכי השיווק וההפצה של כל מוצרי חיסכון ארוך הטווח, אף שלהערכת הקבוצה השפעת השינוי טרם מוצתה במלואה ועשויה להשפיע על שינוי נוסף לעניין זה אף בעתיד. הערכת החברה הינה מידע צופה פני עתיד המבוסס על ניתוח ההתפתחות בתחום, ייתכן וצפי זה לא יתממש במקרה של תיקוני חקיקה נוספים או במקרה והתנהגות הצרכנים תהיה שונה.

מדיניות הממשלה בשנים האחרונות הינה מתן העדפה מכרעת לחיסכון במסלול הקצבתי (ביטוחי מנהלים ועצמאיים במסלול קצבה וקרנות פנסיה) על פני המסלול ההוני (קופות גמל אישיות לתגמולים ולפיצויים וביטוחי מנהלים במסלול הוני), זאת כדי להבטיח יכולת קיום בכבוד של האזרחים לאחר גיל הפרישה.

בחודש ינואר 2008 נכנס לתוקפו צו ההרחבה להסכם הקיבוצי הכללי מחודש נובמבר 2007 הקובע הסדר של פנסיית חובה לכל עובד, והמחיל את הוראות ההסכם הקיבוצי האמור על כלל המשק. הוראות ההסכם הקיבוצי וצו ההרחבה האמורים (להלן בצוותא - "**הסדר פנסיית חובה**") קובעות כי הביטוח הפנסיוני לפיהם לעובד שלא יבחר במכשיר אחר יבוצע בקרן פנסיה חדשה מקיפה. הסדר פנסיית חובה קובע הסדר מדורג לגבי שיעורי דמי הגמולים מן השכר המבוטח, המוערך כשכר נמוך יחסית, וכתוצאה מכך חלק מדמי הגמולים שהופקדו בגין עובדים אלה בשנים 2008 ו-2009 היו בסכומים נמוכים יחסית, והחברה מעריכה כי הסכומים שיופקדו בשנים הקרובות לפי הוראות הסדר פנסיית חובה צפויים להיות בסכומים שאינם מהותיים. **הערכת החברה הינה מידע צופה פני עתיד המבוסס על ניתוח הוראות הסדר פנסיית חובה, ייתכן וצפי זה לא יתממש במקרה של תיקוני חקיקה נוספים או במקרה והתנהגות הצרכנים תהיה שונה.**

בחודש ינואר 2008 נחקק חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל)(תיקון מס' 3), התשס"ח-2008 (לעיל ולהלן: "**תיקון חוק הגמל**"), לפיו כלל הכספים המופקדים בקופות הגמל האישיות שנוהלו כקופות הוניות עד סוף שנת 2007 (קופות גמל אישיות לתגמולים ולפיצויים; פוליסות ביטוח חיים הוניות הכפופות לתקנות גמל) - יהיו מיועדים למטרות קצבה בלבד, וקופות הגמל האמורות יהפכו לקופות גמל לא משלמות לקצבה, דהיינו קופות שרשאיות לשלם את כספי התגמולים שהופקדו בהן משנת 2008 ואילך רק על דרך של העברתם לקופות גמל משלמות לקצבה (שהן קופות המורשות לשלם תשלומי קצבה חודשיים לעמיתים, כגון קרנות הפנסיה החדשות ותכניות ביטוח חיים קצבתיות). בתיקון חוק הגמל נקבע כי לא יחול שינוי לעניין משיכת כספי הפיצויים בסכום הוני (בהתקיים התנאים הנדרשים לשם כך) ולעניין מעמדם של הכספים שהופקדו בקופות ההוניות בעבר, וכי ניתן יהיה להוון תשלומי קצבה ככל שהם עולים על סכום קצבה מזערי שנקבע לעניין זה.

בחודש מרס 2008 הותקנו תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (העברת כספים בין קופות גמל), התשס"ח-2008 (להלן: "**תקנות הניוד**"), לפיהן ניתן לבצע העברות של סכומים צבורים בין קופות גמל שונות, ובמקרים מסוימים - גם אם הן מסוגים שונים, תוך מניעת האפשרות להעברה מקופת גמל למטרת קצבה לקופת גמל הונית. התקנות האמורות נכנסו לתקפן באופן מלא בינואר 2009, והן צפויות להרחיב את התחרות בין הגופים המוסדיים השונים (קרנות פנסיה, חברות ביטוח וקופות גמל) גם לעניין ניהול הכספים הצבורים המנוהלים על ידם, מעבר לתחרות על ההפקדות החדשות המופקדות במכשירים השונים. **הערכת החברה הינה מידע צופה פני עתיד המבוסס על ניתוח הוראות תקנות הניוד. ייתכן וצפי זה לא יתממש במקרה של תיקוני חקיקה נוספים או במקרה והתנהגות הצרכנים תהיה שונה.**

3.1.1.1 ענף ביטוח החיים

(א) הקבוצה משווקת תוכניות ביטוח המשלבות ביטוח למקרה ריסק וחיסכון, ביניהן פוליסות ביטוח פרט, פוליסות ביטוח מנהלים ופוליסות ביטוח לעצמאיים. הכיסויים הביטוחיים המשווקים על ידי הקבוצה הינם כיסוי ריסק, כגון: מוות, אובדן כושר עבודה, נכות, סיעוד, מחלות קשות, הוצאות רפואיות, ביטוחי שיניים וכן חיסכון.

(ב) פוליסת ביטוח חיים הינה חוזה בין מבטח למבוטח/בעל פוליסה אשר מגדיר את החובות והזכויות של שני הצדדים. שינוי בחוזה ניתן לבצע רק בהסכמת שני הצדדים. פוליסות ביטוח חיים הן נכס בידי הלקוח. סכום הביטוח והחיסכון הצבור בהן אמורים לתת מענה לצרכי הלקוח בעיתות משבר (כגון מוות, אובדן כושר עבודה או פרישה). בשנות החמישים של המאה שעברה הוחלט על הצמדתן המלאה של הפוליסות על מרכיביהן השונים למדד המחירים לצרכן, הווה אומר - הצמדת סכום הביטוח למקרה מוות, למקרה אובדן כושר עבודה, ערך הפדיון (סכום החיסכון הצבור בפוליסה) והפרמיה המשולמת על ידי הלקוח. הבטחת ההצמדה כאמור על ידי חברות הביטוח התאפשרה

כתוצאה מהנפקת אג"ח ייעודי לנושא זה על ידי ממשלת ישראל (לפרוט ראה סעיף 8.3.6.1 להלן). עד שנת 1976 ההצמדה למדד בוצעה מדי חצי שנה, בפברואר ובאוגוסט של כל שנה (לפי המדד שפורסם ב-15 בינואר בגין חודש דצמבר וביוני בגין חודש יוני, בהתאמה). כשגברה האינפלציה במדינה הוחלט על מעבר להצמדה מידי חודש בחודשו. בשנת 1991, וכחלק מהרפורמה בשוק ההון, הפסיקה המדינה להנפיק לחברות הביטוח אג"ח ייעודי כאמור על פוליסות חדשות ולכן הוחל בשיווק פוליסות שאין בהן הבטחה להצמדה למדד של החיסכון. פוליסות אלה (ששווקו החל מ-1991), מכונות "פוליסות משתתפות ברווחים". מרכיב החיסכון בפוליסות מושקע על ידי חברות הביטוח בהתאם לתקנות דרכי ההשקעה והנחיות המפקח. הרווחים שהושגו על ידי החברות, בניכוי דמי ניהול נזקפים לטובת המבוטח. בשנים האחרונות פותחו מסלולי השקעה רבים ומגוונים והמבוטח הוא שמנחה את המבטח באיזה ממגוון המסלולים להשקיע את כספי החיסכון שלו בהתאם לצרכיו והעדפותיו.

(ג) מדיניות הממשלה בעשור האחרון הינה כאמור עידוד החיסכון ארוך הטווח שמיועד לקצבה החל מגיל פרישה. על פי פקודת מס הכנסה והתקנות שהותקנו מכוחה, ניתנות הטבות גדולות יותר כאשר הלקוח רוכש קרן פנסיה או פוליסה לקצבה. בשלהי שנות ה-90 של המאה שעברה תוקנו תקנות קופות הגמל כך שעצמאי שחוסך במסלול הקצבתי יוכל לקבל את החיסכון שצבר אך ורק בדרך של קצבה, ואילו משיכת החיסכון בסכום הוני כרוכה במיסוי גבוה. החל משנת 2000 חל הכלל גם על החיסכון בפוליסות לביטוח מנהלים שיעודן לקצבה. סכום הקצבה שיקבל המבוטח הינו תוצאה של חלוקת סך החיסכון הצבור שלו במקדם קצבה שנקבע בהתאם להוראות הפוליסה. בעקבות השינוי האמור ולאור הארכת תוחלת החיים שינו חברות הביטוח את מקדמי הקצבה בפוליסות המשווקות מאותו מועד ואילך. בפוליסות המשווקות לאחר השינוי יקבל הלקוח קצבה חודשית נמוכה יותר מאשר קבל לקוח שרכש פוליסה בתקופה קודמת והגיע לסכום חיסכון זהה. החל משנת 2001 הנפיקה הקבוצה פוליסות לקצבה אשר, בהתקיים תנאים מסוימים, רשאי המבטח לשנות את מקדם הקצבה הנקוב בפוליסה לאחר קבלת אישור מהמפקח לביצוע השינוי. לאור תיקון 3 לחוק הגמל הוחלט על הפיכת המקדמים המפורטים בפוליסות הללו (שהונפקו משנת 2001) למקדמים מובטחים למבוטח. כמו-כן, החליטה החברה בשנת 2009 על הבטחת מקדם הקצבה להפקדות חדשות החל מינואר 2008 גם בפוליסות הוניות. החל משנת 2008, בעיקר בעקבות תיקון חוק הגמל, החלה הקבוצה גם בשיווק פוליסות ביטוח חיים הכוללות התחייבות למקדם קצבה במועד הנפקת הפוליסה, דהיינו התחייבות לקיבוע מקדם הקצבה על בסיס שיעורי התמורה הידועים במועד הנפקת הפוליסה (במובחן משיעורי התמורה במועד הפרישה) אך לא להצמדה למדד המחירים לצרכן של כספי הצבירה וסכום הקצבה שתשולם לגמלאי אשר יהיו צמודים לרווחי ההשקעות שיושגו בפועל. הסדר פנסיית חובה וכן תיקון חוק הגמל, כמפורט לעיל, מהווים נדבך נוסף בביסוס מדיניות הממשלה כאמור. להערכת החברה, הסדרי הפנסיה הכוללים במשק הישראלי יביאו שכירים רבים שבעבר לא חסכו כלל, להיכנס למעגל החוסכים לטווח ארוך. מידע זה הינו מידע צופה פני עתיד המבוסס על הרפורמות האחרונות בתחום. צפי זה עלול שלא להתקיים אם התנהגות הצרכנים תהיה שונה או אם יהיו שינויים נוספים בחקיקה.

(ד) מגמה נוספת בשינויים שהונהגו בענף ביטוח החיים הינה הגברת השקיפות. כך, בפוליסות ביטוח חיים מששווקות החל מינואר 2004. מפורטים תנאי הפוליסה, אופן פיצול התשלום המגיע למבטח, דהיינו הסכום והאחוז מדמי הביטוח שמוקצים לכיסוי ההוצאות (דמי ניהול מפרמיה/מגביה), האחוז והסכום המוקצים לרכישת הכיסויים הביטוחיים וסכום היתרה המועברת לחיסכון. בנוסף, ניתן פירוט של אחוז דמי הניהול המנוכים ממרכיב החיסכון המצטבר וכן פרטים

נוספים. כחלק ממהלך זה הותאמו כל תוכניות ביטוח החיים הכוללות מרכיב חיסכון.

(ה) בהמשך לנייר עמדה של המפקח מחודש דצמבר 2006 שכותרתו "קווים מנחים למוצר ביטוח חיים משולב בחיסכון", משווקת החברה החל מחודש אפריל 2007, פוליסות לביטוח מנהלים ועצמאים חדשות ופוליסות פרט חדשות. בפוליסות אלה הוגדרו היקף ומועדי כניסה לתוקף של חבות החברה בכיסויי הביטוחיים ובוטלו קנסות משיכה (ראה גם סעיף 3.2.1 להלן). בפוליסות לביטוח מנהלים ועצמאים תקופת הביטוח בכל רכיבי הפוליסה נקבעה לפחות עד גיל פרישה ובפוליסות לביטוח מנהלים בוטלה הגדרת המעסיק כבעל הפוליסה. יצוין, כי לאור תיקון 3 לחוק הגמל ותקנות הניוד, משווקת החברה, החל משנת 2009, פוליסות לביטוח מנהלים ועצמאים המוכרות כקופת גמל משלמת לקצבה או כקופת גמל לא משלמת לקצבה, לפי המקרה.

(ו) הפרמיה המתקבלת בביטוח חיים מחולקת לשלושה חלקים: הוצאות רכישה ותפעול, עלות הריסק וחיסכון. הפרמיות במסגרת ביטוח החיים נועדו לכסות, בין היתר, את התחייבויות המבטח על פי הפוליסות.

(ז) שירותי הבריאות בישראל מורכבים ממספר רבדים. הראשון - סל הבריאות הבסיסי בהתאם לחוק ביטוח בריאות ממלכתי והתקנות אשר הוצאו מכוחו; השני - שירותי בריאות משלימים בקופות החולים הניתנים מכוח הסמכה בחוק ביטוח בריאות ממלכתי (להלן: "שב"ן"); והשלישי - ביטוחי הבריאות הפרטיים באמצעות חברות הביטוח. ביטוחי הבריאות הפרטיים נועדו להשלים את הרבדים הראשון והשני בדרך של הוספת נדבך נוסף על שירותי הבריאות המשלימים בקופות החולים ולעיתים בדרך של הוספה על סל הבריאות הבסיסי.

(ח) שוק ביטוחי הבריאות הינו תחום מתפתח המושפע משחיקת הסל הבסיסי ביחס לצרכים הרפואיים של האוכלוסייה, אשר הולכים וגדלים, בין היתר לאור שיפורים טכנולוגיים בתחום הרפואה, עלייה בתוחלת החיים ושיפור באיכות החיים וברמתם.

(ט) השירותים המשלימים של קופות החולים אינם נותנים מענה מלא לצרכים השונים, בעיקר בנושא השתלות, ניתוחים, תרופות וכיסויים נוספים. נוכח האמור, מתפתחת בשנים האחרונות מגמה של הרחבת השב"ן בידי קופות החולים בגיבוי חברות הביטוח.

(י) על רקע יוזמה של חלק מקופות החולים להכללת כיסוי נוסף במסגרת השב"ן לתרופות מצילות חיים ומאריכות חיים, שאינן כלולות בסל התרופות הבסיסי, התפתח דיון ציבורי לגבי הרחבה זו. בחוק ההסדרים שהתקבל בכנסת בחודש דצמבר 2007 נאסר על קופות החולים לכלול בתכניות השב"ן תרופות מצילות חיים ומאריכות חיים. כמו כן, בחירת רופא מנתח תחייב תשלום השתתפות עצמית. בנוסף, בחודש פברואר 2008, הוציא המפקח מכתב למנהלי חברות הביטוח בו הודיע שאין בכוונתו לאשר תוכנית לכיסוי ביטוחי לתרופות מצילות או מאריכות חיים במסגרת תוכנית לביטוח בריאות קבוצתי לחברי קופות החולים. המפקח פירט במכתב את הנימוקים להחלטה זו לפיה, ברצונו, בין היתר, למנוע ניגוד עניינים פוטנציאלי בין השירותים הניתנים במסגרת הסל הבסיסי לבין אלו הניתנים בביטוח הקבוצתי, פגיעה בעיקרון השוויון בהספקת שירותי הבריאות הציבוריים לכלל התושבים והאפשרות שביטוח זה יצור חסמי מעבר בין הקופות השונות. החברה מעריכה כי לאיסור על הכללת תרופות מאריכות חיים בתכנית השב"ן צפויה להיות השלכה חיובית על הקבוצה ולשפר את מכירות פוליסת ביטוח בריאות. מידע זה הינו מידע צופה פני עתיד המבוסס על הערכותיה של החברה ועלול שלא להתממש בשל שינויי חקיקה אשר אין ביכולתה של החברה לצפות.

(יא) הקבוצה פועלת בביטוחי בריאות מאז תחילת שנות ה-90. הקבוצה עוסקת בכל סוגי הביטוחים הרפואיים: ביטוח הוצאות רפואיות, מחלות קשות וביטוחי שיניים. הקבוצה משווקת הן ביטוחי בריאות פרטיים והן ביטוחים קבוצתיים.

(יב) להרחבה בנושא מוצרים ושירותים בתחום הפעילות ראה סעיף 3.2 להלן.

3.1.1.2 ענף הפנסיה

(א) ענף הפנסיה מעניק למבוטחים את האפשרות לחיסכון פנסיוני לטווח ארוך. בענף זה מנהלת הקבוצה, במסגרת מנורה מבטחים פנסיה, את "מבטחים החדשה", שהינה קרן פנסיה חדשה מקיפה שזכאית לסבסוד תשואה חלקי באמצעות אגרות חוב ממשלתיות מיועדות (המעניקה כיסויים לפנסיות זקנה, נכות ושאיירים) ואת "מבטחים משלימה", שהינה קרן פנסיה חדשה כללית (המעניקה כיסוי לפנסיות זקנה בלבד וכן כיסויים לפנסיות נכות ושאיירים לעמיתים שיבחרו לקבל כיסויים כאלה). מסגרת ההתקשרות עם המבוטחים היא תקנון הניתן לשינוי על ידי החברה המנהלת באישור או על פי דרישת הממונה.

(ב) שוק הפנסיה כולל קרנות פנסיה ותיקות (אשר נסגרו בפני הצטרפות עמיתים חדשים בשנת 1995), קרנות פנסיה חדשות מקיפות וקרנות פנסיה חדשות כלליות. בשנת 2003 מינה הממונה מנהלים מיוחדים למרבית קרנות הפנסיה הוותיקות, הורה להעמיד למכירה את החברות המנהלות של קרנות הפנסיה החדשות שהיו בבעלות קרנות הפנסיה הוותיקות האמורות, והנהיג שינויים בתקנוני קרנות הפנסיה הוותיקות, וזאת בעיקר על מנת להתמודד עם בעיית הגירעון האקטוארי של אותן קרנות. החברות המנהלות של קרנות הפנסיה החדשות העיקריות נמכרו לחברות הביטוח, ובמסגרת זו נרכשה מנורה מבטחים פנסיה בידי מנורה מבטחים ביטוח. מכירת החברות המנהלות של קרנות הפנסיה החדשות לחברות הביטוח הביאה לשינוי מבנה התחרות בתחום חיסכון ארוך הטווח בכללו ובענף הפנסיה בפרט.

(ג) בניגוד למצב ששרר עד לחקיקת בכר, לפיו רמת המעורבות של העובד בקביעת סוג ומאפייני ההסדר הפנסיוני שלו הייתה נמוכה יחסית, והשפעתם של המעבידים הייתה גבוהה יותר, המגמה המסתמנת מרפורמת בכר הינה להסיט את הדגש לכיוון הלקוח הסופי, קרי - העובד, כך שמידת מעורבותו והשפעתו תהיה גבוהה יותר (ראה סעיף 3.1.2.1 להלן).

(ד) בנוסף, מתפתחת בשוק הפנסיה מגמה של הצטרפות אישית של יחידים לקרנות הפנסיה, תוך הסתייעות במתווכים הפועלים לפי הוראות חוק הייעוץ הפנסיוני, בחסות חופש הבחירה שניתן לאותם יחידים מכוח חוק קופות הגמל.

(ה) הכנסות הקבוצה בענף זה הינן מדמי ניהול המתקבלים מהקרנות כאמור והוצאות הקבוצה בענף זה הינן הוצאות התפעול השוטף של פעילות הקרנות. למנורה מבטחים פנסיה רישיון מבטח בענף ביטוח פנסיוני בהתאם להוראת חוק הפיקוח, והיא מחזיקה גם באישורי קופות גמל עבור קרנות הפנסיה האמורות. להרחבה בנושא מוצרים ושירותים בתחום הפעילות ראה סעיף 3.2 להלן.

3.1.1.3 ענף קופות הגמל

(א) ענף זה כולל ארבעה תתי-ענפים שונים: קופות גמל לא משלמות לקצבה (הפועלות גם כקופות גמל אישיות לתגמולים ולפיצויים לעניין כספים שהופקדו בהן עד שנת 2007), קרנות השתלמות, קופות מרכזיות לפיצויים וקופות גמל למטרות אחרות. פעילות החברה בענף הגמל משלבת מכירות חדשות, כמו גם ניהול הנכסים שהופקדו בעבר בקופות הגמל וטרם נמשכו.

(ב) רפורמת בכר כוללת גם שורה ארוכה של שינויים הנוגעים לחברות מנהלות של קופות גמל, לרבות הפרדה, ככל האפשר, בין הבנקים ובין הבעלים של קופות הגמל. כמו כן הגבלת נתח השוק של הגופים המוסדיים השונים בכל הנוגע להחזקות אמצעי שליטה בקופות הגמל, שינוי דפוסי השיווק וההפצה של קופות הגמל (הגדרה של תפקיד היועץ/מפיץ במובחן ממשווק), הסדרת המשטר התאגידי של חברות המנהלות קופות גמל, הגברת הפיקוח, האחריות (הן האזרחית והן הפלילית), והאכיפה ביחס לחברות אלו.

(ג) בעקבות רפורמת בכר מכרו מרבית התאגידים הבנקאיים, במהלך השנים 2005-2007, את פעילויות ניהול קופות הגמל שלהם, או את החברות המנהלות של קופות הגמל שבבעלותם. רוכשי קופות הגמל הבנקאיות היו בעיקרם גופים קשורים לחברות ביטוח וקרנות השקעה. לפירוט הסכמי הרכישה של הקבוצה בתחום זה ראה סעיף 3.9 להלן.

(ד) להרחבה בנושא מוצרים ושירותים בתחום הפעילות ראה סעיף 3.2 להלן.

3.1.2 מגבלות, חקיקה, תקינה ואילוצים מיוחדים

פעילות הקבוצה בתחום זה כפופה להוראות הדין החלות על מבטחים, קרנות פנסיה וקופות גמל, לרבות הוראות חוק הפיקוח והתקנות שהוצאו על פיו וכן להוראות המפקח, כפי שמתפרסמות מעת לעת ולהוראות הממונה כמפורט להלן.

למגבלות החקיקה המרכזיות החלות על הקבוצה בכלל פעילותה ראה סעיף 8.2 להלן.

3.1.2.1 כללי

להלן יפורטו מגבלות החקיקה המרכזיות החלות על הקבוצה בפעילותה בתחום ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח וכן עיקרי ההוראות הרגולטוריות שפורסמו בשנה האחרונה בתחום זה (לרבות הצעות לחקיקה וטיטות חוזרים):

(א) חקיקת בכר

בחודש נובמבר 2004, פורסם דוח הצוות הבין משרדי לעניין רפורמה בשוק ההון בראשות מנכ"ל משרד האוצר דאז, ד"ר יוסי בכר (לעיל ולהלן: "ועדת בכר" ו-"רפורמת בכר"). מטרת רפורמת בכר הייתה להביא לביסוס מבנה תחרותי בשוק ההון ולשיפור תפקודו, זאת באמצעות צמצום הריכוזיות והגברת התחרות בשוק ההון, מזעור ניגודי העניינים בקרב הגופים הפועלים בשוק ההון והרחבת הפיקוח והבקרה על גופים אלה ועל השולטים והמחזיקים בהם. עיקרי הרפורמה הינם הפרדת הבנקים מהבעלות והשליטה על קופות הגמל וקרנות נאמנות, הסדרת העיסוק בייעוץ או בשיווק בכל הקשור למוצרים פנסיוניים לסוגיהם, כניסת הבנקים לתחום הייעוץ הפנסיוני והסדרת המשטר התאגידי בקרב הגופים המוסדיים בשוק ההון. בחודש אוגוסט 2005 נתקבלו בכנסת שלושה חוקים שחוקקו לפי הצעת הממשלה, בהסתמך על המלצותיה של ועדת בכר (לעיל ולהלן: "חקיקת בכר"):

חוק להגברת התחרות ולצמצום הריכוזיות וניגודי העניינים בשוק ההון בישראל (תיקוני חקיקה), התשס"ה-2005 (להלן: "חוק הגברת התחרות") - חוק זה נועד ליצור מבנה תחרותי בשוק ההון בעיקר באמצעות צמצום הריכוזיות ומזעור ניגודי העניינים אצל הגופים הפועלים בשוק ההון והרחבת הפיקוח והבקרה על גופים אלה ועל השולטים בהם. ליישום האמור נכללו בחוק תיקונים עקיפים למספר דברי חקיקה, ובכלל זה חוקי הבנקאות השונים, בעיקר לעניין הסדרת הפרדת הבעלות של הבנקים מקופות הגמל וקרנות הנאמנות שבבעלותם, תוך קביעת הוראות מעבר לעניין זה בהתחשב בנתח השוק וההון העצמי של הבנק או מי מטעמו, עובר לחקיקת בכר,

וקביעת תחומי פעולה חדשים בהם יורשו לעסוק הבנקים ובפרט ייעוץ פנסיוני וייעוץ או שיווק השקעות; חוק הסדרת העיסוק בייעוץ השקעות תוך הסדרת הרישוי לפעילות של שיווק השקעות וחוק השקעות משותפות בנאמנות; חוק הפיקוח תוך הרחבה והעמקה של הפיקוח והבקרה על מבטחים וסוכנים ועל השולטים בהם (ראה הרחבה לעניין זה בסעיף 8.2.2 להלן); ומספר חוקים נוספים אחרים.

חוק קופות הגמל - בחוק זה הוסדר לראשונה בחקיקה ראשית תחום הפעילות של קופות הגמל שעוגן עד אז בתקנות קופות הגמל. בחוק קופות הגמל נקבעו, בין היתר, הוראות לעניין רישוי חברה מנהלת של קופת גמל, היתרי שליטה בחברה כאמור, הגבלות על החזקת אמצעי שליטה בחברה מנהלת, בלעדיות העיסוק, מינוי אורגנים ובעלי תפקידים בחברה מנהלת, הסדרת אישור לקופות גמל, תקנון הקופה ואופן שינויו, כללים לעניין תשלומים לקופה ומשיכת כספים ממנה, דרכי השקעת כספי הקופה וניהול נכסיה, פיקוח על הקופה ודיווחים לממונה ולעמיתים.

במסגרת חוק קופות הגמל נקבעה לראשונה זכותו של עובד לבחור את קופת הגמל בה יפקיד מעבידו את הכספים עבורו, ככל שיש לעובד זכות להפקדת כספים על שמו בקופת הגמל (אף אם הזכות נקבעה במקורה לגבי קופת גמל פלונית); בהקשר זה נקבע כי במידה והעובד הזכאי לא בחר בקופת גמל מסוימת בהתאם לזכותו זו, תהא ההפקדה בקופת הגמל שזוהתה נקבעה בדין או בהסכם המעניק לעובד את הזכות להפקדת כספים על שמו בקופת גמל; כמו כן הוסדרה מערכת היחסים שבין העמיתים לבין החברה המנהלת.

חוק קופות הגמל מסמך את המפקח להטיל עיצומים כספיים על העובר על חלק מהוראות החוק. בהקשר זה פורסמו **תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (הפחתה של סכומי העיצום הכספי), תשס"ח-2007**. על פי התקנות, בהתקיים נסיבות המפורטות בהן, יפחית המפקח את סכומי העיצום הכספי שהוא מוסמך להטיל.

בחודש ינואר 2008 נחקק התיקון לחוק הגמל (חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (תיקון מס' 3), התשס"ח-2008) (ראה סעיף 3.1.1 לעיל). לפי התיקון לחוק קופות הגמל, כלל הכספים המופקדים בקופות הגמל האישיות שנוהלו כקופות הוניות עד סוף שנת 2007 (קופות גמל אישיות לתגמולים ולפיצויים; פוליסות ביטוח חיים הוניות) - יהיו מיועדים למטרות קצבה בלבד, וקופות הגמל האמורות יהפכו לקופות גמל לא משלמות לקצבה, דהיינו קופות שרשאיות לשלם את כספי התגמולים שהופקדו בהן משנת 2008 ואילך רק על דרך של העברתם לקופות גמל משלמות לקצבה (שהן קופות המורשות לשלם תשלומי פנסיה חודשיים לעמיתים, כגון קרנות הפנסיה החדשות ותכניות ביטוח חיים קצבתיות). בתיקון חוק הגמל נקבע כי לא יחול שינוי לעניין משיכת כספי הפיצויים בסכום הוני (בהתקיים התנאים הנדרשים לשם כך) ולעניין מעמדם של הכספים שהופקדו בקופות ההוניות בעבר, וכי ניתן יהיה להוון תשלומי פנסיה ככל שהם עולים על סכום פנסיה מזערי שנקבע לעניין זה.

במסגרת התיקון לחוק הגמל, בוצעו גם תיקונים טכניים שונים בחוק הפיקוח ובחוק הייעוץ הפנסיוני, לצורך קביעת כללים אחידים לעניין בעלי הרישיון השונים (יועצים פנסיוניים וסוכנים פנסיוניים), וכן נקבעו הבהרות לגבי זכותו של העמית לבחור את המוצר הפנסיוני שבו יופקדו דמי הגמולים בגינו, וזכותו לעניין העברת צבירות היסטוריות מתכניות ביטוח המנהלים.

כן תוקנה במסגרת התיקון האמור גם פקודת מס הכנסה, ונקבעו בה הטבות מס אחידות לגבי כלל קופות הגמל האישיות (קרנות פנסיה, קופות גמל לא משלמות לקצבה וביטוחי מנהלים), הועלתה התקרה המותרת להוצאה לצורך רכישת כיסוי ביטוחי לאובדן כושר עבודה לעובד והוכרה הוצאה לצורך רכישת ביטוח שאירים קצבתי לשאירי

המבוטח כמעניקה זיכוי ממס (בכפוף לתקרות שנקבעו לעניין זה). בנוסף, נקבעו תקרות שכר והכנסה מבוטחת לעניין רכישת הכיסויים הביטוחיים האמורים.

חוק הייעוץ הפנסיוני - בחוק זה הוסדר העיסוק במקצועות הייעוץ או השיווק הפנסיוני. נקבעו בו, בין היתר, הוראות בדבר חובת הרישוי כיועץ או משווק פנסיוני, תנאים ודרישות כשירות לעניין זה, חובות, איסורים והגבלות לעניין ייעוץ או שיווק פנסיוני, התאמת המוצר לצרכי הלקוח, החובה ליתן ללקוח ייעוץ מיטבי ("Best Advice"), מתן מסמכים המנמקים בכתב את כדאיות החיסכון הפנסיוני והמלצת היועץ, גילוי נאות לגבי היותו משווק או יועץ, זיקתו ליצרנים השונים, תוך קביעת חובות אמון וחובת זהירות ואיסור על ניגוד עניינים אפשרי בין היועץ או המשווק ללקוח, והוראות בדבר פיקוח הממונה על פעילות בעלי המקצוע הנ"ל וחובות רישום ודיווח.

בחודש דצמבר 2008 פרסם המפקח חוזר הבהרה בקשר לצירוף עמיתים לגוף מוסדי. החוזר מבהיר את האמור בסעיף 13 לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (עיסוק בייעוץ פנסיוני ובשיווק פנסיוני), התשס"ה-2005 (להלן: "**חוק הייעוץ**") וכן מבהיר את היחס בין סעיף 20(ב) לחוק קופות הגמל לבין סעיף 13 לחוק הייעוץ, אשר במרכזו סוגיית החובה ליתן ייעוץ או שיווק פנסיוני ליחיד, עובר להצטרפותו לקופת גמל וכתנאי לה. בחוזר הובהר כי כל קשר של יחיד עם בעל רישיון, מהווה ייעוץ פנסיוני או שיווק פנסיוני, לפי העניין, וזאת בשל מהות עיסוקם. על כן, לא ניתן לבצע עסקה ללא הליך של ייעוץ פנסיוני או שיווק פנסיוני. עם זאת, סעיף 13 לחוק הייעוץ לא יחול במקרים בהם עובד מצטרף לגוף מוסדי אשר הוגדר על ידי המעסיק כבריית מחדל לפי סעיף 20(ב) לחוק קופות גמל או אם יחיד פונה ביוזמתו לגוף מוסדי ואותו גוף מוסדי פסיבי לחלוטין ואינו נוקט כל פעולה שיווקית אל מול אותו יחיד, כגון הצטרפות דרך אתר האינטרנט.

בחוק הייעוץ הפנסיוני נקבעו הוראות לגבי העיסוק בייעוץ פנסיוני של תאגיד בנקאי ובכללן תנאים לקבלת היתר של יועץ פנסיוני לתאגיד בנקאי וכן הוראות המגבילות לפרק זמן קצוב את אפשרותו של תאגיד בנקאי לספק ייעוץ פנסיוני בקשר עם מוצרים פנסיוניים המנוהלים בידי חברות הביטוח, אף אם לא היה קיים בידם רישיון יועץ פנסיוני לפי החוק האמור. עוד נקבע בחוק הייעוץ הפנסיוני, כי יועץ פנסיוני רשאי לקבל עמלת הפצה מחברה מנהלת, בשיעור מרבי שייקבע בתקנות, ובלבד שחישוב העמלה ייעשה ללא תלות במוצר שעליו המליץ היועץ ללקוח. בהקשר זה פורסמו **תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (עמלות הפצה)**, התשס"ו-2006, בהן נקבעו עמלות ההפצה המרביות שניתן לשלם ליועץ פנסיוני, עקב עסקה שנערכה באמצעות היועץ במוצר הפנסיוני של קופת גמל, בהמשך לייעוץ הפנסיוני המתמשך שהעניק היועץ ללקוח, או עקב השארת כספים באותה קופת גמל עקב אותו ייעוץ, הכול בהתאם לסוגי המוצרים הפנסיוניים השונים, לפי העניין. עם זאת, בנוסחו המקורי של החוק, נאסר על יועץ פנסיוני לגבות עמלת הפצה מחברת ביטוח לגבי מוצרים פנסיוניים שלה, ועל חברת ביטוח נאסר לשלם עמלת הפצה ליועץ פנסיוני בשל מוצרים פנסיוניים כאמור. איסור זה בוטל בתיקון לחוק הייעוץ הפנסיוני מחודש דצמבר 2007 שנעשה במסגרת חוק ההסדרים כמפורט להלן. במסגרת התיקון לחוק הייעוץ הפנסיוני קוצר לוח הזמנים המינימאלי לכניסת הבנקים לייעוץ פנסיוני בתחום הביטוח.

בחודש ספטמבר 2009 הועברה לוועדת הכספים של הכנסת **טיוטת תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (עמלות הפצה) (תיקון)**, התשס"ט-2009. בטיוטה, מוצע להחיל את ההוראות המפורטות בה גם על מבטח לגבי קופת ביטוח שבניהולו ולקבוע שיעור זהה של עמלת הפצה, שתשולם ליועצים פנסיונים בגין הפצת

מוצרי הגמל, הפנסיה וביטוח החיים. עוד על פי הטיטה, לא תשולם עמלת הפצה בשל סכומים העומדים לזכות לקוח בקופת גמל שמקורם בתשלומים שהופקדו לקופת ביטוח מביטוח תשואה עד יום 31 בדצמבר 1991. הטיטה מחייבת את חברות הביטוח שיתקשרו עם יועצים פנסיונים, לרבות בנקים, בהסכמי הפצה, לשלם עמלת הפצה ליועצים כאמור גם בגין מוצרי ביטוח שהינם מוצר חיסכון פנסיוני, ותאפשר ליועצים הפנסיונים להפיץ את מגוון מוצרי החיסכון ארוך טווח, ללא חשש להטיה בין סוגי המוצרים השונים.

חוק הייעוץ הפנסיוני מסמך את המפקח להטיל עיצומים כספיים על העובר על הוראות מהוראות החוק. בהקשר זה פורסמו תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (עיסוק בייעוץ פנסיוני ובשיווק פנסיוני) (הפחתה של סכומי העיצום הכספי), תשס"ח-2007. על פי התקנות, בהתקיים נסיבות המפורטות בהן, יפחית המפקח את סכומי העיצום הכספי שהוא מוסמך להטיל.

בחודש דצמבר 2007 התקבל בכנסת חוק ההסדרים במשק המדינה (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב והמדיניות הכלכלית לשנת הכספים 2008), התשס"ח-2007 (להלן: "חוק ההסדרים"), לפיו, בין היתר, תוקן חוק הייעוץ הפנסיוני כך שקוצרה תקופת ההמתנה עד לכניסתם של הבנקים לייעוץ פנסיוני במוצרים פנסיוניים של חברות ביטוח תוך מתן היתר לחברות הביטוח לשלם עמלות הפצה עקב מתן ייעוץ כאמור (ובהתאם הותר ליועצים הפנסיוניים לקבל עמלות הפצה כאלה).

(ב) חוק פיצויי פיטורים, התשכ"ג-1963

חוק זה קובע, בין היתר, כללים לעניין ההפקדות בקופות הגמל של מרכיב הפיצויים ולעניין כלל ההפקדות בקופות גמל לקצבה, ובכלל זה לגבי פוליסות הכפופות לתקנות קופות הגמל (ביטוחי מנהלים) וקרנות הפנסיה, וכן הוראות הגנה על כספים שהופקדו כאמור מפני עיקול, החזרה או העברה.

(ג) חוק הגנת השכר, התש"ח-1958

בהתאם להוראות סעיף 19 לחוק הגנת השכר, על קופות גמל לזקוף לזכות עמית, באופן רעיוני, תשלומים אשר המעביד חייב בהעברתם, אך בפועל לא התקבלו בקופה ולהקנות בגין תשלומים אלה זכויות מלאות, במשך התקופה הקבועה באותו סעיף, למעט בנסיבות מסוימות המפורטות בסעיף האמור.

(ד) פקודת מס הכנסה

בפקודת מס הכנסה קבועות הטבות המס הניתנות עקב הפקדת כספים בקופות גמל, ובכלל זה לגבי פוליסות הכפופות לתקנות קופות הגמל (לעצמאיים וביטוחי מנהלים) וקרנות הפנסיה, והטבות המס הניתנות לכספים המשתלמים מהן.

בחודש ינואר 2007 פורסם תיקון לפקודה (תיקון מס' 153), שנועד להשלים את הוראות תקנות מס הכנסה (כללים לאישור ולניהול קופות גמל) (תיקון מספר 3), התשס"ה-2005 (להלן: "תיקון מס' 3 לתקנות"), בהן נקבעו הוראות לפיהן ילידי שנת 1961 ואילך יהיו זכאים להטבות מס עקב הפקדת כספים במעמד עמית-עצמאי בקופות גמל (בין אם הם עובדים שכירים ובין אם הם עצמאים), בתנאי שהפקידו רובד ראשון של דמי גמולים בקרן פנסיה או בפוליסת ביטוח קצבתית. במסגרת תיקון מס' 153 לפקודה הוגדלו הטבות המס המרביות לעמית-עצמאי המפקיד כספים בתכנית קצבתית, ונקבע כי הטבות המס בשל הפקדות במוצר הוני יותנו, לעניין "עמית מוטב" כהגדרתו שם (עמית שתיקון מס' 3 לתקנות חל עליו), בקיום הוראות תיקון מס' 3 לתקנות לעניין ביצוע הפקדות בסכום מינימאלי במוצר קצבתי. תיקון מספר 152 לפקודה, שנערך כמה ימים קודם לתיקון מס'

153, קבע הוראת שעה לעניין הגדלת הטבות המס כאמור גם לעניין שנת הכספים 2006. עם חקיקת תיקון חוק הגמל והפיכת קופות הגמל ההוניות לקופות גמל לא משלמות לקצבה, לעניין הפקדות שבוצעו בשנת 2008 ואילך, הפכו הוראותיהם של תיקון מס' 3 לתקנות ושל תיקון מס' 153 לפקודה לחסרות נפקות מעשית, באשר כל ההפקדות בקופות הגמל כאמור הינן הפקדות למטרת קצבה מהמועד האמור ואילך.

בחודש ינואר 2008 תוקנה הפקודה במסגרת תיקון חוק הגמל (ראה סעיף 3.1.1 לעיל ופסקה (א) בסעיף זה). בתיקון האמור נקבעו הטבות מס אחידות לגבי כלל קופות הגמל האישיות (קרנות פנסיה, קופות גמל לא משלמות לקצבה וביטוחי מנהלים), באופן של השוואת שיעור הזיכוי הניתן בגין הפקדות במכשירים אלה לשיעור אחיד של 35% מן ההפקדה עד התקרה שנקבעה לעניין זה. כמו כן, הועלתה התקרה המותרת להוצאה לצורך רכישת כיסוי ביטוחי לאובדן כושר עבודה לעובד (מ-2.5% מהשכר ל-3.5% מהשכר) והוכרה הוצאה לצורך רכישת ביטוח קצבתי לשאירים (בשיעור של עד 1.5% מההכנסה המבוטחת) לצורך קבלת הזיכוי כאמור. בנוסף, נקבעו תקרות שכר מבוטח והכנסה מבוטחת לעניין רכישת הכיסויים הביטוחיים האמורים.

בחודש יולי 2008 חוקק חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מס' 166), התשס"ח-2008, אשר במסגרתו תוקנה הוראת סעיף 9(2) לפקודת מס הכנסה, שעניינה התנאים שבהם תהא הכנסתה של קופת גמל מאחזקותיה בתאגידים מסוימים פטורה ממס. התיקון התאים את הוראות סעיף 9(2) האמור להוראות המוצעות במסגרת טיוטת תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (כללי השקעה החלים על חברות מנהלות ומבטחים), התשס"ח-2008, לעניין שיעור ההחזקות המותר בתאגידים במסגרת השקעת נכסי קופת הגמל.

בחודש דצמבר 2009 פורסם חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (תיקון מס' 173), התש"ע-2009, שנועד לכלול תיקוני חקיקה משלימים לתיקון חוק קופות הגמל. התיקון קבע כללים חדשים לעניין "רצף פיצויים" - הפקדת כספי פיצויי פרישה בקופת גמל לצורך דחיית החבות במס בגינם. הואיל ולנוכח תיקון חוק קופות הגמל לא ניתן עוד להפקיד כספי פיצויים כאמור בקופת גמל אישית לפיצויים, נקבע כי ניתן יהיה לבצע את ההפקדה בקופת גמל לקצבה, ובמקביל ההפקדה המותרת לצורך קבלת "רצף פיצויים" לא תעלה על סכום השווה לארבע פעמים השכר הממוצע במשך בגין כל שנת עבודה.

(ה) חוק ביטוח בריאות, התשנ"ד-1994

חוק זה, שנכנס לתוקף בחודש ינואר 1995, קובע כי כל אזרח ישראלי זכאי לשירותי בריאות המפורטים בסל שירותי הבריאות. שירותים אלה ניתנים על ידי קופות החולים.

(ו) הסדרי פנסיה כוללים במשק הישראלי

בחודש יולי 2007 נחתם הסכם קיבוצי כללי (מסגרת) לביטוח פנסיוני מקיף במשק, אשר תכליתו הינה להחיל חובת ביטוח פנסיוני על כל העובדים השכירים במשק הישראלי, ואשר הוחלף בהסכם מתקן בחודש נובמבר 2007 (לעיל ולהלן: "ההסכם הקיבוצי"). ביום 30 בדצמבר 2007 חתם שר התמ"ת על צו הרחבה המחיל את עיקר הוראות ההסכם הקיבוצי על כלל העובדים השכירים במשק והנותן להסכם הקיבוצי תוקף החל מחודש ינואר 2008 (להלן: "צו ההרחבה"). לפי נוסח ההסכם הקיבוצי וצו ההרחבה, שיעורי ההפרשות מהשכר שחובה לבטחו בביטוח פנסיוני, יעלו באופן הדרגתי מדי שנה, החל מכניסתו לתוקף של ההסכם הקיבוצי, היינו ראשית שנת 2008 כאמור, ועד לשנת 2013. בנוסף, נקבעו בצו ההרחבה הוראות שונות לעניין תחולת הביטוח הפנסיוני, לפיהן ההסכם הקיבוצי וצו ההרחבה יחולו על נשים מגיל 20 וגברים מגיל 21 והחבויות בגינו לא יחולו על מי שפרש מעבודתו בגיל פרישת חובה ומקבל קצבה או על מי שיש לו

הסדר פנסיוני מיטיב - העדיף על פני ההסדר המתואר לעיל. השכר המבוטח לפי ההסכם הקיבוצי וצו ההרחבה יהיה השכר בפועל אך לא יותר מהשכר הממוצע במשק. חובת הביטוח הפנסיוני תכנס לתוקף בחלוף 9 חודשי עבודה בשנת 2008, ובחלוף 6 חודשי עבודה החל משנת 2009, אך אם לעובד הסדר ביטוח פנסיוני קודם, תקום החובה לבטחו, בתוקף מיום עבודתו הראשון, כעבור 3 חודשי עבודה בלבד. לפרטים ראה גם סעיף 3.1.1.

(ז) תקנות קופות הגמל

תקנות אלה מסדירות נושאים שונים הנוגעים לניהולן של קופות גמל, קרנות פנסיה, ביטוחי מנהלים וביטוח חיים לעצמאיים. בין עיקרי הנושאים המוסדרים בתקנות אלה ניתן למצוא את כללי ההשקעה, קביעת שיעורי ההפרשות המותרים להפרשה לטובת חיסכון פנסיוני לעניין עמיתים שכירים ולעניין עמיתים עצמאיים, וכן קביעת אפשרויות המשיכה של הסכומים הצבורים בהם.

התקנות מחייבות את קופות הגמל וחברות המנהלות קופות גמל, לערוך ביטוח אחריות מקצועית לכיסוי חבותן בשל מעשה או מחדל רשלני כלפי העמיתים, וכן לכיסוי מעילה באמון של עובדיהן כלפי העמיתים. הביטוח ייעשה בסכומים ובתנאים הקבועים בתקנות השקעות משותפות בנאמנות (הון עצמי וביטוח של מנהל קרן ונאמן ותנאי כשירות של דירקטורים וחברי ועדת ההשקעות), תשנ"ו-1995, ובאופן שיכסה תביעות בשל אירועים שאירעו בתקופת הפוליסה גם אם הוגשו בתוך שנה מתום תקופת הפוליסה. סכום ההשתתפות העצמית בפוליסה הנדרשת מוגבל בתקרה הקבועה בתקנות קופות הגמל.

בחודש פברואר 2008 התקין שר האוצר הוראת שעה לתיקון תקנות קופות גמל, לפיה ניתן יהיה להפקיד בכלל קופות הגמל לקצבה (משלמות ולא משלמות) כספי פיצויים, עד שנת 2013, גם אם ההפקדות ברכיב תגמולי המעביד נמוכות מן ההפקדות המינימאליות הנדרשות לעניין זה, ובלבד שההפקדות ברכיבי התגמולים אינן נופלות מן ההפקדות הנדרשות לפי הסדר פנסיית חובה.

בחודש פברואר 2008 התקין שר האוצר הוראת שעה נוספת לתיקון תקנות קופות גמל לפיה ניתן יהיה להפקיד במהלך 2008 את רכיב הפיצויים לקופות גמל לא משלמות לקצבה גם בהיעדר הפקדת המינימום הנדרשת במרכיבי התגמולים בקופות גמל לקצבה לפי הוראות תקנות קופות גמל. הוראת שעה דומה נקבעה בדצמבר 2008, לעניין הפקדות שיבוצעו במהלך שנת 2009. הוראת השעה הארכה בשנית בדצמבר 2009 לגבי הפקדות שיבוצעו במהלך שנת 2010.

בחודש פברואר 2009 התקין שר האוצר את תקנות מס הכנסה (הארכת תקופת התשלום לקופת גמל ולביטוח חיים) (הוראת שעה), התשס"ט-2009, לפיהן הפקדות עמיתים-עצמאיים שבוצעו בקופות הגמל, בקרנות הפנסיה ובתכניות ביטוחי החיים במהלך החודשים ינואר ופברואר 2009 ייחשבו, לעניין דיני המס, כהפקדות שבוצעו במהלך שנת המס 2008, אם העמית ביקש זאת בבקשה שהוגשה עד לסוף חודש מרס 2009.

(ח) תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (בקשה לרישיון, הכשרה, התמחות ובחינות של סוכני ביטוח, יועצים פנסיוניים וסוכני שיווק פנסיוני), התשס"ו-2006; תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (אגרות), התשס"ו-2006; תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (פטור מחובת התמחות או בחינות של סוכני ביטוח, יועצים פנסיוניים וסוכני שיווק פנסיוני), התשס"ו-2006 (להלן: "תקנות הפטור")

התקנות האמורות מסדירות את תהליך הכשרתם של היועצים הפנסיוניים והמשווקים הפנסיוניים, את תהליך הרישוי שלהם, את

תשלום האגרות הכרוך ברישוי ואת הפטורים שיינתנו מהתהליכים האמורים באופן מלא או חלקי. תקנות אלה החליפו את תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (רישיון לסוכן ביטוח), התשכ"ט-1969. בחודש מרס 2007 תוקנו תקנות הפטור, ונקבעו בהן הקלות מסוימות - חלקן לעניין מתן פטור תמידי וחלקן לעניין מתן פטור זמני.

(ט) **צו איסור הלבנת הון (חובות זיהוי, דיווח וניהול רישומים של מבטח וסוכן ביטוח), התשס"ב-2001 (להלן בפסקה זו: "צו הביטוח") וצו איסור להלבנת הון (חובות זיהוי, דיווח וניהול רישומים של קופת הגמל וחברה המנהלת קופת גמל) התשס"ב-2001 (להלן בפסקה זו: "צו קופת הגמל")**

צווים אלו מטילים על חברות הביטוח, סוכני הביטוח והחברות המנהלות של קופות הגמל חובות זיהוי לקוחות, דיווח, ניהול ושמירת מסמכים שונים. צו הביטוח חל רק על תכניות ביטוח חיים בעלות מרכיב חיסכון. בחודש ינואר 2008 פרסם המפקח חוזר בעניין חובות הדיווח החלות על קופות גמל בהקשר של פעולה בלתי רגילה והבהיר כי חובות הדיווח חלות גם במקום בו פעולה נחזית בעיני הקופה או המבטח כקשורה להלבנת הון או מימון טרור, אף אם אין ידיעה או חשד לזיקה בין הפעולה האמורה לבין עבירת מקור.

(י) **תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) העברת כספים בין קופות), התשס"ח-2008 (להלן: "תקנות הניוד")**

בחודש מרס 2008 פורסמו תקנות הניוד, שעניינן קביעת כללים שנועדו לאפשר לעמיתים לבצע העברת כספים, באופן קל ופשוט ככל שניתן, בין קופות גמל מאותו סוג (לרבות קרנות פנסיה וקופות ביטוח), ואף העברת כספים מקופות גמל הוניות לקופות גמל לקצבה. התקנות נועדו להגביר את התחרות בשוק ולשכללה. התקנות נכנסו לתוקפן באופן מלא בינואר 2009.

בחודש אוגוסט 2008 פרסם המפקח חוזר שעניינו העברת כספים בין קופות גמל. החוזר פורסם בהמשך וכהשלמה לתקנות הניוד. החוזר מפרט, בין היתר, הוראות בדבר אופן הטיפול בבקשה להעברת כספים בין קופות גמל והסדרת הליך הודעת ביטול לבקשת העברה, שליחת אישורים למבוטח עובר, המתכונת לפיה יש לערוך את העברת המידע בין הגופים והוראות טכניות נוספות.

התקנות, צפויות, ככל הנראה, להביא לשינוי בהתנהגות הצרכנים בתחום החיסכון ארוך הטווח באופן שיביא להגברת התחרות בענף זה. מתן אפשרות מעבר הצרכנים לתוכניות שונות, עלול להקטין את המרווחים על חלק מתיקי הצרכן. הערכת החברה הינה מידע צופה פני עתיד המתבססת על הרגולציה המתוארת לעיל, צפי זה עלול שלא להתממש בשל שינויי רגולציה והעדפות צרכנים השונות מהצפוי כאמור. לפרוט נוסף ראה סעיפים 3.1.1 ו-3.1.5.

(יא) **תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (הוצאות ישירות בשל ביצוע עסקאות), התשס"ח-2008**

בחודש פברואר 2008 פורסמו תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (הוצאות ישירות בשל ביצוע עסקאות), התשס"ח-2008. תקנות אלה מסדירות את סוגי ההוצאות שמותר לגוף המוסדי (קופת גמל או מבטח בגין התחייבויות תלויות תשואה) להוציא בשל ביצוע עסקאות בנכסים שבניהולו, כאשר הוצאות אלו לא יכללו במסגרת דמי הניהול אותם הוא גובה מהעמיתים. התקנות קובעות, בין היתר, כי תשלומים הנובעים מהשקעה של הגוף המוסדי בעמלות קנייה ומכירה ודמי שמירת נ"ע, בקרנות השקעה, בניירות ערך לא סחירים ובזכויות במקרקעין, וכן עמלות ניהול חיצוני - למנהל תיקים זה, לבעל רישיון מנהל תיקים ולמנהל קרן נאמנות, המשקיעים את רוב הנכסים המנוהלים על ידם מחוץ לישראל, יכללו במסגרת הוצאות כאמור,

בתנאים ובמגבלות המפורטים בתקנות. חלק מהוראות התקנות האמורות נקבע כהוראת שעה שתעמוד בתוקפה עד לסוף שנת 2011.

בהקשר זה, בחודש פברואר 2008 פרסם המפקח חוזר שעניינו דיווח לציבור על הוצאות ישירות המנוכות מחשבונות העמיתים. מטרת החוזר הינה הגברת המידע המוצג לציבור ויצירת מנגנון פיקוח שקוף ביחס לגביית ההוצאות אותם רשאי גוף מוסדי לנכות מחשבונות העמיתים בכפוף לתקנות המתוארות לעיל. החוזר קובע את מבנה הדיווח הרבעוני ומתכונתו, אופן הדיווח, תדירותו והצגתו באתר האינטרנט. כמו כן קובע החוזר הוראות בדבר אופן הדיווח למפקח.

בחודש מאי 2008 פרסם המפקח הצעת תיקון לתקנות האמורות וכן טיוטת חוזר בעניין השקעה בתעודות סל. לאור הדמיון הרב הקיים בענף המכשירים הפיננסיים בין השקעה בתעודות סל ולבין השקעה בקרנות נאמנות הוצע לקבוע בתקנות כללים אחידים, ככל האפשר, המתייחסים לתנאים שבהתקיימם ניתן להכיר בהוצאות המשולמות למנהל קרן נאמנות או בתקבולים השונים שמקבל מנפיק תעודת סל בהוצאות ישירות הנגבות מעבר לדמי הניהול.

(יב) תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (קופת גמל בניהול אישי), התשס"ט-2009 (להלן: "תקנות קופת גמל בניהול אישי")

בחודש אוקטובר 2009 פורסמו תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (גמל) (קופת גמל בניהול אישי), התשס"ט-2009. במסגרת התקנות מוצע לאפשר לנהל סוגי כספי חיסכון של עמית עצמאי שהוגדרו בתקנות וכספי קרן השתלמות, באמצעות קופת גמל בניהול אישי, אשר תנוהל על ידי העמית או מנהל תיקים מטעמו, תחת מגבלות השקעה שיבוקרו על ידי החברה המנהלת אצלה ינוהלו כספי החיסכון. בהמשך לכך, בחודש נובמבר 2009 פרסם המפקח "נוהל הקמת קופת גמל בניהול אישי למי שיש בידו רישיון של חברה מנהלת", אשר מסדיר את הכללים החלים על מנהל תיקים, אשר העמית בחר לנהל את השקעותיו דרכו, בהתאם לתקנות האמורות.

(יג) טיוטת תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (כללי השקעה החלים על חברות מנהלות ומבטחים), התשס"ח – 2008 (להלן: "טיוטת תקנות כללי ההשקעה")

בשנת 2009 פורסמה טיוטה שלישית של תקנות כללי ההשקעה. עניינה של הטיוטה הינה קביעת כללי השקעה לכלל הגופים המוסדיים. בטיוטה נקבעו כללים אחידים להשקעת כספי קופות הגמל, כספי פוליסות ביטוחי החיים תלויי התשואה ("תכניות ביטוחי מנהלים משתתפות ברווחים") וכספי קרנות הפנסיה שאינם מושקעים באגרות חוב מיועדות. עוד נקבעו בטיוטה כללי השקעה להון העצמי של החברות המנהלות את קרנות הפנסיה ואת קופות הגמל, וכללי השקעה נוספים הנוגעים לחברות ביטוח. הטיוטה כוללת גם הוראות הנוגעות למבנה השוק בו שולטות חברות הביטוח במרבית שוק קרנות הפנסיה החדשות, ובחלק ניכר משוק קופות הגמל. במסגרת זו, נקבע כי יראו את ההשקעות של חברות הביטוח ושל קרנות הפנסיה וקופות הגמל בשליטתן, כהשקעות של "קבוצת משקיעים", שחלות עליהן מגבלות השקעה מעבר לכללי ההשקעה החלים על כל אחד מהגופים בקבוצה בנפרד.

(יד) תקנות עבודת נשים (מועדים וכללים לתשלומים לקופת גמל), התשס"ח – 2008 (להלן: "תקנות עבודת נשים")

בחודש אוגוסט 2008 פורסמו תקנות עבודת נשים. לפי הוראות התקנות, אשר תחילתן בספטמבר 2008, עובדת בשמירת הריון ועובדת בחופשת לידה זכאיות להמשך ההפקדות השוטפות בגין בקופות הגמל בתקופת שמירת ההיריון ובתקופה שבעדה הן זכאיות לדמי לידה מהמוסד לביטוח לאומי. הזכאות האמורה חלה, בשינויים המחויבים, גם לעניין עובד המצוי בחופשת לידה בגין לידה של בת זוגו. התקנות

האמורות מחליפות את תקנות עבודת נשים (הבטחת פנסיה),
התשנ"א-1991.

(טו) תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (חישוב שווי נכסים), התשס"ט – 2009 (להלן: "תקנות החישוב")

בחודש פברואר 2009 אושרו תקנות החישוב בועדת הכספים. לפי הוראות התקנות, נקבעה שיטת השערוך לגבי נכסים שונים בקופות הגמל (שערוך לפי מודל של שווי הוגן או לפי עלות מתואמת, בהתאם לסוג הנכס ולסוג הקופה). וכן הוראה לפיה חישוב שווי הנכסים ייעשה על בסיס יומי, מדי יום עסקים לגבי יום העסקים שקדם לו, למעט קופות גמל מבטיחות תשואה לגביהן יבוצע חישוב ליום האחרון של כל חודש. תחילתן של התקנות תהא 30 ימים לאחר מועד פרסומן.

(טז) תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (הגנה ממשלתית על החיסכון הפנסיוני) (הוראת שעה), התשס"ט-2009

בתקנות אלה, ועל רקע המשבר בשוק ההון בשנת 2008, עוגן ההסדר שנקבע בהחלטת הממשלה מס' 4323 מדצמבר 2008, לעניין מתן "רשת בטחון" לחוסכים בקופות הגמל. לפי ההסדר האמור, יינתן סיוע ממשלתי לעמית בקופת גמל שנולד עד חודש דצמבר 1951, אם ביקש למשוך את הכספים המופקדים לזכותו בקופת הגמל על דרך של קצבה בשנת 2011 ואילך, בהגיעו לגיל הפרישה קבוע בחוק (67 - בגבר; 63 עד 64, בהתאם לתאריך הלידה - באשה). הסיוע הממשלתי יהיה על דרך של הבטחת הערך הריאלי של הכספים שהיו מופקדים על שם העמית בקופת הגמל בדצמבר 2008, ביחס לערכם של הכספים האמורים בתוספת התשואה שהושגה עליהם בקופת הגמל בה היו מופקדים או התשואה הממוצעת בענף קופות הגמל הרלבנטיות (כפי שיקבע הממונה), לפי הגבוהה מביניהן. בהחלטת הממשלה האמורה נקבעו תקרות לגבי הסכומים המוגנים לפיה, וכן הוראות המאפשרות הגנה גם למשיכת חלק מן הכספים בסכום הוני, בשיעורים ובמועדים שנקבעו לעניין זה.

(יז) תקנות מס הכנסה (הארכת תקופת התשלום לקופת גמל ולביטוח חיים) (הוראת שעה), התשס"ט-2009

בתקנות אלה נקבע כי הפקדות עמיתים-עצמאיים שבוצעו בקופות הגמל, בקרנות הפנסיה ובתכניות ביטוחי החיים במהלך החודשים ינואר ופברואר 2009 ייחשבו, לעניין דיני המס, כהפקדות שבוצעו במהלך שנת המס 2008, אם העמית ביקש זאת בבקשה שהוגשה עד לסוף חודש מרס 2009.

(יח) תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (רכישה ומכירה של ניירות ערך), התשס"ט-2009

בתקנות אלה נקבעו מגבלות לעניין רכישת ניירות ערך בידי גוף מוסדי המנהל השקעות תלויות תשואה (קרן פנסיה, קופת גמל, פוליסת ביטוח חיים משתתפת ברווחים), אם אותם ניירות ערך משווקים או מופצים באמצעות צד קשור לגוף המוסדי, או שצד קשור כאמור הוא החתם בהנפקת אותם ניירות ערך. כמו כן, נקבע בתקנות כי משנת 2010 ואילך ייאסר על גוף מוסדי לרכוש ולמכור ניירות ערך באמצעות צד קשור המספק שירותי רכישה ומכירה של ניירות ערך ("ברוקראז"). הוראת מעבר בתקנות מאשרת רכישה ומכירה של ניירות ערך כאמור באמצעות צד קשור עד ליום 30 ביוני 2010, במגבלות שנקבעו לעניין זה.

בתקנות נכלל גם הכלל בדבר חובתו של גוף מוסדי לערוך הליך תחרותי לבחירת ספקי הברוקראז' עימם יפעל, שהיה קבוע בתקנות מס הכנסה. בהתאם לכך, הותקנו תקנות מס הכנסה (כללים לאישור ולניהול קופות גמל) (תיקון מס' 2), התשס"ט-2009, בהן בוטלה התקנה בתקנות מס הכנסה בה נקבע הכלל שהועבר לתקנות החדשות כאמור.

(יט) תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (ביטוח בריאות קבוצתי), התשס"ט-2009

בחודש ספטמבר 2009 פורסמו תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (ביטוח בריאות קבוצתי), תשס"ט-2009. במסגרת התקנות נקבעו קווים כלליים ביחס לאופן בו ינהל מבטח פוליסות ביטוח בריאות קבוצתיות הנמכרות על ידו, ובכלל זה: מגבלות על זהות בעל הפוליסה, הנחיות ביחס לחובות בעל הפוליסה כלפי המבוטחים, מספר מינימאלי של מבוטחים, מגבלות על סכום הביטוח שיגבה, מסמכים שיש להמציא למבוטחים עם ההצטרפות לביטוח, חידושו וכן חובת הודעה על שינוי בדמי ביטוח, מתן אפשרות למבוטח להמשיך את הביטוח הקבוצתי כביטוח פרט במקרים מסוימים שורה המפקח, אופן גביית דמי הביטוח ואופן ניהול המידע ביחס לפוליסה הקבוצתית.

(כ) טיוטת תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (איתור עמיתים ומוטבים), התשס"ט-2009

בחודש ספטמבר 2009 פרסם המפקח טיוטת חוזר שעניינה נוהל איתור עמיתים ומוטבים יחד עם טיוטת תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (איתור עמיתים ומוטבים), התשס"ט-2009 ("הטיטוטות"). מטרת הטיטוטות הינה יצירת מנגנון אפקטיבי וישים אצל הגופים המוסדיים, לאיתור עמיתים שהקשר עמם נותק. טיוטת החוזר קובעת את הפעולות הנדרשות לעדכון נתונים אודות העמיתים, מחייבת בקביעת נהלי עבודה לאיתור העמיתים והמוטבים, קביעת כללים להעברת כספים לידי האפוטרופוס הכללי, קביעת נוהל דיווח תקופתי לממונה, והוראות שימוש באתר האינטרנט לצורך איתור העמיתים או מוטביהם. כמו כן, בטיטוט החוזר הוטלו חובות על הדירקטוריון לדון בנושא וכן חובה לכלול את בדיקת הנהלים במסגרת תכנית הביקורת השנתית של הגוף המוסדי. טיוטת התקנות מורה על פעולות נוספות שעל גוף מוסדי לנקוט לצורך איתור עמיתים ומוטבים, לרבות נקיטת הליך יזום של חקירה ובדיקה, ובין היתר, גם קובעת הוראות לעניין שיעור דמי הניהול המקסימאליים שניתן לגבות מעמית שהקשר עמו נותק.

(כא) טיוטת תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל), (הקמת מסלולי ברירת מחדל), התשס"ט-2009

בחודש יולי 2009 פרסם המפקח טיוטת חוזר שעניינה התאמת מסלול החיסכון למאפייני העמית וטיטוט תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל), (הקמת מסלולי ברירת מחדל), התשס"ט-2009 ("הטיטוטות"). על פי הטיטוטות גוף מוסדי יקים מסלולי השקעה לניהול כספי העמיתים אשר יהוו ברירת המחדל של העמיתים בעת ההצטרפות לקופת הגמל שבניהולו, לקבוצות גיל של העמיתים כפי שנקבעו בטיטוט התקנות עד קבלת הקצבה על בסיס מודל של סיווג עמיתים. כמו כן, גוף מוסדי המנהל קופת גמל משלמת לקצבה או קרן ותיקה ינהל חשבון נפרד אחד למקבלי קצבאות שבו ינוהלו הנכסים העומדים כנגד התחייבות כלפי מקבלי הקצבאות ויקים מסלול השקעה אחד לניהול אותם נכסים. מטרת טיוטת החוזר היא לקבוע את אופן הצטרפות עמיתים למוצרי החיסכון השונים בהתבסס על המאפיינים הייחודיים להם, ואת האופן שבו על הגופים המוסדיים לנהוג על מנת להתאים את החיסכון לצרכי העמיתים. בין היתר, קובעות הוראות טיוטת החוזר, כי דירקטוריון גוף מוסדי יקבע מודל לסיווג העמיתים בהתאם למאפיינים רלבנטיים ובהם הגיל. לפי מאפיינים אלו ישווק עמית לאחד ממסלולי ברירת המחדל בקופה. פירוט המודל והמאפיינים הרלבנטיים ידווחו לעמית ויפורסמו באתר האינטרנט של הגוף המוסדי. המודל יבחן אחת לשנתיים. הקמת מסלולי ברירת המחדל וניוד העמית ביניהם תעוגן בתקנון הקופה או בתנאי הפוליסה. החל מהיום הקובע שיקבע בתקנות – הצירוף

למסלול ברירת המחדל בגילאים השונים יבוצע אוטומטית אלא אם העמית יבקש אחרת. כמו כן, טיטות החוזר קובעת הוראות לעניין העברת הנכסים בין המסלולים, העברת זכויות העמיתים והתאמת תמהיל ההשקעה במסלולי ברירת המחדל, לרבות הוראות לעניין ההתאמה המתמשכת של מסלול ברירת המחדל לעמית. בשלב זה, טרם ידועות כל ההשלכות שינבעו מהחלת הוראות הטיטות. החברה בוחנת את ההשלכות על הקבוצה ובכללן ההשלכות התפעוליות.

(כב) תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (השתתפות חברה מנהלת באסיפה כללית), התשס"ט-2009.

בחודש יולי 2009 פורסמו תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (השתתפות חברה מנהלת באסיפה כללית), התשס"ט-2009. התקנות קובעות, בין היתר, חובת השתתפות בהצבעה של משקיע מוסדי לגבי כספי העמיתים, באסיפה כללית של תאגיד שהוא בעל זכות הצבעה בו בנושאים המנויים בתקנות, תוך הגדרת מקרים בהם יידרש אישור של נציגים חיצוניים להצבעה והוראות ביחס להתקשרות עם גורם מקצועי לצורך גיבוש המלצות הצבעה באסיפות. בנוסף לתקנות פרסם המפקח בחודש אוגוסט 2009 חוזר בדבר **הגברת מעורבות הגופים המוסדיים בשוק ההון**. בחוזר נקבע, בין היתר, חובתו של משקיע מוסדי לקבוע ולפרסם באתר האינטרנט שלו את הנושאים הבאים: מדיניות ההצבעה; אופן הצבעה בפועל לרבות ציון העובדה כי ההצבעה הייתה בהתאם למדיניות ההצבעה שלו או של גורם מקצועי שעימו התקשר; אמות מידה ביחס לאיכות הממשל התאגידי בתאגידים בהם הינו שוקל להשקיע. הוראות החוזר יחולו על גופים מוסדיים לגבי הכספים שבניהולם.

(כג) חוזרי המפקח

1. בחודש יולי 2008 פרסם המפקח חוזר שעניינו **חישוב לראשונה של נכסי השקעה בגופים מוסדיים**. החוזר קובע את אופן חישוב שווי נכס סחיר ונכס לא סחיר במועד ההכרה הראשון של הנכס. הוראות החוזר יחולו החל מיום כניסתן לתוקף של תקנות החישוב (כאמור בפסקה טו' לעיל).

2. בחודש אוקטובר 2008 פרסם המפקח חוזר שעניינו **ביטוח משלים בקופות הגמל ובקרנות הפנסיה**. בחוזר נקבעו כללים לפיהם חברה מנהלת של קרן פנסיה או של קופת גמל רשאית לרכוש כיסויים ביטוחיים קבוצתיים עבור העמיתים בקופה. במסגרת החוזר נקבע, בין היתר, לגבי רכישת ביטוח משלים באמצעות החברה המנהלת במסגרת ההפקדות השוטפות בעד העמית לקרן או לקופה, כי החברה המנהלת וחברת הביטוח שממנה ירכשו הכיסויים הביטוחיים לא יהיו צדדים קשורים, כהגדרתו של מונח זה בתקנות קופות הגמל, וכן כי החברה המנהלת תשמש כבעלת פוליסת הביטוח המשלים, הביטוח הקבוצתי המשלים יהיה למקרה מוות בלבד, התשלומים עבור הכיסויים הביטוחיים ייעשו מכספי החברה המנהלת בלבד ולא מכספי קרן הפנסיה או קופת הגמל. הוראות דומות חלות לגבי רכישת ביטוח חיים קבוצתי מכספי עמיתי קופת הגמל. בחודש ינואר 2010 פרסם המפקח טיטות חוזר אשר עניינה בשינוי מועדי התחולה של החוזר האמור.

3. בחודש פברואר 2009 פרסם המפקח חוזר שעניינו הוראות לעניין **מסמך הנמקה ומסירתו ללקוח**, בהתאם להוראות חוק הייעוץ הפנסיוני. בהתאם לחוק האמור, על בעל רישיון ייעוץ או שיווק פנסיוני להתאים ללקוח מוצר פנסיוני, לאחר שבירר עמו את מטרות החיסכון שלו ואת שאר הנסיבות הרלבנטיות ובהתאם להעביר ללקוח מסמך בכתב המפרט, בין היתר, את הנימוקים להמלצתו בדבר כדאיות החיסכון שלו או של קרובו באמצעות מוצר פנסיוני. החוזר מפרט את אופן עריכת מסמך ההנמקה, את

המידע שיש לכלול בו, והוראות פרוצדוראליות שונות. בחודש יולי 2009 פורסם תיקון לחוזר האמור אשר דוחה את תחילתו של החוזר ליום 1 בינואר 2010.

4. בחודש פברואר 2009, פרסם המפקח עדכון לחוזר רשימת נכסי הגופים המוסדיים ברמת הנכס הבודד. החוזר מוסיף הוראות לעניין עדכון הרשימה האמורה בהקשר עם הוראת השעה לעניין השקעה באגרות חוב קונצרניות שנקבעה בחוזר גופים מוסדיים 2008-9-16.

5. בחודש מרץ 2009, פרסם המפקח הוראת שעה לעניין שערך השקעה בנכס חוב לא סחיר. בחוזר נקבעו כללים לפיהם יוכל גוף מוסדי לקבוע את שיטת השערך לגבי נכסי חוב לא סחירים שרכש הגוף המוסדי בשנת 2009, מבין שתי שיטות שערך אפשריות. החוזר מאפשר לאמץ שיטת שערך שתביא להקטנת התנודתיות בשווי של נכסי חוב לא סחירים לנוכח הטלטלות העוברות על שוקי ההון בתקופה האחרונה, תוך ביצוע בחינה תקופתית של מהימנות ההשערות ביחס לסיכונים הגלומים בנכסים אלה.

6. בחודש מאי 2009 פרסם המפקח חוזר שעניינו העברת זכויות עמיתים שלא במזומן. מטרת החוזר להסדיר לראשונה את התנאים להעברת זכויות עמיתים שלא במזומן בין מסלולי השקעה באותה קופת גמל ובין גופים מוסדיים שונים. על פי החוזר, העברת זכויות כאמור יכול שתתבצע שלא במזומן רק אם סך הסכומים המועברים באותו יום עסקים עולה על 5 מיליון ש"ח או עולה על 1% מסך נכסי הצד המעביר, לפי הנמוך מביניהם, ובהתאם לנוהל עבודה מפורט שייקבע על ידי ועדת ההשקעות של הגוף המוסדי.

7. בחודש אוגוסט 2009 פרסם המפקח מזכר הבנות לשיתוף פעולה לקידום מערכת מרכזית למיתוג מסרי מידע ולסליקה כספים בתחום החיסכון הפנסיוני (להלן - "המסלקה"). במסגרת המזכר, הודיע המפקח כי בכוונתו לקדם את הקמת המסלקה לצורך ייעול הליכי העבודה הקשורים בהעברת מידע וכספים בשוק החיסכון הפנסיוני וזאת על רקע ההתפתחויות של השנים האחרונות. תפקידה העיקרי של המסלקה יהיו העברת מידע דו צדדי בין הגופים המוסדיים, היועצים הפנסיוניים והסוכנים הפנסיוניים, העברת מידע בין המעסיקים והמפצים לבין הגופים המוסדיים וסליקת כספי החיסכון הפנסיוני. על פי המזכר, יעילותה של המסלקה מחייבת התקשרות עם כל הגורמים בשוק החיסכון הפנסיוני ולפיכך בדעתו לפרסם הוראות שיחייבו אותם להעביר מידע באמצעות המסלקה. המפקח קבע את המבנה המומלץ של מסגרת ההתאגדות לצורך הקמת המסלקה והקים לצורך זה צוות היגוי שחבריו נקבעו ובראשו תעמוד נציגת המפקח. לגופים המוסדיים הוצע לקחת חלק בהקמת המסלקה כבעלי המסלקה. בין המפקח והגופים המוסדיים מתנהלים דיונים בנושא.

8. בחודש אוגוסט 2009 פרסם המפקח טיוטת חוזר שעניינה כללים לאישור מסלולי השקעה במוצרי חיסכון פנסיוני. מטרת הטייטה הינה להגביר את השקיפות תוך קביעת כללים לאישור מסלולי השקעה במוצרי חיסכון פנסיוני וכללים לקביעת שמותיהם. בטייטה נקבעו כללים לאישור שמות מסלולי השקעה מתמחים ומסלולים תלויי גיל, שהגופים המוסדיים יחויבו להקים עד סוף שנת 2010 במקום המסלולים "הכלליים". לדוגמא, נקבע כי גוף מוסדי לא ינהל מסלולי השקעה מתמחים, אלא אם כן הם בעלי מובהקות השקעה שונה זה מזה וכן לא יכנה מסלול השקעה בשם שעלול להטעות את ציבור העמיתים, כגון שם שלכאורה עולה ממנו הבטחה כלשהי להשיג או לעמוד בקריטריון איכותי או כמותי. כמו כן, נקבע כי במסלול השקעה המתמחה באפיק השקעה מסוים יושקעו לפחות 75% מנכסי המסלול באותו אפיק השקעה.

9. בחודש נובמבר 2009 פרסם המפקח חוזר בעניין **תיקונים בדיווח השנתי ובדיווח הרבעוני לעמיתים ולמבוטחים**, המתקן חוזר קודם מחודש ינואר 2007 ואשר מרחיב את היקף המידע הניתן לחוסכים במסגרת הדיווח השנתי, הדיווח הרבעוני ושירות אחזור המידע ברשת האינטרנט, בעיקר לעניין המידע הנוגע לדמי הניהול והתשואות. תחולתו של חוזר זה החל בדיווח לרבעון הראשון של שנת 2010.

10. בחודש נובמבר 2009 פרסם המפקח חוזר בעניין **מנגנון גביית דמי הניהול**. על פי החוזר, על גוף מוסדי לגבות את דמי הניהול בתשלומים רצופים בסוף כל חודש או בסוף כל יום עסקים, לפי בחירת הגוף המוסדי, בהתאם לשיעור דמי הניהול שעליו סוכם, ולא ישתמש במנגנון החזר דמי ניהול. החוזר יחול על כל הגופים המוסדיים, למעט לגבי תוכניות ביטוח הכוללות מנגנון החזר דמי ניהול, אשר אושרו על ידי המפקח, לפני מועד פרסום החוזר. תחילתו של החוזר החל מיום 1 באפריל 2010, ונקבעה בו הוראת מעבר לגבי תחולתו על הסדרים קיימים.

11. בחודש נובמבר 2009 פרסם המפקח חוזר שעניינו **התאמת הדיווח השנתי והדיווח הרבעוני לעמיתים ולמבוטחים לתיקון 3 ולביטול מס רווח הון**, אשר על פיהם החל מינואר 2008 מיועדים כל הכספים המופקדים לחיסכון פנסיוני למטרת קצבה, והחל מיולי 2009 לא נגבה מס רווח הון בגין ריבית ורווחים שנצברו בקופות גמל לתגמולים, לרבות בקופות ביטוח לתגמולים. לדיווח נוספה טבלת ריכוז זכויות העמית, באופן המפורט בנספח לחוזר. החוזר חל על כל החברות המנהלות של קופות גמל לתגמולים או קופות גמל לא משלמות לקצבה, שאינן קופות ביטוח, ועל כל המבוטחים הפועלים בתחום ביטוח החיים. תחילתו של החוזר החל מהדיווח לשנת 2009.

12. בחודש אוגוסט 2009 פרסם המפקח חוזר שעניינו **מבנה אחיד מצומצם להעברת מידע מגוף מוסדי לבעל רישיון והקובע "שפה אחידה"** ומבנה נתונים אחיד בעת העברת מידע בין הגורמים המעורבים בתחום החיסכון הפנסיוני. החוזר מסדיר את תהליכי העברת המידע בין גוף מוסדי לבעל רישיון, לצורך ביצוע ייעוץ פנסיוני או שיווק פנסיוני, ולצורך ייעוץ פנסיוני מתמשך וקובע הוראות לעניין אופן הטיפול בבקשה להעברת מידע, לרבות קביעת לוחות זמנים ושימוש בקבצים ונספחים קבועים ואחידים.

3.1.2.2 ענף ביטוח חיים

להלן יפורטו מגבלות חקיקה מרכזיות המתייחסות לפעילות הקבוצה בענף ביטוח החיים, וכן עיקרי ההוראות הרגולטוריות שפורסמו בשנה האחרונה הנוגעות לענף זה:

(א) תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח אובדן כושר עבודה קבוצתי) התשס"ז-2006

התקנות פורסמו בחודש נובמבר 2006 וקובעות עקרונות בסיסיים בביטוח אובדן כושר עבודה קבוצתי, שמטרתם העיקרית שמירה על ענייני המבוטחים והבטחת כיסוי ביטוחי נאות. תחילתן של תקנות אלו ביום 1 באפריל 2007 והן יחולו על פוליסות אובדן כושר עבודה קבוצתי שיכרתו או יחודשו החל ממועד זה. למבטחים המחדשים מספר פוליסות הגדול מ-300 בשנת 2007, נקבעה הוראת מעבר מקלה הפורסת את החלת התקנות עד שנת 2010. בתקנות נקבע כי בעל הפוליסה יכול שיהיה מעביד בלבד; למבוטח הבודד יתאפשר מעבר לפוליסת פרט בעת פקיעת הביטוח הקבוצתי בתנאים דומים לפוליסות פרט של המבטח במועד המעבר וללא חיתום מחדש. כן קובעות התקנות חובה על המבטח להמציא לכל מבטח בקבוצה פוליסה, דף פרטי ביטוח ודיווח שנתי. בהמשך לתקנות אלו וכן

בהמשך לתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (ביטוח חיים קבוצתי), תשנ"ג-1993 פרסם המפקח בחודש ינואר 2010 טיוטת חוזר בדבר נוהל הפעלת פוליסות ביטוח חיים ופוליסות אבדן כושר עבודה קבוצתי, המפרטת את התנאים בה מבטח יהיה רשאי להפעיל פוליסה קבוצתית.

(ב) תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (ביטוח חיים קבוצתי), תשנ"ג-1993

בתקנות אלה כלולות הוראות, לעניין ביטוח חיים קבוצתי, ריסק (ללא מרכיב חיסכון) ובכלל זה הגדרת הקבוצות וגודלן המינימלי, תקופת הביטוח, ותקרת העמלות לסוכנים. בחודש אוגוסט 2005 תוקנו התקנות תוך קביעה כי קבוצת מבטחים לעניין ביטוח קבוצתי תמנה 50 איש (במקום 100 איש קודם לכן). בנוסף, בוטלה ההוראה לפיה תקופת הביטוח תעמוד על שנה אחת והמפקח הוסמך לקבוע הוראות לגבי פוליסת המשך במקרה של הפסקת הביטוח הקבוצתי וללא חיתום מחדש. בחודש ינואר 2010 פרסם המפקח טיוטת חוזר בהמשך לתקנות אלו, לפרטים ראו סעיף קטן (א) לעיל.

(ג) תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (דרכי הפרדת חשבונות ונכסים של מבטח בביטוח חיים), התשמ"ד-1984

תקנות אלה קובעות הנחיות בדבר דרכי הפרדת החשבונות והנכסים של עסקי ביטוח חיים מכלל עסקי הביטוח של מבטח, והפרדת נכסים של עסקי ביטוח חיים משתתף ברווחים מנכסים של עסקי ביטוח חיים אחרים.

(ד) תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (תנאי הצמדה בחוזה לביטוח חיים), התשמ"ב-1982

בתקנות אלה כלולות, בין היתר, הוראות, לעניין תנאי ההצמדה בחישוב התשלומים שעל המבטח לשלם בשל פדיון הפוליסה או מקרה ביטוח בחוזה לביטוח חיים.

(ה) תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (תנאים בחוזה הביטוח) (הוראות למצב רפואי קודם), התשס"ד-2004

בחודש ינואר 2004 פורסמו תקנות, שנועדו להסדיר את אופן שימוש המבטח בסייג לחבות המבטח בשל מצב רפואי קודם, להבטיח כיסוי ביטוחי ראוי למשך כל תקופת הביטוח ולמנוע ביצוע חיתום בעת התביעה לתשלום תגמולי ביטוח.

(ו) חוזרי המפקח

1. בחודש אוגוסט 2007 פרסם המפקח חוזר שעניינו פרסום לציבור של הערך הגלום (Embedded Value) בפוליסות ארוכות טווח בחברות ביטוח, המבטל את החוזרים הקודמים בנושא. כחלק ממגמת הפיקוח להגדיל את רמת הגילוי וכלי הניתוח בדיווח התקופתי של חברות הביטוח, נדרשות חברות הביטוח לפרסם את הערך הגלום בפוליסות ארוכות טווח, הכוללות פוליסות חיים ובריאות. גילוי המידע בדבר הערך הגלום, ייעשה על פי הכללים והעקרונות שנקבעו בדוח הוועדה שהוקמה לעניין זה ואשר צורף לחוזר. כן נקבע בחוזר כי הערך הגלום הינו מידע הצופה פני עתיד, ולפיכך לא תחול לגביו האחריות בהתאם לחוק ניירות ערך וחוק הפיקוח, המטילים אחריות לנזק בשל פרט מטעה, בשל כך שלא התממש כולו או חלקו, או שהתממש באופן שונה מכפי שנצפה, ובלבד שהמידע פורסם בהתאם להוראות החוזר. הערך הגלום יפורסם אחת לשנה, עבור השנה המסתיימת ביום 31 בדצמבר, וזאת במסגרת הדוח הרבעוני בגין התקופה המסתיימת ב-31 במרץ בשנה העוקבת. להערכת החברה, לפרסום השווי הגלום עשויה להיות השפעה על מחירי המניות של חברות החזקה המחזיקות במבטחים. הערכת החברה כאמור לעיל, הינה מידע צופה פני

עתיד, המבוסס על ההנחה, כי יתכנו פערים בין הערך הגלום כפי שמפורסם על פי הנחיות הפיקוח לבין ציפיות השוק לערך הגלום כפי שמקבל ביטוי במחיר בו נסחרות מניות החברות כאמור בבורסה. הצפי כאמור עשוי שלא להתממש במקרים בהם לא יתקיים פער כאמור או במקרים בהם הפער כאמור יהיה קטן.

2. בחודש נובמבר 2008 פרסם המפקח טיוטת חוזר שעניינה כיסוי ביטוח להשתללות. הטיוטה קובעת הנחיות בדבר יישום הוראות חוק השתלת איברים, התשס"ח-2008 (להלן בתת סעיף זה: "החוק") על תכניות הכוללות כיסוי ביטוחי, בדרך של שיפוי או פיצוי, למימון ביצוע השתלה (להלן בתת סעיף זה: "מימון השתלה"), ובין היתר אוסרת על מתן תמורה לאדם בעבור איבר שניתל מגופו או מגופו של אדם אחר, וכן מטילה על המבטח חובה לבדוק, בטרם מימון ההשתלה, האם ההשתלה בוצעה בהתאם להוראות החוק. כמו כן, נקבעה הוראה בדבר מתן גילוי נאות למבוטחים בעניין זה והוראות יישום החוזר על תכניות שונות. הוראות החוזר יחולו על כל תכנית ביטוח הכוללת כיסוי ביטוחי להשתללות.

3. בחודש מרס 2009 פרסם המפקח חוזר פירוט תגמולי ביטוח בתכניות לביטוח בריאות. מטרת החוזר הינה להבטיח כי בטרם כריתתו של חוזה הביטוח, יהיה בידי המבוטחים מידע בנוגע לסכום תגמולי הביטוח לפי תנאי התכנית. הטיוטה מפרטת את המידע אשר על מבטח למסור למבוטח בנוגע לסכום תגמולי הביטוח לפי תנאי התכנית עובר לכריתתו של חוזה הביטוח, לרבות תגמולי ביטוח מרביים שלא בערך כספי נקוב. החוזר קובע רשימת מקרים בהם ניתן לשנות את פירוט תגמולי הביטוח אשר פורסמו. ההוראות יחולו על תכניות לביטוח בריאות, למעט על כיסויים ביטוחיים לפרוצדורות רפואיות המבוצעות בחו"ל.

4. בחודש יוני 2009 פרסם המפקח חוזר שעניינו דיווח שנתי למבוטחים בביטוח בריאות. החוזר מחליף חוזר קודם שהסדיר דיווח זה. על פי החוזר, מחויב מבטח להמציא לכל המבוטחים בביטוחי בריאות שתקופת הביטוח בפוליסות שרכשו עולה על שנה, למעט פוליסות נסיעות לחו"ל וביטוח רפואי לעובדים זרים, דוח שנתי שיכלול פרטים בקשר עם פוליסות הבריאות שרכש המבוטח אצל המבטח. בדוח יפורטו, בין היתר, פרטים בסיסיים ונתונים אישיים של המבוטח, פירוט הפוליסות של המבוטח, פירוט הכיסויים בפוליסות, פירוט הפרמיות ששולמו במהלך שנת הדיווח, פירוט הנחות/החזר פרמיות בגין היעדר תביעות, פירוט תגמולי הביטוח ששולמו בשנה החולפת, פירוט ההחזרות בגין היעדר תביעות, פירוט תגמולי הביטוח ששולמו בשנה החולפת, פירוט ההחזרות בגין מצב רפואי קודם ושינויים שחלו, ככל שחלו, בתכנית הביטוח של המבוטח ומילון מושגים. החוזר ייכנס לתוקף באופן מדורג, החל מהדיווח השנתי בגין שנת 2009 עד לתחולתו המלאה במסגרת הדיווח בגין שנת 2010.

5. בחודש אוגוסט 2009 פרסם המפקח חוזר המחייב את חברות הביטוח במסירת מידע לבעל פוליסה בביטוח קבוצתי מסוג ביטוח בריאות, ביטוח חיים וביטוח אובדן כושר עבודה. מעתה, בעלי הפוליסות יקבלו נתונים שונים אודות הפוליסות, כגון: סך הפרמיות בחלוקה לפי שנים; מידע בגין תביעות משולמות (כתשלום חד-פעמי או עיתי; עמד מספר התביעות במועד הדיווח על 20 או פחת מ-20, על המבטחים להציג את סך התביעות ששולמו לפי סוג תביעה ואת סך הפרמיות, בחלוקה לפי שנים. כמו כן, במקרה של ביצוע התאמת פרמיה, על המבטחים למסור לבעל הפוליסה את הסכום של כל אחד מהמשתנים שנעשה בהם שימוש לצורך קביעת התאמת הפרמיה, 60 יום לפני המועד לביצוע התאמת הפרמיה כאמור.

6. בחודש דצמבר 2009 פרסם המפקח חוזר שעניינו **ביטוח סיעודי קבוצתי**, אשר מחליף חוזר קודם בנושא, משנת 2004. החוזר מעדכן, בין היתר, את ההוראות בדבר המקרים והתנאים שבהם נדרש המבטח לאפשר המשכיות במסגרת פוליסות פרט למי שהיה מבטח בביטוח סיעודי קבוצתי, וזאת בשל מאפייניו של הביטוח הסיעודי המחייבים התייחסות לכיסוי הביטוחי כאל מוצר ארוך טווח שנועד לתת תמיכה בעיקר בגיל הזקנה. על פי החוזר, על מבטח בביטוח סיעודי קבוצתי לאפשר למבטח בפוליסה קבוצתית לעבור, בהתקיים תנאים מסוימים, לפוליסת פרט, לתקופת ביטוח לכל החיים, בהתאם לתנאים המפורטים בחוזר, המתייחסים לסכום הביטוח, תקופת תשלום תגמולי הביטוח, דמי הביטוח ושמירה על רצף ביטוחי.

3.1.2.3 ענף הפנסיה

להלן יפורטו מגבלות החקיקה המרכזיות המתייחסות לפעילות החברה בענף הפנסיה וכן עיקרי ההוראות הרגולטוריות שפורסמו בשנה האחרונה והנוגעות לענף זה:

(א) חוק הפיקוח

חוק הפיקוח קובע את התנאים לקבלת רישיון מבטח בידי המבקש לנהל קרן פנסיה. לפי חוק הפיקוח, כפי שתוקן בתיקון לחוק הגמל (ראה הרחבה בסעיפים 3.1.1 ו- 3.1.2 לעיל) מנורה מבטחים פנסיה רשאית לעסוק בניהול קופות גמל (לסוגיהן השונים) בלבד, ולהחזיק במלוא אמצעי השליטה בחברות בנות בעלות רישיון סוכן ביטוח ("סוכן תאגיד").

(ב) חוק קופות גמל

חוק קופות גמל מסדיר בחקיקה ראשית נושאים שונים הקשורים להקמת קופת גמל וניהולה (ראה גם סעיפים 3.1.1 ו- 3.1.2.1 לעיל). בנוסף, מחיל חוק קופות גמל על חברה המנהלת קופת גמל ובכלל זה קרן פנסיה, את הוראות חוק הפיקוח לעניין מינוי אורגנים ובעלי תפקידים. מכאן, כי מנורה מבטחים פנסיה מחויבת למנות אקטואר, מנהל סיכונים ורואה חשבון מבקר לפי הוראות חוק הפיקוח. בנוסף, ובהתאם להוראות חוק קופות גמל, עליה למנות ועדת השקעות, שרוב חבריה נציגים חיצוניים לצורך קביעת מדיניות ההשקעות של נכסי קרנות הפנסיה ופיקוח על ניהול ההשקעות כאמור.

(ג) תקנות קופות הגמל

תקנות אלה קובעות, בין היתר, כי ההון העצמי של חברה מנהלת של קרן פנסיה לא יפחת מסכום של 7 מיליוני ש"ח (הסכום צמוד למדד החל במדד שפורסם בחודש נובמבר 2001, והתאמה למדד תעשה בכל סוף שנת כספים). נכון למועד דוח זה, דרישת ההון העצמי המזערי של מנורה מבטחים פנסיה, עומדת על סך של כ- 8.4 מיליוני ש"ח.

(ד) חוזרי המפקח

בחודש אפריל 2009 פרסם המפקח חוזר עקרונות לטיפול בעמיתים שהצטרפו לקרנות הפנסיה בחודשים ינואר-מארס 1995 ("תקופת הביניים"). החוזר קובע עקרונות לטיפול בעמיתים כאמור בקרנות פנסיה שלא פעלו בהתאם להוראות הממונה על שוק ההון, ביטוח וחיסכון בנושא זה שפורסמו בשנים 1999 עד 2002. קרנות הפנסיה שבניהול מנורה מבטחים פנסיה פעלו בהתאם להוראות האמורות, ולפיכך חוזר זה אינו חל על קרנות הפנסיה שבניהולה.

בחודש אוקטובר 2009 פרסם המפקח טיוטת חוזר שניה שעניינה **קידוד מוצרי חיסכון פנסיוני**. הטיטה קובעת שיטת קידוד אחידה למוצרי החיסכון הפנסיוני השונים בשוק. בשיטת הקידוד שנקבעה

ניתן זיהוי חד-ערכי הן לגופים המוסדיים והן למוצרים בשוק החיסכון הפנסיוני.

3.1.2.4 ענף קופות גמל

להלן יפורטו מגבלות החקיקה המרכזיות המתייחסות לפעילות החברה בענף קופות הגמל וכן עיקרי ההוראות הרגולטוריות שפורסמו בשנה האחרונה והנוגעות לענף זה:

(א) תקנות קופות הגמל:

קובעות, בין היתר, כי ההון העצמי של חברה מנהלת לא יפחת מסכום של 1 מיליוני ש"ח (הסכום צמוד למדד החל במדד שפורסם בחודש נובמבר 2001, והתאמה למדד תעשה בכל סוף שנת כספים).

(ב) צו איסור הלבנת הון (חובות זיהוי, דיווח וניהול רישומים של קופת גמל וחברה המנהלת קופת גמל), התשס"ב-2001:

צו זה מחייב קופת גמל או חברה המנהלת קופת גמל בקשר עם קופת הגמל שבניהולה לרשום ולשמור את פרטי זיהוי העמית המעוניין להפקיד בחשבון עמית עצמאי בקופת גמל. כמו כן, הצו מחיל חובות דיווח ואימות פרטים בגין ההפקדות ומשיכות בסכומים האמורים בצו. בחודש ספטמבר 2007 פרסם המפקח טיוטת תיקון לצו זה המשלב צו זה לתוך צו איסור הלבנת הון (חובות זיהוי, דיווח וניהול רישומים של מבטח וסוכן ביטוח), התשס"ב-2001. לפרטים ראה סעיף 3.1.2 (ט) לעיל.

(ג) חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה ליישום התוכנית הכלכלית לשנים 2009-2010), התשס"ט-2009:

בחודש יולי 2009 פורסם חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה ליישום התוכנית הכלכלית לשנים 2009-2010), התשס"ט-2009, אשר במסגרתו בוצע תיקון לחוק הגמל לעניין מגבלות על ניהול קופות גמל על ידי קופת גמל. על פי התיקון, על חברה מנהלת נאסר לנהל יותר מקופת גמל אחת מכל סוג מסוגי קופות הגמל שפורטו בתיקון, למעט במקרים מסוימים שפורטו. החוק מסמיך את שר האוצר, לקבוע תנאים לעניין אי תחולת האיסור על חברה מנהלת שמתקיימים לגביה תנאים מסוימים שיקבעו על ידו. עוד במסגרת חוק ההתייעלות הכלכלית, תוקן סעיף 23 לחוק הגמל העוסק במשיכה והעברה של כספים מקופת גמל ושם נקבע כי משיכה של כספים מקופת גמל מרכזית לקצבה, שאינה במישרין בידי עמית-מעביד או עובדו, תיעשה רק באמצעות העברתם לקופת גמל מרכזית לקצבה או למדינה.

(ד) חוזר המפקח

בחודש יולי 2009 פרסם המפקח תיקון לחוזר גמל מס' 5-2-2005 לעניין **חתימת מעסיק על מסמך ההצטרפות לקופת גמל**. במסגרת התיקון הורה המפקח על ביטול הדרישה שהופיעה בסעיף 3.8 לחוזר המקורי לפיה נדרשת חתימת מעסיק כתנאי להצטרפות עמית לקופת גמל. תיקון זה נעשה על מנת להתאים את החוזר המקורי להוראות סעיף 20(א) לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל), התשס"ה-2005.

בחודש אוגוסט 2009 פרסם המפקח חוזר שעניינו **מערך ניהול ובקרת סיכונים בחברות מנהלות של קופות גמל**. מטרת החוזר הינה מיסוד תשתית בחברה מנהלת להבטחת, בין היתר, ייעוץ אובייקטיבי, מקיף ורציף לאורגנים השונים של החברה לגבי כל סיכון מהותי לחסכונות המנוהלים בכל קופת גמל שבניהול החברה המנהלת, הגלום בנכסי ההשקעה המוחזקים כנגד חסכונות העמיתים; קיומם של כלים, משאבים ובקורות ראויים לזיהוי סיכונים שוק ואשראי הגלומים בנכסי ההשקעה המוחזקים כנגד חסכונות העמיתים בקופות גמל, למדידתם, למעקב אחריהם ולשליטה בהם. החוזר קובע כי חברה מנהלת תקים

יחידת ניהול ובקרת סיכונים נפרדת מיחידת ניהול ההשקעות ומיחידת ייזום האשראי הלא סחיר ותמנה לה מנהל סיכונים אשר יהיה בדרג של חבר הנהלה וכפוף במישרין למנהל הכללי של החברה המנהלת. במקרה של גופים מוסדיים הנשלטים בידי אותו בעל שליטה ניתן להקים יחידת ניהול ובקרת סיכונים משותפת לכל אותם גופים מוסדיים, ובכלל זה להתחייבויות שאינן תלויות תשואה של חברת ביטוח, ולמנות מנהל סיכונים אחד לקבוצה. החוזר מפרט את תפקידי מנהל הסיכונים וחובות הדיווח שלו לאורגנים השונים בחברה המנהלת. הוראות החוזר יחולו באופן הדרגתי החל מיום 1 בינואר 2010.

בחודש ינואר 2010 פורסמה טיוטת הכרעה שנייה לעניין **פיצוי בשל איחור במשיכה של כספים או בשל איחור בהעברה של כספים בין קופות גמל או בין מסלולי השקעה**. הטיוטה קובעת מנגנונים לפיצוי עמית בשל איחור בהעברת כספים וחישוב הנזק שנגרם, בכל אחד מהמקרים הבאים – משיכת כספים מקופת הגמל, העברה בין קופות גמל לפי תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (העברת כספים בין קופות גמל), התשס"ח – 2008 (לאחר יום ה- 1 לאוקטובר 2008), העברה בין קופות גמל לפי תקנה 141 לתקנות מס הכנסה (קודם ליום ה- 1 לאוקטובר 2008), והעברה בין מסלולים. עוד קובעת הטיוטה, כי גוף מוסדי לא יגבה דמי ניהול בשל כספים שניהל בתקופת האיחור וכן כי המועד בו הוגשה הבקשה למשיכה או להעברת כספים למשווק פנסיוני, יראו אותו כמועד שבו התקבלה הבקשה אצל החברה המנהלת.

3.1.3 שינויים בהיקף הפעילות בתחום, ברווחיותו ובתמהיל הלקוחות

(1) ענף ביטוח חיים

היקף הפעילות

בשנת 2009 נרשמה עליה של כ- 2.5% בהיקף פרמיית ביטוח חיים של הקבוצה לעומת שנת 2008. בשנת 2008 נרשמה עליה של כ- 5.6% בהיקף פרמיית ביטוח חיים של הקבוצה לעומת שנת 2007. מקור הגידול ממכירות חדשות. קצב המכירות החדשות של פוליסות ביטוח חיים בשנת 2009 גדל בשיעור של 20% לעומת שנת 2008 וקטן בשיעור של 58% ביחס לשנת 2007.

בנוסף, החל מסוף שנת 2005, החברה משווקת פוליסות Top Finance. מרבית הפוליסות הללו מוגדרות כחוזי השקעה, אשר התקבולים בגין אינם נרשמים כהכנסה מפרמיה. בשנת 2008, על רקע המשבר בשוק ההון, חל קיטון ממשי בהפקדות לפוליסות אלה לעומת שנת 2007.

רווחיות

רווחיות הקבוצה בתחום זה מושפעת ממספר גורמים עיקריים. גורם משמעותי המשפיע על הרווחיות הינו המרווח הפיננסי הנובע מהשקעת כספי פוליסות ביטוח חיים שהונפקו עד לתום שנת 2003. מרווח זה מושפע מתוצאות שוק ההון בתקופת הדיווח. בנוסף, מושפעת הרווחיות בתחום זה מהיקף צבירת הנכסים בפוליסות שהונפקו החל משנת 2004. גורם נוסף הינו הפער בין הפרמיה הנגבית בגין הערכת מרכיב הריסק לעלותו בפועל, בהתחשב בביטוח משנה. התארכות תוחלת החיים משפיעה על הרווחיות הן בתוכניות הריסק, והן בתוכניות בהן משולמת קצבה לכל תקופת חיי המבוטח. גורם נוסף המשפיע על רווחיות החברה הינו משך חיי הפוליסות. ככל שפוליסה נמשכת לתקופה ארוכה יותר כך גדלה הרווחיות מהפוליסה.

שינויים טכנולוגיים בענף הבריאות, גילוי מוקדם של המחלות והטיפול הרפואי בהן משליכים לעתים על עלויות הטיפולים וממילא על הוצאות המבטח לספקי שירותים רפואיים במסגרת הכיסוי הביטוחי על פי הפוליסות ובמקביל על נכונות הלקוחות לרכוש ביטוח פרטי ובהתאם השפעתם על הרווחיות.

לעניין ניתוח הרווחיות ראה סעיף 2.2.1 לעיל.

לנתונים בדבר הכנסות ורווח לפני מס בענף זה ראה טבלה בסעיף 2.2.1.1 לעיל.

תמהיל לקוחות

ראה סעיף 3.4 להלן.

(2) ענף הפנסיה

היקף הפעילות

בשנת 2009 חל גידול בגביית דמי גמולים בקרן הפנסיה "מבטחים החדשה", שניהולה מהווה את עיקר הפעילות של הקבוצה בתחום הפנסיה, בשיעור של כ-12.5% לעומת שנת 2008.

רווחיות

הרווחיות בענף זה תלויה בעיקר בהכנסות מדמי הניהול והשינויים במרכיב הוצאות הנהלה וכלליות. דמי הניהול מקרן הפנסיה "מבטחים החדשה" נגבים בשני אופנים: שיעור מדמי הגמולים שנגבו בתקופה ושיעור מצבירת הנכסים בקרן. צירוף עמיתים חדשים מגדיל את דמי הגמולים שנגבים וצבירת הנכסים גדלה בהתאם.

לנתונים בדבר הכנסות ורווח לפני מס בענף זה ראה טבלה בסעיף 2.2.1.1 לעיל.

בקרן הפנסיה "מבטחים משלימה" נגבים דמי ניהול מהצבירה בלבד, ודמי ניהול בסכום קבוע נגבים מן הפנסיות המשתלמות לחלק מן הפנסיונרים בקרן זו.

לנוכח התחרות בענף, מנורה מבטחים פנסיה מעניקה לעמיתי קרנות הפנסיה הטבות בדמי ניהול אשר מיועדות להגדלת הצבירה שלהם בקרן או כיסויים ביטוחיים משלימים הממומנים על ידי מנורה מבטחים פנסיה. ההטבות בדמי הניהול מקטינות את שיעור דמי הניהול האפקטיביים הנגבים מעמיתי הקרן ולרכישת הכיסויים הביטוחיים קיימת השפעה על הרווחיות. לעניין ניתוח הרווחיות ראה סעיף 2.2.1.1 לעיל.

תמהיל לקוחות

ראה סעיף 3.4 להלן.

(3) ענף קופות הגמל

היקף הפעילות

דמי הניהול שנגבו על ידי מנורה גמל בשנת 2009 היו כ- 63 מיליוני ש"ח לעומת סך של כ- 49 מיליוני ש"ח בשנת 2008 וסך של 33 מיליון ש"ח בשנת 2007.

בשנת הדיווח חל גידול בהיקף הנכסים המנוהל שמקורו בגידול פנימי הנובע מגיוס לקוחות חדשים ומהפקדות נוספות של לקוחות קיימים וכן מהשפעת התשואות החיוביות.

רווחיות

ההכנסות מדמי הניהול בקופות הגמל גדלו בתקופת הדוח כתוצאה מהשינוי החיובי הנזכר בהיקף הנכסים המנוהלים. יצוין, כי מנורה מבטחים גמל מנהלת, בין היתר, קופות גמל המבטיחות תשואה מינימלית לעמיתים כאשר עודף תשואה מעבר להבטחה כאמור משפיעה על רווחיות החברה המנהלת.

לנתונים בדבר הכנסות ורווח לפני מס בענף זה ראה טבלה בסעיף 2.2.1 (1) לעיל.

תמהיל לקוחות

ראה סעיף 3.4 להלן.

3.1.4 גורמי הצלחה קריטיים בתחום הפעילות והשינויים החלים בהם

להערכת הקבוצה, גורמי הצלחה קריטיים בתחום הפעילות הינם, בין היתר, איתור הצרכים של הלקוחות ויכולת שימור הלקוחות ופיתוח מוצרים העונים לצרכים אלו, יכולת השיווק וההפצה לגיוס לקוחות חדשים, רמת שירות גבוהה ללקוח, מובילות בתחום התשואה ללקוח, התייעלות בתשומות הייצור תוך שמירה על רמת השירות ושיפור מערכות המידע בתחום זה.

גורמי הצלחה נוספים, ייחודיים לענף קרנות הפנסיה, הינם, בין היתר, נגישות לערוצי הפצה ושיווק, קביעת דמי ניהול תחרותיים, תשואה דמוגרפית והיערכות מהירה לשינויים רגולטוריים.

גורמי הצלחה נוספים, ייחודיים לענף קופות הגמל הינם, בין היתר, יעילות תפעולית והפעלת בקרה יעילה על גורמי חוץ.

3.1.5 תחליפים למוצרי תחום הפעילות

מוצרי תחום הפעילות הינם במידה רבה, תחליפיים זה לזה, אולם התחליפיות אינה מלאה, שכן מוצרי הענפים השונים בתחום אינם בעלי מאפיינים זהים לחלוטין, כפי שיפורט להלן.

בכל הענפים שבתחום ישנם מוצרי חיסכון לגיל פרישה, אשר המוצרים התחליפיים העיקריים המתחרים בהם הינם תכניות החיסכון בבנקים ופיקדונות למיניהם.

את מרכיבי הריסק, לרבות הנכות הקצבתית, ניתן לרכוש בקרן הפנסיה כתחליף למוצרי ביטוח החיים. יחד עם זאת, תשלום חד פעמי ("פיצוי") בקרות אירוע ביטוחי ניתן לרכוש רק בחברת ביטוח.

לשינויים הרגולטוריים שנערכו בשנים האחרונות, בתחום הטבות המס השונות, בנושא הניוד, חקיקת בכר, הסדר פנסיה חובה ותיקון חוק הגמל עשויה להיות השפעה מהותית על מידת התחליפיות הפנימית בין מוצרי התחום ועל מידת התחליפיות בינם לבין מוצרי חיסכון אחרים. הערכת החברה הינה מידע צופה פני עתיד המבוסס על החקיקה בתחום ועל הערכת החברה לגבי השפעתה על השוק. צפי זה עלול שלא להתממש בשל שינויי חקיקה נוספים או בשל שינויים סביבתיים אחרים שיגרמו להתנהגות השוק באופן השונה מזה הנצפה על ידי החברה נכון למועד דוח זה.

3.1.6 מבנה התחרות והשינויים שחלו בתחום

לפירוט, ראה סעיף 3.8 להלן.

3.1.7 שינויים בהסדרי ביטוח משנה בתחום

לתיאור השינויים בהסדרי ביטוח המשנה בתחום ראה סעיף 3.6 להלן.

3.2 מוצרים ושירותים

המוצרים הנמכרים בתחום זה הינם: בביטוח חיים – פוליסות ביטוח ובקרנות הפנסיה וקופות גמל – זכויות על פי תקנונים. המוצרים נמכרים לעיתים כשהם משולבים זה בזה.

3.2.1 ביטוח חיים

סעיף זה כולל תיאור כללי ותמציתי של מוצרי ביטוח וכיסויים ביטוחיים. התנאים המלאים והמחייבים הם התנאים המפורטים בכל פוליסה. התיאור הינו לצרכי דוח זה בלבד ולא ישמש לצרכי פרשנות הפוליסה.

(א) תיאור כללי

הקבוצה משווקת פוליסות ביטוח מנהלים, פוליסות ביטוח לעצמאיים (הכפופות לתקנות קופות הגמל) וכן פוליסות ביטוח פרט. פוליסות אלה (הכפופות לתקנות קופות הגמל או שאינן כפופות להן) יכולות לכלול מרכיב חיסכון הוני או קצבתי או שילוב ביניהם (לפי בחירת המבוטח במועד הנפקת הפוליסה או במועד שינויה ובכפוף לתקנות מס הכנסה) וכן מרכיבי ריסק למיניהם, או כל אחד מהמרכיבים שהוזכרו בנפרד מאחרים (ריסק לסוגיו בלבד או חיסכון לסוגיו בלבד).

מסלול הוני

הינו מסלול המעניק למבוטח אפשרות למשוך את ערכי הפדיון בסכום חד פעמי, בכפוף לתנאי הפוליסה והוראות הדין.

מסלול קצבה

הינו מסלול בו זכאי המבוטח לקצבה לכל ימי חייו בהתאם לנוסחה שנקבעה בפוליסה. המסלול העיקרי מקנה תקופה מינימאלית של תשלומי קצבה אף אם המבוטח שהחל לקבל קצבה נפטר לפני כן.

פוליסת "ריסק"

פוליסת ביטוח הכוללת מרכיב סיכון (ריסק) בלבד.

ביטוח מנהלים

פוליסות ביטוח המשלבות חיסכון, ריסק (מוות) וכיסוי למקרה אובדן כושר עבודה (על פי צרכי המבוטח). פוליסות אלה מהוות מרכיב בתנאים הסוציאליים במסגרת יחסי עובד-מעביד.

הפרמיה מהווה אחוז מוסכם משכרו של המבוטח (לפיצויים, לתגמולים ולאובדן כושר עבודה), כפי שמתעדכן מעת לעת. פוליסות אלה כפופות לתקנות קופות הגמל.

קהל היעד לפוליסות ביטוח המנהלים הינו מעסיקים ובעלי שליטה בחברות המעוניינים לרכוש לעובדיהם או לעצמם, בהתאמה, ביטוח מנהלים במסגרת יחסי עובד-מעביד.

ביטוח פרט

פוליסות ביטוח ללקוחות פרטיים הכוללות חיסכון, ריסק או כיסויים שונים ולעיתים כל המרכיבים משולבים גם יחד.

קהל היעד לפוליסת ביטוח פרט הינו לקוחות פרטיים, שכירים ועצמאים כאשר הפוליסות לעצמאים כפופות לתקנות קופות הגמל.

סוגי תוכניות ביטוח בענף ביטוח החיים

(ב)

להלן פירוט סוגי המוצרים והתכניות העיקריים בביטוחי חיים שמשווקת הקבוצה:

פוליסת "סטטוס"

פוליסה שהחברה החלה בשיווקה בשנת 2004. בפוליסה זו קיימת הפרדה מוחלטת בין מרכיבי הריסק, החיסכון וההוצאות. הפוליסה משווקת הן כפוליסת ביטוח מנהלים, הן כפוליסת ביטוח פרט והן כפוליסות ביטוח לעצמאיים. בפוליסות ביטוח סטטוס סכום הביטוח והפרמיה יכולים להשתנות על פי החלטת המבוטח, בכפוף לתנאי החיתום. החל משנת 2007, החברה משווקת פוליסות "סטטוס חדש מנהלים ועצמאיים" ו"סטטוס אישי חדש" (לעניין השינויים שחלו בתנאי הפוליסות בשנת 2007 ראה גם סעיף 2.7.1 (ז)). החל מיולי 2008, פוליסת סטטוס חדש לקצבה מבטיחה את מקדם הקצבה. לאור תיקון 3 לחוק הגמל, הקבוצה החליטה על הבטחת מקדם הקצבה גם בפוליסות סטטוס קצבה שהונפקו החל מינואר 2004. החל משנת 2009 החברה משווקת פוליסות "סטטוס מנהלים ועצמאיים" המאושרות כקופת גמל משלמת לקצבה או כקופת גמל לא משלמת לקצבה, לפי המקרה, עם הבטחת מקדם קצבה, וכן פוליסות "סטטוס הון" המיועדות לקליטת צבירות הוניות של כספים שהופרשו עד לחודש דצמבר 2008. החיסכון הצבור בפוליסה מושקע באחד או יותר ממגוון מסלולי ההשקעה שעומדים לרשות המבוטח ועל פי הנחייתו. מהחיסכון המושקע כאמור מנוכים דמי ניהול על פי הסיכום בין החברה למבוטח וכרשום בפוליסה.

פוליסת TOP FINANCE²

פוליסת ביטוח הכוללת מרכיב חיסכון בלבד, המשווקת הן כפוליסת פרט והן כפוליסה לעצמאיים. החיסכון הצבור בפוליסה מושקע באחד או יותר ממגוון מסלולי ההשקעה שעומדים לרשות המבוטח ועל פי הנחייתו. מהחיסכון המושקע כאמור מנוכים דמי ניהול על פי הסיכום בין החברה למבוטח וכרשום בפוליסה.

פוליסת TOP FINANCE קופה מרכזית לפיצויים³

פוליסת ביטוח הכוללת מרכיב חיסכון בלבד ומאפשרת למעסיק לצבור את התחייבויותיו לתשלום פיצויים לעובדיו, הכול בכפוף לתקנות קופות הגמל. החיסכון הצבור בפוליסה מושקע באחד או יותר ממגוון מסלולי ההשקעה שעומדים לרשות המעסיק ועל פי הנחייתו. מהחיסכון המושקע כאמור מנוכים דמי ניהול על פי הסיכום בין החברה למעסיק וכרשום בפוליסה. לאור תיקון חוק הגמל, לפיו לא יותר עוד שיווקן של פוליסות מסוג זה, רשאית החברה להמשיך ולקבל הפקדות לפוליסות הקיימות רק בגין עובדים שהמעסיק העביר בגינם הפקדות עד סוף 2007.

פוליסת "עדיף"

עד לסוף שנת 2003 שיווקה הקבוצה פוליסת ביטוח "עדיף" בה דמי הביטוח מפוצלים בין מרכיב הריסק (כולל הוצאות) לבין מרכיב החיסכון, כאשר היחס בין המרכיבים כאמור, נקבע על ידי בעל הפוליסה או המבוטח. החיסכון הצבור בפוליסות מסוג זה ששווקו עד שנת 1990 הינו צמוד למדד המחירים לצרכן ותוספת ריבית הרשומה בהן. הפוליסות ששווקו החל משנת 1991 ועד לסוף שנת 2003 הינן "פוליסות משתתפות ברווחים". המבוטח אינו יכול לבחור את מסלול ההשקעה ודמי הניהול נקובים בתנאי הפוליסה.

פוליסות "סטטוס", "TOP FINANCE" ו"עדיף" יכולות להיות הוניות או קצבתיות. לאור תיקון חוק הגמל, הצבירה בגין ההפקדות מינואר 2008 ואילך (בפוליסות אלה הכפופות לתקנות קופות גמל) מיועדת לקצבה.

פוליסת "מעורב" (מסורתי)

עד לסוף חודש יוני שנת 2001 שיווקה הקבוצה פוליסת ביטוח מסוג "מעורב" (מסורתי), אשר בה סכום הביטוח מורכב ממרכיב החיסכון בתוספת מרכיב הריסק כשהם שלובים יחדיו. בקרות מקרה ביטוח (מוות או תום תקופה) משולם סכום הביטוח הקבוע מראש, הנקוב בפוליסה. החיסכון הצבור בפוליסות מסוג זה ששווקו עד שנת 1990 הינו צמוד למדד המחירים לצרכן ותוספת ריבית הרשומה בהן. הפוליסות ששווקו החל משנת 1991 ועד לסוף חודש יוני 2001 הינן "פוליסות משתתפות ברווחים". המבוטח אינו יכול לבחור את מסלול ההשקעה ודמי הניהול נקובים בתנאי הפוליסה. פוליסה זו הינה הונית. לאור תיקון חוק הגמל הצבירה בגין הפקדות מינואר 2008 ואילך (בפוליסות אלה הכפופות לתקנות קופות גמל) מיועדת לקצבה.

בכל סוגי הפוליסות הנ"ל, רשאי המבוטח/בעל הפוליסה לפדות את הפוליסה לפני הגיעה למועד תום התקופה, על-פי ערכי הפדיון הנקובים בה, ובכפוף לתקנות קופות הגמל או כל הסדר תחיקתי אחר החל על הפוליסה, לפי העניין.

ביטוח חיים ריסק טהור

פוליסות מסוג ריסק המעניקות תשלום למוטבים של סכום הביטוח, בתשלום אחד, במקרה של מות המבוטח, למעט במקרה של התאבדות במהלך השנה הראשונה.

² נתוני הפרמיות והתביעות של פוליסות אלה אינם נכללים בדוח עסקי ביטוח חיים.

³ נתוני הפרמיות והתביעות של פוליסות אלה אינם נכללים בדוח עסקי ביטוח חיים.

פוליסות ביטוח חיים ריסק טהור משווקות על ידי הקבוצה, הן ליחידים כפוליסת ביטוח חיים "ריסק פרטי" והן כהרחבה לפוליסות ביטוח חיים אחרות, כגון "סטטוס".

במסגרת פוליסות ביטוח "ריסק פרטי" משווקת הקבוצה פוליסות ביטוח ריסק המשמשות כבטוחה למקרה מוות לנותן המשכנתא ("בית בטוח"). סכום הביטוח הינו בגובה יתרת ההלוואה. הפוליסה מאפשרת גם שילוב ביטוח מבנה הדירה בגינה נלקחה ההלוואה.

ריסק קבוצתי

פוליסות מסוג ריסק קבוצתי משווקות בדרך כלל למעסיקים המעוניינים לבטח את עובדיהם בכיסוי למקרה מוות בלבד והן כפופות לתקנות ביטוח חיים קבוצתי, כאשר הפרמיה נגבית בדרך כלל באמצעות בעל הפוליסה עבור כל המבוטחים בקבוצה במימון המעסיק ו/או העובדים, לפי המקרה.

ביטוח אובדן כושר עבודה

כיסוי לאובדן כושר עבודה מעניק למבוטח, לאחר תקופת המתנה של מספר חודשים ממועד מקרה הביטוח, תשלום חודשי ושחרור מתשלום פרמיה בתקופת אי הכושר במקרה של נכות הגורמת לאובדן כושר עבודה, מלא או חלקי, כתוצאה ממחלה או תאונה. כיסוי זה נמכר בדרך כלל ככיסוי נוסף בפוליסות ביטוח אחרות כגון "סטטוס" או "ריסק".

הפוליסה כאמור נמכרת ללקוחות שכירים, עצמאיים ופרטיים.

אובדן כושר עבודה קבוצתי

פוליסות מסוג אובדן כושר עבודה קבוצתי כפופות לתקנות מיוחדות שהותקנו לעניין זה שתחולתן מיום 1.4.07 כאשר הפרמיה נגבית בדרך כלל באמצעות בעל הפוליסה עבור כל המבוטחים בקבוצה במימון בעל הפוליסה ו/או חברי הקבוצה, לפי המקרה.

ביטוח סיעודי

תוכנית המעניקה למבוטח פיצוי חודשי לאחר תקופת המתנה של מספר חודשים החל ממועד מקרה הביטוח (מועד בו המבוטח אינו יכול לבצע פעולות יומיומיות בסיסיות, כולן או חלקן), ולמשך תקופת הפיצוי כפי שהוגדרה בפוליסה, עם רכישתה. הפיצוי כאמור משולם כל עוד המבוטח במצב סיעודי, אך לא יותר מהתקופה הנקובה בפוליסה.

פוליסה זו נמכרת בעיקר ללקוחות פרטיים. קיימות גם פוליסות קבוצתיות לביטוח סיעודי. פוליסות מסוג זה משווקות בדרך כלל למעסיקים, ולעתים בשיתוף וועדי עובדים, המעוניינים לבטח את עובדיהם בכיסוי למקרה סיעודי.

ביטוח מחלות קשות

פוליסה המבטיחה למבוטח פיצוי כספי חד פעמי במקרה של אבחון מחלה קשה מתוך רשימת מחלות מוגדרת ובהתאם לתנאי הפוליסה.

הפוליסה נמכרת ללקוחות פרטיים. קיימות גם פוליסות קבוצתיות לביטוח מחלות קשות. פוליסות מסוג זה משווקות בדרך כלל למעסיקים ולעתים בשיתוף וועדי עובדים, המעוניינים לבטח את עובדיהם בכיסוי למקרה של מחלות קשות.

ביטוח בריאות

פוליסות הבריאות בענף ביטוח חיים כוללות שני כיסויים מרכזיים: ביטוחי הוצאות רפואיות וביטוחי שיניים.

ביטוח לכיסוי הוצאות רפואיות

הכיסוי הביטוחי בפוליסות אלו מבוסס על מודל של שיפוי בגין הוצאות רפואיות מכוסות בפועל, עד לתקרה הנקובה בפוליסה. לעיתים, מתווסף לכיסוי הביטוחי מרכיב של פיצוי כספי שאינו תלוי בהוצאות בפועל.

סוגי הכיסויים שניתן לרכוש הם, בין היתר: כיסוי לתרופות שאינן כלולות בסל הבריאות, השתלות איברים בחו"ל, טיפולים מיוחדים בחו"ל, ניתוחים פרטיים בארץ ובחו"ל, טכנולוגיות מחליפות ניתוח, התייעצויות עם רופאים מומחים, כתב שרות "רפואה מונעת", רפואה משלימה, בדיקות היריון, פיצוי בגין אשפוז ממחלה, פיצוי בגין ימי החלמה בבית, פיצוי בגין אשפוז בלתי צפוי/אלקטיבי בבית חולים, כתבי שירות: ביקור רופא, עזרה ראשונה ברפואת שיניים ומוקד אחות בשידור חי.

על מנת להעניק למבוטחים בענף הבריאות שירות רפואי איכותי, התקשרה הקבוצה עם נותני שירות שהינם רופאים מומחים ומוסדות רפואיים פרטיים מהשורה הראשונה בארץ. כל אחד מהרופאים העצמאיים חתום בהסכם אישי עם מנורה מבטחים ביטוח, במסגרתו הרופא מחויב במתן שירות רפואי בהתאם לכיסוי בפוליסה וזאת בבתי החולים בהם הוא עובד. השירות הכלול בכתבי השירות, ניתן על ידי ספק חיצוני.

הקבוצה התקשרה בהסכמים עם רשתות בינלאומיות מובילות, על מנת לאפשר למבוטח, במקרה הצורך ובהתאם לתנאי הפוליסה, קבלת טיפול רפואי בחו"ל.

ביטוח שיניים

תכניות לביטוח שיניים של הקבוצה הם משני סוגים עיקריים: (1) כיסוי לרפואה משמרת (טיפול שיניים ראשוני); (2) כיסוי מקיף לרפואה משמרת ומשקמת (טיפול שיניים מקיף) וטיפול אורתודנטיה לילדים.

אחר

ביטוח ריסק למקרה מוות מתאונה

"מוות מתאונה" הינו כיסוי נוסף המעניק למוטבים בעת מקרה מוות של המבוטח כתוצאה מתאונה, סכום כספי חד-פעמי בנוסף לסכום הביטוח היסודי.

ביטוח למקרה נכות מתאונה

"נכות מתאונה" הינו כיסוי נוסף המעניק סכום כספי חד-פעמי במקרה של נכות עקב תאונה. במקרה של נכות מלאה ותמידית ישולם סכום הביטוח במלואו, ובמקרה של נכות חלקית ישולם סכום ביטוח יחסי מתוך סכום הביטוח המלא בהתאם לטבלה הקבועה בפוליסה.

ביטוח למקרה נכות מקצועית

"נכות מקצועית" הינה הרחבת הפוליסה המעניקה למבוטח סכום כספי חד-פעמי במקרה של תאונה או מחלה שבעקבותיהם נשלל מהמבוטח באופן מוחלט ותמידי הכושר לעסוק במקצועו או בעיסוק אחר סביר ומתאים. במקרה של נכות מלאה ותמידית ישולם סכום הביטוח כאמור, ותבוטל הפוליסה על כל הכיסויים האחרים שבה.

כל הפוליסות כאמור נמכרות ללקוחות המבקשים לשפר את פוליסת ביטוח החיים שלהם.

לפירוט בדבר השקעות כספי המבוטחים והעמיתים והרווחיות הנזקפת לחברה מהם בענף ביטוח החיים, ראה סעיף 8.3.6 להלן.

3.2.2 פנסיה

(א)

קרן פנסיה חדשה מקיפה "מבטחים החדשה"

קרן פנסיה חדשה מקיפה, שהוקמה בשנת 1995, בה מבוטחים עובדים שכירים ועצמאים (עובדים-עצמאים, עובדים-שכירים המפקידים כספים בקרן במעמד עצמאי ועצמאים שאינם עובדים), שהחלו להיות מבוטחים בקרן פנסיה משנת 1995 ואילך. הקרן מעניקה כיסויים למקרי מוות (פנסיות שאירים), אובדן כושר עבודה (פנסיות נכות) ופרישה לפנסיה בגיל זקנה (פנסיות זקנה) כמפורט בתקנון הקרן. ההפקדות לקרן מוגבלות בתקרה

חודשית של עד 20.5% מכפל השכר הממוצע במשק (כיום - הפקדה בסכום של כ-3,500 ש"ח בחודש), המחושבת באופן מצטבר עבור כל שנת מס בנפרד.

היקף דמי הגמולים שגבתה החברה המנהלת מעמיתי קרן הפנסיה מבטחים החדשה במהלך התקופות המתוארות בדוח והנכסים המנוהלים בה (במיליוני ש"ח) מפורטים להלן:

	2007	2008	2009
דמי גמולים	2,744	3,209	3,610
נכסים	20,154	19,732	27,579

דמי הגמולים גדלו ב- 12.5% בשנת 2009 לעומת שנת 2008 והיקף הנכסים עלה בעיקר בשל רווחים מהשקעות בשוק ההון. בנוסף, במהלך תקופת הדוח היו פדיונות של עמיתים והחזר פיצויים למעסיקים בהיקף של כ- 584 מיליון ש"ח לעומת כ- 547 מיליון ש"ח אשתקד.

זכויות וחובות עמיתי הקרן נקבעות לפי הוראות התקנון, הקובעות כי לזכות כל עמית בקרן נצבר סכום צבור, שחלוקתו במקדם אקטוארי מתאים תניב את פנסיית הזקנה שיהיה זכאי לה בגיל הפרישה, לפי נתוני הפנסיה שהעמית קבע. כמו כן, יוענק לעמית כיסוי ביטוחי למקרי נכות ומוות לפני גיל הפרישה. היקף הכיסויים יקבע לפי מסלול הפנסיה בו בחר העמית (מבין כמה מסלולים אפשריים, כמפורט להלן), לפי גילו במועד הצטרפותו לקרן והתפתחות השכר שלו, והכול בכפוף להסדר התחיקתי.

התקנון מתוקן מעת לעת, באישור הממונה או לפי דרישתו, ולאחרונה תוקן בחודש מרס 2009.

להלן פרטים לעניין מסלולי הביטוח הקבועים בתקנון:

מסלול כללי - מסלול זה הוא מסלול ברירת המחדל ב"מבטחים החדשה", ובו יוענק מחודש אפריל 2009 ואילך הכיסוי הביטוחי המקסימאלי המותר למקרה נכות, וכן מוענק בו כיסוי מאוזן לשאירים, כך שפנסיית השאירים מיועדת להיות דומה לפנסיית הזקנה הצפויה בגיל הפרישה; עד חודש מרס 2009 גם הכיסוי הביטוחי למקרה נכות המוענק במסלול זה הינו כיסוי מאוזן כאמור;

מסלול עתיר חיסכון - המיועד למי שמעוניין לקבל פנסיית זקנה גבוהה יותר ובתמורה מעוניין לקבל פנסיית נכות או שאירים נמוכה יותר (באופן משמעותי);

מסלול חיסכון מרבי לפרישה מוקדמת - המיועד גם הוא למי שמעוניין בפנסיית זקנה גבוהה ככל האפשר, ובו מוענקים כיסויים ביטוחיים רק עד הגיעו של העמית לגיל 60, כך שעלוות הסיכונים המנוכה מחשבון העמית היא מינימאלית;

מסלול עתיר ביטוח - המיועד למי שמעוניין לקבל פנסיית נכות או שאירים גבוהה יותר בתמורה להקטנת פנסיית הזקנה מזו של המסלול הכללי;

מסלול ביטוח מרבי - שבו מוענק הכיסוי הגבוה ביותר המותר לעניין פנסיות נכות או שאירים, אך אותו כיסוי מוענק רק עד הגיעו של העמית לגיל 60;

מסלול משווה - מסלול מאוזן, המיועד למי שמעוניין כי פנסיית הנכות או פנסיית השאירים שתשלם לו או למשפחתו תהיה קרובה לפנסיית הזקנה הצפויה בגיל הפרישה;

מסלול ביטוח שאירים מוגבר - המיועד למי שמעוניין לקבל פנסיית שאירים גבוהה יותר בתמורה לקבלת פנסיית זקנה ופנסיית נכות נמוכות (באופן משמעותי) מאלו של המסלול הכללי;

מסלול משולב מוטה חיסכון - שילוב בין המסלול הכללי לבין המסלול עתיר החיסכון;

מסלול משולב מוטה ביטוח - שילוב בין המסלול הכללי לבין המסלול עתיר הביטוח.

קֶרֶן פְּנִסִּיָּה חֲדָשָׁה כִּלְלִית "מִבְטָחִים מְשֻׁלְּמִים"

(ב)

"מבטחים משלימה" היא קרן פנסיה חדשה כללית (המכונה "קרן כללית" או "קרן משלימה") המיועדת להפקדות דמי גמולים משכר העולה על כפל השכר הממוצע במשק ולהפקדות חד-פעמיות לצורך רכישת קצבה בגיל פרישה. הקרן הוקמה בשנת 1997.

היקף דמי הגמולים שגבתה הקרן בתקופות המתוארות בדוח והנכסים המנוהלים בה (במיליוני ש"ח) מפורטים להלן:

	2007	2008	2009
דמי גמולים	18.0	30.4	40.7
נכסים	148.8	150.5	232.6

לפי התקנון הקודם של "מבטחים משלימה" ניתנו זכויות לפנסייית זקנה בלבד, והיא אינה מעניקה פנסייית נכות או שאירים. במהלך תקופת הפקדת דמי הגמולים בקרן נצברו לזכות העמית סכום צבור, שהומר לפנסייית זקנה בהתאם למקדם האקטוארי המתאים לנתוני הפרישה שבחר בהם העמית (גיל הפרישה שבחר, הבטחת תשלומים לתקופה מוגדרת, זכאות לפנסייית שאירים אחרי פטירתו). אחרי פטירתו של הפנסיונר משולמת לאלמנתו פנסייית שאירים, בשיעור שנקבע לגביה במועד פרישתו של העמית לפנסיה.

בחודש דצמבר 2007 אושר תקנון חדש עבור "מבטחים משלימה" הערוך בהתאם לחוזרי הפנסיה הרלוונטיים. לפי התקנון החדש, ניתן כיסוי פנסיוני מקיף (לפנסייית זקנה, לפנסייית נכות במקרה של אובדן כושר עבודה בגיל העבודה ולפנסייית שאירים במקרה של פטירה בגיל העבודה) לעמית ב"מבטחים משלימה" שירצה בכך, במסלולי ביטוח שונים שביניהם יוכל העמית לבחור, אך נשמרת האפשרות לבחור במסלול פנסייית יסוד (ללא כיסויים ביטוחיים למקרי נכות או פטירה בגיל העבודה).

בהתאם להוראות הממונה בהקשר זה, רוכשת מנורה מבטחים פנסיה ביטוח משנה למסלולי הביטוח ב"מבטחים משלימה". הביטוח נרכש ממנורה מבטחים ביטוח והוא צפוי להוסיף ולהירכש עד לקיומה של מסה קריטית של עמיתים ב"מבטחים החדשה" שחל עליהם כיסוי ביטוחי כאמור.

בחודש מרס 2010 תוקן תקנון "מבטחים משלימה". במסגרת התיקון הוחלף שמה של הקרן, נקבע כי מחודש יולי 2010 ואילך יהיה מסלול הביטוח הכללי למסלול ברירת המחדל בקרן, וזאת למצטרפים חדשים ולמפקדים שחידשו הפקדותיהם, לאחר הפסקה של שישה חודשים או יותר. בנוסף, בוצע שינוי בכיסוי הביטוחי למקרה נכות באותו מסלול למצטרפים בגילאים מאוחרים יחסית. בוצעו תיקונים הנוגעים להארכת הביטוח המוענקת למבוטח שנפסקו ההפקדות השוטפות בגינו בקרן, הותאם פרק העברת הכספים מן הקרן ואליה להוראות תקנות הנידוד וכן בוצעה שורת תיקונים הנוגעים לזכאויות לתשלומים מהקרן.

משיכת כספים מקרן הפנסיה שלא בדרך של קצבה נעשית לפי הוראות תקנה 41כט לתקנות קופות הגמל, ובהתאם לה משיכת כספים כזו הינה של הסכום הצבור לזכות העמית בקרן.

לפירוט בדבר השקעות כספי המבוטחים והעמיתים והרווחיות הנזקפת לחברה מהם בענף הפנסיה, ראה סעיף 8.3.6 להלן.

3.2.3 גמל

קופות גמל אישיות לתגמולים ולפיצויים מיועדות לשכירים ולעצמאיים, אלא אם נקבע אחרת בתקנון. ההפקדות בקופה הן על בסיס חודשי לשכירים ואילו עצמאיים יכולים להפקיד את הכספים אחת לתקופה. כפי שפורט בסעיפים 3.1.1 ו-3.1.2 לעיל, במסגרת תיקון חוק הגמל נקבע כי הפקדות בקופות גמל אלה, שיבוצעו משנת 2008 ואילך, יהיו

מיועדות למטרת קצבה, והקופות יהפכו (לעניין הפקדות אלה) לקופות גמל לא משלמות לקצבה.

מנורה מבטחים גמל מנהלת קופות גמל מ-4 סוגים שונים: קופות גמל לא משלמות לקצבה (שלעניין הכספים שהופקדו בהן עד סוף שנת 2007 מוסיפות להתנהל כקופות גמל אישיות לתגמולים ולפיצויים), קרנות השתלמות, קופות מרכזיות לפיצויים וקופות גמל למטרה אחרת.

3.2.3.1 קופות גמל אישיות לתגמולים ולפיצויים

מנורה מבטחים גמל מנהלת מספר קופות גמל מסוג זה כמפורט להלן:

א. "מנורה גמל", המפעילה שבעה מסלולים:

1. **מסלול כללי** - מדיניות ההשקעה בו נתונה להחלטות ועדת ההשקעות של הקופה, בכפוף להוראות הדין.

2. **מסלול עד 10% מניות** - מדיניות ההשקעה בו כפופה להחלטות ועדת ההשקעות של הקופה, בכפוף להוראות הדין, אולם בכל עת לא יעלה שיעור האחזקה במניות על 10% מנכסי המסלול.

3. **מסלול מנייתי** - מדיניות ההשקעה בו כפופה להחלטות ועדת ההשקעות של הקופה, אולם בכל עת שיעור החזקה במניות לא יפחת מ-50% מנכסי המסלול.

4. **מסלול לפרישה מיידית** - שבו לא יושקעו כספים במניות או בניירות ערך המירים למניות ולא יושקעו בנכסים שיתרת התקופה שעד פדיונם עולה על שנתיים, ומדיניות ההשקעה בו כפופה להנחה כי על כלל הכספים במסלול זה להיות נזילים בכל עת.

5. **מסלול לפרישה 2015** - שבו לא יושקעו כספים במניות או בניירות ערך המירים למניות, ומדיניות ההשקעה בו כפופה להנחה כי כלל הכספים במסלול זה (למעט כספים נזילים הקיימים עקב התנועות בחשבונות שבמסלול) ייפדו עד לשנת 2015.

6. **מסלול לפרישה 2020** - שבו לא יושקעו כספים במניות או בניירות ערך המירים למניות, ומדיניות ההשקעה בו כפופה להנחה כי כלל הכספים במסלול זה (למעט כספים נזילים הקיימים עקב התנועות בחשבונות שבמסלול) ייפדו עד לשנת 2020.

7. **מסלול לפרישה 2030** - שבו לא יושקעו כספים במניות או בניירות ערך המירים למניות, ומדיניות ההשקעה בו כפופה להנחה כי כלל הכספים במסלול זה (למעט כספים נזילים הקיימים עקב התנועות בחשבונות שבמסלול) ייפדו עד לשנת 2030.

בחודש ספטמבר 2009 אישר הממונה את ביטול קופת הגמל מסלול לפרישה 2040.

ב. "מבטחים תגמולים ופיצויים"

ג. **"מנורה גמל - מיתר"** - בחודש יוני 2007, מוזגה קופת הגמל מנורה גמל אלדור לתוך קופת הגמל מנורה גמל מיתר, באישור הממונה. קופת הגמל הממוזגת ממשיכה להתנהל כקופת גמל אישית לתגמולים ולפיצויים לשכירים ולעצמאים.

ד. **"מנורה מבטחים אמיר" (בשמה הקודם: "מנורה גמל אמיר")**, אליה מוזג ביום 1 בינואר 2010 קופת הגמל "מנורה גמל פלס" - במסגרת המיזוג אושר שינוי שם הקופה כאמור. הקופה מפעילה שני מסלולים:

1. **מסלול מנורה גמל אמיר א'** - מסלול המבטיח תשואה שנתית צמודה בשיעור של 5.5%. המסלול סגור בפני עמיתים חדשים.

2. **מסלול מנורה גמל אמיר ד'** - מסלול כללי הפתוח בפני עמיתים חדשים.

כפי שפורט בסעיף 3.1.1 לעיל, קופות גמל אלה פועלות, בגין ההפקדות שיופקדו בהן בשנת 2008 ואילך, כקופות גמל לא משלמות לקצבה, ומוסיפות לפעול כקופות גמל אישיות לתגמולים ולפיצויים בגין הכספים שהופקדו בהן עד תום שנת 2007.

ה. **"מור - מנורה מבטחים"** - קופת גמל אישית לתגמולים המיועדת לאוכלוסיית משרתי הקבע. הקופה מפעילה שלושה מסלולים:

1. **"מור מנורה מבטחים מסלול כללי"**: שבו יושקעו הנכסים בהתאם לשיקול הדעת של החברה המנהלת כפי שיהא מעת לעת, ובכפוף להוראות ההסדר התחיקתי ולמגבלות שנקבעו על פיו.

2. **"מור מנורה מבטחים מסלול כללי ב"**: שבו יושקעו עד 10% מנכסי המסלול במניות, ויתרת נכסי המסלול תושקע, בכפוף למקבלה אמורה לעניין השקעה במניות, בהתאם לשיקול הדעת של החברה המנהלת, כפי שיהא מעת לעת, ובכפוף להוראות ההסדר התחיקתי ולמגבלות שנקבעו בו.

3. **"מור מנורה מבטחים מסלול מנייתי"**: שבו לפחות 50% מנכסי המסלול יושקעו במניות, ויתרת נכסי המסלול תושקע בהתאם לשיקול הדעת של החברה המנהלת, כפי שיהא מעת לעת, ובכפוף להוראות ההסדר התחיקתי ולמגבלות שנקבעו בו.

ו. **"מנורה גמל - תעוש"** - בחודש ינואר 2008 רכשה מנורה מבטחים גמל את פעילות קופת הגמל לעובדים חודשיים בתע"ש, שהייתה, עד אותו מועד, קופת גמל לתגמולים ופיצויים.

ז. **"מנורה מבטחים יתר"** - בחודש מרס 2008 רכשה מנורה גמל את פעילות קופת הגמל "יתר קופת גמל לתגמולים", אשר הינה קופת גמל לתגמולים בת ארבעה מסלולי השקעה: שלושה מסלולים מבטיחי תשואה כהגדרת מונח זה בתקנות קופות הגמל ובקשר עמם קיימת התחייבות להבטחת תשואה בהתאם להוראות תקנון הקופה ומסלול רביעי אשר אינו מבטיח תשואה.

ח. **"קואטרו מנורה תגמולים"** - ניהול הקופה הועבר למנורה מבטחים גמל מקואטרו גמל בע"מ ביום 1 ביוני 2009 בהתאם לאישור הממונה. הקופה מפעילה ארבעה מסלולים:

1. **"קואטרו מנורה תגמולים א"**: מסלול שבו כל הנכסים יושקעו בהתאם לשיקול הדעת של החברה המנהלת כפי שיהא מעת לעת, ובכפוף להוראות ההסדר התחיקתי ולמגבלות שנקבעו על פיו.

2. **"קואטרו מנורה תגמולים ב"**: מסלול שבו לפחות 10% מנכסי המסלול יושקעו במניות, ויתרת נכסי המסלול תושקע, בכפוף למקבלה אמורה לעניין השקעה במניות, בהתאם לשיקול הדעת של החברה המנהלת, כפי שיהא מעת לעת, ובכפוף להוראות ההסדר התחיקתי ולמגבלות שנקבעו בו.

3. **"קואטרו מנורה תגמולים אג"ח ללא מניות"**: מסלול שבו לפחות 50% מנכסי המסלול יושקעו באג"ח ממשלתי ו/או פיקדונות לטווח קצר. יתרת הנכסים במסלול יושקעו בהתאם לשיקול הדעת של החברה המנהלת כפי שיהא מעת לעת, ובכפוף להוראות ההסדר התחיקתי ולמגבלות שנקבעו על פיו, ובלבד שלא תושקע במניות.

4. **"קואטרו מנורה תגמולים מניות"**: מסלול שבו לפחות 75% מנכסי המסלול יושקעו במניות, בני"ע המירים למניות, במדדי מניות, בתעודות השתתפות בקרנות נאמנות המשקיעות במניות או

בנגזרים על כל אחד מאלה בארץ ובחו"ל. יתרת הנכסים יושקעו בהתאם לשיקול הדעת של החברה המנהלת כפי שיהא מעת לעת, ובכפוף להוראות ההסדר התחיקתי ולמגבלות שנקבעו על פיו.

3.2.3.2 קרנות השתלמות

קרן השתלמות מיועדת לשכירים ולעצמאיים. ההפקדות בקרן ההשתלמות הן על בסיס חודשי לשכירים. עצמאים יכולים להפקיד את הכספים אחת לתקופה.

מנורה מבטחים גמל מנהלת 3 קרנות השתלמות:

א. **"מנורה השתלמות"**, המפעילה חמישה מסלולים, וזאת לאחר שביום 1 בינואר 2010 הושלם מיזוג קרן ההשתלמות "מנורה מסד השתלמות" אל קרן השתלמות זו בהתאם לאישור הממונה:

1. **"מנורה השתלמות כללי"**: במסלול זה יושקעו כל נכסי המסלול בהתאם לשיקול הדעת של החברה המנהלת, כפי שישתנה מעת לעת, ובכפוף להוראות ההסדר התחיקתי למגבלות שנקבעו על פיו.

2. **"מנורה השתלמות עד 10% מניות"**: עד 10% מנכסי המסלול יושקעו במניות, וניירות ערך המירים למניות, ויתרת נכסי המסלול תושקע בהתאם לשיקול הדעת של החברה המנהלת, כפי שישתנה מעת לעת, ובכפוף להוראות ההסדר התחיקתי למגבלות שנקבעו על פיו.

3. **"מנורה השתלמות מנייתי"**: לפחות 50% מנכסי המסלול יושקעו במניות, וניירות ערך המירים למניות, ויתרת נכסי המסלול תושקע בהתאם לשיקול הדעת של החברה המנהלת, כפי שישתנה מעת לעת, ובכפוף להוראות ההסדר התחיקתי למגבלות שנקבעו על פיו.

4. **"מנורה השתלמות מדדי"**: לפחות 75% מנכסי המסלול יושקעו בנכסים צמודים למדד ולא תהיה השקעה במניות. ביום 1 בינואר 2010 מוזג מסלול זה אל קרן ההשתלמות זו מקרן ההשתלמות "מנורה מסד השתלמות".

5. **"מנורה השתלמות שקלי"**: לפחות 75% מנכסי המסלול יושקעו בנכסים נושאי ריבית שקלית ועד 25% בכל השקעה אחרת. ביום 1 בינואר 2010 מוזג מסלול זה אל קרן ההשתלמות זו מקרן ההשתלמות "מנורה מסד השתלמות".

ב. **"מנורה מבטחים השתלמות"**, המפעילה חמישה מסלולים. יצוין כי בחודש יוני 2009 הוגשה לממונה בקשה להוספת מסלול מנייתי לקרן ההשתלמות:

1. **מסלול כללי** - מדיניות ההשקעות בו נתונה להחלטות ועדת ההשקעות של הקרן, בכפוף להוראות הדין.

2. **מסלול אגרות חוב קונצרניות** - בו קיימת מדיניות השקעות לפיה לפחות 50% מנכסי מסלול ההשקעה יושקעו באגרות חוב קונצרניות של חברות ציבוריות.

3. **מסלול אג"ח ממשלתי צמוד** - בו קיימת מדיניות השקעות לפיה לפחות 50% מנכסי מסלול ההשקעה יושקעו בניירות ערך הנכללים במדד "מדדיות ממשלתי" או בני"ע העוקבים אחר אותו מדד.

4. **מסלול אג"ח ממשלתי שקלי** - בו קיימת מדיניות השקעות לפיה לפחות 50% מנכסי מסלול ההשקעה יושקעו בניירות ערך

הנכללים במדד "שקליות ממשלתיות" או בני"ע העוקבים אחר אותו מדד.

5. **מסלול חו"ל** - בו קיימת מדיניות השקעות לפיה לפחות 50% מנכסי מסלול ההשקעה יושקעו בניירות ערך הנסחרים בבורסות חו"ל לפי חלוקה גיאוגרפית שתקבע לעניין זה או בני"ע העוקבים אחר מדדי מניות בחו"ל.

ג. **"קואטרו מנורה השתלמות"** - ניהול קרן ההשתלמות הועבר לחברה מקואטרו גמל בע"מ ביום 1 ביוני 2009 בהתאם לאישור הממונה.

ג. **"אומגה קרן השתלמות"**:

ביום 25 בספטמבר 2008, הועברו לידי מנורה מבטחים פיננסים 60% ממניות מנורה מבטחים מהנדסים המנהלת את אומגה קרן השתלמות (לשעבר קרן ההשתלמות למהנדסים) (להלן, לצורך סעיף זה: **"הקרן"**). זאת, בהתאם להסכמי רכישה לפיהם הועברו מלוא אמצעי השליטה של המדינה ו- 20% מאמצעי השליטה של הסתדרות המהנדסים במנורה מבטחים מהנדסים לידי חברת מנורה מבטחים פיננסים.

החל ממועד העברת השליטה למנורה מבטחים פיננסים, הקרן איננה עוד קרן ענפית הפועלת לפי הוצאות בפועל והמיועדת לציבור המהנדסים בלבד ובהתאם לכך תוקן תקנון הקרן.

הקרן מפעילה מסלול כללי שמדיניות ההשקעות בו נתונה להחלטות ועדת ההשקעות של הקרן, בכפוף להוראות הדין.

ביום 8 במרץ 2009, נכנסו לתוקף שינויים נוספים בתקנון הקרן שעיקרם - שינוי שם **הקרן לשם "אומגה קרן השתלמות"**, פתיחת הקרן לעמיתים עצמאיים, הוספת שני מסלולי השקעה כמפורט להלן:

1. **"אומגה אג"ח"** - במסלול זה יושקעו לפחות 75% מנכסי המסלול באגרות חוב ממשלתיות ועד 25% מנכסי המסלול באגרות חוב קונצרניות.

2. **אומגה מניית"** - במסלול זה יושקעו לפחות 50% מנכסי המסלול במניות וניירות ערך המירים למניות, ובהתאם בוצעו בתקנון הקרן שינויים לצורך התאמתו לתקנון של קרן השתלמות מסלולית.

בנוסף, מנהלת הקרן **"אומגה קרן השתלמות"** **מסלול השקעה כללי** - מדיניות ההשקעות בו נתונה להחלטות ועדת ההשקעות של הקרן, בכפוף להוראות הדין.

3.2.3.3 קופות מרכזיות לפיצויים

קופה מרכזית לפיצויים מיועדת למעביד, המבקש לצבור כספים להבטחת פיצויי פיטורין לעובדיו. הקופה אינה קופה אישית, העמית הינו המעביד וצבירת הכספים היא במרוכז על שם המעביד, עבור עובדיו. ההפרשות לקופה מוכרות כהוצאה למעביד והכספים נמצאים בבעלותו עד לשחרורם לטובת עובדיו.

כפי שפורט בסעיפים 3.1.1 ו- 3.1.2 לעיל, בתיקון חוק הגמל נקבע כי משנת 2008 ואילך נאסרה ההפקדה בקופות הגמל המרכזיות לפיצויים (הוראות מעבר בתיקון האמור קובעות כי יותרו הפקדות בקופות - רק הפקדות של עמיתים-מעסיקים קיימים ורק בגין עובדיהם של אותם מעסיקים שבגינם הופקדו בקופות כספים בדצמבר 2007 - עד סוף שנת 2010).

מנורה מבטחים גמל מנהלת 3 קופות מרכזיות לפיצויים:

א. **"מבטחים מרכזית לפיצויים"** - בהתאם לאישור הממונה, ביום 1 בינואר 2010 הושלם מיזוג הקופה המרכזית לפיצויים "מנורה מרכזית לפיצויים מורג" לתוך קופה זו.

ב. **"מנורה מרכזית לפיצויים"** המפעילה שלושה מסלולים:

1. **מסלול כללי** - מדיניות ההשקעה בו נתונה להחלטות ועדת ההשקעות של הקופה, בכפוף להוראות הדין.

2. **מסלול עד 10% מניות** - מדיניות ההשקעה במסלול זה כפופה להחלטות ועדת ההשקעות של הקופה, בכפוף להוראות הדין, אולם, בכל עת לא יעלה שיעור האחזקה במניות על 10% מנכסי המסלול.

3. **מסלול ללא מניות** - מדיניות ההשקעה במסלול זה כפופה להחלטות ועדת ההשקעות של הקופה, בכפוף להוראות הדין, אולם ללא השקעה במניות או בניירות ערך המירים למניות.

ג. **"מנורה מבטחים - משתתפת בפנסיה תקציבית"**: הקופה הינה קופה ייעודית לצורך הפקדת כספים שנוכו ממשכורות עובדים הזכאים לפנסיה תקציבית, בהתאם לשיעורים ולתנאים הקבועים בסעיפים 89 ו-90 לחוק התכנית להבראת כלכלת ישראל (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב והמדיניות הכלכלית לשנות הכספים 2003 ו-2004) התשס"ג-2003.

ד. **"קואטרו מנורה מרכזית לפיצויים"**: שניהולה הועבר למנורה מבטחים גמל מקואטרו גמל בע"מ ביום 1 ביוני 2009 בהתאם לאישור הממונה.

3.2.3.4 קופות גמל למטרות אחרות

מנורה מבטחים גמל מנהלת קופת גמל למטרה אחרת: "מבטחים קופת גמל למטרות חופשה, חגים והבראה" - קופת גמל אישית למטרה אחרת, המיועדת לעובדים שכירים. ההפקדות בקופה נעשות בידי המעביד, ונרשמות על שם העובד. ההפקדות בקופה הן לצורך כיסוי חובותיו של המעביד לתשלום דמי חופשה, חגים והבראה לעובדיו. שיעורי ההפקדות מתוך השכר המבוטח קבועים בתקנון הקופה כברירת מחדל, אך ניתן לקבוע בהסכם קיבוצי שיעורי הפקדות שונים מאלה הקבועים כברירת המחדל. ההפרשות לקופה זו מוכרות כהוצאה למעביד. הקופה משלמת לעמיתה את הכספים שנצברו בחשבונם אחת לשנה (במועד שיקבע בתיאום עם המעביד) או בעת פרישה מעבודה (שאז רשאי העובד למשוך את כספו ללא צורך באישור המעביד).

לפירוט בדבר השקעות כספי המבוטחים והעמיתים והרווחיות הנזקפת לחברה מהם בענף קופות הגמל, ראה סעיף 8.3.6 להלן.

להלן פירוט נתוני הנכסים המנוהלים (במיליוני ש"ח) על ידי הקופות עבור התקופות המתוארות בדוח:

	2007	2008	2009	
קופות גמל אישיות לתגמולים ולפיצויים	2817.2	6,636.5	7,769	
קרנות השתלמות	355.2	408.2	3,090.5	
קופות מרכזיות לפיצויים	182.2	247.3	472.1	
קופת גמל למטרות אחרות	23.3	19.5	25.7	

3.3 פילוח נתונים עבור מוצרים ושירותים

3.3.1 ביטוח חיים

ההכנסות מפרמיות בביטוח חיים⁴, בתקופות המתוארות בדוח היו כמפורט להלן:

2007	2008	2009	
1,688,271	1,783,022	1,827,732	סך ההכנסות מפרמיות בביטוח חיים
49.0%	45.3%	44.5%	שיעור ההכנסות מפרמיות הקבוצה

להלן נתונים המפרטים את החלק היחסי של הפרמיה בפוליסות ביטוחי החיים השונות המשווקות על ידי הקבוצה בתקופות המתוארות בדוח:

נתונים לשנת 2009:

סח"כ	אחר	מבטיח תשואה	משתתף ברווחים	פרמיות (באלפי ש"ח)
ביטוח מנהלים:				
382,240	---	28,736	353,504	עדיף
35,213	---	22,651	12,562	מסורתי
397,711	---	36,331	361,380	פוליסות שהונפקו החל מ-1.1.2004
ביטוח פרט:				
96,010	---	6,698	89,312	עדיף
95,556	---	36,947	58,609	מסורתי
43,358	---	---	43,358	פוליסות שהונפקו החל מ-1.1.2004
206,827	---	6,307	200,520	ביטוח ריסק פרט
14,739	14,739	---	---	ביטוח ריסק קבוצתי
200,460	13,586	9,429	177,445	ביטוח אובדן כושר עבודה
45,634	1,407	66	44,161	ביטוח סיעודי
71,341	589	3,850	66,902	ביטוח מחלות קשות
202,772	202,772	---	---	ביטוח הוצאות רפואיות
35,871	1,395	3,816	30,660	אחר
1,827,732	234,488	154,831	1,438,413	סה"כ פרמיות
237,882	---	95	237,787	תקבולים בגין חוזי השקעה
2,065,614	234,488	154,926	1,676,200	סה"כ פרמיות כולל תקבולים בגין חוזי השקעה
15,332,212	167,174	4,803,781	10,361,257	התחייבויות ביטוחיות ברוטו ליום 31.12.09

⁴ נתוני הפרמיות והתביעות של פוליסות Top Finance אינם נכללים בדוח עסקי ביטוח חיים.

נתונים לשנת 2008:

סח"כ	אחר	מבטיח תשואה	משתתף ברווחים	פרמיות (באלפי ש"ח)
ביטוח מנהלים:				
415,437	---	28,630	386,807	עדיף
37,920	---	24,146	13,774	מסורתי
350,540	---	---	350,540	פוליסות שהונפקו החל מ-1.1.2004
ביטוח פרט:				
110,549	---	5,518	105,031	עדיף
112,700	---	41,706	70,994	מסורתי
41,801	---	---	41,801	פוליסות שהונפקו החל מ-1.1.2004
186,689	---	6,542	180,147	ביטוח ריסק פרט
12,153	12,153	---	---	ביטוח ריסק קבוצתי
186,798	14,596	11,844	160,358	ביטוח אובדן כושר עבודה
40,805	339	49	40,417	ביטוח סיעודי
66,702	640	4,216	61,846	ביטוח מחלות קשות
190,969	190,969	---	---	ביטוח הוצאות רפואיות
29,959	1,256	1,456	27,247	אחר
1,783,022	219,953	124,107	1,438,962	סה"כ פרמיות
239,959	---	294	239,665	תקבולים בגין חוזי השקעה
2,022,981	219,953	124,401	1,678,627	סה"כ פרמיות כולל תקבולים בגין חוזי השקעה
11,889,518	173,924	4,487,751	7,227,843	התחייבויות ביטוחיות ברוטו ליום 31.12.08

נתונים לשנת 2007:

סח"כ	אחר	מבטיח תשואה	משתתף ברווחים	פרמיות (באלפי ש"ח)
ביטוח מנהלים:				
425,630	---	29,416	396,214	עדיף
40,215	---	25,396	14,819	מסורתי
282,558	---	---	282,558	פוליסות שהונפקו החל מ-1.1.2004
ביטוח פרט:				
121,149	---	5,899	115,250	עדיף
110,893	---	41,102	69,791	מסורתי
49,989	---	---	49,989	פוליסות שהונפקו החל מ-1.1.2004
162,454	---	2,040	160,414	ביטוח ריסק פרט
11,864	11,864	---	---	ביטוח ריסק קבוצתי

176,608	16,771	10,743	149,094	ביטוח אובדן כושר עבודה
37,923	508	47	37,368	ביטוח סיעודי
61,420	513	4,225	56,682	ביטוח מחלות קשות
178,085	178,085	---	---	ביטוח הוצאות רפואיות
29,483	1,698	3,139	24,646	אחר
1,688,271	209,439	122,007	1,356,825	סה"כ פרמיות
624,419	---	7,863	616,556	תקבולים בגין חוזי השקעה
2,312,690	209,439	129,870	1,973,381	סה"כ פרמיות כולל תקבולים בגין חוזי השקעה
13,248,813	156,145	4,315,445	8,777,223	התחייבויות ביטוחיות ברוטו ליום 31.12.07

בהתייחס לנתוני הפרמיות, החברה נוטה למכירות ביטוחי מנהלים על חשבון ביטוחי פרט. סה"כ הפרמיה בביטוחי מנהלים מהווה כ- 50.6% מסך הפרמיות בשנת 2009 לעומת כ- 50.5% בשנת 2008. בביטוחי פרט היקף הפרמיות הינו כ- 45.8% מסך הפרמיות בשנת 2009 לעומת כ- 46.15% בשנת 2008.

3.3.2 פנסיה

להלן נתונים אודות הכנסות מנורה מבטחים פנסיה מקרנות הפנסיה שבניהולה:

2007	2008	2009	
			הכנסות מדמי ניהול:
93,033	100,376	119,462	דמי ניהול מנכסים
165,562	193,352	218,178	דמי ניהול מדמי גמולים
(70,042)	(67,166)	(90,676)	(בניכוי דמי ניהול המיועדים להגדלת צבירת העמיתים בקרן)
188,553	226,562	246,964	סה"כ הכנסות מדמי ניהול נטו
79,045	74,512	87,580	רווח לפני מיסים
2,761,952	3,238,935	3,650,839	דמי גמולים שנגבו
20,303,197	19,882,846	27,811,825	סכום הנכסים המנוהלים

בשנת 2009 חל גידול בהכנסות מדמי ניהול, הנובע מגידול בדמי גמולים ובדמי ניהול מהנכסים הצבורים. ההסבר לכך הוא גידול בהכנסות מדמי גמולים ומהיקף הנכסים הצבורים בקרן הפנסיה. היקף הנכסים גדל גם בזכות תשואה חיובית שהושגה על הנכסים.

3.3.3 גמל

להלן נתונים אודות הכנסות מנורה מבטחים גמל מקופות הגמל שבניהולה (באלפי ש"ח):

2007	2008	2009	
			הכנסות מדמי ניהול:
33,347	49,442	63,302	סה"כ דמי ניהול
13,419	(31,134)	54,708	רווח (הפסד) לפני מיסים
789,183	1,300,341	1,540,266	דמי גמולים שנגבו
3,378,068	9,160,969	11,357,486	סכום הנכסים המנוהלים

הכנסות מדמי ניהול גדלו בכ- 14 מיליוני ש"ח, גידול של כ- 28% לעומת התקופה המקבילה אשתקד. גידול זה נובע מגידול בהיקף הנכסים המנוהלים, בין היתר, כתוצאה מעליות בשוקי ההון.

הרווח לפני מס גדל בכ- 86 מיליוני ש"ח. העלייה ברווח נובעת מעליית ערך של ני"ע סחירים המוחזקים במסלולי קופות גמל מבטחים תשואה אשר יצרו רווח בסך של כ- 42 מיליוני ש"ח, לעומת הפסד של כ- 42 מיליוני ש"ח, בתקופה המקבילה אשתקד במסלולים אלו.

3.4 לקוחות

לקוחות הקבוצה בתחום הפעילות הינם מגוונים, כך שלקבוצה אין תלות בלקוח בודד או במספר מצומצם של לקוחות. כמו כן, לקבוצה אין לקוח בודד שסך הכנסותיה ממנו מהוות 10% ומעלה בדוחותיה הכספיים.

3.4.1 ביטוח חיים

להלן טבלה הכוללת נתונים לגבי התפלגות הפרמיה בין מעבידים, מבוטחים פרטיים עצמאיים וקבוצתיים (באחוזים):*

2008	2009	הלקוח
50.5%	50.6%	מעבידים
46.1%	45.8%	פרטיים ועצמאיים
3.4%	3.6%	קבוצתיים
100.0%	100%	סה"כ

* נתוני הפרמיות והתביעות של פוליסות Top Finance אינם נכללים בדוח עסקי ביטוח חיים.

שיעור הפדיונות מעתודה ממוצעת לשנת 2009 ירד ועמד על כ- 3.9% לעומת כ- 4.2% לשנת 2008. ההסבר נעוץ בגידול בעתודה הממוצעת, הנובע מהפקדת פרמיות חדשות וכן מתשואה שהושגה על הנכסים במהלך שנת 2009.

יצוין, כי למיטב ידיעת הקבוצה, אין לה לקוחות קבועים או לקוחות בעלי מאפיינים קבועים, מעבר לסיווג המפורט בטבלה שלעיל.

3.4.2 פנסיה

להלן התפלגות דמי הגמולים בין מעסיקים ועצמאים:

2008	2009	הלקוח
96.5%	96.71%	מעסיקים
3.5%	3.29%	מבוטחים פרטיים ועצמאיים
100.0%	100.0%	סה"כ

להלן התפלגות סוגי העמיתים בקרנות הפנסיה המנוהלות על ידי הקבוצה:

סוג עמית	"מבטחים החדשה"		"מבטחים משלימה"	
	2009	2008	2009	2008
פעיל	384,904	340,334	3,724	2,873
מוקפא	308,373	284,782	13,100	11,546
אחר	---	---	---	---

3.4.3 קופות גמל

להלן התפלגות דמי הגמולים בין מעסיקים ועצמאים (באחוזים):

הלקוח	2009	2008
מעסיקים- עמיתים שכירים וקופות מרכזיות לפיצויים	76%	69%
עצמאיים	24%	31%
סה"כ	100%	100%

להלן פירוט נתוני הנכסים המנוהלים בקופות הגמל וההשתלמות המנוהלות על ידי הקבוצה בתקופות המתוארות בדוח (במיליוני ש"ח):

סוג הקופה	2009	2008
קופות גמל אישיות לתגמולים ופיצויים	7,769	6,636.5
קופות גמל למטרות אחרות	26	19.5
קרנות השתלמות	3,090	408.2
קופת גמל מרכזית לפיצויים	472	247.3

3.5 שיווק והפצה

3.5.1 כללי

במסגרת רפורמת בכר (ראה גם בסעיף 3.1.2.1 לעיל) הוגדרו, כאמור, 2 סוגי מפיצים למוצרים פנסיוניים:

(1) משווק פנסיוני – סוכן ביטוח או סוכן שיווק פנסיוני (שהינו עובד הגוף המוסדי) אשר הינו בעל זיקה למבטח או לכל יצרן אחר של מוצר פנסיוני, המתווך בעסקת הרכישה של המוצר הפנסיוני בהמשך להליך ייעוץ אישי שקיים עם הלקוח.

(2) יועץ פנסיוני – אדם או תאגיד שאינו בעל זיקה למבטח ו/או לכל יצרן אחר של מוצר פנסיוני ואשר מציע את המוצר הפנסיוני בהמשך להליך ייעוץ אישי שקיים עם הלקוח.

על פי הרפורמה חלה על המשווקים כמו גם על היועצים בתחום חובה למתן ייעוץ מיטבי (Best Advice).

הייעוץ המיטבי מחולק על פי החוק לשני שלבים עיקריים. השלב הראשון מתמקד בהתאמות סוג המוצר הפנסיוני והשלב השני מתמקד בבחירת המוצר הפנסיוני ובבחירת הגוף המוסדי המנהל את המוצר (חברת ביטוח, קרן פנסיה או קופת גמל). המשווק הפנסיוני מחויב, בין היתר, בגילוי הזיקה שלו לגופים המוסדיים אותם הוא משווק אך בכל מקרה חייב להתאים את סוג המוצר הפנסיוני לצורכי הלקוח והעדפותיו (אמנם, לאחר התאמת סוג המוצר, אין המשווק הפנסיוני חייב להמליץ על מוצרים של גופים מוסדיים שאין לו זיקה אליהם).

בהמשך לחובה שהוטלה על הבנקים במסגרת רפורמת בכר למכור את החזקותיהם בקופות הגמל וקרנות הנאמנות, הותר לבנקים לפעול כיועצים פנסיוניים וזאת

באמצעות עובדים שיוכשרו לכך ויקבלו רישוי מתאים ולרבות ביצוע עסקאות בעקבות אותו ייעוץ.

לבנקים הותר, כשלב ראשון, להפיץ קרנות פנסיה, קופות גמל אישיות וקרנות השתלמות, ומשנת 2009 ואילך הם רשאים להפיץ גם תכניות ביטוח חיים. משמעות הדבר היא כי הבנקים כיועצים פנסיונים יגרמו, קרוב לודאי, בשל פריסתם הגדולה ונגישותם הרבה לציבור, להתרחבות פעילות ההפצה בתחום. הערכת החברה הינה מידע צופה פני עתיד המבוסס על החקיקה בתחום ועל הערכת החברה לגבי השפעתה על השוק. צפי זה עלול שלא להתממש בשל שינויי חקיקה נוספים או בשל שינויים סביבתיים אחרים שיגרמו להתנהגות השוק באופן השונה מזה הנצפה על ידי החברה נכון למועד דוח זה, לעניין השינויים הצפויים בהקשר זה במועד עריכת ד"ח זה ראה סעיף 3.1.2.1 לעיל.

היבט נוסף הנוגע להבחנה בין הבנקים לבין סוכני הביטוח הינו העובדה שהבנקים רשאים לייעץ ולהפיץ את המוצרים הפנסיונים אך ורק בין כותלי הסניפים בעוד שסוכני הביטוח רשאים לפנות ולשווק את המוצרים הנ"ל ללקוח בכל מקום ובכלל זה במקום עבודתו או בביתו ובמועד המתאים ללקוח.

עוד יצוין, כי דרישות הרישוי וההסמכה של סוכן פנסיוני חדש הורחבו והפכו מורכבות יותר ולכן עשוי הדבר להשפיע על היצע סוכני הביטוח.

לקבוצה אין סוכן אשר היקף פעילותו בתחום עולה על 10% מתחום הפעילות.

לקבוצה חברה בת, אורות סוכנות לביטוח חיים (2005) בע"מ, שהינה סוכנות ביטוח, המטפלת בכל תחומי החיסכון ארוך הטווח ומשמשת כסוכנות הסדר המטפלת, בין היתר, במפעלים שרוב עובדיהם מבוטחים בקרנות הפנסיה שבניהול מנורה מבטחים פנסיה. סוכנות אורות עובדת גם עם מבטחים נוספים (לפירוט ראה סעיף 8.7.3 להלן).

באופן מסורתי הקבוצה משווקת את מוצריה באמצעות סוכנים עצמאיים. לתיאור מערך הסוכנים של הקבוצה, ראה סעיף 8.7.1 להלן.

3.5.2 ביטוח חיים

בביטוח חיים פועלת הקבוצה באמצעות מחוזות המעניקים שירות כולל של מכירה ותחזוקה של הפוליסות. תביעות ביטוח מטופלות על ידי המחלקה הייעודית המרכזית במשרדים הראשיים של החברה. בנוסף קיים בחברה מרכז קשרי לקוחות רחב הנותן שירות לכל פניה של הלקוח, בטלפון, באמצעות אתר האינטרנט של החברה או בפגישה אישית במשרדי החברה ברחוב אלנבי 115, תל-אביב.

התגמול לסוכני ביטוח מורכב מ-3 רכיבים עיקריים: עמלה שוטפת, תגמול בגין עמידה ביעדי מכירה ודמי גבייה (בגין פוליסות ישנות) ואינו זהה בין כל המשווקים.

להלן פרטים לגבי שיעור עמלות מפרמיות בביטוח חיים:

2007	2008	2009	
13.0%	14.2%	14.3%	שיעור עמלות מפרמיות

מערך סוכני הביטוח מהווה את ערוץ ההפצה העיקרי של מוצרי ביטוח חיים. לקבוצה אין אף סוכן שהיקף ההכנסות מהפרמיות שבתיוכו עולים על 10% מהיקף הפרמיות הכולל של ענף ביטוח חיים.

בעקבות חקיקת בכר ולאור השינוי שחל בתחום החיסכון ארוך הטווח, סוכני הביטוח הרחיבו את מגוון המוצרים שהם משווקים והיום הם משווקים ללקוח הן ביטוח חיים, הן פנסיה והן גמל, זאת, כמובן, בכפוף לחובת מתן הייעוץ המיטבי (Best Advice).

בעקבות שינויים רגולאטורים שונים, שינתה הקבוצה החל משנת 2004 את מבנה רוב העמלות בביטוח חיים, לעמלות המשתלמות בשיעור דומה לתקופות ארוכות. בחודש ינואר 2005 פרסם המפקח חוזר בדבר הוראות למתן הלוואות לסוכני ביטוח אשר מפרט את התנאים והמגבלות למתן הלוואות. החוזר האמור קובע במפורש את הבטוחות שעל הסוכן להמציא כדי לקבל הלוואות וכן קובע במפורש את המגבלות במתן הלוואות בשעבוד עמלה עתידית המגיעה לו. במקרים מסוימים ניתנו על חשבון

העמלות מקדמות לתקופות שונות. מקדמות הניתנות מעבר להוראות החוזר הינן נכס לא מוכר היוצר דרישת הון.

חישוב הוצאות רכישה בביטוח חיים ופנסיה

בתקנות פרטי דין וחשבון נקבע, בין היתר, שינוי בכללי הדיווח החשבונאי החל מיום 1 בינואר 1999, לפיו הוצאות רכישה של ביטוחי חיים יפרסו לאורך חיי הפוליסה (להלן: "הוצאות רכישה נדחות" - "DAC" - Deferred Acquisition Costs).

הוצאות רכישה נדחות הינן הוצאות רכישה של עסקי ביטוח חיים הנרשמות כהוצאה בעת תשלומן, ומבוצעות בשנים הראשונות לפוליסה. היות והפרמיות, הנגבות במשך כל תקופת החיים של הפוליסות, כוללות מרכיב לכיסוי הוצאות אלה, ניתן לראותן, במובן חשבונאי, כהוצאות נדחות העומדות להפחתה. בכל מקרה של ביטול או סילוק של פוליסה מתבטלת יתרת כל הוצאות הרכישה הנדחות בגין אותה פוליסה.

לפי שיטת ה-DAC יופחתו הוצאות הרכישה הנדחות בשיעורים שווים על פני לא פחות מ- 15 שנים, אלא אם כן בוטלה הפוליסה קודם לכן. הקבוצה מפחיתה את ה-DAC בשיעורים שנתיים שווים על פני תקופת הפוליסה, אך לא יותר מ- 15 שנה ובביטוח בריאות לא יותר משש שנים. ה-DAC המתייחס לפוליסות שבוטלו נמחק במועד הביטול.

הוצאות רכישה נדחות בגין פוליסות שהופקו עד ליום 31 בדצמבר 1998, ימשיכו להיכלל, כאמור, על בסיס שיטת "ניכוי הצילמור", לפי שיעורים מהפרמיה או מהסכום שבסיכון בהתאם לתוכניות הביטוח השונות. לפרטים נוספים ראה באור מס' 6 לדוחות הכספיים.

בחוזר המפקח לעניין יישום הפחתת הוצאות הרכישה הנדחות בביטוח חיים, הובהר, בין היתר, כי יש לשמור על ערך פדיון מובטח בתוכניות הביטוח השונות.

בשנת 2004, פורסם תיקון לתקנות ההון המינימאלי על פיהן, דרישות ההון העצמי המינימאלי יעמדו מיום הפקת הפוליסה, בגין פוליסות שהופקו החל מיום 1 בינואר 2005, בהיקף של 100% מהוצאות הרכישה הנדחות. תיקון זה, משפיע גם על שינוי מנגנון התגמול לסוכנים על-ידי פריסת העמלות לאורך חיי הפוליסה, תוך צמצום הוצאות הרכישה הנדחות.

הקבוצה משווקת באמצעות סוכני ביטוח גם מוצרי פנסיה. ההתחשבות מול סוכני הביטוח בגין כל פעילותם בקבוצה מתבצעת באמצעות מנורה מבטחים ביטוח. לאור האמור, מנורה ביטוח רושמת, החל משנת 2008, הוצאות רכישה נדחות גם בגין מוצרי הפנסיה הנמכרים על ידי סוכני הביטוח כאמור.

נכון ליום 31 בדצמבר 2009 יתרת הוצאות הרכישה הנדחות DAC הייתה כ- 632.3 מיליוני ש"ח. נכון ליום 31 בדצמבר 2008 הייתה יתרת הוצאות הרכישה כ- 626.2 מיליוני ש"ח, לעומת כ- 629.8 מיליוני ש"ח נכון ליום 31 בדצמבר 2007.

3.5.3 פנסיה

מנורה מבטחים פנסיה משווקת את המוצרים הפנסיוניים שלה באמצעות מערך של מנהלי תיקי לקוחות אשר פזורים ברחבי הארץ ואשר עומדים בקשר רצוף עם מעסיקים ועם עמיתים של הקרן. מערך השירות למעסיקים ולעמיתים כולל פריסה ארצית באמצעות לשכות שירות, שירות אישי הניתן על ידי מוקד שירות לקוחות (Contact Center), אתר אינטרנט המספק, בנוסף למידע כללי בנושאי פנסיה, גם מידע אישי לעמית ולמעסיק ומנהלי תיקי הלקוחות המספקים שירות ברמת המעסיק והעמית.

מנורה מבטחים פנסיה משתפת פעולה עם מספר סוכנויות הסדר וסוכני ביטוח אחרים. שיתוף פעולה זה נוצר עקב רצון של חלק מהמעסיקים בקבלת טיפול מקיף בתנאים הסוציאליים של עובדיהם הכוללים לעתים שילוב בין מוצרים שונים כמו קרנות פנסיה, ביטוחי מנהלים וקופות גמל, ומכאן הצורך בפיצול ההפרשות בין המוצרים השונים בידי גורם אחד – סוכנות ההסדר.

סוכנויות ההסדר והסוכנים מתוגמלים עבור מכירת קרנות פנסיה חדשות, בדרך כלל באמצעות מנורה מבטחים ביטוח ועל פי הכללים הנהוגים בה; תגמול הסוכנים ומנהלי ההסדר כאמור נעשה באמצעות תשלום עמלה בגובה חלק מדמי הניהול אותם גובה

מנורה מבטחים פנסיה. בנוסף, מנורה מבטחים פנסיה התקשרה בהסכמי הפצה עם מספר בנקים. לפרטים ראה גם סעיף 3.9 להלן.

למנורה מבטחים פנסיה אין ערוץ הפצה המניב 10% או יותר מהיקף דמי הגמולים הנגבים בקרנות הפנסיה שבניהולה.

3.5.4 קופות גמל

מנורה מבטחים גמל משווקת את קופות הגמל שבניהולה במספר ערוצי שיווק והפצה, שהעיקריים בהם הם סוכני השיווק הפנסיוני של מנורה מבטחים פנסיה, סוכני ביטוח פנסיוניים, יועצי השקעות בבנקים, פנייה ישירה ללקוחות, בין היתר על דרך של השתתפות במכרזים המתפרסמים על ידם, קיום כנסים מקצועיים/שיווקיים ופרסום בעיתונות ובאינטרנט.

נכון למועד הדוח התקשרה מנורה מבטחים גמל בהסכמי הפצה עם מספר בנקים על מנת להסדיר את הפצת קופות הגמל באמצעותם.

בכניסת התאגידים הבנקאיים להפצת קופות גמל טמון פוטנציאל להגדלת היקף הנכסים המנוהלים על ידי קופות גמל, עקב חשיפת החברות המנהלות - היצרנים - לפלחי אוכלוסייה חדשים. מאידך, עמלות ההפצה עשויות לגרום לשינוי בשיעור הוצאות היצרנים, ולקיטון בשיעור הרווחיות מניהולן של קופות הגמל. כמו כן, כניסת התאגידים הבנקאיים לתחום הייעוץ הפנסיוני יכול שתלווה בנגיסה בפלחי השוק הקיימים, המשווקים בעיקר על-ידי סוכני הביטוח, ואשר בהם קיימים שיעורי רווחיות אשר יכול וישחקו. הערכת החברה הינה מידע צופה פני עתיד המבוססת על כניסתם של שחקנים נוספים לתחום. צפי זה עלול שלא להתממש במקרה של שינויי חקיקה נוספים בתחום, או העדפת צרכנים שונה.

למנורה מבטחים גמל אין ערוץ הפצה המניב 10% או יותר מהיקף דמי הגמולים הנגבים בקופות הגמל שבניהולה.

3.6 ביטוח משנה

התקשרויות הקבוצה בביטוחי משנה בענף ביטוח חיים הינן ארוכות טווח והן נקבעות לפי תוכניות הביטוח ואינן קצובות בזמן, למעט כיסוי קטסטרופות (כולל מלחמה) המתחדש מדי שנה. חוזי ביטוח המשנה נחתמים ו/או מתחדשים מדי שנה והם תקפים לגבי פוליסות ביטוח חדשות.

מבטחי משנה ששיעור הפרמיה מסך פרמיות ביטוח המשנה גבוה מ- 10% בתחום ביטוח החיים וחיסכון ארוך טווח (באלפי ש"ח) בתקופות המתוארות בדוח:

שם מבטח המשנה	דירוג S&P	מדינה	2009		2008		2007	
			פרמיה לביטוח משנה	פרמיות לביטוח משנה	פרמיה לביטוח משנה	פרמיות לביטוח משנה	פרמיה לביטוח משנה	פרמיות לביטוח משנה
Swiss Reinsurance	+A	שוויץ	124,591	61.3%	127,025	63.7%	116,923	63.3%
Munich Reinsurance	-AA	גרמניה	37,662	18.5%	36,899	18.5%	36,899	19.5%
General & Colonge Life Re of America	AA+	ארה"ב	29,344	14.4%	22,815	11.4%	21,123	114.4%

התפלגות פרמיית ביטוח משנה בתחום ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח לפי קבוצות דירוג מרכזות:

קבוצת דירוג מרכזות דירוג S & P	פרמיה שנרשמה לטובת מבטח המשנה (באלפי ש"ח)			שיעור מסה"כ לתחום פעילות		
	2009	2008	2007	2009	2008	2007
AA ומעלה	72,713	67,702	181,113	35.8%	34.0%	98.0%
A	129,815	130,878	3,108	63.9%	65.7%	1.7%
נמוך מ-BBB או לא מדורגות	721	705	633	0.3%	0.3%	0.3%
סה"כ	203,249	199,285	184,854	100%	100.0%	100.0%

לפירוט הנושא ברמת הקבוצה, ובכלל זה לתיאור סוגי ביטוח המשנה העיקריים ומדיניות החברה לעניין ביטוח משנה בענף ביטוח החיים, ראה סעיף 8.4 להלן. לפרטים נוספים בדבר ביטוח משנה ראה גם באור מס' 2'ד(2) בדוחות הכספיים.

3.7 ספקים ונותני שירותים

הקבוצה רוכשת מוצרים ושירותים לצורך פעילותה השוטפת בתחום הפעילות ממספר רב של ספקים ובכלל זה ספקי ציוד ותחזוקה, ספקי שירותים משפטיים, חוקרים, ספקי תוכנה וחומרה, ספקי שירותים רפואיים ועוד ולעניין קופות הגמל - קשורה החברה עם מספר בנקים לצורך תפעול שוטף של הקופות.

בענף ביטוח הבריאות הספקים העיקריים של הקבוצה הינם רופאים, מרפאות ובתי חולים פרטיים למתן שירותים רפואיים בהתאם לפוליסות. בנוסף, קשורה הקבוצה בהסכמים עם מספר ספקי שירותי ניהול רפואי לצורך תפעול מערך השירותים השונים למבוטחים. ההתקשרות עם הספקים הנ"ל כוללת התחייבויות של הספק למתן השירות והסדרי תשלום באחת משתי דרכים עיקריות: תשלום עבור כל פעולה או תשלום קבוע הנגזר בין היתר ממספר המבוטחים בפועל (קפיטציה). בנוסף, הקבוצה התקשרה עם שתי רשתות בינלאומיות למתן שירותים רפואיים בחו"ל. כמו כן, הקבוצה קשורה בהסכם עם ספק, המתפעל את מערכת שירותי הלקוחות של הקבוצה.

לקבוצה אין תלות בספקים ונותני שירותים, למעט כמפורט להלן:

בשנת 2003 הקבוצה התקשרה עם חברת סאפיינס ישראל מערכות תוכנה בע"מ (להלן: "סאפיינס") בפרויקט לפיתוח מערכת כוללת לניהול מערך ביטוח חיים ("טופז חיים"). על רקע רכישתה של מנורה מבטחים פנסיה בשנת 2004 ושינויים רגולטוריים בתחום הפעילות כמו גם התפתחות עסקית של הקבוצה, התקשרה הקבוצה בשנים 2004 ו-2005, עם הספק הנ"ל בפרויקט נוסף לפיתוח מערכת לניהול מערכי הפנסיה והגמל ("טופז פנסיה וגמל") (טופז חיים וטופז פנסיה וגמל יחד - להלן: "מערכת טופז"). מערכת טופז חיים נמצאת בשלב המאפשר הפקה ותפעול של הרוב המוחלט של הפוליסות החדשות הנמכרות על ידי מנורה ביטוח. מערכת טופז פנסיה וגמל נמצא בשלב תפעולי מלא. בנוסף, מבוצעת פעילות תחזוקה שוטפת של המערכות, לרבות עדכונים הנדרשים מעת לעת. הקבוצה שילמה לסאפיינס בשנת 2009 סך של 43 מיליון ש"ח בדומה לסכום ששולם בשנת 2008 וסך של כ- 35 מיליון ש"ח בשנת 2007.

3.8 תחרות

3.8.1 תנאי התחרות בתחום הפעילות והמתחרים העיקריים

3.8.1.1 כללי

הרפורמות שחלו בתחום בשנים האחרונות, שהן בעיקרן הרפורמות בתחום ביטוח חיים, הרפורמות בענף הפנסיה וכניסת חברות הביטוח לפעילות הפנסיה תוך הרחבת מערך ההפצה של הפנסיה באמצעות סוכנים, ביטול החסמים על המעברים בין המוצרים השונים והרפורמות בשוק ההון (רפורמת בכר), הגבירו את התחרות בתחום נכסי החיסכון לטווח ארוך בעיקר בשל היטשטשות הקווים המפרידים בין המוצרים השונים בתחום. כפועל יוצא, התחדדה התחליפיות בין מוצרי ביטוח החיים לבין שאר מוצרי

החיסכון לטווח ארוך כגון: קרנות פנסיה, קופות גמל וכן תוכניות חיסכון בבנקים. יצוין לעניין זה, כי בעקבות ההגבלות שהוטלו על הבנקים להחזיק ולנהל (כבעלים) קופות גמל, חלקם של הבנקים בתחרות בתחום הפעילות מתמקד בניהול תוכניות חיסכון לטווח ארוך וכן בייעוץ פנסיוני לציבור.

בנוסף, היות וכל קבוצות הביטוח הפועלות כיום בשוק האמור מציעות כמעט את כל מגוון מוצרי החיסכון לטווח ארוך ("One Stop Shop"), התחרות מתמקדת באיכותם של המוצרים ובמידת התאמתם לצורכי הלקוח והעדפותיו.

להערכת הקבוצה, לקביעת הסדר פנסיית חובה במשק, להתקנת תקנות הניוד ולשינוי ייעודן של קופות הגמל ההוניות (ראה סעיפים 3.1.1 ו- 3.1.2 לעיל), עשויה להיות השפעה על התחרות בשוק. כך למשל, מתן רישיונות לקופות גמל שפעלו עד כה כקופות גמל הוניות, לפעול כקופות גמל לקצבה על רקע חובת הפנסיה במשק, עשויה לפתח תחרות נוספת בתחום. מכיוון שרפורמות מורכבות אלה יצאו לפועל במהלך השנים האחרונות לא ניתן להעריך את אופן ומידת השפעתן על התחרות. הערכת החברה הינה מידע צופה פני עתיד המבוססת על הרפורמות האחרונות בתחום. צפי זה עלול שלא להתממש במקרה של תיקוני חקיקה אשר אין ביכולת החברה לחזות או במקרה של התנהגות השוק באופן שונה מזה המוערך על ידי החברה במועד דוח זה.

להלן יפורטו מאפיינים ספציפיים של התחרות בענפים השונים בהם פועלת החברה במסגרת פעילותה בתחום.

3.8.1.2 ביטוח חיים

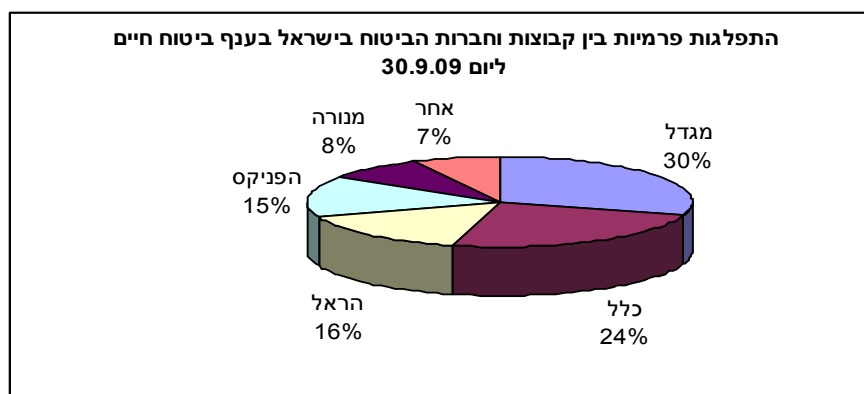
התחרות בענף ביטוח החיים מתרכזת בעיקרה סביב מגוון תוכניות הביטוח המוצעות על ידי חברות הביטוח ובכלל זה הבטחת קצבה במסגרתן, התשואה המושגת על הנכסים לאורך זמן, רמת סיכון הנכסים ביחס לתשואה המושגת/מובטחת, השירות הניתן למבוטחים, וכן היחס בין הפרמיה לבין דמי הניהול. בעקבות רפורמת בכר והוראות רגולטוריות שנועדו להגברת השקיפות והיכולת של המבוטחים לבחור את המוצר המתאים ביותר, התחדדה התחליפיות של מוצרי החיסכון לטווח ארוך, וכן הנגישות והמודעות של הלקוח הסופי למוצרים אלה.

כ-93% משוק ביטוח החיים נשלט על-ידי קבוצות הביטוח הגדולות בענף (הקבוצה, מגדל, כלל, הראל והפניקס).

לפי פרסומי התאחדות חברות הביטוח, היקף הפרמיות לשנת הדוח בענף ביטוח החיים, בכל חברות הביטוח, ממכירות שוטפות חדשות (ללא פרמיות חד-פעמיות ומוצרי ביטוח ישנים) הסתכם בכ- 3,338 מיליוני ש"ח לעומת 3,355 מיליוני ש"ח בשנת 2008, קיטון של כ- 0.5%. הפרמיות בפוליסות פרט בשוק הביטוח הישראלי גדלו בכ- 0.2% ובביטוחי מנהלים קטנו בכ- 5.45%, לעומת התקופה המקבילה אשתקד. היקף המכירות החדשות של מנורה מבטחים ביטוח נכון ליום 31 בדצמבר 2009, הינו כ- 7.7% מכלל המכירות החדשות של ביטוח חיים בארץ.⁵

התחרות בעיקרה מתנהלת בין חמשת חברות הביטוח הגדולות לפי חלוקת פלחי שוק הבאה:

⁵ לא כולל פוליסות מסוג TOP FINANCE.

* הנתונים על פי דוחות כספיים של המבטחים.

יכולת הקבוצה להתמודד עם התחרות בתחום זה, תלויה, בין היתר, בהרחבת מערך המכירות, בהתייעלות בתשומות הייצור תוך שמירה על רמת השירות, בפיתוח מוצרים ייחודיים, בשימור התיק הקיים ובמובילות בתחום התשואות למבוטחים.

הגורמים העיקריים המשפיעים על התחרות בענף הם חברות הביטוח המתחרות על נתחי השוק שלהן וסוכני הביטוח אשר משפיעים גם הם על גודל נתחי השוק של המבטחים השונים. להערכת הקבוצה, למגמה המסתמנת לאחרונה של הרחבת השב"ן בידי קופות החולים תהיה השפעה על יכולת הקבוצה להרחיב את פעילותה בענף ותחייב את הקבוצה לפתח מוצרים ייחודיים חדשים שיותאמו למצב השוק המשתנה.

הגורמים המחזקים את מעמדה התחרותי של הקבוצה הינם: רמת השירות הגבוהה של הקבוצה בעת ניהול תביעות ותשלום תגמולי ביטוח, שיעור תגמול הסוכנים והאטרקטיביות של מגוון המוצרים ותעריפי הביטוח שמציעה הקבוצה וכן התשואה למבוטחים.

בביטוחי הוצאות רפואיות הקבוצה מתמקדת יותר בביטוחי פרט ובביטוחי שיניים הקבוצה מתמקדת יותר בביטוחים קבוצתיים. בביטוחים קבוצתיים רמת התחרות גבוהה במיוחד ומתבטאת בין היתר בשחיקת מחירים.

גורמי ההצלחה הקריטיים בענף הפעילות והשינויים החלים בהם

מעקב אחר שינויים מהותיים (טכנולוגיים ואחרים) בענף הבריאות תוך התאמת הכיסויים בפוליסות לדרישות המשתנות ויצירת כיסויים חדשים מאפשרת התמודדות בענף ביטוח הבריאות המאופיין בשנים האחרונות בחדשנות וצמיחה מחד ותחרותיות גבוהה מאידך. כמו כן, שירות לקוחות יעיל ומקצועי יהווה גורם משפיע להצלחת הקבוצה בענף זה.

פנסיה 3.8.1.3

התחרות בענף הינה בעיקר בין חברות הביטוח אשר בבעלותן חברות לניהול קרנות פנסיה. קרנות הפנסיה שבשליטת חברות הביטוח מהוות למעלה מ-90% מנתח השוק של קרנות הפנסיה החדשות בשוק הפנסיוני ארוך הטווח.

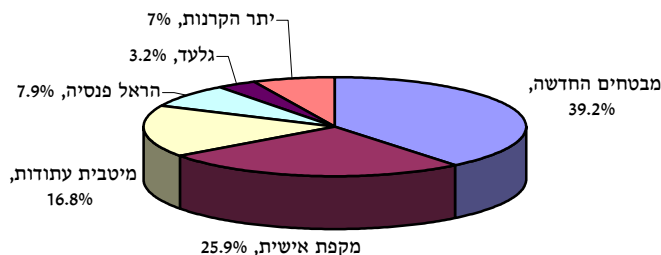
המתחרים העיקריים בענף הפנסיה הם: מקפת אישית שבשליטת קבוצת מגדל; מיטבית-עתודות שבשליטת קבוצת כלל; והראל פנסיה שבשליטת קבוצת הראל.

למיטב ידיעת הקבוצה על פי נתוני אגף שוק ההון, ביטוח וחיסכון במשרד האוצר, התפלגות נכסי קרנות הפנסיה בין המתחרים בענף נכון ליום 31 בדצמבר 2009, הינה כדלקמן:

מבטחים החדשה 39.2%, מקפת אישית 25.9%, מיטבית עתודות 16.8%, הראל פנסיה 7.9%, גלעד 3.2%, יתר הקרנות 7.0%.

התפלגות נכסי קרנות הפנסיה החדשות ליום 31 בדצמבר 2009

התחרות בענף זה מתמקדת במאמצים להעברת עמיתים בין קרנות הפנסיה השונות ובגיוס לקוחות חדשים.

בעקבות רפורמת בכר, השתנה כאמור מבנה התחרות בתחום כולו וכן בענף הפנסיה. בעקבות כניסתו לתוקף של חוק הייעוץ הפנסיוני והתיקון לחוק זה כמפורט בסעיף 3.1.2.1(א) לעיל, החלו הבנקים לתת לציבור ייעוץ בנושא הפנסיה. ההסכם הקיבוצי הכללי וצו ההרחבה בנושא פנסיית חובה, צפויים גם הם להשפיע על התחרות בתחום (לפירוט, ראה סעיף 3.1.2.1(ו) לעיל). להערכת הקבוצה, כתוצאה מהאמור לעיל, החלה להצטרף לקרנות הפנסיה אוכלוסיה חדשה שלא הייתה מבוטחת בהן בעבר. הערכת החברה כוללת מידע הצופה פני עתיד המבוססת על השפעתם האפשרית של שינויי החקיקה על הענף, צפי זה עלול שלא להתממש בשל תיקוני חקיקה או העדפת צרכנים שונה.

מתן רישיונות לקופות גמל שפעלו עד כה כקופות גמל הוניות לפעול כקופות גמל לקצבה, על רקע חובת הפנסיה במשק, עשויה לפתח תחרות נוספת בתחום. מכיוון שהשפעת רפורמות אלה החלה להתגבש רק בשנתיים האחרונות לא ניתן להעריך את השפעתן האפקטיבית על התחרות. הערכת החברה הינה מידע צופה פני עתיד המבוססת על הרפורמות האחרונות בתחום. צפי זה עלול שלא להתממש במקרה של תיקוני חקיקה אשר אין ביכולת החברה לחזות או במקרה של התנהגות השוק באופן שונה מזה המוערך על ידי החברה במועד דוח זה.

על מנת לשמור על תיק הלוקחות הקיים והרחבתו, מנורה מבטחים פנסיה פועלת לצמצום מעבר של עמיתיה לקרנות הפנסיה המתחרות ובמקביל, לגיוס לקוחות חדשים. במסגרת זו, משתתפת מנורה מבטחים פנסיה מפעם לפעם במכרזי פנסיה. כמו כן, מנורה מבטחים פנסיה פועלת על מנת להדגיש את יתרון הגודל שלה על פני הקרנות המתחרות. בנוסף פועלת מנורה מבטחים פנסיה להשגת תשואה גבוהה למבוטח על חלק הצבירה שלו בקרן הפנסיה; לשמירה על תשואה דמוגרפית גבוהה; ועל ביצוע חיתום רפואי ועסקי.

3.8.1.4 קופות הגמל

בענף קופות הגמל קיימת תחרות מתמדת מצד מספר רב של מתחרים כאשר התחרות מתמקדת בהשגת תשואה (ביחס לרמת הסיכון), גובה דמי הניהול ואיכות השירות.

בעקבות רפורמת בכר השתנה דפוס התחרות בענף קופות הגמל, באופן שרוב הבנקים מכרו, במהלך השנים האחרונות, את הבעלות על קופות הגמל והחלו לשמש כנותני שירותי תפעול של קופות גמל וכיועצים פנסיוניים. כתוצאה מכך, מתחריה העיקריים של החברה הינם בעיקר גופים לא בנקאיים, והעיקריים ביניהם הינם קבוצת הראל, קבוצת כלל, קבוצת מגדל, קבוצת

הפניקס (בעלת שליטה באקסלנס נשואה), פסגות אופק וגופים פרטיים קטנים יותר כגון דש ניירות ערך והשקעות בע"מ, מיטב גמל בע"מ, אנליסט אי. אמ. אס. - שרותי ניהול השקעות בע"מ ואלטשולר-שחם בע"מ.

בשנים האחרונות, קיימת מגמת גידול בענף בהיקף נכסי קופות הגמל. על פי הנתונים המתפרסמים על ידי משרד האוצר, גדלו נכסי קופות הגמל מכ- 237 מיליארד ש"ח, בתום שנת 2005 לכ- 280 מיליארד ש"ח בתום שנת 2009.

החברה מעריכה, כי נכון למועד אישור הדוח, חלקה בשוק בענף זה הינו כ- 4.1% (הערכת החברה מבוססת על הנכסים המנוהלים על ידי מנורה מבטחים גמל ומנורה מבטחים מהנדסים, ביחס להערכה בדבר סך הנכסים המנוהלים בענף זה).

3.8.2 שיטות להתמודדות עם התחרות והגורמים המשפיעים על מעמדה התחרותי של הקבוצה בתחום

השיטות העיקריות של הקבוצה להתמודד עם התחרות הן: סינרגיה בין החברות השונות בקבוצה במתן פתרונות כוללים ללקוחות הקבוצה בכל אפיקי החיסכון ארוך הטווח תוך הישענות על גודלה ויציבותה של מבטחים החדשה, קרן הפנסיה הגדולה בישראל; שיפור השירות ללקוח תוך התייעלות תפעולית; הרחבת מערך הסוכנים והסתייעות בסוכנים העובדים עם הקבוצה כמקור להפניית לקוחות; השתתפות במכרזים מרכזיים בתחום ועוד.

הגורמים המרכזיים המשפיעים על מעמדה התחרותי של הקבוצה בתחום הם היותה של מנורה מבטחים פנסיה מובילה בענף הפנסיה; חוסנה הפיננסי של הקבוצה; מובילות בתשואה למבטחים/עמיתים; רמת השירות הגבוהה של הקבוצה בעת ניהול תביעות ותשלום תגמולי ביטוח וכן קשר ארוך טווח עם סוכנים שמשווקים את מוצרי הקבוצה.

3.9 הסכמים מהותיים והסכמי שיתוף פעולה

3.9.1 לקבוצה הסכם עם סאפיינס ישראל בע"מ לפיתוח מערכת מחשב (לפרטים ראה סעיף 3.7 לעיל ו-8.5 להלן).

3.9.2 בשנים 2006 עד 2009 חתמה מנורה מבטחים פנסיה על הסכמי הפצה עם בנק דיסקונט לישראל בע"מ, בנק איגוד לישראל בע"מ, בנק מזרחי טפחות בע"מ, הבנק הבינלאומי הראשון לישראל בע"מ, בנק לאומי לישראל בע"מ, בנק ערבי-ישראלי בע"מ, בנק מרכנתיל דיסקונט בע"מ, בנק אוצר החייל בע"מ, בנק פועלי אגודת ישראל בע"מ, יובנק בע"מ, בנק הפועלים בע"מ ובנק מסד בע"מ. בהסכמי ההפצה נקבע כי מנורה מבטחים פנסיה תשלם לבנקים עמלות הפצה בהתאם להוראות הדין תמורת הפצת מוצריה. תחילתו של כל אחד מן ההסכמים לא תהא מוקדמת מן המועד בו הורשה הבנק עימו נערך ההסכם לעסוק בייעוץ פנסיוני כדין

3.9.3 בשנים 2006 עד 2009 חתמה מנורה מבטחים גמל על הסכמי הפצה עם בנק דיסקונט לישראל בע"מ, בנק מזרחי טפחות בע"מ, הבנק הבינלאומי הראשון לישראל בע"מ, בנק לאומי לישראל בע"מ, בנק ערבי-ישראלי בע"מ, בנק מרכנתיל דיסקונט בע"מ, בנק אוצר החייל בע"מ, בנק פועלי אגודת ישראל בע"מ, יובנק בע"מ ובנק הפועלים בע"מ. בהסכמי ההפצה נקבע כי מנורה מבטחים גמל תשלם לבנקים עמלות הפצה בהתאם להוראות הדין תמורת הפצת מוצריה. לעניין כל אחד מן הבנקים, תחולתו של ההסכם בטרם ניתן לבנק רישיון ייעוץ פנסיוני הינה לעניין מוצרים שהבנק רשאי להפיץ לפי הוראות חוק הסדרת העיסוק בייעוץ השקעות, בשיווק השקעות ובניהול תיקי השקעות, התשנ"ה-1995.

3.9.4 בחודש מרץ 2007 נחתמה עסקה להעברת זכויות הניהול של פלס קרן גמולים לעצמאיים בע"מ מידי בנק הפועלים, איגוד הסוחרים ופלס קרן גמולים בע"מ לידי מנורה מבטחים גמל. היקף העסקה עומד על סך של כ-360 מיליוני ש"ח נכסים מנוהלים בתמורה לכ-2.73 מיליוני ש"ח (מתוכם 1.5 מיליוני ש"ח לבנק אגוד והיתרה בסך 1.23 מיליוני ש"ח לבנק הפועלים).

3.9.5 בחודש יוני 2007 התקשרה מנורה מבטחים גמל עם קופת גמל לעובדים חדשים בתעשייה הצבאית בע"מ (להלן: "תע"ש"), בהסכם לפיו יועברו למנורה מבטחים גמל

מכלול הזכויות וההתחייבויות הקשורות בניהולה של קופת הגמל לעובדים חודשיים בתע"ש. בהסכם התחייבה מנורה מבטחים גמל לגבות מעמית בקופה דמי ניהול בשיעורים כפי שנקבעו בהסכם. מכלול הזכויות הועבר החל מיום 1 בינואר 2008.

3.9.6 בחודש יולי 2007 התקשרה מנורה מבטחים גמל עם קובץ חברה לניהול קופות גמל בע"מ בשמו של בנק הפועלים בהסכם לפיו תרכוש מנורה מבטחים גמל את מכלול הזכויות וההתחייבויות הקשורות בניהולה של קופת הגמל "יתר" קופת גמל לתגמולים. התמורה ששילמה החברה בגין הרכישה האמורה הסתכמה ב-33 מיליוני ש"ח. במסגרת העסקה הנ"ל ועל פי דרישת הממונה על שוק ההון, כתנאי לאישור העסקה, העמידה מנורה מבטחים ביטוח ערבות לטובת עמיתי קופת הגמל "יתר" להבטחת התחייבות הקופה כלפיהם לשיעור תשואה מובטח. יצוין, כי במקביל התחייב החשב הכללי במשרד האוצר כלפי הקופה לקבל את מרבית הפיקדונות של כספי העמיתים בתשואה מובטחת העולה על שיעור התשואה המובטח לעמיתים. ביום 2 במרס 2008 הועברה הקופה האמורה לניהול מנורה מבטחים גמל, וזאת לאחר קבלת האישורים הנדרשים לשם כך לרבות אישור הממונה ואישור החשב הכללי במשרד האוצר.

3.9.7 ביום 30 ביוני 2008, התקשרה מנורה מבטחים פיננסים בהסכם לפיו תרכוש 60% ממניותיה של מנורה מבטחים מהנדסים (לשעבר החברה לניהול קרן ההשתלמות למהנדסים בע"מ) שכל פעילותה ניהול אומגה קרן השתלמות (לשעבר קרן ההשתלמות למהנדסים). תמורת הרכישה התחייבה מנורה מבטחים פיננסים לשלם סך של 24 מיליוני ש"ח. בחודש ספטמבר 2008, לאחר קבלת כל האישורים הנדרשים הושלמה הרכישה, ובפברואר 2009 שינתה החברה את שמה למנורה מבטחים והסתדרות המהנדסים חברה לניהול קופות גמל בע"מ.

3.9.8 הקבוצה התקשרה עם ביטוח ישיר בהסכם לשיתוף פעולה בענף ביטוחי הבריאות, לפיתוח תוכניות ביטוח בריאות שתשוקנה על ידי ביטוח ישיר. במסגרת ההסכם תבטח הקבוצה בביטוח משנה שיעור מסוים מהסיכון בתכניות, ותסייע לביטוח ישיר להתקשר עם ספקי השירותים הרפואיים של הקבוצה בתנאים זהים לאלו המוסדרים בחוזים בין הקבוצה לבין ספקיה. ההסכם קיבל את אישורו של הממונה על ההגבלים העסקיים. ההסכם היה בתוקף לתקופה של שלוש שנים מיום תחילת מכירת הפוליסות, דהיינו 01.04.2006. בהתאם, ההסכם הגיע לסיומו ביום 31.3.2009. פוליסות שהופקו במהלך תקופת הביטוח נשארות בכיסוי תחת החוזה עד לגמר תוקפן. היקף הפעילות מכוח הסכם שיתוף הפעולה האמור לא היה מהותי.

4. ביטוח רכב חובה

4.1 מידע כללי על תחום הפעילות

ביטוח רכב חובה הינו ביטוח סטטוטורי אשר מהווה תנאי מוקדם הכרחי לשימוש ברכב מנועי. על כל בעל רכב מנועי לרכוש ביטוח רכב חובה.

פעילות הקבוצה בתחום ביטוח רכב חובה מתבצעת באמצעות מנורה מבטחים ביטוח והחל משנת 2008 גם באמצעות שומרה. לאור האמור, התוצאות העסקיות המפורטות בפרק זה לשנת 2007 כוללת את פעילות הקבוצה ללא שומרה.

להלן מספר מאפיינים, מגמות והתפתחויות המשפיעים או עשויים להשפיע בעתיד על פעילות הקבוצה בתחום זה.

4.1.1 מבנה תחום הפעילות ושינויים שחלו בו

פקודת ביטוח רכב מנועי [נוסח חדש], תשל"ל-1970 (להלן: "פקודת ביטוח רכב מנועי") קובעת שנהג רשאי להשתמש ברכב מנועי אך ורק אם הרכב מבטוח בביטוח חובה בפוליסה בת-תוקף בהתאם להגדרות פקודת ביטוח רכב מנועי.

חוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, תשל"ה-1975 (להלן: "חוק הפיצויים" או "חוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים") קובע כי המשתמש ברכב מנועי חייב לפצות את הנפגע בגין נזק גוף שנגרם לו בתאונת דרכים שבה מעורב הרכב. האחריות היא מוחלטת ולא תלויה באשם מצד הנהג או מצד אחרים, וזאת בכפוף לחריגים הקבועים בחוק הפיצויים.

הכיסוי הביטוחי בענף זה ניתן על ידי המבטחים השונים המורשים לפעול בענף, ואולם כל חברת ביטוח רשאית לדחות מבטוח על פי שיקול דעתה. בעל כלי רכב שסורב כאמור ולא השיג כיסוי ביטוחי באחת החברות הפועלות בענף, רשאי לרכוש ביטוח חובה באמצעות ה"פול". ה"פול" - המאגר הישראלי לביטוח רכב (שהינו בבעלות כל חברות הביטוח הפועלות בענף, אשר נושאות בהפסדיו או ברווחיו, על פי חלקן היחסי בענף) מחויב מכוח הדין לבטח מבטחים שסורבו כאמור. ה"פול" פועל כמבטח לכל דבר, ותעריפיו גבוהים מתעריפי חברות ביטוח אחרות בשוק (ראה סעיף 4.1.3(ו) להלן).

בנוסף, בתחום זה פועלת הקרן לפיצוי נפגעי תאונות דרכים (להלן: "קרנית"), שהינה תאגיד סטטוטורי שהוקם מכוח חוק הפיצויים ושתפקידו לפצות נפגעי תאונות דרכים שאין באפשרותם לתבוע פיצויים מאת מבטח, בשל העילות המפורטות בחוק הפיצויים. פעילותה של קרנית ממומנת מהפרשה מדמי הביטוח בשיעור קבוע, שנקבע בצו לפי חוק הפיצויים (ראה סעיף 4.1.3(ה) להלן).

בשנים האחרונות קיימת מגמה שהונהגה על ידי המפקח, של הגברת שקיפות תעריפי הביטוח, תוך צמצום הפיקוח על התעריפים, ושינוי בתרבות הצריכה של הלקוחות בשוק הביטוח, המשווים בין תעריפי הביטוח של החברות השונות.

במהלך שנת 2005 הושלם פרויקט כלל ענפי למניעת "הונאה בביטוח רכב חובה", הנשען על מאגר מידע מרכזי המתופעל על ידי Insurance Services office of Israel Ltd (להלן: "ISO") (Claim Search Israel). החל מינואר 2006, חברות הביטוח רשאיות להשתמש במאגר המידע לצורך זיהוי חשדות למקרי הונאה בתביעות רכב חובה. עלות הקמת המאגר והשימוש בו מתחלקת בין חברות הביטוח. פעולת המאגר ודרכי השימוש של החברות בו עוגנו בהסכם ענפי וגובו בחקיקה מתאימה. בהקשר זה פרסם המפקח, בחודש אוקטובר 2008, חוזר שעניינו שימוש במאגר המידע לאיתור הונאות בענף ביטוח רכב חובה. החוזר קובע את התנאים לעיון במידע המצוי במאגר ואת אמות המידה לקביעת כשירות המורשים להפניית שאילתה בקשר לפרטים אשר במאגר, בהתאם לתקנות ביטוח רכב מנועי (הקמה וניהול של מאגרי מידע), התשס"ד - 2005. על פי החוזר, כל מבטח ימנה מבין עובדיו הבכירים ממונה על מניעת הונאות ביטוח, אשר יהיה אחראי, בין היתר, לקבוע את כשירות המורשים. תחילתו של החוזר בחודש נובמבר 2008, למעט הוראת מעבר לסעיף העוסק באימות פרטי המידע במאגר בעת תהליך החיתום. החוזר מבטל חוזר קודם שעניינו הרשאות לעניין מאגר המידע לאיתור הונאות בענף ביטוח רכב חובה, משנת 2004. בחודש אוקטובר 2009 פרסם המפקח עדכון לחוזר שעניינו שימוש במאגרי המידע לאיתור הונאות בענף ביטוח רכב

חובה. על פי העדכון לחוזר, תחילת החובה הקבועה בחוזר המקורי, לבצע שאילתא לפני כל הפקת תעודת ביטוח רכב חובה - נדחתה, והיא תיושם באופן מדורג החל מחודש דצמבר 2009, ועד ליישום מלא בחודש פברואר 2010.

4.1.2 תיאור של תחום הביטוח והכיסויים הביטוחיים שנכללו בו

פוליסת ביטוח חובה, בהתאם לפקודת ביטוח רכב מנועי, מעניקה כיסוי לבעל הרכב והנוהג בו, מפני כל חבות שהם עלולים לחוב לפי חוק הפיצויים ומפני חבות אחרת שהם עלולים לחוב בשל נזק גוף שנגרם לנהג הרכב, לנוסעים בו או להולכי הרגל שנפגעו כתוצאה מהשימוש ברכב מנועי.

הכיסוי הביטוחי בתחום רכב חובה קבוע ואחיד בין חברות הביטוח, והוא נקבע על פי הוראות הדין. בחודש ינואר 2010 פורסמו תקנות לביטוח רכב חובה שעניינן קביעת תנאים אחידים בין חברות הביטוח. לפירוט בדבר התקנות ראה סעיף 4.1.3 (י) להלן. התחרות בתחום זה מתמצה בעיקר במחיר כמתואר בסעיף 4.9 להלן.

המאפיינים העיקריים של ביטוח רכב חובה הינם:

- (א) ביטוח רכב חובה נכנס לתוקף רק לאחר תשלום פרמיה במלואה.
- (ב) חובת הביטוח והיקף הכיסוי נקבעו בדין, כאשר בביטוח זה לא נקבע גבול אחריות. יצוין, כי מרכיב הכיסוי לאובדן השתכרות מוגבל עד ל-3 פעמים השכר הממוצע במשק.
- (ג) תעריף ביטוח רכב חובה מסתמך על תעריפי הסיכון המומלצים על ידי ISO. ISO קיבלה זיכיון להקמה ותפעול של מאגר מידע (להלן: "מפעיל מאגר המידע"), האוסף מידע מחברות הביטוח לצורך פרסום תעריף סיכון ממוצע לפי פרמטרים מסבירי סיכון שונים. הפרמטרים המאושרים לשימוש כיום הינם: נפח מנוע, מין, גיל הנהג הצעיר ביותר הנוהג ברכב דרך קבע, ותק רישיון הנהיגה, מספר תביעות קודמות, מספר שלילות הרישיון ב-3 השנים האחרונות, הבעלות על הרכב, מטרת השימוש ברכב והימצאות כריות אוויר ברכב. כל מבטח רשאי לבחור באילו מהפרמטרים להשתמש לצורך קביעת התעריף (לעניין ההתחשבות בפרמטרים על ידי מנורה מבטחים ביטוח, ראה סעיף 4.1.4 (ב) להלן).
- (ד) זכאות הנפגע בתאונת דרכים לפיצוי אינה תלויה בהוכחת אשם.
- (ה) תביעות הביטוח בתחום זה מאופיינות בזמן בירור ארוך יחסית, של מספר שנים, בין מועד קרות האירוע הביטוחי לבין מועד התגבשות הנזק וסילוק התביעה ("זנב תביעות ארוך").

4.1.3 מגבלות, חקיקה, תקינה ואילוצים מיוחדים החלים על תחום הפעילות

תחום הפעילות כפוף להוראות הדין החלות על מבטחים, לרבות הוראות חוק הפיקוח והתקנות שהוצאו על פיו, פקודת ביטוח רכב מנועי, חוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים וחוק ביטוח רכב מנועי כהגדרתו להלן, והתקנות שהוצאו על פיהם וכן להוראות המפקח, כפי שמתפרסמות מעת לעת.

להלן תמצית הדינים המרכזיים החלים על פעילותה של הקבוצה בתחום (בנוסף לפקודת ביטוח רכב מנועי כנזכר בסעיף 4.1.1 לעיל) וכן עיקרי ההוראות הרגולטוריות שפורסמו בשנתיים האחרונות:

- (א) **חוק ביטוח רכב מנועי (ביטוח בתנאי תחרות מבוקרת, הסדרים לתקופת מעבר והוראות לעניין אבנר, התשנ"ז-1997 (להלן: "חוק תנאי תחרות")):**

חוק תנאי תחרות עיגן רפורמה בתחום רכב חובה במטרה לקבוע כי מבטחים העוסקים בביטוח רכב מנועי יפעלו בתום תקופת המעבר, שהסתיימה ביום הראשון בינואר 2003, בתנאי תחרות מבוקרת.

בהמשך לרפורמה האמורה, עברו מרבית חברות הביטוח לתעריף דיפרנציאלי, שנקבע בהתאם לכללים המתבססים על חישובי הסיכון הטהור שמבצע מפעיל מאגר המידע, על פי עקרונות אקטואריים מקובלים בהתאם לתוצאות הענף כולו, לרבות הפול, תוך התחשבות בפרמטרים שונים כאמור בסעיף 4.1.2 לעיל.

(ב) תקנות ביטוח רכב מנועי (הקמה וניהול של מאגר מידע), התשס"ד-2004 (להלן: "תקנות מאגר מידע")

בהתאם לתקנות מאגר מידע, הוקם מאגר מידע שמנוהל בידי חברת ISO, וזאת לשם הבטחת מטרות פקודת ביטוח רכב מנועי וחוק תנאי תחרות. בתקנות נקבעה חובה על המבטחים להעביר מידע רלבנטי למפעיל מאגר המידע בהתאם לתכנית שאישר המפקח. בהפעלת מאגר המידע כהגדרתו בתקנות, כפופה ISO להוראות המפקח (ראה גם סעיף 4.1.1 ו-4.1.2 לעיל).

מפעיל מאגר המידע אחראי לניהול המאגר והפקת דוחות אשר ישמשו, בין השאר, להערכת הסיכונים בענף ביטוח רכב מנועי ולטיפול בהונאות ביטוח. כן נקבע כי המבטחים ישאו במלוא עלות הקמת המאגר ותפעולו, והתשלומים שעל מבטחים לשלם עבור שירותי מאגר המידע ייקבעו, בין היתר, בהתחשב בחלקו היחסי של כל מבטח בתחום בהתאם לנתוני שנה קודמת, וכן באיכות ובמועדי הדיווח למאגר. נקבע כי מבטח שלא מסר מידע למאגר כמצוין לעיל, יהיה חייב בתשלום סכומים כנקוב בתקנות מאגר המידע.

בהמשך לתקנות אלו פרסם המפקח בחודש אוגוסט 2006 חוזר אשר עניינו הסדרת העברת המידע האמור מחברות הביטוח למפעיל המאגר. כמו כן פרסם המפקח בחודש אוקטובר 2008 חוזר שעניינו שימוש במאגר המידע לאיתור הונאות בענף ביטוח רכב חובה, לפרטים ראה סעיף 4.1.1 לעיל.

(ג) פקודת ביטוח רכב מנועי

כאמור לעיל פקודת ביטוח רכב מנועי קובעת כי נהג רשאי להשתמש ברכב מנועי אך ורק אם הרכב מבוטח בביטוח חובה בפוליסה בת תוקף בהתאם להגדרות פקודת רכב מנועי. כמו כן מסדירה פקודת ביטוח רכב מנועי את חובות הביטוח החלות על נהגים, את חובות המבטחים ואת ההסדרים המותרים בקשר עם תנאי פוליסות הביטוח. בתאריך 3.4.08 התקבל חוק לתיקון פקודת ביטוח רכב מנועי (מס' 17), התשס"ח-2008 המסמיך את הרשות, כהגדרתה בפקודת ביטוח רכב מנועי, לקבוע תנאים בדבר השתתפות עצמית מותרת ממבוטח.

בחודש אוקטובר 2008 פורסמו תקנות ביטוח רכב מנועי (השתתפות עצמית) (הוראת שעה), התשס"ח-2008, המסדירות את נושא ההשתתפות העצמית בפוליסות ביטוח רכב חובה מסוג אופנוע. על פי התקנות, ניתן יהיה לרכוש ביטוח רכב חובה הכולל השתתפות עצמית לאופנוע בלבד, בתנאי שהאופנוע נמצא בבעלות פרטית ואיננו משמש למטרות עסק. התקנות מחייבות את חברות הביטוח בגילוי נאות כלפי המבוטח, וקובעות כי מבטח רשאי יהיה לכלול תניה בפוליסה רק אם המבוטח חתם על נספח נפרד לטופס הצעת הביטוח, שבו מפורטים ההבדלים בין פוליסה הכוללת השתתפות עצמית לבין פוליסה ללא השתתפות עצמית, תוך ציון סכום ההשתתפות העצמית וסכום ההנחה בפרמיה בשל ההשתתפות העצמית.

בהתאם לתיקון לפקודת ביטוח רכב מנועי וכן בהתאם לתקנות הנזכרות לעיל, פרסם המפקח בחודש ספטמבר 2008, חוזר שעניינו השתתפות עצמית בביטוח חובה. על פי החוזר, מבטח רשאי להציע חוזה ביטוח רכב חובה הכולל תניה בדבר השתתפות עצמית (להלן: "תניה"). לגבי מנהל הסדר, כהגדרתו בתקנות ביטוח רכב מנועי (הסדר ביטוח שיווי ומנגנון לקביעת התעריף), התשס"א-2001, נקבע כי עליו להציע לכל פונה, חוזה ביטוח הכולל תניה. במקרה בו הפוליסה כוללת תניה, המבטח ומנהל ההסדר יגבו דמי ביטוח מופחתים, כמפורט בחוזר. עוד נקבע בחוזר, כי דמי ההשתתפות העצמית לא יעלו על סכומים הנקובים בו.

(ד) חוק הפיצויים

החוק נועד ליצור מנגנון יעיל ומהיר לבירור הזכאות לפיצויים ולהערכת שיעורם, כל זאת במנותק משאלת האשם. החוק קובע, בין היתר, מהי תאונת דרכים, מהו הזכאי לפיצויים ומהם סדרי הדין במקרים כאלו.

בחודש פברואר 2008 התקבל חוק לתיקון חוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים (תיקון מס' 20) (מספר כלי רכב המעורבים בתאונה), התשס"ח - 2008. לפי התיקון לחוק, אם אירעה תאונת דרכים בה היו מעורבים אופנוע אחד או יותר ורכב אחר אחד או יותר שאינו אופנוע, ישלמו המבטחים של הרכב האחר למבטחים של האופנוע 75% מהפיצויים על נזקי גוף שהמבטחים של האופנוע חייבים בתשלומם עקב התאונה, למעט חבות כלפי הולך רגל (שיעור ההשתתפות בחבות של מבטחי הרכב האחר עובר לתיקון עמד על 50%). בנוסף נקבע בתיקון כי, המבטחים של הרכב האחר יהיו חייבים יחד ולחוד כלפי המבטחים של האופנוע ובינם לבין עצמם ישאו בנטל החיוב בחלקים שווים.

בחודש יוני 2008 התקבל חוק לתיקון חוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים (תיקון מס' 21), התשס"ח-2008. התיקון לחוק קובע כי קרנית תמסור מידע בדבר שם המבטח של רכב ומספר הפוליסה שלו, לנפגע או לגוף אשר ייקבע בהתאם לבקשת הנפגע/ הגוף האמור. בנוסף התיקון לחוק קובע כי קרנית תמסור למשטרת ישראל מספרי רישוי ותקופות ביטוח של כלי רכב לשם חקירת תאונות דרכים ואכיפת הוראות דין הנוגעות לכך.

(ה) צו פיצויים לנפגעי תאונות דרכים (מימון הקרן), התשס"ב-2002

בצו שהינו בתוקף החל מיום 1.11.03 נקבע כי על חברות הביטוח להעביר עד ה-10 בכל חודש, ישירות לקרנית, 1% מהפרמיה (נטו) בגין פוליסות ביטוח רכב חובה שנכנסו לתוקף ממועד זה ואילך, לצורך מימון פעילותה של קרנית.

(ו) תקנות ביטוח רכב מנועי (הסדר ביטוח שיורי ומנגנון לקביעת התעריף), התשס"א – 2001 (להלן: "תקנות ההסדר")

בתקנות ההסדר, נקבע, בין היתר, כי המבטחים ייסדו באישור המפקח, תאגיד שינהל את הסדר הביטוח השיורי שנועד ליתן כיסוי ביטוחי למשתמשים ברכב מנועי שלא השיגו כיסוי ביטוחי באופן ישיר אצל מבטחים בישראל. הסדר ביטוח שיורי זה, מנוהל על ידי הפול ומבוסס על ביטוח משותף של כל המבטחים בענף בהתאם לחלקם היחסי בענף, כפי שהיה בשנה החולפת ובהתאם להוראות הסכם הביטוח שביניהם. חלקה של מנורה מבטחים ביטוח בפול בשנת חיתום 2008 עמד על כ- 12.8% ובשנת 2009 על כ- 12.9%.

בחודש ספטמבר 2009 פורסם על ידי המפקח חוזר המעדכן את תעריפי הביטוח השיורי. תוקף החוזר הינו מיום 1.11.09 והוא מבטל את ההנחיה הקודמת אשר פרסם המפקח בעניין מחודש ספטמבר 2008.

(ז) צו פיקוח על מצרכים ושירותים (שירותי אשפוז ושירותים אמבולטוריים בבתי חולים לנפגעי תאונות דרכים), התשס"ו-2006

הצו בתוקף החל מיום 1 בספטמבר 2006 והוא חל על מחיר שירותי אשפוז ושירותים אמבולטוריים לנפגעי תאונות דרכים, הניתנים בבתי חולים. הצו קובע את המחיר המרבי לשירות לנפגע שיהיה "המחיר המרבי הקובע לאותו שירות, כשהוא נמכר לקופת חולים, שלא עבור נפגע תאונת דרכים" וכן את מחיר הטיפול במחלקה לרפואה דחופה (מיון). להערכת הקבוצה, ליישום הצו כאמור אין השפעה מהותית על התוצאות הכספיות שלה. לאור התיקון בחוק ההסדרים לשנים 2009-2010, תחולת הצו רלבנטית לתשלומים בגין שירותים רפואיים שניתנו עובר ליום 1 בינואר 2010. לפרטים, ראה סעיף 4.1.4 (יג') להלן.

(ח) הלכת אטינגר ("השנים האבודות")

בחודש מרץ 2004 פסק בית המשפט העליון כי יש להכיר בזכאותו של ניזוק או של עזבונו לפיצוי עבור שנות השתכרותו האבודות (שנות פריון העבודה שקוצרו עקב מותו של הניזוק). בפסק דין נוסף, מחודש פברואר 2006, נקבע כי הלכה זו תקפה גם במקרים של שנים אבודות כתוצאה מתאונת דרכים. להרחבה בעניין הלכת השנים האבודות ראה סעיף 6.1.3.1 (ב) להלן. מכיוון שהלכה זו נוגעת לאחוז קטן מסך התיקים בתחום, ההשפעה על כלל התביעות נמוכה יחסית.

(ט) בחודש מרץ 2008 התקבלה הצעת חוק לתיקון לפקודת ביטוח רכב מנועי (תיקון מספר 17) התשס"ח-2007. התיקון מחיל את עקרון ההשתתפות העצמית גם בענף ביטוח רכב חובה.

(י) בחודש ינואר 2010 פורסמו תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (תנאי חוזה לביטוח חובה לרכב), התש"ע-2010 שעניינן קביעת פוליסה תקנית אחידה אשר תהיה חוזה הביטוח הסטנדרטי והמחייב בענף זה. הפוליסה התקנית תקנה למבוטחים את הכיסוי הביטוחי הנדרש, תוך שמירה על מטרת חוק הפל"ד - הבטחת פיצוי לנפגעי תאונות הדרכים ללא צורך בהוכחת אשם. בנוסף, קביעת פוליסה תקנית תאפשר לציבור לשקול את בחירת המבטח, מתוך ידיעה כי חוזה הביטוח ("המוצר") הוא אחד והתחרות שתפתח תהיה על המחיר והשירות. התקנות האמורות כוללת שני סוגי פוליסות, לפי העניין, המפורטות בתוספת לתקנות (להלן: "**הפוליסה התקנית**"). מבטח לא יהיה רשאי לשנות את נוסח הפוליסה התקנית ולא את סדר הסעיפים בפוליסה התקנית, אך יהיה ניתן להוסיף הרחבות לפוליסה התקנית לגבי היקף הכיסוי הביטוחי. התקנות האמורות יחולו על פוליסות ביטוח בביטוח רכב חובה, על תעודות ביטוח ועל חוזי ביטוח אשק תקופת הביטוח הקבועה בהם היא ביום 1 ביולי 2010 או במועד מאוחר יותר. התקנות האמורות מבטלות את תקנות ביטוח רכב מנועי (תעודות ביטוח), התש"ל-1970.

(יא) בחודש אוגוסט 2009 פרסמה חברת ISO, המפעילה את מאגר המידע בביטוח רכב חובה, המלצה לחברות הביטוח להעלות את תעריפי ביטוח החובה בשיעור של 7.8% על התעריפים החדשים שייכנסו לתוקף בדצמבר 2009. לפרסום ההמלצה כאמור תיתכן השפעה על הערכת התביעות התלויות בענף ביטוח רכב חובה במנורה ביטוח ובשומרה.

(יב) בחודש ספטמבר 2009 פרסם המפקח חוזר שעניינו **תעריפי הביטוח השיווי החל מיום 1 בנובמבר 2009**. מטרת החוזר הינה עדכון תעריפי הביטוח השיווי ("הפול") אשר נקבעים על ידי המפקח על הביטוח, בהתאם למנגנון הקבוע בתקנה 5 לתקנות ביטוח רכב מנועי (הסדר ביטוח שיווי ומנגנון לקביעת התעריף), התשס"א-2001, באופן שבו הדיפרנציאציה בתעריפי ביטוח חובה לאופנועים תגדל, כך שנהגים מבוגרים בעלי וותק נהיגה רב וללא היסטוריית תאונות והרשעות ישלמו פרמיות נמוכות יותר מנהגים צעירים בעלי וותק נהיגה נמוך עם היסטוריית תאונות והרשעות. תחולת החוזר הינה על תעריפי חוזים לביטוח רכב חובה בביטוח השיווי, אשר תחילתה של תקופת הביטוח הקבועה בהם היא ביום 1 בנובמבר 2009 או במועד מאוחר יותר.

יחד עם זאת, בחודש נובמבר 2009 פורסם עדכון לחוזר, אשר קבע כי לעניין אופנועים, יונהגו בחוזים לביטוח רכב חובה בביטוח השיווי, אשר תחילתה של תקופת הביטוח הקבועה בהם היא ביום 15 בנובמבר 2009 או במועד מאוחר יותר, ועד לאותו מועד יונהגו לגביהם התעריפים והדמים הקבועים בחוזר ביטוח 8-1-2008 "תעריפי הביטוח השיווי החל מיום 2 בנובמבר 2008".

כמו כן, בחודש נובמבר 2009 פורסם עדכון נוסף לחוזר, אשר על פיו, במקרה של רכישת ביטוח עם תניית השתתפות עצמית, יעלה סכום ההשתתפות העצמית לסכום של 25,000 ₪ (לעומת 10,000 ₪ טרם העדכון), בגין נזק שאינו ממון, אך מנגד, הועלה שיעור ההנחה בפרמיה מ-10% ל-20%. באופן דומה, עודכן בחודש נובמבר 2009 חוזר בעניין **השתתפות עצמית בביטוח חובה** (משנת 2008), המאפשר למבטח לכלול בחוזה הביטוח תניה בדבר השתתפות עצמית, בתנאים הקבועים בחוזר.

(יג) במסגרת חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה ליישום התוכנית הכלכלית לשנים 2009-2010), התשס"ט-2009 (בפסקה זו- "**החוק**") נקבע כי האחריות לטיפול רפואי בנפגעי תאונות דרכים תועבר לקופות החולים. על פי החוק, מאחר וחברות הביטוח אחראיות למימון הטיפול בנפגעי תאונות דרכים ואילו קופות החולים הן ספקיות השירותים העיקריות לנפגעים אלו, תוך שהן גובות בדיעבד את הוצאות הטיפול מחברות הביטוח, תוך הפעלת

מערך מינהלי כבד, הוחלט להעביר את האחריות לטיפול בשירותי בריאות, הנכללים בתוספת השנייה לחוק ביטוח בריאות ממלכתי, התשנ"ד – 1994 ("חוק ביטוח בריאות") ורשימת התרופות הכלולות בצו לפי סעיף 8(ז) לחוק האמור, לאחריות קופות החולים, ככל שמדובר בנפגע תאונת דרכים. לשם כך, נקבע בחוק מנגנון להעברת סכומים, שיקבעו על ידי משרד האוצר, מחברות הביטוח לקופות החולים (באמצעות הקרן לפיצוי נפגעי תאונות דרכים). שירותים שאינם כלולים בסל שלפי חוק ביטוח בריאות והשתתפויות עצמיות ששילמו הנפגעים עבור השירותים בסל יישארו באחריות חברות הביטוח. לצורך כך בוצעו במסגרת החוק תיקונים בפקודת ביטוח רכב מנועי [נוסח חדש], התש"ל – 1970, בחוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים, התשל"ה – 1975 ובחוק ביטוח בריאות. התיקונים ייכנסו לתוקף החל מיום 1.1.2010.

למגבלות החקיקה המרכזיות החלות על הקבוצה בכלל פעילותה ראה סעיף 8.2 להלן.

4.1.4 שינויים בהיקף הפעילות בתחום, ברווחיות ובתמחיל הלקוחות

היקף הפעילות

בשנים האחרונות חלה ירידה משמעותית בתעריפי ביטוח רכב חובה. כך, בחודש ינואר 2007 המליץ מפעיל מאגר המידע להפחית את התעריף הממוצע ב-6% נוספים החל מתעריף אפריל 2007. בהמשך למדיניות המפקח שלא לכפות את המלצות מפעיל מאגר המידע בחרה מנורה מבטחים ביטוח שלא לשנות משמעותית את התעריף הממוצע.

בהמשך לתיקון החקיקה בדבר העברת האחריות לטיפול רפואי עקב תאונת דרכים (הנכלל בסל שירותי הבריאות) לאחריות קופות החולים (כמפורט בסעיף 4.1.3(ד) לעיל), צפוי כי היקף הפרמיות בתחום זה יקטן בהתאמה כנגזרת מסכום הגביה המועבר לקופות החולים באמצעות קרנית.

הכנסות

בהתאם לדוחות הכספיים של חברות הביטוח, בתחום ביטוח רכב חובה בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2009 חלה עליה של כ-4.4% בהיקף דמי הביטוח לעומת התקופה המקבילה בשנת 2008. הכנסות הקבוצה גדלו בשנת 2009 בכ-11% לעומת התקופה המקבילה אשתקד, זאת כתוצאה מהתמקדות הקבוצה בתחום הפעילות ומהגידול מעל הממוצע של שומרה.

רווחיות

בתחום זה, לאור זנב התביעות הארוך, קיימת גישה שמרנית להכרה ברווח, לפיה בשלוש השנים הראשונות ממועד תחילת הביטוח (להלן: "השנים הפתוחות"), כל עודף ההכנסות על ההוצאות, לרבות תשלומי התביעות, נזקף לסעיף תביעות תלויות (להלן: "הצבירה") ואינו מוכר כרווח. בנוסף, הכנסות מהשקעות סכומי הצבירה בשיעור ריאלי של 3% נזקפות אף הן לצבירה. עקב כך, הרווח בתחום זה משקף בעיקרו את רווחיותה של שנת החיתום שהסתיימה שלוש שנים לפני שנת 2009, בצירוף רווחי ההשקעה שנצברו על אותה שנה, וכן התאמות בגין שנות החיתום שהשתחררו בשנים הקודמות (להלן: "שנים סגורות") ופעילות שלא נכללת בחישוב העתודות.

בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2009 עמד הרווח המצרפי של הענף על כ-449 מיליון ₪, למול הפסד של כ-61 מיליוני ₪ בתקופה המקבילה אשתקד.

יצוין, כי בשל זנב התביעות הארוך והצבירה כמתואר לעיל, השפעת הורדת התעריפים בתחום, כמפורט לעיל, על רווחיות כלל הענף תקבל ביטוי מלא בשנים הבאות.

הגורמים העיקריים המשפיעים על רווחיות תחום הפעילות (או העשויים להשפיע על תחום הפעילות), הינם כדלקמן:

(א) **שינויי רגולציה:** כמפורט לעיל בסעיף 4.1.3(ד), האחריות לטיפול רפואי בנפגעי תאונות דרכים הועברה, החל משנת 2010, לקופות החולים. בנוסף כמפורט בסעיף 4.1.3(י) לעיל, פורסמו תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (תנאי חוזה לביטוח חובה לרכב), התש"ע-2010 שעניינן קביעת פוליסה תקנית אחידה אשר תהיה חוזה הביטוח הסטנדרטי והמחייב בענף

ביטוח החובה. לשינויים אלה ואחרים עשויה להיות השפעה על הרווחיות בענף, כאשר העברת האחריות לטיפול לקופות החולים צפויה לפגוע ברווחיות. מידע זה צופה פני עתיד ולמיטב ידיעתה של החברה, צפי החברה בעניין זה עלול לא להתממש למשל כתוצאה מהכנסות מהשקעות גבוהות מהמצופה או לחילופין עליה בתעריפי הביטוח בתחום.

(ב) חברות הביטוח קובעות תעריפים דיפרנציאליים (מותאמי סיכון) הכפופים לקבלת אישור המפקח. התעריפים של מרבית החברות מביאים כיום, בחשבון את מאפייני הרכב והנהג, וכך מבטחים זהירים משלמים פחות ממבטחים מסוכנים. מטרת השימוש בפרמטרים הינה להתאים, ככל הניתן, את פרמיית הביטוח לסיכון המבוטח.

כתוצאה מהאמור לעיל, גדלו הפערים בין הפרמיות בביטוח רכב חובה הנדרשות ממבטחים שונים באותה חברת ביטוח.

נכון למועד הדוח, מתוך כלל הפרמטרים המותרים לשימוש, מתחשבת הקבוצה בחמישה פרמטרים, שהינם גיל הנהג הצעיר ביותר הנוהג ברכב דרך קבע, ותק רישיון הנהיגה של הנהג הצעיר ביותר הנוהג ברכב דרך קבע והימצאות כרית אויר (ברכב פרטי בלבד), כמות הרשעות בעבירות תנועה מהותיות וכמות תאונות ב- 3 שנים אחרונות, והכול תוך ביצוע אבחנה בין רכב פרטי לרכב מסחרי.

(ג) לתיאור אופן ההכרה ברווחי הקבוצה בתחום זה, ראה בסעיף זה לעיל וכן באור מס' 2(ט) לדוחות הכספיים. בנוסף, מאחר שמדובר בשמירה של רזרבות לטווחים ארוכים, לאופן השקעת הכספים והתשואה הנובעת מהם קיימת השפעה על הרווחיות.

(ד) יכולת הקבוצה לבצע בקרה קפדנית על תשלומים לספקי שירותים בתחום.

(ה) בשנים האחרונות חלה עלייה בהיקף תביעות השיבוב של המוסד לביטוח לאומי (להלן: "המל"ל") כנגד המבטחים בגין תגמולים ששולמו על-ידי המל"ל לנפגעי תאונות דרכים המוכרות גם כתאונות עבודה. העתודות לתביעות תלויות כוללות הפרשות בגין תביעות אלה. גידול בהיקף תביעות השיבוב על ידי המל"ל משפיע על הרווחיות.

יצוין, כי המל"ל הודיע לחברות הביטוח על הפסקת ההסכם ביניהם שנחתם בתקופת קיומה של אבנר, אשר נכנסת לתוקף, לגבי מנורה מבטחים ביטוח, החל מיום 26.01.2009. יצוין, כי בכוונת איגוד חברות הביטוח, בכפוף לקבלת היתר מהממונה על ההגבלים העסקיים לנהל מו"מ משותף עם המל"ל להסדרת הנושא באופן הסכמי.

(ו) לשינוי בשכר הממוצע במשק וברמת החיים עשויה להיות השפעה על גידול/קטיון בתביעות וכתוצאה מכך על הרווחיות.

4.1.5 שינויים בהסדרי ביטוח משנה בתחום

לתיאור השינויים בהסדרי ביטוח המשנה בתחום ראה סעיף 4.7 להלן.

4.1.6 גורמי ההצלחה הקריטיים בתחום הפעילות והשינויים החלים בהם

גורמי ההצלחה הקריטיים בתחום רכב חובה הינם, בין היתר, תקפות התעריפים הנקבעים על ידי ISO, יכולת הקבוצה לזהות את גורמי הסיכון הרלוונטיים לקביעת פלחי שוק הומוגניים ומשמעותיים וקביעת תעריף מתאים לגביהם, מתן שירות ברמה גבוהה וניהול סילוק תביעות יעיל.

4.2 מוצרים ושירותים

סעיף זה כולל תיאור כללי ותמציתי של מוצרי ביטוח וכיסויים ביטוחיים. התנאים המלאים והמחייבים הם התנאים המפורטים בכל פוליסה ו/או חוזה ביטוח, לפי העניין. התיאור הינו לצרכי דוח זה בלבד ולא ישמש לצרכי פרשנות הפוליסה.

פוליסת ביטוח רכב חובה המשווקת על ידי הקבוצה, מעניקה כיסוי אחיד בהתאם להוראות פקודת ביטוח רכב מנועי וחוק הפיצויים, כמפורט בסעיף 4.1.1 לעיל. לתיאור המאפיינים הייחודיים של תחום הפעילות, ראה סעיף 4.1.2 לעיל.

4.3 פילוח נתונים עבור מוצרים ושירותים

נכון ליום 31 בדצמבר 2009, סך דמי הביטוח בתחום ביטוח רכב חובה מהווה כ- 27% מסך דמי הביטוח בענפי הביטוח הכללי.

להלן טבלה הכוללת נתונים לגבי פעילות של הקבוצה בתחום ביטוח רכב חובה (באלפי ש"ח):

2007	2008	2009	
373,918	557,301	621,979	פרמיה ברוטו (כולל דמים)
364,515	539,512	600,968	פרמיה בשייר עצמי
291,427	566,335	615,264	תשלומים ושינויים בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח ברוטו
292,340	553,640	589,445	תשלומים ושינויים בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח בשייר

הפרמיה ברוטו של הקבוצה בשנת 2009 גדלה בכ- 11.6% לעומת שנת 2008, וזאת כתוצאה מהמשך הצמיחה בהיקפי הפעילות, הן של מנורה מבטחים ביטוח והן של שומרה.

4.4 לקוחות

בתחום ביטוח רכב חובה, מבטחת הקבוצה בעיקר לקוחות פרטיים.

סוג הלקוח	דמי ביטוח בשנת 2009 (אלפי ש"ח)	שיעור מסך ההכנסות דמי ביטוח בשנת 2009 (אלפי ש"ח)	שיעור מסך ההכנסות לשנת 2008
מבוטחים פרטיים	562,948	90.5%	515,849
ולקוחות עסקיים קטנים	59,031	9.5%	41,452
ציי רכב וקולקטיביים			7.5%

לקבוצה אין לקוח בתחום ביטוח רכב חובה, שהכנסותיה ממנו מהוות 10% או יותר מסך הכנסות הקבוצה בתחום הפעילות וכן אין לקבוצה תלות בלקוח בודד או במספר מצומצם של לקוחות בתחום זה. בנוסף, לא ידוע לקבוצה על מאפיינים קבועים של לקוחותיה בתחום ביטוח רכב חובה. לפי הערכת הקבוצה, שיעור החידושים בשנת 2009 עמד על כ- 58%, ואחוז הלקוחות אשר רכשו ביטוח רכב חובה וביטוח רכב רכוש עמד על כ- 65% מסך אוכלוסיית מבוטחי החובה בקבוצה וזאת כלעומת 67% בתקופה המקבילה אשתקד.

דמי ביטוח לפי שנות ותק של לקוחות בתחום ביטוח החובה לתקופות המתוארות בדוח:

מספר שנות ותק	דמי הביטוח באלפי ש"ח	שיעור מסך הכנסות	2007	2008	2009
ללא ותק	273,671	44%	127,134	39%	34%
ותק שנה	124,396	20%	59,826	26%	16%
ותק שנתיים	65,308	11%	48,609	15%	13%
למעלה משלוש שנות ותק	158,604	25%	138,349	20%	37%
סה"כ	621,979	100%	373,918	100%	100%

4.5 שיווק והפצה

הקבוצה משווקת את פוליסות הביטוח שלה באמצעות סוכנים עצמאיים, להם משולמות עמלות הנקבעות בעיקרן כשיעור מדמי הביטוח בניכוי דמים. לתיאור הנושא ברמת הקבוצה, ראה סעיף 8.7 להלן.

לחברה אין סוכן אשר היקף פעילותו בתחום עולה על 10% מתחום הפעילות.
להלן פרטים לגבי שיעור העמלות (כולל מע"מ) מפרמיה ברוטו בתחום פעילות רכב חובה:

2007	2008	2009	
4.3%	4.9%	5.2%	שיעור עמלות מפרמיה ברוטו

4.6 התפתחות התביעות התלויות ברוטו ובשייר

להלן התפתחות התביעות התלויות בתחום ביטוח רכב חובה לגבי שנות החיתום המתוארות בדוח (באלפי ש"ח):

2007		2008		2009		
בשייר	ברוטו	בשייר	ברוטו	בשייר	ברוטו	
1,441,837	1,592,584	1,598,129	1,724,835	1,819,914	1,933,655	הפרשה לתחילת השנה
67,213	74,701	72,980	80,706	133,140	144,130	הכנסות מפרמיה ומהשקעות
2,431	2,431	5	5	---	---	עמלות והוצאות
257,621	285,048	316,276	341,936	356,511	373,364	תשלומי תביעות
1,133,806	1,251,158	1,323,369	1,426,174	1,501,683	1,611,628	הפרשות לסוף השנה
115,192	128,648	31,464	37,431	94,860	92,793	עודף בהפרשות
94,149	97,495	18,575	21,948	3,396	5,924	סכום העודף בהפרשות הנובע משחרור הרווח מעתודה*

הנתונים בכל שנת חיתום אינם כוללים את נתוני שנת החיתום השוטפת, מכאן שיתרת הסגירה של כל שנת חיתום אינה תואמת את יתרת הפתיחה של שנת החיתום הבאה אחריה.

* לשנת 2009 - שנת חיתום 2006 (לשנת 2008 - שנת חיתום 2005).

לתיאור העתודות בביטוח כללי ותביעות תלויות ברמת הקבוצה, ראה סעיף 1.3.2 לעיל.

4.7 ביטוח משנה

התקשרויות הקבוצה עם מבטחי משנה בכל ענפי הביטוח, לרבות תחום ביטוח רכב חובה מתחדשות משנה לשנה. בתחום הפעילות, מתקשרת הקבוצה עם מבטחי המשנה שלה בחוזים מסוג "עודף הפסדים" (Excess of Loss) (לעניין חוזים מסוג זה ראה גם פירוט בסעיף 8.4.3 להלן). כמקובל בחוזים מסוג זה, אין עמלות המתקבלות ממבטחי המשנה.

בחוזי ביטוח המשנה של החברה החל משנת 2007, חל שינוי המגביל את ההחזר המקסימאלי אותו תקבל החברה ממבטחי המשנה במקרה של נזק. למרות היות הביטוח ללקוחות בלתי מוגבל מבחינת גובה ההחזר, לאור בדיקות שערכה החברה ולאור התקרה הגבוהה יחסית שנקבעה, אין שינוי זה יוצר חשיפה מהותית לשייר החברה.

יצוין, כי החל משנת 2009 חוזי ביטוח המשנה של החברה בתחום הפעילות הינם חוזים מבוססי שקלים. שינוי זה מנטרל את סיכון המטבע בהגנות ביטוח המשנה.

בשנים 2008 ו-2009 החברה התקשרה בחוזים בתחום הפעילות עם מבטחי משנה המדורגים AAA-, AA-, A+, לפי S&P.

נכון ליום 31 בדצמבר 2009, שיעור ההעברה של סיכון הקבוצה למבטחי המשנה שלה בתחום הפעילות נאמד ברמה של כ-3.4% מדמי הביטוח.

להלן פרטים לגבי מבטחי משנה שחלקם בפרמיה בתחום מהווה מעל 10% מסך פרמיות ביטוח המשנה בתחום בשנים המתוארות בדוח (באלפי ש"ח):

שם מבטח המשנה	דירוג S&P	מדינה	2009		2008		2007	
			פרמיה לביטוח משנה	אחוז מכלל פרמיות לביטוח משנה	פרמיה לביטוח משנה	אחוז מכלל פרמיות לביטוח משנה	פרמיה לביטוח משנה	אחוז מכלל פרמיות לביטוח משנה
Paris Re	-AA	צרפת	2,388	11%	2,828	16%	1,763	19%
Caisse Centrale	AAA	צרפת	---	---	---	---	954	10%
Swiss Reinsurance Co	-AA	גרמניה	9,263	44%	9,154	51%	2,053	22%
Odysse Re	-A	צרפת	---	---	2,466	14%	3,561	38%
Converium	-A	שווייץ	---	---	---	---	1,043	11%

להלן התפלגות פרמיית ביטוח משנה בתחום:

קבוצת דרוג מרכזת S&P	פרמיה שנרשמה לטובת מבטח המשנה (באלפי ש"ח)	שיעור מסה"כ לתחום פעילות		
		2009	2008	2007
A- ומעלה	21,011	17,789	9,403	100%
BBB- עד BBB+	---	---	---	---
נמוך מ- BBB-	---	---	---	---
סה"כ	21,011	17,789	9,403	100%

לתיאור התקשרות הקבוצה עם מבטחי המשנה ברמת הקבוצה, ראה סעיף 8.4 להלן.

4.8 ספקים ונותני שירותים

מנורה מבטחים ביטוח מתקשרת מעת לעת עם בתי חולים, מוסדות רפואיים, מבצעי בקרה רפואית וספקי שירותי בריאות אחרים לצורך מתן שירותים רפואיים שונים למבוטחיה, ובכלל זה, אשפוז, טיפולים אמבולטוריים במרפאות והפניה לרפואה שיקומית.

הקבוצה מפעילה מערכת מיכון לבקרה על תשלומים לספקים בכלל ולספקי שירותים רפואיים בפרט. המערכת בודקת את ההתאמה בין חשבונות שקיבלה ובין התעריפים המוסכמים וכן את הקשר בין הטיפול הרפואי לבין הפגיעה. השימוש במערכת זו הוביל לחיסכון בעלויות הספקים ולייעול העבודה מולם.

בנוסף, הקבוצה רוכשת שירותים נלווים לסילוק תביעות ביטוח בתחומים שונים, ובכללם בתחום הפעילות, מאת עורכי דין, חוקרים ומומחים רפואיים.

לקבוצה אין תלות בספק כלשהו. יצוין, כי לאור העברת האחריות למרבית הטיפול הרפואי בנפגעי תאונות דרכים לקופות החולים, החל משנת 2010 (כמפורט בסעיף 4.1.3 (יד) לעיל, צפוי כי היקף הפעילות מול הספקים הנ"ל יקטן.

לתיאור הנושא ברמת הקבוצה ראה סעיף 8.5 להלן.

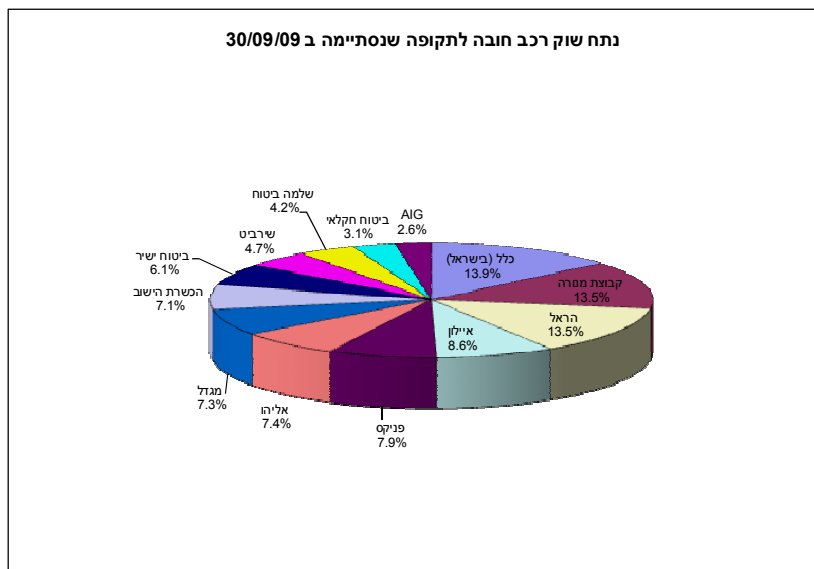
4.9 תחרות

בתחום ביטוח רכב חובה מתחרות 13 חברות ביטוח, לרבות חברות לביטוח ישיר. שתי החברות הגדולות בתחום ביטוח רכב חובה הינן קבוצת כלל והקבוצה. על פי הדוחות הכספיים

של חברות הביטוח, חלקם של שלושת הגופים הגדולים בתחום בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2009 עמד על כ- 41% מסך דמי הביטוח בתחום זה, בדומה לשנת 2008.

נכון לרבעון השלישי של שנת 2009 קבוצת כלל מובילה בתחום ומחזיקה בנתח שוק של כ- 14%. בעוד שמנורה מבטחים ביטוח מחזיקה בנתח שוק של כ- 13.5% וממוקמת במקום השני בענף, וזאת לעומת המקום השלישי בו הייתה מדורגת בשנה שעברה. הגידול בנתח השוק מקורו בעיקר בקצב הגידול של פעילות שומרה, העולה על קצב הגידול של השוק. נתוני נתח שוק לפי חברות מוצגים בתרשים שלהלן.

הכיסוי הביטוחי האחיד בכל חברות הביטוח וזמינות מידע השוואתי של מחירים, גורמים לכך שמחיר המוצר הינו המשתנה העיקרי בהחלטת הרכישה של פוליסות הביטוח. חברות הביטוח נבדלות זו מזו במשתנים הקובעים את התעריף וכפועל יוצא בפלחי השוק בהם הן מתמקדות. בתקופה האחרונה, ניכרת מגמת התכנסות של רוב החברות למחירים דומים, כך שהפערים בין המחירים בקבוצות הסיכון השונות מצטמצמים.

גורם העלול לפגוע במעמדה התחרותי של הקבוצה הינו שימוש חברות ביטוח אחרות בפרמטרים שונים ו/או נוספים מהפרמטרים בהם עושה החברה שימוש.

הגורמים המחזקים את מעמדה התחרותי של הקבוצה הינם, רמת השירות הגבוהה של הקבוצה ושל סוכניה, אפשרות הפקת פוליסות ביטוח חובה בידי הסוכנים באמצעות מערכת אינטרנטית ומודל תעריפים המאפשר התמקדות בפלחי שוק רווחיים יותר.

4.10 הסכמים מהותיים והסכמי שיתוף פעולה

בין חברות הביטוח ובין מרכז הסליקה שליד איגוד חברות הביטוח נחתם הסכם (המכונה – "קל-כבד"), המסדיר את הטיפול בהתחשבות עקב תביעות בהם מעורבים רכבים כבדים ורכבים קלים, כהגדרתם בצו הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים (הסדרים לחלוקת נטל הפיצויים בין המבוטחים), התשס"א-2001, וכן עקב תביעות בהם מעורבים רכבים המבוטחים על ידי הצדדים להסכם זה בפגיעה משותפת שלהם, בהולך רגל הנפגע מחוץ לכלי הרכב.

5. ביטוח רכב רכוש

5.1 מידע כללי על תחום הפעילות

הכיסוי המוענק במסגרת פוליסת ביטוח רכב רכוש, כפוף למגבלות הקבועות בחוק ובתקנות, כמפורט להלן.

פעילות הקבוצה בתחום ביטוח רכב רכוש מתבצעת באמצעות מנורה מבטחים ביטוח ושומרה. לאור זאת הנתונים המתייחסים לשנת 2008 ואילך מבטאים את פעילות הקבוצה כולל שומרה, בעוד נתוני 2007 מבטאים את פעילות הקבוצה ללא שומרה. להלן מספר מאפיינים, מגמות והתפתחויות המשפיעים או עשויים להשפיע בעתיד על פעילות הקבוצה בתחום זה.

5.1.1 מבנה תחום הפעילות ושינויים שחלו בו

פוליסת ביטוח רכב רכוש כוללת כיסויים בגין נזק עצמי הנגרם לרכב המבוטח, גניבה, וכן נזק רכוש הנגרם על ידי הרכב המבוטח לצד שלישי. ניתן לרכוש פוליסה לנזק לצד ג' בלבד או בשילוב עם כיסויים נוספים.

5.1.2 תיאור של ענפי הביטוח והכיסויים הביטוחיים שנכללים בתחום

הפוליסה לביטוח נזקי רכוש ונזקי רכוש לצד ג' לרכב פרטי ומסחרי עד 4 טון (ביטוח מקיף וביטוח צד ג'), למעט אופנועים, מעוגנת בתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (תנאי חוזה לביטוח רכב פרטי), התשמ"ו-1986 ובתוספת לתקנות (להלן: "תקנות רכב רכוש" ו-"הפוליסה התקנית", בהתאמה). הפוליסה התקנית קובעת נוסח ותנאים מינימאליים לביטוח מקיף לרכב אשר חברת ביטוח יכולה לשנותם רק אם השינוי הוא לטובת המבוטח. לפוליסה התקנית ניתן להוסיף הרחבות באשר להיקף הכיסוי, לסיכונים, לחבויות ולרכוש המבוטחים.

בתחום ביטוחי הרכב נכללים גם ביטוחים לרכב מסחרי מעל 4 טון ולאופנועים, אשר אינם כפופים להוראות הפוליסה התקנית.

מאפיינים של ביטוח רכב רכוש

פוליסת ביטוח רכב רכוש הינה, לרוב, לתקופה של עד שנה.

הפוליסה כפופה, כאמור לעיל, למגבלות שהוטלו על ידי המחוקק ועל ידי המפקח במסגרת הפוליסה התקנית (ראה סעיף 5.1.3(א) להלן).

התעריף לביטוח רכב רכוש אינו אחיד ותלוי במספר משתנים, כגון: סוג הרכב המבוטח, ניסיון התביעה המצטבר שלו, גילו של הנהג והגבלת מספר הנהגים הרשאים לנהוג ברכב. התעריף מאושר על ידי המפקח כתעריף מקסימום.

תביעות בתחום זה מתאפיינות בכך שהן מתגבשות במהירות ומשך זמן קצר בין קרות מקרה הביטוח לבין יישוב התביעה ("זנב תביעות קצר"). עם זאת, בגין כיסוי צד ג' משך זמן יישוב התביעה ארוך יותר.

5.1.3 מגבלות, חקיקה, תקינה ואילוצים מיוחדים החלים על תחום הפעילות

תחום הפעילות כפוף להוראות הדין החלות על מבטחים, לרבות חוק הפיקוח וחוק חוזה הביטוח, והתקנות שהוצאו על פיהם וכן להוראות המפקח, כפי שמתפרסמות מעת לעת.

למגבלות החקיקה המרכזיות החלות על הקבוצה בכלל פעילותה, ראה סעיף 8.2 להלן.

להלן יפורטו מגבלות החקיקה המרכזיות החלות על הקבוצה בפעילותה בתחום ביטוח רכב רכוש, וכן עיקרי ההוראות הרגולטוריות שפורסמו בשנתיים האחרונות בתחום זה:

(א) תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (תנאי חוזה לביטוח רכב פרטי), התשמ"ו-1986 (להלן: "תקנות רכב רכוש")

בתוספת לתקנות רכב רכוש נקבעו תנאי הפוליסה התקנית לביטוח רכב רכוש. הפוליסה התקנית מהווה סל כסויים מינימאלי, שניתן להרחיבו אך ורק לטובת המבוטח.

בהתאם לתיקון לתקנות רכב רכוש, המתייחס לשינוי בפוליסה התקנית לרכב, מאפשרת הפוליסה למבוטח לוותר, בשלב הצעת הביטוח, על כסויים מסוימים (ראה סעיף 5.2 להלן) ובלבד שהויתור נעשה בהודעה מפורשת אשר תועדה על ידי המבטח.

בחודש יוני 2009 פרסם המפקח טיוטת תיקון שנייה לתקנות רכב רכוש. לפרטים אודות התיקונים המוצעים בטיטה ראה סעיף קטן ה' להלן.

(ב) חוק הגבלת השימוש ורישום פעולות בחלקי רכב משומשים (מניעת גניבות), תשנ"ח-1998

החוק קובע נהלים לעניין מכירת כלי רכב לשם פירוק כללי או תיקון וכן נהלי רישום לגבי חלקי חילוף. החוק מחייב את המבטח להחזיר את רישיון הרכב לרשות הרישוי אם הרכב הועבר לשם פירוק כללי. באם מוכר המבטח את כלי הרכב שלא למטרות פירוק אלא למטרות תיקון, חובה על המבטח להחזיק את רישיון הרכב ולא להעבירו לידי הרוכש עד אשר ימציא הרוכש לידי המבטח רישיון מאת מוסד מורשה כי הרכב תוקן כנדרש או בעת החלפת חלק, אישור כי החלק אשר הוחלף נרשם כדין לפי הוראות החוק הנ"ל. מכוח החוק הנ"ל פורסמו במאי 2007 תקנות הגבלת השימוש ורישום פעולות בחלקי רכב משומשים (מניעת גניבות) (ניהול יומן ורישום בו, דיווח על גניבת חלק והגבלת השימוש בחלקי רכב), תשס"ז-2007 המסדירות את נושא רישום חלקי חילוף של כלי רכב.

(ג) הסדר שמאי ביטוח רכב

בעקבות פסק הדין של בית המשפט העליון מאפריל 2001 לעניין שמאות כלי רכב⁶, פרסם המפקח חוזר שמטרתו צמצום ניגוד העניינים בפעולות שמאי הרכב, תוך מתן אפשרות למבוטח לבחור שמאי רכב מתוך רשימה רחבה של שמאים בפריסה ארצית. בחוזר נקבעו, בין היתר, גם כללי פעולה לשמאים ומנגנוני ערעור על שומות.

באפריל 2007, פורסם חוזר המרכז את הטיפול בנושא צמצום ניגוד העניינים האמור ואשר נכנס לתוקף באוקטובר 2007. בעניין שמאות ביטוח רכב (רכוש וצד ג). החוזר קובע, בין היתר, הוראות בדבר הרחבת הגילוי הנוגע לזכויות המבוטחים, הגברת מעורבותם בהליך בחירת השמאי והרחבת השקיפות כלפי המבוטחים בהליך שומת הנזק. כמו כן נדרשים המבטחים להרחיב את רשימת שמאי החוץ שלהם.

בחודש מאי 2009 הגישו איגוד שמאי ביטוח בישראל, המועצה הישראלית לצרכנות ואיגוד המוסכים בישראל, לבית המשפט העליון, בשבתו כבית משפט גבוה לצדק, עתירה למתן צו על תנאי כנגד המפקח על הביטוח ושוק ההון ואיגוד חברות הביטוח בישראל. במסגרת העתירה, מתבקש בית המשפט העליון ליתן צו על תנאי המורה למפקח על הביטוח ליתן טעם מדוע לא יעשה שימוש בסמכותו ויורה על תיקון ההסדר הקבוע בחוזר ביטוח 8-1-2007 בעניין שמאות ביטוח רכב (רכוש וצד ג'), יעדיף את עמדת הוועדה המייעצת לשמאי הרכב שמונתה על ידי שר התחבורה, אגף הרכב במשרד התחבורה והעותרים, ויורה על ביטולה של רשימת שמאי החוץ הקבועה בסעיף 4 לחוזר הנ"ל – אשר לשיטת העותרים מעמידה כל אחד מן הרשומים בה במצב של ניגוד עניינים מובנה - ועל החלפתה ברשימה הכוללת את כלל השמאים הרשומים בפנקס השמאים כמשמעותו בצו הפיקוח על מצרכים ושירותים (שמאי רכב), התש"ם – 1980. יצוין, כי החוזר הנ"ל פורסם בהמשך

⁶ בג"ץ 7721/96 איגוד שמאי הביטוח בישראל ואח' נ' המפקח על הביטוח ואח', פ"ד נה (3) 625.

לעתירה קודמת שהוגשה בסוגיה זו בבג"צ 7721/96 איגוד שמאי הביטוח בישראל ואח' נ' המפקח על הביטוח ואח', פ"ד נה(3) 625.

(ד) חוק מכירת רכב משומש (זכאות למידע וגילוי נאות), התשס"ח – 2008 ("חוק מכירת רכב משומש")

בחודש אוגוסט 2008 התקבל בכנסת חוק מכירת רכב משומש. החוק קובע, בין היתר, כי מי שרכש רכב משומש זכאי לקבל מכל מבטח שביטח את הרכב מידע אודות סכום תגמולי הביטוח ששולמו בעד הרכב ופירוט סוג הנזק או ירידת הערך שבשלם שולמו. מבטח רשאי לגבות תשלום בעד ההוצאות הכרוכות במסירת מידע כאמור. החוק מטיל על מבטח חובת שמירת מסמכים אודות רכבים שבוטחו על ידו למשך שבע שנים.

(ה) תיקון הפוליסה התקנית בענף ביטוח רכב מנועי

בחודש ספטמבר 2009 פורסמה טיוטה שנייה לתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (תנאי חוזה לביטוח רכב פרטי), התשמ"ו – 1986. הטיטה מתקנת את הפוליסה התקנית הנהוגה בענף ביטוח רכב מנועי – רכוש (עצמי וצד שלישי) ונקבעו בה, בין היתר, הוראות בעניינים הבאים: מנגנון לחישוב החזר דמי ביטוח למבוטח כאשר הוא מבטל את הפוליסה; השתתפות עצמית מוגדלת כאשר בתאונת דרכים הנהג היה נתון תחת השפעת אלכוהול; תיקון רכב שגילו עד שנתיים; תיקון רכב שיש לגביו אחריות יצרן או יבואן; איסור על גביית השתתפות עצמית כפולה במקרה של נזק עצמי ונזק לצד שלישי; הסדרת השבתת הביטוח; נוסחת דמי כינון; והסדרת אופן הטיפול בתביעות צד ג'.

5.1.4 שינויים בהיקף הפעילות בתחום, ברווחיות ובתמהיל הלקוחות

היקף הפעילות

בהתאם לדוחות הכספיים של חברות הביטוח, בתחום ביטוח רכב רכוש חלה עליה של כ- 2.2% בשנת 2009, לעומת התקופה המקבילה בשנת 2008. יצוין, כי קצב הגידול בתחום ביטוח רכב רכוש שונה מהגידול בהיקף התחום במשק, וזאת, בין היתר, לאור העובדה שחברות הליסינג המהוות מרכיב משמעותי בשוק הרכב אינן מבטחות את עצמן באמצעות חברות הביטוח. היקף הפרמיות של הקבוצה גדל בכ- 4.9% בשנת 2009 לעומת שנת 2008, ובשיעור של כ- 30% ביחס לשנת 2007, וזאת כתוצאה מאיחוד לראשונה של פעילות שומרה.

בתחום הרכב בוצעו מספר שינויים שעיקרם הורדת המיסוי על רכישת רכב חדש, והעלאת שווי השימוש ברכב שהועמד לרשות עובד (להלן: "רכב צמוד"). הורדת המיסוי בגין רכישת רכב הוסדרה בצו תעריף המכס והפטורים ומס קנייה על טובין (תיקון מס' 31), התשס"ה-2005 וצו תעריף המכס והפטורים ומס קנייה על טובין, (תשס"ז-2007). העלאת שווי השימוש ברכב צמוד הוסדרה בתקנות מס הכנסה (שווי השימוש ברכב) (תיקון) התשס"ז-2007, שתוקפו מחודש ינואר 2008, והמעלה את שווי השימוש ברכב צמוד באופן הדרגתי, כמפורט בתיקון האמור, במהלך 4 שנים. בנוסף, ועל רקע המשבר הכלכלי שהתפתח במהלך שנת 2008 עשויה להיות ירידה בביקוש לכלי רכב חדשים תוך השפעה על היקף מצבת כלי הרכב במדינה. שינויים אלו עשויים להשפיע על הענף במספר מישורים: על מחיר הרכב הנרכש וכתוצאה מכך על מספר כלי הרכב בכלל, על מספר כלי הרכב שיוחזקו בחברות ליסינג לעומת החזקת כלי רכב פרטיים וכן על מספר כלי הרכב המבוטחים, וכתוצאה מכל אלה - השפעה על היקף הפעילות בכללותו. מידע זה צופה פני עתיד ולמיטב ידיעתה של החברה. צפי החברה בעניין זה עלול לא להתממש כתוצאה מטעמים של התנהגות ציבור בעלי הרכב ובפרט העובדים.

רווחיות

הרווחיות בתחום מושפעת, בין היתר, מתקפות ונכונות התעריף בו משתמש המבטח, הכנסות מהשקעות, שמירה על נהלי החיתום ושכירות הגניבות.

בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2009 גדל הרווח המצרפי של הענף בכ- 37% והסתכם בכ- 185 מיליוני ש"ח. הגידול ברווח המצרפי נובע משיפור בהכנסות מהשקעות בתוצאות חיתומיות. בשנת 2009 רשמה הקבוצה רווח של כ- 40 מיליוני

ש"ח, בהשוואה להפסד-0.3 מיליוני ש"ח בשנת 2008, בעיקר כתוצאה מהתפתחות חיובית של התביעות וגידול ניכר בהכנסות מהשקעות

5.1.5 שינויים בהסדרי ביטוח משנה בתחום

לתיאור השינויים בהסדרי ביטוח המשנה בתחום ראה סעיף 5.7 להלן.

5.2 מוצרים ושירותים

סעיף זה כולל תיאור כללי ותמציתי של מוצרי ביטוח וכיסויים ביטוחיים. התנאים המלאים והמחייבים הם התנאים המפורטים בכל פוליסה ו/או חוזה ביטוח, לפי העניין. התיאור הינו לצרכי דוח זה בלבד ולא ישמש לצרכי פרשנות הפוליסה.

הפוליסות לביטוח רכב רכוש מבוססות על הפוליסה התקנית (למעט רכב מסחרי מעל 4 טון ואופנועים), כאשר חברת הביטוח רשאית לשנות תנאי הפוליסה האמורה אך ורק לטובת המבוטח.

פוליסות הביטוח של הקבוצה מעניקות כיסויים כדלקמן:

(א) **ביטוח רכב מקיף (פרטי ומסחרי לרבות משאיות)** - כיסוי בגין נזק לרכב כתוצאה מתאונה, נזק לרכב כתוצאה מאש, גניבת הרכב, נזק שנגרם תוך כדי גניבת הרכב, נזק שנגרם כתוצאה מנזקי טבע (שיטפון, סערה, שלג וברד), נזק לרכב כתוצאה ממעשה זדון (למעט על ידי המבוטח או מי מטעמו), נזק שגרם הרכב לרכוש של צד שלישי.

(ב) **ביטוח מקיף ללא כיסוי תאונות** - כיסוי ביטוחי של כל הסיכונים המפורטים בס"ק א' לעיל, למעט סעיף נזק כתוצאה מתאונה.

(ג) **ביטוח מקיף ללא כיסוי גניבה** - כיסוי ביטוחי של כל הסיכונים המפורטים בס"ק א' לעיל, למעט גניבת הרכב.

(ד) **ביטוח אחריות כלפי צד שלישי** - הגנה על המבוטח מפני אחריותו לנזקים שנגרמו לרכוש של צד שלישי כתוצאה משימוש ברכבו.

(ה) ביטוח אופנועים.

(ו) בנוסף לכיסוי הבסיסי, הקבוצה מאפשרת למבוטח להרחיב את הכיסוי **כדלקמן**: כיסוי לנזקי רעידת אדמה, רכב חדש תמורת הישן שניזוק (לרכבים משנות דגם אחרונות בלבד ולמקרה ביטוח של אובדן גמור), ביטוח רדיו טייפ או רדיו דיסק חליפי, ביטוח שבר שמשות, שירותי גרירה ומתן רכב חליפי. בנוסף, קיים מסלול ייחודי לכלי רכב פרטיים בלבד, המאפשר סל רחב יותר של שירותים והטבות למבוטח, עם אפשרות לפרמיה מוזלת.

(ז) **תעריף ביטוח רכב רכוש מצוי בפיקוח והוא מעודכן מעת לעת בהתאם לניסיון הנזקים ולמגמותיהם.** מדיניות המפקח, נכון למועד הדוח, היא אי התערבות בתעריפים בתחום זה.

5.3 פילוח נתונים עבור מוצרים ושירותים

להלן טבלה הכוללת נתונים לגבי התפלגות הפעילות של הקבוצה בתחום ביטוח רכב רכוש (באלפי ש"ח):

2007	2008	2009	
645,740	836,971	877,843	פרמיה ברוטו (כולל דמים)
596,888	774,784	675,426	פרמיה בשייר עצמי
447,639	605,606	607,760	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח ברוטו
402,879	546,105	488,990	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח בשייר

הגידול בדמי ביטוח נובע מגידול בכמות כלי הרכב המבוטחים בעיקר בביטוח צד ג'.

פילוח התביעות המשולמות בתחום רכב רכוש, ברוטו (באלפי ש"ח):

2007	2008	2009	
78,950	90,393	66,232	גניבות
283,947	439,203	472,758	תאונות
1,050	2,279	1,221	נזקי טבע
54,839	56,898	54,635	אחר
418,786	588,773	594,846	סה"כ תביעות משולמות
28,853	16,833	12,914	שינוי בהתחייבות בגין חוזי ביטוח ברוטו
447,639	605,606	607,760	סה"כ תשלומים ושינוי בהתחייבות בגין חוזי ביטוח ברוטו

בשנת 2009 ניכרה ירידה משמעותית בשכיחות הגניבות, בהתאם למגמה בכלל שוק הביטוח, בהתאם לנתוני משטרת ישראל,

5.4 לקוחות

בתחום ביטוח רכב רכוש, מבטחת הקבוצה בעיקר לקוחות פרטיים. לקבוצה אין לקוח בתחום ביטוח רכב רכוש, שהכנסותיה ממנו מהוות 10% או יותר מסך הכנסות הקבוצה וכן אין לקבוצה תלות בלקוח בודד או במספר מצומצם של לקוחות בתחום זה.

סוג הלקוח	דמי ביטוח בשנת 2009 (אלפי ₪)	שיעור מסך ההכנסות דמי ביטוח בשנת 2009 (אלפי ₪)	שיעור מסך ההכנסות לשנת 2008
מבוטחים פרטיים ולקוחות עסקיים קטנים	763,666	87%	741,066
ציי רכב וקולקטיביים	114,177	13%	95,905
			11%

בנוסף, לא ידוע לקבוצה על מאפיינים קבועים של לקוחותיה בתחום ביטוח רכב רכוש. לפי הערכת הקבוצה, שיעור החידושים בתחום רכב רכוש בשנת 2009 עמד על כ- 65% לעומת 63% בשנת 2008. שיעור הלקוחות אשר רכשו ביטוח רכב רכוש וביטוח רכב חובה מתוך כלל הלקוחות שרכשו ביטוח רכב רכוש בשנת 2009 הינו 69% לעומת שיעור של 70% בשנה קודמת.

דמי ביטוח לפי שנות ותק לקוחות במונחי מחזור דמי ביטוח לתקופות המתוארות בדוח:

מספר שנות ותק	דמי הביטוח באלפי ש"ח	שיעור מסך הכנסות	2007	2008	2009
ללא ותק	359,915	303,498	47%	43%	41%
ותק שנה	201,904	142,063	22%	26%	23%
ותק שנתיים	140,455	83,946	13%	13%	16%
למעלה משלוש שנות ותק	175,569	116,233	18%	18%	20%
סה"כ	877,843	645,740	100%	100%	100%

5.5 שיווק והפצה

הקבוצה משווקת את פוליסות הביטוח שלה באמצעות סוכנים עצמאיים. להלן פרטים לגבי שיעור העמלות (כולל מע"מ) מפרמיה ברוטו בתחום פעילות רכב רכוש:

2007	2008	2009	
19%	20%	20.2%	יחס עמלות מפרמיה ברוטו

לחברה אין סוכן אשר היקף פעילותו בתחום עולה על 10% מתחום הפעילות.
לתיאור הנושא ברמת הקבוצה, ראה סעיף 8.7 להלן.

5.6 התפתחות התביעות התלויות ברוטו ובשייר

להלן התפתחות התביעות התלויות בענפי ביטוח רכב רכוש, לגבי התביעות שאירעו בתקופות המתוארות בדוח:

2007		2008		2009	
בשייר	ברוטו	בשייר	ברוטו	בשייר	ברוטו
95,049	114,106	127,160	144,971	141,116	162,978
תביעות תלויות לראשית השנה (כולל IBNR)					
92,989	109,129	108,814	123,112	107,315	126,655
תשלום תביעות במשך השנה					
8,402	10,486	14,849	17,683	16,747	24,595
תביעות תלויות לסוף השנה (כולל IBNR)					
(6,342)	(5,509)	3,497	4,176	17,054	11,728
עודף (גרעון) בהערכות					

לתיאור עתודות ביטוח כללי ותביעות תלויות ברמת הקבוצה, ראה סעיף 1.3.2 לעיל.

5.7 ביטוח משנה

התקשרויות הקבוצה עם מבטחי המשנה בכל ענפי הביטוח, לרבות תחום ביטוח רכב רכוש מתחדשות משנה לשנה.

שעור ההעברה של סיכון הקבוצה למבטחי המשנה שלה בתחום הפעילות נאמד ברמה של כ-23% נכון למועד הדוח. בתחום הפעילות, מתקשרת הקבוצה עם מבטחי המשנה שלה בחוזים יחסיים. בשנים 2008 ו-2009 החברה התקשרה בחוזים בתחום הפעילות עם מבטחי משנה המדורגים A+, A, AA לפי S&P.

מבטחי משנה שחלקם בפרמיה בתחום מהווה מעל 10% מסך פרמיות ביטוח המשנה בתחום (באלפי ש"ח) בתקופות המתוארות בדוח:

2007		2008		2009		דירוג S&P	שם מבטח המשנה
אחוז מכלל פרמיות לביטוח משנה	אחוז מכלל פרמיה לביטוח משנה	אחוז מכלל פרמיה לביטוח משנה	אחוז מכלל פרמיה לביטוח משנה	פרמיה לביטוח משנה	פרמיה לביטוח משנה		
25%	12,125	---	---	---	---	ארה"ב	Everest -AA Reinsurance Co.
75%	36,745	---	---	23%	47,102	שווייץ	-AA Trans Re Zurich
---	---	32%	20,070	---	---	אנגליה	+A Lloyd's
---	---	---	---	68%	137,697	שווייץ	Swiss +A Reinsurance Co

כמקובל בחוזים מסוג זה, מתקבלת עמלת מסירה ממבטחי המשנה, המחושבת כשיעור מהיקף הפרמיה המועברת. שיעור העמלה משתנה בהתאם לתוצאות העסקיות.

להלן התפלגות פרמיית ביטוח משנה בתחום:

שיעור מסה"כ לתחום פעילות			פרמיה שנרשמה לטובת מבטח המשנה (באלפי ש"ח)			קבוצת דרוג מרכזת P & S לפי
2007	2008	2009	2007	2008	2009	
100%	100%	100%	48,850	62,037	202,417	A- ומעלה
---	---	---	---	---	---	BBB- עד BBB+
---	---	---	2	150	---	BBB- ומ- נמוך מ-
100%	100%	100%	48,852	62,187	202,417	סה"כ

לתיאור התקשרות הקבוצה עם מבטחי המשנה ובפרט התקשרות בהסכם ביטוח משנה רב-ענפי Multi-Line, ראה סעיף 8.4 להלן.

5.8 ספקים ונותני שירותים

לקבוצה הסכמים עם מוסכים שונים לצורך מתן השירותים למבטחים בקרית אירוע ביטוחי. כמו כן, הקבוצה התקשרה בהסכמים עם נותני שירותים נוספים אחרים לפיהם מבטח אשר הפוליסה שלו כוללת את סוג השירות הרלבנטי, יקבל שירות בהתאם לכתב השירות שרכש. השירותים השונים הניתנים למבטח הינם, בין היתר, שירותי גרירה לרכב, שירותי תיקון שבר שמשות ברכב, שירותי רכב חלופי ועוד.

בנוסף, הקבוצה רוכשת שירותים נלווים לסילוק תביעות ביטוח בתחומים שונים, ובכללם בתחום הפעילות, מאת עורכי דין, חוקרים, שמאים, מוסכים, ספקי חלפים וספקים נוספים.

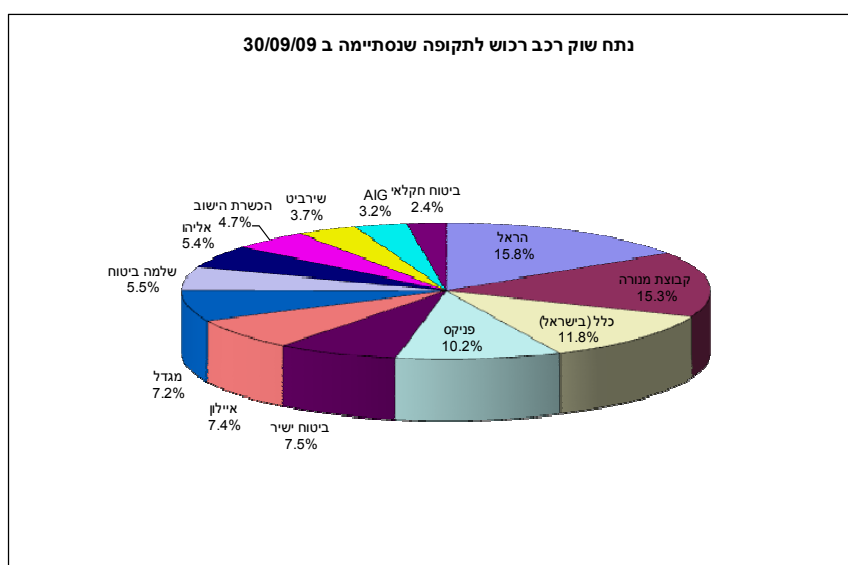
לקבוצה אין תלות בספק כלשהו בפעילותה בתחום זה. לתיאור הנושא ברמת הקבוצה ראה סעיף 8.5 להלן.

5.9 תחרות

בתחום ביטוח רכב רכוש פועלות מרבית חברות הביטוח, לרבות חברות לביטוח ישיר.

על פי הדוחות הכספיים של חברות הביטוח, קבוצת הראל הייתה המובילה בתחום בשנת הדוח. בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2009 החזיקה הראל בנתח שוק של כ-16% לעומת 15% בתקופה המקבילה בשנת 2008. הקבוצה מחזיקה גם היא נתח שוק של כ-15% וממוקמת במקום השני במשק וזאת בדומה לתקופה המקבילה בשנת 2008.

נתוני נתח שוק לפי חברות מוצגים בתרשים להלן:

הכיסוי הביטוחי האחיד בהתאם לפוליסה התקנית מוביל לכך שמחיר המוצר הוא המשתנה העיקרי בהחלטת המבוטח לרכוש פוליסת ביטוח. אי לכך שמה הקבוצה דגש בתחום זה על תעריף תחרותי ומוצרים ייחודיים המותאמים לאוכלוסיות מובחנות וכוללים הטבות ייחודיות לאותן אוכלוסיות.

בנוסף, הקבוצה מחזקת את מעמדה התחרותי באמצעות רמת שירות גבוהה שלה ושל סוכניה, אפשרות הדפסת פוליסות ביטוח רכב רכוש באמצעות הסוכנים דרך האינטרנט וכן התקשרות עם רשת של מוסכים לנוחיות מבוטחיה.

בשל היות המחיר משתנה מרכזי בהחלטת הרכישה של הצרכן, שחיקת מחירים מכוונת על ידי אחד המתחרים עלולה לפגוע במעמדה התחרותי של החברה. הקבוצה מבצעת בדיקה שוטפת של התעריף ורמת ההנחות על מנת להתאים את עצמה למתרחש בשוק.

5.10 הסכמים מהותיים והסכמי שיתוף פעולה

בחודש מאי 2002 נחתם הסכם לשיתוף פעולה בין איגוד חברות הביטוח למרכז הישראלי לבוררות ויישוב סכסוכים בע"מ (להלן: "בנועם"), לפיו מחלוקות בנושא תביעות שיבוב בין חברות ביטוח (הן כאלו החברות באיגוד והן כאלו שאינן) בגין רכב רכוש בסכום שאינו עולה על 100,000 ש"ח, לא תוגשנה לבית המשפט אלא תתבררנה באמצעות מוסד בנועם (מוסד זה נמצא בבעלות פרטית ונבחר על ידי איגוד חברות הביטוח). החלטת הבורר בהליך זה מחייבת, והגבייה תתבצע באמצעות מסלקת איגוד חברות הביטוח. התשלום למוסד בנועם בתביעה או בבוררות מוטל על חברות הביטוח. הסכם זה אושר על ידי הממונה על הגבלים עסקיים והוא בתוקף עד מאי 2011.

6. ביטוח כללי

פעילות הקבוצה בתחום זה מתמקדת בשלושה ענפים עיקריים: ביטוח חבויות, ביטוח רכוש, וביטוח בריאות לטווח קצר (כגון: תאונות אישיות, נסיעות לחו"ל ועובדים זרים). כמו כן, בתחום זה נכללים יתר ענפי הביטוח הכללי אשר היקף פעילותם אינו מהותי.

פעילות הקבוצה בתחום ביטוח כללי מתבצעת באמצעות מנורה מבטחים ביטוח והחל משנת 2008 גם באמצעות שומרה. לאור האמור, התוצאות העסקיות המפורטות בפרק זה לשנת 2007 כוללת את פעילות הקבוצה ללא שומרה.

להלן יפורטו ההוראות הרלוונטיות החלות על כל ענפים בתחום זה וכן ההוראות הייחודיות לענפים השונים בתחום.

6.1 מידע כללי על תחום הפעילות

בענף ביטוח חבויות נכללים כל ביטוחי החבויות, למעט ביטוח רכב חובה. הביטוחים העיקריים בענף זה הינם: ביטוחי אחריות מעבידים, אחריות מקצועית, אחריות דירקטורים ונושאי משרה, אחריות צד שלישי, אחריות המוצר, ערבות חוק מכר, ביטוח כלי טיס וביטוח כלי שיט.

ענף ביטוח רכוש מעניק למבוטח כיסוי נגד נזק פיזי לרכוש וכולל ביטוח מקיף דירות, ביטוח אובדן רכוש, מקיף בתי עסק, ביטוחי מבנה ללווי הבנקים למשכנתאות (להלן: "ביטוח משכנתאות"), ביטוח ימי, ביטוח הנדסי, ביטוח יהלומים.

בביטוחי הבריאות בתחום זה נכללים פוליסות ביטוח קצרות טווח ובכללן ביטוח נסיעות לחו"ל, ביטוח תאונות אישיות וביטוח עובדים זרים ותיירים.

ביתר ענפי הביטוח נכללים ענפי ביטוח אשר לא נכללו בתחומי הפעילות לעיל ואינם מהותיים דיים לתוצאות העסקיות של החברה, בין אם בנפרד ובין אם כקבוצה. בין ביטוחים אלו נכללים ביטוחי ערבויות (ערבויות ביצוע וערבויות פיננסיות), ביטוח דמי מחלה וביטוח סיכונים אחרים.

להלן מספר מאפיינים, מגמות והתפתחויות המשפיעים או עשויים להשפיע בעתיד על פעילות הקבוצה בתחום זה.

6.1.1 מבנה תחום הפעילות ושינויים שחלו בו

(א) ביטוח חבויות

ביטוח חבויות הינו ביטוח המכסה את המבוטח בגין אחריותו כלפי צד ג', כתוצאה ממעשה או מחדל של המבוטח. בביטוחי חבויות לא נקבע סכום ביטוח אלא גבול אחריות שהינו הסכום המקסימלי בו ישא המבוטח במקרה של נזק בתוספת הוצאות משפטיות סבירות. תוקפן של פוליסות הביטוח הינו לרוב לשנה, אך מאחר ומדובר בנזק לצד ג' שלמעשה איננו המבוטח, בירור תביעות אלו הינו מורכב ואורך זמן רב ("זמן תביעות ארוך").

(ב) ביטוח רכוש

בביטוח רכוש מציעה הקבוצה ביטוחים לפרטים ולבתי עסק. ביטוח רכוש הינו פוליסה לתקופה של עד שנה בדרך כלל, למעט ביטוח מטען (ימי ואווירי) אשר נכלל בפוליסה פתוחה, כאשר הכיסוי ניתן עבור כל משלוח בנפרד, וביטוחים הנדסיים הנערכים בהתאם לפרקי הזמן של כל פרויקט.

(ג) ביטוח בריאות (טווח קצר)

בביטוחי בריאות מציעה הקבוצה ביטוח לפרטים ולקבוצות. ביטוחי הבריאות בתחום זה כוללים פוליסות שהינן לרוב לתקופה של שנה. בביטוח נסיעות לחו"ל ולתיירים הכיסוי מותאם לתקופת שהייה בחו"ל או בארץ, לפי העניין.

6.1.2 תיאור של ענפי הביטוח והכיסויים הביטוחיים שנכללו בתחום

6.1.2.1 ביטוח חבויות

ענפי החבויות מכסים את המבוטח בשל חבות שהוא עשוי לחוב בה בשל אחריותו מתוקף כל דין, ובפרט מתוקף הוראות פקודת הנזיקין [נוסח חדש] (להלן: "פקודת הנזיקין").

ענפי הביטוח המרכזיים בהם עוסקת הקבוצה בענף החבויות, הינם כדלקמן (לעניין הפוליסות והמוצרים המוצעים במסגרת ענף זה ראה הרחבה בסעיף 6.2 להלן):

(1) **ביטוח חבות מעבידים** - כיסוי למבוטח בגין אחריותו לנזקי גוף הנגרמים לעובד בשל ותוך כדי עבודתו אצל המבוטח. החבות המכוסה היא חבות לפי פקודת הנזיקין או לפי חוק האחריות למוצרים פגומים, התש"ס-1980, והביטוח הינו שיורי, מעל הכיסוי לפי חוק הביטוח הלאומי [נוסח משולב], התשנ"ה-1995. הביטוח נערך בדרך כלל על בסיס אירוע.

(2) **ביטוח צד שלישי - הפוליסה לביטוח אחריות כלפי צד שלישי מכסה את חבותו של המבוטח על פי כל דין, בגין נזקי גוף או רכוש שנגרמו לצד שלישי שאינו עובד המבוטח בשל נזק שנגרם מאירוע תאונתי אשר התרחש במהלך תקופת הביטוח בקשר עם הפעילות בגינה רכש המבוטח את הכיסוי הביטוחי. ביטוח זה נערך בדרך כלל על בסיס אירוע.**

(3) **ביטוח אחריות מקצועית** - ביטוח המכסה את חבותו של בעל מקצוע בגין כשל בביצוע חובתו המקצועית שתוצאתו נזק לצד שלישי, בין אם הינו לקוח של המבוטח ובין אם לאו. ביטוח אחריות מקצועית נערך על בסיס הגשת תביעה.

(4) **ביטוח אחריות המוצר** - ביטוח המכסה את חבותו של המבוטח בגין נזק שנגרם על ידי מוצרים שיוצרו על ידו, לאחר שפסקו מלהיות בחזקתו. ביטוח זה נערך על בסיס הגשת תביעה.

(5) **ביטוח דירקטורים ונושאי משרה** - ביטוח המכסה דירקטורים ונושאי משרה בשל חבות חוקית שהופרה על ידי הדירקטורים ונושאי המשרה בתוך תקופת הביטוח. הביטוח נערך על בסיס הגשת תביעה. החבות המכוסה היא בעיקרה מתוקף חוק החברות, המטיל חבות אישית על נושאי המשרה בחברה. בעלת הפוליסה בביטוח זה הינה החברה, הרוכשת את הכיסוי עבור נושאי המשרה והדירקטורים המכהנים ו/או שכיחנו בעבר והמוגדרים כמבוטחים.

ענף ביטוח החבויות נחשב לענף תנודתי וזאת בשל רמת אי הודאות הגבוהה ביישוב התביעות הנובעת, בין היתר, ממשיך הזמן בין קרות אירוע ביטוחי לבין תשלום הנזק למבוטח ("זנב תביעות ארוך"), מהשינויים באקלים השיפוטי ומהשינוי התרבותי המעלה את שכיחות התביעות וחומרתן.

6.1.2.2 ביטוח רכוש

להלן סוגי כיסויים עיקריים של ביטוחי הרכוש שמשווקת הקבוצה בענף ביטוח רכוש:

(1) **ביטוח דירות (מקיף דירות)** - ביטוח מבנה דירה וביטוח תכולת דירה למגורים.

תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (תנאי חוזה לביטוח דירות ותכולתן), התשמ"ו-1986 (להלן בסעיף זה: "התקנות") מגדירות את היקף הכיסוי הביטוחי המינימאלי למבנה דירה ותכולתה, כהגדרתן בתקנות (להלן: "הפוליסה התקנית דירה"). על פי התקנות, ביטוח דירות כולל כיסוי לתכולה ולמבנה כנגד סיכוני אש, פריצה, כיסוי נזקי טבע, רעידת אדמה ונזקי צנרת. חברת הביטוח יכולה לשנות את הפוליסה התקנית

דירה רק אם השינוי הינו לטובת המבוטח. למבוטח ניתנת אפשרות לוותר בכתב על כיסוי לרעידת אדמה.

(2) **אובדן רכוש ומקיף בתי עסק** - ביטוחים המכסים אבדן רכוש שאינו דירת מגורים ותכולתה או רכב מנועי (למשל סחורות, מכונות, ציוד, מפעלים וכו'). ביטוח בתי עסק כולל כיסוי לתכולה ולמבנה כנגד סיכונים אש, פריצה, כיסוי נזקי טבע ורעידת אדמה. ניתן לרכוש בביטוחים אלה כיסוי לנזק תוצאתי של אובדן רווחים. פוליסות בתי עסק נמכרות בדרך כלל כפוליסות מטרייה הכוללות גם ביטוחי חבויות.

(3) **ביטוח משכנתאות** - כולל ביטוח מבנה עבור לווים הנוטלים משכנתא למימון רכישת דירות. פוליסות אלו משועבדות לטובת המלווה. ביטוח זה נמכר בדרך כלל בשילוב עם ביטוח חיים (ריסק) לכיסוי יתרת ההלוואה במקרה של מות המבוטח.

(4) **ביטוח ימי, כלי טיס וכלי שיט** - ביטוח המכסה נזק או אבדן הקשורים לסיכונים תעופה או שיט. ביטוח כלי שיט מכסה גופי אניות; ביטוח כלי טיס כולל ביטוח גופי מטוסים וביטוח תאונות נסיעה; וביטוח ימי מכסה הובלת מטענים בים ובאוויר.

(5) **מטענים בהובלה** - ביטוח המכסה אובדן או נזק למטען הנגרם במסגרת הובלה יבשתית.

(6) **ביטוח הנדסי (ביטוח שבר מכני)** - ביטוח המכסה נזקים לציוד הנובעים מהפעלתו, בניגוד לנזקים הנגרמים על ידי גורמים חיצוניים בלתי תלויים.

(7) **ביטוח הנדסי (עבודות קבלניות)** - כיסוי לעבודות קבלניות, ציודן וחומרים, מפני נזק תאונתי.

(8) **ביטוח הנדסי (עבודות הקמה)** - כיסוי לעבודות הקמה של מערכות מכניות, ציודן וחומרים, מפני נזק תאונתי.

(9) **ביטוח הנדסי (ציוד מכני הנדסי)** - כיסוי מפני נזק תאונתי לציוד מכני הנדסי.

(10) **ביטוח ציוד אלקטרוני** - כיסוי לנזק תאונתי, למערכות מתח נמוך ולכיסוי הוצאות שחזור מידע מחשבים ושכירת ציוד חלופי.

(11) **ביטוח סיכונים טרור** - ביטוח שיורי (מעל תקבולי מס רכוש) המכסה נזק פיזי לרכוש ואובדן רווח גולמי בשל מעשה טרור.

6.1.2.3 ביטוח בריאות

ביטוח בריאות לטווח קצר מורכב משני ענפי ביטוח: ביטוח תאונות אישיות וביטוח מחלות ואשפוז (ביטוח נסיעות לחו"ל וביטוח עובדים זרים ותיירים).⁷

6.1.2.4 יתר ענפי הביטוח

(1) ביטוח ערבויות ביצוע וערבויות פיננסיות

הקבוצה משווקת ערבויות ביצוע שמהותן התחייבויות לשיפוי המוטב בגין הפרת התחייבות המבוטח כלפיו. הפוליסות מונפקות לטובת מזמיני עבודה בפרויקטים ומיועדות להבטיח עמידה בהתחייבויותיהם של קבלנים, יזמים וגופים גדולים נוספים בביצוע פרויקטים, כפי שסוכמו בין הצדדים.

בנוסף, הקבוצה משווקת ערבויות פיננסיות שמהותן התחייבות לשיפוי המוטב בגין הפרת התחייבות פיננסית של המבוטח כלפיו.

⁷ ענף מחלות ואשפוז כולל גם ביטוח הוצאות רפואיות וביטוח שיניים שהינם פוליסות לטווח ארוך ולכן נכללו ביטוחים אלו בתחום ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח.

(2) ביטוח ערבות חוק המכר

הקבוצה משווקת ביטוח המכסה את השקעתם של רוכשי יחידות דיור כנגזר מחוק המכר (דירות) תשל"ג 1973 וחוק המכר (דירות) (הבטחת השקעות רוכשי דירות), התשל"ה - 1974. ביטוח זה תואם את ההנחיות בחוק המכר ולרוב תקופת הביטוח שלו ארוכה (מעל שנה). הסיכון בפוליסות אלו הולך ופוחת עם הזמן כתוצאה מהתקדמות הבנייה וקבלת החזקה בנכס. בהתאם להוראות הפיקוח, ההכרה ברווח מהכנסות החברה מענף זה נדחות לתקופה של 5 שנים. החברה מנפיקה פוליסות אלו לקבלנים, בין אם באמצעות שיווק ישיר לקבלן או באמצעות בנקים המספקים מימון לפרויקט הבנייה.

(3) ביטוח דמי מחלה

הקבוצה משווקת ביטוח דמי מחלה המכסה את חבותו של המבוטח (המעסיק) כלפי עובדיו לתשלום ימי מחלה. חבות המעביד לתשלום כפופה להוראות הדין (חקיקה, תקנות, הסכמים קיבוציים וצווים הרחבה) לעניין זכויות עובדים.

הקבוצה משווקת פוליסות ישירות באמצעות תשתית החברות המבוטחות בקרן הפנסיה של הקבוצה, וכן באמצעות סוכנים.

(4) סיכונים אחרים

הקבוצה מנפיקה פוליסות המכסות סיכונים שונים אשר לא נכללו בענפים שלעיל מאחר והכיסויים הינם בסכומים לא מהותיים. לדוגמא: החברה מנפיקה פוליסות לכיסוי הוצאות משפטיות.

6.1.3 מגבלות, חקיקה, תקינה ואילוצים מיוחדים החלים על תחום הפעילות

פעילות הקבוצה בתחום זה כפופה להוראות הדין החלות על מבטחים, חוק הפיקוח וחוק חוזה הביטוח והתקנות שהוצאו על פיהם וכן להוראות המפקח, כפי שמתפרסמות מעת לעת.

להלן יפורטו הוראות החקיקה המרכזיות המתייחסות לענפים השונים בתחום ביטוח כללי.

למגבלות החקיקה המרכזיות החלות על הקבוצה בכלל פעילותה ראה סעיף 8.2 להלן.

6.1.3.1 ביטוח חבויות

להלן יפורטו מגבלות החקיקה המרכזיות החלות על הקבוצה בפעילותה בענף ביטוח חבויות:

(1) חוק חוזה הביטוח

בהתאם להוראות חוק חוזה הביטוח, בביטוח חבויות (המכונה בחוק "ביטוח אחריות"), התביעה לתגמולי ביטוח אינה מתיישנת כל עוד לא התיישנה תביעת הצד השלישי נגד המבוטח. כן קובע חוק זה, כי ביטוח חבויות מכסה גם הוצאות משפט סבירות שעל המבוטח לשאת בשל חבותו, אף אם הוצאות אלה הן מעל לסכום הביטוח.

(2) הלכת אטינגר ("השנים האבודות")

בחודש מרץ 2004 ניתן על ידי בית המשפט העליון פסק דין הקובע כי יש להכיר בזכאותו של ניזוק (או עזבונו) לפיצויים בגין שנות השתכרותו האבודות, שהן השנים שבהן קוצרה תוחלת חי העבודה של הניזוק כתוצאה מפגיעתו בתאונה ("השנים האבודות"). בכך הפך בית המשפט העליון הלכה לפיה לא זכאי היה הניזוק (או עזבונו) לפיצויים בגין ראש נזק זה (להלן: "הלכת השנים האבודות" או "הלכת אטינגר"). בחודש דצמבר 2004 דחה בית המשפט העליון עתירה שהוגשה לקיום דיון נוסף בפסק הדין הנזכר לעיל.

בפסק דין נוסף של בית המשפט העליון מפרברואר 2006, נקבע כי הלכת השנים האבודות חלה גם על תביעות תלויות ועומדות ועל

תאונות שאירעו קודם לפרסום ההלכה, אך אין בה כדי לאפשר דיון מחודש בפסקי דין, לרבות פסקי דין מכוח פשרה, שניתנו קודם לכן.

במהלך שנת 2006, קבע בית המשפט העליון, בשני פסקי דין שונים, את שיטת חישוב הפיצוי בהתאם להלכת השנים האבודות בהתייחסו לכך שיש לצרף למרכיב החיסכון גם הכנסה מפנסיה במקרים בהם המנוח השתכר כך כחלק משכרו (הפרשות לפנסיה). כמו כן נקבע כי יש לכלול בחישוב, במקרים הרלוונטיים, צירוף ראש נזק של אובדן שירותי אב או אם. מכיוון שהלכה זו נוגעת לאחוז קטן מסך התיקים בתחום, ההשפעה על כלל התביעות, נמוכה יחסית. בשנת 2008 נתן בית המשפט העליון פסק דין נוסף לפיו יש לפצות את יורשי המנוח גם על אובדן קצבת זקנה מביטוח לאומי.

6.1.3.2 ביטוח רכוש

לתקנות העיקריות החלות בענף זה, ראה סעיף 6.1.2.2. לעיל.

6.1.3.3 ביטוח בריאות

להלן יפורטו מגבלות החקיקה המרכזיות החלות על הקבוצה בפעילותה בענף ביטוח בריאות, וכן עיקרי ההוראות הרגולטוריות שפורסמו בשנתיים האחרונות בענף זה:

(א) חוק עובדים זרים (איסור העסקה שלא כדין והבטחת תנאים הוגנים), התשנ"א-1991

בשנת 2000 תוקן החוק (תיקון מס' 3) כך שעל מעביד מוטלת החובה להסדיר לעובד זר המועסק על ידו ביטוח רפואי שיכלול סל שירותים לפי קביעת שר הבריאות בצו.

(ב) תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (תנאים בחוזה הביטוח) (הוראות למצב רפואי קודם), התשס"ד-2004

בחודש ינואר 2004 פורסמו תקנות, שנועדו להסדיר את אופן שימוש המבטח בסייג לחבות המבטח בשל מצב רפואי קודם, להבטיח כיסוי ביטוחי ראוי למשך כל תקופת הביטוח ולמנוע ביצוע חיתום בעת התביעה לתשלום תגמולי ביטוח.

6.1.4 שינויים בהיקף הפעילות בתחום, ברווחיות ובתמחיל הלקוחות

היקף הפעילות

לאור התפתחות האקלים השיפוטי ופסיקת בתי המשפט ביחס לחברות ולנושאי המשרה בהן, ניכרת דרישה מוגברת לכיסוי ביטוחי באחריות מקצועית וכן לכיסוי ביטוחי לדיקטורים ונושאי משרה.

הביקוש לביטוחי רכוש מושפע מהמצב הכלכלי במשק.

בהתאם לדוחות הכספיים של חברות הביטוח, בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2009 חל גידול של 6% בהיקף ההכנסות בתחום לעומת התקופה המקבילה בשנת 2008 לרמה של כ- 5.3 מיליארד ש"ח.

רווחיות

בשנת 2009 רשמה הקבוצה רווח של כ- 100 מיליון ש"ח בהשוואה להפסד של כ- 0.3 מיליון ש"ח בשנת 2008. השינוי נובע מגידול בהכנסה מהשקעות שהסתכמו ב- 76 מיליון ש"ח בשנת 2009 בהשוואה לסך 37 מיליון ש"ח אשתקד. כמו כן, שופרו התוצאות החיתומיות בביטוח אובדן רכוש, דירות וקטן ההפסד בביטוח חבות מעבידים. בשנת 2009 חלה הרעה בתוצאות החיתומיות בענפי אחריות צד ג', אחריות לדיקטורים וביטוח הנדסי.

בעוד שתחום הדירות, הנכלל בביטוח רכוש, הינו מוצר הנמכר ללקוחות פרטיים ולכן מוטה שיקולי מחיר, שאר ענפי הרכוש מושפעים יותר מאיכות השירות ומקצועיות החיתום של הקבוצה, הואיל ומדובר בלקוחות עסקיים המתיעצים לעיתים עם יועצי ביטוח.

6.1.5 שינויים בהסדרי ביטוח משנה בתחום

לתיאור השינויים בהסדרי ביטוח המשנה בתחום ראה סעיף 6.7 להלן.

6.2 מוצרים ושירותים

סעיף זה כולל תיאור כללי ותמציתי של מוצרי ביטוח וכיסויים ביטוחיים. התנאים המלאים והמחייבים הם התנאים המפורטים בכל פוליסה ו/או חוזה ביטוח, לפי העניין. התיאור הינו לצרכי דוח זה בלבד ולא ישמש לצרכי פרשנות הפוליסה.

6.2.1 ביטוח חבויות

6.2.1.1 כללי

ענפי החבויות מכסים את המבוטח בשל חבות שהוא עשוי לחוב בה בשל אחריותו מתוקף כל דין, ובפרט מתוקף הוראות פקודת הנזיקין.

ביטוחי חבויות ניתן לערוך על פי אחד משני בסיסי שיפוי:

בסיס אירוע (Occurrence Basis) - נשוא החבות המכוסה הוא קיומו של אירוע הנזק במשך תקופת הביטוח.

בסיס הגשת תביעה (Claims Made Basis) - נשוא החבות המכוסה לפי בסיס זה הוא הגשת התביעה לחברת הביטוח במשך תקופת הביטוח, ובתנאי שהאירוע שהוביל להגשת התביעה נופל אף הוא בתוך תקופת הביטוח או בתוך תקופה רטרואקטיבית שהוגדרה בפוליסה.

6.2.1.2 המוצרים המרכזיים אותם משווקת הקבוצה בענף החבויות, הינם כדלקמן:

ביטוח חבות מעבידים - כיסוי למבוטח בגין אחריותו לנזקי גוף הנגרמים לעובד כמפורט בסעיף 6.1.2.1(ו) לעיל. ניתן לרכוש ביטוח זה כמוצר עצמאי או ככיסוי נוסף במסגרת פוליסת מטריה עסקית או במסגרת פוליסת ביטוח דירה. דמי הביטוח נקבעים כפונקציה של מספר משתנים, כאשר המרכזיים שבהם - מספר העובדים המועסקים, היקף שכר העבודה השנתי שמשלם המעסיק, סוג פעילות המעסיק, גבול האחריות הרצוי, ניסיון התביעות של המבוטח, אמצעי ההגנה הקיימים בעסק וכדומה. ביטוח זה נערך בדרך כלל על בסיס אירוע. הגשת התביעה יכולה להיעשות לאחר תקופת הביטוח בתוך תקופת ההתיישנות.

ביטוח צד שלישי - הפוליסה לביטוח אחריות כלפי צד שלישי מכסה את חבותו של המבוטח על פי כל דין, בגין נזקי גוף או רכוש שנגרמו לצד שלישי (שלא בגין שימוש ברכב מנועי), שאינם עובדי המבוטח, כמפורט בסעיף 6.1.2.1(2) לעיל. ניתן לרכוש ביטוח זה כמוצר עצמאי או ככיסוי נוסף במסגרת פוליסת מטריה עסקית או במסגרת פוליסת ביטוח דירה. דמי הביטוח נקבעים כפונקציה של מספר משתנים, כאשר המרכזיים שבהם - עיסוק המבוטח, היקף פעילות המבוטח, גבול האחריות הרצוי, ניסיון התביעות של המבוטח, חשיפה למפגעים או סיכונים סביבתיים, אמצעי ההגנה הקיימים בעסק וכדומה. ביטוח זה נערך בדרך כלל על בסיס אירוע.

ביטוח אחריות מקצועית - ביטוח המכסה את חבותו של בעל מקצוע בגין כשל בביצוע חובתו המקצועית שתוצאתו היא נזק לצד שלישי כמפורט בסעיף 6.1.2.1(3) לעיל. ביטוח זה נמכר כפוליסה עצמאית או כפוליסה משולבת עם ביטוח אחריות מוצר. הכיסוי בפוליסה מוגבל לאירועים תאונתיים ואינו מכסה מעשים מכוונים של המבוטח. המשתנה העיקרי המשפיע על דמי הביטוח הוא עיסוקו של המבוטח, כאשר גם להיקף הפעילות, גבול האחריות הרצוי, ותק במקצוע, מספר העובדים, מחזור ההכנסות, ניסיון התביעות של המבוטח והתחום הטריטוריאלי של הכיסוי והשיפוט השפעה ניכרת על תעריף דמי הביטוח. ביטוח זה נערך על בסיס הגשת תביעה.

ביטוח אחריות המוצר - ביטוח המכסה את חבותו של המבוטח בגין נזק שנגרם על ידי מוצרים שיוצרו על ידו כמפורט בסעיף 6.1.2.1(4) לעיל. ביטוח זה נמכר כפוליסה עצמאית או כפוליסה משולבת עם ביטוח אחריות

מקצועית. המשתנה העיקרי המשפיע על דמי הביטוח הוא עיסוקו של המבוטח, כאשר גם להיקף הפעילות, קיום פעילות ייצוא, התקופה הרטרואקטיבית הנדרשת, גבול האחריות הרצוי, ניסיון התביעות של המבוטח והתחולה הטריטוריאלית של הכיסוי השפעה על תעריף דמי הביטוח. ביטוח זה נערך, בדרך כלל, על בסיס הגשת תביעה.

ביטוח דירקטורים ונושאי משרה - ביטוח המכסה דירקטורים ונושאי משרה בשל חבות חוקית שהופרה על ידי הדירקטורים ונושאי המשרה בתוך תקופת הביטוח. ביטוח זה נמכר כפוליסה עצמאית או בשילוב עם ביטוח אחריות מקצועית לחברות פיננסיות וחברות היי-טק בלבד. דמי הביטוח בענף זה מתבססים על מספר משתנים, כאשר המרכזיים מביניהם: גבול האחריות הרצוי, ניסיון התביעות של המבוטח, תחום העיסוק של החברה, הרכב בעלי המניות, המבנה והחוסן הפיננסיים של החברה והיות החברה ציבורית או פרטית. ביטוח זה נערך בדרך כלל על בסיס הגשת התביעה.

ביטוח חבויות הינו לרוב פוליסה לתקופה של עד שנה.

6.2.1.3 ביטוח רכוש

להלן מוצגים ושירותים עיקריים המשווקים על ידי הקבוצה בענף זה:

6.2.1.3.1 פוליסות לביטוח דירה

לקבוצה שלושה סוגים של פוליסות ביטוח מבנה ותכולה לדירה (המבוססות על הפוליסה התקנית דירה כמפורט בסעיף 6.1.2.2(1) לעיל):

TOP HOUSE - פוליסה לביטוח מבנה ותכולת דירה המבוססת על הפוליסה התקנית דירה. המוצר מכיל חבילת כיסויים רחבה הכוללת שירות תיקון מכשירי חשמל, שירות ביקור רופא, שירותי חירום וכו'.

רימון דירות - פוליסה לביטוח מבנה ותכולת דירה המבוססת על הפוליסה התקנית דירה, המכסה סיכונים נקובים.

רימון 2000 לדירה - פוליסה רחבה המבוססת על הפוליסה התקנית דירה המספקת למבוטח ביטוח "כל הסיכונים" למבנה ותכולת הדירה, למעט חריגים נקובים.

בפוליסות ביטוח כאמור לעיל, ניתן לרכוש כיסויים נוספים המסופקים על ידי נותני שירותים חיצוניים, כמפורט בסעיף 6.8 להלן.

דמי הביטוח נקבעים בהתבסס על מאפייני הסיכון של המבוטח, הכוללים, בין היתר, את קומת המגורים של המבוטח, ניסיון התביעות של המבוטח וסכום הביטוח המבוקש. על מנת להעריך את הסיכון, עורכת החברה סקרי תכולה וסקרי סיכונים והגנות תקופתיים.

6.2.1.3.2 פוליסות לביטוח בתי עסק

לקבוצה מספר סוגים של פוליסות לביטוח בתי עסק (המבוססות על פוליסות הרכוש כמפורט בסעיף 6.1.2.2(2) לעיל):

רימון עסקים - פוליסה מורחבת לבתי עסק המעניקה כיסוי מקיף למבנה העסק וכיסוי "כל הסיכונים", למעט חריגים נקובים, לתכולת בית העסק.

TOP OFFICE - פוליסה לביטוח מבנה המשרד ותכולתו המעניקה כיסוי "כל הסיכונים", הכולל, בין היתר, הרחבות כגון: כיסוי תכולה המועברת זמנית למקום אחר, דמי שכירות למשרד חלופי, שחזור מסמכים וביטוח תאונות אישיות, למעט חריגים נקובים.

רימון 2000 חנות בקניון - פוליסה לביטוח חנות בקניון
המעניקה כיסוי "כל הסיכונים", למעט חריגים נקובים.
הכיסוי כולל, בין היתר, אובדן רווחים, ביטוח כספים, ביטוח
תאונות אישיות, ביטוח ציוד אלקטרוני, כיסוי נזק או אובדן
לאמצעי אגירת נתונים ושיחזור מידע.

דמי הביטוח בענפים אלו נקבעים, בין היתר, על פי ניסיון
התביעות של המבוטח, רמת הסיכון של העסק, האסטרטגיה
העסקית של החברה וסכום הביטוח הרצוי. על מנת להעריך
את הסיכון עורכת החברה סקרי סיכון מוקדמים מעת לעת.

ביטוח בריאות

6.2.1.3.3

להלן פירוט סוגי פוליסות ביטוח בריאות, שמשווקת הקבוצה
בתחום זה:

(א) ביטוח נסיעות לחו"ל

ביטוח נסיעות לחו"ל מעניק סל של כיסויים ביטוחיים
למבוטחים במהלך שהותם בחו"ל. הסל כולל, בין
היתר, כיסוי בגין מחלות, תאונות ואירועים רפואיים
שונים, כמו גם נזקים לצד ג' ונזקי כבודה.

תקופת הביטוח בפוליסות אלה היא בדרך כלל קצרת
טווח ונקובה בימים, בהתאם לתקופת שהיית המבוטח
בחו"ל.

(ב) ביטוח רפואי לעובדים זרים ותיירים

על מנת לענות על צורכיהם המיוחדים של תושבי חוץ
המגיעים לארץ כעובדים (לעיל ולהלן: "**עובדים זרים**")
קבעה הממשלה בחקיקה מיוחדת לעניין זה חובת
ביטוח רפואי החלה על המעביד תוך הגדרת כיסוי
מינימאלי בצו. הקבוצה משווקת תכנית ביטוח
לעובדים זרים בהתאם לדרישות הצו. הפוליסה
משווקת באמצעות סוכנים מורשים לפרטים ולקבוצות
באמצעות מעבידים. הביטוח כולל, בין השאר, כיסוי
למימון הוצאות אשפוז בבית חולים ציבורי בישראל,
לרבות הוצאות חדר מיון (גם אם לא מלווה באשפוז),
חדר ניתוח, שכר מנתח ורופא מרדים, טיפול נמרץ,
תרופות בהתאם לסל התרופות, ייעוץ ובדיקות, מימון
הוצאות העברת המבוטח באמבולנס ממקום האירוע
לבית החולים ומימון כרטיס טיסה עבור המבוטח
במידה והמבוטח אינו מסוגל לעבוד עקב מחלה.
בנוסף, ניתן להוסיף לפוליסה זו, פיצוי חד פעמי
למקרה מוות או נכות צמיתה מתאונה, טיפול חירום
בשיניים והעברת גופה לארץ המוצא.

כמו כן, משווקת הקבוצה פוליסה לביטוח הוצאות
רפואיות לתיירים השוהים בישראל. כיסוי זה דומה
בעיקרו לביטוח הניתן לעובדים זרים, אך מוגבל
בסכום מקסימאלי.

(ג) פוליסות תאונות אישיות

ביטוח תאונות אישיות מעניק פיצוי בסכום נקוב
בהתאם להעדפות המבוטח בשל אירועים תאונתיים
הגורמים לנכות (זמנית ו/או קבועה) ו/או למות
המבוטח. בנוסף, כולל הכיסוי לעתים גם פיצוי שבועי
בגין אובדן כושר עבודה כתוצאה מתאונה.

תקופת הביטוח בפוליסות אלה היא בדרך כלל שנתית.
הביטוח נמכר בעיקר לפרטים ולעיתים גם במסגרת
קבוצתית.

6.2.1.3.4 יתר ענפי הביטוח

לפירוט עיקרי המוצרים ראה סעיף 6.1.2.4 לעיל.

6.3 פילוח נתונים עבור מוצרים ושירותים

להלן טבלה הכוללת נתונים לגבי התפלגות הפעילות של הקבוצה בתחום (באלפי ש"ח):

2007	2008	2009	
736,092	763,051	777,996	פרמיה ברוטו (כולל דמים)
459,262	439,128	376,973	פרמיה בשייר עצמי
			תשלומים ושינוי
			בהתחייבויות בגין חוזי
435,829	472,682	441,911	ביטוח ברוטו
			תשלומים ושינוי
			בהתחייבויות בגין חוזי
257,217	291,093	239,732	ביטוח בשייר

הפרמיה ברוטו של הקבוצה בשנת 2009 גדלה בכ- 2% לעומת שנת 2008.

פילוח התביעות המשולמות דירות, ברוטו (באלפי ש"ח):

2007	2008	2009	
39,046	41,828	35,725	פריצה
25,582	34,086	16,161	נזקי צנרת
8,613	15,112	10,959	שריפה
1,153	8,752	7,834	נזקי טבע
<u>13,901</u>	<u>17,977</u>	<u>36,113</u>	אחר
88,295	117,755	106,792	סה"כ תביעות משולמות
759	5,642	(416)	שינוי בהתחייבות בגין חוזי ביטוח ברוטו
89,054	123,397	106,376	סה"כ תשלומים ושינוי בהתחייבות בגין חוזי ביטוח ברוטו

בשנת 2009 חל קיטון בתביעות המשולמות לעומת התקופה המקבילה אשתקד, בין היתר בשל
נזקי הקרה שאירעו בינואר 2008, אשר השפיעו לרעה על התביעות באותה שנה.

6.4 לקוחות

בתחום ביטוח כללי הקבוצה מבטחת לקוחות פרטיים, עסקיים וכן לקוחות מוסדיים. החברה
מבצעת חיתום פרטני לכל מבוטח, למעט קולקטיביים ישנים של בנקים למשכנתאות. בענף
ביטוח בריאות הכלול בתחום זה הקבוצה מתמקדת בעיקר בביטוחי פרט.

לקבוצה אין לקוח שהכנסותיה ממנו מהוות 10% או יותר מסך הכנסות הקבוצה בתחום
הפעילות וכן אין לקבוצה תלות בלקוח בודד או במספר מצומצם של לקוחות בתחום זה.
בנוסף, לא ידוע לקבוצה על מאפיינים קבועים של לקוחותיה בתחום ביטוח כללי.

התפלגות דמי הביטוח מלקוחות ברוטו*:

סוג הלקוח	שיעור מסך הכנסות	
	2009	2008
קולקטיבים ומפעלים גדולים	24%	23%
פרטיים ולקוחות עסקיים קטנים	76%	77%
סה"כ	100%	100%

* החלוקה בענפי החבויות בוצעה לפי גבולות אחריות.

פרופיל התיק הביטוחי של הקבוצה מוטה לקוחות עסקיים קטנים.

שיעור החידושים בתחום מקיף דירות בשנת 2009 עמד על כ- 88% לעומת שיעור חידושים של כ- 89% בשנת 2008.

דמי ביטוח לפי שנות ותק (מקיף דירות בלבד):⁸

מספר שנות ותק	דמי הביטוח באלפי ש"ח	שיעור מסך הכנסות	
	2009	2008	2007
ללא ותק	37,546	46,124	39,416
ותק שנה	27,129	41,136	31,205
ותק שנתיים	29,733	31,409	21,351
למעלה משלוש שנות ותק	122,625	91,122	72,264
סה"כ	217,033	209,791	164,236
	100%	100%	100%

6.5 שיווק והפצה

החברה משווקת את פוליסות הביטוח שלה בתחום באמצעות סוכנים עצמאיים ומשלמת להם עמלות מכירה מסוגים שונים ובעיקר כשיעור מדמי הביטוח.

בענף ביטוח רכוש לחברה קיימות התקשרויות עם סוכנויות בבעלות בנקים, לעניין ביטוח אגב הלוואות משכנתא. ביטוח מקיף דירות ללווי בנקים למשכנתאות נמכר בחלקו באמצעות הבנקים למשכנתאות בפוליסה קבוצתית.

לקבוצה אין סוכן אשר היקף פעילותו מהווה מעל 10% מדמי הביטוח בתחום הפעילות.

לתיאור הנושא ברמת הקבוצה ראה סעיף 8.7 להלן.

להלן פרטים לגבי שיעור העמלות (כולל מע"מ) מפרמיה ברוטו בתחום הפעילות:

	2009	2008	2007
שיעור עמלות ביטוח מפרמיה ברוטו	20.6%	21%	18%

⁸ הנתונים אינם כוללים בנקים למשכנתאות.

6.6 התפתחות התביעות התלויות ברוטו ובשייר

לתיאור העתודות בביטוח כללי ותביעות תלויות ברמת הקבוצה, ראה סעיף 1.3.2 לעיל.

6.6.1 ביטוח חבויות

להלן התפתחות התביעות התלויות בענף ביטוח חבויות לגבי שנות החיתום בתקופות המתוארות בדוח:

	2007		2008		2009	
	ברוטו	בשייר	ברוטו	בשייר	ברוטו	בשייר
הפרשה לתחילת השנה	794,190	618,855	778,550	572,027	683,682	509,606
הכנסות מפרמיה ומהשקעות	64,141	57,629	36,102	22,576	36,007	32,864
עמלות והוצאות	16,156	1,685	14,692	14,683	12,682	12,522
תשלומי תביעות	90,764	70,419	155,353	78,830	63,933	54,621
הפרשות לסוף השנה	688,437	534,588	589,457	473,479	576,539	432,725
עודף (גרעון) בהפרשות	62,974	69,792	55,150	27,611	66,535	42,602
סכום העודף בהפרשות הנובע משחרור הרווח מעתודה	76,368	43,169	98,785	56,058	94,969	67,278

6.6.2 ביטוח רכוש

להלן התפתחות התביעות התלויות בענף ביטוח רכוש לגבי התביעות שאירעו בתקופות המתוארות בדוח:

	2007		2008		2009	
	ברוטו	בשייר	ברוטו	בשייר	ברוטו	בשייר
תביעות תלויות לראשית השנה (כולל IBNR)	169,268	68,064	160,342	60,043	132,402	51,501
תשלום תביעות במשך השנה	85,365	30,321	86,957	37,145	69,586	27,084
תביעות תלויות לסוף השנה (כולל IBNR)	83,451	29,631	79,421	30,094	62,290	21,770
עודף (גרעון) בהערכות	452	8,112	(6,036)	(7,196)	526	2,647

הנתונים בכל שנת נזק אינם כוללים את נתוני שנת הנזק השוטפת, מכאן שיתרת הסגירה של כל שנת חיתום אינה תואמת את יתרת הפתיחה של שנת הנזק הבאה אחריה.

6.7 ביטוח משנה

התקשרויות החברה עם מבטחי משנה בכל ענפי הביטוח בתחום מתחדשות משנה לשנה.

בתחום הפעילות, מתקשרת הקבוצה עם מבטחי המשנה שלה בחוזים כלליים מסוג Excess of Loss. בענף ביטוח חבויות ביטוחי חבות מעבידים, ביטוחי צד ג', ביטוחי אחריות המוצר וביטוחי אחריות מקצועית מאוגדים בחוזה ביטוח משנה אחד מסוג Excess of Loss, המבוסס על שנת הנזק. בתחום ביטוח אחריות דירקטורים תחת ענף ביטוח חבויות, קיים הסכם ביטוח משנה נפרד גם הוא על בסיס Excess of Loss, המבוסס על שנת החיתום של הפוליסה.

בענף ביטוח רכוש מתקשרת החברה בחוזים יחסיים ובחוזי Excess of Loss המגנים על החברה כנגד קטסטרופה.

בעסקים מסוימים, בהם גבולות האחריות חורגים מהגבולות המותרים בהסכמי ביטוח המשנה, או שהכיסוי הנדרש אינו נכלל בהסכמי ביטוח המשנה, נרכש ביטוח משנה ספציפי

(פקולטטיבי). סוג ביטוח המשנה הנרכש (יחסי/לא יחסי) משתנה בהתאם למהות הסיכון והיצע הכיסוי בשוק ביטוח המשנה.

בהסכמי ביטוח משנה היחסיים, בענפים הכוללים מרכיב קטסטרופה, מגבילים מבטחי המשנה את התשלום בגין אירוע בודד בשיעור מוסכם מסכום הביטוח המכוסה.

בביטוחי דירות אגב משכנתא, הנמכרים באמצעות הבנקים, נרכש, במרבית המקרים, ביטוח משנה ספציפי ("פקולטטיבי").

לתיאור התקשרות הקבוצה עם מבטחי המשנה ובפרט התקשרות בהסכם ביטוח משנה רב-ענפי Multi-Line ראה סעיף 8.4 להלן.

6.7.1 ביטוח חבויות

דירוג מבטחי המשנה, לפי S&P, איתם התקשרה החברה בחוזים בענף ביטוח חבויות בשנים 2008 ו-2009 הינו: AAA, A-, A+, A.

שיעור ההעברה של סיכון הקבוצה למבטחי משנה שלה בתחום הפעילות נאמד ברמה של כ- 32% מדמי הביטוח נכון למועד הדוח.

מבטחי משנה שחלקם בפרמיה בענף חבויות מהווה מעל 10% מסך פרמיות ביטוח המשנה בתחום (באלפי ש"ח) בתקופות המתוארות בדוח:

שם מבטח המשנה	דירוג S&P	מדינה	2009		2008		2007	
			פרמיה לביטוח משנה	אחוז מכלל פרמיות לביטוח משנה	פרמיה לביטוח משנה	אחוז מכלל פרמיות לביטוח משנה	פרמיה לביטוח משנה	אחוז מכלל פרמיות לביטוח משנה
Everest Reinsurance Co.	-AA	ארה"ב	---	---	15,212	19%	---	---
Lloyd's	+A	אנגליה	24,322	22%	---	---	24,734	35%
Swiss Reinsurance Co	+A	שווייץ	42,956	39%	---	---	---	---
Trans Re Zurich	-AA	שווייץ	---	---	44,936	57%	---	---

התפלגות פרמיית ביטוח משנה בתחום:

קבוצת דרוג מרכזת דירוג S&P	פרמיה שנרשמה לטובת מבטח המשנה (באלפי ש"ח)			שיעור מסה"כ לענף פעילות		
	2009	2008	2007	2009	2008	2007
A- ומעלה	102,680	68,761	66,988	94%	87%	94%
BBB- עד BBB+	365	419	517	---	---	1%
נמוך מ-BBB-	6,505	9,943	3,483	6%	13%	5%
סה"כ	109,550	79,123	70,988	100%	100%	100%

6.7.2 ביטוח רכוש ואחרים

דירוג מבטחי המשנה, לפי S&P, איתם התקשרה החברה בחוזים בענפי ביטוח רכוש וביטוח ואחרים בשנים 2008 ו-2009 הינו: AAA, A-, A, A+, AA-.

שיעור ההעברה של סיכון הקבוצה למבטחי משנה שלה בתחום הפעילות נאמד ברמה של כ-55% מדמי הביטוח נכון למועד הדוח.

מבטחי משנה שחלקם בפרמיה בענף ביטוח רכוש ואחרים מהווה מעל 10% מסך פרמיות ביטוח המשנה בתחום (באלפי ש"ח) בתקופות המתוארות בדוח:

שם מבטח המשנה	דירוג S&P	מדינה	2009		2008		2007	
			פרמיה לביטוח משנה	אחוז מכלל פרמיות לביטוח משנה	פרמיה לביטוח משנה	אחוז מכלל פרמיות לביטוח משנה	פרמיה לביטוח משנה	אחוז מכלל פרמיות לביטוח משנה
Allianz SE	AA-	גרמניה	---	---	---	---	22,780	11%
Everest Reinsurance Co.	AA-	ארה"ב	44,612	15%	43,411	18%	27,710	13%
Swiss Reinsurance	A+	שוויץ	52,773	18%	---	---	---	---

התפלגות פרמיית ביטוח משנה בתחום:

קבוצת דרוג מרכזת P&S דירוג		פרמיה שנרשמה לטובת מבטח המשנה (באלפי ש"ח)		שיעור מסה"כ לענף פעילות	
2009	2008	2007	2009	2008	2007
283,979	234,432	192,279	97%	96%	93%
260	2,315	7,438	0%	1%	4%
7,235	8,054	6,125	3%	3%	3%
291,473	244,802	205,842	100%	100%	100%

כמקובל בחוזים מסוג זה, אין עמלות המתקבלות ממבטחי המשנה (למעט בהסכמים פקולטיביים).

6.8 ספקים ונותני שירותים

בתחום ביטוח כללי הקבוצה מתקשרת בהסכמים עם נותני שירותים שונים בקשר עם התחייבות החברה כלפי רוכש הפוליסה.

בתחום ביטוח כללי הקבוצה רוכשת בעיקר שירותים נלווים מאת עורכי דין, חוקרים, רופאים, מוסדות רפואיים, רואי חשבון, מהנדסים וספקים נוספים, בין אם לצורך סילוק תביעות בענף ביטוח חבויות ובין אם לצורך אספקת שירות אשר רכש מבוטח במסגרת פוליסת הביטוח ובכללם שירותי תיקוני צנרת, שירותי תיקון מכשירי חשמל ביתיים ושירותי ביקור רופא.

בענף ביטוח הבריאות הספקים העיקריים של הקבוצה הינם רופאים, מרפאות ובתי חולים פרטיים למתן שירותים רפואיים בהתאם לפוליסות. בנוסף, קשורה הקבוצה בהסכמים עם מספר ספקי שירותי ניהול רפואי לצורך תפעול מערך השירותים השונים למבוטחים. ההתקשרות עם הספקים הנ"ל כוללת התחייבויות של הספק למתן השירות והסדרי תשלום באחת משתי דרכים עיקריות: תשלום עבור כל פעולה או תשלום קבוע הנגזר בין היתר ממספר המבוטחים בפועל (קפיטציה). בנוסף, הקבוצה התקשרה עם שתי רשתות בינלאומיות למתן שירותים רפואיים בחו"ל.

לקבוצה אין תלות בספק כלשהו, בפעילותה בתחום זה.

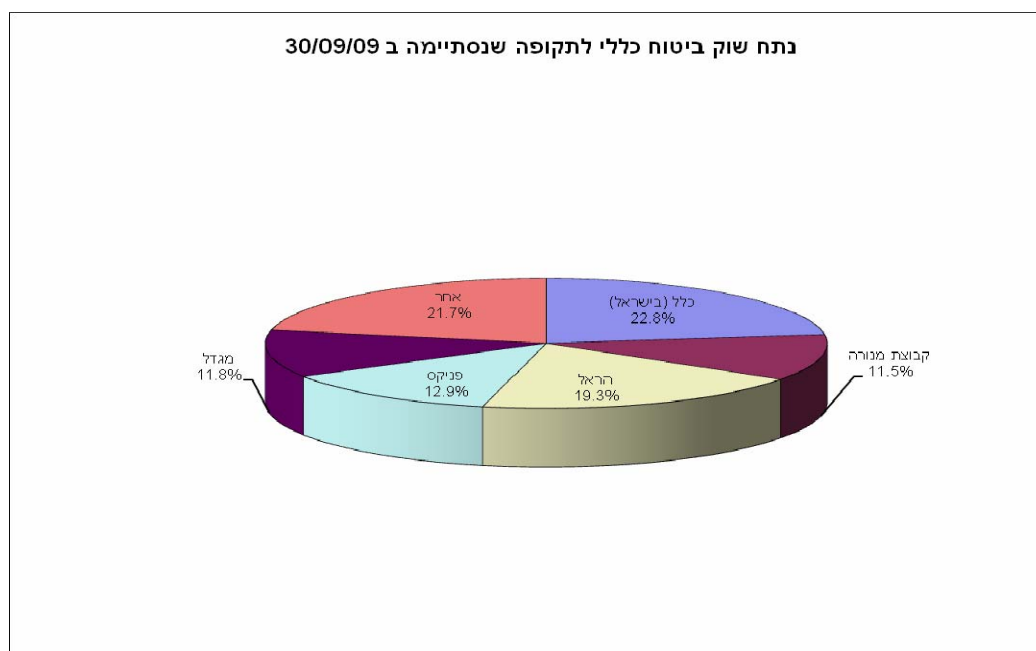
לתיאור הנושא ברמת הקבוצה ראה סעיף 8.5 להלן.

6.9 תחרות

בתחום זה מתחרה הקבוצה בכל חברות הביטוח במשק. שלושת חברות הביטוח הגדולות הפועלות בתחום הינן קבוצת הראל, קבוצת כלל וקבוצת הפניקס. על פי הדוחות כספיים של חברות הביטוח, חלקם של שלושת הגופים הגדולים בתחום בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2009 עמד על כ- 55% מסך דמי הביטוח ברוטו לעומת סך של כ- 56% בשנת 2008.

בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2009 קבוצת כלל מובילה בענף ומחזיקה בנתח שוק של כ-23% בדומה לנתח השוק שלה בשנת 2008. הקבוצה מחזיקה נתח שוק של כ-11.5% וממוקמת במקום הרביעי במשק וזאת בהשוואה לנתח שוק של כ-12.3% במקום הרביעי בשנת 2008. עיקר הירידה בנתח השוק מקורה בהחלטת החברה להקטין את חלקה בתחום ביטוחי הדירקטורים והאחריות המקצועית של בתי השקעות, לאור רמת הסיכון הגלומה בתחום זה.

נתוני נתח שוק לפי חברות מוצגים בתרשים להלן:

התחרות בתחום מושפעת הן מצד הביקוש למוצרים מצד החברות העסקיות השונות במשק והן מהיצע ואיכות המוצרים של חברות הביטוח. שוק ביטוח המשנה והשינויים החלים בו בתחום מהווים אף הם גורם מרכזי בתחרות. בנוסף, בביטוח העסקים הגדולים ובענף ביטוח הדירקטורים מיוצגים המבוטחים על ידי יועצי ביטוח, עובדה המחדדת את חשיבות איכות הכיסוי ובו בזמן גם יוצרת לחץ להורדת תעריפים. מוצרי הביטוח הכלולים בענף הרכוש, כגון ביטוח ימי, אווירי, הנדסי ואלקטרוני, דורשים מומחיות ספציפית ומעניקים כיסוי מורכב ועל כן, התחרות בהם מבוססת על איכות הכיסוי הביטוחי שמעניקה הקבוצה.

הגורמים המחזקים את מעמדה התחרותי של הקבוצה הינם: רמת השירות הגבוהה של הקבוצה ושל סוכניה; מכירת פוליסות חבויות (במיוחד פוליסת אחריות מעבידים וצד שלישי) ביחד עם מוצרים אחרים של הקבוצה (למשל פוליסות עסק); מוניטין הקבוצה בהתאמת המוצר לצרכי המבוטח ומתן שירות ברמה גבוהה למבוטחים הכולל ניהול סילוק תביעות יעיל. בנוסף, לחברה מודלים ונהלים חיתומיים הבאים לשמור על רמת הרווחיות הרצויה המנוטרת על ידי מערכות המאפשרות בקרה קפדנית ועדכנית על התוצאות השוטפות.

7. שירותים ומוצרים פיננסיים

7.1 מידע כללי על תחום הפעילות

7.1.1 כללי

פעילות הקבוצה בתחום השירותים והמוצרים הפיננסיים מנוהלת על-ידי מנורה מבטחים פיננסיים, חברה בת של החברה.

מנורה מבטחים פיננסיים עוסקת באמצעות חברות הבת שלה, מנורה מבטחים - קרנות נאמנות בע"מ (להלן: "מנורה מבטחים קרנות"), מנורה מבטחים ניהול תיקי השקעות בע"מ (להלן: "מנורה מבטחים השקעות") ומנורה מבטחים חיתום וניהול בע"מ (להלן: "מנורה מבטחים חיתום") בשירותי ניהול נכסים פיננסיים ושיווק להשקעות (ניהול קרנות נאמנות וניהול תיקים), חיתום, בנקאות להשקעות וגיוסי הון.

7.1.2 מבנה תחום הפעילות והשינויים החלים בו

תחום השירותים והמוצרים הפיננסיים מתאפיין במהלך השנים האחרונות בתנודתיות כתוצאה מאירועים פוליטיים וכלכליים בישראל ובעולם הגורמים לשינויים בשערי ניירות הערך בבורסות ובשווקים המוסדרים, המשפיעים על היקף הפעילות בשוק ההון וכתוצאה מכך משפיעים על הפעילות של מנורה מבטחים פיננסיים, נכסיה ותוצאותיה העסקיות. תחום השירותים והמוצרים הפיננסיים מתאפיין ברגולציה רבה ומושפע מהחלטות הרגולטורים השונים בשוק ההון ובכלל זה, רשות ניירות ערך, הבורסה לניירות ערך בתל-אביב בע"מ (להלן: "הבורסה"), אגף שוק ההון במשרד האוצר, בנק ישראל וכו'.

כחלק מרפורמת בכר (ראה סעיפים 3.1.1 ו-3.1.2.1 לעיל), חויבו הבנקים לנתק את קשרי הבעלות והשליטה בין המערכת הבנקאית לבין קרנות הנאמנות, וזאת לאור הריכוזיות בשוק ההון וניגודי העניינים בין פעילות הבנקים כיועצי השקעות לפעילותם כמנהלי קרנות נאמנות.

במסגרת הרפורמה תוקנו חוקים רבים (ראה פירוט בסעיף 3.1.2.1 לעיל ובסעיף 8.2 להלן), ביניהם חוק השקעות משותפות בנאמנות, חוק הסדרת העיסוק בייעוץ השקעות, בשיווק השקעות ובניהול תיקי השקעות, התשנ"ה-1995 (להלן בסעיף זה: "חוק הייעוץ") וכן הותקנו תקנות השקעות משותפות בנאמנות (עמלות הפצה), התשס"ה-2005 (להלן: "תקנות ההפצה"). חוקים ותקנות אלו קבעו, בין היתר, הפרדת קרנות הנאמנות מהבנקים, הסדרת תשלום עמלות הפצה של מוצרים פיננסיים והפיכת הבנקים ליועצים אובייקטיביים המפיצים מוצרים פיננסיים.

במסגרת יישומה של רפורמת בכר, מכרו הבנקים בישראל במהלך השנים האחרונות את פעילות ניהול קרנות הנאמנות שהתבצעה על ידם. רוכשי הפעילות כאמור היו בעיקרם חברות ביטוח, גורמים פרטיים וקרנות השקעה מחו"ל. במסגרת זו רכשה הקבוצה את מרבית פעילות ניהול קרנות הנאמנות של בנק מזרחי-טפחות בע"מ ואת פעילות ניהול קרנות הנאמנות של בנק איגוד לישראל בע"מ (ראה סעיפים 7.10.1 ו-7.10.2 להלן).

מכירת הקרנות כאמור כתוצאה מיישום חקיקת בכר וההוראות שבחוק הייעוץ (ראה סעיף 3.1.2.1 להלן), אמורים לעודד את הבנקים לייעץ ללקוחותיהם בהשקעה בקרנות נאמנות בהסתמך על נתונים אובייקטיביים (Best Advise). עם זאת, במקביל, הבנקים מקדמים אפיקי השקעה מתחרים שהכנסותיהם מהם עשויה להיות גבוהה יותר מהכנסתם העתידית מעמלות הפצת קרנות נאמנות (ראה סעיף 7.5.1 להלן).

בהמשך לרפורמת בכר, על מרכיביה השונים, שוק קרנות הנאמנות מתאפיין בתנודתיות רבה יותר מבעבר הנובעת, בין היתר, מריבוי שחקנים בשוק, לרבות התפתחות ענף תעודות הסל וכן מהליך הייעוץ האובייקטיבי כמפורט לעיל. בשלהי שנת 2007 נכנס לתוקף תיקון לתקנות השקעות משותפות בנאמנות (תיקון תשס"ח) אשר כתוצאה ממנו נוספו מספר מוצרים חדשים לענף הקרנות: קרן כספית, אגד קרנות וקרן מחקה. הקרן הכספית מוגדרת כתחליף לפיקדון בנקאי והיא מוצר המתאפיין בתנודתיות נמוכה. בשנת 2008, ועל רקע המשבר בשוק ההון, היו הקרנות הכספיות המוצר הבולט של תחום קרנות הנאמנות ובשנה זו גייסו הקרנות הכספיות בענף כולו 32 מיליארד

ש"ח, ונתח הקרנות הכספיות היווה כשליש משווי הקרנות בענף. בשנת 2009 לאור הריבית הנמוכה במשק פדו בעלי היחידות בקרנות הכספיות סך של כ- 14 מיליארד ש"ח ונתח הקרנות הכספיות ירד ל- 14%. בשלהי שנת 2009, החל לפרוח מוצר נוסף "קרנות מחקות" - הקרנות המחקות עוקבות אחרי מדדי מניות ואג"ח והן מוצר מתחרה לתעודות הסל. שוק הקרנות המחקות גייס בשנת 2009 כ- 3 מיליארד ש"ח בלבד, ונראה כי בעידודה של רשות ניירות ערך ולאור שינוי חקיקה צפויים יגדל נתח הקרנות המחקות בשנת 2010.

החל מהרבעון השני של שנת 2009 נרשמה התאוששות בשוק ההון ותאגידים שונים, בעיקר גופים מדורגים החלו לגייס כספים בשוק המקומי. בנוסף, ועל רקע פרסום המלצות הביניים של ועדת חודק והקשחת הפרמטרים למתן אשראי אצל הגופים המוסדיים, התרחבה המגמה אצל חברות בינוניות וקטנות של ביצוע הנפקות הכוללות מתן תניות פיננסיות ו/או שעבודים על נכסים כחלק מתנאי ההנפקה. בעקבות ההתעוררות בשוק ההון, הוקמו מספר גופי חיתום חדשים. כמו כן, בעקבות המגבלות השונות החלות על גופי חיתום הקשורים לבנקים וגופים מוסדיים חלה מגמה של עלייה בכוחם של חברות חיתום הקשורות לגופי נוסטרו פרטיים.

התחרות בתחום השירותים והמוצרים הפיננסיים הינה מתמדת וחריפה, הן מצד התאגידים הבנקאיים והן מצד הגופים הלא בנקאיים.

להרחבה על השלכות המשבר בשוק ההון ראה סעיף 8.1 להלן.

7.1.3 מגבלות, חקיקה, תקינה ואילוצים מיוחדים החלים על תחום הפעילות

פעילות תחום השירותים והמוצרים הפיננסיים כפופה לרגולציה רבה ולחובת קבלת היתרים ורישיונות מרשויות המדינה השונות ובעיקר רשות ניירות ערך. לפירוט ראה סעיף 7.9 להלן.

7.1.4 שינויים בהיקף הפעילות בתחום וברווחיות

פעילות הקבוצה בתחום החלה בסוף שנת 2005 ובשנים 2006 ו-2007 הפכה למשמעותית יותר. לאחר שנת 2008 שבה חלה האטה בפעילות בעיקר בשל המשבר בשוק ההון העולמי והמקומי שנת 2009 התאפיינה בגידול ניכר בפעילות הקבוצה בתחום זה הן בהיקף הגיוסים והן בעליית ערך הנכסים המנוהלים – כתוצאה מעליות המשמעותיות שחלו בשווקים הפיננסיים השונים. פעילות הקבוצה בתחום זה עדיין איננה מהותית במונחים כספיים ביחס לפעילות הקבוצה בכללותה.

ניהול תיקים וקרנות נאמנות - הקבוצה רכשה פעילות של קרנות נאמנות (כמפורט בסעיף 7.10.1, 7.10.2 ו-7.10.3 לעיל). בפעילות ניהול התיקים, היקף הנכסים המנוהלים גדל במהלך שנת 2009 בשיעור ניכר (כ- 36%) זאת עקב גיוס לקוחות חדשים (מוסדיים ופרטיים). הגידול כאמור הינו בנטרול נכסי אומגה קרן השתלמות (לשעבר קרן ההשתלמות למהנדסים) שהועברו לניהולה ושהשליטה בה נרכשה על ידי מנורה מבטחים פיננסיים בשלהי שנת 2008.

חיתום - מנורה מבטחים חיתום החלה בפעילות בשלהי שנת 2005. בשנים 2006 ו-2007, התבססה מנורה מבטחים חיתום מבחינה ארגונית ותפעולית, גייסה עובדים מקצועיים נוספים ופיתחה מוניטין בשוק ההון. כפועל יוצא, בפעילותה של מנורה מבטחים חיתום חל גידול מתמשך בשנים 2006 ו-2007. כתוצאה מהמשבר בשוק ההון חל צמצום מהותי בפעילות החיתום החל מהמחצית השנייה של 2007 אשר נמשך ביתר שאת במהלך שנת 2008. כאמור לעיל, בעקבות ההתאוששות של השווקים הפיננסיים ותחום ההנפקות בשנת 2009, החל מהרבעון השני של שנת 2009 חל גידול מהותי בהיקף הפעילות של מנורה מבטחים חיתום ביחס להיקף הפעילות בשנת 2008. יחד עם זאת, היקף הפעילות הינו נמוך מהיקף הפעילות של מנורה מבטחים חיתום בשנת 2007, אשר הייתה שנת שיא בתחום החיתום וההנפקות.

7.1.5 התפתחויות בשווקים של תחום הפעילות או שינויים במאפייני הלקוחות

ניהול תיקים וקרנות נאמנות - בהמשך לרפורמת בכר וניתוק הבנקים מהבעלות בקרנות הנאמנות, חל שינוי מהותי בערוצי ההפצה של קרנות הנאמנות, כמו גם במוצרים פיננסיים אחרים. יועצי ההשקעות והמודלים לדירוג קרנות נאמנות בבנקים הפכו להיות מפתח חשוב בהפצת קרנות הנאמנות. כמו כן, גברו החשיבות וההשקעה

בפרסום לציבור של המוצרים השונים של הגופים שרכשו את הפעילות האמורה מהבנקים.

חיתום - כתוצאה משינוי בשוק ההון הישראלי והשתכללותו במהלך השנים האחרונות, החלו תאגידים רבים לגייס חוב באמצעות שוק ההון (הנפקות אג"ח קונצרני). גיוס החוב של הקונצרנים (הן בדרך של גיוסים פרטיים והן בדרך של הנפקות לציבור) הביאו לגידול משמעותי בהיקפי הפעילות של תחום זה. יצוין, כי במרבית המקרים (אך לא תמיד), לא ניתן חיתום בהנפקות פרטיות של איגרות חוב ומשולמת עמלת ניהול בלבד. במהלך שנת 2008 ובשל המשבר בשוק ההון העולמי והמקומי חלה ירידה משמעותית בפעילות הקבוצה בענף החיתום. כאמור, בעקבות ההתאוששות של שווקי ההון בשנת 2009 חלה עלייה מהותית בפעילות החיתום וההפצה של ניירות ערך בשנת 2009 בהשוואה לשנת 2008. כמו כן, בעקבות הריבית הנמוכה במערכת הבנקאית, חלה מגמה של עלייה בהיקף השתתפות הציבור הרחב בהנפקות, כאשר בחלק קטן מההנפקות אף לא נערך שלב מוסדי מקדים להנפקה.

7.1.6 גורמי ההצלחה הקריטיים בתחום הפעילות והשינויים החלים בהם

ניהול תיקים וקרנות נאמנות - גורמי ההצלחה הקריטיים הינם, בין היתר, מצב שוק ההון בישראל, השגת תשואות טובות ללקוחות תוך שמירה על רמת סיכון סבירה, תמחיל שיווק ופרסום מוצלח וכן שמירה על רמת השירות הניתנת ללקוחות.

חיתום - גורמי ההצלחה הקריטיים הינם, ביסוס המוניטין של חברת החיתום ומנהליה, אחזקת צוות מקצועי בעל יכולות למתן פתרונות בינתחומיים (ראייה משפטית, כלכלית וחשבונאית) יצירתיים לצרכים והטעמים המשתנים של המנפיקים מחד והמשקיעים מאידך, נגישות למקורות מימון לגיבוי פעילות החיתום ואיתנות פיננסית, קיומו של שוק אשראי חוץ בנקאי פעיל בעל נזילות מספקת, גובה המחירים האלטרנטיביים לגיוס ההון (לרבות בשווקים הבינלאומיים), וכן קשרי עבודה הדוקים עם המשקיעים המוסדיים.

7.1.7 מחסומי הכניסה והיציאה העיקריים של תחום הפעילות ושינויים החלים בהם

מחסומי הכניסה העיקריים לתחום הפעילות הינם: הצורך בעמידה בתנאים הנדרשים על פי דין לקבלת רישיונות והיתרים לפעילות בתחום וכן דרישות הון עצמי מינימאלי וביטוח אחריות מקצועית, כמפורט בסעיף 7.9.1 להלן, לפי העניין.

כמו כן, לעניין פעילות החיתום, נדרשת מומחיות, ניסיון, מוניטין ואיתנות פיננסית.

מחסום היציאה העיקרי הקיים בפעילות ניהול קרנות נאמנות הינו המגבלות הקבועות בהסכמי הקרן לפירוקה או באמצעות בית משפט ובכפוף להוראות חוק השקעות משותפות בנאמנות.

מחסום היציאה העיקרי הקיים בפעילות החיתום הינו הדרישה לעמוד בדרישות ההון העצמי וביטוח האחריות המקצועית למשך תקופה של שלוש שנים לאחר מתן ההתחייבות החיתומית ואחריותו של החתם לפרט מטעה בתשקיף למשך התקופות הקבועות בדין.

7.1.8 תחליפים למוצרי תחום הפעילות ושינויים החלים בהם

התחליפים לשירותי החיתום וגיוס ההון המוצעים על ידי הקבוצה הינם גיוס כספים מתאגידים בנקאיים או ממוסדות פיננסיים אחרים וכן הנפקות המבוצעות ללא חיתום או ייעוץ.

התחליפים העיקריים לשירותי ניהול הנכסים המסופקים על ידי תחום השירותים הפיננסיים הינם: ניהול נכסים עצמי, באופן בו הלקוח מחליט כיצד לנהל את נכסיו, באופן אישי או בסיוע ייעוץ מיועצי השקעות בבנקים, ופיקדונות רגילים ומובנים וכן תוכניות חיסכון של המערכת הבנקאית.

התחליף העיקרי לשירותי קרנות הנאמנות הוא תעודות הסל, ענף שהחל בהצמדות למדדים "פשוטים" (ת"א 100, ת"א 25) ועתה מתחיל ליצור מוצרים מתוחכמים יותר המתחרים ישירות בקרנות הנאמנות.

כמו כן, קיימת תחליפיות בין המוצרים השונים של התחום, באופן שללקוחות ישנה אפשרות לרכוש שירותי ניהול נכסים בשוק ההון הן בדרך של קבלת שירותי ניהול

תיקים והן בדרך של רכישת יחידות בקרנות נאמנות, באופן שקרנות הנאמנות מהוות תחליף מסוים לשירותי ניהול תיקי השקעות.

7.1.9 מבנה התחרות בתחום הפעילות ושינויים החלים בו

כאמור לעיל, התחרות בתחום הינה מתמדת וחריפה, הן מצד התאגידים הבנקאיים השונים, לרבות בנקים זרים הפועלים בישראל והן מצד הגופים הלא בנקאיים ובכללם חברות המוחזקות על ידי חברות הביטוח.

פעילות חיתום - ענף פעילות זה מאופיין בתחרות גבוהה לאור פוטנציאל ההכנסות הגבוהות בו ומספר שחקנים דומיננטיים קטן יחסית. הגורמים המהותיים בענף הם חברות החיתום בהם שותפים הבנקים, חברות החיתום של חברות ביטוח הגדולות, בתי השקעות, וגופי נוסטרו פרטיים גדולים. כמו כן, בעקבות המגבלות השונות החלות על גופי חיתום הקשורים לבנקים ולמשקיעים המוסדיים, חלה עלייה בכוחם של גופי חיתום הקשורים לגופי נוסטרו פרטיים. לעניין הרפורמה בשיטת החיתום וכן לעניין תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים והשפעות אפשריות של הנ"ל על פעילות מנורה מבטחים חיתום ראה סעיף 7.6.3 להלן.

פעילות ניהול תיקים וקרנות נאמנות - בשל רפורמת בכר, נמכרו קרנות הנאמנות מהבנקים לחברות הביטוח ובתי השקעות פרטיים וזרים. מכירת הקרנות הפכה את הבנקים למפצים של קרנות נאמנות במקום יצרנים בעבר. מכירת הקרנות הגבירה את התחרות ומיקדה אותה בהשגת תשואה עודפת ללקוח ביחס לסיכון, כאשר התשואה הפכה גם לשיקול מרכזי מנקודת ראות המפצים במסגרת הייעוץ שלהם ללקוחות. גורם תחרותי נוסף העשוי להיכנס לשוק זה ולהגביר את התחרות בו הוא קרנות נאמנות זרות, בהתאם להוראות שבהצעת תיקון 13 לחוק השקעות משותפות בנאמנות. לעניין זה, ולמספר שינויים נוספים שנעשו בתחום קרנות הנאמנות ראה גם סעיף 7.9.1(ד) להלן.

לעניין התחרות בתחום פעילות זה ראה גם סעיף 7.6.2 להלן.

השלכות הישירות של המשבר הכלכלי בשווקים בעולם משפיע על תעשיית ניהול הנכסים בישראל בכלל ועל תעשיית ניהול התיקים בפרט. רוב השחקנים בתעשייה האמורה החלו לקיים מ"מ על מיזוגים ו/או רכישות. ההערכות הרווחות בשוק בהקשר זה הינן שלאור העובדה שדמי הניהול הולכים ופוחתים אין למעשה יתרון בניהול בית השקעות קטן ועל כן פונים אלו האחרונים למיזוגים האמורים בסעיף זה לעיל.

7.2 מוצרים ושירותים

להלן תיאור עיקרי המוצרים והשירותים הניתנים על ידי הקבוצה בתחום פעילות זה:

7.2.1 ניהול תיקי השקעות

במסגרת פעילות זו, עוסקת הקבוצה בניהול תיקי השקעות במגוון אפיקי השקעה, המותאמים לצורכי הלקוח כאשר ניירות הערך והנכסים האמורים עשויים לכלול יחידות קרנות נאמנות או נכסים פיננסיים אחרים המנוהלים על ידי הקבוצה או באמצעותה, בכפוף לקבלת הסכמת הלקוח.

לצורך מתן שירותי ניהול התיקים מתקשרת מנורה מבטחים השקעות בהסכם בכתב עם הלקוח, בו מוגדרים צרכי הלקוח ומדיניות ההשקעות בתיק הלקוח, וכן נקבעים תנאי ההתקשרות והעמלות להן זכאית הקבוצה בגין שירותיה.

פעילות ניהול התיקים מתבצעת בפועל באמצעות מנהלי תיקי השקעות, בהתאם לצרכי הלקוח ומדיניות ההשקעות שהתווה וזאת במסגרת עקרונות ניהול השקעות הנקבעים על ידי הנהלת מנורה מבטחים השקעות.

להלן פרטים לגבי סך הנכסים המנוהלים על ידי מנורה מבטחים השקעות (במיליוני ש"ח):

31.12.2007	31.12.2008	31.12.2009	
893	3,006	4,099	סך הנכסים המנוהלים
			סך הנכסים המנוהלים על ידי מנורה מבטחים השקעות בקרנות נאמנות של חברת קרנות הנאמנות (במיקור חוץ)
113	54	86	
			סך הנכסים המנוהלים על ידי מנורה מבטחים השקעות עבור לקוחות החברה בקרנות נאמנות שאינן חלק מקרנות נאמנות המנוהלות על ידי מנורה מבטחים השקעות
14	2	3	
			סך הנכסים המנוהלים על ידי מנורה מבטחים השקעות עבור אומגה קרן השתלמות המנוהלת על ידי מנורה מבטחים מהנדסים שהינה בשליטת מנורה מבטחים פיננסים
---	1,853	2,305	

7.2.2 ניהול קרנות נאמנות

קרן נאמנות מוקמת, בהתאם לחוק השקעות משותפות בנאמנות, על פי הסכם קרן בין מנהל הקרן לבין נאמן, בו נקבעים, בין השאר, תקופת קיומה של הקרן, מדיניות ההשקעות של הקרן, סיווג הקרן כקרן פתוחה או סגורה, ופרטים נוספים לעניין שכר מנהל הקרן, שכר הנאמן ועוד. מכירת היחידות בקרנות נאמנות נעשית על פי תשקיף, שתוקפו שנה מיום פרסומו או מועד קצר יותר, כפי שפורסם בתשקיף.

מנורה מבטחים קרנות מנהלת נכון למועד הדוח 66 קרנות נאמנות (במהלך 2010 הוקמו 2 קרנות חדשות). קרנות הנאמנות נבדלות זו מזו, בין היתר, במדיניות ההשקעות, בפרטים הנוגעים לסיווג הקרן לצורך פרסום וכן בסיווג המס שלהן. קבלת החלטות שעניינן ניהול תיק ההשקעות של הקרנות מתבצע על ידי עובדים בעלי רישיון מנהל תיקים כנדרש בחוק להשקעות משותפות בנאמנות. בחלק מהקרנות, משתף מנהל הקרן פעולה עם מנהלי השקעות חיצוניים, אשר מנהלים את תיק ההשקעות של הקרנות בניהולו.

הכנסות מנורה מבטחים קרנות מניהול קרנות נאמנות נובעות בעיקר מדמי ניהול הנגבים על ידי כל קרן. כמו-כן, קיימת אפשרות לגביית שיעור הוספה - עמלה חד פעמית הנגבית בקרנות בניהול מנהל הקרן, ככל שנגבית, בעת רכישת יחידות בקרן.

להלן פרטים לגבי שווי הנכסים המנוהלים על ידי מנורה מבטחים קרנות (במיליוני ש"ח):

31.12.2007	31.12.2008	31.12.2009	
4181	4,383	5,954 ⁹	שווי הנכסים המנוהלים
			סך הנכסים המנוהלים על ידי מנהלי תיקים חיצוניים
420	157	600	
			סך הנכסים המנוהלים על ידי מנהלי תיקים בקבוצה 79
113	54		

⁹ יתרת הנכסים המנוהלים, אשר אינה מנוהלת על ידי מנהלי תיקים חיצוניים, מנוהלת על ידי עובדי הקבוצה.

להלן נתונים אודות קרנות הנאמנות המנוהלות על ידי מנורה מבטחים קרנות:

אפיק השקעה	31.12.2009	31.12.2008	31.12.2007
שיעור האפיק סכום האפיק מכלל הנכסים (במיליוני ש"ח)	שיעור האפיק סכום האפיק מכלל הנכסים (במיליוני ש"ח)	שיעור האפיק סכום האפיק מכלל הנכסים (במיליוני ש"ח)	שיעור האפיק סכום האפיק מכלל הנכסים (במיליוני ש"ח)
ב-%	ב-%	ב-%	ב-%
ב-ש"ח	ב-ש"ח	ב-ש"ח	ב-ש"ח
קרנות שקליות לרבות כספיות	31.27	52.54	43%
קרנות אג"ח	56.36	34.14	33%
קרנות מט"ח	4.51	9.34	11%
קרנות מנייתיות	5.79	1.27	9%
קרנות מניות בחו"ל	2.08	2.64	4%

7.2.3 פעילות חיתום

במסגרת פעילות זו, עוסקת הקבוצה בליווי, ניהול וחיתום של הנפקות פרטיות וציבוריות בישראל וכן במתן שירותי תיווך והפצה של ניירות ערך ומוצרים פיננסיים אחרים. כמו כן, עוסקת מנורה מבטחים חיתום בבנקאות להשקעות.

במסגרת מתן שירותי ניהול וחיתום של הנפקות ציבוריות בישראל (להבדיל מהנפקות פרטיות), נדרשת מנורה מבטחים חיתום, בהנפקות בהן היא משמשת כחתם (כמו גם יתר החתמים המשתתפים בהנפקות ציבוריות), לחתום על תשקיף ההצעה לציבור ולהבטיח את רכישת ניירות הערך המוצעים בתשקיף (ביחד עם יתר החתמים בקונסורציום החתמים), לגביהם לא ניתנה התחייבות מוקדמת של משקיעים מוסדיים ואשר לא הוזמנו על ידי הציבור. יצוין, כי מנורה מבטחים חיתום נבחרה כאחד מהמנהלים הראשיים שיוביל הצעת מכר לציבור של חברה ממשלתית במהלך שנת 2010. במסגרת הליך המכרז שבוצע על ידי רשות החברות הממשלתית, התחייבה מנורה מבטחים חיתום ליטול על עצמה התחייבות בהיקף של עד 60 מיליון ש"ח, בכפוף לפרמטרים שנקבעו במכרז האמור.

יצוין, כי בעצם חתימתה של מנורה מבטחים חיתום על התשקיף, היא עשויה להיות אחראית על פי דין כלפי מי שרכש ניירות ערך מהמזיע וכלפי מי שרכש או מכר ניירות ערך תוך כדי המסחר בבורסה או מחוצה לה, בגין נזקים שייגרמו מחמת פרט מטעה בתשקיף¹⁰. אחריות זו של מנורה מבטחים חיתום קיימת, בין אם מנורה מבטחים חיתום משמשת כמנהלת ההנפקה וקונסורציום החתמים ובין אם היא משתתפת בהנפקה שבה מנהל קונסורציום החתמים הינו חברת חיתום אחרת¹¹.

בתמורה למתן השירותים כאמור מקבלת מנורה מבטחים חיתום עמלות חיתום. בהנפקות בהן משמשת מנורה מבטחים חיתום כאחד ממנהלי ההנפקה היא גם זכאית על פי רוב לחלק מעמלת הניהול. במקרים מסוימים, משתלמות עמלות השתתפות לחתמים שאינם מנהלי הקונסורציום וכן עמלות הצלחה, הנקבעות בין החתמים לבין החברה המנפיקה.

כאשר מנורה מבטחים חיתום משתתפת במתן שירותי ניהול וייעוץ בהנפקות פרטיות, מנורה מבטחים חיתום מלווה את גיבוש מבנה ההנפקה, הכנת מסמכי ההצעה (מסמכים משפטיים, מצגות, ומסמכי הפצה שונים), תמחור ניירות הערך המוצעים בהנפקה וניהול המכרז למשקיעים (במקרה בו מנורה מבטחים חיתום הינה רכז ההנפקה). בתמורה למתן השירותים כאמור, מקבלת מנורה מבטחים חיתום עמלה מהחברה המנפיקה, שגובהה נקבע במשא ומתן בין מנורה מבטחים חיתום ו/או מנהלי ההנפקה הנוספים לבין החברה המנפיקה.

¹⁰ בהתאם לסעיף 33 לחוק ניירות ערך האחריות הנ"ל לא תחול, בין היתר, על מי שהוכיח שנקט כל האמצעים הנאותים כדי להבטיח שלא פרט מטעה בתשקיף, בחוות-הדעת, בדו"ח או באישור, הכול לפי העניין, וכי האמין בתום-לב שאכן אין בו פרט זה.

¹¹ בהתאם לסעיף 33 לחוק ניירות ערך שלילת אחריות במקרה של פרט מטעה בתשקיף חלה, בכפוף למספר סייגים, לגבי חתם שהסמיק חתם אחר לבצע את בדיקות הנאותות ולא ערך אותן בעצמו.

במסגרת ההנפקות (פרטיות וציבוריות) בהן לוקחת מנורה מבטחים חיתום חלק כחתם מוביל (בין כחתם ובין כמפיץ), מלווה מנורה מבטחים חיתום את החברה החל מגיבוש ראשוני של מבנה ההנפקה ותמחורה (ייעוץ בקבלת ההחלטה לגבי סוגי ניירות הערך אשר יוצעו למשקיעים, בשים לב למבנה ההון של החברה המנפיקה, צרכיה ותוכניותיה העתידיות), מתן התייחסות וייעוץ למבנה המשפטי הכללי של העסקה (בהנפקות ציבוריות גם ביצוע הליך בדיקת נאותות בהיבט החשבונאי והמשפטי), מתן סיוע וליווי בהכנת מצגות ומסמכי הפצה שונים, ולעתים אף סיוע בהליך הדרוג של החברה המנפיקה. במסגרת הליך ההנפקה מתלווים נציגי מנורה מבטחים חיתום למנהלי החברה במצגות למשקיעים המוסדיים (ה-Road Show), ונמצאים בקשר רציף עם השוק המוסדי לקבלת אינדיקציות להזמנות הצפויות להנפקה.

7.3 פילוח הכנסות ורווחיות מוצרים ושירותים

בתחום השירותים והמוצרים הפיננסיים אין קבוצת מוצרים אשר ההכנסות או הרווחיות ממנה מהוות 10% או יותר מסך ההכנסות או הרווחיות של הקבוצה.

7.4 לקוחות

לקבוצה יש פיזור לקוחות רחב, כאשר אין לקבוצה לקוח שהכנסותיה ממנו מהוות 10% ומעלה מסך ההכנסות של הקבוצה.

אין לקבוצה תלות בלקוח בודד או במספר מצומצם של לקוחות, אשר אובדנם ישפיע באופן מהותי על תחום השירותים והמוצרים הפיננסיים.

7.4.1 ניהול תיקי השקעות

בתחום זה לקבוצה שני סוגי לקוחות עיקריים, לקוחות פרטיים (בעיקר משקי בית) ולקוחות מוסדיים (כגון חברות עסקיות, קופות גמל, קרנות נאמנות, קרנות השתלמות, ורשויות מקומיות). אופי ההתקשרות הינו מתמשך, אולם לכל אחד מהצדדים שמורה הזכות להפסיק את ההתקשרות בכל עת.

נכון למועד הדוח, היקף הנכסים המנוהלים עבור לקוחות פרטיים עומד על כ- 3.2% מסך היקף התיקים, ואילו היקף הנכסים המנוהלים עבור לקוחות מוסדיים נאמד בכ- 96.8%.

7.4.2 ניהול קרנות נאמנות

מאחר ורכישת יחידות הקרנות מתבצעת באמצעות חברי הבורסה, אין מידע ממשי בידי מנהל הקרן אודות בעלי היחידות המחזיקים ביחידות קרנות בניהול.

7.4.3 פעילות חיתום

לקוחות הקבוצה בפעילות החיתום וגיוס ההון הנם בעיקר חברות ציבוריות המעוניינות בגיוס הון, בין אם בדרך של גיוס פרטי (על פי רוב ממשקיעים מוסדיים) ובין אם בדרך של גיוס הון מהציבור על פי תשקיף.

7.5 שיווק והפצה

7.5.1 ניהול קרנות נאמנות

ערוצי השיווק העיקריים הינם כדלקמן:

- (1) שיווק והפצה של יחידות קרנות הנאמנות מתבצע מול יועצי ההשקעות של התאגידים הבנקאיים, בנוסף, הקבוצה פועלת ליצור מודעות בדבר מוצריה ושירותיה ולספק להם מידע ומסמכים שיווקיים בהתאם. הקבוצה התקשרה בהסכמי הפצה עם מרבית הבנקים בישראל, כנגד תשלום עמלות הפצה, בשיעור המרבי אותו זכאים הבנקים לגבות בהתאם להוראות תקנות ההפצה (להרחבה באשר להסכמי הפצה ראה סעיף 7.10.1, 7.10.2 ו- 7.10.3 להלן).
- (2) פרסום בכל אמצעי המדיה.

7.5.2 ניהול תיקי השקעות

ערוצי השיווק העיקריים הינם כדלקמן:

- (1) שיווק והפצה באמצעות הפניה על ידי סוכני ביטוח של הקבוצה.
- (2) שיווק והפצה באמצעות מתווכים כגון, באמצעות יועצי השקעות חיצוניים.
- (3) פניה ישירה ללקוחות.
- (4) קיום כנסים מקצועיים / שיווקיים.
- (5) פרסום בכל אמצעי המדיה.

7.5.3 פעילות חיתום

הנהלת החברה בליווי כל עובדי החברה עוסקים בהשגת עסקאות לחברה תוך ניצול היכרותם המעמיקה עם החברות הזקוקות לשירותיהם והקשר ההדוק והחיובי עם כל הגופים המוסדיים במשק.

7.6 תחרות

כאמור לעיל התחרות בתחום השירותים והמוצרים הפיננסיים הינה מתמדת וחריפה. התחרות בין הגורמים השונים הינה בעיקר על התשואה המושגת (ביחס לרמת הסיכון), גובה דמי הניהול, גובה העמלות בגין השירותים השונים ואיכות השירות.

מקור מהותי ברווחיות בתי ההשקעות המתחרים בקבוצה נובע מפעילות בנוסטרו של בתי ההשקעות. כתוצאה מהמשבר בשוק ההון העולמי והמקומי ספגו בתי ההשקעות הפסדים מפעילותם בנוסטרו וכתוצאה מכך נפגעה רווחיותם באופן משמעותי. בהמשך לאמור, החלה להתפתח מגמה של מיזוגים של בתי ההשקעות שמטרתם צמצום עלויות תפעוליות תוך שיפור הרווחיות. לתהליך הנ"ל השפעה על צמצום מספר המתחרים בתחום.

7.6.1 **ניהול קרנות נאמנות** - בהתאם למידע שפרסמה קרנות מידע זהב בע"מ, נכון ליום 31 בדצמבר 2009, פועלות בישראל 31 חברות לניהול קרנות נאמנות, המנהלות בסה"כ 1,202 קרנות נאמנות. נכון ליום 31 בדצמבר 2008, פעלו בישראל 37 חברות לניהול קרנות נאמנות, שניהלו 1,166 קרנות נאמנות.

על פי נתוני קרנות מידע זהב, נכון ליום 31 בדצמבר 2009 מנורה מבטחים קרנות הינה החברה המנהלת השמינית בגודלה ונתח השוק שלה היה בשיעור של כ-4.5%. נכון ליום 31 בדצמבר 2008 מנורה מבטחים קרנות הייתה החברה המנהלת השמינית בגודלה ונתח השוק שלה, נכון לאותו מועד, היה בשיעור של כ-4.3%.

המתחרים העיקריים הפועלים בפלח קרנות הנאמנות ובענף זה הינם, בין היתר: פסגות קרנות נאמנות בע"מ, הראל-פיא קרנות נאמנות בע"מ, מגדל קרנות נאמנות בע"מ, כלל פיננסים קרנות נאמנות בע"מ, מיטב-ניהול קרנות נאמנות (1982) בע"מ, אי.בי.אי. ניהול קרנות נאמנות (1978) בע"מ, אנליסט א.א.מ.אס-ניהול קרנות נאמנות (1986) בע"מ, אלטשולר-שחם קרנות נאמנות בע"מ ואקסלנס נשואה ניהול קרנות נאמנות בע"מ.

כאמור בסעיף 7.6 זה, התחרות בענף קרנות הנאמנות הינה ערה, בין היתר, כתוצאה מהייעוץ הבלתי תלוי שמספקים הבנקים בנוגע לקרנות נאמנות.

7.6.2 **ניהול תיקי השקעות** - בישראל פועלים בפלח תיקי השקעות רבים, העיקריים שבהם הינם חברות ניהול תיקים הקשורות לבנקים וכן גופים לא בנקאיים, כגון - פסגות ניירות ערך בע"מ, מגדל שירותי בורסה בע"מ, כלל פיננסים בטוחה ניהול תיקי השקעות בע"מ, הראל פיננסים מסחר וניירות ערך בע"מ, דש ניירות ערך והשקעות בע"מ, אקסלנס נשואה שירותי בורסה בע"מ, אנליסט שירותי בורסה ומסחר בע"מ, אלטשולר שחם בע"מ.

בהעדר פרסום רשמי, אין ביכולתה של הקבוצה להעריך את חלקה מתוך סך נכסי התיקים המנוהלים בישראל, אולם נכון למועד הדוח, היקף נכסי התיקים הפרטיים שנוהל על ידי מנורה מבטחים השקעות אינו מהותי.

7.6.3 שירותי חיתום - התחרות בענף החיתום הינה גבוהה, בשל העובדה שמדובר בשוק קטן יחסית. ולפיכך לאור השינויים הגדולים שחלו בשוק במהלך השנים 2008-2009, לא ניתן לאמוד באופן מדויק את חלקה היחסי של הקבוצה בשוק החיתום.

למיטב ידיעת הקבוצה, בעקבות המשבר בשוק ההון צומצם מספר החתמים המובילים הפועלים בשוק החיתום בישראל אשר עומד על כשישה עד שמונה בלבד. בנוסף קיימים מספר חתמים קטנים וכן חתמים של גופי נוסטרו אשר אינם מובילים עסקאות.

להערכת הקבוצה, לכניסתה לתוקף של הרפורמה בשיטת החיתום בישראל לא הייתה השפעה מהותית על התחרות בשוק החיתום (לפרטים ראה סעיף 7.9.1 להלן). כמו-כן, הרפורמה כאמור לא תפגע ביכולתה של החברה להתמודד עם התחרות בשוק החיתום. בתחילת חודש מרץ 2009, פורסמו תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (רכישה ומכירה של ניירות ערך) התשס"ט – 2009 המתייחסות, בין היתר, לניגודי עניינים בפעילות חיתום וברוקראג' של גופים מוסדיים (ראה סעיף 7.9.1(ה) להלן). להערכת הקבוצה, לתקנות הנ"ל לא תהא השפעה מהותית על פעילות החיתום עד לחודש ינואר 2011. ואולם, החל מהמועד האמור, לתקנות האמורות עלולה להיות השפעה שלילית על פעילות החיתום כאשר המגבלה הכמותית על רכישות של גופים מוסדיים קשורים תפחת לעשרה אחוזים בלבד. עוד יצוין, כי להערכת החברה, הרגולציה האמורה עשויה לסייע לחיזוק מעמדם של חברות החיתום הקשורות לבנקים המסחריים בישראל, וכן לחיזוק מעמדם של חברות חיתום של גופים פרטיים המנהלים תיק נוסטרו גדול. הערכת החברה הינה מידע צופה פני עתיד המבוסס על פעילותה של החברה בתחום זה. הערכה זו עלולה שלא להתממש עקב שינויים בשוק ההון, לרבות כניסת שחקנים חדשים לשוק ולרבות הצעות לשינויים רגולטוריים, לגביהם קיימת אי ודאות גבוהה במועד הדוח.

השיטות העיקריות של הקבוצה להתמודדות עם התחרות בתחום פעילות זה הינן, בין היתר, התמקדות בפלח הלקוחות התואם לכל סוג פעילות, ניהול השקעות להשגת תשואות גבוהות ברמות סיכון נתונות, שירות יעיל ומסור ללקוחות, מיתוג מתאים ושיווק אפקטיבי.

7.7 ספקים ונותני שירותים

במסגרת רכישת קרנות הנאמנות, הוסכם עם הבנקים המוכרים על המשך תפעול הקרנות באמצעותם, לתקופות שנקבעו בהסכמים, ראה סעיף 7.10 להלן בעניין הסכמים מהותיים.

לחברה הסכמים עם ספקי תוכנה בתחום המחשוב וכן עם ספקי מידע לגבי מסחר בניירות ערך בחו"ל.

7.8 מימון

על מנת לממן את פעילות התחום ובכלל זה רכישות של קרנות הנאמנות כמפורט בסעיפים 8.3.5 ו- 7.10.1, 7.10.2, 7.10.3 להלן, נטלה מנורה מבטחים פיננסיים עד למועד הדוח הלוואות בעלים צמודת מדד מהחברה בריבית שנתית של 5% והלוואות בעלים נוספות בריבית משתנה. נכון ליום 31.03.2009 עמדו הלוואות של מנורה מבטחים פיננסיים בע"מ על סך של 239 מיליון ש"ח בנוסף, נטלו מנורה מבטחים פיננסיים ומנורה מבטחים קרנות נאמנות הלוואות מתאגידים בנקאיים. נכון למועד פרסום הדוח נותרה הלוואה מתאגיד בנקאי רק למנורה מבטחים קרנות נאמנות.

ראה גם סעיף 8.12 להלן.

7.9 מגבלות ופיקוח על פעילות התאגיד

פעילות הקבוצה בתחום זה כפופה להוראות הדין החלות על מנהלי תיקים, קרנות נאמנות וחתמים, לרבות הוראות חוק ניירות ערך והתקנות שהוצאו על פיו וכן להנחיות רשות ניירות ערך, כפי שמתפרסמות מעת לעת. למגבלות החקיקה המרכזיות החלות על הקבוצה בכלל פעילותה ראה סעיף 8.2 להלן.

להלן יפורטו מגבלות החקיקה המרכזיות החלות על הקבוצה בפעילותה בתחום:

7.9.1 חוקים ותקנות עיקריים:

(א) **חוק ניירות ערך - מסדיר, בין היתר, את דרכי הצעתם של ניירות ערך לציבור, הקמתה של הבורסה, תקנון הבורסה והנחיותיה ושינויים של אלו, הגבלות החלות על חברי הבורסה, הוראות להבטחת מסחר תקין, דרכי פעילותו של חתם ועוד.**

(ב) **תקנון הבורסה, כלליה והנחיותיה - תקנון הבורסה, כלליה והנחיותיה מסדירים את אופן רישומם של ניירות ערך שונים למסחר ואת דרכי המסחר בבורסה.**

(ג) **חוק הייעוץ והתקנות מכוחו (לרבות הנחיות מטעם רשות ניירות ערך אשר פורסמו בהקשרו) - מסדיר לגבי מנהלי תיקים, משווקי השקעות ויועצי השקעות, בין היתר, את דרישות הכשירות, דרישות הרישוי, הון עצמי וביטוח, חובות אמון וזהירות, דרכי פעילותם, חובות רישום ודיווח. במסגרת רפורמת בכר, נכללו תיקונים רבים לחוק הייעוץ, שהעיקרי ביניהם נוגע להפרדת העיסוק בייעוץ השקעות מהעיסוק בשיווק השקעות. על פי התיקון, ייעוץ השקעות הינו ייעוץ הניתן על ידי מי שאין לו זיקה לנכס הפיננסי (דהיינו: הנכס הפיננסי אינו מנוהל על ידו והוא אינו מקבל טובת הנאה בעד הייעוץ, למעט שכר והחזר הוצאות מאת הלקוח ותשלומים מפוקחים מאת יצרני המוצרים הפיננסיים), באופן שייעוץ ההשקעות אמור להיות אובייקטיבי. שיווק השקעות, על פי התיקון, הינו ייעוץ השקעות על ידי מי שיש לו זיקה לנכס הפיננסי. התיקון קובע הפרדה בין העיסוק בייעוץ השקעות לבין העיסוק בשיווק השקעות, כאשר יצרני המוצרים הפיננסיים (חברה מנהלת, מבטח ומנהל קרן) והשולטים או נשלטים על ידם, לא יוכלו לקבל רישיון ייעוץ ויוכלו לעסוק בשיווק בלבד. כן נקבע בתיקון כי תאגיד בנקאי יוכל לעסוק בייעוץ השקעות בלבד. ביום 28 בינואר 2007 פרסמה רשות ניירות ערך חוזר ובו הוראות לבעלי רישיון בנוגע לאופן ברור צרכי והנחיותיו של הלקוח, התאמת השירות לצרכים ולהנחיות האמורים, אשר נכנס לתוקף ביום 1 בנובמבר 2007 ביחס ללקוחות חדשים ובתוך 18 חודשים מאותו מועד ביחס ללקוחות קיימים באותו מועד. ביום 20 בספטמבר 2007 הוציאה רשות ניירות ערך חוזר ובו הוראות לבעלי רישיון בקשר לחובות גילוי בנוגע לעבודות אנליזה. עיקר הוראות החוזר עוסקות בחובה למתן גילוי לציבור המשקיעים מקום בו ישנו חשש לניגוד עניינים מצד מכין עבודת האנליזה או מצד בית ההשקעות בו הוא מועסק.**

בחודש פברואר 2010 פורסם תיקון מס' 13 לחוק הייעוץ אשר התיקונים העיקריים שבו: הסדרת מתן שירותים בידי מנהל תיקים, יועץ השקעות או משווק השקעות, זר, במסגרת תאגיד מורשה ישראלי כאשר על התאגיד כאמור תוטל חובת פיקוח ביחס לפעילות העוסק הזר בכפוף לתנאים כפי שנקבעו בחוק; קביעה כי גם הצעה למתן שירותים (ייעוץ השקעות, שיווק השקעות או ניהול תיקי השקעות), אשר דורשים רישיון, הינה אסורה, אלא אם כן השירות ניתן בידי בעל רישיון מתאים לפי החוק; כמו כן, לחוק הייעוץ הוספה תוספת חדשה אשר כוללת רשימה של לקוחות כשירים כדוגמת לקוחות מוסדיים, יחידים שכשירותם נעוצה בכך ששווי תיק הנכסים שלהם גדול במיוחד, בעלי הרישיון לפי החוק (יועץ, משווק, מנהל תיקים), תאגיד הנמצא בבעלות מלאה של משקיעים המנויים בתוספת ותאגיד שהתאגד מחוץ לישראל שמאפייני הפעילות שלו דומים לאלה של תאגיד המנוי בתוספת ואשר ניתן יהיה לפעול בפעילות שיווק השקעות/ייעוץ השקעות/ניהול תיקי השקעות ללקוחות אלה ללא חובת רישיון ובלבד שיעמדו בהוראות שונות של חוק הייעוץ, כקבוע בתיקון. תחילתו של התיקון 60 יום ממועד פרסומו ולעניין פעילות עוסקים זרים – במועד התקנת תקנות הנוגעות לניהול מרשם עוסקים זרים שטרם פורסם.

(ד) **חוק השקעות משותפות בנאמנות (והתקנות מכוחו) - מסדיר, בין היתר, את דרישות הרישוי למנהל של קרנות להשקעות משותפות בנאמנות, קובע הוראות ביחס לתנאי כשירות של עובדים או המשתתפים בהחלטות שעניינן ניהול תיקי השקעות בקרן, דרישות בקשר להרכב דירקטוריון וועדות דירקטוריון של מנהל הקרן ודרישות ידע מקצועי והכשרה מקצועית של**

דירקטורים. כמו כן, נקבעו בחוק הוראות בדבר ההון העצמי והביטוח של מנהל הקרן והנאמן, החובות המוטלות על מנהל הקרן והנאמן, מגבלות על הנכסים המותרים להחזקה בקרן נאמנות ומגבלות על שיעור הנכסים הנרכשים המוחזקים בקרן מתוך אלה המותרים להשקעה, חישוב מחירי הרכישה והפדיון של יחידות הקרן, חישוב התשואה ועוד. במסגרת רפורמת בכר תוקן חוק זה, ונוספו בו, בין היתר, התנאים לקבלת היתר שליטה במנהל קרן והגבלה על נתח השוק אליו רשאי להגיע מנהל קרן (ביחד עם בעל השליטה בו וגופים הנשלטים על ידם) עד ל-20%. החוק וכן תקנות ההפצה שהותקנו מכוחו, מאפשרים למנהל קרן לשלם עמלות הפצה למפיצים ומסדיר את שיעור עמלת ההפצה שמנהל קרן יהיה רשאי לשלם למפיץ (חבר בורסה שניתן להגיש אצלו הזמנות ליחידות ושאינו משווק השקעות) בשל יחידות קרן נאמנות המוחזקות באמצעות המפיץ.

בחודש נובמבר 2007 הוגשה למשרד האוצר הצעה לתיקון (מספר 13) לחוק השקעות משותפות בנאמנות. הצעה זו כוללת הוראות אשר נועדו, בין היתר, להבטיח את אי התלות של הנאמן במנהל הקרן וכן להבהיר את חובות הפיקוח המוטלות על הנאמן לקרן ובכך להדק את הפיקוח על מנהלי הקרנות, להסדיר הצעת יחידות של קרנות חוץ בישראל, שינוי מנגנון פירוק קרן, הנחת תשתית להגברת מנגנוני בקרה, פיקוח וביקורת במנהל הקרן באמצעות חובת מינוי ועדת ביקורת אשר תעמוד על ליקויים בניהול העסקי של מנהל הקרן ותמליץ לדירקטוריון על דרכי תיקונם, על מינוי המבקר הפנימי ותאשר פעולות והתקשרויות של מנהל הקרן מסוגים שייקבעו בתקנות וכן קביעת תכנית אכיפה פנימית במנהל הקרן, לאפשר גביה של דמי ניהול דיפרנציאליים בקרן בדרך של החזר דמי ניהול לבעלי יחידות מסוימים בהתאם לקריטריונים שנקבעו מראש, (לעיל ולהלן: "תיקון 13").

בחודש נובמבר 2007 הותקנו מספר תקנות חדשות מכוח חוק השקעות משותפות בנאמנות וכן תוקנו מספר תקנות קיימות. חלק מתקנות אלה, ובראשן התיקונים לתקנות השקעות משותפות בנאמנות (סיווג קרנות לצורך פרסום), התשס"ח-2007, ותקנות השקעות משותפות בנאמנות (נכסים שמותר לקנות ולהחזיק בקרן ושיעוריהם המרביים), התשנ"ה-1994, עניינן קביעת כללים חדשים להגדרת קרנות נאמנות ולהשוואה בין קרנות נאמנות וכן יצירת מכשירי השקעה נוספים בתחום קרנות הנאמנות, והן נכנסו לתוקף ביום 31 בדצמבר 2007. עיקר החידוש מתמקד בקביעת כללי פרסום אחידים ומפורטים אשר יספקו מידע חיוני אודות הקרן, כגון כותרות מאפיינות אחידות לצורך פרסום הקרן, פרופיל חשיפה של הקרן למניות ולמטבע חוץ, שם מנהל הקרן ושיעור שכרו, תשואה שקלית, סוג הקרן ועוד. כמו כן, נקבעו קטגוריות חדשות לקרנות המשקפות את מדיניות ההשקעה של הקרן. בנוסף, התווספו להיצע הקרנות הקיים 5 קרנות חדשות: קרן כספית, אגד קרנות, קרן ממונפת, קרן ייחודית וקרן מחקה (קרן שבמדיניות ההשקעות שלה נקבע כי ייעודה השגת תוצאות הדומות ככל הניתן לשיעורי השינוי בנכס הייחוס שלה), המרחיבות את ההיצע בשוק קרנות הנאמנות.

בחודש דצמבר 2009 הוגשה למשרד האוצר הצעה לתיקון (מספר 14) לחוק השקעות משותפות בנאמנות. הרפורמה העיקרית במסגרת הצעה זו כוללת שני ראשים עיקריים: הצעה להחיל את החוק האמור גם על תעודות הסל, ומשכך, להעביר את תעודות הסל ממשטר של דיווח למשטר של פיקוח, תחת חוק השקעות משותפות בנאמנות ובנוסף הצעה ליצירת מכשיר השקעה חדש: קרן סל, קרן אשר יחידותיה יהיו רשומות למסחר בבורסה לניירות ערך בתל אביב בע"מ אשר תסחרנה הן במסחר דו צדדי והן בסוף יום המסחר ומנהל הקרן יוכל לשמש כעושה שוק ביחידות שבניהולו כאשר ניתן יהיה לרכוש או למכור את היחידות במהלך המסחר הרציף או לפדות יחידות בהתאם לשווי הנקי של נכסי הקרן ובכך יהוו מוצר תחרותי לתעודות הסל.

בסוף שנת 2009 פורסמה הוראת רשות נ"ע בדבר גילוי בשם הקרן אודות חשיפה אפשרית לאג"ח שאינן מדורגות בדירוג השקעה. בהתאם להוראה זו, אשר תיכנס לתוקף ביום 01.03.2010, מנהל קרן שעל פי מדיניות ההשקעות של קרן שבניהולו, שיעור החשיפה האפשרי שלה לאג"ח שאינה מדורגת בדירוג השקעה [איגרת חוב אשר דירוגה נמוך מ- (BBB-) או דירוג מקביל לו

או שאינה מדורגת כלל] עולה על שיעור החשיפה המרבי שלה למניות, כעולה מדרגת החשיפה של הקרן למניות, יידרש מנהל הקרן להוסיף לצד פרופיל החשיפה של הקרן, כחלק משמה, את הסימן "(!)", שמטרתו להודיע למשקיע אודות האפשרות כי הקרן תהיה חשופה לאג"ח כאמור בשיעורים הגבוהים מהחשיפה המרבית של הקרן למניות. בקרן שלא הוסיף לה סימן "(!)" יראו זאת כאילו הוסיף מנהל הקרן למדיניות ההשקעות של הקרן התחייבות לפיה הקרן לא תיצור חשיפה לאג"ח שאינה מדורגת בדירוג השקעה בשיעור העולה על שיעור החשיפה המרבי של הקרן למניות, כעולה מדרגת חשיפת הקרן למניות.

בחודש פברואר 2010 אושר חוק השקעות משותפות בנאמנות (תיקון מס' 14), התש"ע – 2010 אשר קובע חובה על מנהל הקרן לערוך מכרז, בתנאים ובאופן כפי שנקבע בחוק, להתקשרות בהסכם לתשלום עמלות מנכסי קרן שבניהולו בעבור ביצוע עסקאות בנכסי הקרן, עם חבר בורסה המבצע עסקאות בעבור אחרים בני"ע, אופציות, חוזים עתידיים, ני"ע חוץ ומטבע חוץ. במסגרת תיקון זה נקבעה הוראה לפיה מנהל הקרן רשאי להתקשר בלא מכרז, בהסכם כאמור, עם חברה שהיא חברה השולטת במנהל הקרן או בנאמן לקרן או שהיא חברה בשליטת אדם השולט במנהל הקרן או בנאמן הקרן (להלן: "חברה סוחרת קשורה") ובלבד שיתקיימו תנאים מסוימים כפי שנקבעו בחוק לרבות כך שמנהל הקרן לא ישלם מנכסי הקרן בתקופה של 12 חודשים שקבע מנהל הקרן בתשקיף של הקרן או בדוח כשנת הכספים של הקרן, לחברות סוחרת קשורות למנהל הקרן או לנאמן, יחד, בעבור ביצוע עסקאות בנכסי הקרן, סכום העולה על 20% מסך העמלות ששולמו מנכסי הקרן באותה שנת כספים בעבור עסקאות כאמור. תחולת תיקון זה לחוק 12 חודשים מיום פרסומו ביום 16.02.2010 או במועד כניסתם לתוקף של כללים לעריכת מכרז כאמור או כללים לבחינת הזיקה שבין חברה סוחרת כאמור לבין מנהל הקרן.

(ה) **תקנות ניירות ערך (חיתום), תשס"ז-2007; תקנות ניירות ערך (אופן הצעת ניירות ערך לציבור), תשס"ז-2007** - מסדירות בנוגע לחתם, בין היתר, את דרישות הכשירות, הון עצמי וביטוח, סייגים לפעולותיו, רישום וחובות דיווח. ביום 1 ביולי 2007 נכנסו לתוקף תקנות ניירות ערך (חיתום) ותקנות ניירות ערך (אופן הצעת ניירות ערך לציבור), התשס"ז-2007, שהחליפו את התקנות משנת 1993. תקנות ניירות ערך (חיתום), התשס"ז-2007 מסדירות כללי רישום חדשים אצל רשות ניירות ערך, חובת הפקדת פיקדון בנאמנות בסך מינימאלי של 2.5 מיליון ש"ח (במקום הדרישה להון עצמי מינימאלי הקבועה בתקנות משנת 1993), חובת ביטוח, מגבלה על חתם להתחייב בהתחייבות חיתומית העולה על 15% מכלל ההתחייבויות החיתומיות שניתנו בהצעה לציבור בהנפקות של חברות מקבוצת החתם או בעלות חוב לקבוצת החתם, לרבות מגבלות על האפשרות לשמש חתם מתמחר בהנפקות מסוימות שאינן הנפקות של מניות הכלולות במדד ת"א-25, הקלות שיאפשרו לחתמים זרים לפעול בישראל וחובות דיווח. תקנות ניירות ערך (אופן הצעת ניירות ערך לציבור), התשס"ז-2007 מסדירות מחדש את אופן הצעת ניירות ערך לציבור ומאפשרות לבצע הנפקה של ניירות ערך לציבור ללא מכרז (הקצאה לא אחידה), במגבלות על כמות ההקצאה למשקיעים מקבוצת החתם, כן מסדירות התקנות את אופן הקצאת ניירות הערך למזמינים ומקנות זכות לרכוש בהקצאה לא אחידה עד 15% נוספים מכמות ניירות הערך שהוצעו בתשקיף במחיר זהה למחיר ההנפקה (אופציית ה"גרין-שו").

יצוין עוד כי בתחילת חודש מרץ 2009 פורסמו תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (רכישה ומכירה של ניירות ערך) התשס"ט-2009. התקנות מתייחסות, בין היתר, להגבלות בנושא ניגודי עניינים בעסקאות של גופים מוסדיים (ההגדרה מתייחסת לגופי גמל, פנסיה ופוליסות משתתפות ברווחים) לבין גופי החיתום והברוקראז' הקשורים לגופים המוסדיים. על פי התקנות האמורות, תוטל מגבלה על רכישה של מעל 15% מניירות הערך המוצעים בהנפקה בהן משתתף חתם מקבוצת הגוף המוסדי, כאשר מגבלה זו תתעדכן לשיעור של 10% בינואר 2011. בנוסף, הוטלה מגבלה אשר יישומה נדחה לחודש יוני 2010 לפיה החל ממועד זה לא יוכל גוף מוסדי לרכוש או

למכור ניירות ערך באמצעות חבר בורסה הקשור אליו (עד למועד הנ"ל המגבלה הינה עד 20%).

(1) **חוק איסור הלבנת הון, התש"ס-2000 והצווים שמכוחו - מסדירים, בין היתר, את אופן הזיהוי של לקוחות של מנהל תיקים. לפירוט נוסף ראה סעיף 8.2.6 להלן.**

(i) **עמדת הממונה על הגבלים עסקיים - בחודש דצמבר 2003 פרסם הממונה על הגבלים עסקיים מכתב עמדה, הקובע כי חבירה בין מנהלי הנפקות לניהול קונסורציום מנהלי הנפקה הינו "הסדר כובל" כמשמעותו בחוק ההגבלים העסקיים, התשמ"ח-1988 (להלן: "חוק ההגבלים"). בחודש פברואר 2004 פרסם הממונה על הגבלים עסקיים מכתב נוסף, המפרט את התנאים שבהתקיימם לא יהא צורך להפעיל את מערך האכיפה של חוק ההגבלים לגבי חבירות של מנהלי הנפקות, ביניהם חבירות של מנהלי הנפקות אשר חלקם בשוק אינו עולה על שיעורים מסוימים. בחודש מאי 2007 פרסם הממונה על הגבלים העסקיים מכתב נוסף המתלה את הקביעה באשר ל"הסדר כובל" האמור לעיל למשך שנה, לאחריה תיערך בחינה מחודשת של הנושא על ידו. למיטב ידיעת החברה, לא חל שינוי בעמדת הממונה על הגבלים העסקיים בעניין זה.**

7.9.2 רישיונות והיתרים

מנורה מבטחים השקעות הינה בעלת רישיון ניהול תיקים והיא רשאית לעסוק בשיווק השקעות.

מנורה מבטחים קרנות הינה בעלת היתר לשמש כמנהל קרנות נאמנות בהתאם להוראות חוק השקעות משותפות בנאמנות.

מנורה מבטחים חיתום משמשת חתם על פי חוק ניירות ערך ותקנות החיתום שהותקנו מכוחו.

7.10 הסכמים מהותיים

7.10.1 בחודש אפריל 2006 התקשרה מנורה מבטחים קרנות, ביחד עם חברה בשליטת אפריקה ישראל להשקעות בע"מ (להלן: "אפריקה"), בהסכם לרכישת פעילות ניהול קרנות הנאמנות של בנק מזרחי טפחות בע"מ, אשר נוהלה באמצעות עמדה ניהול קרנות נאמנות בע"מ (להלן: "עמדה"). בהסכם נקבע, כי מנורה מבטחים קרנות ואפריקה תרכושנה, בחלוקה ביניהן כפי שיודעו לעמדה, את מלוא פעילות ניהול קרנות הנאמנות של עמדה, בתמורה לתשלום סכום המתקבל ממכפלת 4.025% בהיקף הממוצע של הנכסים המנוהלים על-ידי עמדה בקרנות הנרכשות ב-14 ימי העסקים האחרונים שקדמו למועד השלמת עסקת הרכישה.

במועד חתימת הסכם הרכישה כאמור התקשרה מנורה מבטחים קרנות בהסכם הפצה עם בנק מזרחי טפחות בע"מ (להלן: "מזרחי טפחות"), לפיו משלמת מנורה מבטחים קרנות עמלת הפצה לבנק תמורת הפצת יחידות בקרנות הנאמנות על ידי הבנק ועבור החזקת יחידות בקרנות נאמנות על ידי לקוחות הבנק באמצעותו כמפיץ. עמלת הפצה שמשלמת מנורה מבטחים קרנות לבנק הינה בשיעור המרבי המותר למפיץ, כפי שייקבע מעת לעת בתקנות ההפצה ועל פי כל דין, מסך מחירי הפדיון של כל היחידות בקרנות הנאמנות המוחזקות באמצעות הבנק, בשים לב לסוג כל קרן כמשמעות מונח זה בתקנות ההפצה, והכול בכפוף להוראות שנקבעו בהסכם בין הצדדים לעניין זה.

בנוסף, במועד חתימת הסכם הרכישה כאמור התקשרה מנורה מבטחים קרנות עם מזרחי טפחות בהסכם (ל-5 שנים) לפיו יעמיד הבנק למנורה מבטחים קרנות שירותי תפעול, שירותי ברוקראז', שירותי משמורת של ניירות ערך (Custodian) ושירותים נוספים, חלקם ללא תמורה וחלקם בתמורה שנקבעה בהסכם בין הצדדים.

עסקת רכישת הקרנות כאמור הושלמה ביוני 2006. מספר הקרנות שאת ניהולן רכשה מנורה מבטחים קרנות במסגרת העסקה כאמור היה 38, ונוהלו בהן נכסים בסך של כ- 6,625 מיליוני ש"ח. התמורה ששולמה בגין ניהול הקרנות כאמור הייתה בסך כ-188 מיליוני ש"ח.

7.10.2 בחודש פברואר 2006 רכשה מנורה מבטחים קרנות את מרבית פעילות ניהול קרנות הנאמנות של בנק איגוד לישראל בע"מ (להלן: "איגוד"), אשר נוהלה באמצעות איגוד ניהול קרנות נאמנות בע"מ (להלן: "א.ק.נ"). מספר הקרנות שרכשה מנורה מבטחים קרנות במסגרת העסקה כאמור היה 30, ונוהלו בהן נכסים בסך של כ-821 מיליוני ש"ח. התמורה ששולמה בגין ניהול הקרנות כאמור הייתה בסך של כ-34 מיליוני ש"ח.

בנוסף, במועד חתימת הסכם הרכישה כאמור התקשרה מנורה מבטחים קרנות עם איגוד בהסכם (ל-5 שנים) לפיו יעמיד הבנק למנורה מבטחים קרנות שירותי תפעול, שירותי ברוקראז', שירותי הפצה (תמורת הפצת יחידות בקרנות הנאמנות על ידי הבנק ועבור החזקת יחידות בקרנות נאמנות על ידי לקוחות הבנק באמצעותו כמפיץ), שירותי משמורת של ניירות ערך (Custodian) ושירותים נוספים, חלקם ללא תמורה וחלקם בתמורה שנקבעה בהסכם בין הצדדים. בחודש נובמבר 2009, הסתיימה ההתקשרות האמורה ומנורה מבטחים קרנות נאמנות התקשרה עם בנק אגוד והבנק הבינלאומי בהסכם לפיו יחדל בנק אגוד לתת לקרנות שירותי תפעול, שירותי ברוקראז', שירותי משמורת של ניירות ערך (Custodian) ושירותים נוספים ובמקומו ייתן הבנק הבינלאומי את השירותים הנ"ל.

7.10.3 במהלך שנת 2006 התקשרה החברה בהסכמי הפצה - הדומים במהותם ובתנאיהם לאלו בהם התקשרה החברה עם מזרחי טפחות ואיגוד כמפורט לעיל - עם בנק לאומי לישראל בע"מ, בנק אוצר החייל בע"מ, בנק מרכנתיל דיסקונט בע"מ, בנק הפועלים בע"מ, הבנק הבינלאומי הראשון לישראל בע"מ ובנק דיסקונט לישראל בע"מ. הסכמים דומים נחתמו במהלך השנים 2008-2010 עם בנק ירושלים בע"מ, בנק פועלי אגודת ישראל בע"מ, בנק ערבי ישראל בע"מ ובנק יהב לעובדי המדינה בע"מ.

חלק ד': מידע נוסף ברמת כלל הקבוצה

8. תיאור עסקי התאגיד – עניינים הנוגעים לפעילות הקבוצה בכללותה

בהמשך למידע שניתן בסעיפים 3-7 לעיל המתייחס בנפרד לכל תחום פעילות של הקבוצה, להלן תיאור של עניינים המתייחסים לעסקי הקבוצה בכללותה.

8.1 סביבה כללית והשפעת גורמים חיצוניים על פעילות התאגיד

8.1.1 התפתחות המשק, שוקי ההון והכספים

שנת 2009 התאפיינה במגמה חיובית בשווקים הריאליים, בניגוד לתחזיות המוקדמות באשר לחששות בנוגע להשפעת המשבר הפיננסי העולמי, שפרץ במחצית השנייה של שנת 2008, על הכלכלה הריאלית.

המשק הישראלי התאושש מהר יותר יחסית למשקים אחרים בעולם, זאת, ככל הנראה, בשל יציבות המערכת הפיננסית בישראל והמצב האיתן של המשק הישראלי. ההתאוששות באה לידי ביטוי בחידוש הצמיחה החל מהרבעון השני של השנה ובנתוני המדד המשולב המפורסם על ידי בנק ישראל.

על פי הנתונים הכלכליים, החל המשק הישראלי להתאושש מהמשבר הכלכלי בקצב מהיר מהתחזיות החל מחודש מאי 2009, כאשר הצמיחה בשנת 2009 הסתכמה בכ- 0.5%, שיעור גבוה ביחס לתחזית הצמיחה המוקדמת של תחילת 2009 שעמדה על ירידה של 1.5 אחוזים. אינדיקטורים אחרונים מחזקים את ההערכה בדבר שיפור משמעותי נוסף בפעילות הכלכלית. נתוני החשבונאות הלאומית לרבעון האחרון של 2009 מצביעים על עלייה של 4.4% בתמ"ג במונחים שנתיים. לעת עתה הצמיחה בישראל מובלת הן על ידי הצריכה הפרטית והן על ידי היצוא, ולפיכך איתנותה וממדיה תלויים במידה רבה גם בעוצמת הצמיחה העולמית.

בהשפעת הנתונים האחרונים שפורסמו על המשק הישראלי ובהשפעת תחזיות לגבי הצמיחה הצפויה בהיקפי הסחר העולמי, עדכן בנק ישראל במהלך חודש ינואר 2010 את תחזית הצמיחה לשנת 2010 כלפי מעלה - מ-2.5% ל-3.5%.

החלטת הממשלה להעלות את המסים העקיפים תרמה להתגברות קצב עליית המחירים ולעליית הציפיות לאינפלציה, על רקע מדיניות מוניטארית מרחיבה. במהלך שנת 2009 הסתכמה האינפלציה ב-3.9%. בניכוי עונתיות והשפעתן של עליות המחירים שנבעו משינויים במיסוי ובהיטלים (העלאת המס על סיגריות ודלק, העלאת המע"מ והיטל הבצורת) קצב האינפלציה השנתי עמד על שיעור של כ-2.8%, בחלק העליון של תחום יעד האינפלציה.

המדיניות המוניטרית בישראל הותאמה לשינויים המהירים בפעילות הכלכלית ובסביבת האינפלציה המקומית. עם החרפת המשבר, ברבעון האחרון של 2008 וברבעון הראשון של 2009, נקט בנק ישראל מדיניות מוניטארית מרחיבה מאוד, והמשיך בכך גם ברבעון השני של השנה. כפועל יוצא ממדיניות זו, שיעור הריבית נמצא מאז חודש אפריל 2009 ברמת שפל היסטורית (0.5%), שתאמה את החששות ממשבר חריג ומתמשך. ברבעון השלישי החל בנק ישראל לצמצם בהדרגה את ההרחבה המוניטרית, וברבעון הרביעי, עם התבססות הצמיחה במשק, הגביר את הקצב של צמצום ההרחבה והחל להעלות את הריבית. ריבית בנק ישראל עומדת, נכון לחודש מרץ 2010, על 1.25 אחוזים, והבנק אינו מתערב בשוק המט"ח באופן שוטף, אלא רק כששער החליפין סוטה מזה התואם את התנאים הבסיסיים במשק. התערבות בנק ישראל בשערי אג"ח ממשלתיות הופסקה לחלוטין.

במהלך הרבעונים האחרונים של שנת 2009 נרשם שיפור משמעותי בתעסוקה. נתון המגמה של שיעור האבטלה לנובמבר מצביע על ירידה בשיעור האבטלה ל-7.4%. נתונים סופיים מסקר המעסיקים של משרד התמ"ת לרבעון הרביעי מצביעים על עלייה חדה במאזן התעסוקה (ההפרש בין מספר המשרות שאוישו למספר פליטות העובדים), והוא כעת חיובי - לראשונה אחרי ארבעה רבעונים רצופים של מאזן שלילי. מסקר החברות של בנק ישראל לרביעי הרביעי של 2009 עולה כי התמתנה הירידה במספר העובדים, שאפיינה את הרביעים הקודמים. על פי נתוני המוסד לביטוח לאומי, מספר משרות השכיר של עובדים ישראלים נותר בחודש נובמבר 2009 ללא שינוי, לאחר שלוש עליות חודשיות רצופות. לעומת זאת על פי נתוני המגמה, העלייה של מספר משרות שכיר, שהחלה ביוני 2009, נמשכה גם בנובמבר. נתוני השכר למשרת שכיר של

המוסד לביטוח לאומי לחודשים ספטמבר-נובמבר מצביעים על עלייה של 0.7% בשכר הנומינלי המשתקפת בירידה של 2.5% בשכר הריאלי לעומת התקופה המקבילה אשתקד. נתוני הגבייה של מס הבראות לחודש דצמבר מצביעים על המשך המגמה החיובית בסך תשלומי השכר, מגמה שהחלה ביולי 2009.

הגירעון הכולל ללא אשראי נטו של הממשלה הסתכם בשנת 2009 ב-5.15% תוצר (39.3 מיליארדי ש"ח), לעומת 6% על פי התכנון המקורי. בחודשים נובמבר ודצמבר נרשמה האצה חדה בגביית המסים – בעיקר המסים העקיפים. בחודשים אלה היו הוצאות הממשלה גבוהות מהתוואי העונתי, עקב הקדמת הוצאות משנת 2010. הגירעון הנמוך ביחס לתכנון נבע בעיקר מגידול ההכנסות לעומת ההערכות בעת בניית התקציב.

המשך ההתאוששות של המשק העולמי ניכרת מנתוני הצמיחה החיוביים בארה"ב ובסין, כאשר ברבעון הרביעי של 2009 הוצאה הצמיחה. קרן המטבע הבין-לאומית עדכנה את תחזיות הצמיחה למשק העולמי כלפי מעלה.

לעומת זאת, על רקע נתוני התעסוקה החלשים בכלכלות הגדולות (שיעור האבטלה בארה"ב, למשל, עמד בסוף שנת 2009 על רמה גבוהה של כ-10%), ההערכות הן שהסיכון של מיתון נוסף עדיין קיים, ואולי אף גבר.

בעיות החוב בכמה ממדינות אירופה והחששות מגלישה למיתון נוסף הביאו לכך שמהשווקים נגזרת דחייה בהערכות על התחלת ההידוק המוניטרי בחלק מהכלכלות. עם זאת הודיע Fed-ה על העלאת הריבית על הלוואות בחלון האשראי ב-0.25%, לרמה של 0.75% - העלאה שחברה אל תהליך צמצום והפסקה של תמיכות שונות, שבו החל Fed-ה לפני מספר חודשים. העלאה זו לוותה בהבהרה כי אין בכך כדי להצביע על שינוי קרוב בריבית המוניטרית, וכי זו עדיין צפויה להישאר ברמות נמוכות.

נתוני האינפלציה של המשקים המפותחים ממשיכים להיות נמוכים, על רקע פער התוצר הגדול בכלכלה העולמית.

8.1.2 שוקי האג"ח והמניות

התפנית בסביבה הכלכלית בישראל השתקפה היטב בשוק ההון: מאז תחילת ההתאוששות במחירי הנכסים הפיננסיים, במאוס 2009, עלו מדדי המניות בשיעורים חדים, והתקרבו ברבעון האחרון של שנת 2009 לרמתם לפני המשבר. כמו כן במהלך שנת 2009, מדדי האג"ח (ובעיקר מדדי האג"ח הקונצרני) השיגו תשואות של עשרות אחוזים תוך שבירת מחירי שיא היסטוריים ששררו ערב המשבר.

במהלך שנת 2009 נרשמו עליות חדות מאוד בשוק המניות הישראלי, בדומה לעליות בשוקי המניות בעולם. מדד ת"א 25 עלה במהלך שנת 2009 בשיעור של כ-74.9%, כאשר מדד ת"א 100 עלה בשיעור של כ-88.8%. מדד ת"א 75 עלה בשיעור של כ-149.8%. העלייה החריגה במדד ת"א 75 נבעה, בין השאר, מזינוק בשיעור המניות של חברות חיפוש הגז והנפט עקב מציאת גז טבעי בהיקפים ניכרים בחופי ישראל.

מגמת עליות נרשמה גם ברוב מדדי המניות המובילים בעולם. הנאסד"ק עלה בכ-43.9%, בעוד שהדאו ג'ונס עלה בכ-18.8%. מדד הפוטסי עלה בכ-22.1%, מדד הקאק הצרפתי בכ-22.3% ומדד הדאקס הגרמני בכ-23.9%.

בשוק אגרות החוב התקשו מספר חברות לפרוע את חובן, אך עם זאת היקף התופעה היה נמוך מהחששות המוקדמים. במהלך שנת 2009 נרשמו בשוק האג"ח הקונצרני עליות מחירים חדות וירידה של התשואות הגלומות. בסיכום שנתי, עלה מדד התל בונד 20 בכ-21.6% ומדד התל בונד 40 בכ-44.1%. מדד האג"ח הממשלתי הצמוד עלה בכ-10.3% ומדד האג"ח הממשלתי השקלי עלה בכ-2.5%.

האוירה החיובית בשווקים הושפעה מהריבית הנמוכה, מתכניות חירום שבוצעו על ידי ממשלות בעולם ואשר הצליחו לבלום את המשבר, מפרסום אינדיקטורים כלכליים חיוביים לעומת הצפי, מכיסוי שורטים ומהוצאת התמחור של תרחיש הקטסטרופה מהשוק.

התערבות בנק ישראל במסחר בדולר נמשכה גם במהלך שנת 2009. יתרות המט"ח של בנק ישראל גדלו במהלך השנה מרמה של כ-42.5 מיליארדי דולר ועד לשיא של מעל ל-60.6 מיליארד דולר בסוף 2009.

התערבותו של בנק ישראל במסחר נועדה לנסות למתן מגמות חריגות בשערו של הדולר ביחס לסל המטבעות ומניסיון למנוע מתקפות ספקולנטים על המטבע המקומי. במהלך הרבעון השני של השנה הגיע שערו של הדולר לשיא שנתי (4.25 ₪ לדולר) אך בהמשך השנה ירד שערו בהתמדה. בסיכום שנתי תוסף השקל בשיעור זניח של כ- 0.7% בעוד ששערו של האירו רשם במהלך 2009 עלייה של כ- 2.7%.

8.1.3 רפורמת בכר

לתיאור רפורמת בכר, החקיקה שבאה בעקבותיה והשפעותיה, ראה סעיפים 3.1.1, 3.1.2.1 ו- 7.1.2 לעיל וכן סעיף 8.2.2 להלן.

8.1.4 דוח ועדת חודק

בחודש פברואר 2010 פרסמה הוועדה לקביעת פרמטרים להתייחסות גופים מוסדיים המעמידים אשראי באמצעות רכישת אג"ח לא ממשלתיות ("דוח חודק" ו- "הוועדה"). מטרת הוועדה הייתה להמליץ על הפעולות הנדרשות בכדי לשפר את התהליכים הפנימיים הקשורים להשקעה של גופים מוסדיים באגרות חוב ואת היקף המידע שיהיה על התאגיד המנפיק למסור לגופים המוסדיים, עובר להשקעה. המלצות הוועדה מתרכזות בשלושה מישורים עיקריים:

1. ביסוס הליך מסודר של אופן פעולתם של הגופים המוסדיים טרם החלטה על רכישת אגרת חוב לא ממשלתית עבור ציבור החוסכים, זאת, בין היתר, על ידי הרחבת התשתית ליצירת משא ומתן בין הגופים המוסדיים לבחירת המנפיקות והכנת אנליזה כתובה על ידי הגוף המוסדי טרם רכישת בשוק הראשוני.
2. קביעת סוג המידע שגוף מוסדי יהיה חייב לקבל קודם לרכישה ולאורך חיי החוב של אגרת חוב של תאגיד לא מדווח, זאת, בין היתר, על ידי קבלת "מזכר הנפקה" הכולל מידע אודות החברה המנפיקה (הדומה במהותו לחלק מהמידע אותו נדרשת לפרט חברה מנפיקה במסגרת תשקיף), על ידי קבלת מידע שוטף ומידי במהלך חיי החוב מתאגיד אשר אינו מדווח, ומינוי נאמן להנפקה של תאגיד שאינו מדווח ככל שמדובר באגרת חוב לא סחירה המונפקת לארבעה גופים מוסדיים לפחות.
3. שיפור איכות המוצר הנרכש על ידי הגופים המוסדיים עבור ציבור החוסכים, זאת, בין היתר, על ידי קביעת תניות ואמות מידה מינימאליות אשר יכללו באגרות חוב, ובהתאם יעניקו לגופים המוסדיים זכות לפירעון מיידי בהפרות התניות והאמות מידה האמורות. כמו כן, המליצה הוועדה על תניות חוזיות ואמות מידה מומלצות אשר על הגופים המוסדיים לשקול לדרוש את קיומן במסגרת תנאי אגרות החוב.
4. בנוסף, בין המלצות הוועדה נכללות המלצות בדבר שיתוף פעולה בין הגופים המוסדיים, מינוי נאמן על כמנגנון וולונטרי אשר יופעל לבקשת החברה המנפיקה, כאשר בין סמכויות נאמן העל תינתן האפשרות לעקוב באופן הדוק ויומיומי אחר פעולות החברה. כמו כן ממליצה הוועדה על קריטריונים לסיווג של אגרות החוב, המלצות בדבר גיבוש מדיניות ביחס לרכישת אגרות חוב בשוק המשני וחובת רישום של אגרת חוב של סחירה בלשכת רישום.

8.1.5 מחסומי כניסה ויציאה עיקריים ושינויים החלים בהם

מחסומי הכניסה העיקריים לכלל תחומי הפעילות של הקבוצה הינם:

- (א) קיום תשתית טכנולוגית ומקצועית התומכת בתחומי הפעילות שבה פועלת הקבוצה, כוח אדם מיומן, קשרים עסקיים מפותחים עם מבטחי משנה וידע וניסיון מול ספקי שירותים עיקריים ובכלל זה ספקים ליישום תביעות וספקים בתחום שירותי הבריאות ובתחום הפיננסים;
- (ב) הצורך בעמידה בתנאים הנדרשים על פי דין לקבלת רישיונות עיסוק וקבלת היתרים לשליטה ולהחזקת אמצעי שליטה, לפי העניין; עמידה בדרישות הרגולציה;
- (ג) דרישה לקיום הון עצמי מינימאלי;
- (ד) בניית מערכי שיווק אפקטיביים בתחומי הפעילות השונים;

(ה) מחסומי יציאה עיקריים מתחומי הפעילות של הקבוצה נובעים בעיקר מהצורך בהמשך הטיפול בתיק הלקוחות הקיים ובתביעות ביטוחיות לעתים לתקופות ארוכות ("Run-Off").

8.2 מגבלות ופיקוח על פעילות התאגיד

8.2.1 פיקוח בתחומי הפעילות השונים

פעילות הקבוצה בתחומי הפעילות השונים כפופה לרגולציה רבה וייחודית ולחובת קבלת היתרים ורישיונות מרשויות המדינה השונות, ובכלל זה, הממונה ורשות ניירות ערך.

במסגרת זו, כפופה הקבוצה, בין היתר, להוראות חוק החברות וחוק ניירות ערך ולתקנות שהותקנו מכוחם; להוראות חוק הפיקוח ולהוראות פקודת מס הכנסה, להוראות חוק קופות הגמל וחוק הייעוץ הפנסיוני, להוראות חוק השקעות משותפות בנאמנות ולתקנות שהותקנו מכוחם של כל אלה.

למיטב ידיעת החברה, הקבוצה אינה מצויה בהפרה מהותית של הוראות החקיקה והרגולציה החלות עליה, אשר עשויה להיות לה השפעה מהותית על עסקי הקבוצה.

יצוין, כי בפרק תאור עסקי החברה, בהם מתוארת חקיקה ו/או רגולציה חדשה, אשר החברה מעריכה כי השפעתה על עסקי החברה ופעילותה עשויה להיות מהותית, מצוינת הערכת החברה לגבי ההשפעה כאמור.

להלן יפורטו החוקים והתקנות המרכזיים החלים על הקבוצה, בנוסף לחוקים שפורטו בסעיפים המתאימים לפי תחומי הפעילות השונים.

8.2.2 חוק הפיקוח והתקנות שהוצאו מכוחו (להלן: "תקנות הפיקוח") - תמצית הוראות חוק הפיקוח

חברות הביטוח כפופות להוראות חוק הפיקוח ותקנות הפיקוח. בחוק הפיקוח ובתקנות הפיקוח מוסדרים, בין היתר, הנושאים העיקריים שלהלן:

על פי חוק הפיקוח, עיסוק בביטוח מחייב קיום רישיון מבטח בידי העוסק, המוגבל לענפי הביטוח הנקובים ברישיון. רישיון מבטח ניתן על ידי המפקח לאחר התייעצות בוועדה מייצגת שהוקמה על פי החוק (להלן: "הוועדה"). ברישיון מבטח ניתן לקבוע תנאים והגבלות, ומותר לשנותם, הכול בהתייעצות עם הוועדה. החזקת יותר מ-5% מסוג מסוים של אמצעי שליטה בתאגיד מבטח וכן שליטה בתאגיד מבטח, מצריכות היתר מהמפקח. להיתר שקיבל מר מנחם גורביץ' בחודש דצמבר 2007, על רקע רכישת שומרה כמפורט בסעיפים 1.1.11 ו-8.15.1 לעיל, ראה סעיף 8.2.10 להלן.

החוק מסמיך את שר האוצר לקבוע בתקנות בנוגע למבטח, באישור ועדת הכספים של הכנסת, הוראות בדבר הון מניות מונפק ונפרע מינימאלי ועודף מינימאלי של נכסים לעומת התחייבויות.

כמו כן מוסמך שר האוצר לקבוע בתקנות הוראות בדבר: סוגי נכסים שיחזיק מבטח כנגד התחייבויותיו לסוגיהן ושיעוריהם ביחס להתחייבויות; דרכי החזקת נכסים כנגד התחייבויות המבטח; המקרים בהם רשאי מבטח להשקיע בחברה בת שלו, בבעל אמצעי שליטה בו, במבטח אחר או בסוכן ביטוח; חובת מבטח להחזיק עתודות ביטוח ודרכי חישובן; עיסוק כמבטח בחו"ל; השיעור המינימאלי של חלק הסיכון שישאו בו מבטחים בישראל, השיעור המקסימאלי של חלק הסיכון שישא בו מבטח; הלוואות שמבטח רשאי לתת וערבויות שהוא רשאי לערוב ושיעוריהן (קביעת הוראות בתקנות לעניין זה, תתבצע לאחר התייעצות עם נגיד בנק ישראל).

דוחות כספיים שנתיים מבוקרים של מבטח וכן דוחות כספיים מסוקרים לתקופות ביניים, יערכו, יוגשו למפקח ויפורסמו ברבים בדרך ששר האוצר קבע בתקנות, לרבות תוכן, מידת פירוט והעקרונות החשבונאיים להכנתם.

מבטח חייב לנהל מערכת חשבונות נפרדת לגבי עסקי ביטוח חיים, חייב להחזיק נכסים לכיסוי התחייבויותיו בביטוח חיים, ולרכוש ביטוח משנה נפרד לעסקים אלה.

למפקח סמכות לברר תלונות מן הציבור בדבר פעולה של מבטח בענייני ביטוח, ולהורות על תיקון ליקוי שנמצא.

במסגרת תיקון לחוק הפיקוח (כחלק מרפורמת בכר) נקבעו הוראות המסדירות את המשטר התאגידי של מבטחים, לרבות הוראות בדבר דרכי הפעולה של המבטחים לעניין מינוי דירקטורים ונושאי משרה שונים, פעילות אורגנים שונים בחברה וחובות דיווח למפקח. לעניין זה, הוחלו על מבטח, בשינויים המחויבים, הוראות שונות מחוק החברות החלות דרך כלל על חברות ציבוריות. כך למשל, נדרש מבטח למנות דירקטורים חיצוניים כהגדרתם בחוק החברות וכן לקיים ועדת ביקורת. כמו כן, מכוח חוק הפיקוח נדרש מבטח למנות וועדות השקעה. בנוסף, נקבעו הוראות בדבר מינוי נושאי משרה מסוימים שהוגדרו בחוזר מפקח מחודש דצמבר 2005 (דירקטור, מנכ"ל, מבקר פנימי, יו"ר/חבר ועדת השקעות, מנהל כספים, אקטואר, מנהל סיכונים ויועץ משפטי) נקבעה בחוק חובת הודעה מוקדמת על הכוונה למנותם בכפוף לקבלת אישור המפקח למינוי, ולו בהעדר התנגדות. בנוסף לדיווח הכספי, הוסמך שר האוצר לקבוע חובת דיווח מיידי ומתן הודעות שונות למפקח (טרם נקבעו הוראות לעניין זה). כן נקבע בסעיף 42א לחוק הפיקוח איסור בדבר הכללת פרט מטעה או אי הכללת פרט שהעדרו עלול להטעות בהודעות ובדוחות, תוך החלה לעניין זה, בשינויים המחויבים, של הוראות פרק ה' לחוק ניירות ערך שכותרתו "אחריות לתשקיף". יצוין, כי סעיף 2(ב) לחוק הפיקוח מסמיך את המפקח (בכפוף להתייעצות עם הוועדה) לתת הוראות שונות הנוגעות לדרך פעולתם ולדרכי ניהולם של מבטחים, סוכני ביטוח, נושאי משרה בהם וכל מי שמועסק על ידם. יחד עם סעיף 42(3) לחוק, המקנה למפקח סמכות להורות על הגשת דוחות והודעות, ניתנו בידי המפקח כלים לקיום פיקוח אקטיבי על שוק הביטוח. בנוסף על האמור לעיל, הוענקו למפקח בחוק סמכויות הסדרה נרחבות ואמצעי אכיפה מחמירים יותר מבעבר הכוללים, בין היתר, עיצומים כספיים וקנסות אזרחיים וזאת מעבר לענישה הפלילית שאף היא הוחמרה תוך הטלת אחריות במקרים מסוימים גם על נושאי משרה בתאגיד.

בחודש ינואר 2008 התקבלו הצעות חוק לתיקון חוק הפיקוח וחוק קופות גמל. הצעות החוק נועדו לתקן אי התאמות בין החוקים השונים שהוחלו במסגרת תיקוני "רפורמת בכר", וכן לתקן קשיים שהתגלו ביישומן של הוראות שונות בחקיקה החדשה וכן בחקיקה שהייתה קיימת ערב תיקוני "רפורמת בכר". במסגרת החוק התקבלו תיקונים שונים, ובין היתר, הרחבת היקף הסמכויות המוענקות למפקח על הביטוח, ביטול המועצה המייעצת, השוואת הוראות החוק הרלבנטיות לסוכני הביטוח ולמשווקים ויועצים פנסיוניים, הרחבת הגדרת "שליטה" במבטח או בסוכן תאגיד המחייבת היתר שליטה וכן הרחבת הדיווח הנדרש מבעלי היתר השליטה.

8.2.3 חוק חוזה הביטוח

חוק חוזה הביטוח מסדיר היבטים שונים הנוגעים לחוזה הביטוח ויחסי מבטח-סוכן-מבוטח. על פי חוק חוזה הביטוח, חוזה ביטוח הוא חוזה בין מבטח לבין מבוטח המחייב את המבטח, תמורת דמי ביטוח, לשלם, בקרות מקרה הביטוח, תגמולי ביטוח למוטב.

על פי החוק, הודעה על קרות מקרה ביטוח תימסר למבטח על ידי המבוטח או המוטב מיד לאחר שנודע להם על קרות מקרה הביטוח ו/או הזכות לקבלת תגמולי ביטוח. משנמסרה למבטח הודעה כאמור על המבטח מוטלת חובה לעשות את הדרוש לבירור חבותו ועל המבוטח למסור למבטח תוך זמן סביר לאחר שנדרש לכך את המידע והמסמכים הדרושים לבירור החבות. להימנעות ממסירת מידע כאמור השפעה על זכאות המבוטח או המוטב לתגמולי הביטוח וסכומם.

תגמולי הביטוח ישולמו תוך 30 יום מהיום שהיו בידי המבטח המידע והמסמכים הדרושים לבירור חבותו. סכומים שאינם שנויים במחלוקת בתום לב ישולמו תוך 30 ימים מיום מסירת התביעה.

על תגמולי הביטוח יתווספו הפרשי הצמדה למדד מיום קרות מקרה הביטוח וריבית בהתאם לחוק פסיקת ריבית והצמדה, התשכ"א-1961, מתום 30 ימים מיום מסירת התביעה.

בנוסף כולל החוק, בין היתר, הוראות בדבר חובות גילוי של המבוטח ותוצאות אי הגילוי, תנאים לביטול חוזה ביטוח, מעמד המוטב וזכויותיו, הוראות בנוגע להשלכות של שינויים בסיכון המבוטח וכן קביעת הוראות מיוחדות החלות על ענפי הביטוח השונים (ביטוח חיים, ביטוח תאונה מחלה ונכות, וביטוח נזקים).

8.2.4 חוק הגנת הפרטיות

חוק הגנת הפרטיות קובע הוראות בדבר מאגרי מידע, כאשר מאגר מידע מוגדר כאוסף של נתוני מידע המוחזק באמצעי מגנטי או אופטי והמיועד לעיבוד ממוחשב, למעט חריגים הקבועים בחוק הגנת הפרטיות. החוק קובע הסדרים בעניינים העיקריים הבאים: המקרים בהם חייב בעל מאגר מידע ברישום המאגר בפנקס מאגרי המידע, תנאים לניהול והחזקה של מאגר מידע החייב ברישום, השימוש במאגר, החובות החלות על האדם או התאגיד המבקש את המידע על מנת להכניסו למאגר המידע, זכות העיון במידע, האחריות החלה על בעל מאגר מידע לאבטחת המידע במאגר, ההגנות הנתונות לבעל מאגר מידע ועוד.

8.2.5 חוק דמי מחלה, התשל"ו-1976, חוק דמי מחלה (היעדרות בשל מחלת ילד), התשנ"ג-1993, חוק דמי מחלה (היעדרות בשל מחלת הורה), התשנ"ד-1994, חוק דמי מחלה (היעדרות בשל מחלת בן זוג), התשנ"ח-1998, חוק דמי מחלה (היעדרות עקב היריון ולידה של בת זוג), התש"ס-2000

חוקים אלו והתקנות מכוחם קובעים, בין היתר, הוראות לעניין זכאותם של עובדים לקבלת תגמול בגין ימי מחלתם, צבירת ימי מחלה ומגבלות על צבירה זו, תנאי הזכאות לקבלת דמי מחלה, אפשרות לביטוח דמי מחלה ועוד.

8.2.6 חוק איסור הלבנת הון, התש"ס - 2000 (להלן: "חוק איסור הלבנת הון")

בהתאם לחוק איסור הלבנת הון ולצווים מכוחו מוטלות על מבטח, קופת גמל וסוכן ביטוח חובות זיהוי ואימות פרטי המבוטח בפוליסות ביטוח חיים בהם קיים מרכיב חיסכון ופרטי עמית בקופות גמל, וכן חובת שמירה של מסמכי הזיהוי. בנוסף, קיימת חובת דיווח לרשות לאיסור הלבנת הון במקרים שהוגדרו בצו וכן בשל פעולות בלתי רגילות הנחזות כפעולות מעוררות חשד (פירוט נוסף לעניין צווי איסור הלבנת הון ראה סעיף 3.1.2(ט) לעיל).

8.2.7 חוק תובענות ייצוגיות, התשס"ו-2006 (להלן: "חוק תובענות ייצוגיות")

בחודש מרץ 2006, חוקק חוק תובענות ייצוגיות. החוק קובע כללים אחידים להגשת תובענות ייצוגיות וניהולן, ומבטל את מרבית ההסדרים שהיו קיימים עד כה בחקיקה הראשית, לרבות את פרק ה'1 לחוק הפיקוח.

החוק מרחיב את האפשרות להגשת תובענות ייצוגיות הן מבחינת זכות העמידה לתאגידים והן מבחינת עילות התובענה ובפרט הרחבת האפשרות להגשת תובענות ייצוגיות בתחום הביטוח (בהתאם לסעיף 2 לתוספת השנייה לחוק תובענות ייצוגיות). שיקולי יציבות הנתבע נקבעו במפורש כשיקול במסגרת השיקולים לאישור התובענה כייצוגית.

הגדרת הקבוצה תיקבע על ידי בית המשפט במסגרת ההחלטה לאישור התובענה כייצוגית, תוך מתן אפשרות לפרטים להודיע על סירובם להיכלל בקבוצה התובעת. בנוסף, נקבע בחוק כי בנסיבות מיוחדות רשאי בית המשפט לקבוע כי הקבוצה תוגדר כך שתכלול את מי שנתן הודעה פוזיטיבית על רצונו להצטרף לתובענה.

כמו כן, קובע החוק הסדרים מפורטים בעניין אישור הסדרי פשרה לרבות החובה למינוי בודק מטעם בית המשפט לעניין זה, פרסום הודעות לחברי הקבוצה, הסתלקות תובע או עורך דין מייצוגי, פסיקת פיצויים ודרכים להוכחת הסעד על ידי חברי הקבוצה, פסיקת גמול לתובע המייצג ושכר טרחה לעורך הדין המייצג את הקבוצה.

החוק מורה על הקמת קרן למימון תובענות ייצוגיות אשר תסייע לתובענות ייצוגיות בעלות חשיבות חברתית וציבורית וכן מורה על ניהול פנקס תובענות ייצוגיות אשר יהיה פתוח לעיון הציבור באינטרנט.

במסגרת הוראות מעבר נקבע כי החוק חל גם על תובענות ובקשות לאישור תובענות כייצוגיות התלויות ועומדות.

8.2.8 מתוקף חוק הפיקוח הותקנו, בין היתר, התקנות העיקריות הבאות:

(1) תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (דירקטוריון וועדותיו), התשס"ז-2007

מטרת תקנות אלה, אשר הותקנו בחודש יולי 2007, לחזק את תשתית המשטר התאגידי בגופים מבטחים וזאת, בין היתר, באמצעות קביעת כללים להבטחת פעילותו התקינה של הדירקטוריון וועדותיו, הבטחת עצמאותו, כשירות חברי, הרכבו, כללים למניעת ניגודי עניינים, נושאים בהם הדירקטוריון חייב לדון ולהחליט, נוכחות ומניין חוקי בישיבותיו. התקנות מתייחסות לדירקטוריון מבטח ונקבעו בהן הקלות לעניין דירקטוריונים של חברות המנהלות קופות גמל. התקנות נכנסו לתוקף בחודש אוגוסט 2007, אולם לגבי סעיפים מסוימים חלות הוראות מעבר, הקובעות מועד תחולה מאוחר יותר.

(2) תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (דינים וחשבונות כספיים), התשס"ז-2007

תקנות אלה מטילות על מבטח ישראלי, חברה מנהלת וחברה מנהלת של קופת גמל לקצבה, את החובה להגיש לממונה דין וחשבון כספי שנתי ורבעוני. עוד מוסיפות התקנות וקובעות, כי על הדין והחשבון הכספי השנתי להיות מבוקר בידי רואה חשבון ואילו על אלה הרבעוניים להיות מסוקרים בידי רואה חשבון. התקנות מחילות את האמור גם על עסקיו בישראל של מבטח חוץ. תחילת התקנות ביום ה-1 במרץ 2007, בכפוף למספר סייגים, כמפורט בתקנות.

(3) תקנות ההון המינימאלי

תקנות אלה מסדירות את ההון העצמי המינימאלי הנדרש ממבטח. ההון העצמי המינימאלי הנדרש ממבטח מושפע, בין היתר, מהיקף הפעילות בביטוח כללי או מרמת התביעות בביטוח כללי, מסך הוצאות הרכישה הנדחות (DAC) בביטוח חיים ובביטוח בריאות, מסוגי הנכסים המוחזקים בנוסטרו, מחשיפה לסיכונים קטסטרופה, מסיכונים תפעוליים, מחשיפה לסיכונים ביטוח חיים (ריסק), מהיקף הנכסים המוגדרים בתקנות אלה כ"נכסים בלתי מוכרים", מתוספת הון נדרש בגין ביטוח סיעודי, ומתוספת הון בגין השקעה בחברות בנות שהן מבטח. בתקנות ההון המינימאלי נקבעו הגדרות שונות המתייחסות להון חברות הביטוח, ובין היתר, הגדרת הון ראשוני, הון משני והון עצמי.

בהתאם לתקנות ההון המינימאלי, ה"הון הראשוני" המינימאלי למבטח העוסק בביטוח חיים ובביטוח כללי הינו 60 מיליון ש"ח צמוד למדד, למן המדד היסודי שפורסם ביוני 1997.

בחודש יולי 2008, פרסם המפקח חוזר לאימוץ הדירקטיבה Solvency II, העוסקת בחישוב דרישות ההון בגין חשיפה לסיכונים ביטוחיים, סיכונים שוק, סיכונים אשראי וסיכונים תפעוליים. בבסיס דירקטיבה זו עומדת הקביעה כי הון עצמי של חברת ביטוח נועד לשמש ככרית לספיגת הפסדים הנובעים מהתממשותם של סיכונים בלתי צפויים להם חשופה חברת הביטוח, אשר לא זוהו על ידה באופן ספציפי או שלא הוערכו על ידה באופן מספק.

בחודש נובמבר 2009 פורסם תיקון לתקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (הון עצמי מינימאלי הנדרש ממבטח) (תיקון), התשס"ט-2009 (להלן: "התיקון" או "תיקון תקנות ההון"). במסגרת התיקון, נדרש להוסיף לדרישות ההון הקיימות דרישות הון בגין הקטגוריות הבאות: תוכניות מבטחות תשואה בביטוח חיים שאין כנגדן או כנגד חלקן אגרות חוב מיועדות; סיכונים תפעוליים; סיכונים אשראי לפי מידת הסיכון המאפיינת את הנכסים השונים; סיכונים קטסטרופה בעסקי ביטוח כללי; סיכונים בגין ערבויות; החזקות בפעילות קופות גמל ובחברות מנהלות של קופות גמל וקרנות פנסיה. תחילתו של תיקון זה 30 ימים מיום פרסומו. כמו כן, במסגרת התיקון שונו הגדרות ההון הראשוני וההון המשני וכן התווספה הגדרת הון שלישוני, המהווה רובד נוסף להון העצמי. בהמשך לאמור, פרסם המפקח הוראת שעה

בדבר הרכב הון עצמי של מבטח הקובעת כי בתקופה שמיום תחילת התקנות ועד למועד עליו יודיע המפקח אין שינוי בהגדרות, במבנה וחישוב ההון הקיים של חברות ביטוח.

בהמשך לתיקון תקנות ההון כנ"ל, ועל רקע כוונת הפיקוח לאמץ בעתיד את דירקטיבת Solvency II, פורסמה בחודש מרץ 2010 טיוטת חוזר שנייה שעניינה הרכב הון עצמי מוכר של מבטח. הטיוטה קובעת כללים למבנה הון העצמי המוכר של מבטח, וכן מסגרת עקרונות להכרה ברכיבי הון שונים ולסיווגם לרובדי הון השונים.

כמו כן בחודש דצמבר 2009 פרסם המפקח טיוטת חוזר שעניינה תכנית פעולה לניהול ההון העצמי של חברת ביטוח אשר מטרתה להבטיח כי לחברת הביטוח תכנית פעולה סדורה לניהול ומעקב אחר מצב ההון ולהתמודדות עם שינויים בו. טיוטת החוזר קובעת מספר קווים מנחים אשר על הדירקטוריון לדון בהם בהקשר זה וכן קריטריונים לקביעת תכנית פעולה כאמור.

ראה גם באור מס' 15(ז) לדוחות הכספיים.

תקנות דרכי ההשקעה

(4)

בתקנות דרכי ההשקעה כלולות, בין היתר, הוראות לעניין: הלוואות שמבטח רשאי לתת. סוגי הנכסים שיחזיק מבטח כנגד התחייבויותיו, מגבלות לעניין השקעת מבטח בחברת בת או מוחזקת שלו, בבעל אמצעי שליטה בו, בבעל עניין בו, במבטח אחר או בכל תאגיד אחר העוסק בתיווך בענייני ביטוח, חובת מבטח למנות שתי ועדות השקעה, האחת לעניין ניהול תיק השקעות תלויות תשואה ("משתתף"), והשנייה לעניין ניהול תיק השקעות שאינן תלויות תשואה ("נוסטר"), הרכב הוועדות, תפקידן ודרכי פעולתן.

תקנות דרכי ההשקעה מעבירות את האחריות לבחירת התמהיל הנכסי, מעבר לנדרש על פי התקנות, למבטח, וכפועל יוצא מכך הן מותירות בידו את האחריות לקביעת היחס בין תשואה צפויה לסיכון צפוי הנובע מאסטרטגיית ההשקעות השונות, כל זאת בכפוף למגבלות מדד פיזור סיכון, מאזן ההצמדה ומשך חיים ממוצע מתוקן, כפי שנקבעו בתקנות.

תקנות דרכי ההשקעה צמצמו בצורה משמעותית את ההגבלות החלות על דרכי ההשקעה של המבטח, ובמסגרתן, נפתחת בפני חברות הביטוח האפשרות להשקיע בתחומים נרחבים בהם לא ניתן היה להשקיע בעבר, בכפוף לתנאים המפורטים בתקנות. בין השאר, יכול המבטח לבצע עסקאות השאלת ניירות ערך, עסקאות מכירה בחסר, להשתתף בהנפקה והשקעה באג"ח לא סחירות, להשקיע בניירות ערך בחו"ל, להשקיע בנדל"ן מניב, להשקיע בנדל"ן בחו"ל ועוד.

לגבי פוליסות ביטוח חיים שהונפקו החל מיום 1 בינואר 2004, נאסרה החזקת יתרת הוצאות רכישה נדחות (DAC) כנגד התחייבות הנובעת מעסקי ביטוח חיים משתתף ברווחים בישראל. החזקת ה-DAC כאמור הינה כנגד התחייבויות שאינן ביטוחיות ויתרות הון עצמי ועודפי הון עצמי.

בחודש ספטמבר 2007 פרסם המפקח טיוטה שנייה של תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (כללי השקעה), התשס"ו-2006, אשר אמורות להחליף את תקנות דרכי ההשקעה וכן את תקנות קופות הגמל ולאחד את כללי ההשקעה החלים על גופים מוסדיים. בין היתר, מוצעים שינויים בחלק מכללי ההשקעה הקיימים על מנת להתאימם למדיניות משרד האוצר בדבר דרכי פעילות שוק ההון בכלל ודרך פעילות המשקיעים המוסדיים בפרט (לרבות השוואת כללי ההשקעה על החלק החופשי של קרנות הפנסיה הותיקות, ביטול התלות שבין רמת הדירוג לבין שיעור ההשקעה המותר בתאגיד בודד וקבוצת לוויים, הרחבת האפשרות להשקיע במדינות שדירוג האשראי שלהם הוא BB ומעלה ועוד). בנוסף, מתייחסת טיוטת התיקון למגבלות שיחולו על התקשרויות עסקיות בין גופים מוסדיים לתאגידים הקשורים להם וזאת בשל השינוי שחל בבעלות על הגופים המוסדיים ובפרט להפיכתן של קבוצות הביטוח לתאגידים פיננסיים בעלי מגוון רחב של פעילויות. יצוין, כי לאחרונה אושרו

חלק מהתיקונים המוצעים שעניינם הגבלות על התקשרויות עסקיות בין גופים מוסדיים לתאגידים הקשורים להם ובפרט השקעות בהן מעורב חתם שהינו צד קשור.

ראה חוזר המפקח לעניין העמדת אשראי לא סחיר על ידי גופים מוסדיים בסעיף 8.2.9(12) להלן. להערכת החברה, אגף השקעות בחברת הבת יידרש להתאים את פעילותו על פי השינויים המוצעים. עם זאת, החברה מעריכה כי למכלול השינויים המוצעים לא תהיה השפעה מהותית על החברה.

(5) תקנות החישוב

בתקנות החישוב כלולות, בין היתר, הוראות לעניין חובת מבטח להחזיק עתודות ביטוח ודרכי חישובן והפרשות לתביעות תלויות, כמפורט בסעיף 1.3.2 לעיל.

(6) תקנות פרטי דין וחשבון

תקנות פרטי דין וחשבון קובעות הוראות בדבר תוכנם, פרטיהם והעקרונות החשבונאיים לעריכתם של הדוחות הכספיים השנתיים והדוחות הכספיים ביניים של מבטח, הכוללים דיווח כספי רחב לציבור ולמפקח, תוך שילוב חלק מתקנות ניירות ערך (עריכת דוחות כספיים שנתיים), התשנ"ג-1993 והתאמתן לענף הביטוח. המפקח מוסמך מכוח התקנות לפרסם חוזרים והוראות בדבר אימוץ כללי חשבונאות נוספים למבטחים. מכוח תקנות אלו הוצא חוזר, המאמץ את החלת כללי החשבונאות הבינלאומיים על חברות ביטוח.

(7) תקנות וחוזרים נוספים

בתקנות נוספות נקבעו הוראות בדבר תנאים שיש לכלול בחוזי ביטוח, בין היתר, בנושאים הבאים: איסור גביית תוספת לדמי ביטוח יסודיים בשל סיכונים, תנאים או הטבות שמבטח זכאי להם מכוח חיקוק כלשהו, ביטוח חיים קבוצתי, אחידות מטבע בחוזי ביטוח ותנאים לגביית דמי ביטוח בתשלומים, תנאי הצמדה בחוזה לביטוח חיים, תנאי חוזה לביטוח רכב פרטי, החזר פרמיה במקרה של ביטול חוזה לפני תום תקופת הביטוח ביוזמת המבטח שלא בנסיבות שהמבטח הפר את החוזה או ניסה להונות את המבטח, איסור התניית אישור תביעה בחתימת טופס קבלה ושחרור אלא אם בעת החתימה משולמים תגמולי הביטוח, הוראות שיש לכלול בחוזה לביטוח נוסעים וכבודתם בנסיעות לחו"ל, הוראות שיש לקבוע בחוזה לביטוח חיים, ודרכים בהם רשאי מבטח המנפיק פוליסות ביטוח משתתף ברווחים לגבות דמי ניהול בעד ניהול תיק השקעות, כולל שיעור דמי הניהול שייגבו ואופן חישובם.

בנוסף, נקבעו בתקנות הוראות בדבר צורת חוזה הביטוח בנושאים הבאים: תוכן חוזי הביטוח (רכב ודירות), סייגים לחבות המבטח או להיקף הכיסוי המפורט בחוזה הביטוח, אמצעי ההגנה הנדרשים מהמבטח (במקרה של ביטוח רכוש).

כן נקבעו בתקנות הוראות בדבר דמי ביטוח שרשאי מבטח לגבות מהמבטחים בביטוח רכב רכוש ובנוגע לדמי ביטוח הנגבים בתשלומים.

מבטח המבקש להנהיג תכנית ביטוח שפרטיה לא הוגשו למפקח, לשנות את תנאיה, את דמי הביטוח והתשלומים האחרים שפרטים עליהם הוגשו למפקח, יודיע על כך למפקח עשרה ימים לפני שיחול השינוי. בענפי ביטוח שקבע שר האוצר בצו לעניין זה, לא ינהיג מבטח תוכנית או שינוי כאמור אלא בהיתר המפקח. הענפים הטעונים היתר כאמור הנם: ביטוח חיים, ביטוח רכב חובה, ביטוח רכב רכוש, ביטוח דירות ובתי עסק וביטוח השקעות רוכשי דירות לפי דרישות חוק המכר (דירות) (הבטחת השקעות של רוכשי דירות), התשל"א-1971.

בשנת 2008 פרסם המפקח טיוטה של תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (כללים למניעת ניגוד עניינים של רואה חשבון מבקר), התשס"ח-

2008. טיוטת התקנות מגדירה הוראות לעניין אי תלות של רואה חשבון מבקר וכן הוראות בדבר מניעת ניגוד עניינים של אקטואר מבקר.

בחודש פברואר 2008 פורסמה על ידי משרד המשפטים הצעת תקנות החברות (הוראות ותנאים לעניין הליך אישור הדוחות הכספיים), התשס"ח-2008. הצעת התקנות עוסקת באופן אישור הדוחות הכספיים והתאמת השינויים הרגולטוריים אשר נעשו בתחום זה בעולם לדין הקיים בישראל. התקנות ממליצות כי החובה לאישור הדוחות הכספיים בהתאם לתקנות תחול גם לגבי חברות פרטיות שהינם תאגידים מדווחים וכי מומלץ לחייב חברות אלו למנות דירקטורים אשר מתקיימים בהם תנאי הכשירות של דירקטורים חיצוניים. בנוסף ממליצות התקנות כי קודם לאישור הדוחות הכספיים על ידי הדירקטוריון, יבחנו הדוחות הכספיים על ידי ועדה מיוחדת אשר כשירות חבריה תיבחן בהתאם למומחיות ומידת עצמאותם. נושא נוסף אשר נידון בתקנות הינו מהות ונוסח ההצהרה אשר תיחתם על ידי המחויבים בחתימה על הדוחות הכספיים וכמו כן בדומה לשינויים אשר נעשו על ידי ה- Sarbanes Oxley Act of 2002 מומלץ לקבוע כי רואה החשבון המבקר של החברה יבקר את האפקטיביות של בקורות התפעול ובקורות הדיווח בחברה.

בחודש מרץ 2008, פרסמה הממונה על ההגבלים העסקיים החלטה בדבר הסדרי קונסורציום לאשראי בין בנקים לבין חברות ביטוח, ובין חברות ביטוח לבין עצמן בהתקיים התנאים המצטברים הבאים: (א) החברה של הגופים כאמור בקונסורציום חיונית במובן זה שאלמלא החברה לא יתאפשר מתן אשראי ללקוח בתנאים סבירים. משמעותה של דרישה זו היא כי ניתן להראות שאלמלא החברה הייתה רמת הסיכון לה נחשף כל גוף מוסדי בפני עצמו גבוהה באופן מהותי בהשוואה לרמת הסיכון הקיימת במתכונת של חברה, כך שניתן להביא את הפערים הללו לידי ביטוי בשיעור הריבית למתן האשראי; (ב) החברה הייתה לפי הסכמת הלקוח מראש ובכתב, על גבי טופס נפרד; (ג) ללקוח תינתן האפשרות לשאת ולתת על תנאי מתן האשראי עם מי מהגופים האמורים החברים בקונסורציום, לרבות באמצעות אדם אחר מטעמו. ההחלטה אינה מונעת מבנקים וחברות ביטוח, או חברות ביטוח, החפצות ליתן אשראי משותף שלא בהתאם לתנאים שבהחלטה, לפנות לממונה על ההגבלים העסקיים בהליך של פטור ספציפי. תוקפה של ההחלטה למשך 3 שנים.

בחודש יולי 2006 מינה המפקח וועדה לבחינת הצעדים הדרושים להגברת מעורבות הגופים המוסדיים בשוק ההון בישראל (ועדת חמדיני). בכתב מינוי הוועדה מציין המפקח כי לאור הרפורמה בקרנות הפנסיה בשנת 2003, הרפורמה בשוק ההון ב- 2005 וכן השינויים העוברים על שוק ההון בכללותו בשנים האחרונות ישנו משנה חשיבות לחובת האמונים של הגופים המוסדיים כלפי ציבור החוסכים בהם ומכאן הצורך במעורבות פעילה של גופים אלו בחברות בהן הם משקיעים את כספם של החוסכים במעמדם כבעלי מניות. מטרת הוועדה הייתה להציע צעדים לחיזוק מעורבות הגופים המוסדיים בשוק ההון, תוך בחינת המודלים השונים הנהוגים בעולם והמגבלות החלות על הגופים האמורים ביחס להחזקות בתאגידים שונים. הוועדה פרסמה את המלצותיה בחודש ינואר 2008 כאשר הנושאים בהם עוסקות המלצות הוועדה הינם: היקף חובת ההשתתפות וההצבעה של הגופים המוסדיים, התמודדות עם החשש מניגוד עניינים על ידי עידוד פעילותם של גופים מקצועיים אשר יסייעו לגופים המוסדיים בגיבוש החלטתם בהצבעה, עידוד הגופים המוסדיים להגברת המעורבות בתחומים החורגים מחובת ההצבעה באסיפה הכללית ולבחינת איכות הממשל התאגידי של התאגידים בהם הם משקיעים, הסרת חסמים בפני פעולה משותפת של גופים מוסדיים ושינוי מנגנון המינוי של דירקטורים חיצוניים על מנת לעודד מעורבות פעילה של הגופים המוסדיים בתחום זה. לעניין תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (השתתפות חברה מנהלת באסיפה כללית), התשס"ט-2009 וחוזר הגברת מעורבות הגופים המוסדיים בשוק ההון, שפורסמו בשנת 2009 בהתאם להמלצות הוועדה, ראה בסעיף 3.1.2 לעיל.

8.2.9 להלן יפורטו עיקרי החוזרים המרכזיים שפורסמו על ידי המפקח במהלך השנתיים האחרונות, והחלים על הקבוצה (נוסף על החוזרים הספציפיים שפורטו בסעיפים 3 עד 7 לעיל):

(1) בחודש אוקטובר 2006 פרסם המפקח חוזר בעניין מעילות והונאות מצד גורמים בתוך הארגון וגורמים מחוץ לארגון. מטרת החוזר לקבוע עקרונות בסיסיים לדרכי ההתמודדות של גוף מוסדי עם הונאות או מעילות מצד גורמים בתוך הארגון וגורמים מחוץ לארגון. כמו-כן, מעגן חוזר זה את חובת הדיווח למפקח במקרה של הונאה או מעילה מצד עובד הגוף המוסדי, סוכן ביטוח, יועץ פנסיוני או ספק שירותים אחר של הגוף המוסדי. עוד קובע החוזר הוראות בעניין אחריות הדירקטוריון והמבקר הפנימי ליישום החוזר, דרכי ההתמודדות עם הונאות ומעילות בגוף המוסדי, נהלים פנימיים וחובת עריכת סקר סיכונים בנושאי הונאות ומעילות. הוראות החוזר חלות מיום פרסומו, למעט סעיפים מסוימים שמועד תחילתם נקבע ליום 30 ביוני 2007.

(2) בחודש אוקטובר 2006 פרסם המפקח חוזר (אשר עודכן בחודש יוני 2007) בדבר הוראה לניהול סיכונים אבטחת המידע של הגופים המוסדיים. החוזר קובע הוראות בשלושה תחומים עיקריים: דרישות לנושא ניהול אבטחת המידע בארגון; דרישות כלליות ליישום בקורות אבטחת מידע, ואופן הטיפול בנושאים הדורשים תשומת לב מיוחדת. עוד קובע החוזר הוראות בעניין אחריות הדירקטוריון והנהלה ליישום בקורות אבטחת מידע וטיפול בנושאים הדורשים תשומת לב מיוחדת. בחוזר נקבעו הוראות מעבר ותחולה לסעיפיו השונים.

(3) בחודש אוקטובר 2006 פרסם המפקח חוזר בדבר השקת תוכניות ביטוח או תקנון קופת גמל חדשים או כניסה לתחום פעילות חדש בגוף מוסדי (להלן בסעיף זה: "פרויקט"). מטרת החוזר היא להגדיר פעולות מינימאליות שעל גוף מוסדי לנקוט בעת השקת פרויקט, וזאת על מנת להבטיח את ניהולו התקין. החוזר מתייחס, בין השאר, לניהול הסיכונים הטבעיים בפרויקט, הבטחת יכולת מימושו וזכויות הלקוחות לפיו, קביעת אבני דרך ליישומם, הבטחת קיומן של מערכות בקרה והטמעת הפרויקט במערכות הממוחשבות של הגוף המוסדי, ותיעודם של כל אלה. עוד קובע החוזר כי על הדירקטוריון לקבוע קווים מנחים כלליים באשר לפעולות ההשקעה, על ההנהלה לקבוע תוכנית פעולה מפורטת בהתאם לקווים המנחים של הדירקטוריון וכן על מבקר הפנים לבדוק את אופן יישום תוכנית הפעולה במהלך השנה העוקבת לשנת ההשקעה.

(4) בחודש אוקטובר 2006 פרסם המפקח חוזר שעניינו נוהל הגשת תוכנית ביטוח ותקנון קופת גמל חדשים לאישור המפקח (להלן בסעיף זה: "התכנית"). החוזר מתייחס הן לשינוי בתכנית קיימת והן להשקעה של תכנית חדשה. החוזר קובע כי לבקשה יצורף מכתב בחתימת מנכ"ל החברה המנהלת של קופת הגמל או ראש התחום האחראי על ענף הביטוח הרלוונטי בחברת הביטוח, ובו יפורטו פרטי הבקשה בהתאם לחוזר. לבקשה לאישור תוכנית ביטוח או תקנון קרן פנסיה, או לשינויים בהם, יצורף נספח שהוכן על ידי אקטואר הגוף המוסדי, אשר בין היתר סוקר את תנאי התוכנית העשויים להשפיע באופן מהותי על התעריפים, המקדמים וההתחייבויות הביטוחיות הקשורות לתוכנית ולבקשה. נספח המוגש לבקשה לתוכנית ביטוח, יכלול הצהרה של האקטואר למפקח. ההצהרה כוללת בין השאר, אישור כי התעריפים מספיקים/אינם מספיקים לצורך כיסוי העלויות הקשורות בכיסויים הביטוחיים בתוכנית. בנוסף, קובע החוזר כי המנהל האחראי יגיש הצהרה המאשרת כי מנהל הסיכונים של הגוף המוסדי בדק כי הגוף המוסדי ערוך לנהל את הסיכונים בתוכנית, וכי אחראי על מערכות המיכון של הגוף המוסדי הודיע כי הגוף המוסדי ערוך לתמיכה מיכונית בתוכנית. הוראות החוזר חלות מיום פרסומו.

(5) בחודש אוקטובר 2006 פרסם המפקח חוזר הקובע כללים בנוגע לתפקידיהם, סמכויותיהם ודרכי עבודתם של אקטואר ממונה ושל מנהל סיכונים בחברת ביטוח ובחברה מנהלת של קרן פנסיה, ובנוגע למארג היחסים שבין האקטואר הממונה ומנהל הסיכונים ובינם לבין בעלי תפקידים אחרים

במבטח. מטרת החוזר היא מיסוד תשתית במבטח להבטחת מקצועיות הייעוץ לדירקטוריון ולהנהלת המבטח וגילוי נאות לציבור בנוגע להערכת ההתחייבויות הביטוחיות של המבטח; הבטחת מתן ייעוץ מקיף ורציף לדירקטוריון ולהנהלת המבטח, לגבי כל סיכון מהותי למצב הכספי העתידי של המבטח וכן לגבי כל סיכון מהותי הנוגע לנכסים המוחזקים כנגד התחייבויות תלויות תשואה; הבטחת קיומם של משאבים ובקורות ראויים לכימות הסיכונים האמורים, למעקב אחריהם ולשליטה בהם וכן יישום מתודולוגיה להערכת ההשפעה הפוטנציאלית של הסיכונים האמורים ושל המתאם ביניהם, כשלב מקדים להקצאת הון המבוססת על מדידת סיכונים והון כלכלי במבטח. הוראות החוזר יחולו מיום פרסומו, למעט הוראות לעניין נושאים הקשורים לתפקיד מנהל הסיכונים של מבטח, שיכנסו לתוקף בהדרגה החל מסוף חודש מרץ 2007 ועד תום שנת 2008.

(6) בחודש נובמבר 2006 פרסם המפקח חוזר שעניינו נוהל עבודת דירקטוריון וועדותיו. מטרת החוזר היא קביעת כללים ועקרונות לצורך הבטחת תפקודו היעיל של הדירקטוריון. החוזר קובע, בין היתר, כי הדירקטוריון יקבע נוהל אשר יכלול בו, בין היתר, העניינים הבאים: קביעת דרכי מעקב אחר ביצוע החלטות הדירקטוריון וועדותיו, אופן הדרכת דירקטור המתמנה לראשונה, השתלמויות שוטפות לדירקטורים, דרך קבלת החלטות בדירקטוריון, הכנת החומר לשיבות דירקטוריון והפצתו, ניהול פרוטוקול הישיבה, תדירות ישיבות וחובת דיווח חודשית ורבעונית על מצב עסקי התאגיד מטעם ההנהלה.

(7) בחודש מאי 2007 פרסם המפקח חוזר בעניין מידע הנדרש באתר אינטרנט של גוף מוסדי. החוזר מרחיב הוראות קודמות שפורסמו בעניין וכן מחייב את הגופים המוסדיים לפרסם מידע בנוגע למבנה תיק ההשקעות - הרכב אפיקי ההשקעות, היקף הנכסים, שיעור ממוצע של דמי הניהול והעמלות, גובה התשואה הנומינלית ברוטו מצטברת, רשימת נכסים רבעונית ועוד. ובנוסף, מחייב מתן אפשרות גישה ללקוחות לנתוני חשבונותיהם הפנסיוניים ("שירות אחזור מידע פנסיוני").

(8) בחודש מאי 2007 פרסם המפקח חוזר בדבר אחריות ההנהלה על הבקרה הפנימית על דיווח כספי. חוזר זה בא בהמשך לחוזרים קודמים בנושא ובו מפורטות הוראות שמטרתן ליישם את דרישות סעיף 404 של ה-Sox Act, באשר לאחריות ההנהלה על הבקרה הפנימית על דיווח כספי וחוות דעת רואה החשבון המבקר לגבי הביקורת של הבקרה הפנימית על דיווח כספי. על פי החוזר, גופים מוסדיים יישמו את דרישות סעיף 404 וכן את הוראות ה-SEC שפורסמו מכוחו, ויחויבו לכלול דוח בקרה פנימית בכל דוח שנתי, אשר יכלול בו, בין היתר, הצהרה על אחריות ההנהלה להקמה ולתחזוק של מערך ונהלי בקרה פנימית נאותים על דיווח כספי וכן הערכה לתום שנת הכספים האחרונה של הגוף המוסדי לגבי יעילות המערך ונהלי הבקרה הפנימית של הגוף המוסדי על דיווח כספי. עוד נקבע, כי רואה החשבון המבקר ימציא חוות דעת על הבקרה הפנימית שבוצעה על ידי הנהלת הגוף המוסדי וזאת בהתאם לתקנים המתייחסים לחוות דעת כאמור שיאומצו או שיתפרסמו על ידי ה-PCAOB. בנוסף, נדרש רואה החשבון לבצע אימות ותיעוד התהליכים הקשורים לדיווח הכספי, כבר לשנת 2009. יישום דרישות הוראות החוזר מחייב פיתוח והקמה של מערכות תשתית של בקורות פנימיות בגוף המוסדי, תחילת החוזר בתקופת הדיווח המסתיימת ביום 31 בדצמבר 2009 (לעניין הדוח התקופתי) והחל מהשנה המסתיימת ביום 31 בדצמבר 2010, לעניין כל דיווח כספי אחר. יישום החוזר ידרוש מהקבוצה היערכות מיוחדת להטמעת תהליכי העבודה והשקעת משאבים ארגוניים וכספיים.

(9) בחודש יוני 2007 פרסם המפקח חוזר שעניינו סקירה או ביקורת על ידי רואה חשבון מבקר של דיווחים נלווים של חברות הביטוח. הדיווחים הנלווים מרחיבים את היקף המידע הנכלל בדוחות הכספיים של הגוף המוסדי ומוגשים למפקח (בסעיף זה: "דיווחים נלווים"). מטרת החוזר הינה להבטיח כי הנתונים הכספיים המדווחים למפקח מהימנים ועקביים, ובהתאם נקבע

כי לדוח תקופתי תצורף חוות דעת ר"ח כי הדיווחים הנלווים מבוקרים, ולגבי דוח רבעוני יצורף דוח סקירה של ר"ח.

(10) בחודש אוגוסט 2007 פרסם המפקח חוזר בעניין העמדת אשראי לא סחיר על ידי גופים מוסדיים (בהמשך לנייר העמדה בעניין זה מחודש אפריל 2005). מטרת החוזר להבטיח קיומם של תמיכה ניהולית, מקצועית ותפעולית, מבנה ותשתית ארגוניים מתאימים ומנגנוני פיקוח ובקרה נאותים לניהול סיכונים אשראי בגוף מוסדי. במסגרת החוזר הושם דגש על הבטחת קיומם של מנגנוני פיקוח ובקרה נאותים, תוך התחשבות, ככל שניתן, בהיקפי הפעילות ומורכבותה ובמבנה הארגוני הקיים בגופים המוסדיים, ותוך הקפדה על קביעת הפרדות מבניות בסיסיות שעניינן מניעת ניגודי עניינים ושימוש במידע פנים. כמו כן, עוסק החוזר בפעילויות החובה שיש לבצע בתהליך העמדת האשראי הלא סחיר, הגורמים שיבצעו אותן ומארג היחסים ביניהם, לרבות קביעת מדיניות פיקוח על ידי הדירקטוריון, פיתוח מודל דירוג פנימי, תפעול האשראי, בקרת אשראי שוטפת וביקורת פנים. תחילת החוזר נקבעה ליום 28 בפברואר 2008 למעט חלקים מסוימים שלו שתחולתם נקבעה ליום 31 ביולי 2008. ("חוזר העמדת אשראי לא סחיר").

(11) בחודש אוגוסט 2007 פרסם המפקח חוזר בדבר ניהול סיכונים אשראי אגב פעילות השקעות. מטרת החוזר הנה להבטיח קיומם של מנגנוני ניהול, פיקוח ובקרה נאותים לניהול סיכונים אשראי אגב פעילות השקעות של גופים מוסדיים. החוזר קובע כללים וכלים לקביעת מדיניות העמדת אשראי ולפיקוח, בקרה ודיווח. תחילת החוזר נקבעה לחודש ינואר וחודש אפריל 2008 (ביחס לסעיפים שונים בו). ("חוזר ניהול סיכונים אשראי אגב פעילות השקעות").

(12) בחודש אוגוסט 2007 פרסם המפקח חוזר שעניינו מערך הביקורת הפנימית בגוף מוסדי. מטרת החוזר הינה להסדיר את מערך הביקורת הפנימית בגוף מוסדי, בין היתר תוך קביעת תפקידיו של מערך הביקורת הפנימית, הבטחת אי תלותו, דרכי עבודתו, תנאי כשירות עובדי אגף הביקורת, וחובות הדיווח של המבקר הפנימי ותוך פירוט נוסחה לחישוב היקף שעות מינימאלי הנדרש כנגזרת של היקף פעילות הגוף המוסדי. עוד נקבע בחוזר כי עובדי מערך הביקורת הפנימית לא ימלאו תפקיד נוסף בגוף המוסדי לרבות תפקיד הממונה על תלונות ציבור, זולת הממונה על תלונות העובדים, וכן כי תוכניות העבודה השנתית והרב שנתית יבוססו על סקר סיכונים בכל תחומי פעילות הגוף המוסדי. בנוסף, פורסמה טיוטה שלישית של תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (תנאי כשירות למבקרים פנימיים וכללים למניעת ניגוד עניינים), התשס"ז - 2006.

(13) בחודש אפריל 2008 פרסם המפקח טיוטת חוזר שעניינה טיוב נתוני זכויות העמיתים בגופים המוסדיים. הטיוטה קובעת את האמצעים שעל גוף מוסדי לנקוט בקשר עם ניהול וטיוב מידע בדבר זכויות עמיתים או מבטחים. בהתאם לטיטה, על תהליך הטיוב לכלול את כל המידע החל ממועד הצטרפותו של העמית לקופת הגמל או ממועד תחילת ביטוח אצל המבטח, ועל הגוף המוסדי לאמת ולבקר את שלמות המידע. עוד נקבעו בטיטה, הוראות לעניין ניהול תהליך הטיוב, לרבות אופן הפיקוח והבקרה של הדירקטוריון וההנהלה, ביצוע תהליך ניתוח ומיפוי פערים וגיבוש תכנית עבודה. טיוטת חוזר זו, אם וככל שתאומץ כחוזר מחייב, יתכן ותביא להגדלת הוצאותיה התפעוליות של החברה. החברה עדיין לומדת את הוראות טיוטת החוזר ואין ביכולתה להעריך בשלב זה את השלכותיו הצפויות.

(14) בחודש יולי 2008 פרסם המפקח חוזר שעניינו היערכות ליישום דירקטיבת Solvency II, אשר אומצה על ידי האיחוד האירופאי בחודש יולי 2007. מטרת החוזר הינה להבטיח את היערכות הארגונית של חברות הביטוח בישראל ליישום הדירקטיבה המוצעת, במועד יישומה במדינות החברות באיחוד. הדירקטיבה מהווה שינוי יסודי ומקיף של הרגולציה הנוגעת להבטחת כושר הפירעון והלימות ההון של חברות ביטוח ועוסקת, בין השאר, בחישוב דרישות ההון בגין חשיפה לסיכונים ביטוחיים, סיכונים שוק, סיכונים אשראי וסיכונים תפעוליים. החוזר קובע הנחיות בדבר מינוי אחראי וצוות

מפתח, שיהיו אחראים לקידום ההיערכות ליישום הדירקטיבה, וכן הוראות לעניין אופן היערכות הדירקטוריון לפיקוח ובקרה על יישום תכנית ההיערכות. עוד קובע החוזר, הנחיות בדבר דיווחים לדירקטוריון, גילוי בדוח הדירקטוריון, קביעת לוחות זמנים לביצוע סקר הערכה כמותית (QIS4), והנחיות בדבר דיווחים נדרשים למפקח אודות ההיערכות לאימוץ הדירקטיבה. הבהרות לחוזר האמור פורסמו בחודש מרץ 2009 על ידי המפקח.

(15) בחודש אוגוסט 2008 פרסם המפקח חוזר שעניינו פרסום סולם המרה בין סולם הדירוג הישראלי לסולם הדירוג הבינלאומי. החוזר מחייב את חברות הדירוג שאושרו על ידי הממונה כחברה מדרגת לפרסם סולם המרה כאמור במקום בולט וברור באתר האינטרנט של חברת הדירוג. כמו-כן, על חברות הדירוג לעדכן באופן שוטף ובמידת הצורך את סולם ההמרה האמור. תחולת החוזר מחודש יולי 2009.

(16) בחודש אוקטובר 2008 פרסם המפקח טיוטת חוזר שעניינה הסדרת אופן התנהלותם של הגופים המפוקחים במסגרת בירור תלונות הציבור. הטיוטה נועדה להסדיר את אופן ההתנהלות של חברות הביטוח, חברות מנהלות, סוכנויות ביטוח, סוכני ביטוח, יועצים פנסיוניים וסוכני שיווק פנסיוניים בטפלים בפניות ציבור אשר המפקח או סגנו מברר לפי סמכותו. הטיוטה מפרטת, בין היתר, את המידע אשר הגוף המפוקח נדרש לפרט ולהעביר למפקח, מועדים להמצאת המידע הנדרש, אופן המצאת ידיעות ומסמכים וקביעת מקרים בהם על הגוף המפוקח להעביר המידע גם לפונה. לטיוטה מצורף נספח ובו פירוט של מסמכים אשר עשויים להיות רלבנטיים לבירור התלונה, על פי טיבה ומהותה.

(17) לאור האירועים האחרונים בשוקי ההון המקומי והבינלאומי, המשפיעים, בין היתר, על המסחר באגרות החוב הקונצרניות הסחירות והבלתי סחירות, על שווי השוק שלהן והשווי ההוגן שלהן, פרסם המפקח, בחודש נובמבר 2008, חוזר שעניינו הוראות שעה לעניין השקעה באגרות חוב קונצרניות, שתחולתן מיום פרסומן. החוזר מאפשר למשקיע מוסדי – חברה מנהלת לגבי השקעות המבוצעות עבור קופת הגמל שבניהולה, ומבטח לגבי השקעות העומדות כנגד התחייבויות תלויות תשואה - לרכוש אגרות חוב קונצרניות, סחירות ובלתי סחירות, או מסגרות מנוצלות ללווים, כהגדרתן בחוזר, בהיקף של עד 3% מסך כל הנכסים המנוהלים על ידו, ולהציג את השקעתו כאמור לפי עלות מתואמת ולא לפי שווי שוק או שווי הוגן, בתנאים המפורטים בחוזר, ובין היתר, בתנאי כי האגרות יוחזקו על ידו עד למועד פירעון, למעט בנסיבות מיוחדות אשר אושרו על ידי ועדת ההשקעות, וכן בתנאי כי המשקיע המוסדי יפתח "מסגרת השקעה", קרי - חשבון ייעודי שבו ינוהלו רק אגרות חוב קונצרניות או מסגרות מנוצלות ללווים שנרכשו או הוקצו, לפי העניין, החל ממועד תחילתו של החוזר ועד למועד שיודיע עליו הממונה, ובהתאם לעקרונות שבחוזר, והכל, עבור כל קופה או קרן או עבור כל מסלול השקעה בנפרד. עוד נקבע בחוזר, כי ועדת ההשקעות תדון, לפחות אחת לרבעון, באופן ניהול מסגרת ההשקעה.

(18) בחודש יולי 2008 פרסם המפקח חוזר בנושא חישוב לראשונה של נכסי השקעה בגוף מוסדי. מטרת החוזר הינה קביעת אופן חישוב שווי נכס סחיר ונכס לא סחיר במועד ההכרה הראשון של הנכס, וזאת לאור עליית היקף ההשקעות של גופים מוסדיים בנכסים לא סחירים. יישום החוזר יבטיח כי רכישתם של נכסים אלו תבוצע מתוך שיקולים כלכליים ושצבירת הרווחים או הפסדים לחשבונות העמיתים בגופים המוסדיים תשקף את הערך הכלכלי הטמון בנכסים בהם משקיעים הגופים המוסדיים.

(19) בחודש מרס 2009 פרסם המפקח חוזר בנושא הוראות לעניין רואה חשבון מבקר של גוף מוסדי. בחוזר נקבעו כללים להבטחת אי-תלותו של רואה החשבון המבקר בגוף מוסדי וכשירותו לביצוע הביקורת בגוף המוסדי, ובכלל זה כללי כשירות של רואה חשבון מבקר, חובת רוטציה של השותפים האחרים במשרד רואי החשבון המבקר על הביקורת בגוף המוסדי ועל

סקירת הביקורת האמורה, חובת שיתוף פעולה של הגוף המוסדי עם רואה החשבון המבקר וחובות דיווח שונות של רואה החשבון המבקר.

(20) בחודש מרס 2009 שלח המפקח למנהלי חברות הביטוח, מנהלי החברות המנהלות של קרנות פנסיה ומנהלי החברות המנהלות של קופות הגמל, מכתב המורה כי החל מהדוחות הכספיים לשנת 2008, ועד ליום 30 בדצמבר 2010, חברת ביטוח וחברה מנהלת לא תחלק דיבידנד אלא באישור המוקדם של המפקח. כן ציין המפקח, כי ככלל, לא תאושר חלוקת דיבידנד בשיעור העולה על 25% מהרווח המותר לחלוקה.

(21) בחודש אפריל 2009 פרסם המפקח חוזר שעניינו טיפול בחובות בעייתיים ופעולות גופים מוסדיים לגביית חוב. מטרת החוזר הינה להבטיח כי גופים מוסדיים יפעלו לגביית חובות, באופן עצמאי או במשותף עם מלווים אחרים, וכן להגדיר מסגרת להיערכות גוף מוסדי לצורך מעקב ובקרה שוטפים אחר חוב שבניהולו וטיפול בעייתי, לרבות גיבוש החלטה בדבר אמצעים לגביית החוב. החוזר קובע כי דירקטוריון גוף מוסדי יאשר מסגרת קווים מנחים באשר לקיומה של בקרה שוטפת אחר מצב חוב ולקימו של תהליך עבודה מובנה, שיתקיים בגוף המוסדי לזיהוי מוקדם של ירידה באיכות האשראי, זיהוי מוקדם של כשלים במשך חיי חוב, זיהוי איתור וסיווג חוב בעייתי וכן לפעולות שיינקטו לטיפול בחוב כאמור. כמו כן, על הנהלת הגוף המוסדי למנות צוות בעלי תפקידים רלבנטיים ("פורום חוב"), בעלי מומחיות וניסיון בתחום האשראי או ההשקעות, אשר יהיה אחראי על ביצוע תהליך הערכת מצב חוב, לרבות הבחנה בין חוב בעייתי לחובות אחרים, וכן הבחנה בין סוגים שונים של חובות בעייתיים – חוב בהשגחה מיוחדת, חוב בפיגור וחוב מסופק. פורום החוב יגיש דיווחים שונים לוועדת האשראי וועדות ההשקעה. ועדת האשראי תדון בדרכים ובאמצעים לגביית חוב אשר זוהה כחוב בעייתי ואשר נמצא בתחום טיפול על פי החוזר, ותמליץ לוועדת ההשקעות. החוזר קובע כללים נוספים לעניין פעילות גוף מוסדי לגביית חוב בעייתי, מימון הסדר חוב ונקיטת אמצעים לגבייתו, קבלת החלטות בדבר אמצעים שיינקטו על ידי גוף מוסדי ובדבר השתתפותו בנציגות בעלי חוב, אישור תנאי הסדר חוב, רכישה חוזרת של אג"ח קונצרניות שהנפיק הלווה, תיעוד וחובת פרסום.

(22) בחודש מאי 2009 פרסם המפקח חוזר שעניינו פרסום תרומת מרכיבי ההשקעה של תיק הנוסטרו של חברות הביטוח. החוזר קובע כי חברות הביטוח יפרסמו אחת לרבעון את מרכיבי התשואה של תיק הנוסטרו שלהן, בציון תרומתו של כל אפיק השקעה לתשואה של כספי הנוסטרו שבניהולן, בחלוקה לפי סוגי התחייבות וידווחו על כך למפקח באמצעות אתר האינטרנט שלהן. בחוזר נקבע כי הדיווח הראשון בגין מרכיבי התשואה יימסר עם פרסום הנתונים בגין הרבעון השלישי לשנת 2009.

(23) בחודש יוני 2009 פרסם המפקח חוזר שעניינו הסדרת אופן התנהלותם של הגופים המפוקחים במסגרת בירור תלונות ציבור. מטרתו של החוזר הינה להגדיר את אופן ההתנהלות של הגופים המפוקחים במהלך טיפול בתלונות אשר הוגשו בעניינם למפקח. החוזר מנחה את הגופים המפוקחים כיצד לפעול עם קבלת הודעה מהמפקח על הגשת תלונה לרבות לעניין המצאת מסמכים רלוונטיים ולוח זמנים לביצוע פעולות בנושא התלונה. תחילתן של הוראות החוזר ביום 1 בספטמבר 2009.

(24) בחודש יוני 2009 פרסם המפקח חוזר שעניינו אחריות ההנהלה על הבקרה הפנימית על דיווח כספי. חוזר זה בא בהמשך לחוזרים קודמים בנושא ובו מפורטות הוראות שמטרתן דחיית מועדי יישום דרישות סעיף 404 של ה-Sox Act, באשר לאחריות ההנהלה על הבקרה הפנימית על דיווח כספי וחוות דעת רואה החשבון המבקר לגבי הביקורת של הבקרה הפנימית על דיווח כספי. החוזר קובע לוח זמנים לשלבי ביניים בביצוע ההוראות וכן קובע כי הצהרות ההנהלה על הבקרה הפנימית וחוות הדעת של רואה החשבון המבקר יצורפו לדוחות הכספיים של הגופים המוסדיים החל מתקופת הדיווח המסתיימת ביום 31 בדצמבר 2010.

(25) בחודש יוני 2009 פרסם המפקח טיוטת חוזר שנייה שעניינה **דרישות הון מחברות מנהלות של קופות גמל וקרנות פנסיה** בד בבד עם פרסום של **טיוטת תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (הון עצמי מזערי הנדרש מחברה מנהלת)**, התשס"ט-2009. במסגרת הטיוטה השנייה נוספו מספר שינויים, בין היתר, אפשרות להחזקת ההון העצמי המזערי הנדרש באמצעות נאמן. מטרת הטיוטה הינה לעדכן את דרישות ההון מחברות מנהלות באופן שיעניק מענה מספק לסיכונים להם הן חשופות. הטיוטה קובעת את אופן חישוב דרישות ההון העצמי המינימאלי ואת החלופות השונות להחזקת ההון העצמי הנדרש. ראה גם ביאור 15 לדוחות הכספיים.

(26) בחודש ינואר 2010 פרסם המפקח טיוטת חוזר שנייה שעניינה **ניהול טכנולוגיות מידע בגופים מוסדיים**. על פי הטיוטה, הליבה העסקית והתפעולית של גופים מוסדיים העוסקים בתחומי הביטוח והפיננסים נתמכת בצורה מהותית על ידי מערכות טכנולוגיות שונות. לפיכך, על גופים מוסדיים חלה חובה לנהל את תחום טכנולוגיות המידע על פי תקנים מקצועיים מקובלים ועל בסיס עקרונות ממשל תאגידי נאותים הכוללים התייחסות לשיטות לתהליכים ולבקורות הנדרשים בניהול תחום טכנולוגיות המידע, וזאת במטרה להבטיח את ניהולן התקין ואת תמיכתן בפעילות העסקית והוראות הדין, תוך הקפדה על שמירת זכויות המבוטחים. הטיוטה קובעת, בין היתר, הוראות ממשל תאגידי לעניין טכנולוגיות מידע, אחריותם של הדירקטוריון והנהלת החברה לפיקוח אקטיבי ובקרה על יישום ההוראות, לרבות הקמת וועדת דירקטוריון ייעודית לנושא והבטחת ציות וניהול סיכונים בתחום טכנולוגיות המידע.

(27) בחודש יולי 2009 פרסם המפקח חוזר שעניינו **הצהרה מראש של גוף מוסדי על מדיניות השקעה שלו**. על פי החוזר, כל גוף מוסדי יחויב להצהיר, עד לתום חודש ינואר בכל שנה קלאנדית, על מדיניות ההשקעה הצפויה לשנה הקרובה וזאת על מנת לקבוע מדיניות מוגדרת שתיבחן ביחד מול מדדי ייחוס רלבנטיים ותאפשר לפקח ולבקר את ביצועי הגוף המוסדי. במדיניות, שתפורסם באתר האינטרנט של הגוף המוסדי ובאמצעות הדוחות התקופתיים הנשלחים לציבור, יצוינו אפיקי ההשקעה המרכזיים במסלול והשוואתם למדדי ייחוס מרכזיים שהוגדרו. כמו כן, נקבעו הוראות פרטניות למסלולי השקעה מתמחים (המשקיעים 50% או יותר באפיק השקעה מסוים) ומסלולי השקעה לא מתמחים והוראות לדיווח בדבר שינוי במדיניות ההשקעות. החוזר יחול על מדיניות ההשקעות החל משנת 2010 ואילך.

(28) בחודש אוגוסט 2009 פרסם המפקח חוזר שעניינו **בירור ויישוב תביעות וטיפול בפניות ציבור**. החוזר מורה לגופים מוסדיים לקבוע מערכת כללים לבירור ויישוב תביעות (כל תביעה למימוש זכויות לפי תנאי פוליסת הביטוח) וטיפול בפניות ציבור, בכפוף להוראותיו המפורטות של החוזר, העוסקות, בין היתר, בחובת מסירת והצגת מסמכים, הודעות ומידע אחר לתובע, החל משלב בירור התביעה ועד לסיומה; קביעת לוחות זמנים למענה על תביעות ועל פניות; כללים לשמירת מידע ומסמכים; והוראות לעניין פרסום מערכת הכללים, בין היתר, באתר האינטרנט של החברה. כמו כן, על הכללים להיות אחידים לכל סוגי התביעות (אלא אם יש הצדקה לשונות עקב מאפייני התביעה) ולכל סוגי התובעים (להלן: "**מערכת הכללים**"). כלל שיקבע לא יסטה באופן בלתי סביר מהכללים הקבועים בחוזר, אך המועדים והתקופות שייקבעו במערכת הכללים, לא יעלו על אלו הקבועים בסעיף 9 לחוזר, והם יוצגו בטבלה נפרדת, בהתאם לנספח המצורף לחוזר. עוד נקבע בחוזר, כי על חברה מנהלת לכלול את מערכת הכללים בתקנון הקופה או הקרן שהיא מנהלת, ולעניין חיובי חברת ביטוח יראו את מערכת הכללים כחלק מתנאי פוליסת הביטוח. החוזר קובע את הפעולות שעל הדירקטוריון והנהלה לנקוט לצורך יישומו. תחולת הוראות החוזר על כל גוף מוסדי לרבות קרנית והפול ותחילתו ביום 1 בינואר 2010.

(29) בחודש אוגוסט 2009 פרסם המפקח חוזר שעניינו **מערך התפעול והבקרה בתחום ההשקעות של גוף מוסדי**. מטרת החוזר הינה להבטיח את קיומה של תשתית ארגונית לתפעול נכסי ההשקעה של גופים מוסדיים ובקרה על

ניהולם, המאופיינת בהגדרת פעילויות חובה ותחומי אחריות ובהפרדה מבנית שעניינה ניגוד עניינים. תחילתן של ההוראות מיום 1 בינואר 2010.

(30) בחודש אוגוסט 2009 פרסם המפקח חוזר שעניינו **הוראות בדבר חישוב שווי נכסים לא סחירים של גוף מוסדי**. מטרת החוזר הינה קביעת עקרונות לאופן הערכת נכסים בגופים מוסדיים ולתהליכי הבקרה עליהם, אשר יש להציגם בשוויים ההוגן (Fair Value), תוך השתלבות במגמת החשבונאות הבינלאומית הרווחת כיום, לפיה יש להעדיף את שווי ההוגן של הנכס על פני שווי ההיסטורי לצורכי מדידה וגילוי. החוזר מפרט כללים לחישוב שווי נכסים לא סחירים, תוך פירוט לכל אחד מסוגי הנכסים הלא סחירים. כמו כן, במסגרת החוזר נדרש גוף מוסדי לוודא בטרם קבלת החלטת השקעה בנכס סחיר או לא סחיר כי הוא מודע לסיכונים הגלומים בנכס וכי יש לו את היכולת והאמצעים לעקוב באופן שוטף ומקצועי אחר החשיפות השונות הנוצרות עקב השקעה בנכס. במידה שאין ביכולתו של הגוף המוסדי לאמוד את שווי, החל מכניסת ההוראות אלו לתוקף, עליו להימנע מלהשקיע בנכס כאמור. בחודש נובמבר 2009 פרסם תיקון לחוזר, אשר דוחה חלק מהוראות תחילת החוזר ליום 1 ביולי 2010 או לתחילת פעילותה של הזוכה במכרז פומבי שפרסם האוצר לעניין הקמה ותפעול של מאגר ציטוטי מחירים פרטניים ושערי ריבית עבור גופים מוסדיים, לפי המאוחר.

(31) בחודש אוגוסט 2009 פרסם המפקח טיוטת חוזר שעניינה **עבודה באמצעות חשבון מפצל ומניעת הטרמה**. הטיוטה קובעת נהלים לעניין אופן פעילות גופים מוסדיים באמצעות חשבון מפצל אשר מאפשר מתן מענה תפעולי לניהול ההשקעות בחשבונות ההשקעה השונים במקביל לשמירה על אי אפליה בין החשבונות ומניעת מצב של הטרמה (Front Running).

(32) בחודש ספטמבר 2009 פרסם המפקח חוזר שעניינו **איסוף מידע סטטיסטי לגבי יישוב תביעות**. החוזר קובע את אופן איסוף ושימור נתוני התביעות, המפורט בחוזר ונספחים, אשר ידווחו למפקח ופורסמו באתר האינטרנט, בכל שנה קלנדארית ביחס לשנה שחלפה, וזאת ביחס לתביעות שהוגשו בארבע השנים האחרונות. החוזר מחייב את הגופים המוסדיים בפרסום מדדים ביחס לאופן בו הם מיישבים תביעות, על מנת שיהיו כלי נוסף למבוטחים ולעמיתים הפוטנציאליים בבחירת הגוף המוסדי עימו יתקשרו. החוזר ייכנס לתוקף ביום 1 בינואר 2011 וקבועות בו ההוראות מעבר שונות.

(33) כאמור בסעיף 8.1.4 לעיל בחודש פברואר 2010 פרסם דוח חודק, בעקבות דוח הביניים של וועדת חודק אשר פורסם בספטמבר 2009 פרסם המפקח, בחודש ספטמבר 2009, טיוטת חוזר שעניינה **הוראות לעניין השקעת גופים מוסדיים באג"ח לא ממשלתיות**. מטרת החוזר הינה ליישם את הדוח ולקבוע הוראות שיחולו על הגופים המוסדיים בעת תהליך ההשקעה באיגרות חוב לא ממשלתיות, החל משלב בחינת ההשקעה ועד לפירעונו הסופי של החוב. הטיוטה קובעת, בין היתר, הנחיות לעניין אופן הכנת אנליזה של איגרת חוב (סחירה ולא סחירה) טרם רכישה בשוק ראשוני; החובה לאישור ועדת ההשקעות לרכישת איגרות חוב (סחירה ולא סחירה) מעבר לסכום מינימאלי שנקבע בטיטה; המועד לקבלת מידע לפני הנפקה של איגרת חוב (סחירה ולא סחירה); היקף המידע המתקבל טרם הנפקה מתאגיד שאינו מדווח (אשר הנפיק איגרת חוב לא סחירה); היקף קבלת המידע השוטף והמיידי במהלך חיי החוב מתאגיד שאינו מדווח (אשר הנפיק איגרת חוב לא סחירה); והגבלת השקעה באיגרות חוב, בהתאם לתניות חוזיות ואמות מידה פיננסיות מינימאליות. הוראות הטיוטה משלימות את ההוראות חוזרי אשראי שפורסמו במהלך שנת 2007.

(34) בחודש אוקטובר 2009 פרסם המפקח טיוטת חוזר שעניינה **איסוף מידע סטטיסטי אגב טיפול בבקשות למשיכה ולהעברת כספים**. הטיוטה מורה לגופים מוסדיים לאסוף מידע סטטיסטי בנוגע לאופן טיפולם בבקשות למשיכת כספים, לקבלת קצבת זקנה ולהעברת כספים, לצורך פרסום מדדים, אשר ישמשו את העמיתים הפוטנציאליים בבחירת הגוף המוסדי. הטיוטה קובעת את סוגי הנתונים שיש לאסוף לגבי כל סוג בקשה, הוראות לעניין איסוף ושמירת הנתונים, אופן הדיווח למפקח וכן חובה להצגת הנתונים

באתר האינטרנט, בהתאם לנספח שבחוזר, לפחות לגבי ארבע השנים האחרונות.

(35) בחודש נובמבר 2009 פרסם המפקח חוזר שעניינו **קבלת תמורה או טובת הנאה בידי סוכן מנותן שירות או מגוף מוסדי**. מטרת החוזר הינה למנוע חשש לניגוד עניינים בין האינטרס האישי של הסוכן לאינטרס של הלקוח ומחייב את סוכן הביטוח המפנה לקוח לנותן שירות ו/או ממליץ עליו ו/או מעורב בבחירתו, לפעול לטובת הלקוח בלבד ולפי שיקול דעתו המקצועי. בהתאם, החוזר מרחיב את האיסור אשר נקבע בחוזר ביטוח 2007-1-8 "שמאות ביטוח רכב (רכוש וצד ג') ואוסר על סוכן ביטוח לקבל תמורה או כל טובת הנאה אחרת, בין במישרין ובין בעקיפין, לרבות מגוף מוסדי, בשל הפניית לקוח לנותן שירות, כגון: עו"ד, שמאים, רופאים, מוסכים, סוקרים ומתקיני או ספקי מערכות מיגון. יצוין, כי לעניין לחוזר זה, גוף מוסדי איננו נחשב לנותן שירות. תחילתו של החוזר מיום פרסומו.

(36) בחודש נובמבר 2009 פרסם המפקח חוזר שעניינו **מדיניות תגמול בגופים המוסדיים**. על פי החוזר, על מבנה התגמול בגופים המוסדיים להיות מושתתת על איזון ראוי בין הרצון לתגמל נושאי משרה ועובדים על הצלחותיהם לבין הצורך להבטיח שמבנה התגמול עולה בקנה אחד עם טובת החוסכים ועם האסטרטגיה הכלל ארגונית של הגוף המוסדי, לאורך זמן. החוזר קובע את הליך קביעת המדיניות וקווים מנחים לעניין גיבוש מדיניות תגמול של נושאי משרה בגופים המוסדיים וכן של נושאי משרה ועובדים המועסקים במערך ההשקעות של הגוף המוסדי. תחילת החוזר, לעניין מי שעוסקים בפועל בניהול השקעות נקבע ליום 1 ביולי 2010 ולעניין נושאי משרה אחרים, ליום 1 בינואר 2011.

(37) בחודש מאי 2009 פרסם המפקח חוזר בדבר **מבנה הגילוי הנדרש בדוחות הכספיים (ביניים) של חברות הביטוח בהתאם לתקני הדיווח הבינלאומיים (IFRS)**, וזאת בהמשך לחוזר משנת 2007 בדבר הנחיות לאימוץ תקני הדיווח האמורים. כנספח לחוזר צירף המפקח דוח כספי לדוגמא המיישם את הכללים האמורים. כמו כן בחודש דצמבר 2009 פורסמה על ידי המפקח טיוטת חוזר בדבר מבנה הגילוי הנדרש בדוחות הכספיים השנתיים של חברות הביטוח. בהמשך לחוזרים אלו פרסם המפקח בחודש ינואר 2010 ובחודש פברואר 2010 חוזרים בדבר שינויים במבנה בגילוי הנדרש בדיווחים הנלווים של חברות הביטוח.

(38) בחודש דצמבר 2009 פרסם המפקח חוזר שעניינו **הסדרת כללי פרסום תשואה לגופים מוסדיים**, אשר נועד לאפשר לצרכן לבצע השוואה בין גופים מוסדיים ולסייע לו להגיע להחלטה מושכלת בדבר השקעתו. החוזר אוסר על גופים מוסדיים וסוכן ביטוח פנסיוני לפרסם מידע ביחס לתשואה אשר יש בו תיאור מטעה, או בהסתמך על נתונים או מידע אשר נמסרו על ידי גורם אחר, בטרם נבדקה מהימנותם ולפני שנמסר לאוצר דוח חודשי בעניין זה. החוזר קובע הנחיות מפורטות בעניין פרסום תשואה של מסלולי השקעה, מבטל את האפשרות להציג תשואה של החודש האחרון, וקובע, בין היתר, כי התשואה שתוצג תהיה תשואה נומינאלית ברוטו ממוצעת שנתית בעבור תקופת הפרסום שנבחרה, בכפוף לתנאים נוספים המפורטים בחוזר. עוד קובע החוזר הוראות לעניין פרסום השוואת תשואות ומחייב קבלת אישור משפטי על עמידה בהוראות החוזר לפני פרסום התשואות. בחודש ינואר 2010 פרסם המפקח טיוטת חוזר שנייה שעניינה **התקשרות גוף מוסדי עם בעל רישיון**. מטרת הטיוטה להחיל את הוראות חוזר ביטוח 2004/14 בעניין התקשרות מבטח עם סוכן ביטוח, בשינויים המחויבים, על כל התקשרות בין יועץ פנסיוני וסוכן ביטוח עם גוף מוסדי, ובין היתר – חובת קיום הסכם בכתב בהתקשרות בין גוף מוסדי לבעל רישיון, שבין תנאיו חיוב הסוכן להחזיק כספים שגבה ממבוטחים בחשבון נפרד שינוהל על ידו כנאמן של המבטח, כפי שיוורה המפקח.

8.2.10 רישיונות

בידי הקבוצה ובכלל זה שומרה וחברות הבנות שלה, אשר נרכשו על ידי הקבוצה, רישיונות ו/או היתרים לפעול כמבטח, סוכן או חברה מנהלת, לפי העניין, כמתחייב על פי כל דין.

בהתאם לסעיף 15 לחוק הפיקוח בידי הקבוצה רישיונות מבטח ישראלי, לעסוק בענף פנסיה וכן בענפי הביטוח המפורטים להלן: חיים מקיף; תאונות אישיות; מחלות ואשפוז; אחריות המעבידים; כלי רכב חובה; רכב מנועי – רכוש (עצמי וצד ג'); מקיף לדירות ובתי עסק; כלי טיס לרבות אחריות כלפי צד שלישי; כלי שיט לרבות אחריות כלפי צד שלישי; מטענים בהובלה; אחריות כלפי צד שלישי; אבדן רכוש; חקלאי; הנדסי; אחריות למוצרים פגומים; מתן ערבויות; סיכונים אחרים; והשקעות של רוכשי דירות.

כמו כן, בידי הקבוצה רישיון לחברות מנהלות של קופות גמל ואישורי קופות גמל לקופות הגמל ולקרנות הפנסיה שבניהולה, רישיון לניהול תיקי השקעות, לפי חוק הסדרת העיסוק בייעוץ השקעות וכן היתר עבור מנורה מבטחים קרנות לניהול קרנות נאמנות. בנוסף, מנורה מבטחים חיתום רשומה במרשם החתמים, בהתאם להוראות תקנות ניירות ערך (חיתום)(תיקון), התשס"ז-2007.

8.2.11 היתר להחזקת אמצעי שליטה

כאמור בסעיף 8.2.2 לעיל, בהתאם להוראות הדין, החזקת אמצעי שליטה ושליטה במבטח (לרבות בחברה מנהלת של קרן פנסיה) בסוכן ובחברה מנהלת של קופת גמל, כפופים לקבלת היתר מאת המפקח על הביטוח או הממונה. בחודש בדצמבר 2007, נתן המפקח¹² למר מנחם גורביץ, היתר להחזקת אמצעי שליטה ולשליטה, במישרין או בעקיפין¹³, באמצעות החברה, במבטחים: מנורה מבטחים ביטוח, מנורה-מבטחים פנסיה, שומרה; בחברות המנהלות: מנורה מבטחים גמל; מנורה מבטחים והסדרות המהנדסים ניהול קופות גמל ובסוכני התאגיד: סיני סוכנות לביטוח בע"מ, סיני מורשי חיתום בע"מ ואורות סוכנות לביטוח חיים (2005) בע"מ (להלן: "התאגידים נשוא ההיתר").

בהיתר נקבעו, בין היתר, התנאים העיקריים כדלקמן: הוראות בדבר שימור גרעין השליטה¹⁴ במלוא שרשרת השליטה בתאגידים נשוא ההיתר, וזאת בדרך של הגבלות על שיעבוד, מכירה, העברה של גרעין השליטה בתאגידים הנ"ל, לרבות בדרך של הנפקה; הוראות בדבר הפקדה, בידי נאמן (ער"ד ישראלי) על פי כתב נאמנות, של תעודות מניה המייצגות לפחות את גרעין השליטה במנורה מבטחים ביטוח, מנורה מבטחים פנסיה ושומרה וכן חתימה על יפויי כוח לנאמן על אמצעי השליטה שימנה המפקח למכירת מניות גרעין השליטה במנורה מבטחים פנסיה ובשומרה, בהתקיים תנאים המפורטים בהיתר. במסגרת ומכוח ההיתר מסרה החברה כתב התחייבות להשלמת ההון העצמי הנדרש של המבטחים ושל החברה המנהלת¹⁵. על פי תנאי ההיתר, עם כניסתם לתוקף של תקנות הון חדשות למבטחים יפוג מאליו כתב ההתחייבות. בהמשך לאמור, ובשל כניסתן לתוקף של תקנות כאמור בחודש דצמבר 2009 פג מאליו תוקף כתב ההתחייבות. נכון למועד הדוח, החברה עומדת בכל תנאי ההיתר.

בנוסף, על פי הוראות הדין, החזקת אמצעי שליטה מעל לשיעור מסוים בחברה המנהלת קרנות נאמנות, טעונה קבלת היתר שליטה מרשות ניירות ערך. בחודש דצמבר 2005 קיבלו בעלי השליטה בחברה היתרי שליטה כנדרש.

¹² ההיתר ניתן אגב אישור עסקת הרכישה של שומרה (לפרטים ראו סעיפים 1.1.11 ו- 8.15.1 לדוח). במסגרת זו דרש המפקח כי תוסדר בהיתר גם החזקת אמצעי השליטה והשליטה בשאר הגופים המוסדיים המוחזקים, במישרין או בעקיפין, על ידי החברה ובכלל זה מתן יפויי כוח למר גורביץ להצביע באסיפות הכלליות של החברה. יפויי הכוח לא ישונו ולא יבוטלו אלא באישור מראש ובכתב מאת הממונה. בעקבות רכישת השליטה במנורה מבטחים הסדרות המהנדסים בע"מ הורחב היתר השליטה האמור.

¹³ באמצעות ניידן ופלמס, תאגידים זרים הרשומים בואדו – ליכטנשטיין המחזיקים במניות השליטה של החברה (לעיל ולהלן: "התאגידים הזרים"). התאגידים הזרים מוחזקים בנאמנות בה מר גורביץ הוא נהנה יחיד ובלעדיו.

¹⁴ לעניין זה, "גרעין שליטה" - 50.01% בכל אחד מאמצעי השליטה, במישרין או בעקיפין, בדילול מלא של כלל אמצעי השליטה בתאגיד הרלבנטי.

¹⁵ תוקפו של כתב ההתחייבות יפוג מאליו עם התקיימות תנאים מסוימים כמפורט בהיתר (ראו פירוט בבאור 15(ז)(8) לדוחות הכספיים).

8.3 השקעות

8.3.1 מבטחים וגופים מוסדיים

הנכסים המנוהלים על ידי הקבוצה:

- נכסי נוסטרו מנורה מבטחים ביטוח ושומרה (הון עצמי, עתודות ביטוח כללי ועתודות ביטוח חיים של פוליסות מבטיחות תשואה) - הסיכונים הנובעים מהשקעות של נכסי נוסטרו חלים על המבטחים. הכספים מושקעים בהתאם למגבלות הקבועות בתקנות דרכי ההשקעה ומדיניות ההשקעות המאושרת. כנגד עתודות ביטוח החיים של פוליסות מבטיחות תשואה ששווקו עד לסוף שנת 1990 מונפקות אג"ח מיועדות (ח"ץ) בהתאם להסכמים של כלל המבטחים במשק עם משרד האוצר.
- נכסי מבטחים/עמיתים - נכסים אלו מושקעים בהשקעות חופשיות, סחירות ושאינן סחירות בהתאם למגבלות הקבועות לעניין זה בתקנות דרכי ההשקעה ובתקנות מס הכנסה, לפי העניין. התשואה המושגת נזקפת לטובת בעלי הפוליסות/עמיתים, בניכוי דמי ניהול.

ועדות השקעה

מדיניות ההשקעה הכוללת של המבטחים והגופים המוסדיים בקבוצה נקבעת על ידי הדירקטוריונים של כל מבטח/חברה מנהלת, לפי העניין. בקבוצה מכהנות שני סוגים של ועדות השקעה אשר מיישמות את מדיניות ההשקעה הכוללת שאושרה ומקבלות את החלטות ההשקעה - אחת, ועדת השקעות תלויות תשואה ("כספי מבטחים/עמיתים") והשנייה - ועדת השקעות שאינן תלויות תשואה ("נוסטרו").

למנורה מבטחים ביטוח, למנורה מבטחים פנסיה ולמנורה מבטחים גמל – ועדות השקעה תלויות תשואה¹⁶.

למנורה מבטחים ביטוח ולשומרה ועדות השקעה נפרדות להשקעות שאינן תלויות תשואה ("נוסטרו").

ועדת אשראי

הוועדה החלה לפעול בשנת 2008 וזאת על פי חוזר המפקח להסדרת פעילות האשראי. פעילותה היא בתחום האשראי הבלתי סחיר למעט מספר סוגי אשראי שהוחרגו.

ועדת האשראי עוסקת באישור עסקאות אשראי מעבר להיקף מסוים, כמו כן, עוקבת אחר יישום מדיניות האשראי ומצב האשראי של הקבוצה. הוועדה, פועלת כאמור עבור הקבוצה כולה, לעניין כספי מבטחים/עמיתים (ביטוח, פנסיה, גמל) כמו גם לעניין כספי נוסטרו, למעט תחום השירותים הפיננסיים.

ועדת האשראי מסתייעת בפורום חוב שהוקם בהתאם להנחיות המפקח בחוזר שעניינו טיפול בחובות בעייתיים (ראה סעיף 8.2.9(21) להלן) ואשר תפקידו העיקרי ביצוע מעקב שוטף אחר חובות בעייתיים, דירוגם, וקביעת דרכי הטיפול בהם. על רקע, המשבר בשוק האשראי החוץ בנקאי בשנת 2008, התפתח תהליך של "הסדרי חוב" לחברות בקשיים באמצעות מנגנון של נציגות בעלי אג"ח. בהקשר זה פועלת הקבוצה באמצעות נציג מקצועי חיצוני יעודי לנושא, תוך הקפדה על ביצוע הפרדה מלאה בין פעילותו השוטפת לקידום הסדרי חוב לבין פעילות ההשקעות באמצעות אגף ההשקעות, והכל בהתאם להנחיות והוראות הדין הרלבנטיות.

8.3.2 תחום השירותים פיננסיים

בתחום השירותים הפיננסיים קיימות שתי ועדות השקעה – ועדת השקעות לניהול כספי קרנות הנאמנות וועדת השקעות לניהול תיקי לקוחות. בקרנות נאמנות פועלת ועדת ההשקעות במסגרת הוראות חוק השקעות משותפות בנאמנות, ומגבלות ההשקעה הקבועות בתשקיף הקרן. ועדת ההשקעות לניהול תיקי השקעות מתווה מדיניות ההשקעות באפיקים השונים, כאשר ההשקעות בפועל נעשות במגבלות הקבועות בהסכמים הפרטניים עם הלקוחות.

¹⁶ יצוין, כי בועדות ההשקעה הנפרדות של הגופים המוסדיים הנ"ל מכהנים אותם חברים.

ההשקעות בתחום זה מנוהלות באופן נפרד מהשקעות בתחום ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח והכול בהתאם למדיניות והנחיות ועדת ההשקעות הרלבנטית כאמור לעיל.

8.3.3 תפקידי ועדות ההשקעה וניהול ההשקעות

תפקידי ועדות ההשקעה השונות של הקבוצה, בתחומי הפעילות השונים, הינן, בין השאר, קביעת עקרונות ודרכי ההשקעות בכל תחום, אישור עסקאות מסוימות טרם ביצוען, קביעת מגבלות חשיפה ואחזקה בניירות ערך מסוגים שונים, במנפיק, בקבוצת לוויים וכו', והכל בכפוף לתקנות דרכי ההשקעה ובהתחשב במדיניות ומסגרות ההשקעה שהגדיר הדירקטוריון.

השקעות הקבוצה בתחום ביטוח החיים וחיסכון ארוך הטווח והנוסטרו מנוהלות ע"י אגף ההשקעות של מנורה מבטחים ביטוח וזאת על מנת לנצל ידע ומומחיות הנדרשים בתחומי ההשקעות השונים. באגף הוקמו צוותי השקעה מתמחים בהשקעות בחו"ל, במניות בישראל, בנכסי חוב, במחקר ואנליזה ובקרנות השקעה. כמו כן, הוקם מערך אשראי לא סחיר.

בנוסף, הוקם באגף צוות "מידל אופיס" בהתאם לחוזר גופים מוסדיים שעניינו מערך התפעול והבקרה בתחום ההשקעות של הגוף המוסדי.

החלטות ההשקעה בפועל מתקבלות על ידי מנהלי התחומים באגף ומנהלי ההשקעות השונים, תוך הסתייעות בצוות המחקר והאנליזה ובעבודות מחקר חיצוניות בארץ ובחו"ל, ופגישות שוטפות עם מומחים מקצועיים בתחום, והכל בכפוף ובמסגרת המדיניות המאושרת.

8.3.4 השקעות מנוהלות

8.3.4.1 ענף ביטוח חיים משתתף ברווחים לשנת 2009:

התפלגות ההשקעה במסגרת זו במניות תיק משתתף ברווחים:

תיאור ענף	סכום באלפי ש"ח	% מהסה"כ
השקעות בתעשייה ושונות	27,949.70	1.14
כימיה, גומי ופלסטיק	380,693.50	15.25
נפט וגז	69,778.30	2.80
מתכת	25,483.70	1.02
מזון	23,748.80	0.95
אופנה וביגוד	3,420.20	0.14
חשמל ואלקטרוניקה	106,453.20	4.26
מחשבים	49,157	1.97
מוצרי בנייה	9,412.10	0.38
נדל"ן ובניה	191,804.70	7.68
מסחר	52,615.60	2.11
שירותים	226,973.40	9.09
שירותים-ליסינג	6,910.00	0.28
בנקים	425,500.40	17.05
ביטוח	94,155.60	3.77
השקעות ואחזקות	187,035.70	7.49
שירותים פיננסיים	22,307.50	0.89
ביומד	18,480.10	0.74
צריכה מחזורית	43,798.00	1.75
צריכה לא מחזורית	56,805.90	2.28
אנרגיה	59,386.70	2.38
פיננסים	109,540.40	4.39

תיאור ענף	סכום באלפי ש"ח	% מהסה"כ
בריאות	67,954.30	2.72
תעשיות	69,457.00	2.78
טכנולוגיה	69,269.80	2.77
חומרי גלם	47,435.20	1.90
ללא ייחוס סקטוריאלי	89.90	0.00
תקשורת	24,819.50	0.99
תשתיות	25,801.10	1.03
סה"כ כללי	2,496,219.90	100.00%

8.3.4.2 ענף הפנסיה

אלפי ש"ח	31.12.2009	31.12.2008	31.12.2007
מזומנים ושווי מזומנים	770,950	767,858	627,945
אג"ח ממשלתיות סחירות	3,013,865	2,366,837	1,336,922
אג"ח קונצרניות סחירות	3,114,394	2,437,767	1,992,684
מניות ונ"ע סחירים אחרים	5,797,656	2,781,642	4,120,536
אג"ח מיועדות	8,334,552	6,796,833	6,494,609
פיקדונות והלוואות	2,477,645	1,281,593	1,205,871
אחרים	4,302,763	3,450,316	4,524,630
סה"כ נכסי "מבטחים החדשה" ו"מבטחים משלימה" (בניכוי התחייבויות שוטפות)	27,811,825	19,882,846	20,303,197
התחייבויות פנסיוניות למבוטחים	26,646,930	18,920,110	19,424,023
התחייבויות פנסיוניות לפנסיונרים	1,164,895	962,736	879,174
סה"כ התחייבויות פנסיוניות	27,811,825	19,882,846	20,303,197

8.3.4.3 ענף קופות הגמל

אלפי ש"ח	31.12.2009	31.12.2008	31.12.2007
מזומנים ושווי מזומנים	315,718	444,866	149,819
אג"ח ממשלתיות סחירות	2,330,758	1,580,172	261,296
אג"ח קונצרניות סחירות	2,102,065	1,463,624	878,082
מניות ונ"ע סחירים אחרים	1,489,217	735,554	775,552
אג"ח קונצרניות לא סחירות	1,001,720	1,010,424	678,953
פיקדונות והלוואות	4,011,830	3,793,850	492,888
אחרים	105,917	126,626	141,478
סה"כ נכסי קופות הגמל	11,357,225	9,155,116	3,378,068
סה"כ התחייבויות לעמיתים	11,357,225	9,155,116	3,378,068

8.3.5 פעילויות השקעה מהותיות

8.3.5.1 לחברה השקעות במספר חברות בנות, אשר המהותיות שבהן הינן:

מנורה מבטחים ביטוח – החברה העמידה בשנת 2007 הלוואות בעלים למנורה מבטחים ביטוח בסך של 400 מיליוני ש"ח, אשר נכון ליום 31 בדצמבר 2008 נפרעה במלואה. פירעון ההלוואה בוצע במזומן, בני"ע ממשלתיים ובאג"ח קונצרניות סחירות. כל נ"ע הועברו לפי מחיר השוק ביום ההעברה.

מנורה מבטחים ביטוח – החברה השקיעה סך של 136 מיליוני ש"ח כנגד שטר הון צמית הניתן להמרה למניות בלבד. בחודש ספטמבר 2008 הומר שטר ההון לסך של 18,908,127 מניות בנות 1 ש"ח ע.ג. כ"א.

מנורה מבטחים פיננסים – החברה העמידה הלוואות בעלים ושטרי הון למנורה מבטחים פיננסים, אשר נכון ליום 31 בדצמבר 2009 עומדות על סך כולל של כ- 249 מיליוני ש"ח, בין היתר, לצורך רכישת פעילויות של קרנות נאמנות וקופות גמל.

מנורה מבטחים נדל"ן – החברה העמידה הלוואות בעלים למנורה מבטחים נדל"ן, אשר נכון ליום 31 בדצמבר 2009 עומדות על סך כולל של כ- 151 מיליוני ש"ח. יצוין, כי דירקטוריון החברה אישר מסגרת כוללת של הלוואות בעלים עד לסך של כ- 60 מיליון דולר. ההלוואות נועדו לצורך השקעה בנכסי נדל"ן בחו"ל לרבות באמצעות קרנות השקעה המשקיעות בנדל"ן בחו"ל. מנורה מבטחים נדל"ן רכשה בשיתוף עם צדדים שלישיים, נכסים מניבים בגרמניה בתחום המסחרי, משרדים, מגורים ולוגיסטיקה. כמו כן, השקיעה בחברה היוזמת הקמת מלונות בשיתוף עם צדדים שלישיים בהודו (רשתות ניהול בינלאומיות). בנוסף השקיעה מנורה מבטחים נדל"ן בעסקאות ייזום של נכסי מקרקעין ברוסיה.

8.3.5.2 מנורה מבטחים ביטוח העמידה הלוואות ללקוחות (להלן בסעיף זה: "הלווים"), במהלך התקופה שבין אוקטובר 2004 עד מרץ 2007, ללא בטחונות מספיקים במועד העמדת הלוואות, כנגד שיעבוד פוליסות ביטוח חיים שהופקו על ידי מנורה מבטחים ביטוח לטובת הלווים בסמוך למועד העמדת הלוואות. הלווים הופנו למנורה מבטחים ביטוח על ידי סוכנים.

סך יתרת ההלוואות כאמור בקבוצה, נכון ליום 31 בדצמבר 2009, עמד על כ- 115 מיליון ש"ח. ערכי הפדיון של הפוליסות ששועבדו כאמור כנגד העמדת ההלוואות, נכון ליום 31 בדצמבר 2009, הינם בסך של כ- 18 מיליון ש"ח. כנגד ההלוואות כאמור בוצעה הפרשה לחובות מסופקים בסך של כ- 61 מיליוני ש"ח. מתוך סכום זה כ- 59 מיליוני ש"ח הופרשו באופן ספציפי וכ- 2.5 מיליוני ש"ח הופרשו באופן כללי כנגד הלוואות בהיקף של כ- 10 מיליוני ש"ח, אשר כולן הופנו על ידי אותו סוכן. יצוין, כי כחלק מהסדרי גביית ההלוואות האמורות נחתמו הסכמי הלוואה חדשים עם הקבוצה ששימשו בעיקר לפירעון ההלוואות שניתנו במקור על ידי מנורה מבטחים ביטוח. ראה גם סעיף 2.5 בדוח הדירקטוריון.

8.3.6 השקעות כספי המבוטחים והעמיתים והרווחיות הנזקפת לחברה מהם

השקעות בענפי ביטוח חיים ופנסיה נועדו לכסות את התחייבויות המבטח כלפי המבוטחים והעמיתים, כפי שהן מוערכות על ידי האקטואר הממונה.

תקנות דרכי ההשקעה ותקנות קופות הגמל, כוללות הוראות בדבר כללי השקעה של נכסים המוחזקים כנגד ההתחייבויות השונות וכן כללים לעניין דרכי ניהול השקעות המבטח.

8.3.6.1 ביטוח חיים

עיקר עתודות ביטוח חיים נובעות ממרכיב החיסכון אשר נצבר בפוליסות. קיימת עתודה גם לתשלומי תביעות ריסק (מוות, אי-כושר עבודה, סיעודי וכד') אשר בחלקן צמודות מדד ובחלקן צמודות לתשואות המושגות עבור הפוליסות המשתתפות ברווחים, כמפורט להלן.

ביטוח חיים צמוד (פוליסות מבטיחות תשואה)

עד וכולל 1990 הונפקו על ידי מנורה מבטחים ביטוח פוליסות ביטוח אשר העניקו למבוטח תשואה או ערכי פדיון מובטחים. בכדי לעמוד בהתחייבויות אלו, נחתמו בין החברה וחברות הביטוח האחרות במשק לבין ממשלת ישראל הסכמי השקעה המכונים "הסכמי ח"ק" (חיים צמוד) המסדירים את השקעות עתודות הביטוח כאמור באג"ח מיוחדות המונפקות על ידי מדינת ישראל (להלן: "איגרות חוב מיועדות").

איגרות החוב הנ"ל נושאות ריבית צמודה בשיעור שהלך ופחת עם השנים מ-6.2% ל-4%. התשואה למבוטח נגזרה מריבית איגרות החוב המיועדות, בניכוי מרווח למבטח. אגרות החוב מכוח הסכמי ח"ק, קיבלו חלק עיקרי מעתודות הביטוח שנצברו בפוליסות האמורות, כאשר יתרת עתודות הביטוח הושקעו בהשקעות חופשיות בשוק ההון. בשל הבטחת תשואה או ערכי פדיון למבוטח בפוליסות אלו, סיכוני ההשקעות החופשיות חלות על המבטח. במהלך השנים עד סוף 2002, פדיתה מנורה מבטחים ביטוח בהתאם להסדר עם משרד האוצר, חלק מאיגרות החוב המיועדות והמירה אותן להשקעות בנכסים בעלי תשואה עודפת. סך ההשקעות החילופיות, (השקעות חופשיות במקום איגרות חוב מיועדות), הסתכם ליום 31 בדצמבר 2009 לסך של כ- 811 מיליוני ש"ח.

ביטוח חיים משתתף ברווחים (פוליסות תלויות תשואה)

החל מינואר 1991 הנפיקה החברה פוליסות משתתפות ברווחי השקעה. בפוליסות שנמכרו עד ליום 31 בדצמבר 2003 התשואה למבוטחים נקבעת לפי שיעור התשואה המושגת בפועל על ההשקעות, בניכוי דמי ניהול קבועים בגובה 0.6% מהצבירה (0.05% לחודש) ודמי ניהול משתנים בגובה 15% מהרווחים הריאליים שהושגו.

החל משנת 2004, מנורה מבטחים ביטוח מוכרת פוליסות בהן נגבים מהצבירה דמי ניהול קבועים בלבד וכן דמי ניהול מההפקדות השוטפות. שיעור דמי הניהול הינו עד 2% מהצבירה ו/או עד 13% מההפקדות בהתאם למסלולים הקבועים בפוליסות. החל משנת 2007, תוקנו תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (תנאים בחוזה ביטוח), באופן המאפשר למבטח, באישור המפקח, גביית דמי ניהול המחושבים כשיעור מהשווי המשוערך של תיק ההשקעות ללא תקרה ובלבד שלא נגבים במקביל דמי ניהול מההפקדות השוטפות.

הפוליסות כאמור לעיל מכונות פוליסות "משתתפות ברווחים", היינו, פוליסות שבהן כספי החיסכון מושקעים באפיקי השקעות שונים. הרווחים שנובעים מהשקעות אלו נזקפים על מרכיב החיסכון בפוליסה. בפוליסות מעורב (מסורתי) כמפורט בסעיף 3.2.1(ב) להלן, כאשר ההשקעות מניבות תשואות חיוביות, מתווסף בונוס לסכום הביטוח או ערך הפדיון, או לחילופין כאשר הן מניבות תשואות שליליות – המבוטח משלם פרמיה נוספת ("מאלוס") לשמירת סכום הביטוח או ערך הפדיון. כאשר המאלוס עולה על שיעור הנקוב בפוליסה ניתנת למבוטח האפשרות לוותר על תוספת התשלום תוך הקטנת סכום הביטוח/ערך הפדיון בהתאמה. בפוליסות מסוג "עדיף" כמפורט בסעיף 3.2.1(ב) להלן, מנגנון זה אינו קיים בדרך כלל. יובהר, כי דמי הניהול נגבים על תשואה ריאלית בלבד באופן שבו אם וככל שנוצרים הפסדים ריאליים (על בסיס שנתי), מנועה החברה מלגבות דמי ניהול עד לכיסוי ההפסד הריאלי. אם נוצרים הפסדים ריאליים במהלך השנה, לאחר שכבר נזקפו דמי ניהול בגין אותה השנה, החברה נדרשת לבטל את זקיפת החיוב בדמי הניהול המשתנים. יצוין, כי הפסדים ריאליים עשויים לנבוע מעליית מדד המחירים לצרכן (אינפלציה) ו/או הפסדים מהשקעות בניירות ערך ו/או שילוב ביניהם.

בשנת 2008 התשואה הריאלית על תיק ההשקעות הייתה שלילית ולפיכך לא ניתן היה לגבות דמי ניהול משתנים כאמור עד אשר ההפסד הריאלי הנ"ל יוחזר. לאור התשואות השליליות הנזכרות נוצר צורך לגבות פרמיה נוספת בפוליסות מסורתיות כמפורט לעיל.

לפירוט הנכסים וההתחייבויות בביטוח חיים ראה באור 3 לדוחות הכספיים.

פנסיה 8.3.6.2

כל תשואת ההשקעות הנובעת מהשקעת כספי העמיתים, נזקפת לעמיתים. החברה גובה דמי ניהול מדמי גמולים ומנכסי הקרן הצבורים.

להלן פרטים על שיעור דמי הניהול הסטטוטוריים ושיעור דמי הניהול שנגבו בפועל בתקופות המתוארות בדוח:

2007	2008	2009			
6.00%	6.00%	6.00%	מדמי הגמולים	שיעור דמי ניהול סטטוטוריים	מבטחים החדשה
0.50%	0.5%	0.5%	מנכסי הקרן		
4.21%	4.67%	4.53%	מדמי הגמולים	שיעור דמי הניהול שנגבו בפועל	
0.39%	0.38%	0.34%	מנכסי הקרן		
0.31%	1.17%	1.18%	מדמי הגמולים	שיעור ההטבות שניתנו למבוטחים (כולל עמלות לסוכנים)	
---	---	---	מנכסי הקרן		
3.90%	3.50%	3.35%	מדמי הגמולים	שיעור דמי ניהול, נטו	
0.39%	0.38%	0.34%	מנכסי הקרן	כולל הטבות ועמלות	
---	---	---	מדמי הגמולים		מבטחים משלימה
			מנכסי הקרן הנובעים מהפקדות עד 31.12.05		
0.5%	0.5%	0.5%	מנכסי הקרן מהפקדות החל מ-1.01.06	שיעור דמי ניהול סטטוטוריים	
2%	2%	2%	מדמי הגמולים		
---	---	---	מנכסי הקרן הנובעים מהפקדות עד 31.12.05		
0.5%	0.45%	0.46%	מנכסי הקרן מהפקדות החל מ-1.01.06	שיעור דמי הניהול שנגבו בפועל	
2%	1.79%	1.65%	מדמי הגמולים	שיעור ההטבות שניתנו למבוטחים (כולל עמלות לסוכנים)	
---	---	---	מנכסי הקרן		
---	---	---	מדמי הגמולים	שיעור דמי ניהול, נטו	
---	0.78%	1.22%	מנכסי הקרן	כולל הטבות ועמלות	

ככלל, לא קיימת עונתיות בגביית דמי הגמולים לקרנות הפנסיה. יחד עם זאת, קיימים חודשים מסוימים, המשתנים משנה לשנה, שבהם היקף דמי הגמולים גבוה יותר, וזאת, בעיקר, לאור תשלומים חד-פעמיים אשר משולמים עד ידי המעסיקים ואשר בגינם מופרשים דמי גמולים. יצוין, כי העונתיות הקיימת אצל לקוחות מנורה מבטחים פנסיה בענפים מסוימים, אשר משפיעה על כמות העובדים באותם הענפים אינה משפיעה בצורה מהותית על התפלגות דמי הגמולים בחודשי השנה.

גמל 8.3.6.3

כל תשואת ההשקעות הנובעת מהשקעות כספי העמיתים, נזקפת לעמיתים. החברה גובה דמי ניהול מהנכסים הצבורים בלבד.

להלן פרטים על שיעור דמי הניהול הסטטוטוריים ושיעור דמי הניהול שנגבו בפועל עבור כל המוצרים בתחום הפעילות בתקופות המתוארות בדוח 2008:

2007	2008	2009
מנורה מבטחים גמל		
2.00%	2.00%	2.00%
1.34%	1.30%	1.21%
מבטחים תגמולים ופיצויים		
2.00%	2.00%	2.00%
1.22%	1.39%	1.47%
מנורה גמל מיתר		
2.00%	2.00%	2.00%
1.38%	1.62%	1.71%
מנורה גמל אמיר		
2.00%	2.00%	2.00%
1.04%	1.36%	1.38%
מנורה השתלמות		
2.00%	2.00%	2.00%
1.27%	1.31%	1.27%
מנורה מבטחים השתלמות		
2.00%	2.00%	2.00%
1.13%	1.25%	1.23%
מנורה מסד השתלמות		
2.00%	2.00%	2.00%
1.59%	1.48%	1.32%
מנורה גמל – פלס		
2.00%	2.00%	2.00%
0.86%	1.48%	1.59%
מנורה מרכזית לפיצויים מורג		
2.00%	2.00%	2.00%
0.98%	1.00%	1.40%
מבטחים - מרכזית לפיצויים		
2.00%	2.00%	2.00%

2007	2008	2009
0.86%	1.06%	1.05%
מנורה מרכזית לפיצויים		
2.00%	2.00%	2.00%
1.45%	1.28%	1.03%
מנורה מבטחים משתתפת בפנסיה תקציבית¹⁷		
2.00%	2.00%	2.00%
---	0.61%	0.44%
קופות גמל למטרה אחרת – חופשה, חגים והבראה		
2.00%	2.00%	2.00%
2.00%	2.00%	2.00%
מור מנורה מבטחים		
---	0.19%	0.29%
---	0.19%	0.28%
מנורה מבטחים תע"ש		
----	2.00%	2.00%
---	0.25%	0.27%
האומגה קרן השתלמות		
לפי הוצאות בפועל	¹⁸ 2.00%	2.00%
0.27%	0.37%	0.28%
קוואטרו מנורה תגמולים		
---	---	2.00%
---	---	1.54%
קוואטרו מנורה השתלמות		
---	---	2.00%
---	---	1.29%

¹⁷ . הקופה החלה לפעול ביום 16 בדצמבר 2007.

¹⁸ . עד ליום 1 באוקטובר 2008, הקרן נוהלה כקרן השתלמות ענפית ולכן שיעור דמי הניהול המרבי נקבע לפי שיעור ההוצאות בפועל.

2007	2008	2009
קוואטרו מנורה מרכזית לפיצויים		
---	---	2.00%
שיעור דמי ניהול סטטוטורי		
---	---	0.85%
שיעור דמי ניהול שנגבו בפועל		

* ביום 1 ביוני 2009, הועברו קופות קוואטרו לניהולה של מנורה מבטחים גמל בע"מ. שלוש קופות קוואטרו כוללות שבעה מסלולים.

* * ביום 1 לאוקטובר 2007, הועברה לקבוצה פעילות קופת הגמל פלס, אשר נרכשה על ידי הקבוצה (לתיאור הסכם הרכישה, ראה סעיף 3.9.4 לעיל). ביום 1.1.2008, הועברה פעילות הקופה התאגידית לקופת הגמל "מנורה מבטחים - תעוש", אשר מנוהלת על ידי מנורה מבטחים גמל.

קופות גמל מבטיחות תשואה (הינן חלק מפעילות הגמל)

חלק מקופות הגמל המנוהלות בקבוצה הינן קופות גמל מבטיחות תשואה, אשר העמיתים בהן מובטחים לתשואה ריאלית של 4.5% או 5.5% בשנה (לפי המקרה). שיעור של 75% או 89% מכספי ההשקעות מושקעים בפקדון בחשב הכללי, הנושאות תשואה צמודה למדד בשיעור של 4.95% או 5.95%, בהתאמה.

יתרת הכספים מושקעים בהשקעות חופשיות על פי החלטות ועדת ההשקעות של מנורה מבטחים גמל.

החברה גובה דמי ניהול מהרווח העולה על התשואה המובטחת, אך לא יותר מדמי הניהול המקסימאליים כפי שנקבעו בתקנות. במידה והתשואה שהושגה בפועל נמוכה מהתשואה המובטחת על החברה המנהלת להשלים את פער התשואה לחשבונות העמיתים. בשנת 2008 הושגה תשואה שלילית על ההשקעות החופשיות שחייבה השלמת תשואה כאמור (לפרטים ראה סעיף תוצאות תחום ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח בדוח הדירקטוריון). יצוין, כי מנורה מבטחים ביטוח ערבה להתחייבויות מנורה מבטחים גמל כלפי העמיתים להשגת התשואה המובטחת.

8.4 ביטוח משנה

8.4.1 כללי

ביטוחי המשנה של הקבוצה בתחומי הביטוח הכללי, החיים והבריאות נערכים על בסיס שנתי עם מבטחי משנה שונים. ביטוחי המשנה נועדו לשם גידור הסיכונים הביטוחיים של הקבוצה באמצעות העברת חלקם למבטחי המשנה, תוך הקטנת חשיפת הקבוצה בהתאמה. עם זאת, אין בהעברת הסיכון כאמור כדי לשחרר את הקבוצה ממלוא מחויבויותיה כלפי מבטחיה. לקבוצה אין תלות במבטח משנה מסוים כלשהו.

בביטוח משנה משולמת פרמיה למבטחי המשנה ובתמורה מבטחי המשנה משתתפים בחלקם בתשלומי תביעות, וכן משלמים עמלות למבטח, בחוזים מסוימים, לפי העניין.

בחלק מהענפים שייר הקבוצה מכוסה בביטוח עודף הפסדים כנגד קטסטרופה (Excess Of Loss).

ביטוח המשנה לסוגיו מוצג בדוחות הכספיים בסעיפי הפרמיה, התביעות המשולמות והתלויות, העמלות, עתודות הביטוח וסכומים לקבל והתחייבויות אחרות.

8.4.2 תיאור סוגי חוזי ביטוח המשנה העיקריים ותיאור תמציתי של הכיסוי בגין כל מוצר עיקרי בתחומי הפעילות השונים:

בכל אחד מהענפים מותאם כיסוי ביטוח המשנה הנרכש למדיניות העסקית של הקבוצה ולאופי הסיכון ורמתו.

ההבחנה הבסיסית בסוגי ביטוח המשנה היא בין ביטוח משנה חוזי (יחסי או לא יחסי), שהינו ביטוח משנה הנערך עבור ענף או סוג ביטוח בהתאם לתנאי החוזה (Treaty) לבין ביטוח משנה פקולטטיבי, שהינו ביטוח משנה הנערך עבור עסק/ים ספציפיים או פוליסה בודדת. הביטוח היחסי מחלק את הסיכון באופן יחסי בין חברת הביטוח למבטחי המשנה, ואילו הביטוח הלא יחסי, מגן על החברה מפני תביעות העוברות את השייר העצמי שקבעה לעצמה.

פירוט הסכמי ההתקשרות בביטוח משנה חוזי עם מבטחי המשנה מועברים בכל שנה למפקח (לפרטים אודות סוגי ההתקשרות בביטוח משנה ראה סעיף 8.4.3 להלן).

8.4.3 סוגי הכיסויים השונים המקובלים בענף הביטוח בכלל ובקבוצה בפרט הינם:

ביטוח משנה חוזי

ביטוחי משנה יחסיים - הכוללים ביטוחי מכסה (Quota Share) וביטוחי מותר (Surplus). בביטוחי משנה יחסיים, מעבירה הקבוצה למבטח המשנה שיעור מסוים מסכום הפרמיה מכל פוליסה שמכוסה תחת החוזה, ומקבלת בתמורה ממבטח המשנה שיעור זה מסכום כל תביעה בגין הפוליסה הנ"ל, וכן עמלה. בביטוחי מכסה שיעור זה הינו קבוע לכל הפוליסות בענף המבטח, ובביטוחי מותר שיעור זה משתנה על בסיס סכום הביטוח בהתאם לכל פוליסה.

ביטוחי משנה לא יחסיים כולל ביטוח מסוג עודף הפסדים (Excess of loss). ביטוח עודף הפסדים הוא ביטוח המכסה תביעות או אירועים מעל לסכום מסוים המוגדר מראש, דהיינו, תביעה בודדת גבוהה או אירוע בו מעורבים מספר סיכונים שהצטברותם מעל הסכום המוסכם משולמת על ידי מבטח המשנה עד לגובה סכום התקרה המוסכמת. מאידך, תביעה הנמוכה מהסכום שהוגדר מראש תשולם על ידי חברת הביטוח באופן בלעדי.

ביטוח משנה פקולטטיבי - ביטוחי משנה פקולטטיביים נערכים לכיסוי סיכונים מיוחדים הגלומים בפוליסות ספציפיות. בדרך כלל מבטחים עסקים בביטוח מסוג זה כאשר סכום הביטוח עולה בהיקפו על קיבולת חוזי ביטוחי המשנה האוטומטיים של הקבוצה, או כאשר הסיכון מוחרג מהחוזה עם מבטח המשנה.

ביטוח משנה יחסי רב ענפי – הקבוצה התקשרה לקראת שנת 2009 בהסכם ביטוח משנה יחסי (25%) על שייר החברה במרבית ענפי הביטוח הכללי עם מבטח משנה (Swiss-Re). ייחודיות ההסכם הוא בתחולתו על מספר ענפים בו-זמנית. ההסכם האמור חודש למשך שנתיים נוספות. עוד יצוין, כי הסכם דומה נחתם בשנת 2010 עם מבטח משנה נוסף בהיקף של 5% על שייר החברה.

8.4.4 תיאור ההסכמים העיקריים לתשלומי עמלות המתקבלות ממבטחי משנה

בחוזי ביטוח משנה לא יחסיים הקבוצה איננה מקבלת, בדרך כלל, עמלות ממבטחי המשנה. בחוזי ביטוח יחסיים וכן בהסכמי ביטוח פקולטטיביים, הקבוצה מקבלת עמלות ממבטחי המשנה בשיעור מוסכם ו/או בהתאם לתוצאות הביטוחיות, לפי העניין.

8.4.5 מדיניות החשיפה למבטחי משנה

8.4.5.1 ביטוח כללי

מדיניות החשיפה של הקבוצה באה להבטיח, באמצעות שימוש בכלי העברת סיכונים שונים, את המטרות העיקריות הבאות:

- שמירה על יחס בין החשיפה בשייר לבין ההון העצמי.
- מיצוע תנודות התוצאות החיתומיות בשייר.
- העברת סיכונים חריגים למבטחי משנה.

סוג הסיכונים המועברים למבטחי המשנה ואופן העברתם נקבעים על פי ניתוח אופי הסיכון ויעילות העברתו למבטח המשנה, בהתבסס על ניסיון העבר ומודלים כלכליים פנימיים.

ההתקשרות עם מבטח המשנה נקבעת לפי איכות השירות הניתן על ידי מבטח המשנה, משך ואיכות היחסים בין החברות ואופי ההתקשרות (שירות או דרך מתווכים). בתחום הביטוח האלמנטרי הקבוצה מתקשרת עם מספר רב של מבטחי משנה על מנת למנוע תלות במבטח משנה בודד ולפזר את סיכון האשראי הגלום בהתקשרות שכזו.

על מנת למזער את סיכון האשראי, מהווה חוסן מבטח המשנה קריטריון מרכזי בהחלטה על ההתקשרות. מדיניות ההתקשרות של מנורה מבטחים ביטוח בכל הנוגע לדירוגם הבינלאומי של מבטחי משנה נבחנת ומאושרת מדי שנה. מדיניות ההתקשרות נכון למועד הדוח הינה כדלקמן:

- **ענפי זנב קצר** - לא תבוצע התקשרות עם מבטח משנה שדירוגו פחות מ- A לפי S&P או לפי דירוג דומה מסוכנויות אחרות למעט אישורים מיוחדים בגין נסיבות ספציפיות.

- **ענפי זנב ארוך** - לא תבוצע התקשרות עם מבטח משנה שדירוגו פחות מ- A לפי S&P או לפי דירוג דומה מסוכנויות אחרות, למעט אישורים מיוחדים בגין נסיבות ספציפיות.

בנוסף, בהתאם להוראות הפיקוח, קובע דירקטוריון המבטח, אחת לשנה, מסגרת חשיפה מרבית למבטחי משנה. מסגרת החשיפה הנ"ל מבוססת על דירוג האשראי הבינלאומי של מבטח המשנה, וקובעת מסגרות חשיפה למבטח, הן ברמת ההסכם הבודד והן ברמת כלל החוזים.

סך החשיפה למבטח משנה בביטוח רעידת אדמה, לאחר MPL (כמוגדר בסעיף זה להלן) בכל אחד מן המבטחים בקבוצה, לא יעלה על 150 מיליון דולר למבטח משנה בודד בכלל החוזים (TREATY), ובתנאי שמבטח זה מדורג AA ומעלה. מבטחים המדורגים A ו-A- תוגבל החשיפה ל- 75 מיליון דולר.

8.4.5.2 חשיפה לרעידת אדמה

חשיפת מבטחי המשנה לסיכון רעידת האדמה מורכבת מהסיכונים המועברים אליהם במסגרת חוזי הרכוש היחסיים, בהם מבטח המשנה משתתף בחלק יחסי מן הסיכון. החשיפה הזו מוגבלת בסכום מקסימום לאירוע (EVENT LIMIT).

עבור סיכון רעידת האדמה שאינו במסגרת חוזי ביטוח המשנה היחסיים רוכשת הקבוצה הגנה בחוזה "עודף הפסדים" (EXCESS OF LOSS) בשכבות שונות. תקרת הכיסוי מקבילה לגבול ה-MPL אותו בוחרת החברה לרכוש. ה-MPL (MAXIMUM PROBABLE LOSS) מייצג את מקסימום הנזק הצפוי להיגרם לחברה כתוצאה מאירוע בודד. מכיוון שסיכון רעידת האדמה, הוא הסיכון המרכזי בישראל, מפוזר על פני שטח גיאוגרפי רחב, ה-MPL מייצג ממוצע שמרני של הנזק הצפוי במקרה קטסטרופה. הקבוצה קובעת MPL שמרני, תוך לקיחת שולי ביטחון נוספים, לכל סוג סיכון, בהתבסס על התפלגות התיק של החברה, ותוך שימוש במודלים בין-לאומיים.

בשנת 2009 התבססה החברה לצורך הגנות לרעידת אדמה, על MPL ממוצע של 2%, בעוד שומרה, בהיותה חברה קטנה יותר, רכשה הגנות לפי MPL של 3%.

סכומי החשיפה הממוצעים לרעידת אדמה המכוסים בביטוח משנה יחסי, בשנת 2009, נכון למועד הדוח, עומדים על כ- 81 מיליארד ש"ח, בעוד שהסכומים המכוסים בביטוח משנה לא יחסי הממוצעים, נכון למועד הדוח, עומדים על כ- 57 מיליארד ש"ח. כאמור, הסכמי ביטוח המשנה של החברה אינם מגנים על הסכומים המלאים אלא מבוססים על הערכות סיכון שמרניות של נזק מקסימאלי פוטנציאלי.

מבטחי המשנה שחלקם מסך החשיפה לרעידת אדמה עולה על 10% הינם EVREST RE, SWISS RE ו-MUNICH-RE וזאת נכון למועד הדוח.

8.4.5.3 להלן ריכוז תוצאות ביטוח משנה בביטוח כללי לפי תחומי פעילות:

רכב רכוש			רכב חובה		
2009	2008	2007	2009	2008	2007
פרמיות ב.מ.	202,417	62,187	48,852	21,011	17,789
תוצאות	4,579	2,674	(866)	(10,568)	(10,316)
ענף ביטוח רכוש			ענף ביטוח חבויות		
2009	2008	2007	2009	2008	2007
פרמיות ב.מ.	291,473	244,801	205,842	109,550	79,122
תוצאות	(46,290)	(52,559)	(21,621)	(16,280)	(25,138)
סה"כ			סה"כ		
2009	2008	2007	2009	2008	2007
פרמיות ב.מ.	624,451	403,899	335,085		
תוצאות	(66,131)	(83,002)	(62,635)		
פירוט שאר ענפי רכוש לפי סוגי פרמיות			פירוט שאר ענפי רכוש לפי סוגי פרמיות		
2009	2008	2007	2009	2008	2007
פרמיות ביטוח משנה – יחסי	208,428	166,872	140,775		
פרמיות ביטוח משנה – לא יחסי	9,494	6,575	11,335		
פרמיות ביטוח משנה – רעידת אדמה	73,551	71,354	53,732		
סה"כ פרמיות ביטוח משנה	291,473	244,801	205,842		

8.4.5.4 ביטוח חיים

בהתאם למדיניות החשיפה של החברה, התקשרויות החברה הינן עם מבטחי משנה בדירוג איכותי בינלאומי של AA ומעלה לפי S&P, כאשר היקף החשיפה המרבי למבטח משנה בודד לא יעלה על 50% מסך הפרמיה המועברת לביטוח משנה. יצוין, כי לא היו עסקאות ביטוח משנה חריגות בחברה במהלך השנים 2005-2009.

8.5 ספקים ונותני שירותים

ספקי החומרה העיקריים של הקבוצה הינם חברת IBM המספקת את שרתי היישומים המרכזיים ופלטפורמות אחסון ו- EMC המספקת חלק מפלטפורמת האחסון (Storage). לקבוצה הסכם תחזוקה שנתי שמתחדש מדי שנה.

בתחום שירותי המחשב לקבוצה התקשרויות עם מספר ספקים המתמחים בתחומים שונים הרלבנטיים לפעילות של מנורה מבטחים ביטוח ומנורה מבטחים פנסיה בשוק הביטוחי והפנסיוני, אשר הפסקת מתן שירותים על ידי מי מהם, אם וככל שתהא, תהיה כרוכה בהשקעת משאבים כלכליים מסוימים ותשומות זמן להתארגנות הקבוצה, באמצעות ספק חליפי אחר.

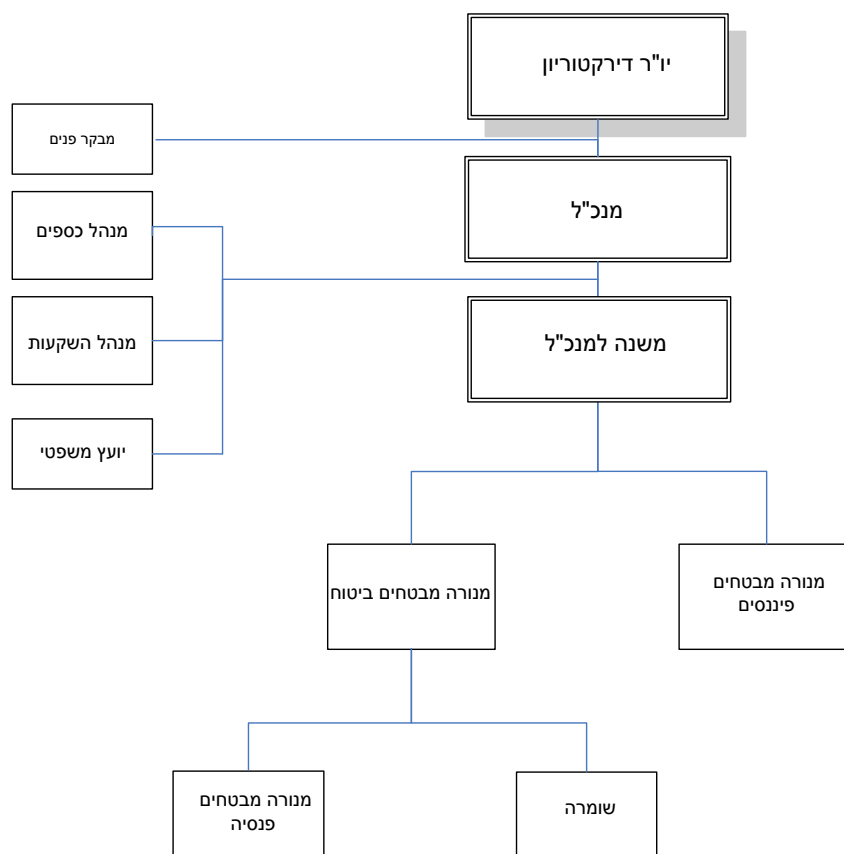
כמו כן, רוכשת הקבוצה שירותים מספקים שונים, ביניהם ספקי ציוד ותחזוקה, ספקי שירותים משפטיים, שמאים ומעריכי נזקים וחוקרים.

לקבוצה אין תלות בספק כלשהו, באיזה מתחומי פעילותה, למעט בכל הנוגע להתקשרותה עם חברת סאפיינס כמפורט בסעיף 3.7 לעיל.

8.6 הון אנושי

8.6.1 להלן המבנה הארגוני של הקבוצה למועד הדוח:

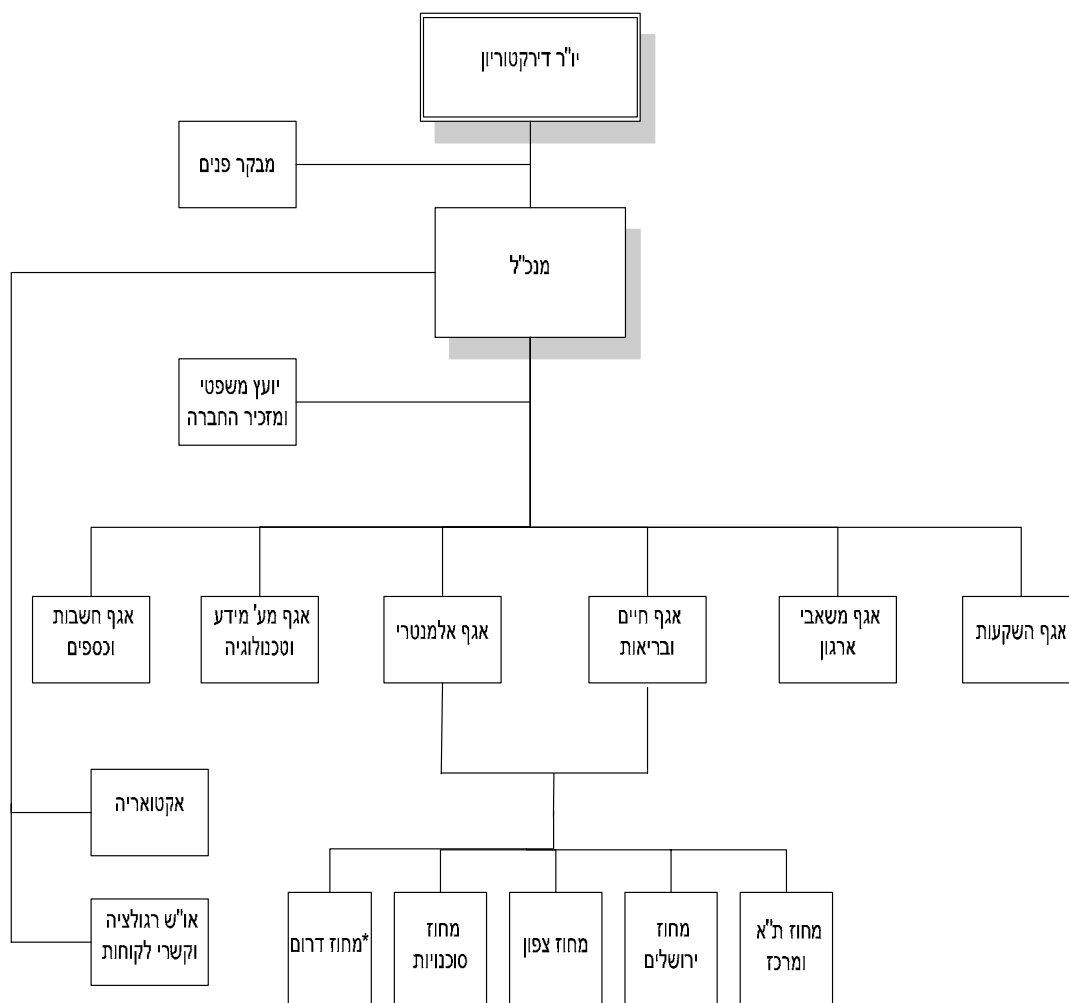
מבנה קבוצת מנורה מבטחים החזקות

* הזרועות המרכזיות של הקבוצה הינן ביטוח, פנסיה ופיננסים. להלן המבנה הארגוני של התאגידים המרכיבים זרועות אלה.

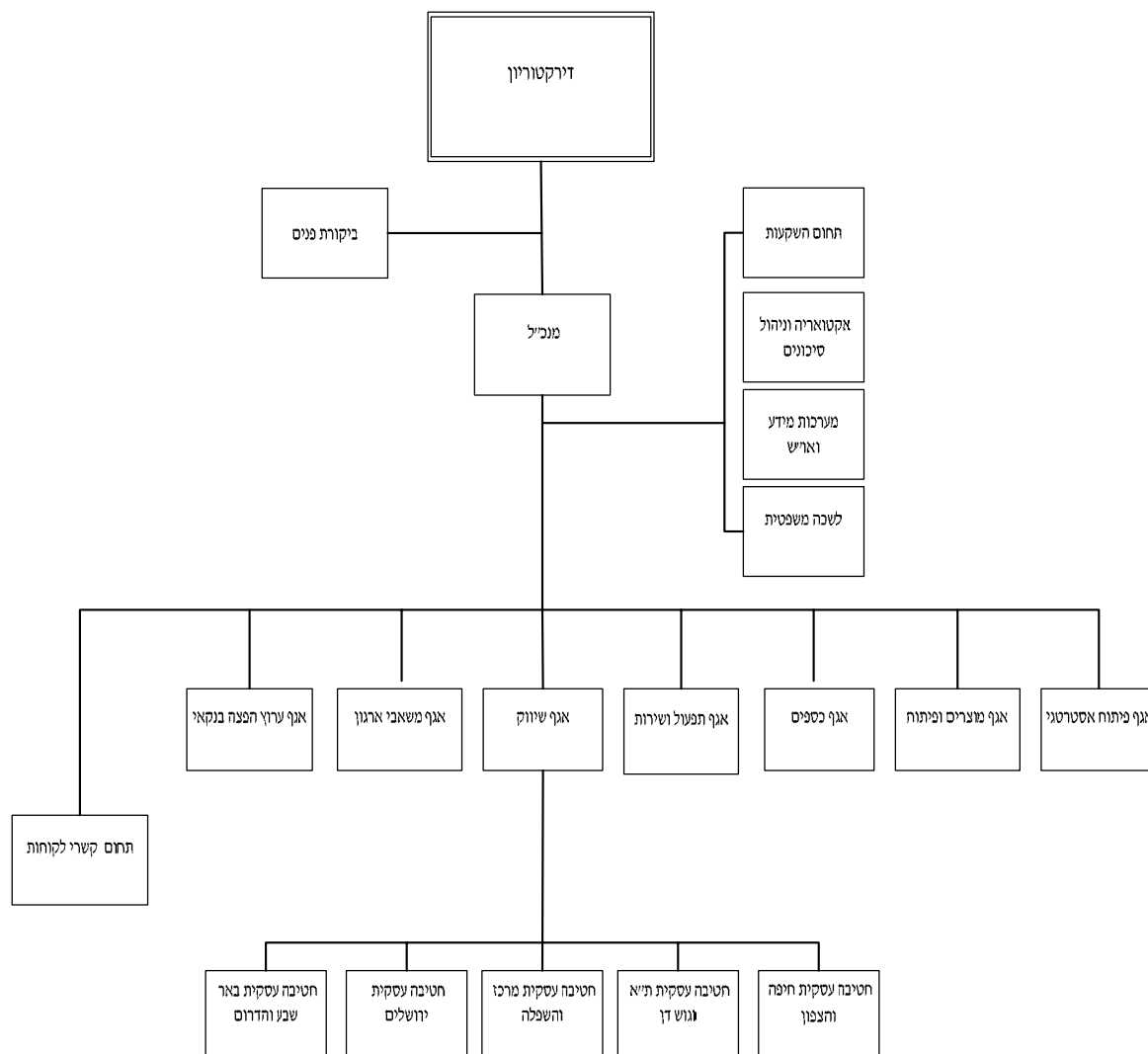
מטה מנורה מבטחים החזקות כולל את מנכ"ל החברה, משנה למנכ"ל, מנהל כספים, מנהל השקעות, יועץ משפטי ומזכיר חברה ומבקר פנים, אשר כולם משמשים בתפקידים מקבילים גם במנורה מבטחים ביטוח (למעט מנכ"ל החברה המשמש כיו"ר דירקטוריון במנורה מבטחים ביטוח והמשנה למנכ"ל החברה, המשמש כמנכ"ל מנורה מבטחים ביטוח), המהווה הזרוע העסקית המרכזית של הקבוצה.

מבנה ארגוני של מנורה מבטחים ביטוח

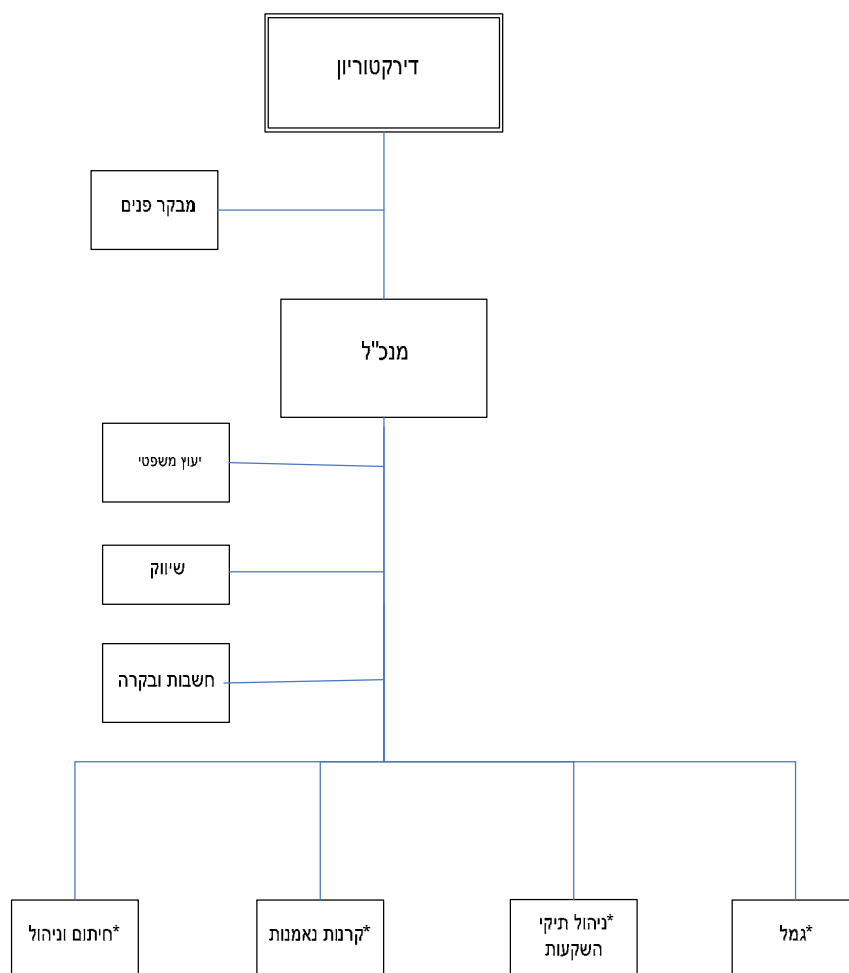

* בחודש ינואר 2008 מוזג מחוז דן למחוז דרום

מבנה ארגוני של מנורה מבטחים פנסיה

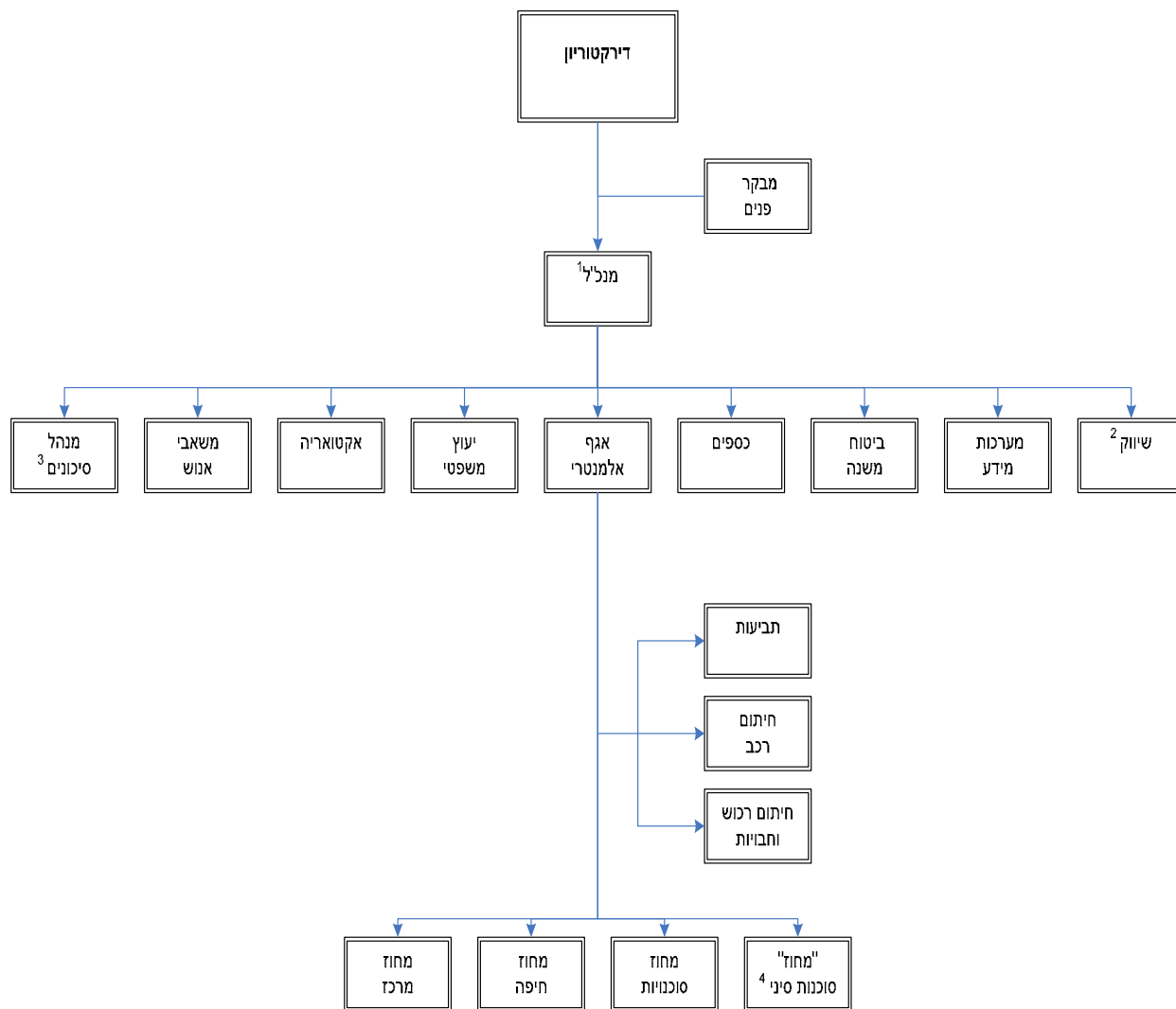

מבנה ארגוני של קבוצת מנורה מבטחים פיננסים

* פעילות מאוגדת באמצעות חברות-בנות נפרדות

מבנה ארגוני של שומרה חברה לביטוח בע"מ

1. משמש גם כמנהל אגף אלמנטרי
2. מנהל המחלקה משמש גם כמנהל מחוז מרכז
3. מנהל הסיכונים חינו עובד קבוצת מנורה מבטחים.
4. חברת-בת הפועלת כבוקר של מספר חברות ביטוח ובעלת היקף פעילות מהותי בשומרה

8.6.2 מצבת העובדים

בקבוצה מועסקים עובדים על פי הפירוט שלהלן:

31.12.07	31.12.08	31.12.09	
15	14	22	הנהלת הקבוצה
25	35	43	גמל
266	296	312	פנסיה
129	143	151	חיסכון ארוך טווח ביטוח חיים
237	265	319	ביטוח כללי (רכב חובה, רכב רכוש, חבויות, רכוש אחר) – ללא מחוזות*
94	78	84	עובדי סוכנויות ביטוח
60	64	61	פיננסיים – ללא גמל
655	708	758	מחוזות יחידות שירות כלל חברתיות (משאבי ארגון, מערכות מידע, אקטואריה, קשרי לקוחות ועוד ¹⁹)
1,481	1,603	1,750	סה"כ

נכון למועד הדוח, אין לקבוצה תלות בעובד כלשהו.

בנוסף, הקבוצה מקבלת שירותי מיקור חוץ מספקי התוכנה לצורך פיתוח תוכנות של הקבוצה, אשר עובדיהם ממוקמים במשרדי הקבוצה. נכון ליום 31 בדצמבר 2009, קיבלה החברה שירותים כאמור של 128 עובדים של הספקים כאמור (חיצוניים), וזאת לעומת 180 עובדים ליום 31 בדצמבר 2008.

8.6.3 שינויים מהותיים במצבת העובדים ובמבנה הארגוני

בהמשך למגמת הגידול בפעילות הקבוצה, נכון ליום 31 בדצמבר 2009, גדלה מצבת העובדים בקבוצה בכ- 9.1% וזאת בעקבות הגידול בתפוקות, ביסוס והרחבת הפעילות בתחום החיסכון ארוך טווח, פיתוח ושיפור מערכות המידע של הקבוצה, חיזוק מערך הבקרה ושיפור השירות ללקוחות הקבוצה.

8.6.4 הדרכה ופיתוח ארגוני

הקבוצה משקיעה משאבים רבים בהדרכות מקצועיות לעובדים וסוכנים בהתאם לצרכים העסקיים והוראות רגולטוריות. מערך ההדרכה לעובדים ולסוכנים כולל הכשרות מקצועיות, הכשרות ניהוליות והתנהגותיות, ייעוץ ארגוני ואישי למנהלים וזאת, על מנת לפתח רמה מקצועית גבוהה בנושאים מגוונים כגון: שינויים רגולטוריים, תכניות ביטוח חדשות, הדרכות בתחום הפנסיה, המיסוי והפיננסים ומתן שירות.

בנוסף, החברה פעלה ופועלת להכשרת עובדים בתחומי ביטוח חיים לצורך קבלת רישיון משווק פנסיוני בהתאם להנחיות המפקח. כמו כן, עובדי תחום ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח עוברים הכשרה לתפעול והטמעה של מערכת מחשוב חדשה ("טופז"). הקבוצה פעלה ופועלת להשגת רישיון מתאים בתחום ההשקעות לפי הוראות חוק הייעוץ לעובדיה הזכאים לכך.

8.6.5 הטבות וטיבם של חוזי העסקה

מרבית העובדים מועסקים על פי הסדר עבודה שהוראותיו נקבעו בעבר בין הנהלת החברה לבין נציגות העובדים, ובו מעוגנים כל תנאי העסקה, ובכללם מרכיבי שכר ברוטו לחודש, משכורת 13, ביטוח מנהלים, קרן השתלמות, והטבות נוספות על פי קריטריונים, כגון: רכב צמוד, טלפון סלולארי, השתתפות בעלות גני ילדים, ספרות מקצועית, הוצאות אש"ל, נסיעת עובדי הקבוצה לחו"ל אחת לשנתיים. בנוסף, זכאים עובדי הקבוצה לקבל הלוואות בהתאם לנוהל שנקבע לעניין זה.

¹⁹ משותף לכלל התחומים.

בנוסף, קיימים בקבוצה עובדים אשר עיסוקם במכירות, ובכלל זה מפקחי רכישה בתחום ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח, אשר מועסקים באמצעות הסכם עבודה אישי המבוסס על שכר יסוד ועמלות מכירה.

הקבוצה עורכת דיוני שכר בהתאם להחלטת הנהלת הקבוצה ובהתאם להערכות השנתיות שניתנות לעובדים על ידי הממונים עליהם.

על עובדי הקבוצה, למעט עובדי מנורה מבטחים פנסיה (כמפורט להלן), לא חלים הסכמים קיבוציים, למעט הוראות הסכמים קיבוציים החלים מכח צווי הרחבה על כלל העובדים והמעבידים בישראל.

ביום 14 בנובמבר 2006, נחתם הסכם קיבוצי בין מנורה מבטחים פנסיה לבין הסתדרות הפקידים, לתקופה של 4 שנים. ההסכם חל על כלל עובדי מנורה מבטחים פנסיה, למעט עובדים שהינם גמלאים, עובדים בכירים המועסקים בחוזים אישיים, מומחים ועובדים זמניים. ההסכם הקיבוצי מסדיר את תנאי העסקתם של העובדים כאמור, וקובע כללים בנושאים הבאים: סדרי העבודה, תקופת ניסיון, מועד ותנאים לקבלת קביעות, משמעת בעבודה, שעות נוספות, מסלול קידום בדרגות, שכר ותנאים נלווים לשכר, חופשה שנתית, דמי הבראה, מחלה, תנאים פנסיוניים, זכויות לקרן השתלמות, שי לחג, הפסקת עבודה, פרישה לגמלאות ועוד.

8.6.6 נושאי משרה ועובדי ההנהלה הבכירה

8.6.6.1 ההנהלה הבכירה מועסקת בקבוצה על פי חוזי העסקה אישיים. חוזי ההעסקה כוללים, בין היתר, מרכיבי שכר ברוטו, הוצאות אש"ל, משכורת 13, מענק שנתי (באישור הדירקטוריון), רכב צמוד, טלפון סלולארי והפרשות סוציאליות וקרן השתלמות, כמקובל במשק. בנוסף, בתקופת הדוח קיימים שבעה עובדים בדרג ניהולי בכיר בקבוצה, הזכאים על פי הסכם העסקתם למענק, הנגזר מרווחיות הפעולות עליהם הם מופקדים. בנוסף, לשלושה עובדים בדרג ניהולי בכיר קיים מענק מותנה. בשנת 2007 הוקמה במנורה מבטחים ביטוח ועדת תגמול שהינה ועדת דירקטוריון, שתפקידה לדון במדיניות השכר ובכלל זה במענקים השנתיים לעובדים, ולהמליץ לדירקטוריון בנושאים אלו.

8.6.6.2 לפרטים בדבר תנאי כתבי פטור והתחייבות לשיפוי לנושאי משרה, ראה סעיף 19(4) בדוח פרטים נוספים (פרק ה' לדוחות התקופתיים).

8.6.6.3 פרטים בדבר ביטוח אחריות נושאי משרה, ראה סעיף 19(4) בדוח פרטים נוספים (פרק ה' לדוחות התקופתיים).

8.6.6.4 פרטים בדבר הסכם העסקה של מנכ"ל החברה, ראה סעיף 1.5.1 לעיל וכן סעיף 8(1) בדוח פרטים נוספים (פרק ה' לדוחות התקופתיים).

8.6.6.5 תגמול למשנה למנכ"ל ומנכ"ל חברת הבת באמצעות הנפקת מניות.

בחודש אוגוסט 2003 חתמו מנורה מבטחים ביטוח בע"מ, החברה ומנכ"ל מנורה מבטחים ביטוח על תכנית מניות (לעיל ולהלן: "תכנית המניות המקורית"). ביום 31 ביולי 2008, החליט דירקטוריון החברה לאחר שניתן לכך אישור ועדת הביקורת של החברה, לתקן את תכנית המניות בדרך של החלפת תכנית המניות המקורית בתכנית מניות חדשה²⁰ (להלן: "תכנית המניות המתוקנת"). לפירוט תנאי תכנית המניות המקורית ותכנית המניות המתוקנת ראה באור מס' 32(ג) ו-32(ג) לדוחות הכספיים.

²⁰ יצוין, כי ההחלפה נעשתה משיקולים טכניים של רשות המיסים.

8.7 שיווק והפצה

לתיאור ערוצי השיווק וההפצה ראה פירוט בתחומים השונים.

8.7.1 מערך הסוכנים של הקבוצה

כללי

הקבוצה משווקת את פוליסות הביטוח שלה בעיקר באמצעות סוכני וסוכנויות ביטוח (להלן: "הסוכנים").

על אף התפתחותו של ענף הביטוח הישיר ממשיכה הקבוצה לפתח ולטפח את שיווק מוצריה על ידי מערך הסוכנים ובמועד הדוח נמצאת הקבוצה בקשרים עסקיים עם כ- 2,000 סוכנים.

הקבוצה קשורה עם מרבית הסוכנים הן בעסקי ביטוח כללי והן בעסקי ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח המבצעים את המכירות של הקבוצה. הסוכנים אינם בלעדיים ורובם עובדים גם עם חברות ביטוח נוספות. קיים גרעין של סוכנים המזוהים באופן מובהק עם הקבוצה. סוכני הקבוצה פועלים לפי תעריפים והנחיות חיתום שהקבוצה מפיצה מעת לעת בתחומי הפעילות השונים.

בחודש אוגוסט 2004 פרסם המפקח חוזר בדבר התקשרות מבטח עם סוכן ביטוח, שמטרתו להבהיר את הוראות סעיף 30 לחוק הפיקוח, המחייב הכללת מספר תניות בהסכם התיווך שבין המבטח לבין הסוכן הנוגעות לגביית דמי הביטוח והעברתם למבטח וכן לקבוע נהלי עבודה מחייבים לטיפול בדמי הביטוח הנגבים ממבוטחים באמצעות סוכן הביטוח עבור המבטח. בחודש ינואר 2010 פורסמה טיוטת חוזר שנייה שעניינה התקשרות גוף מוסדי עם בעל רישיון, טיוטת החוזר נועדה להחיל את הוראות חוזר הביטוח הנ"ל בשינויים המתחייבים, על כל התקשרות בין יועץ פנסיוני וסוכן ביטוח עם גוף מוסדי, ראה גם סעיף 8.2.9 (38) לעיל.

בתחומי ביטוח כללי וחיסכון ארוך טווח, הקבוצה פועלת באמצעות חמישה מחוזות המרוכזים בארבע ערים מרכזיות בארץ (תל אביב - שני סניפים, חיפה, ירושלים וראשון לציון), כאשר כעיקרון הסוכנים משויכים למחוזות בהתאם למיקומם הגיאוגרפי.

מערכת הסוכנים בביטוח כללי

בענפי ביטוח כללי, העמלה לסוכנים משולמת, במרבית הענפים, כאחוז מפרמיה נטו שנתית וחלקם מפרמיה ברוטו שנתית. העמלה משולמת באופן חד פעמי, בפוליסות המשולמות באמצעות הוראות קבע ובכרטיסי אשראי, כאשר מתקיימת התחשבות עם הסוכן בגין ביטולי פוליסות. שיעור העמלה נקבע בחלקו על פי ענפי הביטוח השונים ולעיתים אף בהתחשב ברווחיות תיק הביטוח של הסוכן. שיעור העמלה משתנה מסוכן לסוכן. נכון למועד הדוח, לקבוצה אין תלות במי מסוכניה וכן לקבוצה אין סוכן שהיקף הפעילות עימו עולה על 10% בכל אחד מתחומי הפעילות.

מערכת הסוכנים בביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח

בביטוח חיים מפעילה הקבוצה את סוכניה באמצעות מערך מחוזות מכירה ושירות כנזכר לעיל. במסגרת המחוזות פועלים מפקחי רכישה (שהינם לרוב עובדי הקבוצה) אשר מתפקידם לפקח על פעילות הסוכנים ובכלל זה ייעוץ והכוונה לסוכני הביטוח שתחת פיקוחם.

עבור שירותי התיווך של הסוכנים משולמות עמלות בשיעורים משתנים, בכסף או בשווה כסף, כאשר שיעור העמלה נקבע בחלקו על פי המוצר ובחלקו מותנה בהיקף התפוקה של הסוכן ולעיתים גם ברווחיות תיק הביטוח שלו.

לתיאור נוסף של מערך הסוכנים בביטוח חיים ותגמולם, ראה סעיף 3.5.2 לעיל.

8.7.2 שיווק ביטוח חיים וביטוח מבנה אגב מתן הלוואות לדיור

הקבוצה התקשרה עם בנק וסוכנות ביטוח בבעלותו למכירת פוליסות לביטוח חיים וביטוח מבנה אגב הלוואה לדיור בסניפי הבנק, בכפוף להסדרים שקבע המפקח לעניין זה.

8.7.3 סוכנויות ביטוח

נכון למועד הדוח, לקבוצה סוכנויות ביטוח בשליטתה (אורות סוכנויות לביטוח חיים (2005) בע"מ), הפעילה בתחומי ביטוח החיים וחיסכון ארוך טווח וכן בתחום ביטוח בריאות. כמו כן, במסגרת רכישת שומרה רכשה הקבוצה גם את סיני סוכנויות לביטוח בע"מ (להלן: "סיני סוכנויות לביטוח") וסיני מורשי חיתום הפעילות בתחומי הביטוח הכללי, ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח.

8.8 רכוש קבוע ומתקנים

8.8.1 להלן פירוט הנכסים המשמשים לפעילות הקבוצה:

משרדי הקבוצה, למעט מנורה מבטחים פנסיה, המחזות, אורות ושומרה, מרוכזים בעיקר במתחם אחד ברחוב אלנבי בתל-אביב בשני מבנים צמודים בבעלותה בשטח מצטבר של כ- 11,500 מ"ר. אחד המבנים הינו בן 17 קומות ו-3 חניונים תת קרקעיים, כאשר הקבוצה מאכלסת לצרכיה כ-11 קומות במבנה וחלק יחסי מוסכם בחניונים. שאר המבנה בבעלות ובחזקת גורמים אחרים.

המבנה כולו מנוהל באמצעות חברת ניהול, חצרון חברה להשקעות בע"מ, בבעלות משותפת (במישרין או בעקיפין), של בעלי הבניין. החניון בבניין מתופעל ומנוהל גם הוא באמצעות חברה, חניון אלנבי 115 תל-אביב בע"מ, בבעלות משותפת של בעלי הבניין כאמור.

מנורה מבטחים פנסיה שוכרת את משרדי ההנהלה (הממוקמים ברמת גן) ואת משרדי החטיבות העסקיות ולשכות השירות ממשכירי נכסים בתמורה לדמי שכירות ותשלומים נלווים נוספים עבור חניות, דמי אחזקה וארנונה.

לקבוצה 5 מחוזות מצויים מחוץ למבנים הנ"ל, בהם מועסקים עובדי המחוזות. המחוזות בחיפה ובירושלים (בשטח כולל של כ-1,500 מ"ר) ממוקמים במבנים הנמצאים בבעלות מנורה מבטחים ביטוח ומנורה נכסים והשקעות, מחוז ת"א והמרכז ומחוז סוכנויות הנמצאים במבנה שכור במרכז ת"א (בשטח של כ-2,500 מ"ר) ומחוז נוסף בראשון לציון (בשטח של כ-1,000 מ"ר) ממוקם במבנה שמנורה מבטחים ביטוח שוכרת מגורם חיצוני. בנוסף, החברה שוכרת משרדים בשטח של כ-1,000 מ"ר במבנה נפרד, עבור עובדי אגף מערכות מידע.

בנוסף, מחזיקה הקבוצה נכסי מקרקעין אחרים בעיקר באזור המרכז (מבני משרדים וקרקעות), המושכרים בחלקם לגורמים חיצוניים. בתחילת שנת 2009, השלימה החברה רכישה של בניין בן 400 מ"ר, הסמוך למשרדי מנורה מבטחים ביטוח. הבניין מצטרף לשני מגרשים סמוכים שנרכשו בעבר.

כמו כן, בעקבות רכישת שומרה, מחזיקה הקבוצה בנכסים המפורטים להלן:

בבעלות שומרה 100% מבניין משרדים בן כ-2,000 מ"ר ("בית סיני") ברחוב הסיבים 13 פתח-תקווה. חלק מבית סיני משמש את החברה לשימושה העצמי, וחלק לשכירות חופשית. כמו כן, בבעלותה 50% מבניין משרדים בין כ-3,000 מ"ר ("בית שומרה") ברח' הסיבים 23 פתח-תקווה. בחלק מבניין זה יושב מטה החברה וכן מחוז מרכז של החברה, ושאר הבניין מושכר בשכירות חופשית. עם רכש המחצית השנייה בבית שומרה נחתמו הסכמי שיתוף המותירים את ניהול הבית בידי שומרה נדל"ן.

בבעלות סיני סוכנויות לביטוח, זכויות בנכס המשמש כחלק ממשרדי סיני סוכנויות לביטוח בפתח תקווה והיא משתמשת בו לצרכיה ומשכירה חלק ממנו לסוכנים הקשורים עמה. כמו כן, לסיני סוכנויות לביטוח בעלות מלאה בנכס המשמש כמשרד בחדרה. רישום הבעלות על הנכס, על שמה במשרדי הרישום טרם בוצע, ואולם, לזכותה רשומה הערת אזהרה על הנכס. בנוסף, רכשה שומרה נדל"ן, במהלך שנת 2009, נכס בחיפה המשמש את סניף חיפה של החברה וזאת בשטח כולל של כ-250 מ"ר.

8.8.2

החל משנת 2004 עברה מנורה מבטחים ביטוח לרכישה עצמית של צי הרכב שבשימושה. נכון ליום 31 בדצמבר 2009 עומד צי הרכב של הקבוצה על כ-333 כלי רכב לעומת כ-324 כלי רכב בשנת 2008; למנורה מבטחים ביטוח הסכם מסגרת לליסינג תפעולי של צי הרכב, אשר החל משנת 2004 לא הופעל יותר, לגבי רכבים חדשים. היקף ההתקשרות החודשי בהסכם השכירות התפעולית, נכון ליום 31 בדצמבר 2009, אינו מהותי. בנוסף, למנורה מבטחים פנסיה הסכמי ליסינג לתקופה של עד 36 חודשים,

ממועד תחילת השכירות, לכל מכונית. דמי הליסינג לשנת 2009 עומדים על סך של כ- 2.4 מיליוני ש"ח (כולל מע"מ) והסכום הצפוי לשנת 2010 מסתכם לסך של 2.9 מיליוני ש"ח (כולל מע"מ).

8.8.3 עלות הרכוש הקבוע

עלותו המופחתת של הרכוש הקבוע של פעילות כלל הקבוצה ליום 31 בדצמבר 2009 הינה כ- 184 מיליוני ש"ח לעומת סך של כ- 189 מיליוני ש"ח ליום 31 בדצמבר 2008 ולעומת סך של כ- 182 מיליוני ש"ח ליום 31 בדצמבר 2007. בשנת 2009 השקיעה החברה כ- 25 מלש"ח ברכוש קבוע לעומת סך של כ- 37 מלש"ח בשנת 2008 ולעומת סך של כ- 34 מלש"ח בשנת 2007. לפרטים נוספים ראה באור מס' 7 לדוחות הכספיים.

8.9 עונתיות

8.9.1 ביטוח חיים

להלן טבלה המציגה את התפלגות הפרמיות ברוטו בתחום ביטוח החיים וחשכון ארוך טווח לפי רבעונים (באלפי ש"ח):

נתונים לשנת 2009		נתונים לשנת 2008	
באלפי ש"ח	%	באלפי ש"ח	%
רבעון ראשון	450,426	439,764	24%
רבעון שני	434,198	443,473	25%
רבעון שלישי	453,199	448,562	25%
רבעון רביעי	489,909	451,223	26%
סה"כ	1,827,732	1,783,022	100%

בדרך כלל, קיימת מגמה של גידול בדמי ביטוח ברבעון הרביעי של השנה, וזאת, בין היתר, כתוצאה מרצון המבוטחים למצות את הטבות המס המחושבות על בסיס שנתי. בשנת 2006 החלה הקבוצה, כחלק ממהלך של מיצוי פוטנציאל הסינרגיה בין הענפים השונים בתחום ביטוח חיים וחשכון לטווח ארוך, להפיק באמצעות סוכניה את כלל המוצרים הקיימים בקבוצה בתחום זה. כתוצאה מכך, חלק מהגידול במכירות שהגיעו לקבוצה נותבו על ידי הלקוחות לענפי הפנסיה והגמל וזאת על חשבון דמי ביטוח בביטוח חיים.

8.9.2 ביטוח כללי

להלן טבלה המציגה את התפלגות הפרמיות ברוטו במגזר הביטוח הכללי לפי רבעונים (באלפי ש"ח):

נתונים לשנת 2009		נתונים לשנת 2008	
באלפי ש"ח	%	באלפי ש"ח	%
רבעון ראשון	716,055	659,610	30%
רבעון שני	528,151	490,655	23%
רבעון שלישי	540,372	529,214	25%
רבעון רביעי	493,240	477,844	22%
סה"כ	2,277,818	2,157,323	100%

בביטוח כללי הפרמיה הנרשמת ברבעון הראשון היא הגדולה ביותר, וזאת בשל נטייתם של עסקים לחדש את ביטוחיהם (רכב חובה, רכב רכוש, חבויות ורכוש) בתחילת השנה התקציבית.

בביטוח כללי מנגנון עתודה לסיכונים שטרם חלפו מווסת את ההשפעה על עונתיות המחזור על הרווח.

8.9.3 קרנות פנסיה

ככלל, לא קיימת עונתיות בגביית דמי הגמולים לקרנות הפנסיה. יחד עם זאת, קיימים חודשים מסוימים, המשתנים משנה לשנה, שבהם היקף דמי הגמולים גבוה יותר, וזאת, בעיקר, לאור תשלומים חד-פעמיים אשר משולמים על ידי המעסיקים לעובדים ואשר בגינם מופרשים דמי גמולים. יצוין, כי העונתיות הקיימת אצל לקוחות מנורה מבטחים פנסיה בענפים מסוימים, אשר משפיעה על כמות העובדים באותם הענפים אינה משפיעה בצורה מהותית על התפלגות דמי הגמולים בחודשי השנה.

להלן התפלגות דמי גמולים רבעוניים:

מבטחים משלימה			
2009		2008	
אלפי ש"ח	%	אלפי ש"ח	%
רבעון ראשון	7,078	4,914	16.2
רבעון שני	7,516	5,635	18.6
רבעון שלישי	9,852	9,905	32.6
רבעון רביעי	16,286	9,908	32.6
סה"כ	40,732	30,362	100.0

מבטחים החדשה			
2009		2008	
אלפי ש"ח	%	אלפי ש"ח	%
רבעון ראשון	826,791	713,633	22.2
רבעון שני	859,434	781,988	24.4
רבעון שלישי	968,508	905,185	28.2
רבעון רביעי	955,374	807,767	25.2
סה"כ	3,610,107	3,208,573	100.0

8.9.4 קופות גמל

פעילות התחום מתאפיינת בעונתיות מסוימת, שכן חלק גדול מהפקדות העמיתים (עצמאים בעיקר) מתבצע לקראת סוף השנה לצורך מיצוי הטבות המס. עם זאת השיעור שמהווים עמיתים עצמאיים מכלל עמיתי תחום הפעילות בקבוצה הוא נמוך יחסית.

יצוין, כי הקבוצה לא מצאה כי מתקיימת עונתיות בכל התחומים לעניין תביעות.

8.10 נכסים לא מוחשיים

הקבוצה מנהלת מספר מאגרי מידע מאובטחים שנרשמו אצל רשם המאגרים, לרבות מאגר מידע נוכחות עובדים, משאבי אנוש, משרד ממוחשב, שכר, ביטוח חיים אופטי, ביטוח חיים, תביעות ביטוח חיים, כספים ספקים (כולל גבייה והנהלת חשבונות), הכוללים את כל המידע הרלבנטי לפי העניין, וכן מאגרי מידע בעניין תיקי השקעות, הנכסים המנוהלים בקופות הגמל והעמיתים, הלוואות, תביעות גבייה, עמיתי קרנות הפנסיה וקופות הגמל ועיקולים והכול בהתאם להוראות חוק הגנת הפרטיות, כמפורט בסעיף 8.2.4 לעיל. רישום מאגרי המידע כמפורט לעיל הינו רישום שנתי, שהקבוצה פועלת לחידושו מדי שנה.

הקבוצה מנהלת פעילות אבטחת מידע בליווי חברה חיצונית ויועצים נוספים, על מנת להבטיח הגנה נאותה למאגרי הנתונים וכן על מנת לעמוד בהנחיות המפקח לעניין אבטחת מידע.

הקבוצה משתמשת בשם המותג מנורה מבטחים ובשומרה, לפרטים בדבר מוניטין ורכישת פעילות קופות גמל וקרנות נאמנות ראה באור מס' 5 בדוחות הכספיים.

8.10.1 מערכות מידע

ביטוח חיים – מערכת "טופז"

מערכת טופז הינה מערכת מידע מרכזית לניהול ותפעול מוצרי ביטוח חיים. המערכת מיועדת לשמש ככלי המרכזי בתפעול אגף ביטוח חיים. נכון לסוף שנת 2009 החלה החברה להפיק את כלל מוצריה (למעט חריגים בודדים) באמצעות מערכת זו. בפיתוח מודולים נוספים הושקעו כ- 30 מיליון ש"ח בשנת 2009 וכ- 27 מיליון ש"ח בשנת 2008.

על בסיס פיתוח מערכת ביטוח חיים, פותחה מערכת תואמת לניהול ותפעול מוצרי פנסיה וגמל. מטרת המהלך היא יצירת פלטפורמה מיכונית אחידה לכל מוצרי תחום ביטוח חיים וחיסכון לטווח ארוך. מהלך זה יאפשר איחוד תפעולי עתידי של התחום הנ"ל. בנוסף לפיתוח המערכת כאמור כלל הפרויקט הסבת נתונים ופיתוח מודולים נלווים רבים. המערכת הוכנסה לתפעול מבצעי בחודש אוגוסט 2006. במהלך השנים פותחו מודולים נוספים למערכת. בשנת 2009 הושקעו כ- 12.5 מיליון ש"ח ובשנת 2008 סך של כ- 5 מיליון ש"ח.

8.10.2 אבטחת מידע

מנורה מבטחים ביטוח משקיעה משאבים בתחום אבטחת המידע לשמירת מידע פרטי ורגיש שלה ושל לקוחותיה, ובכלל זה בהתאם לדרישות הרגולטוריות של המפקח בנושא זה.

ההשקעה כוללת ביצוע סקרי סיכונים, סקרי אבטחה, שיפור נושא האבטחה במערכות החברה, רכישת כלים שונים לביצוע מעקב ואוטוריזציה, פרויקט הפרדת רשתות, פרויקט SIM ועוד.

סה"כ ההשקעה בנושא זה, כ- 6.5 מיליון ש"ח בשנת 2009 וכ- 4.8 מיליון ש"ח בשנת 2008.

8.11 הליכים משפטיים

הקבוצה הינה צד להליכים משפטיים, ובכלל זה תביעות ביטוחיות, תביעות ספקים ותביעות בנושאים שונים נוספים (בין כתובעת ובין כנתבעת), והכל במהלך העסקים הרגיל של הקבוצה. לתיאור ההליכים משפטיים נוספים, ובכלל זה תובענות ייצוגיות, ראה באור מס' 37 לדוחות הכספיים.

8.12 מימון

הקבוצה, למעט מנורה מבטחים פנסיה, מממנת את פעילותה באמצעים עצמיים, באשראי בנקאי ובאשראי חוץ בנקאי. לעניין מנורה מבטחים פנסיה ראה בסעיף להלן.

8.12.1 הלוואות הקבוצה ושיעורי הריבית (למעט מנורה מבטחים פנסיה)

(1) להלן פירוט שיעור הריבית הממוצעת על הלוואות אשר אינן מיועדות לשימוש ייחודי בידי הקבוצה, בפילוח של אשראי לזמן קצר ואשראי לזמן ארוך ממקורות אשראי בנקאיים וחוץ בנקאיים אשר היו בתוקף בשנת 2009 ובשנת 2008:

שיעור ריבית ממוצעת על הלוואות אשר אינן מיועדות לשימוש ייחודי:

הלוואות לזמן קצר			הלוואות לזמן ארוך			שיעור ממוצע		
31 בדצמבר 2009	31 בדצמבר 2008	31 בדצמבר 2007	31 בדצמבר 2009	31 בדצמבר 2008	31 בדצמבר 2007	31 בדצמבר 2009	31 בדצמבר 2008	31 בדצמבר 2007
---	---	---	44,786	55,493	66,267	6.29%	6.23%	6.15%
מקורות בנקאיים צמודים								
1,134	130,790	115,033	40,625	46,875	50,000	6.48%	4.43%	5.48%
מקורות בנקאיים לא צמודים								
---	---	---	1,426,829	1,380,187	1,127,799	4.53%	4.54%	4.88%
מקורות אחרים								
2.23%	3.65%	5.00%	4.63%	4.68%	5.02%	4.63%	4.52%	5.02%
שיעור ממוצע								

בעניין זה, ראה גם באור מס' 24 לדוחות הכספיים.

(2) לקבוצה מסגרות אשראי בבנקים בסך כ- 1,357 מלש"ח.

(3) מתוך מסגרות האשראי של הקבוצה, כמפורט לעיל, מוקצה מסגרת אשראי לטובת מנורה מבטחים ביטוח בסך כ- 1,137 מלש"ח, עבור פעילות בנגזרות פיננסיות כחלק מפעילות ההשקעות השוטפת של הקבוצה. בנוסף, קיימות בתאגידים בקבוצה מסגרות לפעילות שוטפת בחשבונות בנקים שונים בהיקף של עד כ- 220 מלש"ח.

(4) לקבוצה אין מסגרות אשראי לטובת מנורה מבטחים פיננסים בבנקים. מנורה מבטחים פיננסים נטלה הלוואות מבנקים בסך מצטבר של כ- 42 מלש"ח נכון ליום 31 בדצמבר 2009.

(5) מנורה מבטחים פנסיה, במסגרת פעילותה השוטפת, מקבלת אשראי ספקים לטווח קצר בהיקף שאינו מהותי ואיננה נדרשת לאשראי לטווח ארוך.

8.12.2 גיוסי הון

(1) בחודש פברואר 2007 הוקמה חברה ייעודית חד-תכליתית (SPC) - מנורה מבטחים גיוס הון בע"מ - חברה בבעלותה המלאה של מנורה מבטחים ביטוח בע"מ (חברה בת של החברה) לצורך גיוס הון באמצעות הנפקת כתבי התחייבות סחירים אשר תמורתם תופקד במלואה במנורה מבטחים ביטוח, וזאת כנגד כתבי התחייבות נדחים של מנורה מבטחים ביטוח.

(2) בחודש מאי 2007 גייסה מנורה מבטחים גיוס הון בע"מ תעודות התחייבות (סדרה א') בע.ג. של 200,000,000 ש"ח בהיקף כספי של 200 מיליון ש"ח, במסגרת הנפקה לציבור על פי תשקיף מיום 3 במאי 2007. לתיאור כתבי ההתחייבות ראה באור מס' 24 (ד) ו- (ה) לדוחות הכספיים.

(3) בחודש יולי 2007 גייסה החברה סך של 550 מיליון ש"ח בדרך של הנפקה פרטית של אגרות חוב (סדרה א') למשקיעים מוסדיים, רשומות על שם, בנות 1 ש"ח ע.ג. כל אחת, אשר נרשמו למסחר לפי תשקיף מיום 27 בפברואר 2008. פרטים בדבר אגרות חוב (סדרה א') ניתן למצוא בפרק 2 לתשקיף האמור.

(4) בחודש מאי 2008 גייסה מנורה מבטחים גיוס הון סך נוסף של 200 מיליון ש"ח ע.ג. בהיקף כספי של כ- 213 מיליון ש"ח על ידי הנפקת תעודות התחייבות (סדרה א') בדרך של הרחבת סדרה, על פי תשקיף אשר פרסמה מנורה מבטחים גיוס הון בע"מ בתאריך 21 למאי 2008.

8.12.3 כתבי התחייבות נדחים המהווים הון משני במנורה ביטוח

בנוסף, לגיוסי ההון המפורטים בסעיף 8.12.2 (פסקאות 2 ו- 4), קיימים במנורה מבטחים ביטוח כתבי התחייבות נדחים נוספים (לא סחירים). הסך הכולל של כתבי ההתחייבות הנדחים במנורה מבטחים ביטוח הוא 851,914 אלפי ש"ח, אשר מתוכם סך של 706,305 אלפי ש"ח מהווים הון משני.

לפרטים נוספים ראה באור מס' 24 (ד) ו- 24 (ה) לדוחות הכספיים.

8.13 דירוג אשראי

בחודש מאי 2004 דירגה מידרוג בע"מ (להלן: "מידרוג") את יכולת מנורה מבטחים ביטוח לעמוד בהתחייבויותיה כלפי בעלי כתבי ההתחייבות הנדחים שלה בדירוג אשראי של Aa2. בחודש יולי 2004 דירגה מידרוג גם את החברה בדירוג Aa2. הכול, כמפורט בסעיף זה.

בחודש נובמבר 2005 דירגה מידרוג את איכות הניהול של מנורה מבטחים פנסיה, וזאת על ידי בחינת איכות ההון האנושי וחוזקה הפיננסי של החברה הנ"ל, כמו גם את יכולותיה לנהל את הסיכונים אליהם היא עצמה חשופה ואת הסיכונים אליהם חשופים עמיתי "מבטחים החדשה".

מידרוג העניקה לחברה המנהלת את הדירוג הגבוה ביותר - MQ1 - מבין סולם בן חמש דרגות. דירוג של חברה מנהלת של גופי השקעה וחיסכון (Investment Manager Quality Rating).

בחודש פברואר 2008 ערכה מידרוג דוח מעקב דירוג של מנורה מבטחים פנסיה ושל "מבטחים החדשה".

בנוסף, העניקה מידרוג ל"מבטחים החדשה" את הדירוג הגבוה ביותר - FR1 - מבין סולם בן חמש דרגות לדירוג קרנות פנסיה (Pension Fund Rating). דירוג FR1 משקף את העובדה כי לדעת מידרוג הקרן נשענת על גופים המוערכים כבעלי איכות גבוהה מאוד ורמת הסיכונים הספציפיים המגולמים בה נמוכים מאוד.

ביום 8 בפברואר 2007 קבעה ועדת הדירוג של מדרוג דירוג Aa2 לתעודות ההתחייבות (סדרה א') של מנורה מבטחים ביטוח במסגרת גיוס הון מחודש מאי 2007.

ביום 8 ביולי 2007 קבעה ועדת הדירוג של מדרוג דירוג Aa2 לאגרות החוב (סדרה א') אשר נרשמו למסחר בהתאם לתשקיף מיום 27 בפברואר 2008. פרטים בדבר דירוג אגרות החוב (סדרה א') ניתן למצוא בפרק 4 לתשקיף האמור.

בחודש ינואר 2008 קבעה ועדת הדירוג של מדרוג דירוג Aa2 לתעודות ההתחייבות (סדרה א') של מנורה מבטחים ביטוח במסגרת הרחבת הסדרה בסך של כ- 200 מלש"ח.

בחודש נובמבר 2008 ועל רקע בחינת החברה אפשרות לגיוס חוב נוסף בסך של עד 200 מיליון ש"ח, דירגה מידרוג את החברה בדירוג Aa2 עם אופק שלילי תוך הודעה כי במידה והחברה תהווה סך של 200 מיליון ש"ח להון מניות של מנורה מבטחים ביטוח, יופחת הדירוג של החברה. עד למועד אישור הדוח הכספי, היוונה החברה להון מניות כאמור סך של 80 מיליון ש"ח.

בחודש נובמבר 2009 אישרה מידרוג את דירוגם של כתבי ההתחייבות הנדחים של מנורה ביטוח – דירוג של Aa2 עם אופק יציב.

8.14 מיסוי

לתיאור נושא המיסוי ראה באור מס' 21 לדוחות הכספיים.

8.15 הסכמים מהותיים

8.15.1 הסכם רכישת מניות שומרה

בחודש אוגוסט 2007 נחתם הסכם (להלן בסעיף זה: "ההסכם") בין מנורה מבטחים ביטוח לבין סיני החזקות. לפי ההסכם ירכשו על ידי מנורה מבטחים ביטוח 100% ממניות שומרה, וכן 100% ממניות סיני מורשי חיתום. המניות כאמור תירכשנה במצבן כפי שהוא ("AS IS"). סיני החזקות התחייבה בהסכם כי החל ממועד השלמת העסקה ובמשך תקופה של שלוש שנים, לא תבצע חלוקה כלשהי לבעלי מניותיה, לרבות על דרך של דיבידנדים או הקטנת הון, אשר תגרום לכך שההון העצמי שלה יפחת מ- 50 מיליון ש"ח בערכים צמודים למדד המחירים לצרכן. כן נקבע בהסכם, כי יו"ר שומרה וסמנכ"ל הכספים שלה ימשיכו לכהן בתפקידם עד לסוף שנת 2007 ומנכ"ל שומרה ימשיך לכהן בתפקידו לפחות עד ליום 15 בדצמבר 2008. סיני החזקות לא תעשה שימוש בתכנה ובמערכות המחשוביות המצויות בקניינה של שומרה לאחר יום 31 בדצמבר 2007. סיני החזקות התחייבה לכנס אסיפת בעלי מניותיה ו/או תאגיד או שותפות אשר בשליטתה עד ליום 31 בדצמבר 2007, על מנת שהמילה "סיני" לא תהווה יותר חלק משמן הרשום ולא יעשה כל שימוש בשמה המסחרי. רכישת שומרה הושלמה ביום 16 בדצמבר 2007. התמורה ששולמה על ידי מנורה מבטחים ביטוח במסגרת העסקה הינה בסך כ- 147 מיליון ש"ח. בנוסף העמידה מנורה מבטחים ביטוח לסוכנויות שבבעלות שומרה סך של כ- 10 מיליון ש"ח כהלוואות בעלים.

8.16 יעדים ואסטרטגיה עסקית

המידע המובא להלן הינו מידע צופה פני עתיד, וככזה, המידע איננו וודאי לגבי העתיד, ועלול שלא להתממש, כולו או חלקו. המידע הצופה פני עתיד מבוסס על מידע הקיים בקבוצה בתאריך הדוח, וכולל הערכות של הקבוצה או כוונות שלה נכון לתאריך הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות באופן מהותי מן התוצאות המוערכות או משתמעות ממידע זה, בין היתר, בשל שינויים שיחולו בגורמי הסיכון המפורטים בסעיף 10.3 להלן.

8.16.1 אסטרטגיה בביטוח כללי

בתחום הביטוח הכללי, נכון למועד הדוח ולאור רכישת שומרה, הגיעה הקבוצה לנתח שוק של כ- 13%, והיא הפכה למבטח השלישי בגודלו בתחום הביטוח הכללי. המיקוד בשנת 2010 יהיה בשימור מעמדה כמבטח השלישי בגודלו בתחום הביטוח הכללי, בין היתר, תוך ניצול יכולותיה ואיכותה של שומרה כמבטח איכותי גמיש ויעיל המסוגל ליתן מענה ביטוחי מהיר ומותאם לצרכי הלקוח. כמו כן תימשך מדיניות שיפור פיזור תיק הביטוח בין הענפים השונים ושיפור הרווחיות. צמיחת הקבוצה בתחום זה תגיע מהגדלת כמות הסוכנים העובדים עימה ובפרט עקב רכישת שומרה, תוך ניפוי סוכנים הפסדיים לאורך זמן. בתחום הטיפול בתביעות תמשיך הקבוצה להתמקד בשירות יעיל למבוטחים תוך הרחבת השימוש במערכות מחשבות לייעול הטיפול בתביעות ובעבודה מול ספקים. בנוסף, פועלת הקבוצה לזיהוי וניצול הזדמנויות שיווקיות בנישות ביטוחיות שאינן מפותחות דיין בשוק הישראלי.

8.16.2 תחום פעילות ביטוח רכב חובה

בתחום זה מתכוונת הקבוצה להתמקד בפלח השוק של הנהגים המבוגרים יותר, מתוך כוונה לשמר ולשפר את הרווחיות בתחום. המודל התעריפי של הקבוצה מכוון לצורך השגת מטרה זו. ההימנעות מביטוחים קבוצתיים, בהם שיעורי הרווחיות מוטלים בספק, תימשך. בסך הכול מצפה הקבוצה לצמוח בהתאם לקצב הצמיחה בשוק כך שנתח השוק שלה בתחום זה ישמר גם בשנת 2010.

8.16.3 תחום פעילות ביטוח רכב רכוש

תחום ביטוח רכב רכוש מהווה מרכיב מרכזי בפעילות וברווחיות הקבוצה. אסטרטגיית הקבוצה בתחום היא להתמקד בפלחי שוק המאפשרים שמירה על שיעורי רווחיות גבוהים תוך גידול הדרגתי בתיק הביטוח, המכוון לקהלי יעד איכותיים, והמהווה מרכיב מרכזי בתיק הביטוח. הקבוצה מתמקדת בלקוחות פרט ונמנעת מלבטח ביטוחים קבוצתיים הפסדיים.

8.16.4 תחום ביטוח כללי

8.16.4.1 תחום פעילות ביטוח רכוש

נתח השוק של הקבוצה בתחום הרכוש נמוך מנתח השוק הכללי שלה, ואסטרטגיית הקבוצה לשנים הבאות היא להגדיל נתח זה.

הקבוצה תתמקד בשוק העסקים הבינוניים תוך הימנעות מעסקי תעשייה גדולים המהווים איום על שיעור הרווחיות שלה.

8.16.4.2 תחום פעילות ביטוח חבויות

ביטוחי הדירקטורים, ימשיכו להוות מוצר מרכזי בתיק ביטוח החבויות של הקבוצה, תוך מינוף התמחות הקבוצה בפלחי שוק ספציפיים בענף זה.

באשר לענפי החבויות האחרים תמשיך הקבוצה להציע פתרון ביטוחי מקיף למבוטחים, שיכלול ביטוחי רכוש וביטוחי חבויות. החברה קיבלה החלטה לצמצם באופן מהותי את פעילותה בתחום ביטוח אחריות מקצועית בענף הגופים הפיננסיים.

8.16.5 אסטרטגיה בתחום ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח

8.16.5.1 ענף ביטוח החיים

האסטרטגיה של הקבוצה בביטוח חיים:

- (1) שמירה על רווחיות פעילות ביטוח חיים תוך מיקוד במכירת מוצרים בעלי שיעור רווח גבוה ובפרט פוליסות ריסק ובריאות.
- (2) שיפור השירות ומערכות הבקרה וניהול מערכת יחסים הוגנת עם קהל לקוחות הקבוצה.
- (3) כניסה לפעילות שיווק מוצרים ללקוחות "הגיל השלישי".

הפעילות שהקבוצה נוקטת כדי להשיג מטרות אלה הינה:

- (1) מקסום הסינרגיה בין החטיבות השונות של הקבוצה למינוף מכירות חדשות בתחום, תוך שימוש ביתרונות הקבוצה בתחום הפנסיה ובניהול נכסים.
- (2) הרחבת מכירות ביטוח חיים על ידי גיוס סוכנים, פיתוח מוצרים חדשים ורענון המבנה הארגוני של מערך המכירות והשירות.
- (3) ביצוע מהלכים (לשימור הלקוח) על ידי מניעת פדיונות, טיפול בכספים בתום תקופת הביטוח והחיסכון וטיפול שיטתי ומוסדר בחובות של לקוחות.
- (4) התמקצעות של הנהלת האגף לביטוח חיים על ידי גיוס כוח אדם מוביל בענף ולימוד מקצועי ושיטתי של המנהלים את מערך הידע בביטוח חיים וכן שיפור מיומנויות ניהוליות.
- (5) שיפור השירות ומעריך היחסים עם סוכני החברה ולקוחותיה באמצעות הדרכה בנושאי שירות והטמעה יעילה ואפקטיבית של מערכות מידע מתקדמות לניהול פוליסות ביטוח חיים והסכמי פנסיה.

8.16.5.2 ענף קרנות פנסיה

היעד האסטרטגי ארוך הטווח של החברה הינו להיות גורם מוביל בשוק החיסכון ארוך הטווח הבולט באיכות השירות והמומחיות שהוא מספק ללקוחותיו, תוך חתירה לרווחיות גבוהה. במסגרת יעד אסטרטגי זה, החברה תפעל להרחבת מעגל המבוטחים בקרנות הפנסיה, שימור תיק הפנסיה הקיים, כניסה לעסקים חדשים תוך שמירה על רווחיות נאותה ומינוף הסינרגיה עם החברות שבקבוצה (מנורה מבטחים ביטוח ומנורה מבטחים פיננסים והחברות שבשליטתן).

המפה האסטרטגית של החברה מבוססת על ארבעה רבדים עיקריים - רובד פיננסי, רובד הלקוחות, רובד התהליכים ורובד הלמידה והחדשנות.

הרובד הפיננסי מתייחס ליעדים של רווחיות, שווי תיק הפנסיה, נתח השוק בנכסים, נתח השוק בגבייה וחלקה של החברה בערוצי ההפצה.

רובד הלקוחות מתייחס לארבעה סוגי הלקוחות העיקריים של החברה - המעסיקים, המבוטחים, הסוכנים והבנקים. היעדים המתייחסים לרובד זה כוללים - רמת שירות, תשואות על הנכסים, מתן ערך מוסף על פני המתחרים, אמינות בניהול כספי הלקוחות וכד'.

רובד התהליכים מתייחס להיבטים הבאים - טכנולוגיה, שירות, שיווק ומכירות, מוצרים ורגולציה. היעדים המתייחסים לרובד זה כוללים - תמהיל מוצרים העונה לצרכי הלקוח, בנייה והטמעה של תפיסה שיווקית כוללת, תהליכי מכירה חדשניים, פיתוח פלטפורמות מכירה ושיווק ישירות מול לקוח הקצה, שירות המותאם לערוצי ההפצה, שירות פנים ארגוני תומך סינרגיה, מערכות תפעוליות תומכות יעול ואמינות וכד'.

רובד הלמידה והחדשנות מתייחס למומחיות, תרבות של מצויינות בשירות, בניית תהליכי בקרה, התייעלות ארגונית וכד'.

להשגת היעדים האמורים, תפעל החברה, בין היתר, להרחבת מתן השירותים הפנסיוניים, בשירותי ניהול הסדר ובביטוחי מנהלים תוך מתן פתרונות כוללים לצורכי הלקוח ומימוש פוטנציאל הסינרגיה הקיים בקבוצה.

במסגרת הרחבת מעגל המבוטחים בקרן בקרנות הפנסיה, תפעל החברה למיקסום פוטנציאל המבוטחים המצטרפים מקרב המעסיקים הקיימים, לקרנות הפנסיה שבניהול החברה ולמוצרים נוספים של הקבוצה. בנוסף, תמשיך החברה בעריכת קורסי פנסיה לסוכני מנורה מבטחים ביטוח, לשם הרחבת מעגל המצטרפים החדשים לקרנות הפנסיה באמצעות סוכני הביטוח.

כניסת הבנקים לתחום הייעוץ הפנסיוני והמשך השפעת הסכם פנסיית החובה, בשילוב החקיקה המאפשרת חיסכון במסלול הקצבתי בלבד, פותחת בפני קרנות הפנסיה אפשרות לצירוף מבטחים חדשים, אשר לא היו מבטחים בעבר בקרנות פנסיה. משכך מקווה החברה להגיע לאוכלוסיה גדולה שהצטרפה בעבר למוצרים שנשלטו בידי התאגידים הבנקאיים בכובעם כיצרנים של מוצרי חיסכון ארוך טווח (ניהול קופות גמל לתגמולים ולפיצויים וקרנות השתלמות). בהקשר זה פועלת החברה להקניית הכלים (ידע ומוצר) שיאפשרו למתווכים הרלבנטיים להתמודד באופן הטוב ביותר עם השינויים ויעניקו לצרכן את הפתרון האופטימאלי עבורו.

המידע המובא לעיל הינו מידע צופה פני עתיד, וככזה, המידע אינו וודאי לגבי העתיד, ועלול שלא להתממש, כולו או חלקו. המידע הצופה פני עתיד מבוסס על מידע הקיים בחברה בתאריך הדוח, וכולל הערכות של החברה או כוונות שלה נכון לתאריך הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות באופן מהותי מן התוצאות המוערכות או משתמעות ממידע זה, בין היתר, בשל שינויים שיחולו בגורמי הסיכון המפורטים בסעיף 4.2 לעיל.

8.16.5.3 ענף הגמל

היעדים האסטרטגים של ענף הגמל בקבוצה הם: שמירה והגדלת נתח השוק של החברה בכל תחומי הפעילות, תוך שמירה על רווחיות ואף הגדלתה, מיצוב החברה כגוף מנהל איכותי, דומיננטי, מקצועי, בעל עוצמה וניסיון ארוך טווח, מצוינות בהשקעות של הקופות, ניהול סל קופות מגוון ואיכותי העומד לרשות הלקוחות, העמדת מערך שירות ומידע זמינים ומשוכללים לרשות הלקוחות, מנוף כוחה הטכנולוגי ויכולות השיווק של קבוצת מנורה מבטחים לתחום קופות הגמל ושיכלול מערך הביקורת והבקרה.

8.16.6 בקרה

בכוונת החברה להשקיע משאבים לשיפור מערך הבקרה הכולל בקבוצה ובפרט באגפים העסקיים. השקעת המשאבים תהיה במונחי כוח אדם כמו גם באמצעים מיכוניים ותוך הטמעה של מתודולוגיות מקובלות בתחום זה.

חלק ה': משטר תאגידי

9. משטר תאגידי

חלק זה ניתן על פי הוראות המפקח על הביטוח והוא מתייחס למבטחים בקבוצה בלבד.

9.1 כללי – ישיבות הדירקטוריון וועדותיו

ישיבות מליאת הדירקטוריון בשנת הדוח ומידע בדבר ועדות הדירקטוריון וועדות השקעות:

דירקטוריון		ועדות		מס' דירקטורים משתתפים		מספר ישיבות		מספר ישיבות	
שם החברה	מספר ישיבות	סוג הוועדה	מספר החברים בוועדה	מספר ישיבות	מספר ישיבות	מספר ישיבות	מספר ישיבות	מספר ישיבות	מספר ישיבות
מנורה מבטחים ביטוח	12	בין 5 ל- 9 ²³	ביקורת	4	14	22	22	22	22
			השקעות תלויות תשואה	5 ²⁴	24				
			השקעות שאינן תלויות תשואה	3 ²⁵	14				
			מאזן ו- solvency II	3	7				
			תגמול	3	---				
			אשראי ²⁶	3	19				
מנורה מבטחים פנסיה	9	בין 6 ל- 9	ביקורת	3	7				
			השקעות תלויות תשואה	5 ²⁷	26				
			מעקב אחר מקבלי פנסיות נכות	3	1				
			אשראי ²⁸	3	19				
שומרה	12	בין 6 ל- 9 ²⁹	ביקורת	4	8				

²¹ לא כולל החלטות בכתב.

²² לא כולל החלטות בכתב.

²³ עד ליום 01.05.09 מנה דירקטוריון החברה שמונה חברים. ביום 01.05.09 מונתה ה"ה אורלי ירקוני לדירקטורית במנורה מבטחים ביטוח, והחל ממועד זה מונה דירקטוריון מנורה מבטחים ביטוח תשעה חברים.

²⁴ עד ליום 16.09.09 מנתה וועדת ההשקעות תלויות התשואה של מנורה מבטחים ביטוח שלושה חברים. ביום 16.09.09 מונה ה"ה ציפי סאמט וחזי צאיג לחברי וועדה, והחל ממועד זה כיהנו בוועדה זו חמישה חברים. ביום 16.03.10, לאחר תאריך המאזן, סיימה ה"ה ציפי סאמט את כהונתה בוועדה, והחל ממועד זה מכהנים בוועדה ארבעה חברים.

²⁵ עד ליום 01.03.09 מנתה וועדת ההשקעות שאינן תלויות התשואה של מנורה מבטחים ביטוח ארבעה חברים. ביום 01.03.09 פרש ה"ה גדליה דורון מהוועדה, והחל ממועד זה מכהנים בוועדה זו שלושה חברים.

²⁶ ועדת האשראי הינה ועדה משותפת למנורה מבטחים ביטוח (להתחייבויות תלויות תשואה והתחייבויות שאינן תלויות תשואה), למנורה מבטחים גמל, ולמנורה מבטחים פנסיה וכן לשומרה חברה לביטוח בע"מ והישיבות המצוינות לעיל לגבי כל חברה הינן ישיבות משותפות. ביום 16.02.09 פרש ה"ה שמואל מסנברג מהוועדה, וביום 31.03.09 מונה ה"ה דוד דותן לחבר ועדה.

²⁷ בחודש פברואר 2010, לאחר תאריך המאזן, ירד מספר חברי הוועדה, באופן זמני, ל-4 חברים, לאור סיום כהונת ציפי סאמט.

²⁸ בחודש פברואר 2010, לאחר תאריך המאזן, ירד מספר חברי הוועדה, באופן זמני, ל-4 חברים, לאור סיום כהונת ציפי סאמט.

²⁹ עד ליום 30.3.08 מנה דירקטוריון החברה שמונה חברים ביניהם שני דח"צים. ביום 30.3.2008 מונתה הגב' מירי לנט שריר כדח"צית נוספת ומניין חברי הדירקטוריון עלה לתשעה. ביום 25.9.2008 הסתיימה, מכח חוק, כהונתם של הדח"צים מר נפתלי רגב ומר סמי מועלם וכן נכנסה לתוקף התפטרותה של הגב' דינה פרומוביץ. ביום 1.10.2008 מונה לדירקטוריון החברה ה"ה מר בר-כוכבא בן-גרא ומר אורי קויאטק כדח"צים, והחל מיום זה מונה דירקטוריון החברה שמונה חברים.

	השקעות שאינן תלויות תשואה	
12	3	
4	בין 5 ל-6 ³⁰	מאזן
19	3	אשראי ³¹
4	3	Solvency II 9

9.2 ועדות דירקטוריון

במבטחים שבקבוצה קיימות ועדות דירקטוריון שונות כמפורט בטבלה לעיל שתפקידה העיקריים הינם:

9.2.1 ועדת ביקורת

ועדת הביקורת אמונה על בדיקת ליקויים בניהול העסקי של החברה, אישור תוכנית העבודה השנתית והרב שנתית של מערך ביקורת הפנים, דיון בנושאים המפורטים בתקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח)(דירקטוריון וועדותיו), התשס"ז-2007, זאת, בין היתר, תוך השענות על דוחות המבקר הפנימי והתייעצות עימו ועם רואה החשבון המבקר של החברה ומתן המלצות לדירקטוריון בדבר הדרכים לתיקון ליקויים שנמצאו ומעקב אחר ביצוע תכנית הביקורת ויישום ממצאי הדוחות של מבקר הפנים. בנוסף, ועדת הביקורת דנה ומחליטה בעסקאות של החברה הטעונות אישורה לפי כל דין.

בהתאם לתיקוני חקיקה בחוק הפיקוח מונתה, במהלך שנת 2006, ועדת ביקורת למנורה מבטחים ביטוח. עד למועד זה נסמכה מנורה מבטחים ביטוח, שהינה חברה פרטית, על דיוני ועדת הביקורת של החברה האם שלה - מנורה מבטחים החזקות בע"מ שמנורה מבטחים ביטוח הינה ההחזקה העיקרית שלה. החל ממועד כינונה של ועדת הביקורת כאמור, נדונו הנושאים שנכללו בתכנית הביקורת המקורית של מנורה מבטחים החזקות והנוגעים ישירות למנורה מבטחים ביטוח בועדת הביקורת של מנורה מבטחים ביטוח.

ועדת הביקורת של מנורה מבטחים פנסיה מכהנת בתפקידה משנת 2004, לנוכח הוראה בנושא זה הקבועה בתקנות מס הכנסה (כללים לאישור ולניהול קופות גמל), התשכ"ד-1964 ("תקנות קופות הגמל"). ועדת הביקורת של מנורה מבטחים פנסיה מכהנת גם כועדת מעקב אחר מקבלי פנסיית נכות, הפועלת בהתאם להוראות הממונה בנושא זה. בנוסף, ועדת הביקורת של מנורה מבטחים פנסיה דנה בנאותות הביקורת על הדוחות הכספיים ובחוות דעתו של רואה החשבון המבקר לעניין אותם דוחות לפני הגשתם לאישור הדירקטוריון.

9.2.2 ועדת השקעות שאינן תלויות תשואה (נוסטרו)

למנורה מבטחים ביטוח ועדת השקעות נוסטרו שמונתה בהתאם לחוק הפיקוח ותקנות דרכי ההשקעה. ועדת ההשקעות נוסטרו הינה ועדה לניהול ההשקעות הנובעות מסוגי ההתחייבויות שאינן נובעות מהתחייבויות תלויות תשואה.

תפקידי הוועדה, בין היתר, הם קביעת מדיניות ההשקעות במסגרת מדיניות ההשקעות הכוללת של התאגיד כפי שקבע הדירקטוריון; אישור סוגי עסקאות מסוימות טרם ביצוען, ושעורי אחזקה בנכסי השקעה שונים, קביעת נהלי השקעה, בקרה ומעקב לגבי יישום מדיניות ההשקעה שנקבעה.

ביום 28.1.2010, לאחר תאריך המאזן, פרש מר יוסי וינשטוק מדירקטוריון החברה ומתפקידו כמנכ"ל, והחל מיום זה מונה הדירקטוריון 7 חברים.

³⁰ עד ליום 28.1.2010 מנתה וועדת המאזן 6 חברים. ביום 28.1.2010, לאחר תאריך המאזן, פרש מר יוסי וינשטוק מחברותו בוועדה, לאחר שפרש מדירקטוריון החברה ומתפקידו כמנכ"ל, והחל מיום זה מונה הוועדה 5 חברים.

³¹ ראה הערה 26 לעיל.

9.2.3 ועדת השקעות תלויות תשואה (משתתפת)

למנורה מבטחים ביטוח ועדת השקעות משתתפת שמונתה בהתאם לחוק הפיקוח ותקנות דרכי ההשקעה. תפקידי הוועדה הינם, בין היתר, קביעת מדיניות ההשקעות של הכספים העומדים כנגד התחייבויות תלויות תשואה במסגרת המדיניות הכוללת שקבע הדירקטוריון ובפרט קביעת מדיניות ההשקעה למסלולי ההשקעה השונים שבפוליסות המשתתפות ברווחים; אישור עסקאות מסוימות טרם ביצוען, ושעורי אחזקה בנכסי השקעה שונים; החלטות הנוגעות לשימוש באמצעי שליטה בתאגידים שונים המוחזקים במסגרת ההשקעות כאמור; קביעת נהלי השקעה, בקרה ומעקב לגבי יישום מדיניות ההשקעה שנקבעה.

למנורה מבטחים פנסיה ועדת השקעות שמונתה בהתאם להוראות חוק קופות גמל (ופעלה לפני חקיקת החוק האמור מכוח הוראות דומות בתקנות קופות הגמל. תפקידי הוועדה דומים לאלו שפורטו לעיל, בכל הנוגע לקרנות הפנסיה שבניהולה של מנורה מבטחים פנסיה ולמסלולי ההשקעה שבהן.

9.2.4 ועדת אשראי משותפת

בהתאם להוראות חוזרי המפקח מחודש אוגוסט 2007, שעניינם ניהול סיכונים אשראי אגב פעילות השקעות והעמדת אשראי לא סחיר על ידי גופים מוסדיים - תשתית לתמיכה ניהולית מקצועית ותפעולית, ובהמשך להמלצת ועדות ההשקעה, אישרו הדירקטוריונים של הגופים המוסדיים בקבוצה את הרכב ועדת האשראי המשותפת למנורה מבטחים ביטוח (להתחייבויות תלויות תשואה ולהתחייבויות שאינן תלויות תשואה), למנורה מבטחים גמל, למנורה מבטחים פנסיה ולשומרה. הוועדה אחראית על אישור מראש של העמדת אשראי אגב פעילות השקעות אשר אינו אשראי מוחרג, בהתאם לסמכויות שהוקנו לה ועל פי מדיניות האשראי שאושרה בוועדות ההשקעה ובדירקטוריונים של הגופים המוסדיים.

9.2.5 ועדת מאזן ו- Solvency II

בשנת 2007 מינו דירקטוריון מנורה מבטחים ביטוח ושומרה ועדת מאזן, בהתאם לתקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (דירקטוריון וועדותיו), תשס"ז-2007 וחוק החברות. תפקידי הוועדה הינם, בין היתר, לדון ולהמליץ בפני דירקטוריון החברה בנושאים הנוגעים לדוחות הכספיים של החברה, לפי העניין, ובכלל זה חוות דעתו של הר"ח המבקר, נאותות הדוחות הכספיים, המדיניות החשבונאית, שלמות הגילוי וסקירת הבקורות הפנימיות. במהלך השנה העבירה הוועדה את המלצותיה, בין היתר, בנושא המדיניות החשבונאית בהתאם לתקינה החשבונאית החדשה (IFRS) ולקראת אישור הדוחות הכספיים.

בהתאם לחוזר הפיקוח מחודש יולי 2008 בנושא היערכות ל- Solvency II, הסמיך דירקטוריון מנורה מבטחים ביטוח, ביום 28.10.08, את ועדת המאזן של החברה להיות אחראית על פיקוח ובקרה על תהליך היערכות החברה ליישום דירקטיב Solvency II. הוועדה תתכנס מעת לעת, לפי הצורך, ולפחות פעמיים בשנה – במסגרת הדיון בדוח הכספי החצי שנתי ובד"ח התקופתי. הוועדה תדווח לדירקטוריון לפי הצורך.

ביום 24.8.2008 הסמיך דירקטוריון שומרה ועדת Solvency II, המונה 3 חברי דירקטוריון, ביניהם דח"צ אחד, אשר תתכנס מעת לעת, לפי הצורך, ולפחות ארבע פעמים בשנה, בשנת 2009.

9.2.6 ועדת תגמול

בחודש יולי 2007 מינה דירקטוריון מנורה מבטחים ביטוח ועדת תגמול. תפקידי הוועדה הינם, בין היתר, לייצג לדירקטוריון בנושאים הנוגעים לתחום השכר בחברה וזאת מדי שנה ומעת לעת, לפי הצורך.

9.3 קצין ציות

הסדר התחיקתי החל על מנורה מבטחים ביטוח והחברות הבנות שלה איננו מחייב מינויו של קצין ציות במבטח.

מנורה ביטוח טרם מינתה קצין ציות. הנהלת מנורה ביטוח מטמיעה את הוראות הדין באמצעים שונים. הוראות רגולטוריות הנוגעות לפעילותה של מנורה מבטחים ביטוח כמבטח

מופצים לראשי האגפים והתחומים הרלבנטיים הפועלים ליישומן בדרכים שונות לרבות באמצעות קביעת נהלים ובקורות לבחינת יישומן וכן באמצעות הדרכות והכשרות לעובדים. במהלך שנת 2007 מונה גורם אחראי למעקב אחר יישום והטמעה של חוזרים והוראות רגולטוריות אחרות של המפקח בחברה, כאשר במהלך שנת 2009 הוחל בהטמעה של מערכת מיכונית שתתמוך בפעילות האמורה. בנוסף, בתחילת שנת 2009 מונה גורם אחראי לצורך מעקב וביצוע חובות דיווח למפקח.

ראש מטה ביטוח חיים במנורה מבטחים ביטוח משמש כאחראי על מילוי חובות החברה בתחום הלבנת הון. מנהל מחלקת סיכונים אבטחת מידע בחברה משמש כממונה על אבטחת מידע לצורך יישום הוראות בתחום אבטחת המידע ככלל ובפרט בנושא הגנת הפרטיות.

בחודש דצמבר 2009 מונתה עו"ד הילה בן חנוך לוי כקצינת ציות במנורה מבטחים פנסיה במקום קצין הציות הקודם וזאת לאור חילופי גברי בלשכה המשפטית במנורה מבטחים פנסיה. עו"ד בן חנוך לוי מועסקת כעו"ד בלשכה המשפטית של מנורה מבטחים פנסיה מחודש פברואר 2008, והיא מכהנת כקצינת הציות במקביל לביצוע תפקידים אחרים במסגרת הלשכה המשפטית במנורה מבטחים פנסיה. במסגרת תפקידה, קצינת הציות פועלת כדי לסייע לדירקטוריון מנורה מבטחים פנסיה ולהנהלתה הפעילה להבטיח ציות מצד מנורה מבטחים פנסיה לכל דרישות הדינים והוראות המינהל החלים על מנורה מבטחים פנסיה, תוך מתן דגש לפעילותה של מנורה מבטחים פנסיה מול לקוחותיה, ולצורך הקטנת ההסתברות להפרתן של הדרישות האמורות, גילוי מוקדם של הפרת דרישות כאלה, צמצום חשיפת מנורה מבטחים פנסיה ומנהליה לתביעות והפסדים כספיים, וכן שמירה על המוניטין של מנורה מבטחים פנסיה.

בשלהי שנת 2006, קלטה שומרה אחראית רגולציה אשר מתפקידה ליישם ולהטמיע את ההוראות הרגולטוריות השונות. כמו כן, מינתה שומרה בחודש פברואר 2010 את עו"ד יוני רז, עוזר היועצת המשפטית, המשמשת גם כאחראית הרגולציה, כאמור, כקצין ציות בשומרה. מר רז הינו בעל רישיון עו"ד מחודש יוני 2009. קצין הציות מועסק בחברה במשרה מלאה, ואין לו עובדים הכפופים לו. במסגרת תפקידו נדרש קצין הציות של שומרה לבצע מעקב שוטף אחר עמידת שומרה בכל הוראות הדין, וזאת לפי תוכנית עבודה שנקבעה על ידי מנכ"ל שומרה והיועצת המשפטית. בנוסף, אחראי קצין הציות לתיאום בין המחלקות השונות בשומרה, לשם הערכות לעמידה בהוראות דין חדשות, לווידוא הכרתן של הוראות דין קיימות ויישומן בפועל במחלקות, במקביל לתחומי הפעילות המשתנים בחברה. מנהל מחלקת מערכות מידע בשומרה משמש כממונה על אבטחת מידע לצורך הבטחת יישום הוראות החוק בעניין הגנת הפרטיות והוראות המפקח בתחום זה. כמו כן, ההוראות הרגולטוריות השונות הנוגעות לפעילותה של שומרה כמבטחת מובאים, מעת לעת ועל פי הצורך, לידיעת דירקטוריון החברה, ובאופן שוטף להנהלתה ולראשי התחומים הפועלים להטמעתן, כל אחד לגבי התחומים שבאחריותו וזאת, בין היתר, באמצעות פרויקט כתיבת נהלים מקיף ובאמצעות התאמת מערכות המיכון של שומרה.

9.4 קוד אתי

טרם אומץ קוד אתי לקבוצה.

9.5 סקר הערכה של המפקח על הביטוח

במהלך שנת 2007, ערך אגף הפיקוח על הביטוח סקר במנורה מבטחים ביטוח (חברה בת של החברה), אשר התייחס לתחומי פעילות עיקריים של המבטח ובכלל זה פעילות הדירקטוריון והנהלה. בחודש נובמבר 2007, ובהמשך לסקר הנ"ל, הגיש אגף הפיקוח טיוטת דוח הערכה לתגובת מנורה מבטחים ביטוח. בהמשך לאמור, קיים דירקטוריון מנורה מבטחים ביטוח דיון בקשר לטיטוט הדוח והגיש תגובתו במהלך חודש פברואר 2008. במהלך חודש אוקטובר 2008 הוגש למנורה מבטחים ביטוח הדוח הסופי, אשר נידון על ידי הדירקטוריון בתחילת 2009. להערכת המבטח, הממצאים וההמלצות שבדוח אינם בעלי השלכה מהותית על פעילות המבטח.

סקר דומה נערך בחברה נכדה - מנורה מבטחים פנסיה.

חלק ו': ניהול סיכונים

10. ניהול סיכונים

10.1 מדיניות ניהול הסיכונים

לפירוט בנושא זה ראה ביאור מס' 35 לדוחות הכספיים השנתיים.

10.2 תהליכי העבודה

לפירוט בנושא זה ראה ביאור מס' 35 לדוחות הכספיים השנתיים.

10.3 דיון בגורמי סיכון

10.3.1 שינויים בשווקים הפיננסיים

סיכון זה נובע משינויים בשווקים ההוגן של מכשירים פיננסיים כתוצאה מתנודתיות של גורמי השוק כגון ריבית, שער חליפין, שיעור האינפלציה, מדדי מניות, מרווחי אשראי וכו'. שינוי בגורמי הסיכון האלה עלול להשפיע על שווי נכסי החברה, התחייבויותיה ושווי תיק הנכסים אותו היא מנהלת ובגינו היא גובה דמי ניהול. מרכיב משמעותי בהכנסות החברה נובע מהכנסות מדמי ניהול הנגזרות מהתשואה המושגת על הנכסים שבניהול החברה. חישוב דמי הניהול בחלק גדול מפוליסות ביטוח החיים מחושב כפונקציה של תשואה ריאלית שנתית ובתשואה ריאלית שלילית אף בחישוב רב שנתי. לאור זאת רווחיות החברה מושפעת באופן מהותי מהתשואה הריאלית המושגת על הנכסים שבניהול. תשואה שלילית תפגע בהכנסות החברה בתקופה השוטפת ואף בתקופה עתידית עד להשגת תשואה ריאלית חיובית למבוטחים. בנוסף, קיימות פוליסות ביטוח חיים אשר שינוי בגורמי הסיכון האמורים משפיע על המרווח הפיננסי של החברה (הפער בין התשואה שאליה התחייבה החברה למבוטחים לבין התשואה שהחברה השיגה על נכסים אלו). השפעה נוספת של גורמי הסיכון הללו היא על היקף הנכסים שבניהול החברה. ירידה בהיקף הנכסים תשפיע על היקף דמי הניהול שהחברה גובה. סיכונים אלו התממשו במהלך שנת 2008, בעיקר כתוצאה מהתממשותם של סיכון מניות וסיכון מרווח האשראי של אג"ח קונצרני. במהלך שנת 2009, אם התאוששות שווקים אלה, החברה הצליחה לכסות את ההפסדים בתיק הנוסטרו וכן למחוק את ההפסדים בתיק ביטוח החיים ולכן החלה שוב לגבות את המרכיב המשתנה של דמי הניהול.

לקבוצה חשיפה מוגבלת לסוגי נכסים מורכבים אשר מחיר השוק שלהם עשוי להיות מושפע ממשברי אשראי עולמיים או מקומיים. לתאריך הדוח החשיפה לסיכון זה הייתה זניחה.

10.3.2 שינויים ברמת יכולת הפירעון של גופים להם יש התחייבות לחברה

יציבותם וכושר ההחזר של גופים שונים עימם התקשרה החברה, כמו לוויים, מנפיקים, בנקים ומבטחי משנה עלולה להשפיע על ערך נכסיה. בעקבות המשבר הפיננסי והתדרדרותו לשבר ריאלי (בעיקר בעולם) חלה עלייה דרמטית בהסתברויות לחדלות פרעון של גופים רבים. החברה תרחיב שימוש בכלים כמותיים על מנת להעריך סיכון זה בצורה טובה יותר.

10.3.3 סיכוני נזילות

החשיפה לסיכוני נזילות מורכבת משלושה מרכיבים עיקריים. ראשית, אי הוודאות לגבי התזמון והגודל של התחייבויותיה הביטוחיות. שנית, החברה חשופה לסיכון הפדיון המוקדם המהווה אופציה בידי המבוטחים למשיכת הכספים שהפקידו בפוליסות ביטוח חיים מבטיח תשואה. מרכיב שלישי שמשפיע על סיכון הנזילות הוא קיום מסחר שוטף בבורסה לני"ע בתל אביב. הפסקת מסחר כללית ארוכה תפגע ביכולת החברה לממש את מרבית ני"ע שברשותה ותפגע באפשרות לשלם תביעות ללקוחותיה.

10.3.4 סיכון נידוד הכספים

החברה חשופה להחלטת לקוחותיה והציבור הרחב על העברת הכספים שבניהול החברה לגורמים מתחרים בשוק וכן על העברות כספים לקבוצה ממתחרים, כל זאת עקב שינוי טעמי הציבור הנובעים מאהבת סיכון או שנאת סיכון, רמת שירות וכד'.

10.3.5 שינויים בגורמים הנתונים בבסיס תמחור ההתחייבויות

החברה מוכרת פוליסות ביטוח המכסות סיכונים שונים וביניהם סיכונים חיים, סיכונים בריאות, סיכונים חבויות וסיכונים רכוש. שכיחותם וחומרתם של אותם אירועים אשר החברה מכסה בפוליסות הביטוח – כגון מוות, נכות, נזקים ברכוש (כתוצאה מאסון טבע או יד אדם), אריכות חיים ועוד – הם גורמים שקשה לחזות את התפתחותם. הסיכון נובע מכך שהפרמיה שנגבתה על פוליסות הביטוח לא תספיק כדי לשלם את התביעות שייווצרו כתוצאה מהתממשותם של אותם סיכונים ביטוחיים.

10.3.6 אירועי קטסטרופה

אירועי קטסטרופה עלולים לפגוע במספר תחומי פעילות של החברה בו זמנית (עלייה פתאומית במספר וגובה התביעות בענפים השונים, ירידה בשווקים הפיננסיים ובנזילות) ולפגוע ביציבותה הפיננסית. לדוגמא: אסון טבע (רעידת אדמה), מלחמה או אירוע טרור גדול ומגיפה המונית. החברה מטפלת בסיכון זה בעיקר ע"י העברתו למבטחי משנה במסגרת חוזים שונים.

10.3.7 שינויים במצב המדיני

המצב המדיני והביטחוני של מדינת ישראל עשוי להשפיע על החברה בשני אופנים עיקריים. ראשית, שינויים בשווקים הפיננסיים כתוצאה מציפייה לאירוע מדיני-בטחוני שעלול להשפיע על שווי נכסי החברה והנכסים בניהולה. שנית, התרחשות האירוע עלולה לגרום להאטה כלכלית ולהגדלת תביעות בגין מקרים שהחברה מבטחת (כמו נזקים ברכוש ובנפש).

10.3.8 שינויים במצב הכלכלי-חברתי

שינויים במצב הכלכלי-חברתי (שאינם קשורים למצבה המדיני) ושפל כלכלי מקומי עלולים להשפיע על החברה בין היתר באופנים הבאים: ירידה במכירות, עליה בפדיון פוליסות ביטוח חיים, קופות גמל ויחידות השתתפות בקרנות נאמנות ועליה בהיקף התביעות. בנוסף, ציפיות לשינויים כאלה עשויות להשפיע על השווקים הפיננסיים באופן מיידי.

10.3.9 שינויים רגולטוריים

שינויים בהוראות חוק, תקנות והנחיות הרגולטוריות השונות החלים על גופים מוסדיים כרוכים בהוצאות כספיות ליישומן כגון מערכות מידע וכוח אדם או משפיעים ישירות על הון החברה. להלן דוגמאות לשינויים רגולטוריים אשר משפיעים באופן ישיר על מצבה הכספי של החברה: (א) הגדלת דרישות ההון (ב) קביעת דרישות ליציבות פיננסית ותפעולית (ג) שינוי בחוקי מס החלים על החברה או על מוצריה (ד) שינוי בכללים לקביעת תעריפי ביטוח (ה) שינוי בנוסחאות לחישוב עתודה (ו) שינוי בעקרונות המוצרים הנמכרים (תוכניות הוניות, תוכניות לקצבה).

10.3.10 שינויים באקלים השיפוט

עלות ההגנה כנגד תביעות, תשלום תביעות ושינוי באקלים השיפוט (תקדימים משפטיים בנוגע למוצרים ביטוחיים) הם גורמים שטומנים בחובם אי וודאות ועשויים להשפיע על תוצאות החברה. קיימת אפשרות שהחברה תתקל בעתיד בתביעה משפטית שהשלכתה הכספית תהיה גבוהה יותר מההפרשה שבוצעה בספרים ליום 31 בדצמבר 2009 או תאושר תביעה ייצוגית בסכום ניכר. החברה מודעת למגמה של ריבוי תובענות ייצוגיות עקב שכלולם של הכלים המשפטיים לביצוע תביעות אלה והתמחותם של עו"ד בהם. עקב כך, בכוונת החברה לעקוב אחר התפתחותן של תביעות מסוג זה, לנתח מאפייניהן הייחודיים, ולהעריך השלכתם המעשית על החברה, במטרה לנקוט בצעדים מונעים/מקלים.

10.3.11 שינויים בתנאי התחרות

התוצאות העסקיות תלויות ביכולת החברה לפעול בענף תחרותי. הן ענף הביטוח והן ענף ההשקעות לטווח ארוך עוברים שינויים רבים ולמעשה הופכים להיות תחרותיים יותר ויותר. החברות המתחרות בקבוצה אינן רק חברות ביטוח אלא גם קרנות פנסיה, קופות גמל וחברות ניהול השקעות. יכולת החברה לעמוד בדרישות הרגולציה, לעצב מוצרים חדשניים ולפתח יחסי עבודה תקינים עם מפיצים (סוכני ביטוח ויועצים בבנקים) קריטית להמשך רווחיות החברה.

10.3.12 שינויים בענף ביטוח המשנה העולמי

ביטוח משנה עשוי להגביל את צמיחת עסקי החברה. היות ואין לחברה שליטה על שוק ביטוח המשנה (רובו ככולו בחו"ל), אין ביכולתה להעריך את הזמינות והמחיר של ביטוח משנה. אין ביטחון כי מבטחי משנה יהיו מוכנים לקבל סיכונים ביטוחיים באותם תנאים הקיימים כיום. לפיכך, החברה עלולה לשקול חשיפה גדולה יותר בשייר או ויתור על עסקים – בשני המקרים הרווחיות עלולה להיפגע.

10.3.13 שינויים בתקנים חשבונאיים

שינויים בתקנים חשבונאיים בינלאומיים ישפיעו על הדוחות הכספיים והרווח המדווח. ייתכן כי לאימוץ של שינויים בתקנים חשבונאיים בינלאומיים תהיה השפעה מהותית על הדוחות הכספיים.

10.3.14 שינויים בהערכת העתודות

טעות או שימוש במודל לא מתאים בהערכת העתודות עשוי לפגוע ברווחיות (תנודתיות הרווח). מעת לעת, אופן חישוב הרזרבות נבדק וההנחות המשמשות להערכת התביעות העתידיות נבדקות גם הן מול הניסיון שנצבר בפועל ומתעדכנות במידת הצורך. כמו כן, מתקבלות, מעת לעת, הנחיות חדשות מהרגולטור לגבי אופן חישוב העתודות. סיכון המודל משפיע באותה מידה גם על נאותות התעריף. החברה מפרישה "פרמיה בחסר", ומסתמכת, כשניתן, על הערכות של מבטחי משנה להם ניסיון רב יותר, במטרה להקטין סיכון זה.

10.3.15 סיכונים תפעוליים כלליים

הסיכון התפעולי מתייחס להפסד שנובע מכשל או אי התאמה של תהליכים, אנשים או מערכות פנימיות או כתוצאה מאירוע חיצוני לארגון. לדוגמא, פגיעה ביחסים עם סוכנים או מפיצים אחרים עלולה לגרום לירידה במכירות; מעילות והונאות בכספי החברה עלולות להביא להפסדים בלתי צפויים; פריצה למערכת מחשב עלולה לגרום להשבתת פעילות זמנית. כשלון בפיתוח והטמעת מערכות מחשב שמהוות את ליבת העסקים בקבוצה עלול לגרום להגבלת יכולת החברה בפיתוח מוצרים חדשים ומתן מענה הולם בשירות לקוחות החברה ולפגוע בפיתוח העסקי של החברה וברווחיותה.

10.3.16 מיזוג בין חברות

צעדים אופרטיביים לשיפור היעילות התפעולית או מימוש סינרגיה בין חברת האם לבין חברת הבת, באם יבוצעו כאלה, עלולים לגרום להוצאות בלתי מתוכננות.

10.3.17 אירוע חיצוני

התרחשות אירועים חיצוניים שאינם כלולים בתוכנית ההתאוששות מאסון (DRP) עלולים להשפיע על יכולת החברה לתפקד באופן אפקטיבי וכתוצאה מכך ייפגעו עסקיה.

10.4 טבלת גורמי סיכון

בטבלה הבאה מוצגים גורמי הסיכון שתוארו לעיל על פי טיבם - סיכונים מקרו, סיכונים ענפיים וסיכונים מיוחדים לחברה, אשר דורגו, בהתאם להערכות הנהלת החברה, על פי השפעתם על עסקי החברה בכללותה - השפעה גדולה, בינונית וקטנה*:

דירוג הסיכון			תיאור הסיכונים
השפעה גבוהה	השפעה בינונית	השפעה נמוכה	
סיכוני מקרו			
סעיף 10.3.1	X		שינויים בשווקים הפיננסיים
סעיף 10.3.2	X		שינויים ברמת יכולת הפירעון של גופים להם יש התחייבות לחברה
סעיף 10.3.3		X	סיכוני נזילות
סיכונים ענפיים			
סעיף 10.3.4	X		סיכון ניוד הכספים
סעיף 10.3.5	X		שינויים בגורמים הנתונים בבסיס תמחור ההתחייבויות
סעיף 10.3.6	X		אירועי קטסטרופה
סעיף 10.3.7	X		שינויים במצב המדיני
סעיף 10.3.8		X	שינויים במצב הכלכלי-חברתי
סעיף 10.3.9	X		שינויים רגולטוריים
סעיף 10.3.10	X		שינויים באקלים השיפוטי
סעיף 10.3.11	X		שינויים בתנאי התחרות
סעיף 10.3.12		X	שינויים בענף ביטוח המשנה העולמי
סעיף 10.3.13		X	שינויים בתקנים חשבונאיים
סעיף 10.3.14		X	שינויים בהערכת העתודות
סיכונים מיוחדים לחברה			
סעיף 10.3.15	X		סיכונים תפעוליים כלליים
סעיף 10.3.16		X	מיזוג בין חברות
סעיף 10.3.17	X		אירוע חיצוני

10.5 עמדת הדירקטוריון בעניין אופן ניהול הסיכונים

בהתחשב בכל המתואר לעיל ובדוחות הכספיים השנתיים, לדעת הדירקטוריון, איכות ניהול הסיכונים בחברה הינה סבירה בנסיבות העניין.

מנחם גורביץ
חבר דירקטוריון ומנהל כללי

גדליה דורון
יו"ר דירקטוריון

תל אביב, 25 במרס 2010

פרק ב': דוח הדירקטוריון

תוכן עניינים

5-ב	הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד	1.
5-ב	1.1 תיאור החברה	
5-ב	1.2 התפתחויות מאז הדוח השנתי האחרון	
9-ב	המצב הכספי	2.
9-ב	2.1 נתונים עיקריים מהדוחות הכספיים	
10-ב	2.2 הון עצמי	
10-ב	2.3 דיבידנד	
11-ב	תוצאות הפעילות	3.
11-ב	3.1 כללי	
12-ב	3.2 השינויים בתוצאות הפעילות בתקופת הדוח	
12-ב	3.3 מידע כספי לפי תחומי פעילות	
13-ב	3.4 פוליסות משתתפות ברווחים	
14-ב	3.5 ענף הפנסיה	
15-ב	3.6 ענף קופות הגמל	
15-ב	3.7 תוצאות תחומי הפעילות במגזר ביטוח כללי	
17-ב	3.8 תוצאות תחומי פעילות הביטוח הכללי	
17-ב	3.9 תחום פעילות ביטוח רכב רכוש	
17-ב	3.10 תחום פעילות ביטוח רכב חובה	
18-ב	3.11 תחום פעילות ביטוח כללי אחר	
18-ב	3.12 תוצאות תחום פעילות שירותים ומוצרים פיננסיים	
18-ב	3.13 תזרים מזומנים	
18-ב	3.14 מקורות מימון	
19-ב	דיווח בדבר חשיפה לסיכוני שוק ודרכי ניהולם	4.
19-ב	4.1 האחראי על ניהול הסיכונים בחברה	
19-ב	4.2 תיאור כללי של סיכוני השוק	
19-ב	4.3 שינויים בחשיפות בתקופת הדיווח	
20-ב	4.4 מדיניות החברה בניהול סיכוני השוק והפיקוח עליהם	
21-ב	4.5 תיאור תהליך ניהול הסיכונים	
21-ב	4.6 הפיקוח על מדיניות ניהול הסיכונים	
22-ב	4.7 מאזן בסיסי הצמדה	
23-ב	4.8 מבחני רגישות	
26-ב	היבטי ממשל תאגידי	5.
26-ב	5.1 דיווח על דירקטורים בעלי מיומנות חשבונאית ופיננסית	
27-ב	5.2 גילוי בדבר דירקטור בלתי תלוי בתאגיד והצהרות דירקטורים	
27-ב	5.3 גילוי בדבר מבקר פנימי בתאגיד	
30-ב	5.4 גילוי בדבר שכר רואי החשבון המבקרים	
30-ב	5.5 גילוי בדבר הליך אישור הדוחות הכספיים בחברה	
31-ב	5.6 שינוי בהרכב הדירקטוריון בתקופת הדו"ח	
31-ב	5.7 שיקולי הדירקטוריון למתן תשלומים לנושאי משרה בכירה	
31-ב	5.8 עסקאות זניחות	
32-ב	הוראות גילוי בקשר עם הדיווח הפיננסי של התאגיד	6.
32-ב	6.1 גילוי בדבר ירידת ערך של נכסים פיננסיים	
33-ב	6.2 מכשירי חוב	
33-ב	6.3 מכשירים הוניים	
34-ב	6.4 סה"כ מכשירי חוב ומכשירים הוניים	
34-ב	6.5 דיווח בדבר אומדנים חשבונאיים קריטיים	
34-ב	6.6 גילוי בדבר הערכות ליישום פרויקט אפקטיביות הבקרה הפנימית	
35-ב	6.7 גילוי בדבר התקדמות ההיערכות ליישום דירקטיבת Solvency II	
36-ב	גילוי יעודי למחזיקי אגרות חוב	7.

36-ב	פרטים בדבר תעודות התחייבות של התאגיד	7.1
37-ב	הנאמן ושטר הנאמנות	7.2
37-ב	דירוג אגרות החוב	7.3

מנורה מבטחים החזקות בע"מ

דוח הדירקטוריון לשנת 2009

דוח הדירקטוריון שלהלן סוקר את פעילותה של מנורה מבטחים החזקות בע"מ (להלן: "החברה") לשנת 2009 (להלן: "תקופת הדוח").

דוח הדירקטוריון לשנת 2009 סוקר את השינויים העיקריים בפעילות החברה בתקופת הדוח. הדוח נערך בהתאם לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומיידיים), התש"ל-1970. דוח הדירקטוריון הינו חלק בלתי נפרד מהדוח התקופתי על כל חלקיו, ויש לקרוא את הדוח התקופתי כולו כמקשה אחת.

ביחס לתיאור עסקי המבטחים המאוחדים בדוחות החברה, נערך הדוח בהתאם לתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (פרטי דין וחשבון), התשנ"ח-1998.

1. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד

1.1 תיאור החברה

1.1.1 בעלי מניותיה של החברה

החברה הינה חברה ציבורית אשר מניותיה רשומות למסחר בבורסה לניירות ערך בתל אביב. עיקר פעילותה הינה החזקת חברות הפעילות בתחומי הביטוח, הפנסיה, הגמל, הפיננסים והנדל"ן. בעלי מניותיה העיקריים של החברה הינם נידן אסטבלישמנט ופלמס אסטבלישמנט (תאגידים זרים) המוחזקים בנאמנות עבור מר מנחם גורביץ והמחזיקים בכ- 61.86% ממניות החברה. משנה למנכ"ל החברה, המכהן גם כמנכ"ל מנורה מבטחים ביטוח בע"מ (חברה בת של החברה, להלן: "מנורה ביטוח") מחזיק, באמצעות החברה לנאמנות עובדים, נכון למועד הדו"ח, בכ- 2.72% ממניות החברה. יתרת מניות החברה מוחזקות בידי הציבור.

1.1.2 תחומי פעילותה של החברה

לתיאור תחומי הפעילות של הקבוצה ראה בפרק תיאור עסקי התאגיד.

1.2 התפתחויות מאז הדוח השנתי האחרון

1.2.1 מנורה מבטחים נדל"ן בע"מ

על רקע המשבר הפיננסי העולמי ובפרט בתחום הנדל"ן בחו"ל חברת הבת מנורה מבטחים נדל"ן (להלן: "מנורה נדל"ן") לא ביצעה במהלך תקופת הדוח עסקאות חדשות. לאור המשבר, ועל רקע ירידת מחירים בשוק זה בוחנת מנורה נדל"ן הזדמנויות השקעה הצפויות להיווצר. דירקטוריון החברה אישר בעבר מסגרת אשראי (כהלוואת בעלים) לטובת מנורה נדל"ן עד לסך כולל של 60 מיליון דולר. נכון לתאריך הדוח ניצלה מנורה נדל"ן סך של כ- 40 מיליון דולר ממסגרת האשראי הנ"ל (ראה גם ביאור 8 לדוחות הכספיים).

1.2.2 הון אנושי

בחודש מאי 2009 פרש מר ירון דוויק, משנה למנכ"ל מנורה מבטחים ביטוח ומנהל אגף ביטוח חיים ובריאות מתפקידו ובמקומו מונה מר יהודה בן-אסאייג.

בחודש מאי 2009, ובמקביל למינוי כמפורט לעיל, פרש מר יהודה בן-אסאייג מתפקידו כמנכ"ל מנורה מבטחים פיננסים. מר בן-אסאייג מונה ליו"ר דירקטוריון החברה האמורה. בחודש ינואר 2010 מונה מר רונן אביגדור למנכ"ל החברה האמורה.

בחודש מאי 2009, ובמקביל למינויים לעיל, מונה מר יעקב רוזן ליו"ר דירקטוריון מנורה מבטחים גמל.

בחודש ינואר 2010 פרש מר יוסי וינשטוק, מנכ"ל שומרה מתפקידו ובמקומו מונה, בחודש פברואר 2010, מר דני יצחקי.

1.2.3 ביקורת מפקח – חברה בת

בחודש ספטמבר 2009, הודיע המפקח על הביטוח להנהלת מנורה ביטוח על כוונתו לערוך ביקורת בקשר להעברות רטרואקטיביות בין מסלולי השקעה שבוצעו במהלך שנת 2008 וכן בנושא הלוואות שניתנו על ידי מנורה ביטוח, לפני מספר שנים, ללא בטחונות מספיקים במועד מתן הלוואה, לרבות תפקוד האורגנים הרלבנטיים.

יצוין, כי בכל הנוגע לנושא ההעברות הרטרואקטיביות שנתגלו בפוליסות של מספר עובדים ו/או סוכנים מדובר בסכומים לא מהותיים. באשר למשמעויות הכספיות הנוגעות להלוואות נשוא הבדיקה, ובהמשך לדיווחי החברה בדו"ח התקופתי לשנת 2008, ובדוחות הרבעוניים במהלך שנת 2009, יצוין, כי נכון ליום 31.12.2009 יתרת הלוואות בקבוצה עמדה על כ- 115 מיליוני ש"ח; כנגד יתרת הלוואות נצברו ערכי פדיון בפוליסות בסך של כ- 18 מיליוני ש"ח; ויתרת ההפרשה לחובות מסופקים בגין הלוואות עמדה נכון למועד האמור על סך של כ- 61 מיליוני ש"ח. נכון למועד פרסום דוח זה, טרם נמסרה למנורה ביטוח טיוטת דוח הביקורת הנ"ל.

1.2.4 הצגה מחדש (Restatement)

במסגרת תהליך בקרה פנימית יזום במנורה ביטוח, התגלתה בחודש ספטמבר טעות בזקיפת תשואה למבוטחים בחלק מפוליסות ביטוח חיים משתתף ברווחים, אשר אירעה בחודש יולי 2005. מנורה ביטוח פועלת לתיקון הטעות ופיצוי המבוטחים בהתאם והבטחת מניעת תקלה דומה בעתיד (ראה גם ביאור כו' לדוח הכספי).

1.2.5 הליכים משפטיים

לעניין התפתחויות בדבר חשיפה לאישור תובענות שהוגשו כנגד החברה בת מנורה ביטוח וחברה מאוחדת שומרה חברה לביטוח בע"מ, כייצוגיות, ראה ביאור 37 לדוחות הכספיים.

1.2.6 תיאור הסביבה העסקית

1.2.6.1 סביבה כללית והשפעת גורמים חיצוניים על פעילות התאגיד

שוק ההון - התפתחויות בסביבה המאקרו כלכלית

שנת 2009 התאפיינה במגמה חיובית בשווקים הריאליים, בניגוד לתחזיות המוקדמות באשר לחששות בנוגע להשפעת המשבר הפיננסי העולמי, שפרץ במחצית השנייה של שנת 2008, על הכלכלה הריאלית.

המשק הישראלי התאושש מהר יותר יחסית למשקים אחרים בעולם, זאת, ככל הנראה, בשל יציבות המערכת הפיננסית בישראל והמצב האיתן של המשק הישראלי. ההתאוששות באה לידי ביטוי בחידוש הצמיחה החל מהרבעון השני של השנה ובנתוני המדד המשולב המפורסם על ידי בנק ישראל.

על פי הנתונים הכלכליים, החל המשק הישראלי להתאושש מהמשבר הכלכלי בקצב מהיר מהתחזיות החל מחודש מאי 2009, כאשר הצמיחה בשנת 2009 הסתכמה בכ-0.5%, שיעור גבוה ביחס לתחזית הצמיחה המוקדמת של תחילת 2009 שעמדה על ירידה של 1.5 אחוזים. אינדיקטורים אחרונים מחזקים את ההערכה בדבר שיפור משמעותי נוסף בפעילות הכלכלית. נתוני החשבונאות הלאומית לרבעון האחרון של 2009 מצביעים על עלייה של 4.4% בתמ"ג במונחים שנתיים. לעת עתה הצמיחה בישראל מובלת הן על ידי הצריכה הפרטית והן על ידי היצוא, ולפיכך איתנותה וממדיה תלויים במידה רבה גם בעוצמת הצמיחה העולמית.

בהשפעת הנתונים האחרונים שפורסמו על המשק הישראלי ובהשפעת תחזיות לגבי הצמיחה הצפויה בהיקפי הסחר העולמי, עדכן בנק ישראל במהלך חודש ינואר 2010 את תחזית הצמיחה לשנת 2010 כלפי מעלה - מ-2.5% ל-3.5%.

החלטת הממשלה להעלות את המסים העקיפים תרמה להתגברות קצב עליית המחירים ולעליית הציפיות לאינפלציה, על רקע מדיניות מוניטארית מרחיבה. במהלך שנת 2009 הסתכמה האינפלציה ב-3.9%. בניכוי עונתיות

והשפעתן של עליות המחירים שנבעו משינויים במיסוי ובהיטלים (העלאת המס על סיגריות ודלק, העלאת המע"מ והיטל הבצורת) קצב האינפלציה השנתי עמד על שיעור של כ- 2.8%, בחלק העליון של תחום יעד האינפלציה.

המדיניות המוניטרית בישראל הותאמה לשינויים המהירים בפעילות הכלכלית ובסביבת האינפלציה המקומית. עם החרפת המשבר, ברבעון האחרון של 2008 וברבעון הראשון של 2009, נקט בנק ישראל מדיניות מוניטרית מרחיבה מאוד, והמשיך בכך גם ברבעון השני של השנה. כפועל יוצא ממדיניות זו, שיעור הריבית נמצא מאז חודש אפריל 2009 ברמת שפל היסטורית (0.5%), שתאמה את החששות ממשבר חריג ומתמשך. ברבעון השלישי החל בנק ישראל לצמצם בהדרגה את ההרחבה המוניטרית, וברבעון הרביעי, עם התבססות הצמיחה במשק, הגביר את הקצב של צמצום ההרחבה והחל להעלות את הריבית. ריבית בנק ישראל עומדת, נכון לחודש מרץ 2010, על 1.25 אחוזים, והבנק אינו מתערב בשוק המט"ח באופן שוטף, אלא רק כששער החליפין סוטה מזה התואם את התנאים הבסיסיים במשק. התערבות בנק ישראל בשערי אג"ח ממשלתיות הופסקה לחלוטין.

במהלך הרבעונים האחרונים של שנת 2009 נרשם שיפור משמעותי בתעסוקה. נתון המגמה של שיעור האבטלה לנובמבר מצביע על ירידה בשיעור האבטלה ל-7.4%. נתונים סופיים מסקר המעסיקים של משרד התמ"ת לרבעון הרביעי מצביעים על עלייה חדה במאזן התעסוקה (ההפרש בין מספר המשרות שאוישו למספר פליטות העובדים), והוא כעת חיובי - לראשונה אחרי ארבעה רבעונים רצופים של מאזן שלילי. מסקר החברות של בנק ישראל לרביע הרביעי של 2009 עולה כי התמתנה הירידה במספר העובדים, שאפיינה את הרביעים הקודמים. על פי נתוני המוסד לביטוח לאומי, מספר משרות השכיר של עובדים ישראלים נותר בחודש נובמבר 2009 ללא שינוי, לאחר שלוש עליות חודשיות רצופות. לעומת זאת על פי נתוני המגמה, העלייה של מספר משרות שכיר, שהחלה ביוני 2009, נמשכה גם בנובמבר. נתוני השכר למשרת שכיר של המוסד לביטוח לאומי לחודשים ספטמבר-נובמבר מצביעים על עלייה של 0.7% בשכר הנומינלי המשתקפת בירידה של 2.5% בשכר הריאלי לעומת התקופה המקבילה אשתקד. נתוני הגבייה של מס הבריאות לחודש דצמבר מצביעים על המשך המגמה החיובית בסך תשלומי השכר, מגמה שהחלה ביולי 2009.

הגירעון הכולל ללא אשראי נטו של הממשלה הסתכם בשנת 2009 ב-5.15% תוצר (39.3 מיליארדי ש"ח), לעומת 6% על פי התכנון המקורי. בחודשים נובמבר ודצמבר נרשמה האצה חדה בגביית המסים – בעיקר המסים העקיפים. בחודשים אלה היו הוצאות הממשלה גבוהות מהתוואי העונתי, עקב הקדמת הוצאות משנת 2010. הגירעון הנמוך ביחס לתכנון נבע בעיקר מגידול ההכנסות לעומת ההערכות בעת בניית התקציב.

המשך ההתאוששות של המשק העולמי ניכרת מנתוני הצמיחה החיוביים בארה"ב ובסין, כאשר ברבעון הרביעי של 2009 הואצה הצמיחה. קרן המטבע הבין-לאומית עדכנה את תחזיות הצמיחה למשק העולמי כלפי מעלה.

לעומת זאת, על רקע נתוני התעסוקה החלשים בכלכלות הגדולות (שיעור האבטלה בארה"ב, למשל, עמד בסוף שנת 2009 על רמה גבוהה של כ-10%), ההערכות הן שהסיכון של מיתון נוסף עדיין קיים, ואולי אף גבר.

בעיות החוב בכמה ממדינות אירופה והחששות מגלישה למיתון נוסף הביאו לכך שמהשווקים נגזרת דחייה בהערכות על התחלת ההידוק המוניטרי בחלק מהכלכלות. עם זאת הודיע Fed על העלאת הריבית על הלוואות בחלון האשראי ב-0.25%, לרמה של 0.75% - העלאה שחברה אל תהליך צמצום והפסקה של תמיכות שונות, שבו החל Fed לפני מספר חודשים. העלאה זו לוותה בהבהרה כי אין בכך כדי להצביע על שינוי קרוב בריבית המוניטרית, וכי זו עדיין צפויה להישאר ברמות נמוכות.

נתוני האינפלציה של המשקים המפותחים ממשיכים להיות נמוכים, על רקע פער התוצר הגדול בכלכלה העולמית.

1.2.6.2 שוקי האג"ח והמניות

התפנית בסביבה הכלכלית בישראל השתקפה היטב בשוק ההון: מאז תחילת ההתאוששות במחירי הנכסים הפיננסיים, במאוס 2009, עלו מדדי המניות בשיעורים חדים, והתקרבו ברבעון האחרון של שנת 2009 לרמתם לפני המשבר. כמו כן במהלך שנת 2009, מדדי האג"ח (ובעיקר מדדי האג"ח הקונצרני) השיגו תשואות של עשרות אחוזים תוך שבירת מחירי שיא היסטוריים ששררו ערב המשבר.

במהלך שנת 2009 נרשמו עליות חדות מאוד בשוק המניות הישראלי, בדומה לעליות בשוקי המניות בעולם. מדד ת"א 25 עלה במהלך שנת 2009 בשיעור של כ- 74.9%, כאשר מדד ת"א 100 עלה בשיעור של כ- 88.8%. מדד ת"א 75 עלה בשיעור של כ- 149.8%. העלייה החריגה במדד ת"א 75 נבעה, בין השאר, מזינוק בשערי המניות של חברות חיפוש הגז והנפט עקב מציאת גז טבעי בהיקפים ניכרים בחופי ישראל.

מגמת עליות נרשמה גם ברוב מדדי המניות המובילים בעולם. הנאסד"ק עלה בכ- 43.9%, בעוד שהדאו ג'ונס עלה בכ- 18.8%. מדד הפוטסי עלה בכ- 22.1%, מדד הקאק הצרפתי בכ- 22.3% ומדד הדאקס הגרמני בכ- 23.9%.

בשוק אגרות החוב התקשו מספר חברות לפרוע את חובן, אך עם זאת היקף התופעה היה נמוך מהחששות המוקדמים. במהלך שנת 2009 נרשמו בשוק האג"ח הקונצרני עליות מחירים חדות וירידה של התשואות הגלומות. בסיכום שנתי, עלה מדד התל בונד 20 בכ- 21.6% ומדד התל בונד 40 בכ- 44.1%. מדד האג"ח הממשלתי הצמוד עלה בכ- 10.3% ומדד האג"ח הממשלתי השקלי עלה בכ- 2.5%.

האווירה החיובית בשווקים הושפעה מהריבית הנמוכה, מתכניות חירום שבוצעו על ידי ממשלות בעולם ואשר הצליחו לבלום את המשבר, מפרסום אינדיקטורים כלכליים חיוביים לעומת הצפי, מכיסוי שורטים ומהוצאת התמחור של תרחיש הקטסטרופה מהשוק.

התערבות בנק ישראל במסחר בדולר נמשכה גם במהלך שנת 2009. יתרות המט"ח של בנק ישראל גדלו במהלך השנה מרמה של כ- 42.5 מיליארדי דולר ועד לשיא של מעל ל- 60.6 מיליארד דולר בסוף 2009.

התערבותו של בנק ישראל במסחר נועדה לנסות למתן מגמות חריגות בשערי הדולר ביחס לסל המטבעות ומניסיון למנוע מתקפות ספקולנטים על המטבע המקומי. במהלך הרבעון השני של השנה הגיע שערו של הדולר לשיא שנתי (4.25 ₪ לדולר) אך בהמשך השנה ירד שערו בהתמדה. בסיכום שנתי תוסף השקל בשיעור זניח של כ- 0.7% בעוד ששערו של האירו רשם במהלך 2009 עלייה של כ- 2.7%.

2. המצב הכספי

2.1 נתונים עיקריים מהדוחות הכספיים

2.1.1 נתונים מתוך המאזנים המאוחדים (באלפי ש"ח):

1 בינואר 2008	31 בדצמבר 2008	31 בדצמבר 2009	
9,412,331	7,704,355	10,169,178	סך הכל נכסים עבור חוזים תלויי תשואה
7,152,165	10,988,825	13,281,634	סך הכל השקעות פיננסיות אחרות
3,763,277	4,293,434	4,453,879	נכסים אחרים
20,327,773	22,986,614	27,904,691	סך כל הנכסים
1,671,489	1,272,015	1,950,650	הון עצמי
			התחייבויות:
7,575,267	12,025,038	12,925,047	התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה
8,633,001	7,107,526	10,238,194	התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה
1,396,526	1,613,488	1,513,374	התחייבויות פיננסיות
1,051,490	968,547	1,277,426	התחייבויות אחרות
20,327,773	22,986,614	27,904,691	סך כל ההון וההתחייבויות

2.1.2 נתונים מדוחות רווח והפסד המאוחדים (באלפי ש"ח):

1-12/2007	1-12/2008	1-12/2009	
3,379,220	3,895,779	4,069,594	פרמיות שהורווחו ברוטו
2,870,942	3,292,227	3,337,873	פרמיות שהורווחו בשייר
1,040,698	(1,478,369)	4,112,369	הכנסות (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון אחרות
387,366	398,151	457,703	הכנסות מדמי ניהול
94,305	135,474	178,421	הכנסות מעמלות
2,852,551	1,219,008	5,961,484	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר
743,948	861,284	897,820	עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות
328,502	439,170	491,415	הוצאות הנהלה וכלליות ואחרות
83,854	143,972	140,076	הוצאות מימון
1,801	16,370	(1,808)	חלק ברווחי חברות כלולות, נטו
386,257	(299,581)	593,763	רווח (הפסד) לפני מיסים על הכנסה
138,657	(67,451)	190,793	מיסים (הטבת מס) על הכנסה
247,600	(232,130)	402,970	רווח (הפסד) לתקופה

2.1.3 נתונים על פרמיות ביטוח

פרמיות ביטוח לפי תחומים:

1-12/2007	1-12/2008	1-12/2009	(באלפי ש"ח)
610,990	806,223	866,188	רכב רכוש
367,707	545,400	601,875	רכב חובה
476,363	522,079	528,369	ענפי רכוש ואחרים
236,834	240,314	246,766	ענפי חבויות ואחרים
1,691,894	2,114,016	2,243,198	סך תחום ביטוח כללי
1,688,271	1,783,022	1,827,732	תחום ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח
(945)	(1,259)	(1,336)	התאמות וקיצוזים
3,379,220	3,895,779	4,069,594	סה"כ פרמיות שהורווחו ברוטו

2.2 הון עצמי

הון החברה נכון ליום 31 בדצמבר 2009 עומד על סך של 1,951 מיליוני ש"ח לעומת סך של 1,272 מיליוני ש"ח נכון ליום 31 בדצמבר 2008. הגידול בהון נובע בעיקר מרווח בסך של כ- 403 מיליוני ש"ח, מעלייה בקרן ההון הנובעת מנכסים פיננסיים זמינים למכירה בסך של כ- 269 מיליוני ש"ח ומגידול בקרן הון בגין עסקת תשלום מבוסס מניות בסך של 6 מיליוני ש"ח.

ההון העצמי ליום 31 בדצמבר 2008 תוקן בדרך של הצגה מחדש כמפורט בביאור 2 כו' לדוחות הכספיים.

בקבוצה חברות בנות הכפופות לדרישות הון רגולטוריות שונות, לפי העניין. בחודש נובמבר 2009, תוקנו תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (הון עצמי מינימאלי הנדרש ממבטח), החלות על המבטחים בקבוצה. מכוח התיקון נדרשות מנורה ביטוח ושומרה להגדיל את הון העצמי ביחס לדרישת ההון טרם התיקון, בסך של כ- 625 מיליון ש"ח, וכ- 67 מיליוני ש"ח, בהתאמה, כאשר במקביל התבטלה דרישת ההון המנהלית בסך של כ- 357 מיליוני ש"ח, שהוטלה על מנורה ביטוח במסגרת היתר השליטה שבתוקף. נכון לתאריך הדוח הכספי, למנורה ביטוח עודף הון בסך של כ- 93 מיליוני ש"ח מעבר למלוא דרישת ההון הנדרשת על פי התקנות החדשות, בעוד ששומרה, תידרש, להגדיל את הונה העצמי בסך של כ- 3 מיליוני ש"ח, לצורך עמידה במלוא דרישות ההון על פי התקנות החדשות. יצוין, כי על פי התקנות החדשות החובה להשלים את ההון הינה הדרגתית עד ליום 31 בדצמבר 2011, כאשר נכון לתאריך הדוח הדרישה היא להשלים 30% מהגידול בהתאם לתקנות החדשות. בהמשך לאמור, נכון לתאריך הדוח, לשומרה עודפי הון בסך של כ- 43 מיליוני ש"ח.

לחברה חברות בנות נוספות אשר חלות עליהן הוראות בדבר שמירה על הון עצמי מינימאלי. נכון למועד אישור הדוחות הכספיים, כל החברות בקבוצה עומדות בדרישות ההון שנקבעו להן, לפי העניין (ראה גם ביאור 4 לדוחות הכספיים).

לפרטים נוספים לעניין ההון העצמי ראה באור 15 לדוחות הכספיים.

2.3 דיבידנד

בשנים 2008 ו- 2009 לא חולק דיבידנד. יצוין, כי במהלך שנת 2007 חלקה החברה דיבידנד בסך כולל של כ- 194 מיליון ש"ח.

3. תוצאות הפעילות

3.1 כללי

ריכוז תוצאות הפעילות (באלפי ש"ח):

רווח (הפסד) נקי מתחומי פעילות:

1-12/2007	1-12/2008	1-12/2009	
רווח מתחומי הפעילות לפני מס:			
233,044	13,344	340,737	רווח מביטוח חיים וחסכון ארוך טווח
189,807	(47,456)	214,879	רווח (הפסד) מביטוח כללי
442,851	(34,112)	555,616	סך רווח (הפסד) לפני מס מתחומי פעילות ברי דיווח
(36,594)	(265,469)	38,147	רווח (הפסד) לפני מס מאחרים (שלא נכללו בתחומים)
386,257	(299,581)	593,763	סה"כ רווח (הפסד) לפני מס
138,657	(67,451)	190,793	מיסים על הכנסה (הטבת מס)
247,600	(232,130)	402,970	רווח (הפסד) נקי
מיוחס ל:			
240,868	(231,784)	402,798	בעלי מניות בחברה
6,732	(346)	172	זכויות מיעוט
247,600	(232,130)	402,970	רווח (הפסד) נקי

רווח (הפסד) כולל מתחומי פעילות:

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
2007	2008	2009	
רווח כולל מתחומי הפעילות לפני מס:			
226,944	(35,256)	414,887	רווח כולל מביטוח חיים וחסכון ארוך טווח
177,777	(160,075)	391,581	רווח (הפסד) כולל מביטוח כללי
404,721	(195,331)	806,468	סך רווח (הפסד) כולל לפני מס מתחומי פעילות ברי דיווח
(36,011)	(368,105)	200,636	רווח (הפסד) כולל לפני מס מאחרים (שלא נכללו בתחומים)
368,710	(563,436)	1,007,104	סה"כ רווח (הפסד) כולל לפני מס
132,145	(160,479)	334,557	מיסים על הכנסה (הטבת מס)
236,565	(402,957)	672,547	רווח (הפסד) כולל
מיוחס ל:			
230,175	(400,546)	672,375	בעלי מניות בחברה
6,390	(2,411)	172	זכויות מיעוט
236,565	(402,957)	672,547	רווח (הפסד) כולל

3.2 השינויים בתוצאות הפעילות בתקופת הדוח

הרווח הנקי בתקופת הדוח הסתכם בכ- 403 מיליוני ש"ח לעומת הפסד נקי של כ- 232 מיליוני ש"ח אשתקד ולעומת רווח נקי של כ- 248 מיליוני ש"ח בשנת 2007. הרווח נובע בעיקר מעליה חדה ברווח מעסקי ביטוח (חיים וכללי גם יחד) וכן מרווחים מהשקעות על כספי ההון העצמי וקישון בהוצאות מימון על ההתחייבויות הפיננסיות של הקבוצה.

הרווח מעסקי ביטוח כללי בתקופת הדוח הסתכם ב- 215 מיליוני ש"ח לעומת הפסד של כ- 47 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

הרווח מעסקי ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח בתקופת הדוח הסתכם ב- 341 מיליוני ש"ח לעומת רווח של כ- 13 מיליוני ש"ח אשתקד.

הרווח מפעילות אחרת שאיננה מעסקי ביטוח הסתכם ב- 38 מיליוני ש"ח לעומת הפסד של כ- 265 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. השינוי ברווח נובע מהשיפור בהכנסות מהשקעות שלא מיוחסות למגזרי הפעילות אלא להון העצמי. בתקופת הדוח ההכנסות מהשקעות עלו על הוצאות המימון לתקופה וזאת לעומת שנת 2008 שבה נוצרו הפסדים מהשקעות שהתווספו להוצאות המימון באותה השנה.

הרווח הכולל בתקופת הדוח הסתכם בכ- 673 מיליוני ש"ח לעומת הפסד כולל של כ- 403 מיליוני ש"ח אשתקד ולעומת רווח כולל של כ- 237 מיליוני ש"ח בשנת 2007. השינוי ברווח הכולל כאמור, משקף את העלייה החדה בהכנסות מהשקעות בתקופת הדוח למול הפסדים ניכרים מהשקעות אשתקד ובאים לידי ביטוי בשינויים בקרן ההון בגין נכסים פיננסיים זמינים למכירה.

3.3 מידע כספי לפי תחומי פעילות

3.3.1 תחום ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח

עיקרי ביאור תוצאות תחום חסכון ארוך טווח (באלפי ש"ח):

1-12/2007	1-12/2008	1-12/2009	
1,688,271	1,783,022	1,827,732	פרמיות שהורווחו ברוטו
845,352	(1,478,152)	3,670,145	רווחים (הפסדים) מהשקעות נטו והכנסות מימון
319,985	339,478	391,949	הכנסות מדמי ניהול
34,397	61,609	41,535	הכנסות מעמלות
2,030,491	20,609	4,796,058	תשלומים ושינוי בהתחייבות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה ברוטו
304,677	359,900	378,324	עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות
258,436	294,946	358,739	הוצאות הנהלה וכלליות ואחרות
233,044	13,344	340,737	רווח לפני מס

הרווח מעסקי ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח בתקופת הדוח הסתכם בסך של כ- 341 מיליוני ש"ח לעומת כ- 13 מיליוני ש"ח אשתקד, גידול של כ- 2,523%, הנובע ברובו מגידול מרווח בגין עתודות המושקעות בתיק המשתתף ברווחים אך החשיפה בגינן צמודה למדד המחירים לצרכן, מגידול בהכנסות מהשקעות בפוליסות מבטיחות תשואה, מגידול בהכנסות מדמי ניהול בפוליסות משתתפות ברווחים ומגידול ברווחיות פעילות הפנסיה.

הפרמיות שהורווחו בביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח בתקופת הדוח הסתכמו ב- 1,828 מיליוני ש"ח בהשוואה ל- 1,783 מיליוני ש"ח אשתקד ובהשוואה ל- 1,688 מיליוני ש"ח בשנת 2007, גידול של 2.5% ו- 5.6% בהתאמה. שיעור הגידול בשנת 2009 נמוך משיעור הגידול בשנת 2008 בשל המשבר הפיננסי בעולם אשר החריף במחצית השנייה של שנת 2008 והשפיע על היקף הפרמיות שנגבו במחצית הראשונה של שנת 2009.

הפוליסות שנפדו בתקופת הדוח הסתכמו ב- 493 מיליוני ש"ח בהשוואה לסך של 470 מיליוני ש"ח אשתקד, גידול של 4.9%. שיעור הפדיונות מהעתודה הממוצעת עמד בשנת הדוח על 3.9% לעומת 4.2% אשתקד.

הרווחים מהשקעות בתקופת הדוח הסתכמו ב- 3,670 מיליוני ש"ח לעומת הפסדים של 1,478 מיליוני ש"ח אשתקד ולעומת הכנסות מהשקעות בסך של 846 מיליוני ש"ח בשנת 2007. ההפסדים מהשקעות בשנת 2008 נגרמו כתוצאה מירידת ערך חדה בניירות הערך הסחירים בשל המשבר הפיננסי בעולם. בנוסף, וכתוצאה מעליית שיעורי התשואות באיגרות החוב הסחירות ירד ערכם של ניירות הערך הלא סחירים וזאת עקב שיטת השערוך הנהוגה במשק (שערי ריבית). בשנת 2009 וכתוצאה מההתאוששות החדה בשוק ההון בארץ עלה ערכם של ניירות הערך הסחירים, שיעור התשואה על איגרות החוב הסחירות ירד וכפועל יוצא עלה ערכם של ניירות הערך הלא סחירים. תהליכים אילו מסבירים את הגידול המשמעותי בהכנסות מהשקעות בשנת 2009, אף בהשוואה לשנת 2007.

3.4 פוליסות משתתפות ברווחים

כספי עתודות הביטוח הנצברים בפוליסות משתתפות ברווחים מושקעים לפי הוראות חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) ותקנותיו. רווחי השקעות אלו נזקפים לזכות המבוטחים בניכוי דמי ניהול.

התחייבות הנובעות מפוליסות משתתפות ברווחים ליום 31 בדצמבר 2009 הסתכמו ב- 10,238 מיליוני ש"ח בהשוואה לסך 7,108 מיליוני ש"ח ליום 31 בדצמבר 2008, גידול של כ- 44%. העלייה כאמור, נובעת בעיקרה מרווחים מהשקעות בתקופת הדוח. הגידול בהתחייבויות נובע מעליה בפרמיה שנגבתה בשנת הדוח ומגידול בהכנסות מהשקעות.

פרטים בדבר שיעורי התשואות בפוליסות משתתפות ברווחים:

פוליסות שהוצאו בשנים 1992-2003 (קרן י')

1-12/2007	1-12/2008	1-12/2009
4.02%	(26.44%)	35.37%
		דמי ניהול לפני תשלום דמי
2.89%	(26.88%)	34.43%
		תשואה ריאלית אחרי תשלום דמי ניהול
6.92%	(23.12%)	40.53%
		תשואה נומינלית לפני תשלום דמי ניהול
5.76%	(23.58%)	39.56%
		תשואה נומינלית אחרי תשלום דמי ניהול

פוליסות שהוצאו החל משנת 2004 (קרן י' החדשה):

1-12/2007	1-12/2008	1-12/2009
4.02%	(26.44%)	35.37%
		דמי ניהול לפני תשלום דמי
2.81%	(27.4%)	33.82%
		תשואה ריאלית אחרי תשלום דמי ניהול
6.92%	(23.12%)	40.53%
		תשואה נומינלית לפני תשלום דמי ניהול
5.68%	(24.12%)	38.9%
		תשואה נומינלית אחרי תשלום דמי ניהול

פרטים בדבר רווחי (הפסדי) ההשקעה שנזקפו למבוטחים בפוליסות משתתפות ברווחים ודמי הניהול (במיליוני ש"ח):

1-12/2007	1-12/2008	1-12/2009	
398.6	(1908.8)	2,536.1	רווחי (הפסדי) ההשקעה הנומינליים שנזקפו למבוטחים לאחר דמי הניהול
98.1	63.5	81.7	דמי ניהול

ההכנסות מדמי ניהול בביטוח חיים משתתף ברווחים בתקופת הדוח הסתכמו בכ- 82 מיליוני ש"ח לעומת כ- 64 מיליוני ש"ח אשתקד ולעומת 98 מיליוני ש"ח בשנת 2007, גידול של כ- 28.6% וקישור של כ-35.3%, בהתאמה. בפוליסות משתתפות ברווחים שהונפקו בשנים 1992 עד 2003 רשאי מבטח לגבות דמי ניהול קבועים ודמי ניהול משתנים בשיעורים הקבועים בתקנות והנגזרים מהתשואה הריאלית של תיק ההשקעות. דמי הניהול המשתנים נגבים רק בגין תשואה ריאלית חיובית. במידה והושגה תשואה ריאלית שלילית המבטח מנוע מגביית דמי הניהול המשתנים עד אשר התשואה שתושג תכסה את ההפסד הריאלי. כתוצאה מהעליות בשוק ההון בתקופת הדוח, הושגה תשואה ריאלית חיובית (ברוטו) בשיעור של כ- 35.37%. כפועל יוצא, הקבוצה החלה לגבות דמי ניהול משתנים החל בחודש נובמבר 2009 מועד בו כוסה ההפסד הריאלי המצטבר שנגרם כתוצאה מהמשבר בשוק ההון בשנת 2008. יצוין, כי בכל הנוגע לפוליסות משתתפות ברווחים שהונפקו החל משנת 2004, דמי הניהול הנגבים הינם דמי ניהול קבועים בלבד ואשר על כן לתשואת ההשקעות אין השלכה כאמור על גביית דמי הניהול.

הרכב הנכסים בפוליסות משתתפות ברווחים (באלפי ש"ח):

ליום 31.12.2007	ליום 31.12.2008	ליום 31.12.2009	
16,742	14,578	10,318	הוצאות רכישה נדחות
45,613	36,869	28,819	חייבים ויתרות חובה
76,736	91,883	83,146	פרמיות לגבייה
2,633,650	2,571,014	3,368,586	נכסי חוב סחירים
3,114,921	2,412,110	3,037,997	נכסי חוב שאינם סחירים (כולל הלוואות ופיקדונות)
2,562,180	1,354,933	2,496,219	מניות
641,230	797,952	1,038,798	אחרות
321,259	425,016	105,295	מזומנים ושווי מזומנים
9,412,331	7,704,355	10,169,178	סה"כ

3.5 ענף הפנסיה

תוצאות הפעילות בענף הפנסיה מתייחסות לתוצאות חברה מאוחדת - מנורה מבטחים פנסיה בע"מ.

עיקרי ביאור תוצאות הפעילות בענף הפנסיה (באלפי ש"ח):

1-12/2007	1-12/2008	1-12/2009	
9,237	2,907	18,046	רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון
188,553	226,562	246,964	הכנסות מדמי ניהול
---	36	236	הכנסות מעמלות
11,404	42,327	48,661	עמלות הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות
107,341	112,666	129,005	הוצאות הנהלה וכלליות ואחרות
79,045	74,512	87,580	סה"כ רווח לפני מס

הכנסות מדמי ניהול גדלו בכ- 20 מיליוני ש"ח, גידול של כ- 9% לעומת התקופה המקבילה אשתקד ובסך של כ- 38 מיליוני ש"ח לעומת שנת 2007. גידול זה נובע מגידול בהיקף ההכנסות מדמי גמולים שנגבו וכן מגידול בהיקף הנכסים הצבורים שעלו, בין היתר, בשל הגידול בהכנסות מהשקעות.

הוצאות השיווק, הנהלה וכלליות גדלו בתקופת הדוח בסך של כ- 22.5 מיליוני ש"ח, גידול של כ- 15% לעומת התקופה המקבילה אשתקד ובסך של כ- 37 מיליוני ש"ח בשנת 2008 לעומת שנת 2007, גידול של כ- 32%. גידול זה בשנת 2009 נובע בעיקרו מגידול בהוצאות הנהלה וכלליות ובשנת 2008 כתוצאה מגידול בהוצאות שיווק. הגידול בהוצאות הנהלה וכלליות נובע בעיקרו מגידול בהוצאות המיכון ומגידול בהוצאות לניהול השקעות.

3.6 ענף קופות הגמל

תוצאות הפעילות בענף הגמל מתייחסות לחברה נכדה מנורה מבטחים גמל בע"מ.

עיקרי ביאור תוצאות הפעילות בענף קופות גמל (באלפי ש"ח):

1-12/2007	1-12/2008	1-12/2009
159	262,767	389,611
33,347	49,442	63,302
---	304,574	347,296
2,892	12,669	17,027
13,527	22,986	32,172
3,668	3,114	1,710
13,419	(31,134)	54,708

** בשנת 2008 נרכשה קופת הגמל "יתר". לקופת הגמל האמורה 3 מסלולים מבטיחי תשואה, לפיכך יש לאחד את תוצאות הקופה לדוחות הכספיים של החברה המנהלת. סעיף הכנסות מהשקעות גדל באופן מהותי מאד עקב רישום כל ההכנסות מהשקעות שהושגו בקופות מבטיחות התשואה כאשר במקביל נרשם גידול בהתחייבויות בגין חוזי השקעה של העמיתים.

הכנסות מדמי ניהול גדלו בכ- 14 מיליוני ש"ח, גידול של כ- 28% לעומת התקופה המקבילה אשתקד. גידול זה נובע מגידול בהיקף הנכסים המנוהלים, בין היתר, בשל רכישת קופות גמל יתר (שבה קיים מסלול שאינו מבטיח תשואה) ו- 60% מהבעלות על החברה לניהול קרן ההשתלמות למהנדסים בע"מ.

הוצאות השיווק, הנהלה וכלליות גדלו בסך של כ- 13.5 מיליוני ש"ח, גידול של כ- 36% לעומת התקופה המקבילה אשתקד. גידול זה נובע מגידול בפעילות בענף זה. הרווח לפני מס גדל בכ- 86 מיליוני ש"ח.

3.7 תוצאות תחומי הפעילות במגזר ביטוח כללי

עסקי הביטוח הכללי מחולקים לארבעה ענפי פעילות: רכב רכוש, רכב חובה, חבויות אחרות וענפי רכוש אחרים.

החל מסוף שנת 2007 פעילות הקבוצה בתחום ביטוח כללי כוללת גם את פעילותה של שומרה. לאור זאת הנתונים המתייחסים לשנת 2008 המפורטים לעיל ולהלן כוללים את פעילותה של הקבוצה כולל פעילות שומרה, ואילו נתוני 2007 כוללים את פעילות הקבוצה ללא פעילות שומרה.

3.7.1 עיקרי ביאור תוצאות תחום ביטוח כללי (באלפי ש"ח):

1-12/2007	1-12/2008	1-12/2009	
1,755,750	2,157,323	2,277,818	פרמיות ברוטו
162,893	118,011	290,981	רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון
38,330	59,170	119,505	הכנסות מעמלות
1,174,895	1,644,623	1,664,935	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח ברוטו
397,129	472,917	491,768	עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות
28,316	67,887	94,958	הוצאות הנהלה וכלליות ואחרות
189,807	(47,456)	214,879	רווח (הפסד) לפני מס

3.7.2 עיקרי ביאור תוצאות הפעילות בענף רכב רכוש (באלפי ש"ח):

1-12/2007	1-12/2008	1-12/2009	
645,740	836,971	877,843	פרמיות ברוטו
25,736	18,682	37,196	רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון
2,797	2,823	28,659	הכנסות מעמלות
447,639	605,606	607,760	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח ברוטו
158,549	202,626	222,289	עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות
13,093	19,847	35,611	הוצאות הנהלה וכלליות ואחרות
16,151	(286)	40,008	רווח (הפסד) לפני מס

3.7.3 עיקרי ביאור תוצאות הפעילות בענף רכב חובה (באלפי ש"ח):

1-12/2007	1-12/2008	1-12/2009	
373,918	557,301	621,979	פרמיות ברוטו
85,516	62,661	177,447	רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון
291,427	566,335	615,264	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח ברוטו
43,669	60,652	62,986	עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות
5,071	23,277	29,941	הוצאות הנהלה וכלליות ואחרות
102,740	(47,506)	74,815	רווח (הפסד) לפני מס

3.7.4 תחום פעילות ביטוח כללי אחר:

עיקרי ביאור תוצאות הפעילות בענפי ביטוח כללי אחר (באלפי ש"ח):

1-12/2007	1-12/2008	1-12/2009	
736,092	763,051	777,996	פרמיות ברוטו
51,641	36,668	76,337	רווחים מהשקעות נטו והכנסות מימון
35,533	56,347	90,846	הכנסות מעמלות
435,829	472,682	441,911	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח ברוטו
194,911	209,639	206,493	עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות
10,152	24,763	29,406	הוצאות הנהלה וכלליות ואחרות
70,916	336	100,056	רווח לפני מס

פרמיות ברוטו והרווח לפי תחומי פעילות בביטוח כללי (באלפי ש"ח):

סה"כ	רכב רכוש	רכב חובה	רכוש ואחרים	חבויות	סה"כ
סה"כ פרמיות ברוטו					
01-12/2009	877,843	621,979	532,088	245,908	2,277,818
01-12/2008	836,971	557,301	519,217	243,834	2,157,323
01-12/2007	645,740	373,918	493,381	242,711	1,755,750
רווח (הפסד)					
01-12/2009	40,008	74,815	51,479	48,577	214,879
01-12/2008	(286)	(47,506)	2,800	(2,464)	(47,456)
01-12/2007	16,151	102,740	30,810	40,106	189,807

3.8 תוצאות תחומי פעילות הביטוח הכללי

הרווח מעסקי ביטוח כללי בתקופת הדוח הסתכם בכ- 215 מיליוני ש"ח לעומת הפסד בסך של כ- 47 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. העלייה ברווח נובעת מגידול ברווח בענף רכב חובה בסך של כ- 122 מיליוני ש"ח (ראה הסבר להלן), מגידול ברווח בענף ביטוח רכב רכוש בסך של כ- 40 מיליוני ש"ח, מגידול ברווח בענף חבויות אחרות בסך של כ- 51 מיליוני ש"ח וגידול ברווח בענפי רכוש אחרים בסך של כ- 49 מיליוני ש"ח.

הכנסות מפרמיה ודמים שהורווחו בתקופת הדוח הסתכמו בכ- 2,243 מיליוני ש"ח בהשוואה לכ- 2,114 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד, גידול של כ- 6.1%.

הכנסות מהשקעות נטו בתקופת הדוח הסתכמו בכ- 291 מיליוני ש"ח לעומת כ- 118 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד, עליה של כ- 147%.

הכנסות מעמלות עמדו על כ- 120 מיליוני ש"ח לעומת כ- 59 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד, גידול של כ- 102%. הגורם העיקרי לשינוי נובע מגידול בביטוח משנה עקב כניסת מבטח המשנה SWISS RE לרוב הסכמי ביטוח המשנה היחסיים.

3.9 תחום פעילות ביטוח רכב רכוש

הרווח לפני מס בתקופת הדוח הינו בסך של כ- 40 מיליוני ש"ח לעומת הפסד של כ- 0.3 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. בשנת הדוח היה שיפור ביחס התביעות וכן גידול בהכנסות מהשקעות.

3.10 תחום פעילות ביטוח רכב חובה

הרווח לפני מס בשנת 2009 עמד על סך של כ- 75 מיליוני ש"ח, לעומת הפסד של כ- 48 מיליוני ש"ח. הגידול ברווח נובע בעיקרו מגידול בהכנסות מהשקעות בסך של כ- 115 מיליוני

ש"ח שנבע משיפור המצב בשוק ההון לעומת שנת 2008, וכן משיפור ברווח החיתומי. השיפור בא לידי ביטוי בגידול של כ- 10% בפרמיה המורווחת בענף ביטוח רכב חובה בעוד שהתשלומים וההתחייבויות בגין חוזה ביטוח גדלו בכ- 6% בתביעות.

3.11 תחום פעילות ביטוח כללי אחר

בשנת הדוח חל גידול בהכנסות מהשקעות לעומת שנה קודמת. מצב זה של עודף הכנסות מהשקעות בענפי חבויות מעל לסכום המתחייב בתקנות הפיקוח, הנזקף להתחייבויות הביטוחיות משתחרר לרווח השנה. בשנת הדוח היה שיפור חיתומי (בנטרול הכנסות מהשקעות) בענפי חבות מעבידים, אובדן רכוש, בתי עסק ודירות והרעה בענפי אחריות צד ג', אחריות מקצועית וביטוח הנדסי.

3.12 תוצאות תחום פעילות שירותים ומוצרים פיננסיים

תוצאות תחום פעילות זה מתייחסות לחברה בת - מנורה מבטחים פיננסיים בע"מ (לשעבר: "מנורה פיננסיים בע"מ"), אשר החלה לפעול, באמצעות חברות בנות, בחודש יוני 2005, ואינן כוללות את תוצאות מנורה מבטחים גמל בע"מ (חברת בת של מנורה פיננסיים), שתוצאותיה מוצגות בנפרד במסגרת תוצאות תחום פעילות ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח.

באלפי ש"ח	1-12/2009	1-12/2008	1-12/2007
סה"כ הכנסות	109,542	51,949	90,197
סה"כ הוצאות	79,674	102,079	88,236
רווח (הפסד) לפני מסים על ההכנסה	29,868	(50,130)	1,961
רווח נקי (הפסד) לתקופה	27,251	(48,435)	276

העלייה בהכנסות נובעת בעיקר מגידול ברווחים מהשקעות בסך של כ- 43 מיליוני ש"ח, מהכנסות מדמי ניהול בסך של כ- 5 מיליוני ש"ח, בשל הגידול בהיקף הנכסים המנוהלים על ידי מנורה מבטחים קרנות נאמנות ומעליה בהכנסות מעמלות חיתום וניהול בסך של כ- 5 מיליוני ש"ח. בנוסף, חלה ירידה בהוצאות בעיקר בשל ירידת ערך נכסים בלתי מוחשיים בהיקף של כ- 32 מיליוני ש"ח אשתקד.

3.13 תזרימי מזומנים

תזרימי המזומנים נטו ששימשו לפעילות שוטפת הסתכמו בתקופת הדוח ב- 135 מיליוני ש"ח.

תזרימי המזומנים נטו ששימשו לפעילות השקעה הסתכמו בתקופת הדוח בסך של 72 מיליוני ש"ח.

תזרימי המזומנים נטו ששימשו לפעילות מימון הסתכמו בתקופת הדוח ב- 156 מיליוני ש"ח.

לאחר השפעת שער החליפין על יתרות המזומנים בסך של כ- 2 מיליוני ש"ח קטנה, בתקופת הדוח, יתרת המזומנים בסך של 361 מיליוני ש"ח. יתרת המזומנים לתחילת התקופה עמדה על סך של 997 מיליוני ש"ח. סה"כ המזומנים ושווי מזומנים לתום התקופה עומד על סך של 636 מיליוני ש"ח.

3.14 מקורות מימון

יתרת ההתחייבויות הפיננסיות לתאריך הדוח הינה 1,513 מיליוני ש"ח לעומת 1,613 מיליוני ש"ח ליום 31 בדצמבר 2008.

בחודש נובמבר 2008 דירגה חברת מדרוג את האג"ח סדרה א' של החברה בדירוג של Aa2 עם אופק שלילי. מדרוג ציינה כי השקעה במניות מנורה ביטוח בסך העולה על 200 מיליוני ש"ח, תגרום להורדת הדירוג של סדרת האג"ח הנזכרת לעיל. יצוין, כי מתוך הסך האמור, השקיעה החברה בהון מניות מנורה ביטוח, נכון למועד הדוח, סך של 80 מיליוני ש"ח בלבד.

בחודש מאי 2008 גייסה מנורה גיוס הון (חברה נכדה של החברה) במסגרת תשקיף להרחבת סדרת אגרות החוב שגייסה לראשונה בחודש מאי 2007, סך נוסף של 200 מיליוני ש"ח ע.נ..

בחוֹדֶשׁ נובמבר 2009, אשררה חברת מדרוג מחדש את דירוג האג"ח האמור לדירוג של Aa2 עם אופק יציב. לפרטים ראו דיווח מיידי של החברה מיום 24 בנובמבר 2009.

4. דיווח בדבר חשיפה לסיכונים שוק ודרכי ניהולם

הדיווח בדבר ניהול הסיכונים המובא להלן מתייחס להשקעות של החברה והחברות המאוחדות שלה למעט חברות הביטוח (חברת מנורה מבטחים ביטוח בע"מ וחברות הבנות שלה), וזאת בהתאם לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומידיים), התש"ל – 1970.

4.1 האחראי על ניהול הסיכונים בחברה

האחראי בחברה לנושא ניהול הסיכונים הוא מר ירון גנות. מר גנות מחזיק בתעודת הסמכה FRM (Financial Risk Manager) מטעם אגודת GARP, ובעל תואר שני במנהל עסקים מאוניברסיטת קרנגי מלון (ארה"ב, Carnegie Mellon University).

4.2 תיאור כללי של סיכונים השוק

סיכון השוק נובע מתנודתיות שוויים ההוגן של מכשירים פיננסיים כתוצאה משינויים בגורמי סיכון השוק כגון ריבית, שער חליפין, מדד המניות וכו'. החברה (וחברות הבנות שלה) חשופה לסיכונים שוק בנוסטרו וכן חשופה לשינויים בערכם של הנכסים אותם היא מנהלת באמצעות חברות הבנות שלה (הנכסים המנוהלים) ובגינם היא גובה דמי ניהול.

במסגרת פעילותה העסקית שלה, החברה רוכשת נכסים פיננסיים וריאליים כנגד הונה הפנוי ואג"ח שגייסה מהציבור. בהתאם, החברה נחשפת לסיכונים השוק בצד הנכסים כמו-גם בצד ההתחייבויות שלה.

הנכסים המנוהלים במסגרת פעילות חברות הבת (קופות גמל, קרנות נאמנות וניהול תיקים) חשופים לתנודתיות של גורמי סיכון השוק ובאים לידי ביטוי במחירי השוק של נכסים אלה. חברות הבנות מתאימות באופן יומי את ערך הנכסים המנוהלים למחירי השוק (Mark To Market) ואם מחיר השוק אינו זמין הן מחשבות שווי הוגן עפ"י מודלים (Mark To Model). התנודתיות בערך הנכסים והמכשירים הפיננסיים המנוהלים משפיעה על גובה דמי הניהול שחברות הבת גובות וכתוצאה מכך על רווחיותן. בנוסף חברת הבת מנורה מבטחים גמל מנהלת שש קופות גמל מבטיחות תשואה. עיקר ההתחייבויות לעמיתי קופות אלה מגובה בפקדונות החשב הכללי, ואולם, החלק הלא מגובה מושפע משינויים בגורמי השוק וכן נוצרת חשיפה ישירה של הון החברה לסיכון שוק.

מנורה מבטחים חיתום וניהול משמשת כחתמת של הנפקות חדשות. כחלק מפעילותה, מממשת מנורה מבטחים חיתום התחייבויות חיתומיות, לפיכך היא חשופה לשינויים במחירי הנכסים שרכשה במסגרת התחייבויותיה כאמור. לתאריך הדוח החשיפה לסיכונים שוק אינה מהותית.

4.3 שינויים בחשיפות בתקופת הדיווח

4.3.1 חשיפה לסיכון מניות (Equity Risk)

הקבוצה חשופה לשינויים בשווי השוק של מניות. חשיפת החברה לסיכון זה הסתכמה בסוף שנת 2009 בסך של כ- 26 מיליון ש"ח (בשנה קודמת 22 מיליון ש"ח). ראה מבחן רגישות המתייחס לסיכון זה.

4.3.2 חשיפה לסיכון מרווח אשראי (Spread Risk)

הקבוצה חשופה לשינויים בשווי ההוגן (השוק) של אג"ח קונצרני סחיר. שווי זה מושפע בעיקר מהתרחבות של מרווח האשראי הגלום במחיר האיגרת. חשיפת החברה לסיכון זה הסתכמה בסוף שנת 2009 בסך 349 מיליון ש"ח (בשנה קודמת 322 מיליון ש"ח). ראה מבחן רגישות המתייחס לסיכון זה.

4.3.3 חשיפה לשינויים במחירי הנדל"ן (Property Risk)

החברה חשופה לשוק הנדל"ן במדינות רוסיה, הודו וגרמניה בגובה 141 מיליון ש"ח (בשנה קודמת 119 מיליון ש"ח). השקעה ישירה בנדל"ן משוערכת לפי שווי השוק, אם

זמין או לפי הערכת שווי של מומחה במקרה של נדל"ן מניב או מוצגת לפי עלות ההשקעה במקרה של נדל"ן בייזום. לא חלה ירידת ערך משמעותית במהלך שנת 2009, אך רמת התנודתיות במחירי הנדל"ן עלתה.

4.3.4 חשיפה לסיכון מטבע (Currency Risk)

חשיפת המט"ח העיקרית של הקבוצה הינה לדולר וליורו. חשיפה זו נובעת בעיקר מפעילות חברת הבת מנורה מבטחים נדל"ן. החברה מגדרת סיכון זה באמצעות עסקאות אקדמה. לא חל שינוי מהותי בסיכון המט"ח במהלך שנת 2009. ראה מבחן רגישות המתייחס לסיכון המטבע.

4.3.5 חשיפה לסיכון ריבית (Interest Rate Risk)

החשיפה של הקבוצה לסיכון הריבית נובע מהלוואות שלקחה בריבית שיקלית צמודה או ריבית שקלית לא צמודה. לא חל שינוי מהותי בפרופיל סיכון הריבית.

4.3.6 חשיפה לסיכון בסיס (Basis Risk)

החשיפה של הקבוצה לסיכון בסיס נובעת מבסיסי הצמדה שונים של נכסיה והתחייבויותיה. לא חל שינוי מהותי בסיכון הבסיס.

4.3.7 חשיפה לסיכון אשראי (חדלות פרעון) (Credit Default Risk)

הקבוצה חשופה לסיכון האשראי הגלום בנכסי חוב סחיר ולא סחיר. הסיכון מתבטא בהסתברות שהחברות שהנפיקו חוב, יחדלו פרעון, לא ישלמו את הריבית ו/או הקרן והקבוצה תאלץ להכיר בהפסד (להפחית ערך). במהלך שנת 2009 חלה עלייה בהסתברויות לחדלות פרעון של חברות ישראליות, אם כי חברות מעטות בלבד חדלו פרעון בפועל. הקבוצה רושמת את השקעותיה באג"ח סחיר לפי שווי שוק ואת השקעותיה באג"ח לא סחיר לפי עלות מתואמת, לפיכך, בהתאם להנחיות המפקח, לא נרשמה הפחתה בגין סיכון חדלות פרעון. החשיפה הכוללת של הקבוצה לסיכון זה היא 659 מיליון ש"ח (בשנה קודמת 663 מיליון ש"ח).

4.4 מדיניות החברה בניהול סיכונים השוק והפיקוח עליהם

מדיניות החברה בניהול סיכונים השוק בנוסטרו מתמקדת בהקטנה הדרגתית של החשיפה לסיכונים שוק באמצעות תשלום התחייבויותיה הכספיות לגופים פיננסיים חיצוניים מתזרים מזומנים חיובי שנוצר בחברות הבת שלה.

חברות הבת מנהלות את הסיכונים הגלומים בנכסי לקוחותיהן באופן שקול ומושכל ואינן שואפות לנטרל סיכונים אלה, אלא למצוא את האיזון בין הסיכון שנלקח לבין התשואה הצפויה. מדיניות ניהול הסיכונים בפעילות ניהול הנכסים (קופות, קרנות ותיקים) כוללת את העקרונות הבאים:

- אחריות ניהול הסיכונים מתחלקת בין בעלי תפקידים ופונקציות בארגון. החל בדירקטוריון, דרך ועדת השקעות, אגף ההשקעות, וכלה במחלקות ניהול הסיכונים והמידל אופיס.
- ניטור הסיכון: מגבלות בניהול סיכונים אשר כוללות מגבלות חשיפה ומגבלות סיכון משמשות בהגבלת הסיכונים הפיננסיים. המגבלות כוללות מגבלות סטטוטוריות, מגבלות דירקטוריון ומגבלות ועדת השקעות. המגבלות מבוקרות באופן שוטף ע"י מחלקת מידל אופיס וע"י בקר הסיכונים במחלקת ניהול סיכונים.
- בנוסטרו (כולל קופות מבטיחי תשואה) - ניהול נכסים מול התחייבויות: הקצאת הנכסים נגזרת מהתאמת בסיסי ההצמדה, כמו גם, התזמון והעיתוי הצפויים של הנכסים וההתחייבויות. ניהול אפקטיבי של הנכסים מול ההתחייבויות מתבצע ע"י הגבלת החשיפה לסיכון ריבית (פער מחמ"מ), הגבלת סיכון השוק באמצעות מדד ה"ערך בסיכון" (VaR), ומעקב אחר התאמת נכסים להתחייבויות בתקופות פירעון שונות.
- בתיקים המנוהלים (גמל) - ניהול סיכון אקטיבי: הקצאת נכסים אסטרטגית לכל תיק מנוהל, בניית תיקי ייחוס (תיקי סמן), מדידת סיכונים אבסולוטיים ויחסיים (יחסית לתיקי סמן), חישוב מדדי ביצוע מתואמי סיכון וניתוח השפעת תרחישי קיצון מתבצעים ע"י מנהל הסיכונים מדי רבעון ומדווחים לוועדות ההשקעה ולדירקטוריון.

- מנהלי השקעות נדרשים להבין את הסיכונים הגלומים באסטרטגיות ההשקעה בהן הם בוחרים ולגלות רמת ביצועים המצדיקה את רמת הסיכון שנלקח.
- סיווג קופות הגמל לפי קריטריונים של שיעור גידול בנכסים ויציבות הקופה, במטרה לקבוע מגבלות אפקטיביות לנזילותן. ככל שהקופה גדלה פחות בנכסיה ופחות יציבה כן נקבע סף תחתון נמוך יותר למשקל נ"ע לא סחירים בתיק.
- החזקת נגזרים. החברה מחזיקה בנגזרים המיועדים לגידור החשיפה למט"ח כתוצאה מפעילותה של חברת הבת מנורה נדל"ן. הנגזרים הם עסקאות אקדמה על שער הדולר ושער היורו. מבחני הרגישות לגורם סיכון המט"ח כוללים את השפעת הפוזיציות בנגזרים אלה.

4.5 תיאור תהליך ניהול הסיכונים

4.5.1 תהליך ניהול הסיכונים מורכב מחמישה מרכיבים:

- **זיהוי סיכונים.** מדי שנה נערך סקר זיהוי סיכונים בשיתוף מנהליה הבכירים של החברה. במהלך הסקר מזוהים סיכונים חדשים, מוערכים מחדש סיכונים קיימים ונבחנים הצעדים שננקטו לטיפול בסיכונים שהתממשו.
- **מדידת סיכונים.** החברה מודדת סיכונים פיננסיים באמצעות תוכנות מתקדמות לכימות סיכונים שוק וסיכונים אשראי.
- **ניהול סיכונים.** החברה מנהלת את הסיכונים הפיננסיים בעיקר באמצעות הגבלת חשיפתה לסיכונים המניות, הריבית, המט"ח והאשראי. המגבלות שקבעו הנהלות חברות הבת נועדו להגביל את הסיכונים ואת הנזק שיכול להיגרם כתוצאה משינויים בלתי צפויים בשווקים. מערכת המגבלות תוחמת את השפעת החשיפה של תיק ההשקעות לשינויים בלתי צפויים אלה. באופן כללי, המגבלות נקבעות ברמת החשיפה לגורמי הסיכון (כמשקל מסך הנכסים בתיק) וברמת הסיכון הכולל והסיכון היחסי ביחס לתיק הייחוס.
- **במסגרת ניהול קופות הגמל וקרן המהנדסים,** המגבלות לחשיפות לגורמי השוק נגזרות מהקצאת הנכסים הכלולה במדיניות ההשקעה. המגבלות מבוקרות באופן שוטף על ידי המידל אופיס ובקר הסיכונים ומדווחות לוועדת ההשקעות. המגבלות מתייחסות לחשיפות המתבטאות בשיעור מקסימלי של מניות, חשיפה למט"ח, משקל בתיק של מנפיק בודד או קבוצת מנפיקים, וגם מתייחסות לסיכון הנזילות בצורה של מגבלות לשיעור מקסימלי בהחזקת נ"ע לא סחירים. כמו כן, המגבלות מתייחסות לסיכון ביחס לתיקי ייחוס שהותאמו לכל קופה וקופה.
- **במסגרת ניהול קרנות הנאמנות,** המגבלות לחשיפות לגורמי השוק, ברמת הקרן, נגזרות מהרכב הנכסים כפי שנקבע בתשקיף הקרן והן מבוקרות מדי יום.
- **במסגרת ניהול תיקים,** המגבלות לחשיפות לגורמי השוק נגזרות מההסכמים עם הלקוחות ומהתאמות תקופתיות שנעשות לאחר התייעצות עימם.
- **בקרת סיכונים.** הבקרה על הסיכונים הפיננסיים נעשית על ידי מחלקת בקרה ודיווח (מידל אופיס) וע"י מחלקת ניהול הסיכונים. הפיקוח השוטף על ניהול סיכונים השוק מתבצע על ידי ועדת ההשקעות. ראה אמצעי הפיקוח המפורטים להלן.
- **דיווח.** מתבצעים דיווחים שוטפים לדירקטוריון, ועדת השקעות ולמנכ"ל.

4.6 הפיקוח על מדיניות ניהול הסיכונים

הפיקוח השוטף על ניהול סיכונים השוק מתבצע על ידי ועדות ההשקעה השונות של חברות הבנות: מנורה מבטחים פיננסיים גמל, מנורה מבטחים פיננסיים ניהול תיקים, מנורה מבטחים פיננסיים קרן המהנדסים.

4.6.1 אמצעי הפיקוח על מדיניות ניהול הסיכונים בנכסים המנוהלים על ידי חברות הבת הם:

בקרה על החשיפות לגורמי הסיכון בכל תיק נכסים, באופן שוטף, וביצוע התאמה להרכב הנכסים הנגזר ממדיניות ההשקעה המאושרת (בקרנות נאמנות - לפי התשקיף והחוק).

כימות סיכוני השוק ברמת תיק הנכסים (קרן/קופה) לפי מודל דומה לזה שנזכר בחוזר גופים מוסדיים 2007-9-17 שפרסם הממונה על שוק ההון ("מדד סיכון HSSTD").

מעקב אחר מדד סיכון ומדד ביצוע שישקף את התשואה שהושגה ביחס לסיכון שנלקח בכל תיק ותיק.

4.7 מאזן בסיסי הצמדה

מאזן הצמדה בלי ביטוח ליום 31 בדצמבר 2009

מיליוני ש"ח	בש"ח לא צמוד	בש"ח צמוד למדד	במטבע חוץ או בהצמדה אלו (*)	פריטים לא חברת סה"כ ביטוח פיננסים ואחרים	777	1,047
נכסים בלתי מוחשיים	---	---	---	270	777	1,047
נכסי מיסים נדחים	---	---	---	5	1	6
הוצאות רכישה נדחות	---	---	---	---	813	813
רכוש קבוע	---	---	---	3	181	184
השקעות בחברות כלולות	---	---	6	---	---	6
נדל"ן להשקעה עבור חוזים תלויי תשואה						
נדל"ן להשקעה אחר	---	---	---	88	39	127
נכסי ביטוח משנה	---	---	---	---	1,046	1,046
נכסי מיסים שוטפים	---	8	---	---	165	173
חייבים ויתרות חובה	4	1	---	---	111	116
פרמיות לגבייה	---	---	---	---	528	528
השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה	---	---	---	---	9,942	9,942
השקעות פיננסיות אחרות:						
נכסי חוב סחירים	50	325	4	---	3,383	3,762
נכסי חוב שאינם סחירים	---	3,952	135	---	4,779	8,866
מניות	18	---	1	---	246	265
אחרות	8	7	37	---	337	389
סה"כ השקעות פיננסיות	76	4,284	177	---	8,745	13,282
מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים						
תלויי תשואה	---	---	---	---	105	105
מזומנים ושווי מזומנים אחרים	132	---	---	---	398	530
סך הכל נכסים	212	4,293	183	362	22,854	27,905
סך הכל הון	---	---	---	146	1,805	1,951

התחייבויות

מאזן הצמדה בלי ביטוח ליום 31 בדצמבר 2009

מיליוני ש"ח	בש"ח לא צמוד	בש"ח צמוד למדד	במטבע חוץ או בהצמדה אליו (*)	פריטים לא חברת סה"כ ביטוח פיננסים ואחרים	12,925 8,742
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה	---	4,183	---	---	---
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה	---	---	---	---	10,238 10,238
התחייבויות מסים נדחים	---	---	---	30	131 161
התחייבויות בשל הטבות לעובדים, נטו	2	---	---	---	101 103
התחייבויות בגין מסים שוטפים	---	---	---	9	10 19
זכאים ויתרות זכות	2	18	---	---	974 994
התחייבויות פיננסיות	43	618	---	---	852 1,513
סך הכל התחייבויות	48	4,828	---	30	21,049 25,954
סך הכל הון והתחייבויות	48	4,828	---	176	22,854 27,905
סך הכל חשיפה מאזנית	164	(535)	183	187	---
חשיפה לנכסי בסיס באמצעות מכשירים נגזרים במונחי דלתא	---	---	(89)	89	---
סך הכל חשיפה	164	(535)	94	276	---

(*) בעיקר דולר ויורו.

עיקר החשיפה לסיכונים בסיס נובע מהתחייבויות צמודות מדד אשר הושקעו בחלקן בחברת בת במטבע הרלבנטי לפעילותה, לפי העניין (דולר ו/או יורו). החברה חשופה לעליית מדד המחירים לצרכן אשר עשויה לגרום לעלייה בהוצאות המימון שלה. כמחצית מהחשיפה לשינויים בשע"ח של השקל מול הדולר והיורו מגודרת באמצעות נגזרי מטבע (חוזי מטבע).

4.8 מבחני רגישות

בטבלה שלהלן מוצגים נכסיה והתחייבויותיה הכספיים של החברה לפי שווים ההוגן (עמודה אמצעית). כמו כן, נמדדה השפעתם של שינויים בגורמי שוק שונים על שווים ההוגן של הנכסים וההתחייבויות.

שווים ההוגן של הנכסים וההתחייבויות החשופים לשינוי בריבית הריאלית (ריבית ריאלית = ריבית נומינלית בניכוי השפעת מדד המחירים לצרכן) מחושב כערך הנוכחי של תזרימי המזומנים העתידיים, רבעוניים, מהוונים לפי עקום הריבית הריאלית חסרת הסיכון בתוספת המרווח המתאים לדרוג של כל נייר. שווים ההוגן של ההתחייבויות הפיננסיות מחושב כערך הנוכחי של תזרימי המזומנים העתידיים, רבעוניים, מהוונים לפי עקום הריבית חסרת הסיכון בלבד. גורם השוק שנבחר לביצוע מבחן הרגישות הוא עקום הריבית הריאלית וחישוב השינוי בשווי הוגן נעשה על ידי שימוש במשך החיים הממוצע המתוקן של הנכס/ההתחייבות.

שווים ההוגן של הנכסים וההתחייבויות החשופים לשינוי בריבית השקלית מחושב כערך הנוכחי של תזרימי המזומנים העתידיים, רבעוניים, מהוונים לפי עקום הריבית השקלית חסרת הסיכון בתוספת המרווח המתאים לדרוג של כל נייר. שווים ההוגן של ההתחייבויות הפיננסיות מחושב כערך הנוכחי של תזרימי המזומנים העתידיים, רבעוניים, מהוונים לפי עקום הריבית חסרת הסיכון בלבד. גורם השוק שנבחר לביצוע מבחן הרגישות הוא עקום הריבית השקלית וחישוב השינוי בשווי הוגן נעשה על ידי שינוי נעשה על ידי שימוש במשך החיים הממוצע המתוקן של הנכס/ההתחייבות.

שווים ההוגן של הנכסים החשופים לשינויים בשוק המניות מחושב לפי מחירם בשוק (Mark To Market) או הערכה כלכלית חיצונית של שווים ההוגן. גורם השוק שנבחר לביצוע מבחן הרגישות הוא מדד ת"א 100, וחישוב השינוי בשווי ההוגן נעשה לפי הבטא של הנכס למדד המניות. כלומר, אם הבטא של נכס X למדד ת"א-100 היא 1.5 ומדד ת"א-100 עלה ב-10% אזי שווי ההוגן של הנכס יעלה ב-15% (1.5*10%).

4.8.1 מבחני רגישות לגורם סיכון ריבית

כל הסכומים נקובים באלפי ₪ ליום 31 בדצמבר 2009

עלייה יחסית של עלייה יחסית של 5% בעקום הריבית הריאלית		ירידה יחסית של ירידה יחסית של 5% בעקום הריבית הריאלית			
ני"ע סחירים	2,497	1,241	331,817	(1,227)	(2,441)
ני"ע לא סחירים	83,896	41,472	4,678,751	(40,549)	(80,202)
הלוואה מבנק	(3)	(2)	(8,297)	2	3
אג"ח שהונפק	(7,017)	(3,489)	(643,500)	3,452	6,866
סה"כ	79,373	39,493	147,771	(38,322)	(75,774)
ירידה יחסית של ירידה יחסית של 10% בעקום הריבית השקלית		עלייה יחסית של עלייה יחסית של 10% בעקום הריבית השקלית			
ני"ע סחירים	552	274	50,470	(271)	(539)
הלוואה מבנק	(390)	(194)	(44,087)	192	383
סה"כ	162	80	6,383	(79)	(156)

כל הסכומים נקובים באלפי ₪ ליום 31 בדצמבר 2008

עלייה יחסית של עלייה יחסית של 5% בעקום הריבית הריאלית		ירידה יחסית של ירידה יחסית של 5% בעקום הריבית הריאלית			
ני"ע סחירים	2,793	1,396	232,092	(1,396)	(2,793)
ני"ע לא סחירים	133,035	66,518	4,313,432	(66,518)	(133,035)
הלוואה מבנק	(76)	(38)	(10,589)	38	76
אג"ח שהונפק	(8,965)	(4,483)	(521,235)	4,483	8,965
סה"כ	126,787	63,393	4,013,700	(63,393)	(126,787)
ירידה יחסית של ירידה יחסית של 10% בעקום הריבית השקלית		עלייה יחסית של עלייה יחסית של 10% בעקום הריבית השקלית			
ני"ע סחירים	292	146	22,207	(146)	(292)
הלוואה מבנק	(651)	(323)	(51,902)	320	635
סה"כ	(359)	(177)	(29,695)	174	343

4.8.2 מבחני רגישות לגורם סיכון שע"ח שקל/דולר ושע"ח שקל/יורו

כל הסכומים נקובים באלפי ₪ ליום 31 בדצמבר 2009

עלייה בשע"ח ב-20%	עלייה בשע"ח ב-10%	שווי הוגן	ירידה בשע"ח ב-10%	ירידה בשע"ח ב-20%
29,829	14,915	149,146	(14,915)	(29,829)
(17,114)	(8,557)	3,160	8,557	17,114
12,715	6,358	152,306	(6,358)	(12,715)

חוזי Forward

כל הסכומים נקובים באלפי ₪ ליום 31 בדצמבר 2008

עלייה בשע"ח ב-20%	עלייה בשע"ח ב-10%	שווי הוגן	ירידה בשע"ח ב-10%	ירידה בשע"ח ב-20%
(15,199)	(7,599)	151,981	(7,599)	15,199
7,735	3,445	(926)	(5,135)	(9,426)
(7,464)	(4,154)	151,055	2,464	5,773

חוזי Forward

4.8.3 מבחני רגישות לגורם סיכון מניות

כל הסכומים נקובים באלפי ₪ ליום 31 בדצמבר 2009

ירידה במדדי מניות של 20%	ירידה במדדי מניות של 10%	שווי הוגן	עלייה במדדי מניות של 10%	עלייה במדדי מניות של 20%
(2,885)	(1,443)	19,079	1,443	2,885
(1,375)	(687)	6,873	687	1,375

מניות סחירות

קרנות ולא סחירות

כל הסכומים נקובים באלפי ₪ ליום 31 בדצמבר 2008

ירידה במדדי מניות של 20%	ירידה במדדי מניות של 10%	שווי הוגן	עלייה במדדי מניות של 10%	עלייה במדדי מניות של 20%
(5,317)	(2,658)	21,176	2,658	5,317
(298)	(149)	992	149	298

מניות סחירות

קרנות ולא סחירות

4.8.4 מבחני רגישות לגורם סיכון מרווח אשראי

כל הסכומים נקובים באלפי ₪ ליום 31 בדצמבר 2009

התרחבות של האשראי מרווח הגלום ב-50%	התרחבות של האשראי מרווח הגלום ב-25%	שווי הוגן	הצטמצמות של האשראי מרווח הגלום ב-25%	הצטמצמות של האשראי מרווח הגלום ב-50%
(14,107)	(7,054)	309,786	7,054	14,107
(18,185)	(9,093)	349,483	9,093	18,185

אג"ח קונצרני לא סחיר

אג"ח קונצרני סחיר

כל הסכומים נקובים באלפי ₪ ליום 31 בדצמבר 2008

התרחבות של האשראי מרווח הגלום ב-50%	התרחבות של האשראי מרווח הגלום ב-25%	שווי הוגן	הצטמצמות של האשראי מרווח הגלום ב-25%	הצטמצמות של האשראי מרווח הגלום ב-50%
(18,469)	(9,191)	341,683	9,191	18,463
(18,943)	(9,194)	321,871	9,564	18,943

אג"ח קונצרני לא סחיר

אג"ח קונצרני סחיר

4.8.5 מבחני קיצון

נבדקו שינויים קיצוניים במדדי המניות ושיעורי הריבית בעשר השנים האחרונות. מבדיקה זו עולה כי לא חלו שינויים יומיים גבוהים יותר מ-20% במדד המניות ו-10% בשע"ח, אשר נבדקו במבחני הרגישות לעיל, אולם בתאריכים מסוימים היו שינויים יומיים גדולים יותר מ-10% בריבית. שינויים אלה אף הגיעו לאלפי אחוזים בסביבת הריבית הנמוכה של תחילת 2009. לכן, בחרנו להציג מבחן קיצון דומה למבחן שערכנו בשנה הקודמת.

להלן תוצאות אפשרויות של תרחישי קיצון אלה על הנכסים:

כל הסכומים נקובים באלפי ₪ ליום 31 בדצמבר 2009

עליית ריבית ריאלית של 2% שווי הוגן	ירידת ריבית ריאלית של 2%
נ"ע סחירים (23,463)	331,817
נ"ע לא סחירים (538,701)	4,678,751
הלוואה מבנק 240	(8,297)
אג"ח שהונפק 59,517	(643,500)
סה"כ (502,407)	649,333

עלייה של 2% בעקום הריבית השקלית	שווי הוגן	ירידה של 2% בעקום הריבית השקלית
נ"ע סחירים (2,646)	50,470	2,916
הלוואה מבנק 1,979	(44,087)	(2,163)
סה"כ (667)	6,383	753

כל הסכומים נקובים באלפי ₪ ליום 31 בדצמבר 2008

עליית ריבית ריאלית של 2% שווי הוגן	ירידת ריבית ריאלית של 2%
נ"ע סחירים (13,964)	232,092
נ"ע לא סחירים (665,176)	4,313,432
הלוואה מבנק 381	(10,589)
אג"ח שהונפק 44,826	(521,235)
סה"כ (633,933)	633,933

עלייה של 2% בעקום הריבית השקלית	שווי הוגן	ירידה של 2% בעקום הריבית השקלית
נ"ע סחירים (584)	22,207	584
הלוואה מבנק 3,323	(51,902)	(3,713)
סה"כ 2,739	(29,695)	(3,129)

5. היבטי ממשל תאגידי

5.1 דיווח על דירקטורים בעלי מיומנות חשבונאית ופיננסית

המספר המזערי של דירקטורים בעלי מיומנות חשבונאית ופיננסית הראוי לחברה נקבע לשלושה דירקטורים, וזאת בהתחשב באופי הסוגיות החשבונאיות וסוגיות הבקרה החשבונאית המתעוררות בהכנת דוחותיה הכספיים של החברה לאור תחומי פעילותה ולאור סדר הגודל והמורכבות של החברה כחברת החזקות בתחום הביטוח, הפנסיה והפיננסים, וכן בהתחשב בליווי החשבונאי הצמוד שניתן על ידי רואה החשבון המבקר שלה, ולרבות בדרך של השתתפותו בישיבות הדירקטוריון בהן נדונים הדיווחים הכספיים או כל סוגיה חשבונאית אחרת.

חברי הדירקטוריון של החברה אשר הינם בעלי מיומנות חשבונאית ופיננסית, והעובדות שמכוחן ניתן לראותם ככאלה הינם:

1. **דורון גדליה** - בעל תואר מוסמך במינהל עסקים (MBA) מאוניברסיטת הרווארד בארה"ב. כיהן בעבר כדירקטור ויו"ר ועדת הביקורת של בנק דיסקונט למימון התעשייה, כיו"ר קדם כימיקלים (ציבורית), ומנולייף-מנורה חברה לביטוח חיים, וכן כדירקטור בכלל תעשיות אלקטרוניקה.
2. **מילוא שלמה** - בעל תואר בהנדסת תעשייה וניהול. מכהן כמנכ"ל אנרגיות קינטיות בע"מ. כיהן בעבר כמנכ"ל דלק תשתיות וכיו"ר I.D.E. טכנולוגיות (הנדסת התפלה), כמנכ"ל התעשייה הצבאית, יו"ר עשות אשקלון בע"מ (ציבורית) וכמנכ"ל חברת כבלי ציון בע"מ (ציבורית).
3. **סגל יעקב** - בעל תואר ראשון בכלכלה ומדעי המדינה מהאוניברסיטה העברית. בעל משרד לייעוץ עסקי ויזמות ודירקטור בחברות. מכהן כדח"צ בחברה ובחברת הבת מנורה מבטחים ביטוח בע"מ, אלרוב נדל"ן ומלונאות בע"מ, כלל פיננסים-בטוחה ניהול השקעות בע"מ (דח"צ) וכמפל בע"מ (יו"ר). כיהן בחמש השנים האחרונות כדח"צ בפרו-סיד קרן הון סיכון בע"מ וכדח"צ בספרינג ניהול קרן פנסיה בע"מ.
4. **בר כוכבא בן-גרא** - בעל תואר ראשון במדעי המדינה בצירוף לימודים בין חוגים מהאוניברסיטה העברית, ירושלים וכן לימודי הכשרה בניהול - תל"מ - המגמה לביטוח, אוניברסיטת תל-אביב. מכהן כדירקטור (דח"צ) בחברה, וכן כדח"צ במנורה מבטחים ביטוח בע"מ ובשומרה חברה לביטוח בע"מ. כיהן כמנכ"ל חברת הביטוח "הפניקס" וכמנכ"ל ויו"ר מבטחים אחרים בקבוצת "הפניקס", וכן כיהן כדירקטור בחברת "מהדרין" בע"מ, עד לחודש דצמבר 2009.

5.2 גילוי בדבר דירקטור בלתי תלוי בתאגיד והצהרות דירקטורים

נכון למועד דוח זה, החברה לא אימצה בתקנונה את ההוראה הקבועה בסעיף 219(ה) לחוק החברות, התשנ"ט-1999, לעניין דירקטורים בלתי תלויים. יצוין, כי בדירקטוריון החברה מכהנים 5 דירקטורים אשר מתוכם 2 דירקטורים הינם דירקטורים חיצוניים הנחשבים לעניין זה, כדירקטורים בלתי תלויים והמהווים שיעור של 40% מהדירקטוריון.

5.3 גילוי בדבר מבקר פנימי בתאגיד

5.3.1 פרטי המבקר הפנימי

המבקר הפנימי הראשי של החברה בתקופת הדוח היה שמואל שורץ, ר"ח (M.B.A) שמונה לתפקיד ביום 8 בינואר 2007. המבקר הפנימי עמד בכל התנאים הקבועים בסעיף 3(א) לחוק הביקורת הפנימית, התשנ"ב-1992 (להלן: "חוק הביקורת הפנימית") ובהוראות סעיף 8 לחוק האמור וכן בהוראות סעיף 146(ב) לחוק החברות, התשנ"ט-1999 (להלן: "חוק החברות"). למיטב ידיעת החברה, המבקר איננו מחזיק בניירות ערך של החברה.

המבקר הפנימי משמש כמבקר פנימי של החברה וחברות בנות שלה - מנורה מבטחים ביטוח בע"מ, מנורה מבטחים פיננסים בע"מ (וחברות בנות שלה), ומנורה מבטחים נדל"ן בע"מ.

5.3.2 דרך המינוי

המבקר הפנימי מונה לתפקידו ביום 8 בינואר 2007 על פי המלצת ועדת הביקורת ובאישור הדירקטוריון. המינוי אושר על רקע השכלתו, כישוריו וניסיונו בחברה ובמנורה מבטחים ביטוח בתפקידו הקודם כמשנה למנכ"ל ומנהל אגף חשבות וכספים במשך תקופה של כ-7 שנים.

5.3.3 זהות הממונה על המבקר הפנימי

הממונה הארגוני על המבקר הפנימי הינו יו"ר הדירקטוריון.

5.3.4 תכנית עבודה

תכנית העבודה לשנת 2009 ברמת הקבוצה מתמקדת בעיקרה בפעילות חברות הבנות ובעיקר במנורה ביטוח והמבטחים הנוספים בקבוצה. תכנית העבודה במנורה ביטוח הסתמכה על סקר סיכונים שנערך על ידי גורם מקצועי וכן על סמך התייעצויות שקיים המבקר עם גורמים חיצוניים. מטבע היותה של החברה חברת החזקות מרבית משאבי הביקורת הושקעו כמתואר להלן בחברות הבנות כאשר תכנית הביקורת בחברה הינה שיורית באופייה תוך התחשבות בקיומן של בקורות הולמות וממצאי ביקורת בשנים קודמות.

תכנית העבודה מועברת לעיון יו"ר הדירקטוריון ומובאת לאחר-מכן לאישור ועדת הביקורת. התכנית כוללת מרכיב שעות לבדיקות או ביקורת אד-הוק לפי שיקול דעת המבקר. לא הייתה סטייה מהותית מתכנית העבודה שאושרה.

5.3.5 ביקורת בחו"ל או של תאגידים מוחזקים

המבקר הפנימי של החברה משמש גם כמבקר הפנימי הראשי של מנורה מבטחים ביטוח (חברה בת של החברה) שמהווה החזקה עיקרית של החברה. כפועל יוצא, פעילות הביקורת של המבקר הפנימי התמקדה במנורה מבטחים ביטוח ובהתאם גם תכנית העבודה. לקבוצה 4 גופים מוסדיים נוספים בהן מתבצעת ביקורת פנימית כלהלן: מנורה מבטחים פנסיה בע"מ (חברה נכדה של החברה) ומנורה מבטחים קופות גמל (חברה בת של מנורה מבטחים פיננסים) בהן מבוצעת עבודת הביקורת על ידי מבקר פנימי יעודי במשרה מלאה הנעזר גם בשירותי מיקור חוץ לצורך עבודת הביקורת; בשומרה (חברה נכדה של החברה) על ידי מבקר יעודי חיצוני אשר מבצע ביקורת פנים בעצמו. תכניות הביקורת לשנת 2009 במנורה מבטחים פנסיה, בקופות הגמל ובשומרה הוכנו בתיאום עם המבקר הפנימי של החברה ודוחות הביקורת מועברים באופן שוטף למבקר. בנוסף, והחל מיום 1 באוקטובר 2008 מועד בו רכשה מנורה מבטחים פיננסים את השליטה בקרן השתלמות למהנדסים, מונה המבקר גם כמבקר הפנימי של הקרן ומבצע עבודת הביקורת בסיוע עובדיו תוך הסתייעות במיקור חוץ.

תכנית הביקורת לשנת 2009 התייחסה גם לפעילות בחו"ל של חברה מוחזקת מנורה מבטחים נדל"ן בע"מ.

5.3.6 היקף העסקה

היקף פעילות הביקורת לפי מספר שעות בתאגיד ובתאגידים מוחזקים נקבע לעניין הגופים המוסדיים שבקבוצה בהתבסס על סקרי סיכונים ובהתאם להוראות הממונה על שוק ההון לעניין זה, ולעניין גופים פיננסים אחרים בקבוצה בהתבסס על סקרי סיכונים או על הערכת סיכונים וכמפורט להלן:

שעות ביקורת בחברה (כולל מנורה מבטחים ביטוח - כהחזקה עיקרית של החברה)			שעות ביקורת בתאגידים מוחזקים סה"כ שעות ביקורת		
בישראל	מחוז לישראל	בישראל	מחוז לישראל	בישראל	מחוז לישראל
10,330 בתוספת מיקור חוץ – 2,220	---	במנורה מבטחים פיננסים ובכלל זה בקרן השתלמות מהנדסים -1,606	---	24,538	---
		בתוספת מיקור חוץ – 976			
		במנורה מבטחים נדל"ן (פעילות בחו"ל) - 264			
		שומרה ביטוח -1,350			
		מנורה מבטחים פנסיה ומנורה מבטחים גמל – 7,326			
		בתוספת מיקור חוץ – 466			

מתוך סה"כ 24,538 שעות ביקורת, היקף השעות שבאחריות ישירה של המבקר הראשי 15,396 שעות.

היקף עבודת המבקר הפנימי, ברמת הקבוצה, גדל בכ- 21% ביחס לתקופת הדיווח האחרונה, זאת כתוצאה מהגידול בפעילות הקבוצה וכנגזר גם מהוראות הממונה על שוק ההון בחוזר בדבר מערך הביקורת הפנימית.

5.3.7 עריכת הביקורת

הביקורת נערכה על פי תקנים מקצועיים המקובלים בישראל ובהתאם להנחיות מקצועיות כפי שאומצו ופורסמו על ידי לשכת המבקרים הפנימיים בישראל וכן בהתאם להוראות הדין הרלבנטיות לכל חברה בקבוצה, לפי העניין. הדירקטוריון, באמצעות ועדת הביקורת שלו, מפקח על עבודת המבקר הפנימי בחברה.

5.3.8 גישה למידע

למבקר הפנימי ולשאר המבקרים במערך הביקורת בקבוצה גישה חופשית לכל מקור מידע, לרבות למסמכים, למאגר רגיל או ממוחשב ולנתונים כספיים. האמור בפסקה זו מתקיים גם לגבי החברות בנות של החברה בה מכהן מבקר הפנים.

5.3.9 דין וחשבון המבקר הפנימי

דוחות הביקורת של המבקר הפנימי מוגשים בכתב, לאחר שמתקיימים דיונים עם המבוקרים על טיטות דוחות הביקורת. הדוחות מובאים לעיון המנכ"ל ויר"ר הדירקטוריון ולאחר מכן נידונים בוועדת הביקורת. בנוסף, מוגשים לוועדת הביקורת דוחות מעקב אחר ביצוע המלצות המבקר ודוחות בדיקה אד-הוק.

ישיבות ועדת ביקורת של החברה התקיימו בתקופת הדיווח פעמיים ובמועדים הבאים: 05.01.09 ו- 27.08.09. עוד יצוין, כי בתאגידים המוחזקים הוגשו דוחות ביקורת רבים נוספים אשר נדונו בוועדות הביקורת הרלבנטיות (סה"כ כ- 28 ישיבות במבטחים שבקבוצה), לפי העניין.

5.3.10 הערכת הדירקטוריון את פעילות המבקר הפנימי

כפי שצוין לעיל, במרבית החברות המוחזקות, ובפרט בגופים המוסדיים בקבוצה, מתקיימת פעילות ביקורת פנימית ייעודית ודוחות הביקורת נדונים בוועדות ביקורת של אותם תאגידים. ועדת הביקורת של החברה דנה אך ורק בנושאים הנוגעים לחברה ישירות תוך קבלת דיווח על ממצאי ביקורת מהותיים וחריגים בחברות מוחזקות. על רקע האמור, הדירקטוריון התרשם כי הביקורת עמדה ביעדי תכנית הביקורת שלה לשנת הדיווח.

5.3.11 תגמול

המבקר הפנימי מועסק על-פי הסכם עבודה אישי כעובד הקבוצה במשרה מלאה באמצעות חברה בת מנורה מבטחים ביטוח בע"מ ומקבל שכר חודשי ומענק וכן הטבות סוציאליות ונלוות. דירקטוריון החברה סבור כי תגמול המבקר הפנימי הולם את היקף פעילותו ותפקודו ולא היה בו כדי להשפיע על שיקול דעתו המקצועי של המבקר.

5.4 גילוי בדבר שכר רואי החשבון המבקרים

רואי החשבון המבקרים של החברה הינם קוסט פורר גבאי את קסירר רואי חשבון, המכהנים בתפקידם החל משנת 1999. השותף המטפל הינו ר"ח עזרא גבאי.

שכר באלפי ש"ח (לא כולל מע"מ):

לשנת 2008			לשנת 2009			
שירותים אחרים	ביקורת ושירותי מס	סה"כ	שירותים אחרים	ביקורת ושירותי מס	סה"כ	
---	220	220	---	220	220	החברה
518	1,623	2,141	240	1,797	2,037	מנורה מבטחים ביטוח בע"מ
---	312	312	25	337	312	שומרה חברה לביטוח בע"מ
70	395	465	140	535	395	מבטחים קרנות פנסיה בע"מ-חברה מנהלת
15	279	294	---	314	314	חברות אחרות
603	2,829	3,432	405	3,038	3,443	סה"כ

שכר בגין שירותים אחרים מתייחס ליעוץ אקטוארי, סקר סיכונים, ייעוץ בנושא ענ"א וליווי המעבר לתקני IFRS (לא כולל מע"מ):

לשנת 2008			לשנת 2009			שעות
שירותים אחרים	ביקורת ושירותי מס	סה"כ	שירותים אחרים	ביקורת ושירותי מס	סה"כ	
---	850	850	---	960	960	החברה
1,811	6,688	8,499	1,462	6,963	8,425	מנורה מבטחים ביטוח בע"מ
---	1,255	1,255	52	1,305	1,357	שומרה חברה לביטוח בע"מ
170	2,200	2,370	400	1,380	1,780	מבטחים קרנות פנסיה בע"מ-חברה מנהלת
50	1,553	1,603	---	1,640	1,640	חברות אחרות
2,031	12,546	14,577	1,914	12,248	14,162	סה"כ

במסגרת שירותי המס נכללו שירותים שאינם שירותי הגשת דוחות מס לרשויות המס בסך של 90 אלפי ש"ח בשנת 2009. השעות שהושקעו לעניין זה הסתכמו לסך של כ- 250 שעות בשנת 2009.

שכר הטרחה של רואי החשבון בגין שירותי ביקורת נקבע על ידי הנהלת החברה וזאת לאחר משא ומתן בהתבסס, בין היתר, על תעריף מקובל עבור ביקורת בתאגידים שפעילותם מחייבת מומחיות והבנה מעמיקים בסביבה החשבונאית והעסקית הרלבנטים.

5.5 גילוי בדבר הליך אישור הדוחות הכספיים בחברה

5.5.1 זהות האורגנים המופקדים על בקרת על בתאגיד:

האורגן המופקד על בקרת העל בחברה הינו ועדת המאזן, שמונתה על ידי דירקטוריון החברה, ואשר תפקידה לדון ולהמליץ בפני דירקטוריון החברה בנושאים הנוגעים לדוחות הכספיים של החברה ובכלל זה חוות דעתו של רואה החשבון המבקר, נאותות הדוחות הכספיים, המדיניות החשבונאית, שלמות הגילוי וסקירת הבקורות הפנימיות. בועדת המאזן חברים בר-כוכבא בן גרא (דח"צ), יעקב סגל (דח"צ), וגדליה דורון. כל החברים בוועדה הינם בעלי מיומנות חשבונאית ופיננסית. יצוין, כי חברי הדירקטוריון

הנ"ל מונו גם כחברי ועדת מאזן של מנורה מבטחים ביטוח בה הם מכהנים כדירקטורים. בישיבות ועדת המאזן נוכחים גם רואה החשבון המבקרים של החברה.

5.5.2 פירוט תהליכים שנקטו על ידי האורגנים המופקדים על בקרת העל בטרם אישור הדוחות הכספיים של התאגיד.

במסגרת בחינת התוצאות הכספיות וכחלק מתהליך הכנת הדוחות הכספיים מתקיימים דיונים בהשתתפות המנכ"ל, המשנה למנכ"ל ומנהל אגף חשבות וכספים ומנהלי האגפים השונים במנורה מבטחים ביטוח ובהשתתפות גורמים מקצועיים רלבנטיים נוספים, בהם נבחנות סוגיות מרכזיות להן השלכה על הדיווח הכספי תוך בדיקת סבירות הנתונים ובחינת סוגיות שעניינן מדיניות חשבונאית. כמו כן, ועדת המאזן מתכנסת מספר ימים לפני מועד אישור הדוחות הכספיים על ידי דירקטוריון החברה, ובישיבתה מוצגים הדוחות הכספיים, נידונים עיקרי המדיניות החשבונאית שיושמה ושינויים שחלו בה, אשר עשויים להיות בעלי השפעה מהותית על הדוחות הכספיים. הדוחות הכספיים נמסרים לחברי הדירקטוריון לעיון לפני מועד אישורם.

לקראת אישור הדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2009, התכנסה ועדת המאזן של החברה ביום 22.03.10. בישיבה נכחו כל חברי ועדת המאזן וכן נושאי משרה הבאים: מר מנחם גורביץ' מנכ"ל החברה, מר ארי קלמן משנה למנכ"ל החברה וכן נושאי משרה נוספים של החברה ושל החברה הבת מנורה מבטחים ביטוח. כמו-כן, נכחו בישיבה האקטוארים הממונים, המבקר הפנימי, רואי החשבון המבקרים והיועץ המשפטי.

5.6 שינוי בהרכב הדירקטוריון בתקופת הד"ח

ביום 1 בינואר 2009, מונה ה"ה גדליה דורון ליו"ר הדירקטוריון במקומו של ה"ה מנחם גורביץ'. בהתאם, מר דורון פרש מוועדת הביקורת של החברה, ובמקומו מונה הדירקטור שלמה מילוא לחבר ועדת ביקורת. ה"ה מנחם גורביץ' ממשיך לכהן כדירקטור ומנכ"ל החברה.

5.7 שיקולי הדירקטוריון למתן תשלומים לנושאי משרה בכירה

שכרו של מנכ"ל החברה אושר, בהמלצת הדירקטוריון, באסיפה כללית בחודש ינואר 2007 בתוקף לחמש שנים. נושאי המשרה הבכירה בחברה משמשים גם כנושאי משרה בחברות בנות של החברה ובפרט במנורה מבטחים ביטוח (שהינה אחזקה עיקרית של החברה) ובה עיקר עבודתם ועל כן שכרם משולם על ידה. שכרם של נושאי המשרה האמורים מורכב בעיקרו משכר חודשי (כולל משכורת 13) בתוספת הפרשות סוציאליות ונלוות כמקובל ובנוסף המשולם, על פי הערכת מנהל והמלצתו בהתבסס, בין היתר, על תרומתם לתוצאות הפעילות שבאחריותם ותוצאות הקבוצה, ובאישור הדירקטוריון. לפרטים בדבר שכרו של המשנה למנכ"ל החברה המכהן גם כמנכ"ל מנורה מבטחים ביטוח ראו גם ביאור 32 לדוחות הכספיים. להערכת הדירקטוריון התשלומים לנושאי המשרה הבכירה הינם תמורה סבירה והוגנת ביחס למורכבות תפקידם על האחריות הכרוכה בה.

5.8 עסקאות זניחות

ביום 5 באוגוסט 2008 נכנס לתוקף תיקון לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומיידיים), התש"ל-1970 (להלן: "תקנות הדיווח"). במסגרת התיקון הורחבו, בין היתר, חלק מחובות הדיווח החלות על חברות ציבוריות בקשר עם עסקאות עם בעל שליטה או בקשר לעסקאות עם אדם אחר שלבעל השליטה יש בהן עניין אישי (להלן: "עסקאות בעל שליטה"), גם לעניין עסקאות שאינן עסקאות חריגות כהגדרתן בחוק החברות, התשנ"ט-1999, זאת למעט עסקאות שנקבע בדוחות הכספיים האחרונים כי הינן זניחות. יצוין, כי לעניין חובת הגילוי בדוחות כספיים של חברות הביטוח בקבוצה חלות תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (פרטי דין וחשבון), התשנ"ח-1998, אשר לגביהן לא רלבנטי מבחן הזניחות המפורט להלן.

ביום 30 בנובמבר 2008, קבע דירקטוריון החברה כללים ומבחנים להגדרת רף הזניחות לעניין עסקאות בעל שליטה, אשר יהיה משותף הן לעניין חובת הדיווח והן לעניין חובת הגילוי בדוחות הכספיים (למעט כאמור לעניין חובת הגילוי בדוחות כספיים של חברות הביטוח בקבוצה), כלהלן:

עסקה של החברה וחברות מאוחדות וקשורות שלה עם בעל השליטה או עסקה עם אדם אחר שלבעל השליטה יש בה עניין אישי, תחשב כעסקה זניחה, אם יתקיימו בה כל התנאים הבאים:

1. העסקה הינה במהלך העסקים הרגיל ואיננה עסקה חריגה, כמשמעות המונח בחוק החברות, התשנ"ט - 1999.
2. השפעת העסקה על היחס הרלבנטי, כמפורט להלן, הינה בשיעור של פחות מ- 1 אחוז (1%), שיחושב על בסיס הדוחות הכספיים המאוחדים של החברה שפורסמו טרום העסקה ובלבד שהשפעת העסקה או שוויה לא יעלה על סך של 3 מיליוני ש"ח:
  - 2.1 יחס נכסים - היקף הנכסים נשוא העסקה (נכסים נרכשים או נמכרים) חלקי סך הנכסים;
  - 2.2 יחס התחייבויות - ההתחייבויות נשוא האירוע חלקי סך ההתחייבויות לרבות התחייבויות ביטוחיות;
  - 2.3 יחס הון עצמי - הגידול או הקיטון בהון העצמי חלקי ההון העצמי;
  - 2.4 יחס פרמיות - הפרמיות נשוא האירוע חלקי סך הפרמיות השנתיות במגזר הפעילות הרלוונטי (ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח (כולל בריאות), ביטוח כללי, שירותים פיננסיים וכדו'), כשהן מחושבות על בסיס 12 הרבעונים האחרונים שפורסמו לגביהם דוחות כספיים סקורים או מבוקרים;
  - 2.5 יחס הכנסות משירותים שונים - היקף ההכנסות נשוא האירוע חלקי סך ההכנסות השנתיות הממוצעות בשלוש השנים האחרונות, שאינן מפרמיות, מחושבות על בסיס 12 הרבעונים האחרונים שפורסמו לגביהם דוחות כספיים סקורים או מבוקרים;
  - 2.6 יחס הוצאות בגין שירותים שונים - היקף ההוצאות נשוא האירוע חלקי הוצאות הנהלה וכלליות (לפני יחוס להוצאות רכישה ולהוצאות עקיפות ליישוב תביעות) השנתיות כשהן מחושבות על בסיס 12 הרבעונים האחרונים שפורסמו לגביהם דוחות כספיים סקורים או מבוקרים;
  - 2.7 יחס רווחים - הרווחים או ההפסדים המשויכים לאירוע חלקי הרווח או ההפסד השנתי הכולל לתקופה (לרבות שינויים בקרנות הון) הממוצע בשלוש השנים האחרונות, מחושבת על בסיס 12 הרבעונים האחרונים שפורסמו לגביהם דוחות כספיים סקורים או מבוקרים.
3. מבלי לפגוע בצורך להיערך עבור כל אירוע שזניחותו נבחנת, אילו מהמדדים לעיל הינם רלבנטיים, ייחשבו המדדים הבאים כרלבנטיים לעסקאות המפורטות להלן:
  - 3.1 רכישת נכס - יחס נכסים;
  - 3.2 מכירת נכס - יחס רווחים, יחס נכסים;
  - 3.3 רכישה או מכירה של ביטוח או ביטוח משנה - יחס פרמיות;
  - 3.4 עסקה למתן או קבלת שירותים - יחס הכנסות, יחס הוצאות, יחס רווחים (בהתאם לרווח הצפוי מהעסקה), לפי העניין.
4. העסקה הינה זניחה גם מבחינה איכותית ביחס לפעילותה של הקבוצה.
5. עסקאות נפרדות, אשר מתקיימת ביניהן תלות כך שבפועל הינן חלק מאותה התקשרות יבחנו כעסקה אחת.

6. הוראות גילוי בקשר עם הדיווח הפיננסי של התאגיד

6.1 גילוי בדבר ירידת ערך של נכסים פיננסיים

הקבוצה סיווגה את הנכסים הסחירים (נכסי חוב ומניות סחירות) והמניות שאינן סחירות השייכים לחברות הביטוח שבקבוצה (למעט נכסים כאמור הכלולים בתיק השקעות כנגד

פוליסות משתתפות ברווחים), כנסים פיננסיים זמינים למכירה (ראה ביאור 2(ז)4) לדוחות הכספיים).

להלן פירוט הסכומים שנזקפו להון עצמי (קרן הון) בשל ירידת ערך נכסים פיננסיים זמינים למכירה, לפי שיעור ירידת הערך ממועד רכישתם ועד לתאריך הד"ח ובהתאם לתקופת ההחזקה בהם.

השיקולים שעמדו בבסיס הקביעה כי ירידות ערך בשווי הון של נכסים פיננסיים זמינים למכירה נזקפו ישירות להון העצמי (ולא לרווח והפסד) הינם כדלקמן:

6.2 מכשירי חוב

באלפי ש"ח	עד 6 חודשים	6-9 חודשים	9-12 חודשים	מעל 12 חודשים	סה"כ
עד 20%	(5,085)	(185)	---	(6,465)	(11,735)
20% - 40%	---	---	---	(7,960)	(7,960)
מעל 40%	---	---	---	---	---
עליה	10,416	19,934	8,720	44,669	83,739
סה"כ	5,331	19,750	8,720	30,244	64,044

בכדי לבחון ירידת ערך של מכשירי חוב, החברה בחנה, בין היתר, את הגורמים הבאים:

- קשיים פיננסיים משמעותיים של המנפיק או של החייב;
  - הפרת חוזה כגון אי עמידה בתנאים או פיגור בתשלומי ריבית או קרן;
  - הענקת הקלה ללווה הנובעת בעיקרה מקשיים פיננסיים אשר לא הייתה נשקלת על ידי המלווה בנסיבות אחרות;
  - צפי כי הלווה יכנס להליך פשיטת רגל או לארגון מחדש פיננסי אחר;
  - היעלמות שוק פעיל לאותו נכס פיננסי כתוצאה מקשיים פיננסיים;
  - קיומה של ירידה הניתנת למדידה באומדן תזרימי המזומנים העתידיים מקבוצה של נכסים פיננסיים מאז ההכרה לראשונה בנכסים אלה, למרות שלא ניתן עדיין לשייך את הירידה לנכסים פיננסיים בודדים בתוך הקבוצה האמורה;
  - הפנייה להערת עסק חי, אם קיימת, בחוות דעת המבקרים של הלווה;
  - בחינת יחסים פיננסיים שונים של הלווה ובכלל זה, הון חוזר; שיעור תשואה על אג"ח; שיעור הון עצמי למאזן; שווי מזומנים; פירעונות צפויים של הלווה בשנתיים קרובות;
  - שווי ביטחונות/ערבויות, אם קיימים;
  - דירוג חיצוני של הלווה, אם קיים ובחינת עדכונים לעניין זה;
  - זהות בעלי השליטה של הלווה (תאגידים בבעלות ממשלתית סווגו ברמת סיכון נמוכה).
- הפחתות ערך מכשירי החוב בוצעו לאחר הליך בדיקה והתייעצות עם אגף ההשקעות של הקבוצה אשר מכיר ועוקב אחר הלווים באופן שוטף, תוך שקלול הגורמים דלעיל על פי מיטב שיקול הדעת.

6.3 מכשירים הוניים

באלפי ש"ח	עד 6 חודשים	6-9 חודשים	9-12 חודשים	מעל 12 חודשים	סה"כ
עד 20%	(227)	(53)	---	(556)	(836)
עליית ערך	2,202	539	4,851	48,887	56,479
סה"כ	1,975	486	4,851	48,330	55,643

ככלל, כל שינוי בשווי הוגן נזקף לקרן הון. העברת שינוי בשל ירידת ערך מקרן הון לרווח והפסד מתבצעת במקרים הבאים:

- ירידת ערך מעל 20%;
- ירידת ערך בין 10% ל- 20%, של ני"ע המוחזק מעל שנה;

6.4 סה"כ מכשירי חוב ומכשירים הוניים

ס"כ	מל 12 חודשים	9-12 חודשים	6-9 חודשים	עד 6 חודשים	באלפי ש"ח
(12,571)	(7,022)	---	(237)	(5,312)	עד 20%
(7,960)	(7,960)	---	---	---	20% - 40%
---	---	---	---	---	מעל 40%
140,218	93,556	13,571	20,473	12,618	עליית ערך
119,687	78,574	13,571	20,236	7,306	סה"כ
1,403	921	159	237)	86	בניכוי חלק המיעוט
121,090	79,495	13,730	20,473	7,392	סה"כ קרן הון

6.5 דיווח בדבר אומדנים חשבונאיים קריטיים

החברה מחזיקה, כהחזקה עיקרית, במנורה מבטחים ביטוח, בשומרה ביטוח שהינם מבטחים כהגדרתם בחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981. מנורה מבטחים ביטוח ושומרה ביטוח מחשבות את ההתחייבויות הביטוחיות שלהן בהתאם לכללי החשבונאות החלים על מבטח, בין היתר, על פי חישובים ואומדנים אקטואריים (ראה ביאור 2) (לדוחות הכספיים).

6.6 גילוי בדבר הערכות ליישום פרויקט אפקטיביות הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי

פרטים בדבר שלבי ההיערכות וההתקדמות של התאגיד ביישום הוראות פרויקט ה-ISOX:

בחודש דצמבר 2009 תוקנו תקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומידיים), התש"ל-1970, תוך הוספה של חובת הגשת דוח בדבר אפקטיביות הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי (להלן: "הפרויקט"), וזאת בתוקף החל מהדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2010.

עד למועד האמור, ומכוח הוראות מעבר בתקנות, נדרש גילוי בדבר ההיערכות וההתקדמות ביישום הפרויקט, כלהלן:

על רקע היות החברה חברת החזקות אשר מרבית פעילותה הינה באמצעות גופים מוסדיים בשליטתה ולאור העובדה כי על גופים אילו הוחלו, מכוח הנחיות המפקח, הוראות ה-404SOX, תחולת הפרויקט על החברה מעבר לפעילות המתבצעת בחברות הבנות, מתמקדת בעיקר בנושאים הבאים: תהליך איחוד הדוחות הכספיים ועריכתם ברמת הקבוצה; בקורות כלליות על מערכות המידע ברמת הקבוצה (IT General Controls); בקורות ברמת הארגון (Entity Level Controls), והחלת תהליכי בקרה על פעילויות עסקיות שיוניות (שאינן במסגרת הגופים המוסדיים), והכל כפוף למבחן המהותיות.

בהמשך לאמור, מונה מר ש. קומפל מנהל הכספים של החברה כאחראי ליישום הפרויקט. תכנית ההיערכות ליישום הפרויקט בחברה נסמך כאמור, בעיקרו, ובהקשרים הרלבנטיים על תכנית ליישום ה-404SOX בגופים המוסדיים (כמפורט להלן), זאת על רקע העובדה כי פעילות החברה מבוצעת ברובה המוחלט באמצעות אורגנים המשמשים בתפקידים מקבילים גם במנורה ביטוח, כחברה בת עיקרית, אשר איחוד הדוחות הכספיים נעשה באמצעותה.

תהליכי ה-SOX בגופים המוסדיים:

א. סעיף 302 לחוק ה-SOX

הגופים המוסדיים בקבוצה, בסיוע יועצים חיצוניים, קיימו את ההליך הנדרש על פי סעיף 302 לחוק "סרבנס אוקסלי", אשר כלל בחינה של תהליכי העבודה והבקורות הפנימיים. הנהלות הגופים המוסדיים בקבוצה, העריכו לתום התקופה המכוסה בדוח זה, את יעילות הבקורות והנהלים לגבי הגילוי שלהם. על בסיס הערכה זו, הסיקו מנכ"ל וסמנכ"ל הכספים של כל גוף מוסדי, כי לתום תקופה זו, הבקורות והנהלים לגבי הגילוי הינן יעילות על מנת לרשום, לעבד, לסכם ולדווח על המידע הנדרש לגלות בדוח השנתי בהתאם להוראות הדין והוראות הדיווח של המפקח על הביטוח ובמועד שנקבע בהוראות אלו.

בתקופת הדוח המסתיימת ביום 31 בדצמבר 2009 לא אירע כל שינוי בבקרה הפנימית של הגופים המוסדיים הנ"ל על דיווח כספי אשר השפיע באופן מהותי, או סביר שצפוי להשפיע באופן מהותי, על הבקרה הפנימית של אותם גופים על דיווח כספי.

ב. סעיף 404 לחוק ה-SOX

על פי חוזר המפקח בדבר "אחריות ההנהלה על בקרה פנימית על דיווח כספי" אשר עודכן בחודש יוני 2009, על הנהלת הגופים המוסדיים לצרף לדוחות הכספיים (החל מהדוח הכספי לשנת 2010) הצהרת הנהלה באשר לאחריותה על הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי. בנוסף, על הגוף המוסדי לצרף חוות דעת של רואה החשבון המבקר לגבי הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי. נוסח הצהרת ההנהלה ונוסח חוות דעת המבקר טרם הופצו על ידי המפקח.

לצורך יישום הוראות החוזר, התקשרה הקבוצה עם משרד יעוץ חיצוני שילווה אותה בתהליך. בנוסף, הוקמו ועדות היגוי בראשות גורמי הנהלה בכירים של הגופים המוסדיים בקבוצה, לפי העניין. מונה צוות יעודי לריכוז הפרויקט וננקטו, בין היתר, הפעולות הבאות:

הגופים המוסדיים בחרו את מודל הבקרה הפנימית COSO לצורך הערכת הבקרה הפנימית. זוהו חשבונות ותהליכים עסקיים מהותיים וזוהו היחידות המהותיות, בוצע ואומת התיעוד של תהליכים אילו אשר כולל תיאור התהליך, ניתוח הסיכונים והבקורות הרלבנטיות לדיווח הכספי והערכת הבקורות.

נכון למועד פרסום הדוח הכספי, הקבוצה סיימה את שלב תיעוד ואימות התהליכים. רואה החשבון המבקר של הקבוצה נתן אישור באשר להשלמת התיעוד ואימות התיעוד כאמור על ידי הגופים המוסדיים בקבוצה.

6.7 גילוי בדבר התקדמות ההיערכות ליישום דירקטיבת Solvency II

מנורה ביטוח ושומרה (חברות בנות של החברה) החלו להיערך ליישום תקן אירופאי - Solvency II - אשר חל על חברות ביטוח ונועד להסדרת תחום ניהול הסיכונים וחשוב דרישת הון המבטאת בצורה טובה יותר את מכלול הסיכונים שנוטלת על עצמה חברת ביטוח.

התקן מתוכנן להיכנס לתוקף בשנת 2012 וכך לאפשר לחברות הביטוח תקופת זמן של 3 שנים להיערך ליישומו המלא. מנורה ביטוח ושומרה נקטו בצעדים הבאים כחלק מהיערכות כוללת ליישום דירקטיבת Solvency II:

1. מונו ועדות דירקטוריון לשמש כוועדת פיקוח על תהליך היישום של Solvency II.
2. מונו "צוותי מפתח" בראשות חבר הנהלה. תפקידו של צוות המפתח הוא ללמוד וליישם את הדרישות הכמותיות לחישוב הון מותאם סיכון ע"פ הגישה הסטנדרטית המפורטת במסמך QIS4 שפרסמה הוועדה האירופאית המטפלת ביישום דירקטיבת Solvency II באירופה. צוות המפתח סיים עבודתו בחודש ספטמבר 2009.
3. אושרה תכנית עבודה רב שנתית ליישום Solvency II, כולל לר"ז ומסגרת תקציב משוערת שהוגשה ע"י מנהל הסיכונים.

4. צוות המפתח למד את הפרקים הרלוונטיים לבניית המאזן הכלכלי ולחישוב ה-SCR (דרישת הון סולוונטית לפי הגישה הסטנדרטית).
5. על פי תכנית העבודה הוגש למפקח שאלון QIS4, בחודש ספטמבר 2009.
6. נבחנות אלטרנטיבות שונות להקמת תשתית מיכונית שתתמוך הן בחישוב דרישות הון והן בשילוב של פרקטיקות מקובלות לניהול ובקרת סיכונים (בהקשר של הון מותאם סיכון).
7. הקבוצה החלה לבצע סקר פערים בין מערכות המחשב הקיימות לבין הדרישות המיכוניות של סולוונסי 2, באמצעות משרד יועצים חיצוני. בכוונת הקבוצה להתחיל בהתאמת מערכות המחשב לעמידה בדרישות סולוונסי 2 במהלך הרבעון השני של 2010.

7. גילוי יעודי למחזיקי אגרות חוב

7.1 פרטים בדבר תעודות התחייבות של התאגיד

ביום 15 ליולי 2007 גייסה החברה סך של 550 מיליוני ש"ח בדרך של הנפקה פרטית של אגרות חוב (סדרה א') למשקיעים מוסדיים, רשומות על שם, בנות 1 ש"ח ע.ג. כל אחת (להלן: "אגרות החוב"). אגרות החוב נרשמו למסחר בבורסה על פי תשקיף מדף (אשר כלל את רישומם למסחר של אגרות החוב) מתאריך 27 בפברואר 2008 (להלן: "תשקיף החברה").

אגרות החוב נושאות ריבית שנתית בשיעור של 4.28% אשר תשולם פעם בשנה, ביום 14 ליולי של כל אחת מהשנים 2008 ועד 2019. קרן אגרות החוב תיפרע בתשעה תשלומים שנתיים שווים ב- 14 ליולי בכל אחת מהשנים 2011 ועד 2019 (ועד בכלל).

קרן אגרות החוב והריבית צמודות למדד המחירים לצרכן כך שאם יתברר, במועד הפירעון של תשלום כלשהו על חשבון הקרן ו/או הריבית, כי מדד התשלום עלה לעומת המדד היסודי, תשלם החברה אותו תשלום של קרן ו/או ריבית, כשהוא מוגדל באופן יחסי לשיעור העלייה של מדד התשלום לעומת המדד היסודי, אם מדד התשלום יהיה נמוך מהמדד היסודי, לא יוקטן תשלום הקרן ו/או הריבית האמור עקב ירידת המדד הנ"ל ומדד התשלום יהיה המדד היסודי.

לצורך העניין, מדד התשלום הינו המדד הידוע ביום התשלום של תשלום כלשהו על חשבון קרן ו/או ריבית והמדד היסודי הינו המדד שפורסם בגין חודש מאי 2007, דהיינו המדד שפורסם ביום 15 ביוני 2007.

הסדרה ומועד ההנפקה	אגרת חוב (סדרה א') הונפקו ביום 15 ליולי 2007 ונרשמו למסחר על פי תשקיף מיום 27 בפברואר 2008
השווי הנקוב במועד ההנפקה בש"ח	550,000 אלפי ש"ח
השווי הנקוב ליום 31 בדצמבר 2009	550,000 אלפי ש"ח
השווי הנקוב ליום 31 בדצמבר 2009, מוערך לפי תנאי ההצמדה	611,779 אלפי ש"ח
הריבית שנצברה עד ליום 31 בדצמבר 2009 באלפי ש"ח	12,195 אלפי ש"ח
שווי הוגן כפי שנרשם בדוחות הכספיים	610,260 אלפי ש"ח
רישום למסחר ושווי בורסאי באלפי ש"ח	646,855 אלפי ש"ח
סוג ריבית ושיעור הריבית	קבועה; 4.28%
מועדי תשלום הקרן	תשעה תשלומים שווים, ביום 14 ביולי של כל אחת מהשנים 2011 עד 2019 (כולל).
מועדי תשלום הריבית	אחת לשנה ביום 14 ביולי, בכל אחת מהשנים 2008 עד 2019 (כולל).
בסיס ההצמדה ותנאיה	קרן אגרות החוב והריבית בגינה תהיינה צמודות למדד המחירים לצרכן.
זכות תאגיד לבצע פדיון מוקדם או המרה כפויה	קיימת זכות לפדיון מוקדם, אם יוחלט על ידי הבורסה על מחיקת הרישום מהמסחר של אגרות החוב, מפני ששווי החזקות הציבור באגרות החוב פחת מהסכום שנקבע בהנחיות הבורסה בדבר מחיקה מהמסחר.

לאחר תקופת המאזן לא חלו אירועים ושינויים משמעותיים ביחס לתעודות ההתחייבות.

7.2 הנאמן ושטר הנאמנות

הנאמן לאגרות החוב הינו אורורה פידליטי חברה לנאמנויות בע"מ אשר הינה חברה מוגבלת במניות ומטרתה העיקרית הינה עיסוק בנאמנויות (להלן: "הנאמן"). האחראים מטעם הנאמן על אגרות החוב של החברה הינם גברת איריס לוי, מנכ"ל ור"ח מיטל בן יוסף.

להלן פרטי ההתקשרות עם הנאמן: מרכז עזריאלי 1 תל אביב 60721, טלפון 03-6005946, פקס 03-6120675, דוא"ל ishlevin@aurorafidelity.com ו-meitalr@aurorafidelity.com.

עיקרי שטר הנאמנות אשר נחתם בין החברה לבין הנאמן בתאריך 15 ביולי 2007 מופיעים בתשקיף החברה, ונוסחו המלא של שטר הנאמנות מצוי במשרדה הרשום של החברה וניתן לעניין בו, בתיאום מראש, בכל יום עסקים בשעות העבודה הרגילות.

למיטב ידיעת החברה, עד למועד דוח זה, היא עומדת בכל הוראות שטר הנאמנות, לא התקיימו התנאים המקימים עילה להעמדת אגרות חוב לפירעון מיידי והחברה לא קיבלה הודעות כלשהן מהנאמן בדבר אי עמידתה בתנאי שטר הנאמנות בקשר עם העמדת אגרות החוב לפירעון מיידי. כמו כן, לא התקבלו בקשות מהנאמן לכינוס אסיפות מחזיקי אגרות חוב או לביצוע פעולות שונות בקשר עם אגרות החוב.

7.3 דירוג אגרות החוב

בחודש יולי 2007, עם הנפקת אגרות החוב למשקיעים המוסדיים, דירגה מידרוג את אגרות החוב בדירוג של Aa2. לפרטים בדבר דוח מדרוג מחודש יולי 2007 ראו פרק 4 לתשקיף החברה.

בחודש נובמבר 2008 דירגה מידרוג את אגרות החוב בדירוג של Aa2 עם הצבת אופק שלילי. לפרטים אודות דוח מידרוג מחודש נובמבר 2008 ראו דיווח מיידי של החברה מיום 30 בנובמבר 2008. נכון למועד דוח זה, לחברה לא ידוע על כוונת מידרוג לבחון את שינוי הדירוג הקיים לאגרות החוב.

הדירקטוריון מביע תודתו להנהלת החברה, למנהליה ועובדיה על עבודתם ותרומתם.

מנחם גורביץ'
חבר דירקטוריון ומנהל כללי

גדליה דורון
י"ר דירקטוריון

תל אביב, 25 במרס 2010

מנורה מבטחים החזקות בע"מ

דוחות כספיים מאוחדים

ליום 31 בדצמבר, 2009

מנורה מבטחים החזקות בע"מ

דוחות כספיים מאוחדים ליום 31 בדצמבר, 2009

תוכן העניינים

<u>עמוד</u>	
2	דוח רואה החשבון המבקר
3 - 4	מאזנים מאוחדים
5	דוחות מאוחדים על רווח והפסד
6	דוחות מאוחדים על הרווח הכולל
7 - 9	דוחות מאוחדים על השינויים בהון
10 - 13	דוחות מאוחדים על תזרימי המזומנים
14 – 196	באורים לדוחות הכספיים המאוחדים
197 - 201	נספחים לדוחות הכספיים המאוחדים

דוח רואי החשבון המבקרים

לבעלי המניות של מנורה מבטחים החזקות בע"מ

ביקרנו את המאזנים המאוחדים המצורפים של מנורה מבטחים החזקות בע"מ (להלן - החברה) לימים 31 בדצמבר, 2009, ו-1 בינואר, 2008 ואת הדוחות המאוחדים על רווח והפסד, הדוחות המאוחדים על הרווח הכולל, הדוחות המאוחדים על השינויים בהון והדוחות המאוחדים על תזרימי המזומנים לכל אחת משלוש השנים שהאחרונה שבהן הסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2009. דוחות כספיים אלה הינם באחריות הדירקטוריון והנהלה של החברה. אחריותנו היא לחוות דעה על דוחות כספיים אלה בהתבסס על ביקורתנו.

לא ביקרנו את הדוחות הכספיים של מסלולי קופות גמל מבטיחות תשואה אשר נכסיהם הכלולים באיחוד מהווים כ-1.43% וכ-1.72% מכלל הנכסים המאוחדים לימים 31 בדצמבר, 2009 ו-2008, בהתאמה, והכנסותיהן הכלולות באיחוד מהוות כ-0.47% וכ-1.62% מכלל ההכנסות המאוחדות לשנים שהסתיימו בימים 31 בדצמבר, 2009 ו-2008, בהתאמה. כמו כן, לא ביקרנו את הדוחות הכספיים של חברה מאוחדת אשר נכסיה הכלולים באיחוד אינם מהותיים לכלל הנכסים המאוחדים לימים 31 בדצמבר 2009 ו-2008, והכנסותיה הכלולות באיחוד לשנים שהסתיימו באותם תאריכים אינן מהותיות. וכן, לא ביקרנו את הדוחות הכספיים של חברות המוצגות על בסיס השווי המאזני, אשר ההשקעה בהן הסתכמה לסך של 2,409 אלפי ש"ח, 6,327 אלפי ש"ח ו-5,354 אלפי ש"ח לימים 31 בדצמבר 2009 ו-2008, ו-1 בינואר, 2008, בהתאמה, ואשר חלקה של החברה ברווחי (הפסדי) החברות הנ"ל הסתכם לסך של (5,439) אלפי ש"ח, 14,984 אלפי ש"ח ו-1,801 אלפי ש"ח לשנים שהסתיימו בימים 31 בדצמבר, 2009, 2008 ו-2007, בהתאמה. הדוחות הכספיים של אותן חברות בוקרו על ידי רואי חשבון אחרים שדוחותיהם הומצאו לנו וחוות דעתנו, ככל שהיא מתייחסת לסכומים שנכללו בגין אותן חברות ומסלולי קופות גמל מבטיחות תשואה, מבוססת על דוחות רואי החשבון האחרים.

ערכנו את ביקורתנו בהתאם לתקני ביקורת מקובלים בישראל, לרבות תקנים שנקבעו בתקנות רואי חשבון (דרך פעולתו של רואה חשבון), התשל"ג-1973. על פי תקנים אלה נדרש מאתנו לתכנן את הביקורת ולבצע במטרה להשיג מידה סבירה של ביטחון שאין בדוחות הכספיים הצגה מוטעית מהותית. ביקורת כוללת בדיקה מדגמית של ראיות התומכות בסכומים ובמידע שבדוחות הכספיים. ביקורת כוללת גם בחינה של כללי החשבונאות שיושמו ושל האומדנים המשמעותיים שנעשו על-ידי הדירקטוריון והנהלה של החברה וכן הערכת נאותות ההצגה בדוחות הכספיים בכללותה. אנו סבורים שביקורתנו ודוחות רואי החשבון האחרים מספקים בסיס נאות לחוות דעתנו.

לדעתנו, בהתבסס על ביקורתנו ועל הדוחות של רואי חשבון אחרים, הדוחות הכספיים המאוחדים הנ"ל משקפים באופן נאות מכל הבחינות המהותיות, את המצב הכספי המאוחד לימים 31 בדצמבר, 2009, ו-1 בינואר, 2008 ואת תוצאות הפעולות המאוחדות, השינויים בהון ותזרימי המזומנים המאוחדים לכל אחת משלוש השנים שהאחרונה שבהן הסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2009, בהתאם לתקני דיווח כספי בינלאומיים (International Financial Reporting Standards) ובהתאם לדרישות הגילוי שנקבעו על ידי המפקח על הביטוח בהתאם לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981.

כמו כן, לדעתנו, הדוחות הכספיים הנ"ל ערוכים בהתאם להוראות תקנות ניירות ערך (דוחות כספיים שנתיים), התש"ע-2010, עד כמה שתקנות אלו חלות על חברות ביטוח.

מבלי לסייג את חוות דעתנו הנ"ל, הננו מפנים את תשומת הלב לאמור בבאור 2(כו) בדבר התאמה למפרע בדרך של הצגה מחדש (Restatement) של הדוחות המאוחדים על המצב הכספי לימים 31 בדצמבר, 2008 ו-1 בינואר, 2008 ושל הדוחות המאוחדים על השינויים בהון ליום 1 בינואר, 2007 על מנת לשקף בהם תיקון טעות בזקיפת תשואה למבוטחים בחלק מפוליסות ביטוח חיים משתתפות ברווחי השקעות.

מבלי לסייג את חוות דעתנו, הננו מפנים את תשומת הלב לאמור בבאור 37(א) לדוחות הכספיים המאוחדים בדבר חשיפה לתובענות ייצוגיות ולאישור תובענות כייצוגיות.

נכסים

ליום 1 בינואר	ליום 31 בדצמבר		באור	
	2008	2009		
	אלפי ש"ח			
נכסים בלתי מוחשיים	1,022,726	1,047,593	5	
נכסי מסים נדחים, נטו	3,841	5,868	21	
הוצאות רכישה נדחות	780,333	812,536	6	
רכוש קבוע, נטו	181,561	184,068	7	
השקעות בחברות כלולות	5,354	5,809	8	
נדל"ן להשקעה	100,694	127,196	9	
נכסי ביטוח משנה	769,665	1,045,732	16	
נכסי מסים שוטפים	(*) 66,896	172,952	21	
חייבים ויתרות חובה	122,723	116,270	10	
פרמיות לגבייה	519,102	527,698	11	
השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה	8,951,981	9,941,600	12	
השקעות פיננסיות אחרות:			13	
נכסי חוב סחירים	2,108,710	3,762,098		
נכסי חוב שאינם סחירים	4,609,632	8,866,223		
מניות	247,115	264,778		
אחרות	186,708	388,535		
סך כל השקעות פיננסיות אחרות	7,152,165	13,281,634		
מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה	321,259	105,295	14א'	
מזומנים ושווי מזומנים אחרים	324,334	530,440	14א	
נכסים המיועדים למימוש	5,139	-		
סך כל הנכסים	20,327,773	27,904,691		
סך כל הנכסים עבור חוזים תלויי תשואה	9,412,331	10,169,178	12	

(*) הוצג מחדש - ראה באור 2(כו).

הבאורים המצורפים מהווים חלק בלתי נפרד מהדוחות הכספיים המאוחדים.

הון והתחייבויות

ליום 1 בינואר 2008	ליום 31 בדצמבר 2008	2009	באור	
	אלפי ש"ח			
			15	הון:
97,732	99,429	99,429		הון מניות
292,474	332,985	332,985		פרמיה על מניות
63,991	(104,214)	171,451		קרנות הון
(* 1,175,089)	(* 943,305)	1,346,103		עודפים
1,629,286	1,271,505	1,949,968		סך כל ההון המיוחס לבעלי המניות של החברה
(* 42,203)	510	682		זכויות המיעוט
1,671,489	1,272,015	1,950,650		סך כל ההון
				התחייבויות:
7,575,267	12,025,038	12,925,047	16,18,19	התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה
(* 8,633,001)	(* 7,107,526)	10,238,194	17,19	התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה
158,531	8,808	161,441	21	התחייבויות בגין מסים נדחים, נטו
73,677	86,611	103,074	22	התחייבות בשל הטבות לעובדים, נטו
12,095	8,627	18,602	21	התחייבויות בגין מסים שוטפים
(* 807,187)	(* 864,501)	994,309	23	זכאים ויתרות זכות
1,396,526	1,613,488	1,513,374	24	התחייבויות פיננסיות
18,656,284	21,714,599	25,954,041		סך כל ההתחייבויות
20,327,773	22,986,614	27,904,691		סך כל ההון וההתחייבויות

(*) הוצג מחדש - ראה באור 2(כו).

הבאורים המצורפים מהווים חלק בלתי נפרד מהדוחות הכספיים המאוחדים.

שי קומפל מנהל כספים	מנחם גורביץ מנהל כללי	גדליה דורון יו"ר הדירקטוריון	25 במרס, 2010 תאריך אישור הדוחות הכספיים

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר				
2007 (*)	2008	2009	אלפי ש"ח [למעט נתוני רווח נקי (הפסד) למניה]	
			באור	
3,379,220	3,895,779	4,069,594		פרמיות שהורווחו ברוטו
508,278	603,552	731,721		פרמיות שהורווחו על-ידי מבטחי משנה
2,870,942	3,292,227	3,337,873	25	פרמיות שהורווחו בשייר
1,040,698	(1,478,369)	4,112,369	26	רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון
387,366	398,151	457,703	27	הכנסות מדמי ניהול
94,305	135,474	178,421	28	הכנסות מעמלות
4,393,311	2,347,483	8,086,366		סך כל ההכנסות
3,205,386	1,665,232	6,460,993		תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה ברוטו
(352,835)	(446,224)	(499,509)		חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח
2,852,551	1,219,008	5,961,484	29	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר
743,948	861,284	897,820	30	עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות
306,478	377,795	459,542	31	הוצאות הנהלה וכלליות
22,024	61,375	31,873	5	הפחתת נכסים בלתי מוחשיים
83,854	143,972	140,076	33	הוצאות מימון
4,008,855	2,663,434	7,490,795		סך כל ההוצאות
1,801	16,370	(1,808)	8	חלק ברווחי (הפסדי) חברות כלולות, נטו
386,257	(299,581)	593,763		רווח (הפסד) לפני מסים על ההכנסה
138,657	(67,451)	190,793	21	מסים על ההכנסה (הטבת מס)
247,600	(232,130)	402,970		רווח נקי (הפסד) לשנה
240,868	(231,784)	402,798		מיוחס ל:
6,732	(346)	172		בעלי המניות של החברה
247,600	(232,130)	402,970		זכויות המיעוט
				רווח נקי (הפסד) לשנה
3.91	(3.73)	6.37	34	רווח נקי (הפסד) למניה המיוחס לבעלי המניות של החברה (בש"ח)

(*) אינו כולל את תוצאות הפעולות של שומרה חברה לביטוח בע"מ - ראה באור 1(ב).

הבאורים המצורפים מהווים חלק בלתי נפרד מהדוחות הכספיים המאוחדים.

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
2007 (*)	2008	2009	
אלפי ש"ח			
247,600	(232,130)	402,970	רווח (הפסד) לשנה
			רווח (הפסד) כולל אחר:
148	114	594	התאמות הנובעות מתרגום דוחות כספיים של פעילויות חוץ
(958)	(476,683)	473,273	שינוי נטו בשווי ההוגן של נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה שנזקף לקרנות הון
(35,204)	69,827	(78,219)	רווחים והפסדים נטו מממוש של נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה שהועברו לדוח רווח והפסד
18,467	142,887	17,693	הפסד מירידת ערך של נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד
6,512	93,028	(143,764)	הטבת מס (מסים על ההכנסה) המתייחסים לרכיבים של רווח (הפסד) כולל אחר
(11,035)	(170,827)	269,577	רווח (הפסד) כולל אחר לשנה, נטו
236,565	(402,957)	672,547	סך-הכל רווח (הפסד) כולל
230,175	(400,546)	672,375	מיוחס ל:
6,390	(2,411)	172	בעלי המניות של החברה
236,565	(402,957)	672,547	זכויות מיעוט

(*) אינו כולל את תוצאות הפעולות של שומרה חברה לביטוח בע"מ - ראה באור 1(ב)1.

מיוחס לבעלי מניות החברה								
הון מניות	פרמיה על מניות	קרן הון בגין עסקת תשלום מבוסס מניות	קרן הון בגין נכסים פיננסיים זמינים למכירה	קרנות הון אחרות	יתרת עודפים	סה"כ	זכויות מיעוט	סה"כ הון
אלפי ש"ח								
99,429	332,985	29,724	(147,893)	13,955	(* 943,305)	1,271,505	510	1,272,015
-	-	-	268,983	594	402,798	672,375	172	672,547
-	-	6,088	-	-	-	6,088	-	6,088
99,429	332,985	35,812	121,090	14,549	1,346,103	1,949,968	682	1,950,650

יתרה ליום 1 בינואר, 2009

סך-כל רווח כולל

עלות תשלום מבוסס מניות

יתרה ליום 31 בדצמבר, 2009

(* הוצג מחדש – ראה באור 2(כו).

הבאורים המצורפים מהווים חלק בלתי נפרד מהדוחות הכספיים המאוחדים.

מיוחס לבעלי מניות החברה								
הון מניות	פרמיה על מניות	קרן הון בגין עסקת תשלום מבוסס מניות	קרן הון בגין נכסים פיננסיים זמינים למכירה	קרנות הון אחרות	יתרת עודפים	סה"כ	זכויות מיעוט	סה"כ הון
97,732	292,474	29,167	20,983	13,841	(* 1,175,089	1,629,286	(* 42,203	1,671,489
-	-	-	(168,876)	114	(231,784)	(400,546)	(2,411)	(402,957)
1,697	40,511	-	-	-	-	42,208	-	42,208
-	-	-	-	-	-	-	(* (39,841)	(39,841)
-	-	-	-	-	-	-	480	480
-	-	557	-	-	-	557	79	636
99,429	332,985	29,724	(147,893)	13,955	943,305	1,271,505	510	1,272,015

יתרה ליום 1 בינואר, 2008

סך-הכל רווח (הפסד) כולל

הנפקת מניות

רכישת זכויות מיעוט

הנפקת הון למיעוט בחברה מאוחדת

עלות תשלום מבוסס מניות

יתרה ליום 31 בדצמבר, 2008

יתרה ליום 1 בינואר, 2008

סך-הכל רווח (הפסד) כולל

הנפקת מניות

רכישת זכויות מיעוט

הנפקת הון למיעוט בחברה מאוחדת

עלות תשלום מבוסס מניות

יתרה ליום 31 בדצמבר, 2008

(* הוצג מחדש – ראה באור 2(כו)).

הבאורים המצורפים מהווים חלק בלתי נפרד מהדוחות הכספיים המאוחדים.

מיוחס לבעלי מניות החברה								
הון מניות	פרמיה על מניות	קרן הון בגין עסקת תשלום מבוסס מניות	קרן הון בגין נכסים פיננסיים זמינים למכירה	קרנות הון אחרות	יתרת עודפים	סה"כ	זכויות מיעוט	סה"כ הון
אלפי ש"ח								
97,732	292,474	27,586	31,824	13,693	(1,128,110)*	1,591,419	40,350*	1,631,769
-	-	-	(10,841)	148	240,868	230,175	6,390	236,565
-	-	1,581	-	-	-	1,581	50	1,631
-	-	-	-	-	(193,889)	(193,889)	-	(193,889)
-	-	-	-	-	-	-	(4,587)	(4,587)
97,732	292,474	29,167	20,983	13,841	1,175,089	1,629,286	42,203	1,671,489
יתרה ליום 1 בינואר, 2007								
סך-הכל רווח (הפסד) כולל								
עלות תשלום מבוסס מניות								
דיבידנד								
דיבידנד למיעוט								
יתרה ליום 31 בדצמבר, 2007								

(* הוצג מחדש – ראה באור 2(כו)).

הבאורים המצורפים מהווים חלק בלתי נפרד מהדוחות הכספיים המאוחדים.

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			נספח	
2007	2008	2009		
אלפי ש"ח				
(107,902)	364,850	(135,519)	(א)	תזרימי מזומנים מפעילות שוטפת
-	(6)	-		תזרימי מזומנים מפעילות השקעה
				השקעה בחברות כלולות
(97,074)	(21,910)	-	(ד)	מזומנים שנגרעו בשל רכישתן של חברות מאוחדות שאוחדו לראשונה
-	48,855	-	(ה)	מזומנים שנוספו בשל רכישת מסלולי קופות גמל מבטיחות תשואה שאוחדו לראשונה
(34,229)	(36,768)	(24,990)		רכישות רכוש קבוע
(49,656)	(62,779)	(62,935)		השקעה בנכסים בלתי מוחשיים
				השקעה (מימוש השקעה) בהשקעות פיננסיות על-ידי חברות הקבוצה שאינן
(29,982)	(72,687)	13,876		חברות ביטוח, נטו
(25,418)	(60,993)	(1,156)		הלוואות לחברות מוחזקות שניתנו
-	14,824	-		דיבידנד שהתקבל מחברה מוחזקת
2,278	1,909	2,751		תמורה ממימוש רכוש קבוע
274	-	-		תמורה ממימוש השקעות בחברות מוחזקות
-	4,773	-		תמורה ממימוש נכסים בלתי מוחשיים
(233,807)	(184,782)	(72,454)		מזומנים נטו ששימשו לפעילות השקעה
829,502	255,692	-		תזרימי מזומנים מפעילות מימון
(17,785)	(91,696)	(155,621)		קבלת התחייבויות פיננסיות
(198,476)	-	-		פירעון התחייבויות פיננסיות
				דיבידנד ששולם
613,241	163,996	(155,621)		מזומנים נטו שנבעו מפעילות (ששימשו לפעילות) מימון
4,970	7,328	2,344		השפעת תנודות בשער החליפין על יתרות מזומנים ושווי מזומנים
276,502	351,392	(361,250)		עליה (ירידה) במזומנים ושווי מזומנים
369,091	645,593	996,985	(ב)	יתרת מזומנים ושווי מזומנים לתחילת השנה
645,593	996,985	635,735	(ג)	יתרת מזומנים ושווי מזומנים לסוף השנה

הבאורים המצורפים מהווים חלק בלתי נפרד מהדוחות הכספיים המאוחדים.

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2007	2008	2009
אלפי ש"ח		

(א) תזרימי מזומנים מפעילות שוטפת *

247,600	(232,130)	402,970	רווח נקי (הפסד) לשנה
			התאמות לסעיפי רווח והפסד:
(1,801)	(16,370)	1,808	חלק החברה בהפסדי (רווחי) חברות כלולות, נטו
(289,202)	2,196,221	(2,941,116)	הפסדים (רווחים) נטו מהשקעות פיננסיות עבור חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה
(59,856)	316,258	(322,207)	הפסדים (רווחים) נטו מהשקעות פיננסיות אחרות:
(435,419)	(888,540)	(695,222)	נכסי חוב סחירים
(4,327)	105,387	(56,127)	נכסי חוב שאינם סחירים
(89,027)	(30,522)	(55,743)	מניות
			אחרות
(588,629)	(497,417)	(1,129,299)	
70,142	158,136	126,653	הוצאות מימון בגין התחייבויות פיננסיות
(226)	74	(195)	הפסד (רווח) ממימוש:
(25)	79	-	רכוש קבוע
			נכסים בלתי מוחשיים
(12,900)	(5,969)	(16,091)	עליית ערך נדל"ן להשקעה
-	32,409	-	ירידת ערך בגין נכסים בלתי מוחשיים
			פחת והפחתות:
21,366	27,245	27,467	רכוש קבוע
45,394	62,034	70,227	נכסים בלתי מוחשיים

(* תזרימי המזומנים מפעילות שוטפת כוללים רכישות ומכירות נטו של השקעות פיננסיות הנובעים מהפעילות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה).

הבאורים המצורפים מהווים חלק בלתי נפרד מהדוחות הכספיים המאוחדים.

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
2007	2008	2009	
אלפי ש"ח			
(א) תזרימי מזומנים מפעילות שוטפת (*) (המשך)			
864,942	(1,525,475)	3,130,668	שינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה
874,859	647,086	900,009	שינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה
2,363	3,473	2,630	עסקאות תשלום מבוסס מניות
(54,739)	(57,088)	(218,979)	שינוי בנכסי ביטוח משנה
5,907	(21,490)	(10,713)	שינוי בהוצאות רכישה נדחות
138,657	(67,451)	190,793	מסים על ההכנסה (הטבת מס)
שינויים בסעיפים מאזניים אחרים:			
השקעות פיננסיות עבור חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה:			
(1,323,077)	(821,676)	(325,621)	רכישות, נטו של השקעות פיננסיות
השקעות פיננסיות ונדל"ן להשקעה אחר:			
(7,506)	(597)	(3,845)	רכישת נדל"ן להשקעה
(649,689)	(237,497)	(1,360,380)	רכישות, נטו של השקעות פיננסיות
(58,724)	(21,085)	12,489	פרמיות לגבייה
20,823	6,381	(17,338)	חייבים ויתרות חובה
101,724	41,906	140,144	זכאים ויתרות זכות
4,094	12,934	16,463	התחייבויות בשל הטבות לעובדים, נטו
(836,247)	(84,137)	(1,404,226)	סך ההתאמות הדרושות להצגת תזרימי מזומנים מפעילות שוטפת
מזומנים ששולמו והתקבלו במהלך השנה עבור:			
(44,234)	(115,042)	(84,761)	ריבית ששולמה
560,908	826,862	964,144	ריבית שהתקבלה
(158,757)	(148,308)	(112,608)	מסים ששולמו, נטו
122,828	117,605	98,962	דיבידנד שהתקבל
480,745	681,117	865,737	
(107,902)	364,850	(135,519)	סך הכל תזרימי מזומנים מפעילות שוטפת

(*) תזרימי המזומנים מפעילות שוטפת כוללים רכישות ומכירות נטו של השקעות פיננסיות הנובעים מהפעילות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה.

הבאורים המצורפים מהווים חלק בלתי נפרד מהדוחות הכספיים המאוחדים.

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2007	2008	2009
אלפי ש"ח		

			(ב) <u>מזומנים ושווי מזומנים לתחילת השנה</u>
258,052	321,259	425,016	מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה
111,039	324,334	571,969	מזומנים ושווי מזומנים אחרים
369,091	645,593	996,985	יתרת מזומנים ושווי מזומנים לתחילת השנה
			(ג) <u>מזומנים ושווי מזומנים לסוף השנה</u>
321,259	425,016	105,295	מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה
324,334	571,969	530,440	מזומנים ושווי מזומנים אחרים
645,593	996,985	635,735	יתרת מזומנים ושווי מזומנים לסוף השנה
			(ד) <u>מזומנים שנגרעו בשל רכישתן של חברות מאוחדות שאוחדו לראשונה</u>
(5,960)	(24,932)	-	נכסים בלתי מוחשיים
(3,792)	-	-	נכסי מסים נדחים, נטו
(31,840)	-	-	הוצאות רכישה נדחות
(23,524)	-	-	רכוש קבוע
(10,719)	-	-	נדל"ן להשקעה
(49,728)	-	-	נכסי ביטוח משנה
(58,819)	-	-	פרמיה לגביה
(447,553)	-	-	השקעות פיננסיות
(5,139)	-	-	נכסים מיועדים למימוש
562,867	-	-	התחייבויות בגין חוזי ביטוח
4,596	-	-	התחייבויות פיננסיות
66,174	1,699	-	זכאים ויתרות זכות
(10,478)	(28)	-	חייבים ויתרות חובה
-	480	-	זכויות מיעוט
(83,159)	871	-	עודף עלות הרכישה על ההון
(97,074)	(21,910)	-	
			(ה) <u>מזומנים שנוספו בשל רכישת מסלולי קופות גמל מבטיחות תשואה שאוחדו לראשונה</u>
-	209	-	מוניטין שנוצר ברכישה
-	(33,209)	-	נכסים בלתי מוחשיים
-	(269)	-	חייבים ויתרות חובה
-	(110,175)	-	נכסי חוב סחירים
-	(3,631,385)	-	נכסי חוב שאינם סחירים
-	20,999	-	זכאים ויתרות זכות
-	3,802,685	-	התחייבות בגין חוזי השקעה שאינם תלויי תשואה
-	48,855	-	
			(ו) <u>פעילות מהותית שלא במזומן</u>
-	39,841	-	רכישת חלק המיעוט תמורת הנפקת מניות (*)

(*) הוצג מחדש - ראה באור 2(כו).

הבאורים המצורפים מהווים חלק בלתי נפרד מהדוחות הכספיים המאוחדים.

באור 1: - כללי

א. תיאור החברה

מנורה מבטחים החזקות בע"מ (להלן - החברה) הינה חברה ציבורית אשר מניותיה רשומות למסחר בבורסה לניירות ערך בתל אביב. החברה פועלת באמצעות חברות בשליטתה בכל ענפי הביטוח העיקריים ובכללם ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח (ביטוח חיים ובריאות, פנסיה וגמל לרבות קרן השתלמות) וביטוח כללי. בנוסף פועלת החברה באמצעות חברות בשליטתה בפעילות בתחום שוק ההון והפיננסים ובכלל זה בניהול קרנות נאמנות, ניהול תיקי השקעות וחיתום. לחברה גם השקעות בנדל"ן בחו"ל באמצעות חברה בשליטתה.

החברה הינה תושבת ישראל, אשר נתאגדה בישראל וכתובתה הרשמית הינה אלנבי 115, תל-אביב יפו.

ב. צירופי עסקים בתקופת הדוח

- (1) בחודש דצמבר 2007 רכשה חברה מאוחדת - מנורה מבטחים ביטוח בע"מ (להלן - מנורה ביטוח), את מלוא השליטה בשומרה חברה לביטוח בע"מ (להלן - שומרה ביטוח). לפיכך, תוצאות פעולותיה של שומרה ביטוח נכללו בדוחות הכספיים המאוחדים, החל מיום 1 בינואר, 2008.
- (2) בחודש מרס, 2008 רכשה חברה מאוחדת - מנורה מבטחים גמל בע"מ (להלן - מבטחים גמל) את מכלול הזכויות והתחייבויות של קופת הגמל "יתר" קופת גמל לתגמולים.
- (3) בחודש ספטמבר, 2008 רכשה חברה מאוחדת - מנורה מבטחים פיננסים בע"מ (להלן - מנורה פיננסים) 60% מזכויות ההצבעה של מנורה מבטחים והסדרות המהנדסים חברה לניהול קופות גמל בע"מ (להלן - מנורה מהנדסים), שהינה חברה המנהלת קרן השתלמות.

ג. הגדרות

דוחות כספיים אלה -

- החברה - מנורה מבטחים החזקות בע"מ.
- הקבוצה - החברה והחברות המאוחדות שלה.
- חברות מאוחדות - חברות אשר לחברה שליטה בהן (כהגדרתן ב- IAS 27) ואשר דוחותיהן מאוחדים עם דוחות החברה.
- חברות כלולות - חברות אשר לחברה השפעה מהותית בהן ואינן חברות מאוחדות, ואשר השקעת החברה בהן כלולה בדוחות הכספיים המאוחדים של החברה על בסיס השווי המאזני.
- חברות מוחזקות - חברות מאוחדות ו/או חברות כלולות.
- צדדים קשורים - כהגדרתם ב- IAS 24.
- בעלי עניין - כהגדרתם בתקנות ניירות ערך (דוחות כספיים שנתיים), התש"ע-2010.
- המפקח - המפקח על הביטוח.
- חוק הפיקוח - חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981.
- תקנות ההון - תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (הון עצמי מינימלי הנדרש ממבטח), התשנ"ח-1998, על תיקונן.
- תקנות דרכי השקעה - תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (דרכי השקעת ההון והקרנות של מבטח וניהול התחייבויותיו), התשס"א-2001, על תיקונן.

באור 1: - כללי

ג. הגדרות (המשך)

- תקנות פרטי דין וחשבון
- תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (פרטי דין וחשבון), התשנ"ח-1998, על תיקונן.
- חוזי ביטוח
- חוזים לפיהם צד אחד (המבטח) לוקח סיכון ביטוחי משמעותי מצד אחר (בעל הפוליסה), על ידי הסכמה לפצות או לשפות את בעל הפוליסה אם אירוע עתידי לא ודאי מוגדר (מקרה הביטוח) ישפיע באופן שלילי על בעל הפוליסה.
- חוזי השקעה
- פוליסות שאינן מהוות חוזי ביטוח, לרבות הפקדות לקופות גמל מבטיחות תשואה.
- חוזים תלויי תשואה
- חוזי ביטוח וחוזי השקעה במגזר ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח בהם ההתחייבויות צמודות לתשואות תיק ההשקעות (פוליסות משתתפות ברווחי השקעה), או נובעות מחוזים אלה.
- נכסים עבור חוזים תלויי תשואה
- סך כל הנכסים העומדים כנגד ההתחייבויות הנובעות מחוזים תלויי תשואה.
- התחייבויות בגין חוזי ביטוח
- עתודות ביטוח ותביעות תלויות במגזרי הפעילות ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח וביטוח כללי.
- נכסי ביטוח משנה
- חלקם של מבטחי המשנה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח.
- פרמיות
- פרמיות לרבות דמים.
- פרמיות שהורווחו
- פרמיות המתייחסות לתקופת הדוח.
- מדד
- מדד המחירים לצרכן שמפרסמת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית

א. בסיס הצגת הדוחות הכספיים המאוחדים

הדוחות הכספיים המאוחדים ערוכים על בסיס העלות, למעט נדל"ן להשקעה, מכשירים פיננסיים נגזרים, מכשירים פיננסיים בשווי הוגן דרך רווח והפסד ומכשירים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה, אשר נמדדים בהתאם לשווי ההוגן. ערכם של נכסים לא כספיים ופריטי הון שנוצרו עד ליום 31 בדצמבר, 2003 הותאמו לשינויים במדד עד לאותו יום, מאחר ועד למועד זה נחשבה כלכלת מדינת ישראל ככלכלה היפר אינפלציונית.

מתכונת העריכה של הדוחות הכספיים

הצהרה על עמידה בתקני דיווח כספי בינלאומיים:

דוחות כספיים אלו נערכו בהתאם לתקני דיווח כספי בינלאומיים (להלן - תקני IFRS). תקנים אלו כוללים:

1. תקני דיווח כספי בינלאומיים (IFRS).
2. תקני חשבונאות בינלאומיים (IAS).
3. הבהרות לתקני דיווח כספי בינלאומיים (IFRIC) ולתקני חשבונאות בינלאומיים (SIC).

כמו כן, הדוחות הכספיים נערכו בהתאם להוראות תקנות ניירות ערך (דוחות כספיים שנתיים), התש"ע-2010 ודרישות הגילוי כפי שנקבעו בחוק הפיקוח, התקנות שהותקנו על פיו והוראות המפקח.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

א. בסיס הצגת הדוחות הכספיים (המשך)

מדיניות חשבונאית עקבית ויישום לראשונה של תקני IFRS

המדיניות החשבונאית שיושמה בדוחות הכספיים יושמה באופן עקבי בכל התקופות המוצגות.

שינויים במדיניות החשבונאית לאור יישום תקנים חדשים

IAS 1 (מתוקן) - הצגת דוחות כספיים

בהתאם לתיקון ל-1 IAS, המיושם החל מיום 1 בינואר, 2009 תוך יישומו למפרע במספרי ההשוואה, מציגה החברה דוח נוסף, נפרד "דוח על הרווח הכולל" ובו מוצגים, מלבד סכום הרווח הנקי או ההפסד הנלקח מדוח רווח והפסד, כל הפריטים אשר נזקפו בתקופת הדיווח ישירות להון ושאינם נובעים מעסקאות עם בעלי המניות כבעלי מניות (רווח או הפסד כולל אחר), כגון התאמות מתרגום דוחות כספיים של פעילויות חוץ, התאמות שווי הוגן לנכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה, התאמות לקרן הערכה מחדש של רכוש קבוע וכן השפעת המס של פריטים אלו שנזקפה אף היא ישירות להון, תוך ייחוס מתאים בין בעלי המניות של החברה לבין זכויות המיעוט. פריטים שנזקפו להון אשר נובעים מעסקאות עם בעלי המניות כבעלי מניות (כגון הנפקות הון, חלוקת דיבידנד וכדומה) מוצגים בדוח על השינויים בהון, כמו גם שורת הסיכום שעוברת מהדוח על הרווח הכולל, תוך ייחוס מתאים בין החברה לבין זכויות המיעוט.

כמו כן, קובע התיקון שבמקרים של שינוי מספרי השוואה כתוצאה משינוי במדיניות חשבונאית המיושם למפרע, הצגה מחדש או סיווג מחדש, יש להציג בדוחות כספיים שנתיים ליום 31 בדצמבר, 2009 מאזן גם לתחילת התקופה של מספרי ההשוואה לגביהם בוצע השינוי.

IFRS 8 – מגזרי פעילות

IFRS 8 (להלן - התקן) דן במגזרים תפעוליים ומחליף את IAS 14. התקן קובע כי הדיווח המגזרי יעשה בהתאם "לגישת ההנהלה", דהיינו, בהתאם למתכונת הדיווח הפנימית למקבלי ההחלטות בישות. החברה אימצה את הוראות התקן החל מהדוח הכספי לשנת 2008. כתוצאה מיישום התקן, מציגה החברה את עסקי הבריאות ארוכי הטווח כחלק ממגזר ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח.

IFRS 7 - מכשירים פיננסיים: גילויים

התיקון ל-7 IFRS דורש מתן גילויים נוספים בקשר למדידת שווי הוגן ואודות סיכון נזילות. בהתאם לתיקון, יש לתת גילויים נוספים, בין היתר, למקור הנתונים ששימשו בביצוע המדידה, תוך שימוש בשלוש רמות של מדרג שווי הוגן, לגבי כל המכשירים הפיננסיים הנמדדים בשווי הוגן. בנוסף, נדרשת גם הצגת התאמה בין יתרת הפתיחה לבין יתרת הסגירה, לגבי מדידת שווי הוגן ברמה 3 (מקור נתונים שאינו מבוסס על מידע שוק), וזאת בנוסף לגילוי על העברות משמעותיות בין רמות המדרג של השווי ההוגן.

התיקון מיושם החל מהדוחות הכספיים לשנה המתחילה ביום 1 בינואר, 2009, באופן של מכאן ולהבא (ללא יישומו במספרי ההשוואה).

IAS 28 (מתוקן) - השקעות בחברות כלולות

בהתאם ל-28 IAS המתוקן, בחינת ירידת ערך של השקעה בחברה כלולה תיעשה בהתייחס להשקעה בכללותה. בהתאם לזאת, הפסד המוכר מירידת ערך של ההשקעה לא יוקצה באופן ספציפי אלא ייוחס להשקעה בכללותה. לפיכך, מלוא ההפסד מירידת ערך שהוכר בעבר יהיה ניתן לביטול בהתקיים התנאים הנדרשים.

התיקון מיושם באופן של מכאן ולהבא החל מיום 1 בינואר, 2009. ליישום לראשונה של התקן אין השפעה מהותית על הדוחות הכספיים.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ב. עיקרי השיקולים, האומדנים וההנחות בעריכת הדוחות הכספיים

השיקולים

בתהליך יישום עיקרי המדיניות החשבונאית של הקבוצה שקלה ההנהלה את הנושאים הבאים, שלהם ההשפעה המהותית ביותר על הסכומים שהוכרו בדוחות הכספיים:

1. סיווג חוזי ביטוח וחוזי השקעה

חוזי ביטוח הינם חוזים בהם המבטח לוקח סיכון ביטוחי משמעותי מצד אחר. ההנהלה בוחנת לגבי כל חוזה עם מבטח או עם קבוצת מבטחים בעלי זיקה משותפת, האם הוא כרוך בלקיחת סיכון ביטוחי משמעותי על מנת לסווגו כחוזה ביטוח.

2. סיווג ויעוד ההשקעות הפיננסיות

הנהלת הקבוצה הפעילה שיקול דעת בבואה לסווג ולייעד את ההשקעות הפיננסיות לקבוצות הבאות:

- נכסים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד.
- השקעות המוחזקות לפדיון.
- הלוואות וחייבים.
- נכסים פיננסיים זמינים למכירה.

ראה סעיף ז' להלן.

3. סיווג וייעוד התחייבויות פיננסיות

הנהלת הקבוצה הפעילה שיקול דעת בבואה לסווג ולייעד את התחייבויות הפיננסיות לפי שיטת העלות המופחתת ראה סעיף ז(6) להלן.

אומדנים והנחות

בעת הכנת הדוחות הכספיים, נדרשת ההנהלה להפעיל שיקול דעת ולהסתייע באומדנים, הערכות והנחות המשפיעים על יישום המדיניות החשבונאית ועל הסכומים המדווחים של נכסים, התחייבויות, הכנסות והוצאות. האומדנים וההנחות שבבסיסם נסקרים באופן שוטף. השינויים באומדנים החשבונאיים נזקפים בתקופה בה נעשה השינוי באומדן.

להלן ההנחות העיקריות שנעשו בדוחות הכספיים בקשר לאי הודאות לתאריך המאזן ואומדנים שחושבו על ידי הקבוצה ואשר שינוי מהותי באומדנים ובהנחות עשויים לשנות את ערכם של נכסים והתחייבויות בדוחות הכספיים בשנת הדיווח הבאה:

1. ירידת ערך מוניטין

הקבוצה בוחנת ירידת ערך של מוניטין לפחות אחת לשנה. הבחינה מחייבת את ההנהלה לבצע אומדן של תזרימי מזומנים עתידיים הצפויים לנבוע משימוש מתמשך ביחידה מניבת המזומנים ואף לאמוד שיעור ניכיון מתאים לתזרימי מזומנים אלה. ראה מידע נוסף בבאור 5(ב).

2. שווי הוגן של מכשירים פיננסיים לא סחירים

השווי ההוגן של אגרות חוב בלתי סחירות, הלוואות ופיקדונות, מחושב לפי מודל המבוסס על היות תזרימי המזומנים כאשר שיעורי הריבית להיוון נקבעים על ידי חברה המספקת ציטוט ריביות ביחס לדירוגי הסיכון השונים. השווי ההוגן של קרנות השקעה נקבע על פי ערך נכסי נקי (N.A.V.) בהתבסס על הדוחות הכספיים של הקרנות.

קיימת אי ודאות בגין אומדן תזרימי מזומנים עתידיים ואומדן שיעורי ההיוון. ראה מידע נוסף בסעיף ז'.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ב. עיקרי השיקולים, האומדנים וההנחות בעריכת הדוחות הכספיים (המשך)

אומדנים והנחות (המשך)

3. ירידת ערך של השקעות פיננסיות

כאשר קיימת ראייה אובייקטיבית שקיים הפסד מירידת ערך בגין הלוואות וחייבים המוצגים בעלותם המופחתת, או בגין נכסים פיננסיים זמינים למכירה, סכום ההפסד נזקף לדוח רווח והפסד. ראה סעיף יד'(1).

על הנהלת הקבוצה לקבוע האם קיימת ראייה אובייקטיבית כאמור.

4. קביעת השווי ההוגן של נדל"ן להשקעה

נדל"ן להשקעה מוצג לפי שווי הוגן לתאריך המאזן כאשר שינויים בשווי ההוגן נזקפים לדוח רווח והפסד. השווי ההוגן נקבע על ידי מערכי שווי חיצוניים בלתי תלויים בהתאם להערכות שווי כלכליות הכוללות שימוש בטכניקות הערכה והנחות לגבי אומדנים של תזרימי מזומנים עתידיים הצפויים מהנכס ואומדן שיעור היוון מתאים לתזרימי מזומנים אלה. לעתים נקבע השווי ההוגן בהתייחס לעסקאות שנעשו לאחרונה בנדל"ן בעל אופי ומיקום דומים לזה המוערך. ראה מידע נוסף בסעיף ט'.

5. קביעת ברות ההשבה של הוצאות רכישה נדחות

הוצאות רכישת פוליסות ביטוח חיים ובריאות נדחות ומופחתות על פני תקופת הפוליסה. ברות ההשבה של הוצאות הרכישה הנדחות נבדקת אחת לשנה תוך שימוש בהנחות לגבי שיעורי ביטולים, תמותה ותחלואה ומשתנים נוספים כאמור בסעיף ו'(1)(ה) אם הנחות אלו לא תמומשנה יתכן ויהיה צורך בהאצת ההפחתה או אף במחיקת הוצאות הרכישה הנדחות.

6. התחייבויות בגין חוזי ביטוח

ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח מבוססות על שיטות הערכה אקטואריות ועל הנחות המפורטות בבאור 35(4)(ב') לגבי ביטוח חיים ובריאות ובבאור 35(4)(ג') לגבי ביטוח כללי.

ההערכות האקטואריות וההנחות השונות נעשות על סמך ניסיון העבר ומבוססות, בעיקר, על כך שדפוס ההתנהגות והתביעות בעבר מייצג את מה שיקרה בעתיד. השתנות בגורמי הסיכון, בשכיחות האירועים או בחומרתם, וכן שינוי המצב המשפטי עשויים להשפיע באופן מהותי על גובה ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח. לגבי ניתוחי רגישות של הסיכון הביטוחי בביטוח חיים ובריאות ראה בבאור 35(4)(ב') (5).

7. תביעות משפטיות

כנגד הקבוצה תלויות ועומדות תביעות משפטיות, תובענות ייצוגיות וכן בקשות לאישור תובענות כייצוגיות. בהערכות סיכויי התביעות המשפטיות שהוגשו נגד הקבוצה, הסתמכה הקבוצה על חוות דעת יועציה המשפטיים. הערכות אלה של היועצים המשפטיים מתבססות על מיטב שיפוטם המקצועי, בהתחשב בשלב בו מצויים ההליכים, וכן על הניסיון המשפטי שנצבר בנושאים השונים. מאחר שתוצאות התביעות תקבענה בבתי המשפט, עלולות התוצאות להיות שונות מהערכות אלה. ראה מידע נוסף בבאור 37.

8. הטבות בגין פנסיה והטבות אחרות לאחר פרישה

התחייבות בגין תוכניות הטבה מוגדרות לאחר העסקה נקבעת תוך שימוש בטכניקות הערכה אקטואריות. חישוב ההתחייבות כרוכה בקביעת הנחות בין השאר לגבי שיעורי היוון, שיעורי תשואה צפויים על נכסים, שיעור עליית השכר ושיעורי תחלופת עובדים. קיימת אי ודאות מהותית בגין אומדנים אלו בשל היות התוכניות לזמן ארוך. ראה מידע נוסף בבאור 22.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ב. עיקרי השיקולים, האומדנים וההנחות בעריכת הדוחות הכספיים (המשך)

אומדנים והנחות (המשך)

9. נכסי מסים נדחים

נכסי מסים נדחים מוכרים בגין הפסדים מועברים לצורכי מס והפרשים זמניים, שטרם נוצלו, במידה וצפוי שתהיה הכנסה חייבת עתידית שכנגדה ניתן יהיה לנצלם. נדרש שיקול דעת של ההנהלה על מנת לקבוע האם ניתן להכיר בנכס מסים נדחים ואת סכום נכס המסים הנדחים שניתן להכיר בו וזאת בהתבסס על קיום, עיתוי וסכום ההכנסה החייבת במס הצפויה. ראה מידע נוסף בבאור 21.

ג. מטבע הפעילות ומטבע חוץ

1. מטבע הפעילות ומטבע ההצגה

הדוחות הכספיים מוצגים בש"ח, מטבע הפעילות של הקבוצה.

מטבע פעילות זה הוא המטבע המשקף באופן הטוב ביותר את הסביבה הכלכלית שבה פועלת הקבוצה ואת עסקאותיה. מטבע הפעילות, נקבע בנפרד עבור כל חברה בקבוצה, לרבות חברות כלולות המוצגות על פי שיטת השווי המאזני, ולפי מטבע זה נמדדים מצבה הכספי ותוצאות פעולותיה.

כאשר מטבע הפעילות של חברה בקבוצה שונה ממטבע ההצגה, חברה זו מהווה פעילות חוץ שנתוני דוחותיה הכספיים מתורגמים לצורך הכללתם בדוחות הכספיים המאוחדים כדלקמן:

(א) נכסים והתחייבויות בכל תאריך מאזן (כולל מספרי השוואה) מתורגמים לפי שער סגירה של תאריך המאזן הרלוונטי.

(ב) הכנסות והוצאות לתקופות המוצגות בדוח רווח והפסד (כולל מספרי השוואה) מתורגמות לפי שער חליפין ממוצעים בתקופות המוצגות; אולם, במקרים בהם חלו תנודות משמעותיות בשערי החליפין, הכנסות והוצאות מתורגמות לפי שער החליפין כפי שהיו במועד העסקאות עצמן.

(ג) הון מניות, קרנות הון ותנועות הונות אחרות מתורגמים לפי שער החליפין במועד התהוותם.

(ד) יתרת הרווח (הפסד) מתורגמת בהתבסס על יתרת הפתיחה שתורגמה לפי שער החליפין לאותו מועד ותנועות רלוונטיות נוספות (כגון: דיבידנד) במשך התקופה שתורגמו כאמור בסעיפים (ב) ו-(ג) לעיל.

(ה) כל הפרשי התרגום שנוצרו נזקפים כרווח (הפסד) כולל אחר לסעיף נפרד בהון, בקרן הון "התאמות הנובעות מתרגום דוחות כספיים של פעילויות חוץ".

בעת מימוש פעילות חוץ, בחלקה או במלואה, הרווח (הפסד) כולל אחר מועבר לדוח רווח והפסד במועד המימוש.

2. עסקאות, נכסים והתחייבויות במטבע חוץ

עסקאות הנקובות במטבע חוץ (מטבע השונה ממטבע הפעילות) נרשמות עם ההכרה הראשונית בהן לפי שער החליפין במועד העסקה. לאחר ההכרה הראשונית, נכסים והתחייבויות כספיים הנקובים במטבע חוץ מתורגמים בכל תאריך מאזן למטבע הפעילות לפי שער החליפין במועד זה. הפרשי שער נזקפים לדוח רווח והפסד, למעט הפרשי שער בגין נכסים פיננסיים זמינים למכירה שאינם מכשירי חוב, הנזקפים לקרן הון עד למועד המימוש. נכסים והתחייבויות לא כספיים הנקובים במטבע חוץ ונמדדים לפי שווי הון מתורגמים מחדש למטבע הפעילות בהתאם לשער החליפין במועד שבו נקבע השווי ההוגן.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ג. מטבע הפעילות ומטבע חוץ (המשך)

2. עסקאות, נכסים והתחייבויות במטבע חוץ (המשך)

עסקאות ביטוח משנה לסוגיהן מתורגמות למטבע הפעילות בהתאם להסכמים שנחתמו עם מבטחי המשנה.

3. פריטים כספיים צמודי מדד

נכסים והתחייבויות כספיים הצמודים על פי תנאיהם לשינויים במדד מותאמים לפי המדד הרלוונטי, בכל תאריך מאזן, בהתאם לתנאי ההסכם. הפרשי הצמדה הנובעים מההתאמה כאמור נזקפים לדוח רווח והפסד.

ד. מבנה הדיווח הנוכחי

המאזנים המאוחדים, הכוללים בעיקר את הנכסים וההתחייבויות של חברת ביטוח מאוחדת, הוצגו לפי סדר נזילות ללא הבחנה בין שוטף ללא שוטף. הצגה זו, המספקת מידע מהימן ורלבנטי יותר, תואמת את תקן חשבונאות בינלאומי מס' 1 - "הצגת דוחות כספיים".

ה. דוחות כספיים מאוחדים

הדוחות הכספיים המאוחדים כוללים את הדוחות של חברות שלחברה יש שליטה בהן (חברות בנות). שליטה מתקיימת כאשר לחברה יש את היכולת, במישרין או בעקיפין, להתוות את המדיניות הכספית והתפעולית של החברה הנשלטת. בבחינת שליטה נלקחת בחשבון השפעת זכויות הצבעה פוטנציאליות שניתנות למימוש בתאריך המאזן.

בבחינת השליטה נלקחו גם בחשבון הסיכונים שנושאות חברות הקבוצה בהבטחת התשואה של זכויות עמיתים בקופות גמל.

איחוד הדוחות הכספיים מתבצע החל ממועד השגת השליטה, ועד למועד בו הופסקה השליטה.

יתרות ועסקאות הדדיות מהותיות ורווחים והפסדים הנובעים מעסקאות בין חברות הקבוצה בוטלו במלואם בדוחות הכספיים המאוחדים.

זכויות המיעוט מייצגות את חלקו של המיעוט ברווח או בהפסד הכולל ובנכסים נטו של החברות המאוחדות. זכויות המיעוט מוצגות במסגרת ההון של החברה בסכום נפרד.

רכישת זכויות המיעוט על ידי הקבוצה נרשמה כנגד מוניטין המחושב כהפרש בין התמורה ששולמה לבין סכום החלק הנרכש בזכויות המיעוט אשר נגרע במועד הרכישה. כאשר הפרש זה שלילי, מוכר רווח בגובה הפרש זה.

בשנת 2007 הקימה מנורה ביטוח את מנורה מבטחים גיוס הון בע"מ (להלן - מנורה גיוס הון), שהינה ישות למטרה מיוחדת (SPE - Special Purpose Entity) לצורכי גיוס מקורות בישראל עבור מנורה ביטוח באמצעות הנפקות ציבוריות ופרטיות של אגרות חוב ותעודות התחייבות. בנוסף, מנורה ביטוח ערבה לחובות מנורה גיוס הון וכל כספי הגיוס של מנורה גיוס הון מועברים למנורה ביטוח. בהתאם לתקני IFRS, יש לאחד את דוחותיה הכספיים של ה-SPE, אם, בהתבסס על הערכת מהות הקשר עם הקבוצה והסיכונים וההטבות של ה-SPE, הקבוצה שולטת ב-SPE. ה-SPE הנשלטת על ידי הקבוצה הוקמה בהתאם לתנאים המטילים מגבלות על קבלת החלטות של הנהלת ה-SPE והמאפשרים לקבוצה ליהנות מכל ההטבות המתייחסות לפעילות ולנכסים נטו של ה-SPE.

הדוחות הכספיים של החברה והחברות המוחזקות ערוכים לתאריכים ולתקופות זהים. המדיניות החשבונאית בדוחות הכספיים של החברות המוחזקות יושמה באופן אחיד ועקבי עם זו שיושמה בדוחות הכספיים של החברה.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ו. חוזי ביטוח וחוזים לניהול נכסים

IFRS 4 הדן בחוזי ביטוח מאפשר למבטח להמשיך במדיניות החשבונאית בה נקט לפני מועד המעבר לתקינה הבינלאומית לגבי חוזי ביטוח שהוא מנפיק (לרבות עלויות רכישה קשורות ונכסים בלתי מוחשיים קשורים) וכן חוזי ביטוח משנה שהוא רוכש. להלן תמצית המדיניות החשבונאית בקשר לחוזי ביטוח:

1. ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח

(א) הכרה בהכנסות - ראה סעיף יט' להלן.

(ב) התחייבויות בגין עסקי ביטוח חיים:

התחייבויות בגין עסקי ביטוח חיים מחושבות בהתאם להוראות המפקח (תקנות וחוזרים), כללים חשבונאיים ושיטות אקטואריות מקובלות. ההתחייבויות מחושבות בהתאם לנתוני הכיסויים הרלוונטיים, כגון: גיל המבוטח, ותק הכיסויים, סוג הביטוח, סכום הביטוח וכו'.

התחייבויות בגין חוזי ביטוח בריאות הכלולות במגזר ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח כוללות, במידת הצורך הפרשה לכיסוי הפסדים צפויים בעתיד המחושבת על בסיס הערכה אקטוארית (פרמיה בחסר - Premium Deficiency).

התחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים ובריאות נקבעות על בסיס הערכה אקטוארית, המבוצעת על-ידי האקטוארים הממונים במנורה ביטוח על ביטוח חיים (גב' רגינה חייקין F.I.L.A.A) ובריאות (ד"ר אברהם לוונגליק F.I.L.A.A) שהינם נושאי משרה במנורה ביטוח. חלקם של מבטחי המשנה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים נקבע גם על-פי התנאים של החוזים הרלוונטיים.

(ג) התחייבויות בגין עסקי ביטוח חיים הצמודות למדד וההשקעות צמודות למדד המשמשות כיסוי להתחייבויות אלה, נכללו בדוחות הכספיים לפי המדד שפורסם לאחרונה לפני תאריך המאזן לרבות התחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים בקשר לפוליסות שלפי תנאיהן ההצמדה הינה חצי שנתית.

(ד) הנחיות המפקח בדבר התחייבויות לתשלום קיצבה:

בחוזרים שפורסם המפקח בדבר חישוב התחייבויות לתשלום קיצבה בפוליסות ביטוח חיים, נקבעו הוראות עדכניות לחישוב ההפרשות וזאת עקב קצב השיפור בתוחלת החיים המצריך מעקב אחר הלימות ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים המאפשרות קבלת קיצבה והשלמתן באופן ראוי.

בהתאם לכך, בצעה מנורה ביטוח השלמה מיידית של ההתחייבות, ככל שנדרש, בגין פוליסות לגביהן הקצבה בתשלום, כאשר המבוטח הגיע לגיל פרישה או קבוצת פוליסות שאינה רווחית. לגבי פוליסות אחרות, בהן צפויה רווחיות, מתבצעת השלמת ההתחייבות, תוך הקבלה להכנסות הצפויות, לאורך חיי הפוליסה.

(ה) הוצאות רכישה נדחות:

(1) הוצאות הרכישה הנדחות בגין פוליסות ביטוח חיים (להלן - ה-DAC) הנמכרות החל מיום 1 בינואר, 1999 כוללות עמלות לסוכנים ומפקחי רכישה והוצאות הנהלה וכלליות הקשורות לרכישת פוליסות חדשות. ה-DAC מופחת בשיעורים שנתיים שווים על פני תקופת הפוליסה, אך לא יותר מ-15 שנה. ה-DAC המתייחס לפוליסות שבוטלו נמחק במועד הביטול.

הוצאות רכישה נדחות בביטוח חיים בגין פוליסות שהופקו עד ליום 31 בדצמבר, 1998 מחושבות על-ידי האקטוארית הממונה, על בסיס שיטת "ניכוי הצילמר" לפי שיעורים מהפרמיה או מהסכום בסיכון בהתאם לתוכניות הביטוח השונות. ניכוי הצילמר הופחת בפוליסות מסוג "עדיף" ב-10% לשנה ובפוליסות מסוג "מסורתי" על פני תקופת הפוליסה.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ו. חוזי ביטוח וחוזים לניהול נכסים (המשך)

1. ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח (המשך)

ה) הוצאות רכישה נדחות: (המשך)

(1) (המשך)

הוצאות רכישה נדחות בביטוח בריאות כוללות עמלות לסוכנים ולמפקחי רכישה והוצאות הנהלה וכלליות, בקשר להפקת פוליסות חדשות. ה-DAC בביטוח בריאות מחושב על פוליסות שנמכרו החל משנת 2005 ומופחת בשיעורים שנתיים שווים על פני תקופת הפוליסה, אך לא יותר מ- 6 שנים. בפוליסות שבוטלו ה-DAC נמחק במועד הביטול.

הוצאות רכישה בגין חוזים לניהול נכסים (בקרנות פנסיה) כוללות עמלות לסוכנים ומפקחי רכישה בקשר עם יצירת זכויות חוזיות חדשות. ה-DAC בגין עסקי הפנסיה מופחת על פני 15 שנה המהווים אומדן לתקופה המשוערת לקבלת דמי ניהול לרבות התחשבות בביטולים. במועד ביטול הזכויות החוזיות, נמחק ה-DAC המתייחס.

(2) בהתאם להוראות המפקח, האקטוארית הממונה בביטוח חיים במנורה ביטוח בודקת מידי תקופת דיווח את ברות השבת ה-DAC. הבדיקה נערכת על מנת לוודא שההתחייבויות בגין חוזי ביטוח בניכוי ה-DAC בגין הפוליסות שנמכרו מאז שנת 1999 מספיקה, ושהפוליסות צפויות ליצור הכנסות עתידיות שתכסנה את הפחתת ה-DAC ואת ההתחייבויות הביטוחיות, הוצאות התפעול והעמלות בגין אותן פוליסות. הבדיקה מבוצעת ברמת כל מוצר (סוג ביטוח) בנפרד.

ההנחות המשמשות לבדיקה זו, כוללות הנחות בגין ביטולים, הוצאות תפעול, תשואה מנכסים, דמי ניהול צפויים, תמורת ותחלואה, הנקבעות על-ידי האקטואר הראשי והאקטוארית הממונה בביטוח חיים במנורה ביטוח מדי שנה על-פי בדיקות ניסיון העבר ומחקרים רלוונטיים עדכניים.

לעניין ברות השבת ה-DAC בגין עסקי הפנסיה, נבחנים דמי הניהול הצפויים ביחס ל-DAC אשר מופחת על פני התקופה המשוערת לקבלת הכנסות.

(ו) בדיקת נאותות ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים (Liability Adequacy Test):

האקטוארית הממונה בודקת מדי שנה כי סך סכום העתודה בניכוי הוצאות רכישה נדחות מספיק לכסות את התזרים העתידי הצפוי: תביעות, עמלות והוצאות בניכוי פרמיות והכנסות מהשקעות. התזרים נבדק לאחר ניכוי ביטולים צפויים ומהוון בריבית ריאלית חסרת סיכון בגין הפוליסות הקיימות, תחת הנחות סבירות. הבדיקה נעשית בנפרד עבור פוליסות פרט ובנפרד עבור פוליסות קולקטיביות. במקרה של פוליסות פרט, הבדיקה נעשית ברמת המוצר ובמקרה של פוליסות קולקטיביות, הבדיקה מתבצעת ברמת הקולקטיב הבודד. החישוב מבוצע בברוטו ובשייר.

ההנחות המשמשות לבדיקות הנ"ל כוללות הנחות בגין ביטולים, הוצאות תפעול, תשואה מנכסים, תמורת ותחלואה והן נקבעות על ידי האקטואר הראשי בהתייעצות עם האקטוארית הממונה במנורה ביטוח מדי שנה על פי בדיקות, ניסיון העבר ומחקרים רלוונטיים אחרים. עבור פוליסות קולקטיביות הבדיקה נעשית בהתאם לניסיון התביעות של הקולקטיב הבודד ובכפוף למהימנות הסטטיסטית של ניסיון זה.

(ז) תביעות תלויות:

תביעות תלויות מחושבות באופן פרטני בהתאם להערכת מומחי מנורה ביטוח על בסיס ההודעות בגין אירועי הביטוח וסכומי הביטוח ולאור גורמי התפתחות צפויים שנקבעו על ידי האקטואר הראשי. חלקם של מבטחי המשנה בתביעות התלויות מחושב על פי ההסכמים שנחתמו עימם.

הפרשות לתשלומי גמלאות, ההפרשות לתביעות מתמשכות בתשלום בביטוח אובדן כושר עבודה, ההוצאות הישירות והעקיפות הנובעות מהן, וכן הפרשות לתביעות שאירעו אך לא דווחו (IBNR), חושבו על-ידי האקטוארית הממונה ונכללו במסגרת התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ו. חוזי ביטוח וחוזים לניהול נכסים (המשך)

1. ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח (המשך)

(ח) חוזי השקעה:

תקבולים בגין חוזי השקעה לא נכללים בסעיף פרמיות שהורווחו אלא נזקפים ישירות לתשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה. פדיונות ותום תקופה בגין חוזים אלה לא נזקפים לדוח רווח והפסד אלא נגרעים ישירות מהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה.

בדוח רווח והפסד נזקפים בשל חוזים אלה ההכנסות מהשקעות, דמי הניהול הנגבים מהמבוטחים, תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשל חלקם של המבוטחים בהכנסות מהשקעות, עמלות לסוכנים והוצאות הנהלה וכלליות.

(ט) הפרשה בגין השתתפות ברווחים של המבוטחים בביטוח קבוצתי:

ההפרשה נכללה בסעיף "זכאים ויתרות זכות". כמו כן, השינוי בהפרשה קוזז מפרמיות שהורווחו.

2. ביטוח כללי

(א) הכרה בהכנסה - ראה סעיף יט' להלן.

(ב) סעיף תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח ברוטו ושייר כולל, בין היתר, סילוק ועלויות טיפול ישירות בגין תביעות ששולמו, הוצאות עקיפות לישוב תביעות, תלויות שאירעו בשנת הדוח וכן עדכון ההפרשה לתביעות התלויות (הכוללת הפרשה לעלויות ישירות ועקיפות בטיפול בתביעות) שנרשמה בשנים קודמות.

(ג) התחייבויות בגין חוזי ביטוח והוצאות רכישה נדחות:

עתודות הביטוח והתביעות התלויות הכלולים בסעיף התחייבויות בגין חוזי ביטוח, וחלקם של מבטחי משנה בעתודה ובתביעות התלויות, הכלול בסעיף נכסי ביטוח משנה, והוצאות הרכישה הנדחות בביטוח כללי, חושבו בהתאם לתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (דרכי חישוב הפרשות לתביעות עתידיות בביטוח כללי), התשמ"ה-1984, על תיקוניהן (להלן - תקנות חישוב העתודות), הנחיות המפקח ושיטות אקטואריות מקובלות לחישוב תביעות תלויות, המיושמות בהתאם לשיקול דעתם של האקטוארים הממונים.

(ד) סעיף התחייבויות בגין חוזי ביטוח, מורכב מעתודות ביטוח ותביעות תלויות, כלהלן:

(1) הפרשה לפרמיה שטרם הורווחה, (Unearned Premium Reserve), משקפת את דמי הביטוח המתייחסים לתקופת ביטוח שלאחר תאריך המאזן.

(2) הפרשה לפרמיה בחסר, (Premium Deficiency). הפרשה זו נרשמת במידה והפרמיה שטרם הורווחה (בניכוי הוצאות הרכישה הנדחות) אינה מכסה את העלויות הצפויות בגין חוזי הביטוח.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

1. חוזי ביטוח וחוזים לניהול נכסים (המשך)

2. ביטוח כללי (המשך)

ד) סעיף התחייבויות בגין חוזי ביטוח, מורכב מעתודות ביטוח ותביעות תלויות, כלהלן:
(המשך)

(3) תביעות תלויות המחשבות לפי השיטות כמפורט להלן:

3.1 תביעות תלויות וחלקם של מבטחי המשנה בהן נכללו לפי הערכה אקטוארית, למעט לגבי הענפים המפורטים בסעיף 3.2 להלן. הוצאות עקיפות ליישוב תביעות נכללות לפי הערכה אקטוארית. התחשיב האקטוארי עבור מנורה ביטוח, בוצע על-ידי האקטואר הממונה על ביטוח כללי מר עמיר פלד (F.I.L.A.A.) שהינו עובד מנורה ביטוח, ובגין חלק מההתחייבויות הביטוחיות של שומרה ביטוח על-ידי מר ניר הרמתי שהינו עובד חברת שומרה ביטוח. התחשיב האקטוארי של שומרה ביטוח בשנת 2007 בוצע על ידי אקטואר חיצוני פרופ' יהודה כהנא.

3.2 בענפי ביטוח שמהווים 4% מהתביעות התלויות בשייר, שבהן קבע האקטואר כי לא ניתן ליישם מודל אקטוארי עקב העדר מובהקות סטטיסטית, נכללו התביעות התלויות הידועות בהתבסס על הערכה פרטנית לכל תביעה לפי חוות דעת שנתקבלה מעורכי דין, מומחי חברות ביטוח המאוחדות ומומחים חיצוניים שמטפלים בתביעות. ההערכות כוללות הפרשה מתאימה לסילוק והוצאות הטיפול אשר טרם שולמו לתאריך הדוחות הכספיים.

3.3 עודף הכנסות על הוצאות:

לגבי עסקים עם זנב תביעות ארוך (ענפים בהם הזמן הנדרש למתן הודעה על קרות הנזק ו/או לקביעת הנזק והפיצוי בגינו, ארוך ועשוי להתמשך מספר שנים), כגון ענפי רכב חובה, חבויות, כלי טייס וכלי שיט, מחושב עודף הכנסות על הוצאות על בסיס תלת שנתי מצטבר, בענף ערבויות חוק מכר על בסיס חמש שנים מצטבר ובענף ערבויות פיננסיות לפי מועד תום הפוליסה (להלן - העודף). בשומרה ביטוח בענפי חבות כלפי צד שלישי וחבות מעבידים מחושב העודף על בסיס חמש שנים מצטבר.

העודף מחושב, בהתאם לתקנות חישוב עתודות ולהנחיית המפקח, על בסיס ההכנסות מפרמיות בניכוי הוצאות רכישה ותביעות, בתוספת הכנסות מהשקעות המחושבות לפי שיעור תשואה ריאלית של 3% לשנה (ללא תלות בתשואה בפועל על ההשקעות), בניכוי חלקם של מבטחי המשנה, לפי ענפי הביטוח ושנת החיתום. העודף המצטבר עד למועד שחרורו ממועד שנת תחילת הביטוח בניכוי הפרשה לפרמיה שטרם הורווחה בניכוי הוצאות רכישה נדחות, ובניכוי התביעות התלויות כפי שחושבו כמפורט לעיל (להלן - הצבירה), נכלל בסעיף התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה. הגירעון, אם קיים, נזקף כהוצאה בדוח רווח והפסד.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

1. חוזי ביטוח וחוזים לניהול נכסים (המשך)

2. ביטוח כללי (המשך)

ד) סעיף התחייבויות בגין חוזי ביטוח, מורכב מעתודות ביטוח ותביעות תלויות, כלהלן:
(המשך)

3) תביעות תלויות המחשבות לפי השיטות כמפורט להלן: (המשך)

3.4 שיבובים ושרידים נלקחים בחשבון בבסיס הנתונים לפיו מחושבות ההערכות האקטואריות של התביעות התלויות. בענפים שאינם סטטיסטיים נלקחים השיבובים בחשבון בעת הערכת הסיכון הכלול בתיקי התביעה על בסיס פרטני.

3.5 להערכת הקבוצה התביעות התלויות הינן נאותות, וזאת בהתחשב בכך שהתביעות התלויות מחושבות בעיקרן על בסיס אקטוארי וכוללות הפרשות מתאימות ככל שנדרש ל-IBNR.

ה) הוצאות רכישה נדחות בביטוח כללי כוללות עמלות לסוכנים והוצאות הנהלה וכלליות המיוחסות לרכישת פוליסות, המתייחסות לפרמיות שטרם הורווחו. הוצאות הרכישה מחושבות לפי שיעורי ההוצאות בפועל או לפי שיעורים תקינים, שנקבעו בתקנות הפיקוח, כאחוז מהפרמיה שטרם הורווחה, לכל ענף בנפרד, לפי הנמוך שבהם.

ו) עסקים המתקבלים מהמאגר הישראלי לביטוח רכב שליד איגוד חברות הביטוח בישראל (להלן - הפול), מחברות ביטוח אחרות (לרבות ביטוח משותף) וסוכנויות חיתום, נכללים לפי דיווחים המתקבלים עד לתאריך המאזן בתוספת הפרשות לפי העניין, והכול בהתאם לשיעור השתתפות חברות הביטוח המאוחדות בהם.

2. מכשירים פיננסיים

1. מכשירים פיננסיים שאינם נגזרים

מכשירים פיננסיים שאינם נגזרים כוללים הן נכסים פיננסיים והן התחייבויות פיננסיות. נכסים פיננסיים כוללים השקעות פיננסיות (נכסי חוב סחירים, נכסי חוב בלתי סחירים, מניות ואחרות) וכן נכסים פיננסיים אחרים כגון: פרמיות לגביה, חייבים אחרים, מזומנים ושווי מזומנים. כמו כן, מכשירים פיננסיים כוללים התחייבויות פיננסיות, כגון הלוואות ואשראי שנתקבלו ואשראי ספקים וזכאים אחרים.

ההכרה הראשונית במכשירים פיננסיים שאינם נגזרים הינה לפי שווי הוגן ולגבי מכשירים שאינם נמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד בתוספת כל עלויות העסקה הישירות הניתנות לייחוס. לאחר ההכרה הראשונית, מכשירים פיננסיים שאינם נגזרים נמדדים כמפורט בהמשך. מכשיר פיננסי מוכר כנכס או כהתחייבות במועד קבלת התנאים החוזיים על ידי הקבוצה (מועד העסקה).

מזומנים ושווי מזומנים

מזומנים כוללים יתרות מזומנים לשימוש מיידי ופקדונות לפי דרישה. שווי מזומנים כוללים השקעות לזמן קצר ברמת נזילות גבוהה אשר ניתנות להמרה בנקל לסכומים ידועים של מזומנים ואשר חשופות לסיכון בלתי משמעותי של שינויים בשווי ואשר אינם מוגבלים בשעבוד.

השקעות המוחזקות לפדיון

כאשר לקבוצה יש כוונה מפורשת ויכולת להחזיק מכשירי חוב עד למועד פדיונם, מכשירי החוב מסווגים כמוחזקים לפדיון. השקעות המוחזקות לפדיון נמדדות לפי עלות מופחתת בשיטת הריבית האפקטיבית (תוך התחשבות בעלויות העסקה), בניכוי הפסדים מירידת ערך.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ז. מכשירים פיננסיים (המשך)

1. מכשירים פיננסיים שאינם נגזרים (המשך)

נכסים פיננסיים זמינים למכירה

נכסים פיננסיים זמינים למכירה הינם נכסים פיננסיים שאינם נגזרים שיועדו כזמינים למכירה או שאינם מסווגים לאחת משלוש הקבוצות: נכסים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד, השקעות המוחזקות לפדיון או הלוואות וחייבים. לאחר ההכרה הראשונית, נכסים פיננסיים זמינים למכירה נמדדים לפי השווי ההוגן. רווחים או הפסדים כתוצאה מהתאמות שווי הוגן, למעט בגין הפרשי שער המתייחסים למכשירי חוב כספיים אשר נזקפים לרווח והפסד לסעיף רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון, נזקפים ישירות לקרן הון בגין נכסים פיננסיים זמינים למכירה. במועד גריעת ההשקעה או במקרה של ירידת ערך, הרווח או ההפסד שהצטבר ושהוכר בעבר בהון נזקף לדוח רווח והפסד.

הכנסות ריבית בגין ההשקעות במכשירי חוב מוכרות בדוח רווח והפסד לפי שיטת הריבית האפקטיבית. דיבידנדים שהתקבלו בגין השקעות במכשירים הוניים נזקפים לדוח רווח והפסד במועד הזכאות לתשלום.

נכסים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד

מכשיר פיננסי מסווג כנמדד לפי שווי הוגן דרך רווח והפסד, אם הוא מוחזק למסחר או אם יועד ככזה בעת ההכרה הראשונית בו.

נכסים פיננסיים מסווגים כמוחזקים למסחר אם הם נרכשו בעיקר למטרת מכירה או רכישה חוזרת בתקופה הקרובה ומהווים חלק מתיק של מכשירים פיננסיים מזוהים המנוהלים יחד להשגת רווחים בזמן הקצר. רווחים או הפסדים מהשקעות המוחזקות למסחר נזקפים במועד התהוותם לדוח רווח והפסד.

מכשירים פיננסיים מיועדים כנמדדים לפי שווי הוגן, דרך רווח והפסד, אם הקבוצה מנהלת השקעות מסוג זה ומקבלת החלטות קניה ומכירה בהתבסס על שווים הוגן, בהתאם לאופן שבו תיעדה החברה את ניהול הסיכונים או אסטרטגיית ההשקעה. בעת ההכרה הראשונית, עלויות העסקה הניתנות לייחוס נזקפות לרווח והפסד עם התהוותן. מכשירים פיננסיים אלה נמדדים לפי שווי הוגן והשינויים בהם נזקפים לרווח והפסד.

הלוואות וחייבים

הלוואות וחייבים הינם נכסים פיננסיים בעלי תשלומים קבועים או הניתנים לקביעה שאינם סחירים בשוק פעיל. לאחר ההכרה הראשונית, הלוואות וחייבים נמדדים לפי העלות המופחתת לפי שיטת הריבית האפקטיבית תוך התחשבות בעלויות עסקה ובניכוי הפרשות לירידת ערך. רווחים והפסדים נזקפים לדוח רווח והפסד כשהלוואות והחייבים נגרעים או אם מוכרת בגינם ירידת ערך, וכתוצאה מההפחתה השיטתית.

2. מכשירים פיננסיים נגזרים

נגזרים פיננסיים מוכרים לראשונה לפי שווי הוגן, עלויות עסקה הניתנות לייחוס נזקפות לרווח והפסד עם התהוותן. לאחר ההכרה הראשונית, נמדדים הנגזרים לפי שווי הוגן, כשהשינויים בשווי ההוגן נזקפים לדוח רווח והפסד.

3. נכסים והתחייבויות צמודי מדד שאינם נמדדים לפי שווי הוגן

ערכם של נכסים והתחייבויות פיננסיות צמודי מדד, שאינם נמדדים לפי שווי הוגן, משוערכים בכל תקופה בהתאם לשיעור עליית המדד בפועל.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ז. מכשירים פיננסיים (המשך)

4. ייעוד הנכסים הפיננסיים

הקבוצה קיבלה החלטות לייעוד הנכסים כדלקמן:

(א) נכסים הכלולים בתיקי השקעה של פוליסות משתתפות ברווחי השקעות

מרבית נכסים אלו, הכוללים מכשירים פיננסיים סחירים ומכשירים פיננסיים לא סחירים, יועדו לקבוצת שווי הוגן דרך רווח והפסד, וזאת מהנימוקים הבאים: מדובר בתיקים מנוהלים, נפרדים ומזוהים, אשר הצגתם לפי שווי הוגן מקטינה באופן משמעותי עיוות חשבונאי של הצגת נכסים פיננסיים והתחייבויות פיננסיות לפי בסיסי מדידה שונים (MISMATCH), כמו כן הניהול מתבצע לפי שווי הוגן וביצועי התיק נמדדים לפי שווי הוגן בהתאם לאסטרטגיית ניהול סיכונים מתועדת, והמידע לגבי המכשירים הפיננסיים מדווח להנהלה (וועדת ההשקעות הרלוונטית) באופן פנימי על בסיס שווי הוגן.

חלק ממכשירי החוב הלא סחירים, הכלולים בתיקי השקעה של פוליסות משתתפות ברווחי השקעות, אשר נרכשו בשנת 2009, נמדדו על פי עלות מופחתת, תוך שימוש בשיטת הריבית האפקטיבית, כמתאפשר על פי הוראת שעה שפרסם המפקח.

(ב) נכסים שאינם נכללים בתיקי השקעות כנגד פוליסות משתתפות ברווחים (נוסטרו)

(1) נכסים שאינם סחירים, שאינם כוללים נגזרים משובצים או שאינם מהווים נגזרים

נכסי חוב שאינם סחירים הכוללים אגרות חוב מיועדות (אג"ח ח"צ), אגרות חוב בלתי סחירות אחרות, תעודות מסחריות, פקדונות בבנקים והלוואות, סווגו כהלוואות וחייבים. מניות שאינן סחירות סווגו כנכסים פיננסיים זמינים למכירה.

(2) נכסים סחירים שאינם כוללים נגזרים משובצים או שאינם מהווים נגזרים

נכסי חוב ומניות סחירים סווגו לקבוצת נכסים פיננסיים זמינים למכירה.

(3) נגזרים ומכשירים פיננסיים הכוללים נגזרים משובצים שנדרש להפרידם

נכסים אלו, סחירים ושאינם סחירים, יועדו לקבוצת שווי הוגן דרך רווח והפסד.

(4) מכשירים פיננסיים המוחזקים על ידי חברות בנות שאינן חברות ביטוח

כל הנכסים הפיננסיים הסחירים של החברה והחברות הבנות שאינן חברות ביטוח, יועדו לקבוצת שווי הוגן דרך רווח והפסד.

5. קביעת השווי ההוגן

השווי ההוגן של השקעות הנסחרות באופן פעיל בשווקים פיננסיים מוסדרים נקבע על ידי מחירי השוק בתאריך המאזן. בגין השקעות שלהן אין שוק פעיל, השווי ההוגן נקבע באמצעות שימוש בשיטות הערכה. שיטות אילו כוללות התבססות על עסקאות שבוצעו לאחרונה בתנאי שוק, התייחסות לשווי השוק הנוכחי של מכשיר אחר דומה במהותו, היותו תזרימי מזומנים או שיטות הערכה אחרות. השווי ההוגן של אגרות חוב בלתי סחירות, הלוואות ופיקדונות, מחושב לפי מודל המבוסס על היותו תזרימי המזומנים כאשר שיעורי הריבית להיוון נקבעים על ידי חברה המספקת ציטוט ריביות ביחס לדירוגי הסיכון השונים.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ז. מכשירים פיננסיים (המשך)

6. התחייבויות פיננסיות בעלות מופחתת

כתבי התחייבות, אגרות חוב ואשראי נושאי ריבית מוכרים לראשונה לפי שווי הוגן בניכוי עלויות עסקה מיוחסות ישירות (לדוגמה, עלויות גיוס הלוואה). לאחר ההכרה הראשונית, הלוואות ואשראי נושאי ריבית מוצגים לפי עלות מופחתת תוך שימוש בשיטת הריבית האפקטיבית הלוקחת בחשבון גם את עלויות העסקה המיוחסות ישירות. רווחים והפסדים מוכרים בדוח רווח והפסד בעת גריעת ההתחייבות הפיננסית וכתוצאה מההפחתה השיטתית.

7. גריעת מכשירים פיננסיים

נכסים פיננסיים

נכס פיננסי נגרע כאשר פקעו הזכויות החוזיות לקבלת תזרימי מזומנים מהנכס הפיננסי; או כאשר החברה מעבירה את הזכויות החוזיות לקבלת תזרימי המזומנים מהנכס הפיננסי או נוטלת על עצמה מחויבות לשלם את תזרימי המזומנים שהתקבלו במלואם לצד שלישי, ללא עיכוב משמעותי, ובנוסף העבירה באופן ממשי את כל הסיכונים וההטבות הקשורים לנכס או לא העבירה ולא הותירה בידיה באופן ממשי את כל הסיכונים וההטבות הקשורים לנכס אך העבירה את השליטה על הנכס.

התחייבויות פיננסיות

התחייבות פיננסית נגרעת כאשר היא מסולקת, דהיינו ההתחייבות נפרעה, בוטלה או פקעה. התחייבות פיננסית מסולקת כאשר החייב (הקבוצה):

- פורע את ההתחייבות על ידי תשלום במזומן, בנכסים פיננסיים אחרים, בסחורות או שירותים, או
- משוחרר משפטית מההתחייבות.

8. רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו, הכנסות מימון והוצאות מימון

רווחים (הפסדים) מהשקעות נטו והכנסות מימון כוללים הכנסות ריבית בגין סכומים שהושקעו (לרבות נכסים פיננסיים זמינים למכירה), הכנסות מדיבידנדים, רווחים (הפסדים) ממכירת נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה והפסדים שהועברו לרווח והפסד בגין ירידות ערך קבועות, שינויים בשווי ההוגן של נכסים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד, רווחים (הפסדים) ממטבע חוץ ורווחים (הפסדים) ממימוש השקעות המחושבים כהפרש בין תמורת המימוש נטו ובין העלות המקורית או העלות המופחתת ומוכרים בעת קרות אירוע המכירה. הכנסות ריבית מוכרות עם צבירתן, באמצעות שיטת הריבית האפקטיבית. הכנסות מדיבידנדים מוכרות במועד בו מוקנית לחברה הזכות לקבלת תשלום.

הוצאות מימון כוללות הוצאות ריבית בגין התחייבויות פיננסיות וריבית על פקדונות מבטחי משנה.

רווחים והפסדים מהפרשי שער ושינויים בשווי ההוגן של ההשקעות מדווחים בנטו.

ח. רכוש קבוע

1. הכרה ומדידה

פריטי רכוש קבוע נמדדים לפי העלות בתוספת עלויות רכישה ישירות, בניכוי פחת שנצבר והפסדים מירידת ערך.

עלות תוכנה שנרכשה, המהווה חלק בלתי נפרד מתפעול הציוד המתייחס, מהוונת כחלק מעלות ציוד זה.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ח. רכוש קבוע (המשך)

2. עלויות עוקבות

עלות החלפת חלק מפריט רכוש קבוע מוכרת כחלק מהערך בספרים של אותו פריט אם צפוי כי התועלת הכלכלית העתידית הגלומה בפריט תזרום אל הקבוצה וכי עלותו ניתנת למדידה באופן מהימן. הערך בספרים של החלק שהוחלף נגרע. עלויות תחזוקה שוטפות נזקפות לרווח והפסד עם התהוותן.

3. פחת

פחת נזקף לדוח רווח והפסד לפי שיטת הקו הישר על פני אומדן אורך החיים השימושי של כל חלק מפריטי הרכוש הקבוע.

שיעורי הפחת בהם נעשה שימוש בתקופה השוטפת ובתקופות ההשוואתיות הינו כדלקמן:

בניינים (למעט מרכיב הקרקע) -	4%
שיפורים במושכר -	לאורך תקופת השכירות כולל תקופת האופציה
כלי רכב -	15%
מחשבים וציוד היקפי -	25%-33%
ריהוט וציוד -	6%-15%

האומדנים בדבר שיטת הפחת, אורך החיים השימושי וערך השייר נבחנים מחדש לפחות בכל סוף שנת דיווח.

ט. נדל"ן להשקעה

נדל"ן להשקעה הוא נדל"ן (קרקע או מבנה - או חלק ממבנה - או שניהם) המוחזק (על ידי הקבוצה כבעלים או כחכירה מימונית) לצורך הפקת הכנסות שכירות או לשם עליית ערך הונית או שניהם, ושלא לצורך שימוש בייצור או הספקת סחורות או שירותים למטרות מנהלתיות, או מכירה במהלך העסקים הרגיל.

זכויות בנדל"ן החכורות על ידי הקבוצה מסווגות ומטופלות כנדל"ן להשקעה.

נדל"ן להשקעה נמדד לראשונה לפי עלות בתוספת עלויות עסקה. בתקופות עוקבות הנדל"ן להשקעה נמדד לפי שווי הוגן, כשהשינויים בשווי ההוגן נזקפים לדוח רווח והפסד.

העברת נכס מרכוש קבוע לנדל"ן להשקעה מתבצעת כאשר יש שינוי בייעוד, כגון הפסקת שימוש בנכס על ידי הבעלים, הסכם שכירות תפעולית עם צד שלישי.

העברת נכס מנדל"ן להשקעה לרכוש קבוע מתבצעת כאשר יש שינוי בייעוד, כגון התחלת שימוש בנכס על ידי הבעלים או התחלת פיתוח עם תכנון למכור את הנכס.

העלות של הנכס המועבר מנדל"ן להשקעה לרכוש קבוע הוא השווי ההוגן במועד המעבר.

ההפרש בין השווי ההוגן לעלות נכס שהועבר מרכוש קבוע לנדל"ן להשקעה מטופל כהערכה מחדש בהתאם ל-16 IAS ונזקף לקרן הון מהערכה מחדש.

לצורך קביעת השווי ההוגן של הנדל"ן להשקעה מתבססת הקבוצה על הערכת שווי שמבוצעת על ידי מעריכים חיצוניים בלתי תלויים שהינם מומחים בהערכות שווי של נדל"ן והינם בעלי הידע והניסיון הנדרשים.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

י. חכירות

המבחנים לסיווג חכירה כמימונית או כתפעולית מבוססים על מהות ההסכמים והם נבחנים במועד ההתקשרות על-פי הכללים להלן שנקבעו ב-IAS 17.

1. חכירה מימונית

בחכירה מימונית, הועברו לקבוצה באופן ממשי כל הסיכונים וההטבות הקשורים לשימוש בנכס החכור. הנכס החכור נמדד בתחילת תקופת החכירה לפי הנמוך מבין השווי ההוגן של הנכס החכור או הערך הנוכחי של תשלומי החכירה המינימליים. ההתחייבות בגין תשלומי החכירה מוצגת בערך נוכחי כאשר תשלומי החכירה מוקצים בין הוצאות המימון ופרעון של ההתחייבות בגין החכירה לפי שיטת הריבית האפקטיבית.

2. חכירה תפעולית

הסכמי חכירה, בהם לא מועברים באופן ממשי כל הסיכונים וההטבות הגלומים בשימוש בנכס החכור, מסווגים כחכירה תפעולית. תשלומי החכירה מוכרים כהוצאה בדוח רווח והפסד באופן שוטף על פני תקופת החכירה.

יא. השקעות בחברות כלולות

חברות כלולות הינן חברות שלקבוצה יש השפעה מהותית על המדיניות הכספית והתפעולית שלהן, אך לא שליטה.

ההשקעה בחברות כלולות מוצגת על בסיס השווי המאזני. לפי שיטת השווי המאזני, ההשקעה בחברות הכלולות מוצגת במאזן לפי עלות בתוספת שינויים שלאחר הרכישה בחלק הקבוצה בנכסים נטו, לרבות רווח (הפסד) כולל אחר של החברות הכלולות.

חלק הקבוצה בתוצאות הפעולות של חברות כלולות נכלל בדוח על הרווח הכולל במסגרת חלק הקבוצה ברווחי (בהפסדי) חברות כלולות וכן חלק הקבוצה ברווח (הפסד) כולל אחר נטו המתייחס לחברות כלולות נכלל כרווח (הפסד) כולל אחר. רווחים והפסדים הנובעים מעסקאות בין הקבוצה לבין חברות כלולות מבוטלים בהתאם לשיעור ההחזקה בחברה הכלולה.

הדוחות הכספיים של החברה, החברות המאוחדות והחברות הכלולות ערוכים לתאריכים ולתקופות זיהם. המדיניות החשבונאית בדוחות הכספיים של החברות הכלולות יושמה באופן אחיד ועקבי עם זו שיושמה בדוחות הכספיים של הקבוצה.

יב. צירופי עסקים ומוניטין

צירופי עסקים שהתרחשו לפני 1 בינואר, 2007

במסגרת המעבר לדיווח לפי IFRS, הקבוצה בחרה להציג מחדש לפי IFRS רק צירופי עסקים שהתרחשו לאחר מועד המעבר ל-IFRS, 1 בינואר 2007. באשר לרכישות שהתרחשו לפני 1 בינואר 2007, משקף המוניטין את הסכום שהוכר על ידי הקבוצה, בהתאם לכללי החשבונאות המקובלים בישראל. בגין רכישות אלו, הסיווג והטיפול החשבונאי לא הותאמו ל-IFRS זאת בהתאם להקלה שניתנה במסגרת IFRS 1.

צירופי עסקים שהתרחשו לאחר 1 בינואר, 2007

צירופי עסקים מטופלים בשיטת הרכישה בהתאם ל-IFRS 3. בשיטה זו מזוהים הנכסים וההתחייבויות של החברה הנרכשת בהתאם לשוויים ההוגן במועד הרכישה.

מוניטין הנרכש במסגרת צירוף עסקים, נמדד לראשונה כהפרש בין עלות הרכישה לבין חלק הקבוצה בשווי הוגן נטו של הנכסים המזוהים, ההתחייבויות המזוהות וההתחייבויות התלויות של העסק הנרכש. לאחר ההכרה הראשונית נמדד המוניטין לפי עלות בניכוי הפסדים נצברים מירידת ערך. המוניטין אינו מופחת באופן שיטתי. לצורך בחינת קיום ירידת ערך, המוניטין מוקצה לכל אחת מהיחידות מניבות המזומנים של הקבוצה. באשר לבחינת ירידת ערך של מוניטין, ראה סעיף יד'5.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יג. נכסים בלתי מוחשיים

נכסים בלתי מוחשיים הנרכשים בנפרד נמדדים עם ההכרה הראשונית לפי העלות בתוספת עלויות רכישה ישירות. נכסים בלתי מוחשיים הנרכשים בצירופי עסקים נכללים לפי השווי ההוגן במועד הרכישה. לאחר ההכרה הראשונית, נכסים בלתי מוחשיים מוצגים על פי עלותם בניכוי הפחתה מצטברת ובניכוי הפסדים מירידות ערך שנצברו.

נכסים בלתי מוחשיים בעלי אורך חיים שימושיים בלתי מוגדר אינם מופחתים באופן שיטתי וכפופים לבחינת ירידת ערך מדי שנה וכן בכל עת שקיים סימן המצביע כי ייתכן שחלה ירידת ערך (ראה גם סעיף יד). אורך החיים השימושיים של נכסים אלה נבחן מדי שנה כדי לקבוע אם הערכת אורך החיים כבלתי מוגדר עדיין תקפה. אם האירועים והנסיבות אינם תומכים עוד בהערכה כאמור, השינוי באורך החיים השימושיים מבלתי מוגדר למוגדר מטופל כשינוי באומדן חשבונאי מכאן ולהבא, ובאותו מועד נבחנת גם ירידת ערך ומופחת הנכס באופן שיטתי על פני תקופת אורך החיים הכלכליים השימושיים שלו.

נכסים בלתי מוחשיים בעלי אורך חיים שימושיים מוגדר מופחתים על פני אורך החיים השימושיים שלהם על בסיס שיטת הקו הישר ונבחנת לגביהם ירידת ערך כאשר קיימים סימנים המצביעים על כך שקיימת לגביהם ירידת ערך. תקופת ההפחתה ושיטת ההפחתה של נכס בלתי מוחשי עם אורך חיים שימושיים מוגדר נבחנות לפחות בכל סוף שנה. שינויים באורך החיים השימושיים או בדפוס הצריכה הצפוי של ההטבות הכלכליות הצפויות לנבוע מהנכס מטופלים כשינוי אומדן חשבונאי באופן של מכאן ולהבא. הוצאות ההפחתה בגין נכסים בלתי מוחשיים עם אורך חיים שימושיים מוגדר נזקפים לדוח רווח והפסד.

1. עלויות פיתוח תוכנה

הוצאות פיתוח תוכנה מהוונות אך ורק אם ניתן למדוד באופן מהימן את עלויות הפיתוח; התוכנה ישימה מבחינה טכנית ומסחרית; צפויה הטבה כלכלית עתידית מהפיתוח, ולקבוצה כוונה ומקורות מספיקים להשלים את הפיתוח ולהשתמש בתוכנה. הוצאה שהוונה כוללת את עלות החומרים, שכר עבודה ישיר והוצאות תקורה שניתן לייחסן ישירות להכנת הנכס לשימוש המיועד. הוצאות פיתוח אחרות נזקפות לרווח והפסד עם התהוותן.

הוצאות פיתוח שהונו נמדדות לפי עלות בניכוי הפחתות.

2. תוכנות

נכסי הקבוצה כוללים מערכות מחשב המורכבות מחומרה ותוכנות. תוכנות המהוות חלק אינטגרלי מחומרה, אשר אינה יכולה לפעול ללא התוכנות המותקנות עליה, מסווגות כרכוש קבוע. לעומת זאת, רישיונות לתוכנות העומדות בפני עצמן ומוסיפות פונקציונליות נוספת לחומרה, מסווגים כנכסים בלתי מוחשיים.

3. עלויות עוקבות

עלויות עוקבות מוכרות כנכס בלתי מוחשי אך ורק כאשר הן מגדילות את ההטבה הכלכלית העתידית הגלומה בנכס בגינו הן הוצאו. כל העלויות האחרות, לרבות עלויות הקשורות למוניטין או מותגים שפותחו באופן עצמי, נזקפות לדוח רווח והפסד עם התהוותן.

4. הפחתה

הפחתה נזקפת לדוח רווח והפסד לפי שיטת הקו הישר על פני אומדן אורך החיים השימושי של הנכסים הבלתי מוחשיים, פרט למוניטין, מהמועד שבו הנכסים זמינים לשימוש.

אומדן אורך החיים השימושי לתקופה הנוכחית ולתקופות השוואתיות הינו כדלקמן:

(א) עודפי עלות שנוצרו ברכישתה של שומרה ביטוח מופחתים כדלהלן: עודף עלות המיחוס לתיק ביטוח נרכש מופחת על פני 5 שנים, עודף עלות המיחוס לקשרי סוכנים של סוכנות ביטוח מאוחדת מופחת על פני 10 שנים ועודף עלות המיחוס לשם מסחרי מופחת על פני 6 שנים.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יג. נכסים בלתי מוחשיים (המשך)

4. הפחתה (המשך)

(ב) עודף עלות שנוצר ברכישתה של מבטחים פנסיה והמיוחס לתיק לקוחות מופחת על פני 20 שנים.

(ג) עודפי עלות שנוצרו ברכישת זכויות ניהול קופות גמל וקרנות נאמנות והמיוחסים לתיקי לקוחות מופחתים על פני תקופה של 5 שנים עד 10 שנים (ראה באור 5).

(ד) תוכנות - מופחתות בקו ישר על פני 4-8 שנים.

האומדנים בדבר שיטת הפחת ואורך החיים השימושי נבחנים מחדש לפחות בכל סוף שנת דיווח.

יד. ירידת ערך והפרשות לחובות מסופקים

הקבוצה בוחנת בכל תאריך מאזן אם קיימת ירידת ערך כמפורט להלן:

1. השקעות פיננסיות

א. נכסים המוצגים בעלות מופחתת

הראיה האובייקטיבית לגבי מכשירי חוב והלוואות וחייבים המוצגים בעלותם המופחתת קיימת כאשר אירוע אחד או יותר השפיעו באופן שלילי על אומדן תזרימי המזומנים העתידיים מהנכס לאחר מועד ההכרה. ראיות לירידת ערך כוללות סימנים לכך שלחייב קשיים פיננסיים, לרבות קשיי נזילות ואי יכולת לעמוד בתשלומי קרן או ריבית.

אם קיימת ראיה אובייקטיבית שקיים הפסד מירידת ערך בגין הלוואות וחייבים המוצגים בעלותם המופחתת, סכום ההפסד הנזקף לדוח רווח והפסד נמדד כהפרש בין הסכום הפנקסני של הנכס והערך הנוכחי של אומדן תזרימי המזומנים העתידיים, המהוונים בהתאם לשיעור הריבית האפקטיבית המקורית של הנכס הפיננסי (שיעור הריבית האפקטיבית שחושב בעת ההכרה הראשונית). הסכום הפנקסני של הנכס מוקטן באמצעות רישום הנזקף לדוח רווח והפסד.

בתקופות עוקבות הפסד מירידת ערך מבוטל כאשר ניתן לייחס באופן אובייקטיבי את השבת ערכו של הנכס לאירוע שהתרחש לאחר ההכרה בהפסד. ביטול כאמור נזקף לרווח והפסד עד לגובה ההפסד שהוכר.

ב. נכסים זמינים למכירה

לגבי נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהם מכשירים הוניים, הראיה האובייקטיבית כוללת ירידה משמעותית או מתמשכת בשווי ההוגן של הנכס מתחת לעלותו וכן בחינת שינויים בסביבה הטכנולוגית, הכלכלית או המשפטית או בסביבת השוק בה פועלת החברה שהנפיקה את המכשיר. הבחינה של ירידה משמעותית או מתמשכת, תלויה בנסיבות בכל תאריך מאזן, כאשר, במסגרת הבחינה, מובאות בחשבון התנודתיות ההיסטורית בשווי ההוגן וכן קיומה של מגמה מתמשכת של ירידה בשווי ההוגן בשיעור כולל של 20% ומעלה או משך הזמן של ירידה בשווי ההוגן הינה מעל שנה ובלבד שירידת הערך עולה על 10%. כאשר קיימת ראיה לירידת ערך, ההפסד המצטבר שנזקף להון, הנמדד כהפרש בין עלות הרכישה (בניכוי הפסדים קודמים מירידת ערך) לבין השווי ההוגן, מועבר מההון ומוכר כהפסד מירידת ערך בדוח רווח והפסד. בתקופות עוקבות, ביטול הפסד מירידת ערך אינו נזקף לרווח והפסד אלא נזקף להון כרווח (הפסד) כולל אחר.

לגבי נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהם מכשירי חוב, הראיה האובייקטיבית קיימת כאשר אירוע אחד או יותר השפיעו באופן שלילי על אומדן תזרימי המזומנים העתידיים מהנכס לאחר מועד ההשקעה. ראיות לירידת ערך כוללות סימנים לכך שלחייב קשיים פיננסיים, לרבות קשיי נזילות ואי יכולת לעמוד בתשלומי קרן או ריבית. כאשר קיימת ראיה לירידת ערך, ההפסד המצטבר שנזקף להון, הנמדד כהפרש

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יד. ירידת ערך והפרשות לחובות מסופקים (המשך)

1. השקעות פיננסיות (המשך)

ב. נכסים זמינים למכירה (המשך)

בין עלות הרכישה (בניכוי תשלומי קרן, הפחתות לפי שיטת הריבית האפקטיבית והפסדים קודמים מירידת ערך) לבין השווי ההוגן, מועבר מההון ומוכר כהפסד מירידת ערך בדוח רווח והפסד. בתקופות עוקבות הפסד מירידת ערך מבוטל כאשר ניתן לייחס באופן אובייקטיבי את העלייה בשווי ההוגן לאירוע שהתרחש לאחר ההכרה בהפסד מירידת הערך. ביטול כאמור נזקף לרווח והפסד עד לגובה ההפסד שהוכר.

2. ביטוח משנה

א. ההתחייבויות של מבטחי המשנה כלפי חברות הביטוח המאוחדות אינן משחררות אותן מהתחייבויותיהן כלפי המבוטחים על פי פוליסות הביטוח.

מבטח משנה, אשר לא יעמוד בהתחייבויותיו על פי חוזה ביטוח המשנה, עלול לגרום לחברות הביטוח המאוחדות הפסדים.

ב. חברות הביטוח המאוחדות מבצעות הפרשה לחובות מסופקים בגין חובות מבטחי משנה שגבייתם מוטלת בספק על בסיס הערכות סיכון פרטניות ועל בסיס עומק החוב.

בנוסף, בקביעת חלקם של מבטחי המשנה בהתחייבויות הביטוחיות מתחשבות חברות הביטוח המאוחדות, בין היתר, בהערכת אפשרות הגביה ממבטחי המשנה. כאשר חלקם של מבטחי המשנה כאמור מחושב על בסיס אקטוארי, חלקם של אותם מבטחי משנה שבקשיים מחושב בהתאם להמלצת האקטואר, המביאה בחשבון את כלל גורמי הסיכון. כמו כן, מתחשבות חברות הביטוח המאוחדות בעת עריכת ההפרשות, בין היתר, בנכונות הצדדים להגיע להסכמי CUT OFF (סיום התקשרויות בדרך של פירעון סופי של החובות) במטרה לצמצם את החשיפה.

3. פרמיה לגבייה

הפרשה לחובות מסופקים בגין פרמיות לגבייה מחושבת בהתאם לגיל החוב.

4. נכסים שאינם פיננסיים

הקבוצה בוחנת אפשרות לירידת ערך בשווי הפנקסני של נכסים שאינם פיננסיים (למעט הוצאות רכישה נדחות, נדל"ן להשקעה, נכסים הנובעים מהטבות לעובדים ונכסי מס נדחים), כאשר ישנם סימנים כתוצאה מאירועים או שינויים בנסיבות המצביעים על כך שהשווי הפנקסני אינו בר-השבה. במקרים בהם השווי הפנקסני של הנכסים הלא פיננסיים עולה על הסכום בר-ההשבה שלהם, מופחתים הנכסים לשווי בר-ההשבה שלהם. השווי בר-ההשבה הוא הגבוה מבין מחיר המכירה, נטו ושווי שימוש. בהערכת שווי השימוש מהוונים תזרימי המזומנים הצפויים לפי שיעור ניכיון לפני מס המשקף את הסיכונים הספציפיים לכל נכס. בגין נכס שאינו מייצר תזרימי מזומנים עצמאיים נקבע סכום בר-השבה עבור היחידה מניבת המזומנים שאלה שייך הנכס. הפסדים מירידת ערך נזקפים לדוח רווח והפסד לסעיף הפחתת נכסים בלתי מוחשיים.

הקריטריונים הייחודיים להלן מיושמים בבחינת ירידת ערך של הנכסים הספציפיים הבאים:

5. מוניטין

הקבוצה בוחנת את המוניטין לצורך ירידת ערך, בתום כל שנה, או לעיתים קרובות יותר אם אירועים או שינויים בנסיבות מצביעים על כך שקיימת ירידת ערך.

ירידת ערך נקבעת בגין מוניטין על ידי בחינת סכום בר-ההשבה של יחידה מניבת מזומנים (או קבוצה של יחידות מניבות מזומנים) שאלה מתייחס המוניטין. כאשר סכום בר-ההשבה של יחידה מניבת מזומנים (או קבוצה של יחידות מניבות מזומנים) נמוך מהשווי הפנקסני של יחידה מניבת מזומנים (או קבוצה של יחידות מניבות מזומנים) שאלה הוקצה המוניטין, מוכר הפסד מירידת ערך. הפסדים מירידת ערך מוניטין אינם מבוטלים בתקופות עוקבות.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יד. ירידת ערך והפרשות לחובות מסופקים (המשך)

6. חברות כלולות

הקבוצה קובעת, לאחר יישום שיטת השווי המאזני, באם יש צורך להכיר בהפסד נוסף בגין ירידת ערך של ההשקעה בחברות כלולות. הקבוצה קובעת בכל תאריך מאזן אם קיימת ראייה אובייקטיבית לירידת ערך של ההשקעה בחברה כלולה. במידה ויש צורך בכך, מוכר הפסד מירידת ערך, בסכום ההפרש בין סכום בר ההשבה של ההשקעה בחברה הכלולה לבין ערכה בדוחות הכספיים. סכום בר ההשבה הינו הגבוה מבין שווי הוגן ושווי שימוש המחושב בהתבסס על הערכת שווי של תזרימי המזומנים נטו שמפיקה החברה הכלולה. ההפסד מירידת ערך נזקף לדוח רווח והפסד בסעיף חלק ברווחי חברות כלולות, נטו.

7. נכסים בלתי מוחשיים בעלי אורך חיים בלתי מוגדר

הבחינה לירידת ערך נעשית בתום כל שנה, או לעתים קרובות יותר אם אירועים או שינויים בנסיבות מצביעים על סימנים המעידים כי קיימת ירידת ערך.

הפסד מירידת ערך מוניטין אינו מבוטל. באשר לנכסים אחרים, הפסדים מירידת ערך שהוכרו בתקופות קודמות נבדקים מחדש בכל מועד דיווח כדי לקבוע האם קיימים סימנים לכך שההפסדים קטנו או לא קיימים עוד. הפסד מירידת ערך מבוטל אם חל שינוי באומדנים ששימשו לקביעת הסכום בר ההשבה, אך ורק במידה שהערך בספרים של הנכס, אחרי ביטול ההפסד מירידת הערך, אינו עולה על הערך בספרים בניכוי פחת או הפחתות, שהיה נקבע אלמלא הוכר הפסד מירידת ערך.

טו. הון מניות

עלויות המתייחסות ישירות להנפקת מניות מוצגות כהפחתה מההון.

טז. התחייבויות בשל הטבות לעובדים

1. הטבות לזמן קצר

הטבות לעובדים לזמן קצר כוללות משכורות, ימי חופשה, הבראה והפקדות לביטוח לאומי ומוכרות כהוצאות עם מתן השירותים. התחייבות בגין בונוס במזומן או תוכנית להשתתפות ברווחים, מוכרת כאשר לקבוצה קיימת מחויבות משפטית או משתמעת לשלם את הסכום האמור בגין שירות שניתן על ידי העובד וניתן לאמוד באופן מהימן את הסכום.

2. הטבות לאחר העסקה

בקבוצה קיימות מספר תוכניות הטבה לאחר העסקה. התוכניות ממומנות בדרך כלל על ידי הפקדות בחברות ביטוח ובקרנות פנסיה (להלן - נכסי תוכנית).

א. תוכניות הפקדה מוגדרת

בהתאם לסעיף 14 לחוק פיצויי פיטורין, משלמת הקבוצה באופן קבוע תשלומים מבלי שתהיה לה מחויבות משפטית או משתמעת לשלם תשלומים נוספים, גם אם בקרן לא הצטברו סכומים מספיקים כדי לשלם את כל ההטבות לעובד המתייחסות לשירות העובד בתקופה השוטפת ובתקופות קודמות. הפקדות הקבוצה בתוכניות הפקדה מוגדרת, נזקפות כהוצאה לרווח והפסד במקביל לקבלת שירותי העבודה מהעובד ולא נדרשת הפרשה נוספת בדוחות הכספיים.

ב. תכנית הטבה מוגדרת

מחויבות של הקבוצה, המתייחסת לתכנית הטבה מוגדרת בגין הטבות לאחר פרישה, מחושבת לגבי כל תכנית בנפרד על ידי אומדן הסכום העתידי של ההטבה שיגיע לעובד בתמורה לשירותיו, בתקופה השוטפת ובתקופות קודמות. הטבה זו מוצגת לפי ערך נוכחי בניכוי השווי ההוגן של נכסי התכנית. שיעור ההיוון נקבע בהתאם לתשואה במועד הדיווח על אגרות חוב ממשלתיות, שהמטבע שלהן ומועד פירעונן דומים לתנאי המחויבות של הקבוצה. החישובים נערכים על ידי אקטואר מוסמך לפי שיטת יחידת הזכאות החזויה.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

טז. התחייבויות בשל הטבות לעובדים (המשך)

2. הטבות לאחר העסקה (המשך)

ב. תכנית הטבה מוגדרת (המשך)

רווחים והפסדים אקטואריים נזקפים לרווח והפסד בתקופה בה הם נוצרו. מרכיב הפיצויים בפוליסות שהופקו על ידי חברות מאוחדות אינו מהווה נכסי תוכנית ומקוזה מההתחייבויות בגין חוזי הביטוח.

3. הטבות אחרות לעובדים לטווח ארוך

המחויבות נטו של הקבוצה בגין הטבות לעובדים לטווח ארוך, שאינן מתייחסות לתכניות הטבה לאחר העסקה, היא בגין סכום ההטבה העתידית המגיעה לעובדים בגין שירותים שהוענקו בתקופה השוטפת ובתקופות קודמות. סכום הטבות אלו מהווה לערכו הנוכחי ומנוכה ממנו השווי ההוגן של נכסים המתייחסים למחויבות זו. שיעור ההיוון נקבע בהתאם לתשואה במועד הדיווח על אגרות חוב ממשלתיות שהמטבע שלהן ומועד הפירעון שלהן דומים לתנאי המחויבויות של הקבוצה. החישוב נעשה לפי שיטת יחידת הזכאות החזויה. רווחים והפסדים אקטואריים נזקפים לרווח והפסד בתקופה בה הם נוצרו.

יז. עסקאות תשלומים מבוססי מניות

עלות תוכנית הקצאת מניות שהוענקו למנכ"ל מנורה ביטוח נמדדה לפי השווי ההוגן במועד ההענקת של המכשירים ההוניים שהוענקו.

עלות תוכנית ההקצאה מוכרת ברווח והפסד כהוצאת שכר יחד עם גידול מקביל בהון על פני התקופה שבה תנאי השירות מתקיימים, ומסתיימת במועד שבו מנכ"ל מנורה ביטוח זכאי לגמול (להלן - תקופת ההבשלה). ההוצאה המצטברת המוכרת בגין תוכנית ההקצאה בכל מועד דיווח עד למועד ההבשלה, משקפת את מידת חלוף תקופת ההבשלה ואת האומדן הטוב ביותר של מנורה ביטוח לגבי מספר המכשירים ההוניים שיבשילו בסופו של דבר. החיוב או הזיכוי בדוח רווח והפסד משקף את השינוי בהוצאה המצטברת שהוכרה לתחילת התקופה המדווחת ועד לסופה.

יח. הפרשות

הפרשה מוכרת כאשר לקבוצה יש מחויבות נוכחית, משפטית או משתמעת, כתוצאה מאירוע שהתרחש בעבר, הניתנת לאמידה בצורה מהימנה, וכאשר צפוי כי תידרש זרימת הטבות כלכליות לסילוק המחויבות.

הפרשה בגין תביעות משפטיות מוכרת כאשר לקבוצה מחויבות קיימת (משפטית או משתמעת) כתוצאה מאירוע שהתרחש בעבר, יותר סביר מאשר לא (more likely than not) כי הקבוצה תידרש למשאביה הכלכליים לסילוק המחויבות וניתן לאמוד את המחויבות באופן מהימן. כאשר השפעת ערך הזמן מהותית, נמדדת ההפרשה בהתאם לערכה הנוכחי. בעת בחינת הצורך בהכרה בהפרשות ובכימותן, מסתייעת הנהלת הקבוצה ביועציה המשפטיים.

יט. הכרה בהכנסה

1. פרמיות:

(א) פרמיות במגזר ביטוח חיים, לרבות פרמיות חסכון ולמעט תקבולים בגין חוזי השקעה נרשמות כהכנסות בהגיע מועד גבייתן.

ביטולים נרשמים במועד קבלת ההודעה מבעל הפוליסה, או באופן יזום על ידי מנורה ביטוח עקב פיגורים בתשלום, בכפוף להוראות כל דין. השתתפות המבוטחים בפוליסות ריסק ברווחים מנוכה מהפרמיות.

(ב) פרמיות בביטוח כללי נרשמות כהכנסות על בסיס דוחות תפוקה חודשיים. הפרמיות מתייחסות בעיקרן לתקופת ביטוח של שנה. ההכנסות מפרמיה ברוטו ושינויים בפרמיה שטרם הורווחה בגינה, נרשמים בסעיף פרמיות שהורווחו ברוטו. פרמיות בענף רכב חובה נרשמות בעת פירעון הפרמיה אך לא לפני תחילת תקופת הביטוח והאיל והכיסוי הביטוחי מותנה בתשלום הפרמיה.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יט. הכרה בהכנסה (המשך)

1. פרמיות: (המשך)

(ב) (המשך)

פרמיות בענף דירות המבוטחות כבטוחה למשכנתא נרשמות כהכנסה בהגיע מועד גבייתן (מדי חודש).

פרמיות מפוליסות שתחילת הביטוח שלהן לאחר תאריך המאזן נרשמות כהכנסות מראש.

דוחות התפוקה החודשיים, בעיקר בענפי רכב רכוש ודירות, כוללים חידושים אוטומטיים של פוליסות שמועד החידוש שלהן הגיע.

ההכנסות שנכללו בדוחות הכספיים הינן לאחר ביטולים שנתקבלו מבעלי פוליסות, ובניכוי ביטולים והפרשות עקב אי פירעון דמי הביטוח, בכפוף להוראות כל דין ובניכוי השתתפות המבוטחים ברווחים, על בסיס ההסכמים שבתוקף.

2. דמי ניהול:

(א) דמי ניהול בגין חוזי ביטוח תלויי תשואה:

דמי הניהול מחושבים בהתאם להנחיות המפקח על בסיס התשואה וצבירת החיסכון של המבוטחים בתיק המשתתף ברווחים.

דמי הניהול כוללים את המרכיבים דלקמן:

פוליסות שנמכרות החל מ-1 בינואר, 2004 - דמי ניהול קבועים בלבד.
בגין פוליסות שנמכרו עד ליום 31 בדצמבר, 2003 - דמי ניהול קבועים ומשתנים.

דמי הניהול הקבועים מחושבים בשיעורים קבועים מצבירת החיסכון ונרשמים על בסיס צבירה.

דמי הניהול המשתנים מחושבים כשיעור מהרווח הריאלי השנתי (מה- 1 בינואר ועד ה- 31 בדצמבר) בניכוי דמי הניהול הקבועים. ניתן לגבות רק דמי ניהול משתנים חיוביים ובניכוי סכומים שליליים שנצברו בשנים קודמות.

במהלך השנה נרשמים דמי הניהול המשתנים על בסיס צבירה בהתאם לתשואה החודשית הריאלית, ככל שהיא חיובית. בחודשים בהם התשואה הריאלית שלילית מוקטנים דמי הניהול המשתנים עד לגובה סך דמי הניהול המשתנים שחושבו במצטבר מתחילת השנה. תשואה שלילית שלא בוצע בגינה הקטנה של דמי ניהול במהלך השנה השוטפת, תנוכה לצורך חישוב דמי הניהול המשתנים מתשואה חיובית בשנה העוקבת.

(ב) דמי ניהול מקרנות פנסיה, קופות גמל וקרנות נאמנות:

הכנסות מניהול קרנות פנסיה נזקפות על בסיס יתרות הנכסים המנוהלים ועל בסיס התקבולים מהעמיתים. הכנסות מניהול קופות גמל וקרנות נאמנות נזקפות בעת התהוותן.

3. עמלות:

הכנסות מעמלות ביטוח כללי בסוכנויות ביטוח מאוחדות נזקפות בעת התהוותן.

הכנסות מעמלות ביטוח חיים בסוכנות ביטוח מאוחדות נזקפות על בסיס מועדי הזכאות לתשלום העמלות על פי ההסכמים עם חברות הביטוח, בניכוי הפרשות להחזרי עמלות עקב ביטולים צפויים של פוליסות ביטוח.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יט. הכרה בהכנסה (המשך)

4. הכנסות אחרות:

הכנסות מניהול תיקי לקוחות, הכנסות מייעוץ והכנסות מהפצה נרשמות על בסיס מצטבר בהתאם למועד מתן השירות או ביצוע הפעולות.

הכנסות מעמלות חיתום וניהול, הכפופות לביצוע בפועל של הנפקה, נזקפות לדוח רווח והפסד רק לאחר הנפקת ניירות הערך או במועד שהתגבשו התחייבויות המנפיקים והקונים, לפי המוקדם ובמקביל נזקפות ההוצאות הכרוכות בביצוען.

כ. מסים על ההכנסה

הוצאת מסים על הכנסה כוללת מסים שוטפים ונדחים. הוצאת מסים על הכנסה נזקפת לדוח רווח והפסד אלא אם המס נובע מעסקה או אירוע אשר מוכרים ישירות בהון. במקרים אלו, נזקפת השפעת המס לסעיף המתייחס בהון.

המס השוטף הינו סכום המס הצפוי להשתלם על ההכנסה החייבת במס לשנה, כשהוא מחושב על פי שיעורי המס ובהתבסס על חוקי המס שנחקקו, או אשר חקיקתם הושלמה למעשה עד לתאריך המאזן. בנוסף כולל המס השוטף שינויים בתשלומי המס המתייחסים לשנים קודמות.

ההכרה במסים נדחים הינה בהתאם לגישה המאזנית, בהתייחס להפרשים זמניים בין הערך בספרים של נכסים והתחייבויות לצורך דיווח כספי לבין ערכם לצרכי מסים.

המסים הנדחים נמדדים לפי שיעורי המס הצפויים לחול על ההפרשים הזמניים במועד בו ימומשו, בהתבסס על החוקים שנחקקו או שנחקקו למעשה לתאריך המאזן. הקבוצה מקזזת נכסי והתחייבויות מסים נדחים במידה וקיימת זכות חוקית הניתנת לאכיפה לקיזוז נכסי והתחייבויות מסים שוטפים, והם מיוחסים לאותה הכנסה חייבת במס, הממוסה על ידי אותה רשות מס באותה חברה נישומה.

נכס מס נדחה מוכר בספרים כאשר צפוי שבעתיד תהיה הכנסה חייבת, שכנגדה ניתן יהיה לנצל את ההפרשים הזמניים. נכסי המסים הנדחים נבדקים בכל תאריך מאזן, ובמידה ולא צפוי כי הטבות המס המתייחסות תתממשנה, הם מופחתים.

בחישובי המסים הנדחים לא מובאים בחשבון המסים שהיו חלים במקרה של מימוש ההשקעות בחברות מוחזקות, כל עוד מכירת ההשקעות בחברות המוחזקות אינה צפויה בעתיד הנראה לעין.

מס נדחה בגין עסקאות בינחברתיות בדוחות המאוחדים נרשם לפי שיעור המס החל על החברה הרוכשת.

כא. רווח (הפסד) למניה

החברה מציגה נתוני רווח (הפסד) בסיסי למניה לגבי הון המניות הרגילות שלה. הרווח (הפסד) הבסיסי למניה מחושב על ידי חלוקת הרווח או ההפסד המיוחסים לבעלי המניות של החברה במספר הממוצע המשוקלל של המניות שהיו במחזור במשך התקופה. חלקה של החברה ברווחי חברות מוחזקות מחושב לפי חלקה ברווח למניה של אותן חברות מוחזקות מוכפל במספר המניות שבידי החברה.

כב. עסקאות עם בעלי שליטה

נכסים והתחייבויות שלגביהם בוצעה עסקה עם בעל שליטה, נמדדים לפי השווי ההוגן במועד העסקה. בשל העובדה כי מדובר בעסקה במישור ההוני, זקפת הקבוצה את ההפרש בין השווי ההוגן לבין התמורה מהעסקה להון.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

כג. דיווח מגזרי

מגזר הינו מרכיב בר הבחנה של הקבוצה, העוסק באספקת מוצרים או שירותים העשויים להיות קשורים זה בזה (מגזר עסקי), או באספקת מוצרים או שירותים במסגרת סביבה כלכלית מוגדרת (מגזר גיאוגרפי), והחשוף לסיכונים ולתשואות השונים מאלה של יתר המגזרים. המתכונת לדיווח המגזרי של הקבוצה מבוססת על מגזרים עסקיים, והיא נקבעת על פי גישת ההנהלה, דהיינו, בהתאם למתכונת הדיווח הפנימית למקבלי ההחלטות בקבוצה. פירוט הדיווח הכספי לפי מגזרים - ראה באור 3.

כד. גילוי לתקני IFRS חדשים בתקופה שלפני יישומם

IFRS 3 (מתקון) - צירופי עסקים ו- IAS 27 (מתקון) - דוחות כספיים מאוחדים ונפרדים

IFRS 3 המתקון ו- IAS 27 המתקון (להלן - התקנים) ייושמו לגבי הדוחות הכספיים לתקופות המתחילות ביום 1 בינואר, 2010. יישום מוקדם של שני התקנים אפשרי יחדיו החל מהדוחות הכספיים השנתיים לתקופות המתחילות ביום 1 בינואר, 2008.

להלן עיקרי השינויים הצפויים לחול בעקבות יישום התקנים:

1. הגדרת עסק הורחבה כך שכוללת גם פעילויות ונכסים שלא מנוהלים כעסק, כל עוד המוכר מסוגל להפעיל אותם כעסק.
2. כיום קובע IFRS 3 כי מוניטין, בניגוד לשאר הנכסים וההתחייבויות המזוהים של החברה הנרכשת, יימדד כעודף עלות הרכישה על חלק החברה הרוכשת בשווי ההוגן של הנכסים המזוהים, נטו במועד הרכישה. על פי התקנים, ניתן לבחור לגבי כל עסקת צירוף עסקים בנפרד, למדוד את הזכויות שאינן מקנות שליטה, וכנגזר מכך המוניטין, על בסיס מלוא השווי ההוגן או לפי החלק היחסי הנרכש בשווי ההוגן של הנכסים המזוהים, נטו במועד הרכישה.
3. תמורה מותנית בצירופי עסקים תימדד בהתאם לשווייה ההוגן כאשר שינויים בשווי ההוגן של התמורה המותנית, שאינם מהווים התאמות בתקופת המדידה לעלות הרכישה, לא יוכרו במקביל כהתאמת המוניטין. במקרים בהם התמורה המותנית מהווה התחייבות, היא תוצג בשווי הוגן עם שינויים בו לרווח והפסד.
4. עלויות רכישה ישירות המיוחסות לעסקת צירוף העסקים יוכרו ברווח והפסד עם התהוותן, כאשר הדרישה עד כה לזקוף אותן כחלק מתמורת עלות צירוף העסקים, בוטלה.
5. הכרה עוקבת בנכס מס נדחה בגין הפרשים זמניים שנרכשו, ואשר לא עמדו בדרישות ההכרה במועד הרכישה, תתבצע מול רווח והפסד ולא כתיקון מוניטין.
6. עסקה עם המיעוט, בין אם מכירה ובין אם רכישה, תטופל כעסקה במישור ההוני, ולכן לא תביא להכרה ברווח או הפסד או תשפיע על סכום המוניטין, בהתאמה.
7. הפסדי חברה בת, גם אם מביאים לגרעון בהון החברה הבת, יוקצו בין החברה האם לבין זכויות המיעוט, גם אם המיעוט אינו ערב או שאין לו מחוייבות חוזית לתמוך בחברה הבת או לבצע השקעה נוספת.
8. במועד אובדן או השגת שליטה בחברה הבת, יתרת האחזקה, אם קיימת, תשוערך לשווי הוגן כנגד רווח והפסד מהמימוש ושווי הוגן זה יהווה בסיס לעלותה לצורך טיפול עוקב.

התקנים ייושמו באופן של מכאן ולהבא וישפיעו על רכישות עתידיות ועסקאות עם המיעוט.

IFRS 9 - מכשירים פיננסיים

בחודש נובמבר 2009 פורסם IFRS 9 - מכשירים פיננסיים, אשר מהווה את השלב הראשון בפרוייקט החלפת IAS 39 - מכשירים פיננסיים: הכרה ומדידה. IFRS 9 מתמקד בעיקר בסיווג ובמדידה של נכסים פיננסיים והוא חל על כל הנכסים הפיננסיים שבתחולת IAS 39.

התקן קובע כי בעת ההכרה לראשונה כל הנכסים הפיננסיים (כולל מכשירים משולבים שבהם החוזה המארח הוא נכס פיננסי) יימדדו בשווי הוגן. בתקופות עוקבות יש למדוד מכשירי חוב בעלות מופחתת רק אם מתקיימים שני התנאים המצטברים הבאים:

- הנכס מוחזק במסגרת מודל עסקי שמטרתו היא להחזיק בנכסים על מנת לגבות את תזרימי המזומנים החוזיים הנובעים מהם.
- על פי התנאים החוזיים של הנכס הפיננסי, החברה זכאית, במועדים מסויימים, לקבל תזרימי מזומנים המהווים אך ורק תשלומי קרן ותשלומי ריבית על יתרת הקרן.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

כד. גילוי לתקני IFRS חדשים בתקופה שלפני יישומם (המשך)

IFRS 9 - מכשירים פיננסיים (המשך)

המדידה העוקבת של כל יתר מכשירי החוב והנכסים הפיננסיים האחרים תהיה על פי שווי הוגן.

נכסים פיננסיים שהינם מכשירים הוניים יימדדו בתקופות עוקבות בשווי הוגן, וההפרשים ייקפו לרווח והפסד או לרווח (הפסד) כולל אחר, על פי בחירת המדיניות החשבונאית לגבי כל מכשיר ומכשיר. אם מדובר במכשירים הוניים המוחזקים למטרות מסחר, חובה למדוד אותם בשווי הוגן דרך רווח או הפסד. הבחירה הינה סופית ואין לשנותה. עם זאת, כאשר חברה משנה את המודל העסקי שלה לניהול נכסיה הפיננסיים, עליה לסווג מחדש את כל המכשירים הפיננסיים המושפעים משינוי המודל העסקי על מנת לשקף שינוי זה. בכל יתר הנסיבות, אין לבצע סיווג מחדש של המכשירים הפיננסיים.

תאריך התחילה של התקן הוא 1 בינואר, 2013. אימוץ מוקדם אפשרי. אימוץ לראשונה ייעשה למפרע תוך הצגה מחדש של מספרי ההשוואה בכפוף להקלות המצוינות בתקן.

החברה בוחנת את התקן החדש, אך אין ביכולתה, בשלב זה, לאמוד את השפעתו, אם בכלל, על הדוחות הכספיים.

IAS 17 - חכירות

התיקון ל- IAS 17 (להלן - התיקון) עוסק בסיווג חכירות של קרקע ומבנים. בהתאם לתיקון, הוסרה ההנחיה הספציפית לגבי אופן סיווג חכירת קרקע. כתוצאה מכך, לא קיימת עוד הדרישה לסווג חכירת קרקע כחכירה תפעולית בכל מקרה בו הבעלות אינה צפויה לעבור לחוכר בתום תקופת החכירה, אלא יש לבחון את סיווג חכירת הקרקע בהתאם להנחיות הכלליות המופיעות ב- IAS 17 המתייחסות לסיווג חכירה כתפעולית או כמימונית תוך התחשבות בכך שלקרקע, בדרך כלל, אורך חיים כלכליים אין סופי.

התיקון ייושם למפרע או בדרך של מכאן ולהבא החל מהדוחות הכספיים לתקופות המתחילות ביום 1 בינואר, 2010. יישום מוקדם אפשרי. לצורך היישום למפרע, בעת אימוץ התיקון, יש להעריך מחדש את סיווג חכירת הקרקע על בסיס המידע שהיה קיים בעת ההתקשרות בחכירות ואם חל שינוי בסיווג החכירה, יש ליישם למפרע את הוראות IAS 17 ממועד ההתקשרות בחכירה. אולם, בכל מקרה בו אין לישות את המידע הדרוש ליישום התיקון למפרע, ניתן ליישם את התיקון בדרך של מכאן ולהבא על בסיס המידע הקיים במועד אימוץ התיקון ולהכיר בנכס ובהתחייבות, המתייחסים לחכירת הקרקע שסווגה מחדש כחכירה מימונית, לפי שווים ההוגן בתאריך זה. הפרש כלשהו בין השווי ההוגן של הנכס לבין השווי ההוגן של ההתחייבות ייזקף ליתרת הרווח.

להערכת החברה, לתיקון לא צפויה להיות השפעה מהותית על הדוחות הכספיים.

IAS 36 - ירידת ערך נכסים

התיקון ל- IAS 36 מבהיר מהי היחידה החשבונאית הנדרשת אליה יוקצה מוניטין, לצורך בחינה לירידת ערך מוניטין. בהתאם לתיקון, היחידה הגדולה ביותר האפשרית להקצאת מוניטין שנרכש בצירוף עסקים הינה מגזר פעילות כהגדרתו ב- IFRS 8 - מגזרי פעילות, לפני קיבוץ לצורכי דיווח. התיקון ייושם באופן של מכאן ולהבא החל מהדוחות הכספיים לתקופות המתחילות ביום 1 בינואר, 2010. יישום מוקדם אפשרי.

להערכת החברה לתיקון לא צפויה להיות השפעה מהותית על הדוחות הכספיים.

IFRS 5 - נכסים לא שוטפים המוחזקים למכירה ופעילויות שהופסקו

בהתאם לתיקון ל- IFRS 5, כאשר החברה האם מחליטה לממש חלק מהחזקתה בחברה מאוחדת כך שלאחר המימוש תישאר לחברה האם החזקה שאינה מקנה שליטה, לדוגמה זכויות המקנות השפעה מהותית, כל הנכסים וההתחייבויות המיוחסים לחברה המאוחדת יסווגו כמוחזקים למכירה ויחולו הוראות IFRS 5 הרלוונטיות, לרבות הצגה כפעילות שהופסקה. כמו כן, תיקון נוסף מבהיר מהם הגילויים הנדרשים לגבי נכסים לא שוטפים (או קבוצות מימוש) המסווגים כמוחזקים למכירה או כפעילויות שהופסקו. בהתאם לתיקון, יש לתת רק את הגילויים הנדרשים על פי IFRS 5.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

כד. גילוי לתקני IFRS חדשים בתקופה שלפני יישומם (המשך)

IFRS 5 - נכסים לא שוטפים המוחזקים למכירה ופעילויות שהופסקו (המשך)

דרישות הגילוי המופיעות בשאר תקני IFRS יחולו על נכסים אלו רק אם הן מתייחסות באופן ספציפי לאותם נכסים לא שוטפים או לאותן קבוצות מימוש. התיקון ייושם באופן של מכאן ולהבא החל מהדוחות הכספיים לתקופות המתחילות ביום 1 בינואר, 2010. יישום מוקדם אפשרי.

להערכת החברה לתיקון לא צפויה להיות השפעה מהותית על הדוחות הכספיים.

כה. להלן שיעורי השינוי של המדד ושער החליפין של הדולר:

שער חליפין יציג של הדולר ארה"ב	מדד המחירים לצרכן		
	מדד ידוע	מדד בגין	
%	%	%	
(0.7)	3.8	3.9	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2009
(1.1)	4.5	3.8	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2008
(9.0)	2.8	3.4	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2007

כו. הצגה מחדש

החברה תיאמה, בדרך של הצגה מחדש, את המאזנים המאוחדים לימים 31 בדצמבר, 2008 ו-1 בינואר, 2008 ואת הדוחות המאוחדים על השינויים בהון ליום 1 בינואר, 2007, על מנת לשקף בהם למפרע תיקון טעות בזקיפת תשואה למבוטחים בחלק מפוליסות ביטוח חיים משתתפות ברווחי השקעות, אשר אירעה בחודש יולי 2005 במנורה ביטוח. החברה יישמה את תקן חשבונאות IAS 1 כאמור בביאור 2(א), ולפיכך כללה החברה בדוחותיה הכספיים המאוחדים מספרי השוואה ליום 1 בינואר, 2008.

להלן השפעת השינויים על הדוחות הכספיים:

במאזנים המאוחדים

ליום 31 בדצמבר, 2008			
כמוצג בדוחות כספיים אלו	השינוי אלפי ש"ח	כפי שדווח בעבר	
1,054,885	456	1,054,429	נכסים בלתי מוחשיים
159,857	10,220	149,637	נכסי מסים שוטפים
943,305	(14,465)	957,770	עודפים
7,107,526	27,299	7,080,227	התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה
864,501	(2,158)	866,659	זכאים ויתרות זכות

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

כו. הצגה מחדש (המשך)

להלן השפעת השינויים על הדוחות הכספיים: (המשך)

במאזנים המאוחדים (המשך)

ליום 1 בינואר, 2008		
כמוצג בדוחות כספיים אלו	השינוי אלפי ש"ח	כפי שדווח בעבר
66,896	10,220	56,676
1,175,089	(14,465)	1,189,554
42,203	(456)	42,659
8,633,001	27,299	8,605,702
807,187	(2,158)	809,345

נכסי מסים שוטפים

עודפים

זכויות המיעוט

התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי
תשואה

זכאים ויתרות זכות

בדוח המאוחד על השינויים בהון

ליום 1 בינואר, 2007		
כמוצג בדוחות כספיים אלו	השינוי אלפי ש"ח	כפי שדווח בעבר
1,128,110	(14,465)	1,142,575
40,350	(456)	40,806

עודפים

זכויות המיעוט

כז. שינוי סיווג

במהלך השנה, שינתה הקבוצה את סיווג הוצאות השיווק בדוח רווח והפסד מהוצאות הנהלה וכלליות להוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות, על מנת לשקף נכונה את עלות השיווק של הקבוצה. מספרי ההשוואה סווגו מחדש לשם עקביות, כך שסכום של 9,608 אלפי ש"ח ו- 1,784 אלפי ש"ח סווג מחדש מהוצאות הנהלה וכלליות להוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות בשנים 2008 ו- 2007, בהתאמה. כמו כן, שינתה הקבוצה את הסיווג בגין חוזי ביטוח לחוזי השקעה בביטוח חיים. לסיווגים מחדש אלו, אין השפעה על הרווח הנקי והרווח הכולל.

באור 3: - מגזרי פעילות

הקבוצה פועלת במגזרי הפעילות הבאים:

1. מגזר ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח

מגזר ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח כולל את ענפי ביטוח חיים ובריאות, פנסיה וגמל והוא מתמקד בעיקר בחיסכון לטווח ארוך (במסגרת פוליסות ביטוח לסוגיהן, קרנות פנסיה וקופות גמל לרבות קרן השתלמות) וכן בכיסויים ביטוחיים של סיכונים שונים כגון: מוות, נכות, אובדן כושר עבודה ועוד.

2. מגזר ביטוח כללי

מגזר הביטוח הכללי כולל את ענפי החבויות והרכוש. בהתאם להוראות המפקח מפורט מגזר הביטוח הכללי לפי ענפי רכב חובה, רכב רכוש, ענפי רכוש אחרים וענפי חבויות אחרים.

- ענף רכב חובה
ענף רכב חובה מתמקד בכיסוי אשר רכישתו על ידי בעל הרכב או הנוהג בו היא חובה על פי דין ואשר מעניק כיסוי לנזק גוף (לנהג הרכב, לנוסעים ברכב או להולכי רגל) כתוצאה משימוש ברכב מנועי.
- ענף רכב רכוש
ענף רכב רכוש מתמקד בכיסוי נזקי רכוש לרכב המבוטח ונזקי רכוש שהרכב המבוטח יגרום לצד שלישי.
- ענפי רכוש ואחרים
יתר ענפי הרכוש שאינם רכב וחבויות וכן ענפי ביטוח אחרים, ענפי בריאות המספקים כיסוי לזמן קצר (תאונות אישיות, נסיעות לחו"ל ועובדים זרים).
- ענפי חבויות אחרים
ענפי החבויות מיועדים לכיסוי של חבויות המבוטח בגין נזק שהוא יגרום לצד שלישי. ענפים אלו כוללים: אחריות כלפי צד שלישי, אחריות מעבידים, אחריות מקצועית ואחריות המוצר וכן ענפים אחרים המחושבים בשיטות עודף הכנסות על הוצאות כגון כלי שייט, כלי טייס וביטוחי ערבויות.

באור 3: - מגזרי פעילות (המשך)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2009					
סה"כ	התאמות וקיזוזים	לא מיוחס למגזרי פעילות	ביטוח כללי	ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח	
אלפי ש"ח					
4,069,594	(1,336)	-	2,243,198	1,827,732	פרמיות שהורווחו ברוטו
731,721	-	-	528,472	203,249	פרמיות שהורווחו על-ידי מבטחי משנה
3,337,873	(1,336)	-	1,714,726	1,624,483	פרמיות שהורווחו בשייר
4,112,369	(12,035)	163,279	290,980	3,670,145	רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון
457,703	(5,713)	71,467	-	391,949	הכנסות מדמי ניהול
178,421	(13,339)	30,720	119,505	41,535	הכנסות מעמלות
8,086,366	(32,423)	265,466	2,125,211	5,728,112	סך כל ההכנסות
6,460,993	-	-	1,664,935	4,796,058	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה ברוטו חלקם של מבטחי המשנה
(499,509)	-	-	(346,768)	(152,741)	בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח
5,961,484	-	-	1,318,167	4,643,317	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר
897,820	(13,339)	41,067	491,768	378,324	עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות
459,542	(18,112)	45,048	90,412	342,194	הוצאות הנהלה וכלליות
31,873	-	10,782	4,546	16,545	הפחתת נכסים בלתי מוחשיים
140,076	(972)	128,614	5,439	6,995	הוצאות מימון
7,490,795	(32,423)	225,511	1,910,332	5,387,375	סך כל ההוצאות
(1,808)	-	(1,808)	-	-	חלק בהפסדי חברות כלולות, נטו
593,763	-	38,147	214,879	340,737	רווח לפני מסים על ההכנסה
413,341	-	162,489	176,702	74,150	רווח כולל אחר לפני מסים על ההכנסה
1,007,104	-	200,636	391,581	414,887	סך כל הרווח הכולל לפני מסים על ההכנסה

באור 3: - מגזרי פעילות (המשך)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2008				
סה"כ	התאמות וקיזוזים	לא מיוחס		ביטוח חיים
		למגזרי פעילות	ביטוח כללי	וחסכון ארוך טווח
אלפי ש"ח				
3,895,779	(1,259)	-	2,114,016	1,783,022
603,552	-	-	404,267	199,285
3,292,227	(1,259)	-	1,709,749	1,583,737
(1,478,369)	(6,835)	(111,393)	118,011	(1,478,152)
398,151	(1,613)	60,286	-	339,478
135,474	(11,943)	26,638	59,170	61,609
2,347,483	(21,650)	(24,469)	1,886,930	506,672
1,665,232	-	-	1,644,623	20,609
(446,224)	-	-	(253,785)	(192,439)
1,219,008	-	-	1,390,838	(171,830)
861,284	(12,209)	40,676	472,917	359,900
377,795	(7,648)	43,387	63,274	278,782
61,375	-	40,598	4,613	16,164
143,972	(1,793)	132,709	2,744	10,312
2,663,434	(21,650)	257,370	1,934,386	493,328
16,370	-	16,370	-	-
(299,581)	-	(265,469)	(47,456)	13,344
(263,855)	-	(102,636)	(112,619)	(48,600)
(563,436)	-	(368,105)	(160,075)	(35,256)

באור 3: - מגזרי פעילות (המשך)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2007					
ס"ח	התאמות וקיצוזים	לא מיוחס למגזרי פעילות	ביטוח כללי	ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח	
אלפי ש"ח					
3,379,220	(945)	-	1,691,894	1,688,271	פרמיות שהורווחו ברוטו
508,278	-	-	323,424	184,854	פרמיות שהורווחו על-ידי מבטחי משנה
2,870,942	(945)	-	1,368,470	1,503,417	פרמיות שהורווחו בשייר
1,040,698	(4,353)	36,806	162,893	845,352	רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון
387,366	-	67,381	-	319,985	הכנסות מדמי ניהול
94,305	-	21,578	38,330	34,397	הכנסות מעמלות
4,393,311	(5,298)	125,765	1,569,693	2,703,151	סך כל ההכנסות
3,205,386	-	-	1,174,895	2,030,491	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה ברוטו חלקם של מבטחי המשנה
(352,835)	-	-	(222,459)	(130,376)	בתשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח
2,852,551	-	-	952,436	1,900,115	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר
743,948	-	42,142	397,129	304,677	עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות
306,478	(5,190)	39,355	28,316	243,997	הוצאות הנהלה וכלליות
22,024	-	7,585	-	14,439	הפחתת נכסים בלתי מוחשיים
83,854	(108)	75,078	2,005	6,879	הוצאות מימון
4,008,855	(5,298)	164,160	1,379,886	2,470,107	סך כל ההוצאות
1,801	-	1,801	-	-	חלק ברווחי חברות כלולות, נטו
386,257	-	(36,594)	189,807	233,044	רווח (הפסד) לפני מסים על ההכנסה
(17,547)	-	583	(12,030)	(6,100)	רווח (הפסד) כולל אחר לפני מסים על ההכנסה
368,710	-	(36,011)	177,777	226,944	סך כל הרווח (הפסד) הכולל לפני מסים על ההכנסה

באור 3: - מגזרי פעילות (המשך)

ליום 31 בדצמבר, 2009

ביטוח חיים			
וחסכון ארוך			
טווח			
לא מיוחס			
למגזרי			
פעילות			
אלפי ש"ח			
התאמות			
וקיזוזים			
סה"כ			

נכסים:

1,047,593	-	189,010	84,499	774,084	נכסים בלתי מוחשיים
812,536	-	-	180,280	632,256	הוצאות רכישה נדחות
5,809	-	5,809	-	-	השקעות בחברות כלולות
9,941,600	-	-	-	9,941,600	השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה
13,281,634	-	1,381,593	2,980,128	8,919,913	השקעות פיננסיות אחרות
1,045,732	-	-	718,409	327,323	נכסי ביטוח משנה
527,698	-	-	409,766	117,932	פרמיות לגבייה
1,242,089	(25,467)	480,137	463,618	323,801	נכסים אחרים
27,904,691	(25,467)	2,056,549	4,836,700	21,036,909	סך כל הנכסים
10,169,178	-	-	-	10,169,178	סך כל הנכסים עבור חוזים תלויי תשואה

התחייבויות

12,925,047	(781)	-	3,975,121	8,950,707	התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה
10,238,194	(2,669)	-	-	10,240,863	התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה
2,790,800	(22,017)	1,742,900	598,381	471,536	התחייבויות אחרות
25,954,041	(25,467)	1,742,900	4,573,502	19,663,106	סך כל ההתחייבויות

באור 3: - מגזרי פעילות (המשך)

ליום 31 בדצמבר, 2008

סה"כ	התאמות וקיזוזים	לא מיוחס למגזרי פעילות אלפי ש"ח	ביטוח כללי	ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח

נכסים:

1,054,885	-	198,129	83,777	772,979
801,823	-	-	175,656	626,167
7,032	-	7,032	-	-
7,136,009	-	-	-	7,136,009
10,988,825	-	934,982	2,402,097	7,651,746
826,753	-	-	536,331	290,422
540,187	-	-	418,838	121,349
1,631,100	(22,501)	590,143	373,458	690,000
22,986,614	(22,501)	1,730,286	3,990,157	17,288,672
7,704,355	-	-	-	7,704,355

נכסים בלתי מוחשיים

הוצאות רכישה נדחות

השקעות בחברות כלולות

השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי

תשואה

השקעות פיננסיות אחרות

נכסי ביטוח משנה

פרמיות לגבייה

נכסים אחרים

סך כל הנכסים

סך כל הנכסים עבור חוזים תלויי

תשואה

התחייבויות

12,025,038	(178)	-	3,609,719	8,415,497
7,107,526	(1,782)	-	-	7,109,308
2,582,035	(20,541)	1,685,617	432,542	484,417
21,714,599	(22,501)	1,685,617	4,042,261	16,009,222

התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי

השקעה שאינם תלויי תשואה

התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי

השקעה תלויי תשואה

התחייבויות אחרות

סך כל ההתחייבויות

באור 3: - מגזרי פעילות (המשך)

ליום 1 בינואר, 2008				
סה"כ	התאמות וקיזוזים	לא מיוחס למגזרי פעילות אלפי ש"ח	ביטוח כללי	ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח
1,022,726	-	234,408	88,675	699,643
780,333	-	-	150,550	629,783
5,354	-	5,354	-	-
8,951,981	-	-	-	8,951,981
7,152,165	-	1,048,395	2,429,791	3,673,979
769,665	-	-	569,777	199,888
519,102	-	-	411,574	107,528
1,126,447	(20,891)	496,321	185,373	465,644
20,327,773	(20,891)	1,784,478	3,835,740	14,728,446
9,412,331	-	-	-	9,412,331
7,575,267	(160)	-	3,314,893	4,260,534
8,633,001	(1,917)	-	-	8,634,918
2,448,016	(17,782)	1,568,250	399,090	498,458
18,656,284	(19,859)	1,568,250	3,713,983	13,393,910

נכסים:

נכסים בלתי מוחשיים
הוצאות רכישה נדחות
השקעות בחברות כלולות

השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי
תשואה

השקעות פיננסיות אחרות

נכסי ביטוח משנה

פרמיות לגבייה

נכסים אחרים

סך כל הנכסים

סך כל הנכסים עבור חוזים תלויי
תשואה

התחייבויות

התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי
השקעה שאינם תלויי תשואה

התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי
השקעה תלויי תשואה

התחייבויות אחרות

סך כל ההתחייבויות

באור 3: - מגזרי פעילות (המשך)

א. נתונים נוספים לגבי מגזר ביטוח כללי

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2009					
רכב חובה	רכב רכוש	ענפי רכוש	ענפי חבויות	סה"כ	
		ואחרים (*)	ואחרים (*)		
		אלפי ש"ח			
621,979	877,843	532,088	245,908	2,277,818	פרמיות ברוטו
21,011	202,417	291,473	109,550	624,451	פרמיות ביטוח משנה
600,968	675,426	240,615	136,358	1,653,367	פרמיות בשייר
(20,103)	47,316	12,539	21,607	61,359	שינוי ביתרת פרמיה שטרם הורווחה, בשייר
580,865	722,742	253,154	157,965	1,714,726	פרמיות שהורווחו בשייר
177,447	37,196	14,492	61,845	290,980	רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון
-	28,659	77,144	13,702	119,505	הכנסות מעמלות
758,312	788,597	344,790	233,512	2,125,211	סך כל ההכנסות
615,264	607,760	258,604	183,307	1,664,935	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח ברוטו
(25,819)	(118,770)	(141,187)	(60,992)	(346,768)	חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח
589,445	488,990	117,417	122,315	1,318,167	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח בשייר
62,986	222,289	151,161	55,332	491,768	עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות
27,668	33,338	22,490	6,916	90,412	הוצאות הנהלה וכלליות
2,273	2,273	-	-	4,546	הפחתת נכסים בלתי מוחשיים
1,125	1,699	2,243	372	5,439	הוצאות מימון
683,497	748,589	293,311	184,935	1,910,332	סך כל ההוצאות
74,815	40,008	51,479	48,577	214,879	רווח לפני מסים על ההכנסה
2,178,784	551,567	347,375	897,395	3,975,121	התחייבויות בגין חוזי ביטוח, ברוטו ליום 31 בדצמבר, 2009

(*) ענפי רכוש ואחרים כוללים בעיקר תוצאות מענפי ביטוח אבדן רכוש, בתי עסק ודירות אשר הפעילות בגינם מהווה 78% מסך הפרמיות בענפים אלו.

ענפי חבויות אחרים כוללים בעיקר תוצאות מענפי ביטוח מעבידים, צד ג' ואחריות מקצועית אשר הפעילות בגינם מהווה 85% מסך הפרמיות בענפים אלו.

באור 3: - מגזרי פעילות (המשך)

א. נתונים נוספים לגבי מגזר ביטוח כללי (המשך)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2008					
רכב חובה	רכב רכוש	ענפי רכוש (ואחרים *)	ענפי חביות (ואחרים *)	סה"כ	
		אלפי ש"ח			
557,301	836,971	519,217	243,834	2,157,323	פרמיות ברוטו
17,789	62,187	244,801	79,122	403,899	פרמיות ביטוח משנה
539,512	774,784	274,416	164,712	1,753,424	פרמיות בשייר
(11,901)	(27,203)	3,190	(7,761)	(43,675)	שינוי ביתרת פרמיה שטרם הורווחה, בשייר
527,611	747,581	277,606	156,951	1,709,749	פרמיות שהורווחו בשייר
62,661	18,682	8,572	28,096	118,011	רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון
-	2,823	53,888	2,459	59,170	הכנסות מעמלות
590,272	769,086	340,066	187,506	1,886,930	סך כל ההכנסות
566,335	605,606	301,126	171,556	1,644,623	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח ברוטו
(12,695)	(59,501)	(130,026)	(51,563)	(253,785)	חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח
553,640	546,105	171,100	119,993	1,390,838	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח בשייר
60,652	202,626	153,719	55,920	472,917	עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות
20,970	17,541	10,715	14,048	63,274	הוצאות הנהלה וכלליות
2,307	2,306	-	-	4,613	הפחתת נכסים בלתי מוחשיים
209	794	1,732	9	2,744	הוצאות מימון
637,778	769,372	337,266	189,970	1,934,386	סך כל ההוצאות
(47,506)	(286)	2,800	(2,464)	(47,456)	רווח (הפסד) לפני מסים על ההכנסה
1,927,671	526,999	346,055	808,994	3,609,719	התחייבויות בגין חוזי ביטוח, ברוטו ליום 31 בדצמבר, 2008

(*) ענפי רכוש ואחרים כוללים בעיקר תוצאות מענפי ביטוח אבדן רכוש, בתי עסק ודירות אשר הפעילות בגינם מהווה 77 מסך הפרמיות בענפים אלו.

ענפי חביות אחרים כוללים בעיקר תוצאות מענפי ביטוח מעבידים, צד ג' ואחריות מקצועית אשר הפעילות בגינם מהווה 86 מסך הפרמיות בענפים אלו.

באור 3: - מגזרי פעילות (המשך)

א. נתונים נוספים לגבי מגזר ביטוח כללי (המשך)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2007					
רכב חובה	רכב רכוש	ענפי רכוש ואחרים (*)	ענפי חבויות ואחרים (*)	סה"כ	
		אלפי ש"ח			
373,918	645,740	493,381	242,711	1,755,750	פרמיות ברוטו
9,403	48,852	205,842	70,988	335,085	פרמיות ביטוח משנה
364,515	596,888	287,539	171,723	1,420,665	פרמיות בשייר
(6,211)	(34,322)	(9,167)	(2,495)	(52,195)	שינוי ביתרת פרמיה שטרם הורווחה, בשייר
358,304	562,566	278,372	169,228	1,368,470	פרמיות שהורווחו בשייר
85,516	25,736	13,451	38,190	162,893	רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון
-	2,797	33,589	1,944	38,330	הכנסות מעמלות
443,820	591,099	325,412	209,362	1,569,693	סך כל ההכנסות
291,427	447,639	290,799	145,030	1,174,895	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח ברוטו
913	(44,760)	(142,782)	(35,830)	(222,459)	חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח
292,340	402,879	148,017	109,200	952,436	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח בשייר
43,669	158,549	136,055	58,856	397,129	עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות
5,071	13,093	8,952	1,200	28,316	הוצאות הנהלה וכלליות
-	427	1,578	-	2,005	הוצאות מימון
341,080	574,948	294,602	169,256	1,379,886	סך כל ההוצאות
102,740	16,151	30,810	40,106	189,807	רווח לפני מסים על ההכנסה
1,703,826	479,417	339,379	792,271	3,314,893	התחייבויות בגין חוזי ביטוח, ברוטו ליום 1 בינואר, 2008

(*) ענפי רכוש ואחרים כוללים בעיקר תוצאות מענפי ביטוח אבדן רכוש, בתי עסק ודירות אשר הפעילות בגינם מהווה 70 % מסך הפרמיות בענפים אלו.

ענפי חבויות אחרים כוללים בעיקר תוצאות מענפי ביטוח מעבידים, צד ג' ואחריות מקצועית אשר הפעילות בגינם מהווה 86 % מסך הפרמיות בענפים אלו.

באור 3: - מגזרי פעילות (המשך)

ב. נתונים נוספים לגבי מגזר ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2009				
סה"כ	בטוח חיים	פנסיה	גמל	
אלפי ש"ח				
1,827,732	1,827,732	-	-	פרמיות שהורווחו ברוטו
203,249	203,249	-	-	פרמיות שהורווחו על-ידי מבטחי משנה
1,624,483	1,624,483	-	-	פרמיות שהורווחו בשייר
3,670,145	3,262,488	18,046	389,611	רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון
391,949	81,683	246,964	63,302	הכנסות מדמי ניהול
41,535	41,299	236	-	הכנסות מעמלות
5,728,112	5,009,953	265,246	452,913	סך כל ההכנסות
4,796,058	4,448,762	-	347,296	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה ברוטו
(152,741)	(152,741)	-	-	חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח
4,643,317	4,296,021	-	347,296	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר
378,324	312,636	48,661	17,027	עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות
342,194	197,562	119,205	25,427	הוצאות הנהלה וכלליות
16,545	-	9,800	6,745	הפחתת נכסים בלתי מוחשיים
6,995	5,285	-	1,710	הוצאות מימון
5,387,375	4,811,504	177,666	398,205	סך כל ההוצאות
340,737	198,449	87,580	54,708	רווח לפני מסים על ההכנסה

באור 3: - מגזרי פעילות (המשך)

ב. נתונים נוספים לגבי מגזר ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח (המשך)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2008				
סה"כ	בטוח חיים	פנסיה	גמל	
אלפי ש"ח				
1,783,022	1,783,022	-	-	פרמיות שהורווחו ברוטו
199,285	199,285	-	-	פרמיות שהורווחו על-ידי מבטחי משנה
1,583,737	1,583,737	-	-	פרמיות שהורווחו בשייר
(1,478,152)	(1,743,826)	2,907	262,767	רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון
339,478	63,474	226,562	49,442	הכנסות מדמי ניהול
61,609	61,573	36	-	הכנסות מעמלות
506,672	(35,042)	229,505	312,209	סך כל ההכנסות
20,609	(283,965)	-	304,574	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה ברוטו
(192,439)	(192,439)	-	-	חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח
(171,830)	(476,404)	-	304,574	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר
359,900	304,904	42,327	12,669	עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות
278,782	159,294	102,866	16,622	הוצאות הנהלה וכלליות
16,164	-	9,800	6,364	הפחתת נכסים בלתי מוחשיים
10,312	7,198	-	3,114	הוצאות מימון
493,328	(5,008)	154,993	343,343	סך כל ההוצאות
13,344	(30,034)	74,512	(31,134)	רווח (הפסד) לפני מסים על ההכנסה

באור 3: - מגזרי פעילות (המשך)

ב. נתונים נוספים לגבי מגזר ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח (המשך)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2007				
סה"כ	בטוח חיים	פנסיה	גמל	
אלפי ש"ח				
1,688,271	1,688,271	-	-	פרמיות שהורווחו ברוטו
184,854	184,854	-	-	פרמיות שהורווחו על-ידי מבטחי משנה
1,503,417	1,503,417	-	-	פרמיות שהורווחו בשייר
845,352	835,956	9,237	159	רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון
319,985	98,085	188,553	33,347	הכנסות מדמי ניהול
34,397	34,397	-	-	הכנסות מעמלות
2,703,151	2,471,855	197,790	33,506	סך כל ההכנסות
2,030,491	2,030,491	-	-	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה ברוטו
(130,376)	(130,376)	-	-	חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח
1,900,115	1,900,115	-	-	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר
304,677	290,381	11,404	2,892	עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות
243,997	137,568	97,541	8,888	הוצאות הנהלה וכלליות
14,439	-	9,800	4,639	הפחתת נכסים בלתי מוחשיים
6,879	3,211	-	3,668	הוצאות מימון
2,470,107	2,331,275	118,745	20,087	סך כל ההוצאות
233,044	140,580	79,045	13,419	רווח לפני מסים על ההכנסה

באור 4: - צירופי עסקים

בשנת 2008

- א. ביום 2 במרס, 2008 רכשה מבטחים גמל את מכלול הזכויות והתחייבויות של קופת הגמל יתר קופת גמל לתגמולים. הדוחות הכספיים המאוחדים כוללים את תוצאות הפעולות של מסלולי קופות גמל מבטיחות תשואה החל ממועד רכישתם. מבטחים גמל קיבלה הערכת שווי חיצונית בלתי תלויה של עלות הרכישה.
- ב. ביום 25 בספטמבר, 2008 רכשה מנורה פיננסים 60% מזכויות ההצבעה של מנורה מבטחים והסתדרות המהנדסים ניהול קופות גמל בע"מ (להלן- מנורה מהנדסים) (לשעבר: קרן ההשתלמות למהנדסים). שהינה חברה המנהלת קרן השתלמות.
- הדוחות הכספיים המאוחדים כוללים את מצבה הכספי של מנורה מהנדסים החל ממועד רכישתה. מנורה פיננסים קיבלה הערכת שווי חיצונית בלתי תלויה של עלות הרכישה.
- ג. יתרת הנכסים המזוהים וההתחייבות המזוהות של מסלולי מבטיחות תשואה של קופת הגמל ושל מנורה מהנדסים למועד הרכישה הינם כדלקמן:

יתרה בדוחות הכספיים		
מסלולי קופות גמל מבטיחות תשואה	קרן השתלמות למהנדסים	
אלפי ש"ח		
81,855	2,871	מזומנים ושווי מזומנים
110,175	-	נכסי חוב סחירים
3,631,385	-	נכסי חוב שאינם סחירים
269	28	חייבים ויתרות חובה
33,000	24,061	נכסים בלתי מוחשיים ומוניטין (באור 5)
3,856,684	26,960	
20,999	1,699	זכאים ויתרות זכות
-	480	זכויות המיעוט
3,802,685	-	התחייבות לעמיתי מסלולי קופות גמל מבטיחות תשואה
3,823,684	2,179	
		<u>עלות הרכישה</u>
33,000	24,061	מזומן ששולם
-	720	מניות שהונפקו בשווי הוגן
33,000	24,781	סך הכל
		<u>מזומנים אשר נבעו מהרכישה (ששימשו לרכישה)</u>
81,855	2,871	מזומנים ושווי מזומנים בחברה הנרכשת למועד הרכישה
(33,000)	(24,781)	מזומנים ששולמו
48,855	(21,910)	מזומנים, נטו

באור 4: - צירופי עסקים (המשך)

בשנת 2007

ביום 16 בדצמבר, 2007 רכשה מנורה ביטוח 100% ממניות שומרה ביטוח שהינה מבטח מורשה כדן, הפועל בתחומי הביטוח הכללי, ואשר בבעלותה שלוש חברות נוספות: סיני סוכנות לביטוח בע"מ, סיני מורשי חיתום סוכנות לביטוח (1989) בע"מ ושומרה נדל"ן בע"מ.

השווי ההוגן של הנכסים המזוהים וההתחייבויות המזוהות של שומרה ביטוח ויתרתם בדוחות הכספיים למועד הרכישה, הינם כדלקמן:

יתרה בדוחות		
הכספיים	שווי הוגן	
אלפי ש"ח		
5,960	44,926	נכסים בלתי מוחשיים
3,792	(27,698)	נכסי (התחייבויות) מסים נדחים, נטו
31,840	-	הוצאות רכישה נדחות
23,524	23,524	רכוש קבוע
10,719	10,719	נדל"ן להשקעה
49,728	49,728	נכסי ביטוח משנה
10,478	10,478	חייבים ויתרות חובה
58,819	58,819	פרמיה לגביה
447,553	448,123	השקעות פיננסיות אחרות
5,139	5,139	נכסים המיועדים למימוש
60,801	60,801	מזומנים ושווי מזומנים
(562,867)	(486,101)	התחייבויות בגין חוזי ביטוח
(66,174)	(62,536)	זכאים ויתרות זכות
(4,596)	(4,596)	התחייבויות פיננסיות
74,716	131,326	נכסים נטו שנרכשו
	26,549	מוניטין הנובע מרכישה (באור 5)
	157,875	תמורה, שולמה במזומן
אלפי ש"ח		
מזומנים אשר נבעו מהרכישה/שימשו לרכישה:		
60,801		מזומנים ושווי מזומנים בחברה הנרכשת למועד הרכישה
157,875		מזומנים ששולמו
97,074		מזומנים, נטו

באור 5: - נכסים בלתי מוחשיים

א. ההרכב והתנועה:

מוניטין	תיקי ביטוח	תיקי לקוחות וקשרי סוכנים	מותרים ושמות מסחריים אלפי ש"ח	תוכנות מחשב	אחר	סה"כ
<u>עלות</u>						
610,815	-	275,721	5,865	182,898	677	1,075,976
961	-	1,733	31	46,931	-	49,656
26,549	19,267	14,435	11,572	5,901	-	77,724
638,325	19,267	291,889	17,468	235,730	677	1,203,356
6,475	-	-	-	62,779	-	69,254
(1,080)	-	58,141	-	-	-	57,061
-	-	-	(5,619)	(15)	-	(5,634)
643,720	19,267	350,030	11,849	298,494	677	1,324,037
-	-	-	-	62,935	-	62,935
643,720	19,267	350,030	11,849	361,429	677	1,386,972
<u>הפחתה שנצברה והפסדים מירידת ערך</u>						
25,662	-	31,151	506	71,581	87	128,987
-	-	21,351	602	23,370	71	45,394
-	2,527	-	-	3,722	-	6,249
25,662	2,527	52,502	1,108	98,673	158	180,630
(1,080)	3,275	24,863	2,423	32,186	70	61,737
28,244	-	-	4,165	-	-	32,409
-	-	-	(5,619)	(5)	-	(5,624)
52,826	5,802	77,365	2,077	130,854	228	269,152
-	3,236	27,149	1,980	37,795	67	70,227
52,826	9,038	104,514	4,057	168,649	295	339,379
<u>ערך בספרים, נטו</u>						
590,894	10,229	245,516	7,792	192,780	382	1,047,593
590,894	13,465	272,665	9,772	167,640	449	1,054,885
612,663	16,740	239,387	16,360	137,057	519	1,022,726

(*) תוספות בגין תוכנות מחשב כוללות תוספות בגין פיתוח עצמי: בשנת 2009 בסך 45,974 אלפי ש"ח, בשנת 2008 בסך 52,047 אלפי ש"ח ובשנת 2007 בסך 38,986 אלפי ש"ח.

באור 5: - נכסים בלתי מוחשיים (המשך)

ב. ירידת ערך מוניטין

לצורך בחינת ירידת ערך של מוניטין הוקצה המוניטין ליחידות מניבות מזומנים הבאות:

1. תחום פנסיה נכלל במגזר ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח.
2. ביטוח כללי.
3. קרנות הנאמנות אינו מיוחס למגזר פעילות.
4. גמל נכלל במגזר ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח.

להלן הערך בספרים של המוניטין, שהוקצה לכל אחד מהמגזרים הבאים:

1 בינואר	31 בדצמבר	
2008	2008	2009
	אלפי ש"ח	
384,929	384,929	384,929
26,549	26,549	26,549
183,745	155,501	155,501
14,244	14,244	14,244
609,467	581,223	581,223

יחידה מניבת מזומנים:

384,929	384,929	384,929	(1)	תחום הפנסיה
26,549	26,549	26,549	(2)	מגזר ביטוח כללי
183,745	155,501	155,501	(3)	פעילות קרנות נאמנות
14,244	14,244	14,244	(4)	ניהול קופות גמל
609,467	581,223	581,223		

לצורך בחינת ירידת ערך של המוניטין יש לבחון את ערך היחידה המניבה מזומנים הקטנה ביותר בתוך המגזר, שאלה יוחס המוניטין בהשוואה לסכום בר ההשבה שלה. אם הסכום בר ההשבה של היחידה עולה על הערך בספרים של היחידה, היחידה והמוניטין שהוקצה לה יחשבו כבלתי פגומים בערכם. אם הערך בספרים של היחידה עולה על הסכום בר ההשבה שלה, החברה מכירה בהפסד מירידת ערך.

(1) הסכום בר ההשבה של תחום הפנסיה המהווה חלק ממגזר ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח נקבע על בסיס עקרונות חישוב ה-EMBEDDED VALUE. על-פי הערכת הקבוצה אין צורך להפחית את ערך המוניטין בגין מבטחים פנסיה.

(2) הסכום בר ההשבה של שומרה ביטוח כיחידה מניבה מזומנים המהווה חלק מעסקי ביטוח כללי, נקבע על בסיס שווי השימוש המחושב לפי אומדן תזרימי המזומנים העתידיים למשך 10 שנים.

ההנחות שנלקחו לצורך בחינת ברות ההשבה הינן שמרניות מאד ביחס לעסקי החברה.

ההנחות ששימשו בחישוב שווי השימוש:

- שיעור ריבית ההיוון - 11.5%.
- שיעור התשואה על ההשקעות - 3% ריאלי (הנחת אינפלציה שנתית של 2.5%).
- שיעור גידול בהכנסות - לשנת 2010 - 15%.
- לשנים 2011 – 2019 - 0%.
- שיעור הוצאות הנהלה וכלליות מדמי ביטוח - 10%.
- שיעור תביעות בענף רכב רכוש - 70%.

מאחר ואומדן תזרימי המזומנים הצפוי גבוה מהותית מערך הנכס בספרים ולאור ההנחות השמרניות שנלקחו כאמור, להערכת הקבוצה כל שינוי סביר בהנחות המפתח ששימשו בחישוב שווי השימוש לא יגרמו לערך בספרים להיות נמוך מסכום בר ההשבה.

באור 5: - נכסים בלתי מוחשיים (המשך)

ב. ירידת ערך מוניטין (המשך)

(3) הסכום בר ההשבה של פעילות קרנות הנאמנות במנורה מבטחים קרנות נאמנות בע"מ כיחידה מניבה מזומנים, נקבע על בסיס שווי השימוש המחושב לפי אומדן תזרימי המזומנים העתידיים. בחינת סכום בר ההשבה בוצעה על ידי מעריך שווי חיצוני. מתוצאות בחינת סכום בר ההשבה עולה כי נכון לתאריך הדוח, אין צורך בביצוע הפחתת ערך, וזאת לאחר הפחתה לירידת ערך שבוצעה אשתקד בסך 28,244 אלפי ש"ח, על מנת להעמיד את המוניטין על סכום בר ההשבה.

ההנחות העקרויות ששימשו בשווי השימוש:
שיעור ריבית ההיוון לאחר מס - 11.7% (אשתקד - 11.5%).
שיעור צמיחה שנתי הצפוי לטווח ארוך - 3%.

(4) הסכום בר ההשבה של פעילות קופות הגמל מבטחים גמל כיחידה מניבה מזומנים המהווה חלק ממגזר חסכון ארוך טווח, נקבע על בסיס שווי השימוש המחושב לפי אומדן תזרימי המזומנים העתידיים. בחינת ברות ההשבה בוצעה על ידי מעריך שווי חיצוני.

ההנחות העיקריות ששימשו בבסיס שווי השימוש
שיעור ריבית ההיוון לאחר מס - 11.5% .
שיעור צמיחה שנתי הצפוי לשנה הראשונה - (0.5%).
שיעור הצמיחה הצפוי מהשנה השניה ואילך - 3.7%.

מאחר ואומדן תזרימי המזומנים הצפוי גבוה מהותית מערך הנכס בספרים אין צורך בביצוע הפחתה של המוניטין.

באור 6: - הוצאות רכישה נדחותא. ההרכב:

ליום 1 בינואר 2008	ליום 31 בדצמבר	
	2008	2009
	אלפי ש"ח	
629,783	626,167	632,256
150,550	175,656	180,280
780,333	801,823	812,536

ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח
ביטוח כללי

באור 6: - הוצאות רכישה נדחות (המשך)

ב. התנועה בהוצאות רכישה נדחות בביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח:

ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח אלפי ש"ח	
653,197	יתרה ליום 1 בינואר, 2007
	התנועה בשנת 2007:
	תוספות:
101,418	עמלות רכישה
45,491	הוצאות רכישה אחרות
146,909	סה"כ תוספות
	הפחתות:
(52,657)	הפחתה שוטפת
(117,666)	הפחתה בגין ביטולים
(170,323)	
629,783	יתרה ליום 1 בינואר, 2008
	התנועה בשנת 2008:
	תוספות:
105,379	עמלות רכישה
49,688	הוצאות רכישה אחרות
155,067	סה"כ תוספות
	הפחתות:
(49,775)	הפחתה שוטפת
(108,908)	הפחתה בגין ביטולים
(158,683)	
626,167	יתרה ליום 31 בדצמבר, 2008
	התנועה בשנת 2009:
	תוספות:
111,733	עמלות רכישה
58,832	הוצאות רכישה אחרות
170,565	סה"כ תוספות
	הפחתות:
(51,942)	הפחתה שוטפת
(112,534)	הפחתה בגין ביטולים
(164,476)	
632,256	יתרה ליום 31 בדצמבר, 2009

באור 7: - רכוש קבוע, נטו

הרכב ותנועה:

קרקע (*) ובניני משרדים	מחשבים וציוד היקפי	כלי רכב	ציוד וריהוט משרדי	שיפורים במושכר	סה"כ
אלפי ש"ח					
<u>עלות</u>					
157,427	164,047	33,193	40,243	13,813	408,723
2,414	5,586	9,138	2,585	5,267	24,990
-	(7)	(5,576)	-	-	(5,583)
159,841	169,626	36,755	42,828	19,080	428,130
<u>פחת שנצבר</u>					
42,056	133,797	10,728	26,736	6,305	219,622
4,478	15,001	5,112	2,106	770	27,467
-	(9)	(3,018)	-	-	(3,027)
46,534	148,789	12,822	28,842	7,075	244,062
113,307	20,837	23,933	13,986	12,005	184,068
יתרת עלות מופחתת ליום 31 בדצמבר, 2009					

(*) הקרקע נמצאת בבעלות מלאה של הקבוצה.

באור 7: - רכוש קבוע, נטו (המשך)

הרכב ותנועה: (המשך)

קרקע (* ובניני משרדים	מחשבים וציוד היקפי	כלי רכב	ציוד וריהוט משרדי	שיפורים במושכר	סה"כ
אלפי ש"ח					

עלות

150,662	145,098	30,835	36,827	12,101	375,523	יתרה ליום 1 בינואר, 2008
6,765	19,051	5,206	3,978	1,768	36,768	תוספות במשך השנה
-	(102)	(2,848)	(562)	(56)	(3,568)	גרועות במשך השנה
157,427	164,047	33,193	40,243	13,813	408,723	יתרה ליום 31 בדצמבר, 2008
37,184	118,722	7,255	25,132	5,669	193,962	פחת שנצבר
4,872	15,101	4,741	1,895	636	27,245	יתרה ליום 1 בינואר, 2008
-	(26)	(1,268)	(291)	-	(1,585)	תוספות במשך השנה
42,056	133,797	10,728	26,736	6,305	219,622	גרועות במשך השנה
115,371	30,250	22,465	13,507	7,508	189,101	יתרה ליום 31 בדצמבר, 2008
						יתרת עלות מופחתת ליום
						31 בדצמבר, 2008

קרקע (* ובניני משרדים	מחשבים וציוד היקפי	כלי רכב	ציוד וריהוט משרדי	שיפורים במושכר	סה"כ
אלפי ש"ח					

עלות

123,622	125,669	18,848	31,363	10,496	309,998	יתרה ליום 1 בינואר, 2007
5,689	13,969	11,534	1,972	1,065	34,229	תוספות במשך השנה
21,685	5,460	3,479	3,492	540	34,656	חברה שאוחדה לראשונה
(334)	-	(3,026)	-	-	(3,360)	גרועות במשך השנה
150,662	145,098	30,835	36,827	12,101	375,523	יתרה ליום 1 בינואר, 2008
28,800	102,348	4,784	21,732	5,107	162,771	פחת שנצבר
3,314	12,423	3,614	1,667	348	21,366	יתרה ליום 1 בינואר, 2007
5,079	3,951	155	1,733	214	11,132	תוספות במשך השנה
(9)	-	(1,298)	-	-	(1,307)	חברה שאוחדה לראשונה
37,184	118,722	7,255	25,132	5,669	193,962	גרועות במשך השנה
113,478	26,376	23,580	11,695	6,432	181,561	יתרה ליום 1 בינואר, 2008
						יתרת עלות מופחתת ליום
						1 בינואר, 2008

(*) הקרקע נמצאת בבעלות מלאה של הקבוצה.

באור 8: - השקעות בחברות כלולות

א. הרכב ההשקעה בחברות מוחזקות המטופלות לפי שיטת השווי המאזני

חברות כלולות			
1 בינואר	31 בדצמבר		
2008	2008	2009	
	אלפי ש"ח		
17	23	23	עלות המניות
5,172	6,718	4,910	חלק החברה ברווחים שנצברו ממועד הרכישה, נטו
165	291	876	התאמות הנובעות מתרגום דוחות כספיים של פעילויות חוץ
5,354	7,032	5,809	

ב. תמצית נתונים כספיים מהדוחות הכספיים של חברות מוחזקות המטופלות לפי שיטת השווי המאזני, בהתאמה לשיעורי הבעלות המוחזקים בידי החברה:

1 בינואר	31 בדצמבר		
2008	2008	2009	
	אלפי ש"ח		
113,070	179,253	170,001	נכסים
(107,716)	(172,221)	(164,192)	התחייבויות
5,354	7,032	5,809	נכסים, נטו

לשנה שהסתיימה ביום		
31 בדצמבר		
2007	2008	2009
	אלפי ש"ח	

חלק הקבוצה בתוצאות הפעולות של החברות הכלולות בהתאם לשיעור ההחזקה בהן בתקופה:

13,243	28,391	8,044	הכנסות
1,801	16,370	(1,808)	רווח נקי (הפסד) לתקופה
4,491	-	-	מתוכם: בגין פעילות שהופסקה

באור 8: - השקעות בחברות כלולות (המשך)

ג. פירוט שיעורי ההחזקה ופרטים נוספים

בהון המונפק, ברווחים ובזכויות הצבעה

ליום 1 בינואר	ליום 31 בדצמבר		הערה
	2008	2009	
2008	2008	2009	באחוזים

חברות כלולות של חברה מאוחדת - מנורה מבטחים נדל"ן בע"מ (להלן - מנורה נדל"ן)

50	50	50	(1)	Belltrend Menora Enterprises LTD
60	60	60	(2)	Yatelsis Development LTD
-	60	60	(3)	Yatelsis River Development LTD
50	50	50	(4)	MXR Development LTD

לבעלי מניות המיעוט ב-Yatelsis River וב-Yatelsis Development, ולבעלי המניות המחזיקים ב-50% ממניות Belltrend ו-MXR, זכויות הכרעה בהחלטות מהותיות לפעילות החברות כגון: זכויות וטו על כניסה לפרוייקטים חדשים, מינוי מנהלים וקביעת תנאי עבודתם, אישור התקציב השוטף וכיוצ"ב. לאור הנסיבות שתוארו לעיל, נמנע ממנורה נדל"ן יישום השליטה בפועל ב-Yatelsis River וב-Yatelsis Development והשליטה המשותפת ב-Belltrend וב-MXR, ובשל כך הוצגו ההשקעות בחברות הנ"ל בדוחותיה הכספיים של מנורה נדל"ן על פי שיטת השווי המאזני.

(1) Belltrend Menora Enterprises LTD (להלן - בלטרנד) התאגדה בקפריסין בשנת 2005. בבעלות בלטרנד, בשיתוף עם משקיעים נוספים, נדל"ן מניב בערים בונן וקלן בגרמניה.

(2) Yatelsis Development LTD (להלן - יטלסיס) התאגדה בקפריסין בשנת 2007. בחודש אוקטובר 2007 רכשה יטלסיס ביחד עם משקיעים נוספים מקרקעין בעיר סנט פטרסבורג ברוסיה בשטח של כ-35,500 מ"ר לשימוש תעשייה, מחסנים ומשרדים.

(3) בחודש אפריל 2008 חתמה Yatelsis River Development LTD (להלן - יטלסיס נהר), על הסכם לרכישת מניות בחברה רוסית שבבעלותה קרקע בהיקף של כ-43 דונם בסנט פטרסבורג ברוסיה, וזאת בחלקים שווים עם חברה המאוגדת ונסחרת בפולין. היקף העסקה מסתכם בכ-48 מיליוני יורו. היקף ההשקעה הישיר של מנורה מבטחים נדל"ן בע"מ עומד על כ-11.5 מיליוני יורו. בכוונת הצדדים ליזום פרוייקט לפיתוח של הקרקע הנרכשת הממוקמת במרכז סנט פטרסבורג ולהקים באתר מבני משרדים בשטח של כ-130 אלף מ"ר. השלמת הפרוייקט צפויה להיות בין השנים 2011-2013. מימון פרוייקט הבנייה צפוי להתבצע באמצעות הלוואות "ליווי בניה" מבנקים זרים. העסקה הושלמה בחודש יוני 2008.

(4) MXR Development LTD (להלן - MXR) התאגדה בקפריסין בשנת 2007. MXR מספקת שירותי ניהול לנכסים שנרכשו על ידי יטלסיס ויטלסיס נהר כאמור בסעיפים 2, 3 לעיל.

באור 8: - השקעות בחברות כלולות (המשך)

ד. פרטים בדבר חברות מוחזקות של התאגיד

ליום 31 בדצמבר, 2009

מניות					
היקף השקעה			מניות		
בשטרי			מדינת		
הון			התאגדות		
בהלוואות			לרווחים		
באלפי ש"ח			שיעור ההחזקה		

חברות המאוחדות על-ידי החברה

-	-	1,814,340	ישראל	100.00%	100.00%	מנורה מבטחים ביטוח בע"מ
10,609	238,533	(8,851)	ישראל	100.00%	100.00%	מנורה מבטחים פיננסים בע"מ
-	150,756	18,393	ישראל	100.00%	100.00%	מנורה מבטחים נדל"ן בע"מ
-	1,218	(1,172)	ישראל	100.00%	100.00%	מנורה מבטחים משלמת בע"מ
-	-	1,184	ישראל	100.00%	100.00%	דורות חברה לניהול קשרי לקוחות בע"מ (*)
-	-	1,147	ישראל	100.00%	100.00%	מנורה ניהול קופות גמל בע"מ (*)
-	-	278	ישראל	100.00%	100.00%	מנורה שירותי סוכנים (1994) בע"מ (*)

ליום 31 בדצמבר, 2008

היקף השקעה			מניות		מניות	
בשטרי			מדינת		המקנות	
הון			התאגדות		זכויות	
בהלוואות			לרווחים		הצבעה	
באלפי ש"ח			שיעור ההחזקה			

חברות המאוחדות על-ידי החברה

-	-	1,271,894	ישראל	100.00%	100.00%	מנורה מבטחים ביטוח בע"מ
10,609	140,480	(66,665)	ישראל	100.00%	100.00%	מנורה מבטחים פיננסים בע"מ
-	143,419	21,112	ישראל	100.00%	100.00%	מנורה מבטחים נדל"ן בע"מ
-	1,072	(981)	ישראל	100.00%	100.00%	מנורה מבטחים משלמת בע"מ
-	-	1,143	ישראל	100.00%	100.00%	דורות חברה לניהול קשרי לקוחות בע"מ (*)
-	-	1,646	ישראל	100.00%	100.00%	מנורה ניהול קופות גמל בע"מ (*)
-	-	362	ישראל	100.00%	100.00%	מנורה שירותי סוכנים (1994) בע"מ (*)

(*) חברות לא פעילות.

באור 8: - השקעות בחברות כלולות (המשך)

ד. פרטים בדבר חברות מוחזקות של התאגיד (המשך)

ליום 1 בינואר, 2008

היקף השקעה	מניות המקנות	מניות המקנות	מדינת	התאגדות	מדינת	התאגדות
	זכויות	זכויות				
בשטרי	הצבעה	לרווחים	התאגדות	במניות	בהלוואות	הון
באלפי ש"ח	שיעור ההחזקה					

חברות המאוחדות על-ידי החברה

136,000	421,720	1,345,753	ישראל	96.94%	96.94%	מנורה מבטחים ביטוח בע"מ
10,471	82,760	8,766	ישראל	100.00%	100.00%	מנורה מבטחים פיננסים בע"מ
-	84,413	7,555	ישראל	100.00%	100.00%	מנורה מבטחים נדל"ן בע"מ
-	-	-	ישראל	100.00%	100.00%	מנורה מבטחים משלמת בע"מ
-	-	1,105	ישראל	100.00%	100.00%	דורות חברה לניהול קשרי לקוחות בע"מ *
-	-	1,604	ישראל	100.00%	100.00%	מנורה ניהול קופות גמל בע"מ *
-	-	356	ישראל	100.00%	100.00%	מנורה שירותי סוכנים (1994) בע"מ *

(*) חברות לא פעילות.

ה. סכומי דיבידנד שקיבלה החברה בשנת הדיווח

בשנת הדיווח קיבלה החברה דיבידנד מחברות מאוחדות בסך של 636 אלפי ש"ח.

באור 9: - נדל"ן להשקעה

א. הרכב ותנועה:

1 בינואר 2008	31 בדצמבר		
	2008	2009	
אלפי ש"ח			
69,569	100,694	107,260	יתרה ליום 1 בינואר
תוספות במשך השנה			
7,506	597	3,845	רכישות ותוספות לנכסים קיימים
10,719	-	-	רכישות בגין צירוף עסקים
18,225	597	3,845	סה"כ תוספות
12,900	5,969	16,091	התאמת שווי הוגן
100,694	107,260	127,196	יתרה ליום 31 בדצמבר

ב. נדל"ן להשקעה מוצג על בסיס השווי ההוגן כפי שנקבע בהערכות שווי שבוצעו על ידי מעריכי שווי חיצוניים בלתי תלויים שהינם בעלי כישורים מקצועיים מוכרים וניסיון רב בנוגע למיקום וסוג הנדל"ן שהוערך. השווי ההוגן נקבע בהתבסס על עסקאות שנערכו לאחרונה בשוק ביחס לנדל"ן דומה ובמיקום דומה לזה של הנדל"ן שבבעלות הקבוצה, וכן בהתבסס על אומדן תזרימי המזומנים העתידיים הצפויים מהנכס. באמידת תזרימי המזומנים הובא בחשבון הסיכון המובנה שלהם. בחישוב השווי ההוגן השתמשו מעריכי השווי בשיעור היוון של 9% (בשנת 2008 - 9% ובשנת 2007 - 8.5%).

הנדל"ן להשקעה כולל קרקע פנויה, נדל"ן המושכרים לעסקים ודירות המושכרות למגורים.

ג. באשר להתקשרויות המתייחסות לחכירה של נדל"ן להשקעה, ראה באור 137ד'.

ד. פרטים בדבר זכויות במקרקעין המשמשות את הקבוצה כנדל"ן להשקעה:

1 בינואר 2008	31 בדצמבר		מועדי סיום תקופת החכירה (בשנים)	
	2008	2009		
אלפי ש"ח				
100,069	106,570	126,282	-	בבעלות
625	690	914	57 - 2.25	בחכירה מהוונת
100,694	107,260	127,196		

באור 10: - חייבים ויתרות חובהא. ההרכב:

ליום 1 בינואר 2008	ליום 31 בדצמבר		
	2008	2009	
	אלפי ש"ח		
3,509	3,474	7,477	הכנסות לקבל
28,755	26,246	29,972	הוצאות מראש
2,532	3,096	4,385	מקדמות לספקים
25,950	32,564	30,040	חברות ביטוח ותווכני ביטוח - חשבונות אחרים
93,624	81,662	81,267	סוכני ביטוח
9,611	9,293	8,015	אחרים
(41,258)	(39,936)	(44,886)	בניכוי הפרשה לחובות מסופקים
122,723	116,399	116,270	סה"כ חייבים ויתרות חובה

ב. להלן התנועה בהפרשה לחובות מסופקים:

ליום 1 בינואר 2008	ליום 31 בדצמבר		
	2008	2009	
	אלפי ש"ח		
73,891	41,258	39,936	יתרה ליום 1 בינואר
(32,633)	(1,322)	4,950	שינוי בהפרשה בתקופה - נזקף לרווח והפסד
41,258	39,936	44,886	יתרה ליום 31 בדצמבר

באור 11: - פרמיות לגבייה

א. ההרכב:

ליום 1 בינואר	ליום 31 בדצמבר	
2008	2008	2009
אלפי ש"ח		
523,835	545,381	533,651
4,733	5,194	5,953
519,102	540,187	527,698
371,465	378,310	372,774

פרמיות לגבייה (*)
בניכוי הפרשה לחובות מסופקים

סה"כ פרמיות לגבייה

(*) כולל המחאות לגבייה והוראות קבע

ב. גיול:

ליום 1 בינואר	ליום 31 בדצמבר	
2008	2008	2009
אלפי ש"ח		
332,346	372,466	373,469
102,306	80,174	64,232
42,073	43,803	42,764
25,513	25,467	26,889
502,238	521,910	507,354
16,864	18,277	20,344
519,102	540,187	527,698

פרמיה לגבייה שערכה לא נפגם
ללא פיגור
בפיגור (*):

מתחת ל- 90 ימים
בין 90 ל- 180 ימים
מעל 180 ימים

סה"כ פרמיה לגבייה שערכה לא נפגם

פרמיה לגבייה שערכה נפגם

סה"כ פרמיה לגבייה

(*) כולל בעיקר חובות בפיגור במגזר ביטוח חיים וחסכון לטווח ארוך. חובות אלה מגובים בעיקרם בערך הפדיון של הפוליסה.

באור 11: - פרמיות לגבייה (המשך)

ג. להלן התנועה בהפרשה לחובות מסופקים בגין הפרמיות לגבייה:

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
2007	2008	2009	
אלפי ש"ח			
3,650	4,733	5,194	יתרה ליום 1 בינואר
600	461	759	שינוי בהפרשה בתקופה - נזקף לרווח והפסד
483	-	-	חברה שאוחדה לראשונה
4,733	5,194	5,953	יתרה ליום 31 בדצמבר

באור 12: - נכסים עבור חוזים תלויי תשואה

א. להלן פירוט הנכסים:

ליום 1 בינואר 2008	ליום 31 בדצמבר 2008	ליום 31 בדצמבר 2009	
אלפי ש"ח			
2,633,650	2,571,014	3,368,586	השקעות פיננסיות:
3,114,921	2,412,110	3,037,997	נכסי חוב סחירים
2,562,180	1,354,933	2,496,219	נכסי חוב שאינם סחירים (*)
641,230	797,952	1,038,798	מניות
8,951,981	7,136,009	9,941,600	השקעות פיננסיות אחרות
321,259	425,016	105,295	סך הכל השקעות פיננסיות
139,091	143,330	122,283	מזומנים ושווי מזומנים
9,412,331	7,704,355	10,169,178	אחר
-	-	469,826	סך הכל נכסים עבור חוזים תלויי תשואה
-	-	-	(*) כולל נכסי חוב שאינם סחירים שנמדדו לפי עלות מופחתת (ראה באור 2(ז)(4)(א))

לעניין החשיפה בגין נכסים עבור חוזים תלויי תשואה ראה באור 35(6) בדבר ניהול סיכונים.

ב. שווי הוגן של נכסים פיננסיים בחלוקה לרמות

הטבלה שלהלן מציגה ניתוח מכשירים פיננסיים המוצגים בשווי הוגן. הרמות השונות הוגדרו באופן הבא:

- רמה 1 - שווי הוגן הנמדד על ידי שימוש במחירים מצוטטים (לא מתואמים) בשוק פעיל למכשירים זהים.
- רמה 2 - שווי הוגן הנמדד על ידי שימוש בנתונים נצפים, ישירים או בלתי ישירים, שאינם כלולים ברמה 1 לעיל.
- רמה 3 - שווי הוגן הנמדד על ידי שימוש בנתונים שאינם מבוססים על נתוני שוק נצפים.

באור 12: - נכסים עבור חוזים תלויי תשואה (המשך)

ליום 31 בדצמבר, 2009			
סה"כ	רמה 3	רמה 2	רמה 1
אלפי ש"ח			
3,368,586	-	-	3,368,586
2,568,171	67,280	2,500,891	-
2,496,219	82,999	-	2,413,220
1,038,798	412,373	4,784	621,641
9,471,774	562,652	2,505,675	6,403,447

השקעות פיננסיות:
 נכסי חוב סחירים
 נכסי חוב שאינם סחירים
 מניות
 השקעות פיננסיות אחרות
 סה"כ

מדידת שווי הוגן במועד הדיווח				
נכסים פיננסיים בשווי הוגן דרך רווח והפסד				
סה"כ	השקעות פיננסיות		נכסי חוב	
	אחרות	מניות	סחירים	נכסי חוב סחירים
420,322	337,443	23,118	59,761	-
11,062	7,210	1,363	2,489	-
245,037	172,545	59,022	3,181	10,289
(70,014)	(64,944)	-	(2,648)	(2,422)
(43,755)	(39,881)	(504)	(3,370)	-
-	-	-	7,867	(7,867)
562,652	412,373	82,999	67,280	-
9,459	5,680	1,363	2,416	-

יתרה ליום 1 בינואר, 2009
 סך הרווחים שהוכרו:
 ברווח והפסד
 רכישות
 מכירות
 פדיונות
 העברות אל רמה 3
 יתרה ליום 31 בדצמבר, 2009

סך הרווחים לתקופה שנכללו
 ברווח והפסד בגין נכסים
 המוחזקים נכון ליום
 31 בדצמבר, 2009

באור 13: - השקעות פיננסיות אחרות

א. ההרכב

ליום 31 בדצמבר, 2009					
סה"כ	הלוואות וחייבים	זמינים למכירה	נמדד בשווי הוגן דרך רווח והפסד	פירוט בסעיף	
אלפי ש"ח					
3,762,098	-	3,253,843	508,255	ב	נכסי חוב סחירים
8,866,223	8,866,223	-	-	ג	נכסי חוב שאינם סחירים
264,778	-	225,295	39,483	ה	מניות
388,535	-	121,396	267,139	ו	אחרות
<u>13,281,634</u>	<u>8,866,223</u>	<u>3,600,534</u>	<u>814,877</u>		סה"כ
ליום 31 בדצמבר, 2008					
סה"כ	הלוואות וחייבים	זמינים למכירה	נמדד בשווי הוגן דרך רווח והפסד	פירוט בסעיף	
אלפי ש"ח					
2,038,365	-	1,716,535	321,830	ב	נכסי חוב סחירים
8,542,159	8,542,159	-	-	ג	נכסי חוב שאינם סחירים
141,723	-	114,252	27,471	ה	מניות
266,578	-	89,826	176,752	ו	אחרות
<u>10,988,825</u>	<u>8,542,159</u>	<u>1,920,613</u>	<u>526,053</u>		סה"כ
ליום 1 בינואר, 2008					
סה"כ	הלוואות וחייבים	זמינים למכירה	נמדד בשווי הוגן דרך רווח והפסד	פירוט בסעיף	
אלפי ש"ח					
2,108,710	-	1,815,800	292,910	ב	נכסי חוב סחירים
4,609,632	4,606,685	-	2,947	ג	נכסי חוב שאינם סחירים
247,115	-	215,706	31,409	ה	מניות
186,708	-	85,480	101,228	ו	אחרות
<u>7,152,165</u>	<u>4,606,685</u>	<u>2,116,986</u>	<u>428,494</u>		סה"כ

באור 13: - השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ב. נכסי חוב סחירים

ליום 1 בינואר 2008	ליום 31 בדצמבר	
	2008	2009
	אלפי ש"ח	
211,740	173,895	239,047
533,239	755,978	1,387,969
744,979	929,873	1,627,016
49,685	127,521	247,487
1,282,561	960,557	1,865,874
1,332,246	1,088,078	2,113,361
31,485	20,414	21,721
2,108,710	2,038,365	3,762,098
-	107,163	77,311

אגרות חוב ממשלתיות

נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד:
שיועדו בעת ההכרה לראשונה
זמינות למכירה

סך הכל אגרות חוב ממשלתיות

נכסי חוב אחרים:

שאינם ניתנים להמרה

נמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד:
שיועדו בעת ההכרה לראשונה
זמינים למכירה

סך הכל נכסי חוב אחרים שאינם ניתנים להמרה

נכסי חוב אחרים הניתנים להמרה

נמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד:
שיועדו בעת ההכרה לראשונה

סך הכל נכסי חוב סחירים
ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח
והפסד (במצטבר)

באור 13: - השקעות פיננסיות אחרות (המשך)ג. נכסי חוב שאינם סחיריםאגרות חוב ממשלתיותמוצגות כהלוואות וחייבים:
אג"ח ח"ץ ופקדונות חשכ"לנכסי חוב אחרים:שאינם ניתנים להמרה

מוצגים כהלוואות וחייבים, לרבות פקדונות בבנקים

סך הכל נכסי חוב שאינם סחירים

ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)

אגרות חוב ממשלתיותמוצגות כהלוואות וחייבים:
אג"ח ח"ץ ופקדונות חשכ"לנכסי חוב אחרים:שאינם ניתנים להמרה

מוצגים כהלוואות וחייבים, לרבות פקדונות בבנקים

סך הכל נכסי חוב שאינם סחירים

ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)

ליום 31 בדצמבר, 2009

ערך בספרים	שווי הוגן
אלפי ש"ח	

7,014,019

5,926,916

2,993,448

2,939,307

10,007,467

8,866,223

93,971

ליום 31 בדצמבר, 2008

ערך בספרים	שווי הוגן
אלפי ש"ח	

6,483,003

5,710,277

2,679,902

2,831,882

9,162,905

8,542,159

69,082

באור 13: - השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ג. נכסי חוב שאינם סחירים (המשך)

ליום 1 בינואר, 2008	
ערך בספרים	שווי הוגן
אלפי ש"ח	

אגרות חוב ממשלתיותמוצגות כהלוואות וחייבים:
אג"ח ח"ץ

2,412,817	2,181,544

נכסי חוב אחרים:שאינם ניתנים להמרה

נמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד שיועדו בעת ההכרה לראשונה מוצגים כהלוואות וחייבים, לרבות פקדונות בבנקים

582	582
2,471,869	2,425,141

2,472,451	2,425,723

סך הכל נכסי חוב אחרים שאינם ניתנים להמרה

ניתנים להמרה

נמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד שיועדו בעת ההכרה לראשונה

2,365	2,365

4,887,633	4,609,632

סך הכל נכסי חוב שאינם סחירים

ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)

26,850

ד. פרטים בדבר ריבית והצמדה בגין נכסי חוב

ליום 1 בינואר 2008	ליום 31 בדצמבר	
	2008	2009
אחוזים		

נכסי חוב סחירים

בסיס הצמדה:

צמוד מדד 4.81 13.69 6.52

שקלי 5.54 6.97 4.93

צמוד מט"ח 5.60 13.13 6.92

נכסי חוב שאינם סחירים

בסיס הצמדה:

צמוד מדד 5.45 5.03 6.09

שקלי 6.08 11.35 6.77

צמוד מט"ח 8.60 5.94 13.22

באור 13: - השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ה. מניות

ליום 1 בינואר	ליום 31 בדצמבר	
2008	2008	2009
	אלפי ש"ח	

סחירות

נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד שיועדו בעת ההכרה לראשונה

30,227	26,479	39,380
212,753	113,682	220,079
242,980	140,161	259,459

זמינות למכירה

סך הכל מניות סחירות

שאינן סחירות

נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד שיועדו בעת ההכרה לראשונה

1,182	992	103
2,953	570	5,216
4,135	1,562	5,319
247,115	141,723	264,778

זמינות למכירה

סך הכל מניות שאינן סחירות

סך הכל מניות

ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)

20,511	88,792	47,847

ו. אחרות

ליום 1 בינואר	ליום 31 בדצמבר	
2008	2008	2009
	אלפי ש"ח	

סחירות

נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד שיועדו בעת ההכרה לראשונה

18,793	124,828	192,880
42,473	40,496	47,803
400	308	-

זמינות למכירה

מכשירים נגזרים (*)

סך הכל השקעות פיננסיות אחרות סחירות

שאינן סחירות

נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד שיועדו בעת ההכרה לראשונה

80,268	52,382	74,259
43,007	49,330	73,593
1,767	(766)	-

זמינות למכירה

מכשירים נגזרים (*)

סך הכל השקעות פיננסיות אחרות שאינן סחירות

סך הכל השקעות פיננסיות אחרות

ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)

-	10,995	13,493

השקעות פיננסיות המסווגות לאחרות כוללות בעיקר השקעות בתעודות סל, תעודות השתתפות בקרנות נאמנות, קרנות השקעה, נגזרים פיננסיים, חוזים עתידיים, אופציות, מוצרים מובנים.

באור 13: - השקעות פיננסיות אחרות (המשך)ו. אחרות (המשך)

(*) להלן סכום החשיפה, נטו לנכס הבסיס, המוצג במונחי דלתא של העסקאות הפיננסיות שנעשו לתאריך הדוח הכספי:

ליום 1 בינואר 2008	ליום 31 בדצמבר	
	2008	2009
	אלפי ש"ח	
9,379	188	1,544
-	(87,794)	(298,429)
	מניות	
	מטבע חוץ	

ז. שיעורי הריבית ששימשו בקביעת השווי ההוגן

השווי ההוגן של נכסי חוב שאינם סחירים הנמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד וכן של נכסי חוב פיננסיים שאינם סחירים אשר מידע לגבי השווי ההוגן ניתן לצרכי באור בלבד נקבעים באמצעות הוון אומדן תזרימי המזומנים הצפויים בגינם. שיערי ההוון מתבססים על התשואות של אגרות חוב ממשלתיות והמרווחים של אג"ח קונצרני כפי שנמדדו בבורסה לניירות ערך בת"א בתוספת פרמיה בגין אי סחירות. שיעורי הריבית ששימשו להוון נקבעים על ידי חברה המספקת ציטוט ריביות ביחס לדירוגי סיכון שונים.

ליום 1 בינואר 2008	ליום 31 בדצמבר		
	2008	2009	
	באחוזים		
			עבור נכסי חוב שאינם סחירים בארץ לפי דירוג (*):
4.8	6.4	4.2	AA ומעלה
7.4	28.2	7.1	BBB עד +A
13.3	65.8	31.2	נמוך מ-BBB
13.3	65.8	43.7	לא מדורג

(*) המקורות לרמת הדירוג בישראל הינן חברות הדירוג "מעלות", "מדורג" ודירוג פנימי. נתוני חברת מדורג הועברו לסמלי הדירוג לפי מקדמי המרה מקובלים. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל A- ועד +A.

ח. שווי הוגן של נכסים פיננסיים בחלוקה לרמות

הטבלה שלהלן מציגה ניתוח מכשירים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן. הרמות השונות הוגדרו באופן הבא:

- רמה 1 - שווי הוגן הנמדד על ידי שימוש במחירים מצוטטים (לא מתואמים) בשוק פעיל למכשירים אלה.
- רמה 2 - שווי הוגן הנמדד על ידי שימוש בנתונים נצפים, ישירים או בלתי ישירים, שאינם כלולים ברמה 1 לעיל.
- רמה 3 - שווי הוגן הנמדד על ידי שימוש בנתונים שאינם מבוססים על נתוני שוק נצפים.

היתרה בדוחות הכספיים של מזומנים, פרמיות לגביה, לקוחות, חייבים ויתרות חובה, נכסי מיסים שוטפים, תואמת או קרובה לשווי ההוגן שלהם.

באור 13: - השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ליום 31 בדצמבר, 2009				
סה"כ	רמה 3	רמה 2	רמה 1	
אלפי ש"ח				
3,762,098	-	-	3,762,098	נכסי חוב סחירים
-	-	-	-	נכסי חוב שאינם סחירים
264,778	5,319	-	259,459	מניות
388,535	143,248	5,846	239,441	אחרות
4,415,411	148,567	5,846	4,260,998	סה"כ

התנועה בנכסים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן והמסווגים לרמה 3

מדידת שווי הוגן במועד הדיווח					
נכסים פיננסיים בשווי הוגן דרך רווח					
והפסד ונכסים פיננסיים זמינים למכירה					
סה"כ	אחרות	מניות	נכסי חוב שאינם סחירים	נכסי חוב סחירים	
אלפי ש"ח					
117,628	117,464	164	-	-	יתרה ליום 1 בינואר, 2009
					סך הרווחים (ההפסדים) שהוכרו:
(8,143)	(7,974)	(169)	-	-	ברווח והפסד
1,029	688	341	-	-	ברווח כולל אחר
53,947	48,868	5,079	-	-	רכישות
(11,748)	(11,748)	-	-	-	מכירות
(4,146)	(4,050)	(96)	-	-	פדיונות
148,567	143,248	5,319	-	-	יתרה ליום 31 בדצמבר, 2009
					סך ההפסדים לתקופה שנכללו
(7,236)	(7,067)	(169)	-	-	ברווח והפסד בגין נכסים המוחזקים
					נכון ליום 31 בדצמבר, 2009

באור 13: - השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ניתוח מועדי מימוש חזויים:

ליום 31 בדצמבר, 2009

עד שנה	משנה עד שנתיים	משנתיים עד 3 שנים	מ-3 שנים עד 4 שנים	מ-4 שנים עד 5 שנים אלפי ש"ח	מעל 5 שנים	טרם נקבע	חברת ביטוח מאוחדת	סה"כ	
									נכסים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן
									דרך רווח והפסד:
5,989	50,179	21,958	14,324	20,787	90,399	-	304,619	508,255	נכסי חוב סחירים
8,946	9,924	-	-	-	-	197	20,416	39,483	מניות
4,205	1,177	1,077	1,390	770	43,602	-	214,918	267,139	אחרות
									נכסים פיננסיים זמינים למכירה:
-	175,509	-	-	-	-	-	3,078,334	3,253,843	נכסי חוב סחירים
-	-	-	-	-	-	-	225,295	225,295	מניות
-	-	-	-	-	-	-	121,396	121,396	אחרות
									הלוואות וחייבים:
456,672	408,657	358,092	316,174	354,366	2,193,606	-	4,778,656	8,866,223	נכסי חוב שאינם סחירים
475,812	645,446	381,127	331,888	375,923	2,327,607	197	8,743,634	13,281,634	

באור 13: - השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ליום 31 בדצמבר, 2008

עד שנה	משנה עד שנתיים	משנתיים עד 3 שנים	מ-3 שנים עד 4 שנים	מ-4 שנים עד 5 שנים אלפי ש"ח	מעל 5 שנים	טרם נקבע	חברת ביטוח מאוחדת	סה"כ	
נכסים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן									
דרך רווח והפסד:									
7,017	11,456	7,247	11,987	11,869	45,635	-	226,619	321,830	נכסי חוב סחירים
-	11,809	-	-	-	-	8,935	6,727	27,471	מניות
499	-	-	-	-	36,814	-	139,439	176,752	אחרות
נכסים פיננסיים זמינים למכירה:									
-	163,015	-	-	-	-	-	1,553,520	1,716,535	נכסי חוב סחירים
-	-	-	-	-	-	-	114,252	114,252	מניות
-	-	-	-	-	-	-	89,826	89,826	אחרות
הלוואות וחייבים:									
612,752	376,444	345,132	311,966	276,950	1,993,981	-	4,624,934	8,542,159	נכסי חוב שאינם סחירים
620,268	562,724	352,379	323,953	288,819	2,076,430	8,935	6,755,317	10,988,825	

באור 13: - השקעות פיננסיות אחרות (המשך)ליום 1 בינואר, 2008

סה"כ	חברת ביטוח מאוחדת	טרם נקבע	מעל 5 שנים	משנה עד שנתיים	עד שנה	
						נכסים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד:
292,910	286,536	-	-	-	6,374	נכסי חוב סחירים
2,947	2,947	-	-	-	-	נכסי חוב שאינם סחירים
31,409	14,413	2,310	-	14,686	-	מניות
101,228	75,456	-	25,661	-	111	אחרות
						נכסים פיננסיים זמינים למכירה:
1,815,800	1,815,800	-	-	-	-	נכסי חוב סחירים
215,706	215,706	-	-	-	-	מניות
85,480	85,480	-	-	-	-	אחרות
						הלוואות וחייבים:
4,606,685	4,546,157	-	60,528	-	-	נכסי חוב שאינם סחירים
<u>7,152,165</u>	<u>7,042,495</u>	<u>2,310</u>	<u>86,189</u>	<u>14,686</u>	<u>6,485</u>	

א. עבור חוזים תלויי תשואה:

המזומנים בתאגידים הבנקאיים נושאים ליום המאזן ריבית שוטפת המבוססת על שיעורי ריבית בגין הפקדות בנקאיות יומיות הנעה בין 0.35% ל- 0.55%.

ב. אחרים:

המזומנים בתאגידים הבנקאיים נושאים ליום המאזן ריבית שוטפת המבוססת על שיעורי ריבית בגין הפקדות בנקאיות יומיות הנעה בין 0.35% ל- 0.55%.

באשר לתנאי הצמדה וריבית של המזומנים ופקדונות לזמן קצר, ראה באור 35(2)(ז).

א. הרכב הון המניות

מניות רגילות בנות
1 ש"ח ע.נ. כ"א

באור 15: - הון ודרישות הון (המשך)

ב. התנועה בהון המניות

ההון המונפק והנפרע:

מספר מניות/ ש"ח ע.ג.	
61,575	יתרה לימים 1 בינואר, 2007 ו- 1 בינואר, 2008
1,697	הנפקת הון מניות - ראה ו' (2) להלן
63,272	יתרה לימים 31 בדצמבר, 2008 ו- 31 בדצמבר, 2009

ג. זכויות הנלוות למניות

1. זכויות הצבעה באסיפה הכללית, זכות לדיבידנד, זכויות בפירוק החברה וזכות למינוי הדירקטורים בחברה.

2. סחירות בבורסה לניירות ערך בתל-אביב.

ד. דיבידנד

ביום 12 ביוני, 2007 חילקה החברה דיבידנד בסך של 96,944 אלפי ש"ח.
ביום 29 באוקטובר, 2007 חילקה החברה דיבידנד בסך של 96,945 אלפי ש"ח.
בשנים 2008 ו- 2009 לא חולק דיבידנד.

ה. קרנות הון אחרות

ההרכב - מיוחס לבעלי מניות החברה:

סך הכל	עסקה עם בעל שליטה	התאמות הנובעות מתרגום דוחות כספיים אלפי ש"ח	הטבת מס בגין הענקת מניות למנכ"ל מנורה ביטוח	הערכה מחדש מקרקעין	
13,693	696	-	5,961	7,036	יתרה ליום 1 בינואר, 2007
148	-	148	-	-	התאמות הנובעות מתרגום דוחות כספיים של פעילות חוץ
13,841	696	148	5,961	7,036	יתרה ליום 1 בינואר, 2008
114	-	114	-	-	התאמות הנובעות מתרגום דוחות כספיים של פעילות חוץ
13,955	696	262	5,961	7,036	יתרה ליום 31 בדצמבר, 2008
594	-	594	-	-	התאמות הנובעות מתרגום דוחות כספיים של פעילות חוץ
14,549	696	856	5,961	7,036	יתרה ליום 31 בדצמבר, 2009

באור 15: - הון ודרישות הון (המשך)

ה. קרנות הון אחרות (המשך)

קרן הערכה מחדש מקרקעין

קרן הערכה מחדש משמשת לרישום התאמות בשווי ההוגן (בניכוי השפעת המס) של רכוש קבוע וירידות ערך עד למידה שהן מתייחסות לעליית ערך שנרשמה בגין אותו נכס בקרנות הון.

קרן הון בגין עסקה עם בעל שליטה

קרן ההון מתייחסת לעסקה שבוצע בין חברות מאוחדות של החברה. ההפרש בין השווי ההוגן לבין התמורה שנקבעה בעסקה נזקף לקרן ההון.

התאמות הנובעות מתרגום דוחות כספיים של פעילות חוץ

הקרן משמשת לרישום שינויים בשערי חליפין של מטבע חוץ הנובעים מתרגום הדוחות הכספיים של חברות מוחזקות המהוות פעילויות חוץ ושינויים בשערי חליפין של מטבע חוץ הנובעים מתרגום דוחות כספיים ממטבע הפעילות למטבע ההצגה.

זכויות מיעוט 1.

(1) הרכב זכויות המיעוט במאזנים המאוחדים:

ליום 1 בינואר	ליום 31 בדצמבר	
2008	2008	2009
אלפי ש"ח		
42,203	510	682

החלק בשווי המאזני (*)

(*) כולל החלק ביתרות עודפי עלות מיוחסים.

(2) רכישת זכויות מיעוט במנורה ביטוח:

במסגרת שינוי בתוכנית להקצאת מניות למנכ"ל מנורה ביטוח (ראה באור 32 להלן), הנפיקה החברה ביום 24 באוגוסט, 2008 סך של 1,696,518 מניות בנות 1 ש"ח ע.ג. כ"א, נגד קבלת מלוא יתרת מניות מנורה ביטוח שהוחזקו בנאמנות עבור מנכ"ל מנורה ביטוח על פי תוכנית הקצאת המניות המקורית, וכתוצאה מכך עלה שיעור החזקת החברה במנורה ביטוח מ-96.943% ל-100%.

ז. ניהול ודרישות הון

1. מדיניות ההנהלה היא להחזיק בסיס הון איתן במטרה לשמר את יכולת הקבוצה להמשיך את פעילותה על מנת שתוכל להניב תשואה לבעלי מניותיה, וכן על מנת לתמוך בפעילות עסקית עתידית. מנורה ביטוח ושומרה ביטוח כפופות לדרישות הון הנקבעות על-ידי המפקח.

א. מבטחים פנסיה, מנורה מבטחים גמל בע"מ ומנורה מבטחים והסתדרות המהנדסים ניהול קופות גמל בע"מ (להלן - מנורה מהנדסים), מחויבות לעמוד בתנאים של הון עצמי מינימלי על-פי תקנות מס הכנסה (כללים לאישור לניהול קופות גמל), תשכ"ד-1964.

ב. מנורה מבטחים קרנות נאמנות בע"מ מחויבת לעמוד בתקנות השקעות משותפות בנאמנות (הון עצמי וביטוח של מנהל קרן ונאמן ותנאי כשירות של דירקטורים וחברי ועדת השקעות), התשנ"ו-1995.

ג. מנורה מבטחים ניהול תיקי השקעות בע"מ מחויבת לעמוד בתקנות הסדרת העיסוק בייעוץ השקעות, בשיווק השקעות ובניהול תיקי השקעות (הון עצמי וביטוח), התש"ס-2000.

ד. מנורה מבטחים חיתום וניהול בע"מ מחויבת לעמוד בתקנות ניירות ערך (חיתום), (תיקון), התשס"ז-2007.

באור 15: - הון ודרישות הון (המשך)

ז. ניהול ודרישות הון (המשך)

2. להלן נתונים בדבר ההון הנדרש והקיים של מנורה ביטוח ושל שומרה ביטוח בהתאם לתקנות ההון והנחיות המפקח.

מנורה ביטוח	
ליום 31 בדצמבר	
2009	2008 (*)
אלפי ש"ח	

הון עצמי מינימלי:

2,417,539	-	הסכום הנדרש על פי תקנות ההון המתוקנות (א)
1,792,172	-	הסכום הנדרש על פי תקנות ההון ערב פרסום התיקון
625,367	-	הפרש (ב)
1,979,782	1,815,151	הסכום הנדרש ליום המאזן על פי תקנות והנחיות המפקח (ב)
		הסכום הקיים המחושב על פי תקנות ההון:
1,804,669	1,262,223	הון ראשוני
706,305	631,112	הון משני כתבי התחייבות נדחים/שטרי הון
2,510,974	1,893,335	סך הכל הסכום הקיים המחושב על פי תקנות ההון
531,192	78,184	עודף (*)
		(*) מלבד הדרישות הכלליות בחוק החברות, חלוקת דיבידנד מעודפי הון בחברות ביטוח כפופה גם לדרישות נזילות ועמידה בכללי תקנות ההשקעה.
		(א) הסכום הנדרש כולל, דרישות הון בגין:
277,428	261,080	פעילות בביטוח כללי
5,602	5,108	פעילות בביטוח סיעודי
152,604	146,677	סיכונים יוצאים מן הכלל בביטוח חיים
587,028	568,919	הוצאות רכישה נדחות בביטוח חיים ובביטוח מפני מחלות אישפוז
1,127	362	דרישות בגין תוכניות מבטיחות תשואה
73,933	130,584	נכסים בלתי מוכרים כהגדרתם בתקנות ההון
760,729	702,421	השקעה בחברות ביטוח וחברות מנהלות מאוחדות
310,661	-	נכסי השקעה ונכסים אחרים
106,016	-	סיכוני קטסטרופה בביטוח כללי
115,852	-	סיכונים תפעוליים
26,559	-	ערבויות
2,417,539	1,815,151	סך הכל הסכום הנדרש על פי תקנות ההון המתוקנות

(*) הוצג מחדש - ראה באור 2(כו).

באור 15: - הון ודרישות הון (המשך)

ז. ניהול ודרישות הון (המשך)

2. להלן נתונים בדבר ההון הנדרש והקיים של מנורה ביטוח ושל שומרה ביטוח בהתאם לתקנות ההון והנחיות המפקח. (המשך)

שומרה ביטוח		
ליום 31 בדצמבר		
2008	2009	
אלפי ש"ח		
		<u>הון עצמי מינימלי:</u>
-	170,272	הסכום הנדרש על פי תקנות ההון המתוקנות (א)
-	103,093	הסכום הנדרש על פי תקנות ההון ערב פרסום התיקון
-	67,179	הפרש (ב)
88,236	123,247	הסכום הנדרש ליום המאזן על פי תקנות והנחיות המפקח (ב)
		הסכום הקיים המחושב על פי תקנות ההון:
42,430	135,317	הון ראשוני
21,215	31,790	הון משני שטרי הון
63,645	167,107	סך הכל הסכום הקיים המחושב על פי תקנות ההון
		פעולות לאחר תאריך המאזן:
16,000	-	הקצאת הון מניות לחברה אם
10,000	-	שטר הון מחברה אם
2,000	-	תוספת בגין שטרי הון שהוכרו בעקבות הקצאת מניות
91,645	167,107	
3,409	43,860	עודף (*)
		(*) מלבד הדרישות הכלליות בחוק החברות, חלוקת דיבידנד מעודפי הון בחברות ביטוח כפופה גם לדרישות נזילות ועמידה בכללי תקנות ההשקעה.
		בהתאם לאישור ההשקעה של חברת שומרה בסיני סוכנות לביטוח בע"מ (להלן - סיני סוכנות), היתנה המפקח על הביטוח כי ההשקעה בסיני סוכנות תהיה מעודפי הון הניתנים להשקעה בלבד. להלן פרוט הסכומים
2,536	5,607	
		(א) הסכום הנדרש כולל, דרישות הון בגין:
88,157	101,674	פעילות בביטוח כללי
-	1,419	נכסים בלתי מוכרים כהגדרתם בתקנות ההון
79	40,768	נכסי השקעה ונכסים אחרים
-	9,030	סיכונים קטסטרופה בביטוח כללי
-	17,381	סיכונים תפעוליים
88,236	170,272	סך הכל הסכום הנדרש על פי תקנות ההון המתוקנות

באור 15: - הון ודרישות הון (המשך)

ז. ניהול ודרישות הון (המשך)

2. להלן נתונים בדבר ההון הנדרש והקיים של מנורה ביטוח ושל שומרה ביטוח בהתאם לתקנות ההון והנחיות המפקח. (המשך)

(ב) בהתאם לתיקון מבטח יהיה חייב להגדיל, עד למועד פרסום הדוח הכספי, את הונו העצמי בגין ההפרש שבין ההון הנדרש לפי התקנות, לפני התיקון ולאחריו (להלן - ההפרש). ההפרש יחושב לכל מועד של הדוח הכספי. הגדלת ההון העצמי תעשה במועדים ובשיעורים המפורטים להלן:

עד למועד פרסום הדוח הכספי ליום 31 בדצמבר, 2009 לפחות 30% מההפרש;
עד למועד פרסום הדוח הכספי ליום 31 בדצמבר, 2010 לפחות 60% מההפרש;
עד ליום 31 בדצמבר, 2011 יושלם מלוא ההפרש.

השיעורים האמורים יוגדלו ב-15% במועדי פרסום הדוחות הכספיים החצי שנתיים העוקבים למועדי הדוחות הכספיים האמורים לעיל.

3. בחודש יוני 2008 פורסם חוזר בדבר אופן יישום כללי המדידה וההצגה לפי ה- IFRS לצורך חישוב ההון הנדרש וההון המוכר של חברות ביטוח, החל מהדוחות הכספיים בגין הרבעון השני לשנת 2008. מטרת החוזר הייתה לקבוע הוראות לעניין אופן יישום תקנות ההון לגבי השקעות בחברות מוחזקות (לרבות חברות ביטוח וחברות מנהלות שבשליטת חברת הביטוח). על פי החוזר דרישות ההון לפי תקנות ההון יוסיפו להיות מבוססות על דוחות סולו. לצורך חישוב ההון המוכר לפי תקנות ההון, ההשקעה של חברת ביטוח בחברת ביטוח או בחברה מנהלת נשלטת וכן בחברות מוחזקות אחרות תחושב על בסיס אקוויטי בשרשור מלא.

4. בחודש נובמבר 2009 פורסם תיקון לתקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (הון עצמי מינימלי הנדרש ממבטח) (תיקון), התשס"ט - 2009 (להלן - התיקון).

במסגרת התיקון נוספו לדרישות ההון הקיימות, דרישות הון בגין קטגוריות אלו:

- א. סיכונים תפעוליים.
- ב. סיכוני שוק ואשראי, כשיעור מהנכסים, לפי מידת הסיכון המאפיינת את הנכסים השונים.
- ג. סיכוני קטסטרופה בביטוח כללי.
- ד. דרישות הון בגין ערבויות.

כמו כן, הורחבו דרישות ההון בגין קטגוריות אלו:

- א. תוכניות מבטיחות תשואה בביטוח חיים שאין כנגדן או כנגד חלקן אגרות חוב מיועדות.
- ב. דרישות הון בגין החזקת המבטחת בחברות מנהלות של קופות גמל וקרנות פנסיה.

כמו כן, ניתנו ההקלות הבאות:

- הקלה באופן חישוב ההון בשל הוצאות לפיתוח מערכות מידע, בכפוף לאישור המפקח.
- ניכוי עתודה למס שנוצרה בגין נכסים לא מוכרים אשר מוחזקים בניגוד לתקנות השקעה או בניגוד להוראות המפקח.
- נקבע כי המפקח יהיה רשאי להתיר, בכפוף לתנאים עליהם יורה, הפחתה של דרישת ההון, בגובה של עד 35% מההפרש המקורי, בשל רכישת פעילות קופות גמל או חברה מנהלת של קופות גמל, במידה והונו העצמי, של המבטח, במועד הדוח הינו לפחות ההון העצמי המינימלי הנדרש ממנו בניכוי 35% מההפרש המקורי בשל רכישת פעילות קופות גמל או חברה מנהלת של קופות גמל.

במסגרת התיקון נמחקה הגדרה של הון בסיסי, שונו הגדרות הון ראשוני והון משני ונוספה הגדרה של הון שלישוני. הגדרות הון משני והון שלישוני הוכפפה לתנאים ולשיעורים עליהם יורה המפקח. בהמשך לכך, ובהתאם לכוונת הפיקוח לאמץ בעתיד את הדירקטיבה של האיחוד האירופי בדבר הבטחת כושר פירעון של מבטחים Solvency II, פורסמה בחודש מרס 2010 טיוטה שניה של חוזר הרכב הון עצמי של מבטח (להלן - "הטיטה השניה"). הטיטה השניה קובעת כללים למבנה הון עצמי מוכר של מבטח, וכן מסגרת עקרונות להכרה ברכיבי הון שונים ולסיווגם לרובדי ההון השונים.

באור 15: - הון ודרישות הון (המשך)

ז. ניהול ודרישות הון (המשך)

4. (המשך)

הטיטה השניה כוללת הוראת שעה לעניין הרכב ההון העצמי של מבטח בתקופה שמיום 1 באפריל, 2010 ועד למועד עליו יודיע המפקח, לפיה הוראות הטיטה השניה יכנסו לתוקף בהדרגה.

5. בחודש יוני 2009 פורסמה טיטת תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (הון עצמי מזערי הנדרש מחברה מנהלת), התשס"ט-2009 וכן טיטה שניה של חוזר גופים מוסדיים בדבר דרישות ההון מחברות מנהלות (להלן - "ההוראות").

בהתאם להוראות מוצע להרחיב את דרישות ההון מחברות מנהלות. דרישות ההון החדשות תכלולנה דרישות הון בהתאם להיקף הנכסים המנוהלים ולאופן החזקתם אך לא פחות מהון עצמי התחלתי בסך 10 מיליון ש"ח. כמו כן, נקבעו דרישות הון נוספות כנגד הוצאות רכישה נדחות, יתרות הפרש מקורי המתייחסות לרכישת פעילות או חברות נשלטות ונכסים המוחזקים בניגוד לכללי ההשקעות. קיימת חלופה להחזקת ההון העצמי הנדרש על פי היקף הנכסים או 10 מיליון ש"ח לפי הגבוה בחשבון נאמנות אצל בנק או חבר בורסה.

בהתאם להוראות, חברה מנהלת, שההון העצמי הנדרש ממנה ביום פרסום התקנות יהיה קטן מההון העצמי הנדרש על פי ההוראות, תהיה חייבת להגדיל את הונה העצמי לכל הפחות במחצית מהסכום הנדרש עד ליום 31 במרס, 2010 ואת יתרת הסכום עד ליום 31 בדצמבר, 2010.

לענין השלכת טיטת ההוראות על ההון העצמי הנדרש מחברות מאוחדות, ראה סעיף 6 להלן.

6. על פי אומדן שביצעו החברות המאוחדות מנורה ביטוח, שומרה ביטוח, מבטחים פנסיה, מבטחים גמל ומנורה מהנדסים, אזי נכון לתאריך הדוח:

דרישת ההון במנורה ביטוח תגדל ב- 625 מיליוני ש"ח לעומת ההון הנדרש (ללא תוספת הון מינהלית) ערב תיקון התקנות, כתוצאה מיישום מלוא דרישת ההון על פי התקנות. בהתחשב בהון הקיים, למנורה ביטוח עודפי הון בסך של 93 מיליוני ש"ח.

דרישת ההון בשומרה ביטוח תגדל ב- 67 מיליוני ש"ח לעומת ההון הנדרש ערב תיקון התקנות, כתוצאה מיישום מלוא דרישת ההון על פי התקנות. בהתחשב בהון הקיים, נדרשת שומרה ביטוח להגדיל את הונה העצמי בסך של 3 מיליוני ש"ח.

דרישת ההון במבטחים פנסיה תגדל ב- 49 מיליוני ש"ח לעומת ההון הנדרש ערב תיקון התקנות. בהתחשב בהון הקיים של מבטחים פנסיה, לא תידרש להשלמת הון.

דרישת ההון במבטחים גמל תגדל ב- 99 מיליוני ש"ח לעומת ההון הנדרש ערב תיקון התקנות. בהתחשב בהון הקיים, נדרשת מבטחים גמל להגדיל את הונה העצמי בסך של 66 מיליוני ש"ח. במידה ומיישמים את חלופת הפקדת הכספים אצל נאמן, מבטחים גמל תידרש להפקיד סך של 27 מיליון ש"ח אצל נאמן בכדי לעמוד בדרישות ההון.

דרישת ההון במנורה מהנדסים תגדל ב- 9 מיליוני ש"ח לעומת ההון הנדרש ערב תיקון התקנות. בהתחשב בהון הקיים, נדרשת מנורה מהנדסים להגדיל את הונה העצמי בסך של 9 מיליוני ש"ח.

7. ביום 10 ביולי, 2007 אימץ האיחוד האירופי נוסח מוצע לדירקטיבה SOLVENCY II (להלן - הדירקטיבה המוצעת). הדירקטיבה המוצעת מהווה שינוי יסודי ומקיף של הרגולציה הנוגעת להבטחת כושר הפירעון והלימות ההון של חברות הביטוח במדינות האיחוד. לפי לוחות הזמנים שנקבעו על ידי האיחוד האירופי, יישום הדירקטיבה המוצעת במדינות החברות באיחוד האירופי צפוי במחצית השנייה של שנת 2012.

בהתאם לחוזר שפרסם המפקח, בכוונתו ליישם את הוראות הדירקטיבה המוצעת לגבי חברות ביטוח בישראל במועד יישומה במדינות החברות באיחוד האירופי. הדירקטיבה המוצעת מבוססת על שלושה נדבכים: דרישות כמותיות, דרישות איכותיות ודרישות לגילוי. הקבוצה החלה להיערך ליישום הדירקטיבה המוצעת בלוחות הזמנים שנקבעו.

באור 15: - הון ודרישות הון (המשך)

ז. ניהול ודרישות הון (המשך)

8. היתר שליטה לבעלי השליטה בגופים המוסדיים:

בהיתר שנתן המפקח לבעל השליטה במנורה ביטוח ובחברות המאוחדות, אשר נכנס לתוקף ביום 16 בדצמבר, 2007 (להלן - היתר השליטה), התחייבה החברה, בהיותה בעלת השליטה, במישרין או בעקיפין, במנורה ביטוח, במבטחים פנסיה, בשומרה ביטוח (להלן - הגופים המוסדיים), להשלים בכל עת את ההון העצמי של הגופים המוסדיים עד לסכום הקבוע בתקנות הפיקוח או כל תקנה או דין אחר שיבואו במקומו.

תקרת ההתחייבות כאמור לעיל, לא תעלה על הנמוך מבין 50% מההון הנדרש או- 846 מיליוני ש"ח לעניין מנורה ביטוח, ועל הנמוך מבין 50% מההון הנדרש או- 32 מיליוני ש"ח לעניין שומרה ביטוח (הסכומים צמודים למדד שפורסם בחודש יולי 2007).

ההתחייבות תמומש רק כאשר ההון העצמי של הגופים המוסדיים יהיה שלילי, ובגובה סכום ההון השלילי, ובלבד שסכום ההשלמה לא יעלה על תקרת ההתחייבות כאמור. ההתחייבות זו היא בלתי הדירה, ותהיה תקפה כל עוד החברה שולטת, במישרין או בעקיפין, בגופים המוסדיים בכפוף לאמור להלן.

ההתחייבות כאמור לעיל, תפוג מאליה במועד המוקדם בו יתקיימו אחד משני התנאים המפורטים להלן, או במועד כניסת התיקון לתקנות ההון לתוקף:

1. להונה העצמי של מנורה ביטוח יוזרמו 300 מיליוני ש"ח נוספים ממקורות חיצוניים ובנוסף, לא יפחת ההון העצמי הקיים במנורה ביטוח מ-120% מההון העצמי הנדרש ממנורה ביטוח לפי תקנות ההון (להלן - תוספת הון מנהלית).

2. מנורה ביטוח ושומרה ביטוח יעמידו את מלוא ההון העצמי הנדרש לפי תקנות ההון החדשות (ראה סעיף 4 לעיל).

לאור כניסת התיקון לתקנות ההון לתוקף, פגה באופן סופי ומוחלט ההתחייבות האמורה, ודרישת ההון המנהלית בטלה.

9. בהתאם למכתב שפרסם המפקח, ביום 29 במרס, 2009, החל מהדוחות הכספיים לשנת 2008 ועד ליום 30 בדצמבר, 2010, חברת ביטוח וחברה מנהלת לא תחלק דיבידנד אלא באישורו המוקדם של המפקח. בהתאם למכתב, ככלל לא תאושר חלוקת דיבידנד בשיעור העולה על 25% מהרווח המותר לחלוקה. בהמשך למכתב האמור, פורסם בחודש מרס 2010 מכתב הבהרה שעניינו קריטריונים לאישור חלוקת דיבידנד על ידי מבטח (להלן - "ההבהרה"). בהתאם להבהרה, חברת ביטוח תהיה רשאית להגיש בקשה לקבלת אישור המפקח לחלוקת דיבידנד, החל מיום פרסום הדוחות התקופתיים לשנת 2009, בכפוף לקיום הון עצמי כמפורט בהבהרה וכן בהגשת תחזית רווח שנתית לשנים 2010 ו-2011, תוכנית שרות חוב מעודכנת ומאושרת בידי דירקטוריון חברת האחזקות המחזיקה בחברת הביטוח, תוכנית פעולה אופרטיבית לגיוס הון שאושרה בידי דירקטוריון חברת הביטוח ופרוטוקול הדיון בדירקטוריון חברת הביטוח בו אושרה חלוקת הדיבידנד. יחד עם זאת נאמר בהבהרה כי חברה אשר סך ההון העצמי שלה לאחר חלוקת הדיבידנד גבוה מ-110% מהסכום הנדרש בהבהרה, תהא רשאית לחלק דיבידנד ללא צורך בקבלת אישורו מראש של המפקח, ובלבד שמסרה למפקח הודעה על כך וכן את המסמכים הנדרשים טרם חלוקת הדיבידנד. ביום 10 במאי, 2009 קיבלה מבטחים פנסיה אישור מהמפקח לחלק עד 150 מיליוני ש"ח דיבידנד למנורה ביטוח. טרם התקבלה החלטה בדירקטוריון מבטחים פנסיה על חלוקת הדיבידנד.

באור 15: - הון עצמי ודרישות הון (המשך)

ז. ניהול ודרישות הון (המשך)

10. מספרי השוואה ליום 1 בינואר, 2008 חושבו על בסיס הדוחות הכספיים הערוכים לפי התקינה הישראלית.

שומרה	מנורה
ביטוח	ביטוח (*)
ליום 1 בינואר 2008	
אלפי ש"ח	

הון עצמי מינימלי:

71,007	1,851,838	הסכום הנדרש על-פי התקנות (1)
68,516	2,098,964	הסכום המחושב על-פי התקנות (2)
(2,491)	247,126	
(2,135)	-	בניכוי השקעה בסיני סוכנות לביטוח
(4,626)	247,126	
5,000	-	שטר הון שהנפיקה שומרה ביטוח לחברה לאחר תאריך המאזן
374	247,126	עודף

הון ראשוני:

53,271	76,729	הסכום המינימלי הנדרש על-פי התקנות
65,988	1,516,665	הסכום המחושב על-פי התקנות
12,717	1,439,936	עודף

(1) הסכום הנדרש כולל, בין היתר, דרישות הון בגין:

-	560,034	הוצאות רכישה נדחות בביטוח חיים ובביטוח מפני מחלות ואישפוז והוצאות רכישת תיקי ביטוח
-	709,008	השקעה בחברות מאוחדות
-	142,483	בגין סיכונים מיוחדים בביטוח חיים
-	195,510	נכסים בלתי מוכרים כהגדרתם בתקנות ההון (בעיקר הלוואות ומקדמות לסוכנים)
-	1,607,035	

(*) הוצג מחדש – ראה באור 2(כז).

באור 16: - התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה

1 בינואר	31 בדצמבר		1 בינואר	31 בדצמבר		1 בינואר	31 בדצמבר		ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח: חוזי ביטוח חוזי השקעה
2008	2008	2009	2008	2008	2009	2008	2008	2009	
שייר			ביטוח משנה			ברוטו			
אלפי ש"ח									
4,037,138	4,127,590	4,431,275	199,888	290,422	327,323	4,237,026	4,418,012	4,758,598	
38,733	4,014,548	4,207,832	-	-	-	38,733	4,014,548	4,207,832	
4,075,871	8,142,138	8,639,107	199,888	290,422	327,323	4,275,759	8,432,560	8,966,430	
									בניכוי סכומים המופקדים בחברה במסגרת תוכנית הטבה מוגדרת לעובדי הקבוצה
(15,385)	(17,241)	(16,504)	-	-	-	(15,385)	(17,241)	(16,504)	
4,060,486	8,124,897	8,622,603	199,888	290,422	327,323	4,260,374	8,415,319	8,949,926	סך הכל ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח
2,745,116	3,073,388	3,256,712	569,777	536,331	718,409	3,314,893	3,609,719	3,975,121	חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי
6,805,602	11,198,285	11,879,315	769,665	826,753	1,045,732	7,575,267	12,025,038	12,925,047	סה"כ התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה

באור 17: - התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה

31 בדצמבר			1 בינואר	31 בדצמבר			1 בינואר	31 בדצמבר		
2008	2008	2009	2008	2008	2009	2008	2008	2009		
שייר			ביטוח משנה			ברוטו				
באלפי ש"ח										
									ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח:	
7,758,398	6,461,068	9,463,363	-	-	-	7,758,398	6,461,068	9,463,363	חוזי ביטוח	
928,740	696,228	834,266	-	-	-	928,740	696,228	834,266	חוזי השקעה	
8,687,138	7,157,296	10,297,629	-	-	-	8,687,138	7,157,296	10,297,629		
									בניכוי סכומים המופקדים בחברה במסגרת תוכנית הטבה מוגדרת לעובדי הקבוצה	
(54,138)	(49,770)	(59,435)	-	-	-	(54,138)	(49,770)	(59,435)	סה"כ התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה	
8,633,001	7,107,526	10,238,194	-	-	-	8,633,001	7,107,526	10,238,194		

באור 18: - התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי:

א'1. ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי לפי סוגים:

1 בינואר	31 בדצמבר		1 בינואר	31 בדצמבר		1 בינואר	31 בדצמבר		
2008	2008	2009	2008	2008	2009	2008	2008	2009	
	שייר		ביטוח משנה			ברוטו			
			אלפי ש"ח						
237,641	249,531	269,635	-	-	-	237,641	249,531	269,635	ענף רכב חובה
76,697	53,378	79,576	6,068	4,863	7,308	82,765	58,241	86,884	הפרשה לפרמיה שטרם הורווחה
1,300,074	1,540,399	1,721,479	123,638	108,877	115,398	1,423,712	1,649,276	1,836,877	עודף הכנסות על הוצאות (צבירה)
1,614,412	1,843,308	2,070,690	129,706	113,740	122,706	1,744,118	1,957,048	2,193,396	תביעות תלויות
									סך ענף רכב חובה (ראה ג'2 להלן)
64,553	72,325	50,719	33,160	28,940	49,690	97,713	101,265	100,409	ענפי חבויות
159,622	127,310	111,316	124,361	94,244	91,046	283,983	221,554	202,362	הפרשה לפרמיה שטרם הורווחה
-	2,397	3,048	-	-	-	-	2,397	3,048	עודף הכנסות על הוצאות (צבירה)
373,132	433,199	492,037	51,232	58,748	106,274	424,364	491,947	598,311	הפרשה לפרמיה בחסר
597,307	635,231	657,120	208,753	181,932	247,010	806,060	817,163	904,130	תביעות תלויות
2,211,719	2,478,539	2,727,810	338,459	295,672	369,716	2,550,178	2,774,211	3,097,526	סך ענפי חבויות
									סך ענפי רכב חובה וחבויות (ראה ב' להלן)
421,795	423,130	363,273	113,199	117,050	192,279	534,994	540,180	555,552	ענפי רכוש ואחרים
1,174	-	-	-	-	-	1,174	-	-	הפרשה לפרמיה שטרם הורווחה
187,203	209,267	186,975	118,119	123,609	156,414	305,313	332,876	343,389	הפרשה לעתודת חשיפה
610,172	632,397	550,248	231,318	240,659	348,693	841,481	873,056	898,941	תביעות תלויות
									סך ענפי רכוש ואחרים (ראה ב' להלן)
(44,771)	(29,377)	(14,612)	-	-	-	(44,771)	(29,377)	(14,612)	יתרה בגין צרוף עסקים
(9,315)	(8,171)	(6,735)	-	-	-	(9,315)	(8,171)	(6,735)	ענף רכב חובה
(22,680)	-	-	-	-	-	(22,680)	-	-	ענפי חבויות
(76,766)	(37,548)	(21,347)	-	-	-	(76,766)	(37,548)	(21,347)	ענפי רכוש ואחרים
2,745,125	3,073,388	3,256,711	569,777	536,331	718,409	3,314,893	3,609,719	3,975,120	סך יתרה בגין צרוף עסקים
									סה"כ התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי
23,763	23,393	26,638	-	-	-	23,763	23,393	26,638	הוצאות רכישה נדחות:
17,802	16,371	11,074	4,848	6,594	10,319	22,650	22,965	21,393	ענף רכב חובה
108,368	107,717	91,550	27,618	30,173	49,291	135,977	137,890	140,841	ענפי חבויות
149,933	147,481	129,262	32,466	36,767	59,610	182,390	184,248	188,872	ענפי רכוש ואחרים
(7,646)	(7,646)	(7,646)	-	-	-	(7,646)	(7,646)	(7,646)	יתרה בגין צרוף עסקים
(946)	(946)	(946)	-	-	-	(946)	(946)	(946)	ענף רכב חובה
(23,248)	-	-	-	-	-	(23,248)	-	-	ענפי חבויות
(31,840)	(8,592)	(8,592)	-	-	-	(31,840)	(8,592)	(8,592)	ענפי רכוש ואחרים
118,093	138,889	120,670	32,466	36,767	59,610	150,550	175,656	180,280	סך-הכל הוצאות רכישה
1,553,524	1,798,184	2,037,086	129,706	113,740	122,706	1,683,230	1,911,924	2,159,792	התחייבויות בגין חוזי ביטוח כללי בניכוי הוצאות רכישה נדחות:
571,136	611,635	640,257	203,905	175,338	236,691	775,041	786,973	876,948	ענף רכב חובה
502,372	524,680	458,698	203,700	210,486	299,402	706,072	735,166	758,100	ענפי חבויות
2,627,032	2,934,499	3,136,041	537,311	499,564	658,799	3,164,343	3,434,063	3,794,840	ענפי רכוש ואחרים

באור 18: - התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

א'2. התחייבויות ביטוחיות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי לפי שיטות חישוב:

1 בינואר	31 בדצמבר		1 בינואר	31 בדצמבר		1 בינואר	31 בדצמבר		
2008	2008	2009	2008	2008	2009	2008	2008	2009	
שייר			ביטוח משנה			ברוטו			
אלפי ש"ח									
									הערכות אקטואריות:
1,518,630	2,087,119	2,271,181	233,720	257,307	317,634	1,752,350	2,344,426	2,588,815	מר עמיר פלד
3,650	2,678	1,851	6,939	6,934	6,909	10,589	9,612	8,760	ד' אברהם לוונגליק
267,820	-	-	21,144	-	-	288,964	-	-	מר יהודה כהנא
43,065	55,400	64,303	14,661	13,941	14,748	57,726	69,341	79,051	מר ניר הרמתי
1,833,165	2,145,197	2,337,335	276,464	278,182	339,291	2,109,629	2,423,379	2,676,626	סה"כ הערכות אקטואריות
									הפרשות על בסיס הערכות אחרות:
									הערכת מחלקת תביעות בגין התביעות התלויות הידועות
2,038	33,199	59,369	16,088	11,635	35,208	18,117	44,834	94,577	תוספת לתביעות התלויות בגין תביעות שאירעו אך טרם דווחו (IBNR)
-	4,202	3,586	-	1,418	2,060	-	5,620	5,646	הפרשה לפרמיה שטרם הורווחה
723,989	744,986	683,628	146,359	145,990	241,969	870,348	890,976	925,597	הערכות אחרות
26,380	2,663	3,248	437	-	1,527	26,817	2,663	4,775	עודף הכנסות על הוצאות (צבירה)
236,319	180,689	190,892	130,429	99,106	98,354	366,748	279,795	289,246	
2,821,891	3,110,936	3,278,058	569,777	536,331	718,409	3,391,659	3,647,267	3,996,467	
76,766	37,548	21,347	-	-	-	76,766	37,548	21,347	שינוי עקב צרוף עסקים
									סה"כ ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי
2,745,125	3,073,388	3,256,711	569,777	536,331	718,409	3,314,893	3,609,719	3,975,120	

באור 18: - התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ב'. תנועה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזרי ביטוח כללי, בניכוי הוצאות רכישה נדחות:

1. ענפי רכב חובה וחבויות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר								
2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
שייר			ביטוח משנה			ברוטו		
אלפי ש"ח								
1,952,784	2,124,660	2,409,820	324,820	333,611	289,078	2,277,604	2,458,271	2,698,898
יתרה לתחילת השנה								
569,030	614,189	631,343	41,339	38,838	69,768	610,369	653,027	701,111
עלות התביעות המצטברת בגין שנת חיתום שוטפת								
65,381	86,322	92,514	11,783	13,344	10,932	77,164	99,666	103,446
שינוי ביתרות לתחילת שנה כתוצאה מהצמדה למדד								
29,114	37,862	(38,276)	(41,120)	33,237	24,209	(12,006)	71,099	(14,067)
שינוי באומדן עלות התביעות המצטברת בגין שנות חיתום קודמות								
663,525	738,373	685,581	12,002	85,419	104,909	675,527	823,792	790,490
סך השינוי בעלות התביעות המצטברת								
תשלומים לישוב תביעות במהלך השנה:								
13,943	14,829	12,332	553	646	1,841	14,496	15,475	14,173
312,269	395,104	432,133	36,712	102,183	31,995	348,981	497,287	464,128
בגין שנת חיתום שוטפת								
326,212	409,933	444,465	37,265	102,829	33,836	363,477	512,762	478,301
בגין שנות חיתום קודמות								
48,545	42,557	34,813	31,666	31,725	27,676	80,211	74,282	62,489
סך תשלומים לתקופה								
(169,552)	(117,726)	(68,540)	(30,503)	(47,167)	(48,819)	(200,055)	(164,893)	(117,359)
צבירה בגין שנת חיתום שוטפת								
1,064	15,351	43,933	32,891	(11,681)	20,389	33,955	3,670	64,322
צבירה שנזקפה לרווח בגין שנת החיתום ששוחזרה								
(119,943)	(59,818)	10,206	34,054	(27,123)	(754)	(85,889)	(86,941)	9,452
יתרת השינוי בצבירה								
2,170,154	2,393,282	2,661,142	333,611	289,078	359,397	2,503,765	2,682,360	3,020,539
סך שינוי בצבירה לתקופה								
(45,494)	16,538	16,201	-	-	-	(45,494)	16,538	16,201
שינוי עקב צירוף עסקים								
2,124,660	2,409,820	2,677,343	333,611	289,078	359,397	2,458,271	2,698,898	3,036,740
יתרה לסוף השנה								

1. יתרות הפתיחה והסגירה כוללות: תביעות תלויות, הפרשה לפרמיה בחסר, צבירה, פרמיה שטרם הורווחה ובניכוי הוצאות רכישה נדחות.

2. עלות התביעות המצטברת (Ultimate) הינה: יתרת תביעות תלויות (ללא צבירה), הפרשה לפרמיה בחסר, פרמיה שטרם הורווחה ובניכוי הוצאות רכישה נדחות בתוספת סך תשלומי התביעות כולל הוצאות ישירות ועקיפות לשוב תביעות.

3. התשלומים כוללים הוצאות עקיפות לשוב תביעות (הנהלה וכלליות הנרשמות בתביעות) בייחוס לשנות החיתום.

באור 18: - התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ב'. תנועה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזרי ביטוח כללי, בניכוי הוצאות רכישה נדחות (המשך):

2. ענפי רכוש ואחרים

1 בינואר	31 בדצמבר		1 בינואר	31 בדצמבר		1 בינואר	31 בדצמבר		
2008	2008	2009	2008	2008	2009	2008	2008	2009	
שייר			ביטוח משנה			ברוטו			
			אלפי ש"ח						
417,592	502,372	524,680	179,653	203,700	210,486	597,245	706,072	735,166	יתרה לתחילת השנה
592,733	653,152	615,232	193,779	191,466	246,662	786,512	844,618	861,894	עלות התביעות המצטברת בגין אירועים בשנת הדוח
3,735	3,809	(24,623)	1,288	(1,941)	13,300	5,023	1,868	(11,323)	שינוי בעלות התביעות המצטברות בגין אירועים שקדמו לשנת הדוח
596,468	656,961	590,609	195,067	189,525	259,962	791,535	846,486	850,571	
435,703	488,827	474,685	118,273	120,021	152,215	553,976	608,848	626,900	תשלומים לשוב תביעות במהלך השנה: בגין אירועים של שנת הדוח
120,113	146,069	138,216	58,642	64,005	74,940	178,755	210,074	213,156	בגין אירועים שקדמו לשנת הדוח
555,816	634,896	612,901	176,915	184,026	227,155	732,731	818,922	840,056	סך תשלומים
42,386	1,985	(43,690)	5,895	1,287	56,109	48,281	3,272	12,419	שינוי בהפרשה לפרמיה שטרם הורווחה, נטו מהוצאות רכישה נדחות
1,174	(1,174)	-	-	-	-	1,174	(1,174)	-	הפחתה בגין חברה שאוחדה לראשונה
568	(568)	-	-	-	-	568	(568)	-	שינוי בהפרשה לפרמיה בחסר / עתודת חשיפה
44,128	243	(43,690)	5,895	1,287	56,109	50,023	1,530	12,419	
502,372	524,680	458,698	203,700	210,486	299,402	706,072	735,166	758,100	יתרה לסוף השנה

1. יתרות הפתיחה והסגירה כוללות: תביעות תלויות בתוספת הפרשה לפרמיה בחסר, פרמיה שטרם הורווחה ובניכוי הוצאות רכישה נדחות.

2. עלות התביעות המצטברת בגין אירועים בשנת הדוח כוללת את יתרת תביעות תלויות לסוף שנת הדוח בתוספת סך תשלומי התביעות בתקופת הדוח לרבות הוצאות ישירות ועקיפות לשוב תביעות.

3. תשלומים לשוב תביעות במהלך השנה כוללים תשלומים בגין אירועים שקדמו לשנת הדוח ובתוספת השינוי ביתרת תביעות תלויות בגין אירועים שקדמו לשנת הדוח.

4. התשלומים לשוב תביעות כוללים הוצאות ישירות ועקיפות ליישובן (הנהלה וכלליות הנרשמות בתביעות) בייחוס לשנות הנזק.

באור 18: - התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ג'1. בדיקת התפתחות הערכת התחייבויות בגין חוזי ביטוח בניכוי הוצאות רכישה נדחות, ברוטו, בענפי ביטוח רכב חובה וחבויות:

ליום 31 בדצמבר 2009									
שנת חיתום									
סה"כ	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001
אלפי ש"ח מותאמים למדד נובמבר 2009 (*)									
	14,082	16,075	15,780	15,307	13,953	10,536	8,521	6,608	5,069
		94,556	183,021	101,393	91,142	73,743	55,452	44,843	36,768
			274,630	188,128	179,738	157,224	109,804	81,842	71,416
				268,133	264,825	224,608	166,103	111,192	96,454
					341,580	281,141	216,165	146,359	126,057
						334,381	267,267	168,105	152,041
							294,750	190,653	178,785
								209,168	200,796
									216,480
	763,512	665,453	671,755	653,346	660,122	617,683	478,080	312,756	256,369
		757,175	767,447	729,493	733,772	672,103	514,190	368,776	316,763
			804,555	736,600	754,074	700,877	542,619	382,428	327,091
				644,920	604,875	481,327	387,936	265,703	243,346
					602,211	498,388	393,910	264,833	241,933
						496,017	397,151	271,443	244,991
							393,865	274,703	263,899
								278,499	264,926
									263,529
(50,934)					2,664	(14,690)	(5,929)	(12,796)	(20,183)
(2.57%)					0.44%	(3.05%)	(1.53%)	(4.82%)	(8.29%)
5,004,283	763,512	757,175	804,555	644,920	602,211	496,017	393,865	278,499	263,529
2,047,760	14,082	94,556	274,630	268,133	341,580	334,381	294,750	209,168	216,480
2,956,523	749,430	662,619	529,925	376,787	260,631	161,636	99,115	69,331	47,049
92,972									
3,049,495									

תביעות ששולמו (מצטבר) בסוף השנה:

לאחר שנה ראשונה

לאחר שנתיים

לאחר שלוש שנים

לאחר ארבע שנים

לאחר חמש שנים

לאחר שש שנים

לאחר שבע שנים

לאחר שמונה שנים

לאחר תשע שנים

אומדן תביעות מצטברות (כולל תשלומים) בסוף השנה:

לאחר שנה ראשונה

לאחר שנתיים

לאחר שלוש שנים

לאחר ארבע שנים

לאחר חמש שנים

לאחר שש שנים

לאחר שבע שנים

לאחר שמונה שנים

לאחר תשע שנים

עודף (חסר) לאחר שחרור הצבירה (**)

שיעור סטייה לאחר שחרור הצבירה באחוזים

עלות תביעות מצטברות, ליום 31 בדצמבר 2009

תשלומים מצטברים עד ליום 31 בדצמבר 2009

סה"כ התחייבויות ביטוחיות

תביעות תלויות בגין שנים עד וכולל שנת 2000

סך כל ההתחייבויות הביטוחיות ליום 31 בדצמבר 2009

(*) הסכומים לעיל מובאים בערכים מותאמים לאינפלציה על מנת לאפשר בחינת ההתפתחות על בסיס ערכים ריאליים.

(**) עודף בין הערכת התביעות המצטברות בשנה הרביעית (הראשונה לאחר שחרור הצבירה) להערכת התביעות המצטברות נכון לתאריך הדוח.

באור 18: - התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ג'2. בדיקת התפתחות הערכת התחייבויות בגין חוזי ביטוח בניכוי הוצאות רכישה נדחות, בשייר עצמי, בענפי ביטוח רכב חובה וחבויות:

ליום 31 בדצמבר 2009									
שנת חיתום									
סה"כ	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001
אלפי ש"ח מותאמים למדד נובמבר 2009 (*)									
	12,684	15,355	15,179	14,446	12,446	9,410	7,955	6,303	2,588
		90,452	108,360	98,702	86,991	70,026	52,145	40,516	14,055
			198,684	184,717	174,846	151,016	100,539	75,544	33,986
				264,169	258,076	218,053	150,852	102,506	39,369
					332,977	272,074	198,245	131,602	48,601
						320,110	246,961	152,015	54,556
							272,992	172,540	67,579
								185,628	75,593
									83,757
	666,512	592,298	591,453	583,047	596,202	571,398	417,389	256,308	135,748
		665,804	649,921	654,499	661,194	618,757	449,773	296,218	112,324
			671,980	663,553	680,742	646,718	467,487	308,261	125,799
				609,571	586,691	460,961	351,195	240,574	96,096
					581,449	477,306	364,283	235,627	93,471
						474,170	369,045	240,566	91,962
							366,919	243,988	107,011
								246,407	111,418
									109,788
(43,216)					5,242	(13,209)	(15,724)	(5,833)	(13,692)
(2.49%)					0.89%	(2.87%)	(4.48%)	(2.42%)	(14.25%)
4,392,600	666,512	665,804	671,980	609,571	581,449	474,170	366,919	246,407	109,788
1,761,453	12,684	90,452	198,684	264,169	332,977	320,110	272,992	185,628	83,757
2,631,147	653,828	575,352	473,296	345,402	248,472	154,060	93,927	60,779	26,031
58,951									
2,690,098									

תביעות ששולמו (מצטבר) בסוף השנה:

לאחר שנה ראשונה

לאחר שנתיים

לאחר שלוש שנים

לאחר ארבע שנים

לאחר חמש שנים

לאחר שש שנים

לאחר שבע שנים

לאחר שמונה שנים

לאחר תשע שנים

אומדן תביעות מצטברות (כולל תשלומים) בסוף השנה:

לאחר שנה ראשונה

לאחר שנתיים

לאחר שלוש שנים

לאחר ארבע שנים

לאחר חמש שנים

לאחר שש שנים

לאחר שבע שנים

לאחר שמונה שנים

לאחר תשע שנים

חוסר לאחר שחרור הצבירה (**)

שיעור סטייה לאחר שחרור הצבירה באחוזים

עלות תביעות מצטברות, ליום 31 בדצמבר 2009

תשלומים מצטברים עד ליום 31 בדצמבר 2009

סה"כ התחייבויות ביטוחיות

תביעות תלויות בגין שנים עד וכולל שנת 2000

סך כל ההתחייבויות הביטוחיות ליום 31 בדצמבר 2009

(*) הסכומים לעיל מובאים בערכים מותאמים לאינפלציה על מנת לאפשר בחינת ההתפתחות על בסיס ערכים ריאליים.

(**) עודף בין הערכת התביעות המצטברות בשנה הרביעית (הראשונה לאחר שחרור הצבירה) להערכת התביעות המצטברות נכון לתאריך הדוח.

באור 18: - התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ג'3. בדיקת התפתחות הערכת התחייבויות בגין חוזי ביטוח בניכוי הוצאות רכישה נדחות, ברוטו, בענפי ביטוח רכב חובה:

ליום 31 בדצמבר 2009									
שנת חיתום									
סה"כ	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001
אלפי ש"ח מותאמים למדד נובמבר 2009 (*)									
	10,931	12,938	13,019	11,540	11,202	8,247	6,353	5,858	4,147
		79,098	86,220	85,361	81,464	64,833	46,373	36,626	30,926
			166,338	162,318	160,788	137,967	94,721	65,939	56,526
				227,151	236,441	196,212	144,170	87,829	74,427
					302,098	242,928	187,104	112,295	91,763
						283,182	228,953	128,012	105,625
							251,459	141,523	123,385
								155,210	138,169
									150,179
	566,061	452,596	452,312	444,922	470,177	448,862	320,441	198,047	162,545
		537,048	530,977	514,298	532,076	499,827	365,435	239,890	221,551
			545,287	510,368	542,660	521,335	390,255	250,947	227,311
				489,585	499,008	400,341	320,208	196,553	174,313
					492,508	409,537	319,813	193,573	166,658
						411,474	325,619	194,469	171,123
							325,674	199,085	179,139
								200,195	177,754
									175,274
(14,702)					6,500	(11,133)	(5,466)	(3,642)	(961)
(0.92%)					1.30%	(2.78%)	(1.71%)	(1.85%)	(0.55%)
3,743,106	566,061	537,048	545,287	489,585	492,508	411,474	325,674	200,195	175,274
1,625,646	10,931	79,098	166,338	227,151	302,098	283,182	251,459	155,210	150,179
2,117,460	555,130	457,950	378,949	262,434	190,410	128,292	74,215	44,985	25,095
49,298									
2,166,758									

תביעות ששולמו (מצטבר) בסוף השנה:

לאחר שנה ראשונה

לאחר שנתיים

לאחר שלוש שנים

לאחר ארבע שנים

לאחר חמש שנים

לאחר שש שנים

לאחר שבע שנים

לאחר שמונה שנים

לאחר תשע שנים

אומדן תביעות מצטברות (כולל תשלומים) בסוף השנה:

לאחר שנה ראשונה

לאחר שנתיים

לאחר שלוש שנים

לאחר ארבע שנים

לאחר חמש שנים

לאחר שש שנים

לאחר שבע שנים

לאחר שמונה שנים

לאחר תשע שנים

חוסר לאחר שחרור הצבירה (**)

שיעור סטייה לאחר שחרור הצבירה באחוזים

עלות תביעות מצטברות, ליום 31 בדצמבר 2009

תשלומים מצטברים עד ליום 31 בדצמבר 2009

סה"כ התחייבויות ביטוחיות

תביעות תלויות בגין שנים עד וכולל שנת 2000

סך כל ההתחייבויות הביטוחיות ליום 31 בדצמבר 2009

(*) הסכומים לעיל מובאים בערכים מותאמים לאינפלציה על מנת לאפשר בחינת ההתפתחות על בסיס ערכים ריאליים.

(**) עודף בין הערכת התביעות המצטברות בשנה הרביעית (הראשונה לאחר שחרור הצבירה) להערכת התביעות המצטברות נכון לתאריך הדוח.

באור 18: - התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ג'4. בדיקת התפתחות הערכת התחייבויות בגין חוזי ביטוח בניכוי הוצאות רכישה נדחות, בשייר עצמי, בענפי ביטוח רכב חובה:

ליום 31 בדצמבר 2009									
שנת חיתום									
סה"כ	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001
אלפי ש"ח מותאמים למדד נובמבר 2009 (*)									
תביעות ששולמו (מצטבר) בסוף השנה:									
לאחר שנה ראשונה	1,668	5,566	6,353	8,247	11,202	11,540	13,019	12,938	10,931
לאחר שנתיים	8,224	34,894	46,373	64,833	81,464	85,361	86,220	79,098	
לאחר שלוש שנים	19,471	62,321	89,101	137,967	160,788	162,318	166,338		
לאחר ארבע שנים	22,834	83,037	133,626	196,212	236,077	227,151			
לאחר חמש שנים	26,469	106,510	174,017	241,709	300,344				
לאחר שש שנים	26,293	121,292	214,231	281,593					
לאחר שבע שנים	32,611	134,501	235,640						
לאחר שמונה שנים	34,120	144,703							
לאחר תשע שנים	39,782								
אומדן תביעות מצטברות (כולל תשלומים) בסוף השנה:									
לאחר שנה ראשונה	73,324	191,545	317,320	441,157	457,314	437,366	442,162	441,239	553,300
לאחר שנתיים	57,012	226,218	358,682	489,580	519,092	503,139	509,668	515,121	
לאחר שלוש שנים	69,439	235,237	371,564	511,069	530,031	499,687	519,947		
לאחר ארבע שנים	47,101	184,014	292,739	394,170	493,215	482,543			
לאחר חמש שנים	44,199	180,522	300,667	403,440	486,703				
לאחר שש שנים	43,336	180,685	306,681	405,282					
לאחר שבע שנים	48,378	184,918	307,197						
לאחר שמונה שנים	50,644	183,869							
לאחר תשע שנים	50,134								
חוסר לאחר שחרור הצבירה (**)	(3,033)	145	(14,458)	(11,112)	6,512				(21,946)
שיעור סטייה לאחר שחרור הצבירה באחוזים	(6.44%)	0.08%	(4.94%)	(2.82%)	1.32%				(1.56%)
עלות תביעות מצטברות, ליום 31 בדצמבר 2009	50,134	183,869	307,197	405,282	486,703	482,543	519,947	515,121	553,300
תשלומים מצטברים עד ליום 31 בדצמבר 2009	39,782	144,703	235,640	281,593	300,344	227,151	166,338	79,098	10,931
סה"כ התחייבויות ביטוחיות	10,352	39,166	71,557	123,689	186,359	255,392	353,609	436,023	542,369
תביעות תלויות בגין שנים עד וכולל שנת 2000									25,535
סך כל ההתחייבויות הביטוחיות ליום 31 בדצמבר 2009									2,044,051

(*) הסכומים לעיל מובאים בערכים מותאמים לאינפלציה על מנת לאפשר בחינת ההתפתחות על בסיס ערכים ריאליים.

(**) עודף בין הערכת התביעות המצטברות בשנה הרביעית (הראשונה לאחר שחרור הצבירה) להערכת התביעות המצטברות נכון לתאריך הדוח.

באור 19: - נתונים נוספים אודות מגזר ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח

א'. פירוט ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה לפי חשיפות

פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה		פוליסות ביטוח חיים ללא מרכיב חסכון		התחייבויות לעמיתי מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		נתונים ליום 31 בדצמבר 2009	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכונים		פוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה	
מסלולי קופות גמל מבטיחות (תשואה *)		בריאות אחר		סיכ			

באור 19: - נתונים נוספים אודות מגזר ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח (המשך)

א'. פירוט ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה לפי חשיפות (המשך)

נתונים ליום 31 בדצמבר 2008		פוליסות הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה		פוליסות ביטוח חיים ללא מרכיב חסכון		התחייבויות לעמיתי מסלולי קופות גמל מבטיחות		נתונים ליום 31 בדצמבר 2008	
עד שנת 1990		עד שנת 2003		משנת 2004		סיכונים בודדת בודד		סיכונים בודדת בודד	
תשואה	תלוי	תשואה	תלוי	תשואה	תלוי	קבוצתי	פרט	קבוצתי	פרט
סה"כ	תשואה	תלוי	תשואה	תשואה	תלוי	קבוצתי	פרט	קבוצתי	פרט
1,230,363	2,321,074	-	-	-	-	-	-	-	-
-	144,147	-	136,818	-	-	-	-	-	-
31,474	38,790	-	-	-	-	-	-	-	-
2,205,774	2,952,135	-	648,999	-	-	-	-	-	-
92,528	298,542	-	119,105	-	-	37,036	192,633	5,772	244,118
3,560,139	5,754,688	-	904,922	-	-	37,036	192,633	5,772	244,118
23,057	9,900	10,056	686,329	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
23,057	9,900	10,056	686,329	-	-	-	-	-	-
3,583,196	5,764,588	10,056	1,591,251	-	-	37,036	192,633	5,772	244,118
37,143	5,565,100	-	1,472,268	-	10,910	-	10,910	-	22,105
3,546,053	199,488	10,056	118,983	-	181,723	-	181,723	-	222,013
-	-	-	-	-	-	37,036	-	5,772	-
3,583,196	5,764,588	10,056	1,591,251	-	-	37,036	192,633	5,772	244,118

(א) לפי חשיפה ביטוחית:
התחייבויות בגין חוזי ביטוח:

קצבה עם מקדמים מובטחים:
עד חודש מאי 2001
מחודש יוני 2001
קצבה בתשלום
הוני (ללא אופציה לקצבה)
מרכיבי סיכון אחרים
סה"כ בגין חוזי ביטוח

התחייבויות בגין חוזי השקעה
בביטוח חיים
לעמיתי מסלולי קופות גמל
סה"כ בגין חוזי השקעה
סה"כ

(ב) לפי חשיפה פיננסית:
תלוי תשואה
מבטיח תשואה
אחר
סה"כ

א'. פירוט ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה לפי חשיפות (המשך)

102

באור 19: - נתונים נוספים אודות מגזר ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח (המשך)

ב'. פירוט התוצאות לפי סוגי פוליסות

נתונים לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2009									
פוליסות הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה				פוליסות ביטוח חיים ללא מרכיב חסכון		סיעודי		בריאות	
משנת 2004				סיכון הנמכר כפוליסה בודד					
עד שנת 1990	עד שנת 2003	שאינו תלוי תשואה	תלוי תשואה	פרט	קבוצתי	פרט	קבוצתי	אחר	סה"כ
אלפי ש"ח									
61,407	71,099	-	-	-	-	-	-	-	132,506
30,378	383,439	36,328	352,493	-	-	-	-	-	802,638
17,425	217,679	-	97,629	281,028	30,907	43,741	1,407	202,772 (*)	892,588
109,210	672,217	36,328	450,122	281,028	30,907	43,741	1,407	202,772 (*)	1,827,732
46	606	38	237,192	-	-	-	-	-	237,882
66,046	55,633	6,397	26,050	-	-	-	-	-	154,126
107,192	(47,877)	6,102	(36,664)	54,246	21,842	55,943	2,589	36,903	200,276
									(1,827)
									198,449
									142,288
									340,737
131	3,126	-	125,355	56,595	-	5,224	-	18,215	208,646
599	5,183	34,657	33,810	-	-	-	-	-	74,249
-	-	-	18,819	-	-	-	-	-	18,819
-	-	-	174,334	-	-	-	-	-	174,334

פרמיות ברוטו:

מסורתי/מעורב

מרכיב החיסכון

אחר

סה"כ

תקבולים בגין חוזי השקעה שזקפו ישירות
לעתודות ביטוח

מרווח פיננסי כולל דמי ניהול

רווח (הפסד) מעסקי ביטוח חיים

קיצוזים והתאמות

רווח מעסקי ביטוח חיים לאחר קיצוזים והתאמות

רווח מפנסיה וגמל

סה"כ רווח מביטוח חיים וחסכון ארוך טווח

פרמיה משוננת בגין חוזי ביטוח – עסק חדש

פרמיה חד פעמית בגין חוזי ביטוח

פרמיה משוננת בגין חוזי השקעה – עסק חדש

פרמיה חד פעמית בגין חוזי השקעה

באור 19: - נתונים נוספים אודות מגזר ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח (המשך)

ב'. פירוט התוצאות לפי סוגי פוליסות (המשך)

(*) מתוך זה פרמיות פרט בסך של 167,936 אלפי ש"ח ופרמיות קולקטיב בסך 34,836 אלפי ש"ח.

הערות:

- (1) המוצרים שהונפקו עד לשנת 1990 (לרבות הגדלות בגינם) היו בעיקרם מבטיחי תשואה והם מגובים בעיקרם/בחלקם באגרות חוב מיועדות.
  - (2) הגדלות בפוליסות קיימות אינן נכללות במסגרת הפרמיה המשונתת בגין עסק חדש, אלא במסגרת תוצאות הפעילות של הפוליסה המקורית.
  - (3) המרווח הפיננסי אינו כולל הכנסות נוספות של החברה הנגבות כשיעור מהפרמיה והוא מחושב לפני ניכוי הוצאות לניהול ההשקעות.
- המרווח הפיננסי בפוליסות עם תשואה מובטחת מבוסס על ההכנסות מהשקעות בפועל לשנת הדוח בניכוי מכפלה של שיעור התשואה המובטחת לשנה כשהוא מוכפל בעתודה הממוצעת לשנה בקרנות הביטוח השונות.
- בחוזים תלויי תשואה, המרווח הפיננסי הינו סך דמי הניהול הקבועים והמשתנים המחושבים על בסיס התשואה והיתרה הממוצעת של עתודות הביטוח.

באור 19: - נתונים נוספים אודות מגזר ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח (המשך)

ב'. פירוט התוצאות לפי סוגי פוליסות (המשך)

נתונים לשנה שהסתיימה		פוליסות הכוללות מרכיב חסכון (לרבות פוליסות ביטוח חיים ללא מרכיב חסכון)						פוליסות ביטוח חיים ללא מרכיב חסכון			
ביום 31 בדצמבר, 2008		נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה									
		עד שנת 1990		עד שנת 2003		משנת 2004		סיכון הנמכר כפוליסה בודד		סיעודי	
		תשואה		תשואה		תשואה		קבוצתי		פרט	
		תלוי		תלוי		תלוי		קבוצתי		פרט	
סה"כ		תשואה		תשואה		תשואה		קבוצתי		פרט	
אלפי ש"ח											
פרמיות ברוטו:											
65,932	84,769	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
28,506	413,583	-	-	338,669	-	-	-	-	-	-	-
21,983	227,095	-	90,206	252,325	28,644	40,003	339	190,968	851,563		
116,421	725,447	-	428,875	252,325	28,644	40,003	339	190,968	1,783,022		
תקבולים בגין חוזי השקעה שנוקפו											
82	632	212	239,033	-	-	-	-	-	239,959		
21,010	41,435	(227)	22,039	-	-	-	-	-	84,257		
72,282	(39,675)	(253)	(90,212)	20,069	11,649	(39,178)	1,342	35,323	(28,653)		
קיצוזים והתאמות											
הפסד מעסקי ביטוח חיים לאחר קיצוזים והתאמות											
רווח מפנסיה וגמל											
סה"כ רווח מביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח											
471	3,746	-	112,744	46,059	-	3,235	-	14,846	181,101		
170	5,644	-	27,318	-	-	-	-	-	33,132		
-	-	-	51,521	-	-	-	-	-	51,521		
-	-	-	163,673	-	-	-	-	-	163,673		
פרמיה חד פעמית בגין חוזי השקעה											

(*) מתוך זה פרמיות פרט בסך של 159,417 אלפי ש"ח ופרמיות קולקטיב בסך 31,551 אלפי ש"ח

ב'. פירוט התוצאות לפי סוגי פוליסות (המשך)

(*) מתוך זה פרמיות פרט בסך של 148,606 אלפי ש"ח ופרמיות קולקטיב בסך 29,480 אלפי ש"ח.

באור 19: - נתונים נוספים אודות מגזר ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח (המשך)

ג'. מידע נוסף אודות התחייבויות תלויות תשואה

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2009			ליום 31 בדצמבר 2009
גמלאות			התחייבויות
תביעות / פרמיות			תלויות
פדיונות	ותום תקופה	תקבולים	תשואה
אלפי ש"ח			
14,399	8,797	19,258	400,382
274,958	215,943	978,024	7,531,475
112,968	16,897	441,120	1,472,071
186,375	-	237,798	834,266
588,700	241,637	1,676,200	10,238,194

בגין פוליסות שהונפקו בין 1991-2003:

קרן ט'

קרן י'

בגין פוליסות שהונפקו החל משנת 2004

חוזי השקעה

סך הכל

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2008			ליום 31 בדצמבר 2008
גמלאות			התחייבויות
תביעות / פרמיות			תלויות
פדיונות	ותום תקופה	תקבולים	תשואה
אלפי ש"ח			
17,118	8,563	20,077	311,619
276,997	188,262	975,293	5,323,638
59,082	15,629	443,592	917,342
348,900	-	239,665	554,927
702,097	212,454	1,678,627	7,107,526

בגין פוליסות שהונפקו בין 1991-2003:

קרן ט'

קרן י'

בגין פוליסות שהונפקו החל משנת 2004

חוזי השקעה

סך הכל

באור 19: - נתונים נוספים אודות מגזר ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח (המשך)

ג'. מידע נוסף אודות התחייבויות תלויות תשואה (המשך)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2007			ליום 1 בינואר 2008
גמלאות	פרמיות/ תביעות	תקבולים	התחייבויות תלויות תשואה
פדיונות	ותום תקופה	אלפי ש"ח	
22,613	8,825	21,319	392,202
281,209	219,603	970,456	6,605,207
38,822	10,054	365,050	839,771
119,559	-	616,556	795,821
462,203	238,482	1,973,381	8,633,001

בגין פוליסות שהונפקו בין 1991-2003:

קרן ט'

קרן י'

בגין פוליסות שהונפקו החל משנת 2004

חוזי השקעה

סך הכל

ד'. מידע אודות תשואה ודמי ניהול בגין התחייבויות תלויות תשואה

דמי ניהול לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2009	תשואה שנתית ממוצעת נומינלית 5 שנים		תשואה שנתית נומינלית ברוטו				
	אחרי דמי ניהול	לפני דמי ניהול	2005	2006	2007	2008	2009
באלפי ש"ח	באחוזים						
53,428	6.32	7.67	15.17	8.74	6.92	(23.12)	40.53
18,470	6.43	7.67	15.20	8.74	6.92	(23.12)	40.53
9,785							
81,683							

קרן י'

מסלול כללי בפוליסות
החל משנת 2004

אחר

סך הכל

באור 20: - תנועה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים וחוזי השקעה, ברוטו

ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח			
סה"כ	חוזי השקעה אלפי ש"ח	חוזי ביטוח	
11,401,307	453,827	10,947,480	יתרה ליום 1 בינואר, 2007
623,729	30,620	593,109	ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי השקעה
1,529,861	549,935	979,926	גידול בגין פרמיות שנזקפו להתחייבויות
(685,142)	(66,909)	(618,233)	קיטון בגין תביעות, פדיונות ותום תקופה
(17,188)	-	(17,188)	שינויים בגין שינוי בהנחות
40,808	-	40,808	שינויים אחרים
12,893,375	967,473	11,925,902	יתרה ליום 1 בינואר, 2008
(1,311,173)	190,335	(1,501,508)	ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי (הפסדי) השקעה
1,170,230	239,116	931,114	גידול בגין פרמיות שנזקפו להתחייבויות
(1,097,892)	(488,833)	(609,059)	קיטון בגין תביעות, פדיונות ותום תקופה
76,985	-	76,985	שינויים בגין שינוי בהנחות
(11,365)	-	(11,365)	שינויים אחרים
3,802,685	3,802,685	-	חברה שאוחדה לראשונה (*)
15,522,845	4,710,776	10,812,069	יתרה ליום 31 בדצמבר, 2008
3,176,973	537,916	2,639,057	ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי השקעה
1,224,419	230,264	994,155	גידול בגין פרמיות שנזקפו להתחייבויות
(912,573)	(329,858)	(582,715)	קיטון בגין תביעות, פדיונות ותום תקופה
82,533	-	82,533	שינויים בגין שינוי בהנחות
-	(107,000)	107,000	סיווג מחדש של תוכניות השקעה
93,923	-	93,923	שינויים אחרים
19,188,120	5,042,098	14,146,022	יתרה ליום 31 בדצמבר, 2009

(*) בגין תוכניות מבטיח תשואה בגמל.

ליום 1 בינואר 2008	ליום 31 בדצמבר		
	2008	2009	
	אלפי ש"ח		
4,260,374	8,415,319	8,949,926	חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה
8,633,001	7,107,526	10,238,194	חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה
12,893,375	15,522,845	19,188,120	

הרכב (ברוטו):

1. ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי (הפסדי) השקעות - סעיף זה כולל ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי (הפסדי) השקעות בגין היתרה לתחילת השנה, בתוספת ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי (הפסדי) השקעות בגין הפרמיות לחסכון בלבד שנרשמו בתקופת הדו"ח.
2. גידול בגין פרמיות שנזקפו להתחייבויות - פרמיה זו איננה כוללת את כל הפרמיה שנרשמה כהכנסה בחברה. הפרמיה כוללת את הפרמיה לחסכון וחלק מהפרמיה במוצרים בעלי פרמיה קבועה.
3. שינויים אחרים - הסעיף כולל שינויים בעתודה בגין תביעות תלויות, רזרבה לתביעות עתירות, IBNR, קצבאות בתשלום וכדומה (על פי ההנחות שהיו בשימוש בסוף השנה הקודמת). בנוסף הסעיף כולל גם את השפעת הריבית, הפרשי הצמדה ורווחי ההשקעה שלא נכללו בסעיף "ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי השקעות", כגון: ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי השקעה על תשלומי תביעות ועל פרמיות שאינן חסכון.

התנועה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה אינה כוללת התייחסות לפוליסות שהונפקו ובוטלו בשנת הדוח.

באור 21: - מסים על ההכנסה

א. חוקי המס החלים על חברות הקבוצה

1. כללי

חברות מאוחדות מנורה ביטוח, שומרה ביטוח, מבטחים פנסיה, מבטחים גמל, קרנות נאמנות, מנורה מהנדסים וגיוס הון הינן "מוסד כספי" כהגדרתו בחוק מס ערך מוסף, התשל"ו-1975. המס החל על הכנסות של מוסדות כספיים מורכב ממס חברות וממס רווח.

על הכנסות החברה ויתר החברות המוחזקות חל מס חברות בלבד.

2. חוק מס הכנסה (תיאומים בשל אינפלציה), התשמ"ה-1985

על החברה והחברות המוחזקות שאינן חברות מוחזקות בחו"ל חל, עד לתום שנת 2007, חוק מס הכנסה (תיאומים בשל אינפלציה), התשמ"ה-1985. על-פי החוק, נמדדו התוצאות לצורכי מס כשהן מותאמות לשינויים במדד.

בחודש פברואר 2008 התקבל בכנסת תיקון לחוק מס הכנסה (תיאומים בשל אינפלציה), התשמ"ה-1985 שקבע כי תחולתו של חוק התיאומים תסתיים בשנת המס 2007, ומשנת המס 2008 לא יחולו עוד הוראות החוק, למעט הוראות המעבר שמטרתן למנוע עיוותים בחישובי המס. החל משנת 2008, נמדדות התוצאות לצורכי מס בערכים נומינליים למעט תיאומים מסוימים בגין שינויים במדד בתקופה שעד ליום 31 בדצמבר, 2007. התיקון לחוק כולל בין היתר את ביטול התוספת והניכוי בשל אינפלציה והניכוי הנוסף בשל פחת בגין רכישות החל משנת 2008.

3. תיקון חוק מס ערך מוסף

בהמשך לתיקון כאמור בסעיף א' 2 לעיל, תוקן גם חוק מע"מ (תיקון מספר 35) ונקבע שבחישוב מס הרווח החל על מוסדות כספיים, יותרו בניכוי החל משנת המס 2009 מלוא תשלומי מס השכר ששולמו. בשנת המס 2008 יותרו בניכוי מחצית מתשלומי מס השכר ששולמו בגין אותה שנה. בנוסף, מס השכר ישולם החל משנת המס 2009 גם על חלק המעביד בביטוח לאומי. בשנת המס 2008 ישולם מס השכר על מחצית מחלק המעביד בביטוח לאומי.

4. הסדרי מס ייחודיים לענף הביטוח

א. הסכם עם שלטונות המס

בין התאחדות חברות הביטוח בישראל לבין שלטונות המס קיים הסכם (להלן - הסכם המס) המתחדש ומתעדכן מדי שנה, המסדיר סוגיות מס ייחודיות לענף בגין שנות המס עד וכולל שנת המס 2008. ההסכם מתייחס בין היתר לנושאים הבאים:

- תקופת הפחתת הוצאות רכישה נדחות בביטוח חיים (D.A.C.) לצורכי מס.
- שיעור ייחוס הוצאות להכנסות החייבות בשיעורי מס מועדפים (הכנסות ריבית ודיבידנד מניירות ערך החייבות על-פי חוק בשיעור מס נמוך משיעור מס חברות).
- מיסוי הכנסות מנכסים המוחזקים כהשקעות חופפות להתחייבויות תלויות תשואה.
- מיסוי הכנסות מניירות ערך סחירים.
- הוראות לגבי השלכות המס עקב היישום לראשונה של תקני ה-IFRS. יחד עם זאת סוכם כי אם וכאשר רשות המסים תגבש את עמדתה בנושא באופן הסותר את עקרונות ההסכם, ידונו הצדדים בהשלכות המס הנובעות מכך.

טרם נחתם הסכם לשנת המס 2009. הדוחות הכספיים נערכו בהתאם לעקרונות ההסכם לשנת 2008.

ב. המס החל על ביטול העתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל בביטוח חיים

בחוק ההסדרים במשק המדינה (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב והמדיניות הכלכלית לשנת הכספים 2007), התשס"ז-2007 מיום 11 בינואר, 2007, נקבעו כללים לגבי המס החל על ביטול העתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל בביטוח חיים שנכללה בדוחות הכספיים עד ליום 31 בדצמבר, 2006. על - פי הכללים, חלק העתודה המחושב בגובה 0.17% מסכום הביטוח בסיכון, בשייר עצמי, הקיים בביטוח חיים ואשר בגינו הוגדרה דרישת הון, יהיה פטור ממס. בהסכם המיסוי הענפי צוין כי בבסיס הפטור עומדת דרישת ההון, שבאה לידי ביטוי כאמור לעיל, ובמידה ותבטל או תקטן דרישת ההון ידונו הצדדים בהשלכות המס הנובעות מכך, ככל שישנן.

באור 21: - מסים על ההכנסה (המשך)

א. חוקי המס החלים על חברות הקבוצה (המשך)

4. הסדרי מס ייחודיים לענף הביטוח (המשך)

ב. המס החל על ביטול העתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל בביטוח חיים (המשך)

יתרת העתודה העולה על 0.17% מסכום הביטוח בסיכון, בשייר עצמי, כאמור תחויב במס בארבעה חלקים שווים בשנים 2007 עד 2010. ליום 31 בדצמבר, 2006 יתרת העתודה הקיימת במנורה ביטוח מהווה 0.17% מסכום הביטוח בסיכון בשייר העצמי.

ב. שיעורי המס החלים על ההכנסות של חברות הקבוצה

1. המס הסטטוטורי החל על מוסדות כספיים, המהווים את עיקר פעילות הקבוצה, מורכב ממס חברות וממס רווח.

2. בהתאם לצווי מס ערך מוסף (שיעור המס על מלכ"רים ומוסדות כספיים) (הוראת שעה), התשס"ט-2009 שאישרה הכנסת בחודשים יוני ודצמבר 2009 יעמוד שיעור מס הרווח החל על מוסדות כספיים כדלהלן:

- 16.5% - החל מיום 1 ביולי 2009 ועד ליום 31 בדצמבר 2009.
- 16.0% - בשנת 2010.
- 15.5% - החל מיום 1 בינואר 2011.

3. בחודש יולי 2009 התקבל בכנסת חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה ליישום התוכנית הכלכלית לשנים 2009 ו-2010), התשס"ט-2009 אשר קובע, בין היתר, הפחתה הדרגתית נוספת של שיעור מס חברות ושיעור מס רווח הון ריאלי בישראל החל משנת 2011.

להלן שיעורי המס הסטטוטוריים החלים על מוסדות כספיים:

שנה	שיעור מס חברות	שיעור מס רווח	שיעור מס כולל במוסדות כספיים
		%	
2009	26	16.0	36.21
2010	25	16.0	35.34
2011	24	15.5	34.20
2012	23	15.5	33.33
2013	22	15.5	32.47
2014	21	15.5	31.60
2015	20	15.5	30.74
2016 ואילך	18	15.5	29.00

השפעת השינוי כאמור על יתרות המסים הנדחים הביאה לגידול ברווח הנקי לשנת 2009 בסך של כ- 10,258 מיליוני ש"ח, אשר נזקף לסעיף מסים על ההכנסה. לשינוי בשיעור מס הרווח לא היתה השפעה מהותית על הרווח לשנת 2009.

באור 21: - מסים על ההכנסה (המשך)

ג. שומות מס

1. שומות מס סופיות

לחברה ולשומרה ביטוח הוצאו שומות מס סופיות עד וכולל שנת המס 2005. למנורה ביטוח הוצאו שומות מס סופיות עד וכולל שנת המס 2003. למבטחים פנסייה הוצאו שומות מס סופיות עד וכולל שנת המס 2001 והשומות לשנות המס 2002-2003 נחשבות כסופיות. השומות של חברות מאוחדות אחרות לשנות המס עד וכולל שנת המס 2005 נחשבות כסופיות. לחברות מאוחדות שהוקמו לאחר שנת המס 2005 טרם הוצאו שומות מס סופיות מיום היווסדן.

2. שומות מס במחלוקת

א. למנורה ביטוח הוצאו צווים לשנות המס 2004 ו-2005. הסוגיה שבמחלוקת הינה בקשר להתרת ההוצאה בגין הפחתת המוניטין שנבע למנורה ביטוח ברכישת מבטחים פנסייה. מנורה ביטוח חולקת על עמדת פקיד השומה והגישה ערעור לבית המשפט. למנורה ביטוח אין חשיפה כספית בגין השומות כאמור.

ב. בחודש יולי 2009 הוצאו למבטחים פנסייה שומות מס, לפי מיטב השפיטה, לשנות מס 2005-2007, שמהותן היוון הוצאות רכישה בגין עמיתים חדשים. לטענת פקיד השומה אין להתיר את ההוצאות הנ"ל בשנת היווצרותן אלא בדרך של פריסה לתקופה של 15 שנים.

מבטחים פנסייה חולקת על טענות פקיד השומה המהוות בסיס לדרישה האמורה והגישה השגות בהתאם. מבטחים פנסייה לא הפרישה בגין השומות לפי מיטב השפיטה שכן יש לטענתה סיכויים טובים שהשגותיה יתקבלו.

ג. בחודש נובמבר 2009 הודיעה רשות המסים למבטחים פנסייה על הארכת תקופת ההתיישנות של שומת המס לשנת 2004 עד ליום 31 בדצמבר, 2009, וזאת בהתאם לסמכות שניתנה למנהל רשות המסים לפי סעיף 145(א)(2) לפקודת מס הכנסה. עילת ההליך, כפי שנמסר למבטחים פנסייה, הינה הוצאת שומה חלופית במסגרת דיוני שומה המתנהלים עם מנורה ביטוח בקשר לדרישתה להתרת הוצאה בגין הפחתת המוניטין שנבע לה בגין רכישת מבטחים פנסייה. בחודש דצמבר 2009 התקבלה במבטחים פנסייה שומת מס לפי מיטב השפיטה לשנת המס 2004, על פיה נדרשת מבטחים פנסייה לשלם סך של כ- 372.4 מיליוני ש"ח נכון לתאריך הדוח, לרבות ריבית והפרשי הצמדה, מעבר לחבות המס ששולמה על ידה. מבטחים פנסייה חולקת על טענת מס הכנסה והגישה השגה בגין שומת מס זו. מבטחים פנסייה לא רשמה הפרשה בדוחותיה בגין שומה זו, שכן יש לטענתה סיכויים טובים שהשגותיה יתקבלו.

ד. הפסדים מועברים לצורכי מס והפרשים זמניים אחרים

לחברות מאוחדות הפסדים עסקיים לצורכי מס המועברים לשנים הבאות ומסתכמים ליום 31 בדצמבר, 2009 לסך של כ- 13,414 אלפי ש"ח (בשנת 2008 - 212,167 אלפי ש"ח). בגין יתרות אלה ובגין הפרשים זמניים אחרים הניתנים לניכוי נרשמו בדוחות הכספיים נכסי מסים נדחים כמפורט בסעיף ז' להלן.

לא נכלל נכס מס נדחה בגין הפסדים עסקיים להעברה בסך של כ- 54,180 אלפי ש"ח (בשנת 2008 - 43,312 אלפי ש"ח), בהיעדר צפי לניצולו בעתיד הנראה לעין.

ה. מסים על ההכנסה הכלולים בדוחות רווח והפסד

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			מסים שוטפים
2007	2008	2009	
אלפי ש"ח			
128,226	40,936	120,385	
			מסים נדחים המתייחסים ליצירה והיפוך של הפרשים זמניים, ראה גם סעיף ז' להלן
(10,559)	(121,287)	74,472	
20,990	12,900	7,242	מסים בגין שנים קודמות
-	-	(11,306)	התאמת יתרות המסים הנדחים בעקבות שינוי בשיעורי המס
138,657	(67,451)	190,793	

באור 21: - מסים על ההכנסה (המשך)

1. מסים על ההכנסה המתייחסים לסעיפי הון

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
2007	2008	2009	
אלפי ש"ח			
(6,512)	(93,028)	143,764	רווח (הפסד) בגין נכסים פיננסיים זמינים למכירה
-	4,098	-	רכישת זכויות מיעוט
736	2,837	(3,458)	הטבת מס בגין תשלום מבוסס מניות
<u>(5,776)</u>	<u>(86,093)</u>	<u>140,306</u>	

2. מסים נדחים

ההרכב:

הוצאות רכישה נדחות בביטוח חיים							
סה"כ	אחרים	הפסדים לצרכי מס	הפרשות לחובות מסופקים	מכשירים פיננסיים	עודפי עלות מיוחסים		
אלפי ש"ח							
(143,327)	30,505	-	4,049	(20,145)	(3,657)	(154,079)	יתרת נכס (התחייבות) מס נדחה ליום 1 בינואר, 2007
10,559	(13,349)	6,649	15,004	(4,148)	(5,799)	12,202	שינויים אשר נזקפו לרווח והפסד
5,776	(736)	-	-	6,512	-	-	שינויים אשר נזקפו להון
(27,698)	2,546	-	-	1,246	(31,490)	-	תוספות בגין חברה שאוחדה לראשונה
(154,690)	18,966	6,649	19,053	(16,535)	(40,946)	(141,877)	יתרת נכס (התחייבות) מס נדחה ליום 1 בינואר, 2008
121,287	(7,028)	49,627	9,687	45,251	17,635	6,115	שינויים אשר נזקפו לרווח והפסד
86,093	(6,935)	-	-	93,028	-	-	שינויים אשר נזקפו להון
52,690	5,003	56,276	28,740	121,744	(23,311)	(135,762)	יתרת נכס (התחייבות) מס נדחה ליום 31 בדצמבר, 2008
(67,957)	(8,948)	(52,938)	2,428	(28,796)	7,294	13,003	שינויים אשר נזקפו לרווח והפסד
(140,306)	3,458	-	-	(143,764)	-	-	שינויים אשר נזקפו להון
<u>(155,573)</u>	<u>(487)</u>	<u>3,338</u>	<u>31,168</u>	<u>(50,816)</u>	<u>(16,017)</u>	<u>(122,759)</u>	יתרת נכס (התחייבות) מס נדחה ליום 31 בדצמבר, 2009

באור 21: - מסים על ההכנסה (המשך)

ז. מסים נדחים (המשך)

המסים הנדחים מוצגים במאזן כדלקמן:

1 בינואר	31 בדצמבר	
2008	2008	2009
	אלפי ש"ח	
3,841	61,498	5,868
(158,531)	(8,808)	(161,441)
(154,690)	52,690	(155,573)

נכסי מסים נדחים
התחייבויות בגין מסים נדחים

ליום 31 בדצמבר, 2009 לא הוכרו התחייבויות מסים נדחים בגין הפרשים זמניים בסך כולל של כ- 1,205,981 אלפי ש"ח (ליום 31 בדצמבר, 2008 כ- 609,295 אלפי ש"ח, ליום 1 בינואר, 2008 כ- 962,061 אלפי ש"ח) המתייחסים להשקעות בחברות מוחזקות בשל העדר צפי למימוש השקעות אלה בעתיד הנראה לעין.

ח. מס תאורטי

להלן מובאת התאמה בין סכום המס, שהיה חל אילו כל ההכנסות וההוצאות, הרווחים וההפסדים בדוח רווח והפסד היו מתחייבים במס לפי שיעור המס הסטטוטורי, לבין סכום מסים על ההכנסה שנזקף בדוח רווח והפסד:

לשנה שהסתיימה ליום		
31 בדצמבר		
2007	2008	2009
אלפי ש"ח		
386,257	(299,581)	593,763
38.53%	36.80%	36.21%
146,869	(106,435)	201,826
6,741	6,767	6,741
(6,444)	(6,752)	(2,919)
3,178	683	-
(522)	19	899
(2,228)	(4,646)	(2,628)
(5,126)	-	(102)
355	12,819	393
(603)	(1,344)	(10,542)
(2,779)	17,832	(10,258)
4,589	12,900	7,242
(5,373)	706	141
138,657	(67,451)	190,793
35.90%	22.52%	32.13%

רווח (הפסד) לפני מסים על ההכנסה

שיעור המס הסטטוטורי הכולל החל על מוסדות כספיים
(ראה סעיף ב' לעיל)

מס (חסכון במס) מחושב לפי שיעור המס הסטטוטורי הכולל
הפחתה בגין אי החלת מס רווח על חברות שאינן מוסד כספי

עלייה (ירידה) במסים על ההכנסה הנובעת מהגורמים הבאים:
הוצאות שאינן מותרות בניכוי לצורכי מס

הכנסות פטורות

מס רווח על מס שכר

חלק הקבוצה (ברוחי) בהפסדי חברות כלולות

הפרשים בבסיס המדידה

הפרשים זמניים בגינם לא נזקפו מסים נדחים

גידול בהפסדים לצורכי מס בגינם לא נזקפו מסים נדחים
ניצול הפסדים לצורכי מס משנים קודמות, בגינם לא
נזקפו מסים נדחים בעבר

עדכון מסים נדחים בגין שינויים בשיעורי המס

מסים בגין שנים קודמות

אחרים

מסים על ההכנסה (הטבת מס)

שיעור מס אפקטיבי ממוצע

באור 22: - נכסים והתחייבויות בשל הטבות לעובדים, נטו

הטבות לעובדים כוללות הטבות לטווח קצר, הטבות לאחר סיום העסקה, הטבות אחרות לטווח ארוך והטבות בגין פיטורין.

הטבות לאחר סיום העסקה

דיני העבודה וחוק פיצויי פיטורין בישראל מחייבים את החברה לשלם פיצויים לעובד בעת פיטורין או פרישה או לבצע הפקדות שוטפות בתוכנית הפקדה מוגדרת, לפי סעיף 14 כמתואר להלן. התחייבויות החברה בשל כך מטופלות כהטבות לאחר סיום העסקה. חישוב התחייבות החברה בשל הטבות לעובדים מתבצע על פי הסכם העסקה בתוקף ומבוסס על משכורת העובד אשר, לדעת ההנהלה, יוצרת את הזכות לקבלת הפיצויים.

ההטבות לעובדים לאחר סיום העסקה, ממומנות, בדרך כלל, על ידי הפקדות המסווגות כתוכנית הטבה מוגדרת או כתוכנית הפקדה מוגדרת כמפורט להלן:

תוכניות הפקדה מוגדרת

לגבי חלק מתשלומי הפיצויים, חלים תנאי סעיף 14 לחוק פיצויי פיטורין, התשכ"ג-1963, על-פיו הפקדותיה השוטפות של החברה בקרנות פנסיה ו/או בפוליסות בחברות ביטוח, פוטרות אותה מכל התחייבות נוספת לעובדים, בגינם הופקדו הסכומים כאמור לעיל. הפקדות אלו וכן הפקדות בגין תגמולים מהוות תוכניות הפקדה מוגדרת. ההוצאות בגין תוכניות ההפקדה המוגדרת הסתכמו בשנים 2009, 2008 ו-2007 לסך 3,892 ש"ח, לסך 3,186 אלפי ש"ח וסך 2,561 אלפי ש"ח בהתאמה ונכללו במסגרת הוצאות הנהלה וכלליות.

תוכנית הטבה מוגדרת

החלק של תשלומי הפיצויים שאינו מכוסה על ידי הפקדות בתוכניות הפקדה מוגדרת, כאמור לעיל, מטופל על ידי הקבוצה כתוכנית הטבה מוגדרת לפיה נרשמת התחייבות בגין הטבות עובדים ובגינה הקבוצה מפקידה סכומים בקופות מרכזיות לפיצויים ובפוליסות ביטוח מתאימות.

א. הרכב ההתחייבויות בשל הטבות לעובדים, נטו

1 בינואר 2008	31 בדצמבר	
	2008	2009
אלפי ש"ח		
14,874	15,283	28,006
79,121	97,238	108,767
93,995	112,521	136,773
20,318	25,910	33,699
73,677	86,611	103,074

התחייבויות בגין תוכנית הטבה מוגדרת
שאיננה ממומנת

התחייבות בגין תוכנית הטבה מוגדרת ממומנת

שווי הוגן של נכסי התוכנית

סה"כ התחייבות, נטו בגין תוכניות הטבה מוגדרות

באור 22: - נכסים והתחייבויות בשל הטבות לעובדים, נטו (המשך)

ב. מידע באשר לתוכניות הטבה מוגדרות

1. השינויים בערך הנוכחי של ההתחייבות בגין תוכנית הטבה מוגדרת

2007	2008	2009	
אלפי ש"ח			
79,904	93,995	112,521	יתרה ליום 1 בינואר
4,253	5,188	3,820	עלות הריבית
7,502	12,064	17,414	עלות שירות שוטף
(3,636)	(3,933)	(9,005)	הטבות ששולמו
(2,033)	3,953	11,210	(רווח) הפסד אקטוארי, נטו
7,777	-	-	שינויים בגין צירופי עסקים
228	1,254	813	התאמות אחרות
93,995	112,521	136,773	יתרה ליום 31 בדצמבר

2. נכסי התוכנית

א) נכסי התוכנית

נכסי התוכנית כוללים נכסים המוחזקים על ידי קרן הטבות לעובד לזמן ארוך (קופ"ג לשכירים וקרנות פנסיה) וכן פוליסות ביטוח מתאימות.

ב) התנועה בשווי ההוגן של נכסי התוכנית

2007	2008	2009	
אלפי ש"ח			
10,225	20,318	25,910	יתרה ליום 1 בינואר
621	1,433	1,023	תשואה צפויה
(968)	(2,480)	3,200	רווח (הפסד) אקטוארי, נטו
5,763	7,020	8,263	הפקדות לתוכנית על-ידי המעביד
(1,380)	(1,072)	(3,012)	הטבות ששולמו
6,057	-	-	שינויים בגין צירופי עסקים
-	691	(1,685)	התאמות אחרות
20,318	25,910	33,699	יתרה ליום 31 בדצמבר

באור 22: - נכסים והתחייבויות בשל הטבות לעובדים, נטו (המשך)

ב. מידע באשר לתוכניות הטבה מוגדרות (המשך)

3. ההנחות האקטואריות העיקריות בקביעת ההתחייבות בגין תוכנית הטבה מוגדרת

1 בינואר 2008	31 בדצמבר 2008	2009
%		
5.81	3.66	5.65
4.99	5.08	3.10
5.26	3.69	5.37

שיעור ההיוון

שיעור התשואה הצפויה על נכסי התוכנית

שיעור עליית שכר צפויה

4. הסכומים לגבי השנה השוטפת ושנים קודמות

1 בינואר 2008	31 בדצמבר 2008	2009
אלפי ש"ח		
93,995	112,521	136,773
20,318	25,910	33,699
(73,677)	(86,611)	(103,074)
(2,033)	3,953	11,210
(968)	(2,480)	3,200

ערך נוכחי של ההתחייבות בגין ההטבה המוגדרת

שווי הוגן של נכסי התוכנית

גרעון בתוכנית

התאמות הנובעות מניסיון העבר לגבי:

התחייבויות התוכנית

נכסי התוכנית

5. הוצאות שנזקפו לרווח והפסד

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2007	2008	2009
אלפי ש"ח		
7,502	12,064	17,414
4,253	5,188	3,820
(621)	(1,433)	(1,023)
(1,065)	6,433	8,010
10,069	22,252	28,221
836	(1,577)	4,440

עלות שירות שוטף

ריבית בגין ההתחייבות להטבות

תשואה צפויה על נכסי התוכנית

הפסד (רווח) אקטוארי, נטו שהוכר השנה

סך הוצאות בגין הטבות לעובדים (*)

תשואה בפועל על נכסי התוכנית

(*) ההוצאות נכללו בסעיף שכר עבודה ונלוות במסגרת הוצאות הנהלה וכלליות, ראה באור 31.

באור 23: - זכאים ויתרות זכות

ליום 1 בינואר 2008	ליום 31 בדצמבר 2008 2009		
	אלפי ש"ח		
52,830	55,783	95,342	עובדים והתחייבויות אחרות בשל שכר ומשכורת
51,845	66,747	68,672	הוצאות לשלם
52,575	72,290	68,029	ספקים ונותני שירותים
15,418	11,296	14,459	מוסדות ורשויות ממשלתיות
37,119	39,392	62,512	הוצאות רכישה נדחות בגין ביטוח משנה
			חברות ביטוח ותווכני ביטוח:
176,316	185,000	281,708	פקדונות של מבטחי משנה
66,352	78,452	59,215	חשבונות אחרים
242,668	263,452	340,923	סך כל חברות ביטוח ותווכני ביטוח
147,058	153,733	158,914	סוכני ביטוח
107,705	116,367	110,065	מבוטחים ועמיתים
3,059	3,141	2,873	הפרשה להשתתפות מבוטחים ברווחים
22,134	25,046	26,737	פרמיה מראש
67,236	43,456	42,964	קרנות פנסיה
7,540	13,798	2,819	אחרים
807,187	864,501	994,309	סך הכל זכאים ויתרות זכות

ראה פירוט הנכסים וההתחייבויות בחלוקה לבסיסי הצמדה במסגרת באור 35(2)(ה').

באור 24: - התחייבויות פיננסיות

באור זה מספק מידע בדבר התנאים החוזיים של התחייבויות פיננסיות. מידע נוסף בדבר החשיפה של הקבוצה לסיכוני ריבית, מטבע חוץ ונזילות, ניתן בבאור 35 בדבר מכשירים פיננסיים.

א. פרוט התחייבויות פיננסיות

1 בינואר			31 בדצמבר		
2008			2009		
שווי הוגן			ערך בספרים		
אלפי ש"ח					

1. התחייבויות פיננסיות המוצגות בעלות מופחתת:					
הלוואות מתאגידים בנקאיים - ראה ג' להלן					
64,901	56,262	50,923	66,383	58,460	48,391
541,470	521,235	646,855	563,041	588,161	610,827
אגרות חוב - ראה ד' להלן					
כתבי התחייבויות נדחים (*) - ראה ה' להלן					
(**588,414)	(**770,145)	(**946,503)	614,642	835,934	853,022
1,194,785	1,347,642	1,644,281	1,244,066	1,482,555	1,512,240
2. התחייבויות פיננסיות המוצגות בשווי הוגן דרך רווח והפסד:					
מכירה בחסר הלוואות אונקול מבנק סך התחייבויות פיננסיות					
37,427	143	-	37,427	143	-
115,033	130,790	1,134	115,033	130,790	1,134
1,347,245	1,478,575	1,645,415	1,396,526	1,613,488	1,513,374
(*) מזה כתבי התחייבות נדחים המהווים הון משני					
560,402	584,695	785,028	584,827	633,775	706,305

(**) השווי ההוגן של תעודות ההתחייבות הנסחרות בבורסה בתל-אביב מבוסס על מחירן בבורסה לתאריך המאזן, השווי ההוגן של תעודות ההתחייבות שאינן נסחרות מבוסס על היוון תזרים מזומנים צפוי מתעודות ההתחייבות.

ב. התחייבויות פיננסיות המוצגות בעלות מופחתת - פרטים בדבר ריבית והצמדה

1 בינואר	31 בדצמבר	
2008	2008	2009
ריבית אפקטיבית		
אחוזים		

5.17	6.08	4.66
5.77	4.72	1.48

בסיס הצמדה:
צמוד מדד
שקלי

באור 24: - התחייבויות פיננסיות (המשך)

ג. הלוואות מתאגידים בנקאיים - פרטים נוספים

ערך בספרים ליום					
1 בינואר	31 בדצמבר		% ריבית		
2008	2008	2009	שנתית נקובה	בסיס הצמדה	פירוט
	אלפי ש"ח		לתאריך הדוח		
50,000	46,875	40,625	6.60	שקלי	(1)
14,315	11,221	7,766	4.90	מדד	
1,970	364	-	4.50	מדד	
98	-	-	5.40	מדד	
66,383	58,460	48,391			
-	-	1,134	ליבור + 1.25%	דולר	(2)
115,033	130,790	-	פריים - 0.35%	שקלי	(2)

(1) הלוואה מבנק למנורה מבטחים קרנות נאמנות שהתקבלה בחודש יולי 2007. ההלוואה תיפרע בששה עשר תשלומים חצי שנתיים שווים החל מיום 31 בדצמבר, 2008.

(2) הלוואות אונקול מבנק למנורה פיננסים. ההלוואות מתחדשות מידי שבוע.

ד. אגרות חוב - פרטים נוספים

אגרות חוב הונפקו על-ידי החברה למשקיעים מוסדיים ביום 12 ביולי, 2007 ודורגו על-ידי חברת מידרוג בדירוג Aa2.

אגרות החוב הינן צמודות מדד, נושאות ריבית שנתית בשיעור של 4.28% ותפרענה בתשעה תשלומים שנתיים שווים החל מחודש יולי, 2011.

אגרות החוב נרשמו למסחר ביום 6 במרס, 2008.

ה. כתבי התחייבות נדחים - פרטים נוספים

ערך בספרים ליום					
1 בינואר	31 בדצמבר		% ריבית		
2008	2008	2009	שנתית	פירוט	צמודים למדד:
	אלפי ש"ח		נקובה		
47,356	41,245	34,255	6.60	(1)	
53,686	49,096	43,689	5.84	(2)	
307,475	321,274	333,462	5.45	(3)	
203,597	421,656	438,851	4.05	(4)	
2,528	2,663	2,765	6.30	(5)	
614,642	835,934	853,022			

(1) כתב התחייבות נדחה שהנפיקה מנורה ביטוח לבנק ביום 20 בינואר, 2000. כתב ההתחייבות נפרע בעשרה תשלומים שנתיים שווים החל מיום 20 בינואר, 2004. זכויות הבנק לקבלת סכומים כלשהם נדחות מפני תביעותיהם של כל הנושים האחרים של מנורה ביטוח.

(2) כתבי התחייבויות נדחים שהנפיקה מנורה ביטוח למשקיעים מוסדיים ביום 8 ביולי, 2001 ושאונם סחירים בבורסה. כתבי ההתחייבות נפרעים בעשרה תשלומים שנתיים שווים, החל מיום 8 ביולי, 2006. זכויות המשקיעים לקבלת סכומים כלשהם נדחות מפני תביעותיהם של כל הנושים האחרים של מנורה ביטוח.

באור 24: - התחייבויות פיננסיות (המשך)

ה. כתבי התחייבות נדחים - פרטים נוספים (המשך)

(3) כתבי התחייבות נדחים שהנפיקה מנורה ביטוח למשקיעים מוסדיים בחודשים מאי וספטמבר 2004 ושאינם סחירים בבורסה. כתבי התחייבות דורגו על-ידי חברת מידרוג בע"מ בדירוג Aa2.

כתבי ההתחייבות יפרעו בששה תשלומים שנתיים שווים החל מיום 6 במאי, 2010. זכויות המשקיעים לקבלת סכומים כלשהם נדחות מפני תביעותיהם של כל הנושים האחרים של מנורה ביטוח.

(4) בחודש מאי 2007 הנפיקה מנורה גיוס הון על-פי תשקיף 200,000,000 ש"ח ע.ג. תעודות התחייבות (סדרה א'), רשומות על שם, בנות 1 ש"ח ע.ג. כ"א, של מנורה גיוס הון (להלן - התעודות המוצעות) נושאות ריבית שנתית בשיעור של 4.05%, צמודות (קרוני וריבית) למדד שפורסם בגין חודש אפריל, 2007 ועומדות לפרעון ב-11 תשלומים שנתיים שווים ביום 1 ביולי בכל אחת מהשנים 2012 עד 2022. הריבית על תעודות ההתחייבות (סדרה א') תשולם בתשלומים שנתיים ביום 1 ביולי של כל שנה קלנדארית החל בשנת 2008 ועד מועד פרעון הסופי ביום 1 ביולי, 2022. תמורת הנפקת תעודות ההתחייבות הופקדה במנורה ביטוח, לשימושה, על-פי שיקוליה ועל אחריותה. מנורה ביטוח התחייבה לשלם לבעלי תעודות ההתחייבות את הקרן, ההצמדה והריבית על-פי תנאי תעודות ההתחייבות. תעודות ההתחייבות דורגו על-ידי חברת מידרוג בדירוג Aa2 והינן סחירות בבורסה. זכויות המשקיעים לקבלת סכומים כלשהם נדחות מפני תביעותיהם של כל הנושים האחרים של מנורה ביטוח.

בחודש מאי 2008 הנפיקה מנורה גיוס הון על-פי תשקיף 200,000,000 ש"ח ע.ג. תעודות התחייבות (סדרה א'), רשומות על שם, בנות 1 ש"ח ע.ג. כ"א, של מנורה גיוס הון (להלן - התעודות המוצעות). התעודות המוצעות הונפקו בדרך של הרחבת סדרה שנרשמה לראשונה בבורסה לניירות ערך בתל אביב בע"מ, על-פי תשקיף שפרסמה מנורה גיוס הון במאי, 2007. התעודות המוצעות הונפקו בניכיון בשיעור של 2.57%.

(5) כתבי התחייבות נדחים שהנפיקה שומרה ביטוח לבנק בחודשים אוגוסט ונובמבר 2007. כתבי ההתחייבות עומדים לפרעון בתשלום אחד בחודשים אוגוסט ונובמבר 2012. זכויות הבנק לקבל סכומים כלשהם על פי כתבי התחייבות אלו, נדחות מפני תביעותיהם של כל הנושים האחרים של שומרה ביטוח.

ו. הוצאות הנפקה שטרם הופחתו

יתרת כתבי ההתחייבות הנדחים ואגרות החוב הינה בניכוי הוצאות הנפקה בסך של 3,056 אלפי ש"ח (ליום 31 בדצמבר, 2008 - 3,541 אלפי ש"ח, ליום 1 בינואר, 2008 - 2,178 אלפי ש"ח) המופחתים לפי שיטת הריבית האפקטיבית.

באור 25: - פרמיות שהורווחו בשייר

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2009			
שייר	ביטוח משנה אלפי ש"ח	ברוטו	
1,625,890	203,249	1,829,139	פרמיות בביטוח חיים
1,652,483	624,451	2,276,934	פרמיות בביטוח כללי
3,278,373	827,700	4,106,073	סה"כ פרמיות
59,500	(95,979)	(36,479)	שינוי ביתרת הפרמיה שטרם הורווחה ושינויים אחרים
3,337,873	731,721	4,069,594	סה"כ פרמיות שהורווחו

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2008			
שייר	ביטוח משנה אלפי ש"ח	ברוטו	
1,581,636	199,285	1,780,921	פרמיות בביטוח חיים
1,752,398	403,898	2,156,296	פרמיות בביטוח כללי
3,334,034	603,183	3,937,217	סה"כ פרמיות
(41,807)	369	(41,438)	שינוי ביתרת הפרמיה שטרם הורווחה ושינויים אחרים
3,292,227	603,552	3,895,779	סה"כ פרמיות שהורווחו

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2007			
שייר	ביטוח משנה אלפי ש"ח	ברוטו	
1,504,602	184,854	1,689,456	פרמיות בביטוח חיים
1,419,739	335,085	1,754,824	פרמיות בביטוח כללי
2,924,341	519,939	3,444,280	סה"כ פרמיות
(53,399)	(11,661)	(65,060)	שינוי ביתרת הפרמיה שטרם הורווחה ושינויים אחרים
2,870,942	508,278	3,379,220	סה"כ פרמיות שהורווחו

באור 26 - רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2007	2008	2009
אלפי ש"ח		
164,675	(106,651)	991,347
152,697	146,055	646,718
224,440	(1,642,899)	1,018,036
(27,412)	(510,778)	224,181
4,547	1,521	(3,787)
518,947	(2,112,752)	2,876,495
12,900	5,969	16,091
3,734	4,749	4,328
16,634	10,718	20,419
53,625	(151,484)	133,715
13,832	(71,248)	123,658
10,570	(22,305)	(5,293)
78,027	(245,037)	252,080
430,807	549,536	921,175
9,448	312,018	21,312
(25,585)	(7,343)	10,748
12,420	14,491	10,140
1,040,698	(1,478,369)	4,112,369
3,476	8,030	7,003

רווחים (הפסדים) מנכסים המוחזקים כנגד התחייבויות תלויות תשואה

השקעות פיננסיות:

נכסי חוב סחירים

נכסי חוב שאינם סחירים

מניות

אחרות

מזומנים ושווי מזומנים

סך הכל רווחים (הפסדים) מנכסים המוחזקים כנגד

התחייבויות תלויות תשואה, נטו

רווחים (הפסדים) מנכסים המוחזקים כנגד התחייבויות שאינןתלויות תשואה, הון ואחרים

הכנסות מנדל"ן להשקעה:

שערוך נדל"ן להשקעה

הכנסות שוטפות בגין נדל"ן להשקעה

סך הכל הכנסות מנדל"ן להשקעה

רווחים (הפסדים) מהשקעות פיננסיות, למעט ריבית

הפרשי הצמדה הפרשי שער ודיבידנד בגין:

נכסים זמינים למכירה (א)

נכסים הנמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד (ב)

נכסים המוצגים כהלוואות וחייבים (ג)

הכנסות ריבית (*) והפרשי הצמדה מנכסים פיננסים שאינם

נמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד

הכנסות ריבית והפרשי הצמדה מנכסים פיננסים הנמדדים בשווי הוגן

דרך רווח והפסד

רווח (הפסד) מהפרשי שער בגין השקעות שאינן נמדדות בשווי הוגן

דרך רווח והפסד ומנכסים אחרים

הכנסות מדיבידנד

סך הכל רווחים (הפסדים) מהשקעות נטו והכנסות מימון

(*) בהכנסות הנ"ל כלולה ריבית בגין נכסים פיננסים אשר אינם

מוצגים בשווי הוגן דרך רווח והפסד שערכם נפגם

באור 26: - רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון (המשך)

א. רווחים (הפסדים) נטו מהשקעות בגין נכסים זמינים למכירה

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
2007	2008	2009	
אלפי ש"ח			
72,092	(8,597)	151,408	רווחים נטו מניירות ערך שמומשו
(18,467)	(142,887)	(17,693)	ירידות ערך נטו שנזקפו לרווח והפסד
53,625	(151,484)	133,715	סך הכל רווחים (הפסדים) מהשקעות בגין נכסים זמינים למכירה

ב. רווחים (הפסדים) מהשקעות בגין נכסים הנמדדים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
2007	2008	2009	
אלפי ש"ח			
			שינויים בשווי ההוגן נטו, לרבות רווח ממימוש:
13,832	(71,248)	123,658	בגין נכסים שיועדו בעת ההכרה הראשונית

ג. רווחים (הפסדים) מהשקעות בגין נכסים המוצגים כהלוואות וחייבים:

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
2007	2008	2009	
אלפי ש"ח			
21,131	19,927	18,366	רווחים נטו ממימוש נכסים המוצגים כהלוואות וחייבים
(10,561)	(42,232)	(23,659)	ירידות ערך נטו שנזקפו לרווח והפסד
10,570	(22,305)	(5,293)	סך הכל רווחים (הפסדים) מהשקעות בגין נכסים המוצגים כהלוואות ויתרות חובה

באור 27: - הכנסות מדמי ניהול

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2007	2008	2009
אלפי ש"ח		
221,900	276,004	310,266
33,577	-	9,792
56,895	53,165	56,660
7,613	10,309	15,231
67,381	58,673	65,754
<u>387,366</u>	<u>398,151</u>	<u>457,703</u>

דמי ניהול בענפי הפנסיה והגמל
דמי ניהול משתנים בגין חוזי ביטוח חיים
דמי ניהול קבועים בגין חוזי ביטוח חיים
דמי ניהול בגין חוזי השקעה
דמי ניהול אחרים

סה"כ הכנסות מדמי ניהול

באור 28: - הכנסות מעמלות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2007	2008	2009
אלפי ש"ח		
542	11,458	9,277
72,185	119,117	158,338
21,578	4,899	10,806
<u>94,305</u>	<u>135,474</u>	<u>178,421</u>

עמלת סוכנויות ביטוח
עמלת ביטוח משנה, בניכוי שינוי בהוצאות רכישה
נדחות בגין מבטחי משנה
עמלות אחרות

סה"כ הכנסות מעמלות

באור 29: - תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
2007	2008	2009	
אלפי ש"ח			
344,296	373,691	368,164	בגין חוזי ביטוח חיים:
98,059	108,871	110,520	תביעות ששולמו ותלויות
			מקרי מוות, נכות ואחרים
			בניכוי ביטוח משנה
246,237	264,820	257,644	
481,793	469,475	492,757	פוליסות שנפדו
89,074	73,250	73,678	פוליסות שמועדן תם
3,993	5,206	7,508	גמלאות
821,097	812,751	831,587	סך כל התביעות
1,060,228	(1,174,468)	3,255,100	גידול (קיטון) בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים (למעט
18,790	189,887	556,630	שינוי בתלויות) בשייר
			גידול (קיטון) בהתחייבויות בגין חוזי השקעה בשל מרכיב התשואה
1,900,115	(171,830)	4,643,317	סך כל התשלומים והשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי
			השקעה בשייר בגין חוזי ביטוח חיים
1,174,895	1,644,623	1,664,935	סך כל התשלומים והשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח כללי:
(222,459)	(253,785)	(346,768)	ברוטו
			ביטוח משנה
952,436	1,390,838	1,318,167	בשייר
2,852,551	1,219,008	5,961,484	סך כל התשלומים והשינוי בהתחייבות בגין חוזי ביטוח וחוזי
			השקעה בשייר

באור 30: - עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
2007	2008	2009	
אלפי ש"ח			
401,387	453,576	476,120	הוצאות רכישה:
164,997	194,182	186,650	עמלות רכישה
5,908	(21,488)	(10,713)	הוצאות רכישה אחרות
			שינוי בהוצאות רכישה נדחות
572,292	626,270	652,057	סה"כ הוצאות רכישה
156,227	209,247	218,493	עמלות שוטפות אחרות
15,429	25,767	27,270	הוצאות שיווק אחרות
743,948	861,284	897,820	סה"כ עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות

באור 31: - הוצאות הנהלה וכלליות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
2007	2008	2009	
אלפי ש"ח			
264,836	315,003	390,461	שכר עבודה ונלוות
44,731	60,439	65,846	פחת והפחתות
40,914	52,795	55,699	אחזקת משרדים ותקשורת
26,989	39,673	36,406	ייעוץ משפטי ומקצועי
73,571	89,304	90,532	מיכון (ללא פחת ושכר)
11,095	16,283	16,328	בנק
10,532	13,378	14,863	אחזקת רכב
29,968	35,599	32,743	אחרות
502,636	622,474	702,878	סה"כ (*)
			בניכוי:
(29,377)	(39,156)	(43,993)	סכומים שסווגו בסעיף שינוי בהתחייבויות ותשלומים בגין חוזי ביטוח
(166,781)	(205,523)	(199,343)	סכומים שסווגו בסעיף עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות
306,478	377,795	459,542	הוצאות הנהלה וכלליות
146,230	177,881	197,471	(*) הוצאות הנהלה וכלליות כוללות הוצאות בגין מיכון בסך

באור 32: - תשלום מבוסס מניות

א. הוצאה שהוכרה בספרים

ההוצאה שהוכרה בדוחות הכספיים בעבור שירותים שהתקבלו ממנכ"ל מנורה ביטוח מוצגת בטבלה שלהלן:

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
2007	2008	2009	
אלפי ש"ח			
2,363	3,473	2,630	סך ההוצאה שהוכרה מעסקת תשלום מבוסס מניות המסולקת במכשירים הוניים

באור 32: - תשלום מבוסס מניות (המשך)**ב. פרטי התוכנית להקצאת מניות למנכ"ל מנורה ביטוח**

ביום 27 באוגוסט, 2003 אישרו דירקטוריון מנורה ביטוח ולאחר מכן האסיפה הכללית שלה וכן ועדת הביקורת והדירקטוריון של החברה תוכנית להקצאת מניות למנכ"ל מנורה ביטוח (להלן - התוכנית), כמפורט להלן:

במסגרת התוכנית הקצתה מנורה ביטוח לנאמן עבור המנכ"ל מניות המהוות 4% מהונה המונפק של מנורה ביטוח לאחר ההקצאה. המניות הוקצו ללא תמורה והינן זכאיות לכל דיבידנד או הטבה אחרת, שתחלק מנורה ביטוח ממועד אישור התוכנית. מניות אלה אינן ניתנות להעברה, מכירה או שעבוד.

הנאמן יעביר את המניות למנכ"ל בעשר מנות שנתיות שוות, החל מתום שנה ממועד חתימת התוכנית. כמו כן, ממועד הזכאות, תהיה למנכ"ל הזכות להמיר את מניות מנורה ביטוח למניות החברה, המהוות 4% מהונה של החברה לאחר ההמרה, כפוף להתאמות. לחברה הזכות לחייב את המנכ"ל להמיר את המניות כאמור לעיל.

שוויין ההוגן של המניות כאמור במועד הקצאתן הינו כ-44.7 מליוני ש"ח. השווי ההוגן נמדד על-פי השווי בו נסחרו מניות החברה בבורסה לניירות ערך בתל-אביב במועד הקצאת המניות כאמור.

מנורה ביטוח והחברה קיבלו משלטונות המס אישור לתכנית בהתאם להוראות סעיף 102 לפקודת מס הכנסה, במסלול הכנסת עבודה.

תוכנית הקצאת המניות כוללת תנאים אשר בקרות אחד מהם יהיה המנכ"ל זכאי לכל המניות והפירות מהן באופן מיידי וכן ניתנה ליו"ר הדירקטוריון הסמכות להקדים את זכאות המנכ"ל בגין המניות בכמות שלא תעלה על 20% מהמניות.

התכנית להקצאת המניות אושרה באסיפה הכללית של החברה ביום 19 בנובמבר, 2003 וקיבלה את כל האישורים הנדרשים לפי החוק.

בשנת 2005 המיר המנכ"ל שתי מנות (מתוך עשר) של מניות מנורה ביטוח שהוענקו לו למניות החברה.

ג. שינוי בתוכנית הקצאת המניות

ביום 31 ביולי, 2008 אישרו ועדות הביקורת והדירקטוריונים של מנורה ביטוח והחברה שינוי בתכנית להקצאת מניות למנכ"ל, שאושרה לראשונה ביום 27 באוגוסט, 2003 (להלן - התכנית המקורית) כמפורט להלן.

בוצעה המרה מיידיית של מלוא מניות מנורה ביטוח, שהוחזקו אצל הנאמן עבור המנכ"ל, למניות החברה, המוחזקות גם הן על-ידי הנאמן לטובתו, וזאת בהתאם ליחס ההמרה הקבוע בתכנית המקורית, כשהוא מחושב נכון לערב אישור ועדת הביקורת והדירקטוריון כאמור, דהיינו נכון לתום יום המסחר של ה-30 ביולי, 2008 (להלן - ההמרה המיידיית). מובהר בזאת, כי כתוצאה מההמרה המיידיית לא חל כל שינוי במועדי ההבשלה של מנות המניות להן זכאי המנכ"ל על-פי התכנית המקורית.

בנוסף, שונה מסלול המיסוי החל על המניות להן זכאי המנכ"ל, ממסלול פירותי למסלול הוני על-פי סעיף 102 לפקודת מס הכנסה, דהיינו: במקום מסלול ההקצאה הפירותי (מסלול הכנסת עבודה), כפי שנקבע בתכנית המקורית, ימוסה המנכ"ל במועד המימוש (כהגדרתו בסעיף 102 לפקודת מס הכנסה) על-פי המסלול ההוני. מובהר, כי תכנית המניות על-פי המסלול ההוני כאמור מחליפה את התכנית המקורית בתחולה לגבי שש המנות שטרם הבשילו על-פי התכנית המקורית בלבד, למעט השינויים הנ"ל ימשיכו לחול תנאי התכנית המקורית.

בהמשך לאמור לעיל, ביום 24 באוגוסט, 2008 הנפיקה החברה סך של 1,696,518 מניות בנות 1 ש"ח ע.ג. כ"א, כנגד קבלת מלוא יתרת מניות מנורה ביטוח שהוחזקו בנאמנות עבור המנכ"ל על-פי התכנית המקורית וכתוצאה מכך עלה שיעור החזקות החברה במנורה ביטוח ל-100%.

באור 33: - הוצאות מימון

ליום 31 בדצמבר			
2007	2008	2009	
אלפי ש"ח			
6,099	11,685	5,339	הוצאות ריבית והפרשי הצמדה בגין:
44,354	70,105	73,265	התחייבויות לבנקים
26,491	51,597	48,730	כתבי התחייבויות נדחים
5,108	9,771	9,454	אגרות חוב
1,802	814	3,288	הוצאות ריבית למבטחי משנה
			הוצאות מימון אחרות
83,854	143,972	140,076	סך הכל הוצאות מימון

באור 34: - רווח (הפסד) למניה

א. רווח (הפסד) בסיסי למניה

חישוב הרווח הבסיסי למניה לשנת 2009 התבסס על הרווח המיוחס לבעלי המניות הרגילות בסך של 402,798 אלפי ש"ח (בשנת 2008 - הפסד בסך 231,784 אלפי ש"ח, בשנת 2007: רווח בסך 240,868 אלפי ש"ח) מחולק בממוצע המשוקלל של מספר המניות הרגילות שבמחזור בסך של 63,272 אלפי מניות (בשנת 2008 - 62,173 אלפי מניות, בשנת 2007 - 61,575 אלפי מניות) כדלהלן:

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
2007	2008	2009	
אלפי ש"ח			
61,575	61,575	63,272	ממוצע משוקלל של מספר המניות הרגילות
-	598	-	יתרה ליום 1 בינואר
			השפעת מניות שהונפקו במהלך השנה
61,575	62,173	63,272	ממוצע משוקלל של מספר המניות הרגילות ששימשו לצורך חישוב רווח (הפסד) בסיסי למניה ליום 31 בדצמבר

ב. רווח (הפסד) מדולל למניה

השפעתן המדללת של מניות מנורה ביטוח שהוחזקו על-ידי מנכ"ל מנורה ביטוח, אילו הומרו למניות החברה, הינה זניחה.

לאור זאת, לא הוצג רווח מדולל למניה לשנת 2007.

בשנת 2008 הומרו מניות מנורה ביטוח שהוחזקו על-ידי מנכ"ל מנורה ביטוח למניות החברה כאמור בבאור 32 להלן.

באור 35: - ניהול סיכונים

1. כללי

א. מגזרי פעילות

הקבוצה פועלת בתחומי הפעילות העיקריים הבאים: ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח (ביטוח חיים, בריאות, פנסיה וגמל), ביטוח כללי, שירותים פיננסיים (קרנות נאמנות, ניהול תיקים וחיתום) ונדל"ן. בפעילותה חשופה הקבוצה לסיכונים הבאים:

סיכונים פיננסיים: סיכוני שוק, סיכוני נזילות, סיכוני אשראי.

סיכונים ביטוחיים.

סיכונים תפעוליים.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

1. כללי (המשך)

ב. ניהול הסיכונים

נטילת סיכונים מהווה חלק אינטגרלי מפעילות העסקית של הקבוצה ולכן חיונית להשגת יעדיה הכספיים ומימוש האסטרטגיה העסקית שלה. מטרת ניהול הסיכונים איננה נטרול הסיכונים או מזעורם באופן שרירותי, כי אם, ניהול שקול (Prudent) של הסיכונים באופן שימקסם את הרווח תוך שמירה על מגבלות סיכון שנקבעו מראש בהתאם לסובלנות הקבוצה לסיכון. הקבוצה מינתה מנהל סיכונים שתפקידו להקים את מערך ניהול הסיכונים וליישם פרקטיקות מקובלות לניהול סיכונים המתאימות לצרכיה העסקיים של הקבוצה ובהתאמה גם לדרישות המפקח.

ניהול הסיכונים המתואר להלן מתחלק בין קטגוריות סיכונים הליבה: סיכונים פיננסיים (סיכונים שוק, אשראי ונזילות), סיכונים ביטוחיים וסיכונים תפעוליים.

ניהול סיכונים פיננסיים (שוק, אשראי ונזילות)

סיכון פיננסי מתייחס לאי הוודאות של ערך הנכסים העתידי אשר עלול לעלות או לרדת כתוצאה מחשיפתם לשינויים בגורמי שוק שונים כמו שיעורי ריבית, שערי חליפין, מחירי המניות ומרווחי אשראי ולאי הוודאות ביכולתו של לווה/מנפיק/מבטח משנה לעמוד בהתחייבויותיו לחברה. הניסיון והתיאוריה גם יחד תומכים בעקרון לפיו התשואה היא פרופורציונלית ללקיחת סיכון ולכן החשיפה לסיכונים שוק ואשראי היא חיונית להשגת מטרותיה העסקיות של הקבוצה. לפיכך, מטרת ניהול הסיכונים, בהקשר זה, איננה נטרול של הסיכון אלא מציאת האיזון האופטימלי בין סיכון לבין תשואה צפויה. במהלך שנת 2009 אושרה בדירקטוריונים השונים בקבוצה מדיניות ניהול סיכונים פיננסיים.

עקרונות מדיניות ניהול סיכונים השוק והאשראי הינם:

אחריות ניהול הסיכונים מתחלקת בין בעלי תפקידים ופונקציות בארגון. החל בדירקטוריון, דרך ועדת השקעות, אגף ההשקעות, מחלקת ניהול סיכונים ומחלקות בק אופיס ומידל אופיס.

עקרונות כלליים לניהול סיכון האשראי בתיק הנכסים כוללים פיזור סיכון האשראי על פני סקטורים, קבוצות לווים ולווים בודדים, דירוג הלווים, נזילות ההשקעה (סחיר/לא סחיר).

ניטור הסיכון: באמצעות מעקב ובקרה על עמידה במגבלות חשיפה וסיכון שונים. המגבלות כוללות מגבלות סטטוטוריות, מגבלות שקבע הדירקטוריון ומגבלות שנקבעו על ידי ועדות ההשקעות השונות. הניטור מתבצע באופן שוטף ע"י מחלקת מידל אופיס ובקר הסיכונים במחלקת ניהול סיכונים.

בנוסטרו (עתודות ביטוח כללי, ביטוח חיים מביטוח תשואה, קופות גמל מביטוח תשואה והון עצמי) - ניהול נכסים מול התחייבויות (ALM): הקצאת הנכסים נגזרת מהתאמת בסיסי ההצמדה, כמו גם, מעיתוי התשלומים הצפויים של הנכסים וההתחייבויות. ניהול אפקטיבי של הנכסים מול ההתחייבויות מתבצע ע"י הגבלת החשיפה לסיכון ריבית (פער מח"מ), הגבלת סיכון השוק באמצעות מדד ה"ערך בסיכון" (VaR), ומעקב אחר התאמת נכסים להתחייבויות בתקופות פירעון שונות.

בתיקים המנוהלים (ביטוח חיים משתתף ברווחים, פנסיה וגמל) - ניהול סיכון אקטיבי: הקצאת נכסים אסטרטגית לכל תיק מנוהל, בניית תיקי סמן, מדידת סיכונים אבסולוטיים ויחסיים (יחסית לתיק סמן), חישוב מדדי ביצוע מתואמי סיכון וניתוח השפעת תרחישי קיצון. ניהול הסיכון כאמור, מתבצע ע"י מנהל הסיכונים מדי רבעון ומדווח לוועדות ההשקעה ולדירקטוריון.

עקרונות ניהול סיכון האשראי של מבטחי משנה הם:

בחירה במבטחי משנה בעלי חוסן פיננסי. שמירה על איכות האשראי בתיק מתבצעת ע"י קביעת סף תחתון לדירוג האשראי של מבטחי המשנה עימם מותר להתקשר בתחומי ביטוח החיים והביטוח הכללי.

שמירה על פיזור תיק מבטחי המשנה מתבצעת ע"י קביעת מגבלות לרמת החשיפה המכסימלית (לפי חוזה ביטוח המשנה) למבטח משנה בודד ובפרט ביחס לסיכונים קטסטרופה.

הקבוצה עוקבת אחר שינויים בדירוגים של מבטחי המשנה ושינויים ביציבותם הפיננסית, ככל שהמידע זמין ובנוסף מבצעת הערכה לגבי חוסנו של כל מבטח משנה בנפרד.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

1. כללי (המשך)

ב. ניהול הסיכונים (המשך)

עקרונות ניהול סיכון הנזילות הם:

סיכון הנזילות נובע מ: (א) פדיונות מואצים של פוליסות ביטוח חיים או משיכת כספים ע"י עמיתי קופות הגמל (הסתברותו של תרחיש זה גברה עם פרסומן של תקנות לניוד כספי ההשקעות לטווח ארוך). (ב) אי וודאות לגבי העוצמה והעיתוי של תביעות במסגרת הביטוח הכללי. בהתאם, הקבוצה קבעה רמה מינימלית למשקל הנכסים הסחירים והמזומנים בתיקי הנכסים שלה. בנוסף, ובהתחשב בהסתברות להתממשות אירוע קטסטרופלי בישראל, שיחייב העמדה של סכומי מזומנים גדולים בתוך זמן קצר, נקבע משקל מינימלי להשקעה בנכסים נזילים בחו"ל.

סיכון הנזילות בתיקים המנוהלים (ביטוח, פנסיה וגמל) נובע מצורך לממש נכסים בהפסד כתוצאה מדרישה מאסיבית לפדיון כספי חיסכון לטווח ארוך או העדר נזילות בשווקים כתוצאה מגורמים אקסוגניים. לצורך ניהול סיכון זה, ומתוקף דרישת חוזר האוצר בנושא, הקבוצה פועלת לפיתוח וליישם מודל להערכת סיכון הנזילות וניהולו ע"י קביעת מגבלות נזילות מותאמות לכל תיק ותיק.

ניהול הסיכונים הביטוחיים

הסיכון הביטוחי (הנובע מחיתום הפוליסות – Underwriting Risk) מתייחס לחשיפה להפסדים כספיים כתוצאה מהבחירה של סיכונים אותם הקבוצה מבטחת ומתבטא באי הוודאות לגבי מספר התביעות וסכום התביעות שעלול להיות גבוה מהמצופה בגלל אירועים בלתי צפויים (למשל: אסון טבע, משבר פוליטי-חברתי, שינויים רגולטוריים, פריצת דרך רפואית שתביא להארכה של תוחלת החיים, מגיפה וכו').

הכללים הבאים מרכיבים בפועל את גישת הקבוצה בניהול הסיכונים הביטוחיים:

גישה כללית: תעריף הביטוח אמור לתת מענה מלא להתחייבויות הביטוחיות העתידיות שיווצרו כתוצאה מהתממשות הסיכונים הביטוחיים (ברמת הסתברות גבוהה) המגולמים בכל פוליסה (כולל הוצאות ושיעורי רווח רצויים), ובנוסף נקבעים בכל ענף ביטוחי כללי חיתום לגבי האוכלוסיות השונות.

מגבלות חשיפה בשייר: בכל ענף וענף נקבעת מגבלת חשיפה מכסימלית בשייר ברמת התיק, הפוליסה או האירוע. המגבלה מבטאת את החשיפה לסיכון הביטוחי שהקבוצה מוכנה לקחת על עצמה. כל סיכון מעבר לכך מועבר למבטחי משנה בחו"ל. אם הוחלט להיחשף לסוג סיכון חדש הדבר ייעשה בהדרגתיות, תוך איסוף נתונים על התפתחות התביעות, כאשר בתחילה חלק גדול מהסיכון יועבר למבטחי משנה.

תהליך עיצוב המוצר הביטוחי: בתהליך זה הקבוצה מגדירה את מהות הכיסוי הביטוחי שהיא מעוניינת למכור. תהליך זה מבטיח, כבר בשלב עיצוב המוצר, שהקבוצה לא תיחשף לסיכונים שאינה רוצה להיחשף אליהם.

חיתום: מערכת כללי החיתום כוללת מגבלות אשר מטרתן כפולה: (א) ליצור היררכיה בקבלת ההחלטות לגבי לקיחת הסיכון (מרמת הסוכן, דרך ראש המחוז, החתם ועד ראש האגף) (ב) להגביל את החשיפה לסיכונים הביטוחיים. כללי החיתום נאכפים בצורה ממוכנת (למשל, חתם אוטומטי בביטוח חיים או חסימות לרמת הכיסוי בביטוח כללי) או ידנית ע"י איש מקצוע (למשל, ד"ר לרפואה בביטוח בריאות).

ניהול סיכון רעידת אדמה: סיכון זה הוא סיכון ביטוחי מהותי בתחום ביטוח כללי בו הקבוצה מתייחסת להשפעה הפוטנציאלית של אירוע קיצון בלתי צפוי. בגין סיכון מעין זה אין הקבוצה שומרת עתודות ביטוח ולכן מדיניות ניהול הסיכון המובאת לאישור דירקטוריון הקבוצה, מדי שנה, מושתתת על שלושה עקרונות:

- רוב הפוליסות המכסות רעידת אדמה כוללות מרכיב של השתתפות עצמית.
- העברת סיכון רעידת האדמה למבטחי משנה באמצעות חוזה יחסי.
- קניית הגנה על החשיפה בשייר, על פי הסתברות לאירוע גדול ונדיר (MPL), באמצעות חוזה קטסטרופה (Cat Cover).

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

1. כללי (המשך)

ב. ניהול הסיכונים (המשך)

העקרונות הנ"ל מבוססים על הנחות ואומדנים לגבי אופי אירוע רעידת האדמה והנזק בעטיו. אירוע נדיר מאוד שיתרחש בשונה מההנחות והאומדנים הנ"ל, עלול לחשוף את הקבוצה בסכום גבוה יותר.

ניהול סיכון מלחמה (חוץ מ- גרעינית/ביולוגית/כימית): סיכון זה הוא סיכון ביטוחי מהותי בתחום ביטוח חיים בו הקבוצה מתייחסת להשפעה פוטנציאלית של אירוע קיצון בלתי צפוי. בגין סיכון מעין זה אין הקבוצה שומרת עתודות ביטוח ולכן מדיניות ניהול הסיכון מושתתת על העקרון הבא: קניית הגנה לפי שיקול דעת הנהלה על החשיפה בשייר. יצוין, כי בתחילת שנת 2010 רכשה הקבוצה הגנה נוספת על החשיפה בשייר כנגד כיסויי ריסק מוות, נכות מוחלטת ואובדן כושר עבודה, באמצעות חוזה Cat Cover המכסה גם רעידת אדמה.

ניהול סיכונים תפעוליים

הקבוצה נקטה בפעולות שונות בתחום ניהול הסיכונים התפעוליים: ערכה תכנית (DRP Disaster Recovery Plan) להקמה מחדש של המערכות המיכוניות במקרה של אירוע חיצוני קטסטרופאלי שייפגע במשרדה; הקימה, כמתחייב, בין היתר מהוראות הרגולטור, יחידת אבטחת מידע לטיפול בסיכונים אבטחת מידע; ביצעה סקר סיכונים מעילות והונאות במטרה לגבש תכנית ביקורת רב שנתית, ממוקדת סיכונים, מתוך הכרה כי קיומם והאפקטיביות של תהליכי ביקורת ובקרה פנימית עשויים להפחית את הסיכונים התפעוליים. בנוסף, החלה הקבוצה ביישום הוראות סעיף 404 לחוק סארבנס-אוקסלי שהוחל על הגופים המוסדיים. הקבוצה בצעה סקר מקיף ומעמיק ומיישמת המלצות לשיפור הבקרה על הגילוי בדוחות הכספיים. בכוונת הקבוצה לנתח את ממצאי הסקרים הנ"ל ולהשלים סקר מקיף של סיכונים תפעוליים שימופו לתהליכים העיסוקיים השוטפים, במטרה לקבוע אינדיקטורים אפקטיביים ולעקוב אחר הפסדים תפעוליים.

ג. תיאור מסגרת העבודה של מערך ניהול הסיכונים

מסגרת ניהול הסיכונים מורכבת מחמישה רכיבים:

זיהוי סיכונים: מדי שנה נערך סקר זיהוי סיכונים בשיתוף מנהליה הבכירים של הקבוצה. במהלך הסקר מזוהים סיכונים חדשים, מוערכים מחדש סיכונים קיימים ונבחנים הצעדים שנקטו לטיפול בסיכונים שהתממשו. במהלך השנה, עבור כל מוצר חדש שהקבוצה משיקה מתבצע סקר זיהוי סיכונים נפרד הרלוונטי לסיכונים הכרוכים באותו מוצר.

מדידת סיכונים: הקבוצה מודדת סיכונים פיננסיים באמצעות תוכנות מתקדמות לכימות סיכונים שוק וסיכונים אשראי. כמו כן הקבוצה יישמה נוסחאות מודל סטנדרטי של סולוונסי 2 לחישוב דרישות הון כמותיות בגין הסיכונים הביטוחיים להם היא חשופה. בכוונת הקבוצה למדוד סיכונים ביטוחיים ע"פ מודל זה כחלק מהיערכותה לאימוץ מלא של משטר סולוונסי 2.

ניהול סיכונים: הקבוצה מנהלת את הסיכונים הביטוחיים בעיקר באמצעות הגבלת חשיפתה בשייר לסיכונים אלה והעברתם למבטחי משנה בחו"ל. בנוסף הקבוצה מגבילה את הסיכונים באמצעות תהליך חיתום המשמש בעיקר להתאמת האוכלוסיות המבוטחות לתמחור המוצר הביטוחי ובכך להגבלת הסיכון הביטוחי שהיא נוטלת על עצמה. הקבוצה מנהלת את הסיכונים הפיננסיים בעיקר באמצעות הגבלת חשיפתה לסיכונים המניות, הריבית, המט"ח והאשראי. הקבוצה נוקטת באסטרטגיה לגידור סיכונים פיננסיים, מעת לעת. בשנת 2009 הקבוצה רכשה נגזרים פיננסיים להגנה מפני ירידת ערך הדולר (חוזי אקדמה) והגנה מפני עליית הריבית (חוזים עתידיים). השפעת פוזיציות אלה כלולה במבחני הרגישות המוצגים בסעיף 2 להלן (סיכונים שוק).

בקרת סיכונים: הבקרה על ניהול הסיכונים הביטוחיים נעשית במסגרת הפעילות השוטפת וכוללת בחינה תקופתית של תמהיל התיק, בדיקה מדגמית של עמידה בכללי חיתום ובדיקה של גובה החשיפה לקטסטרופה כנגד חוזה ביטוח המשנה שנחתם במטרה לוודא שגובה השייר אינו חורג מהמגבלות שנקבעו. הבקרה על הסיכונים הפיננסיים נעשית על ידי מנהל מחלקת בקרה ודיווח (מידל אופיס) וע"י מחלקת ניהול הסיכונים.

דיווח: מתבצעים דיווחים שוטפים לדירקטוריון, ועדות ההשקעה ולמנכ"ל: חשיפות לאירוע רעידת אדמה, השפעה פוטנציאלית של סיכונים השוק והאשראי על הון הקבוצה ועוד.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

1. כללי (המשך)

ד. תיאור תהליכי עבודה בניהול הסיכונים

ניהול הסיכונים היא פעילות חוצת-אירגון המבוססת על אגפי הביטוח וההשקעות אשר נוטלים את הסיכונים, יחידות תומכות הכוללות אקטואריה, ביטוח משנה וחשבות, ויחידת ניהול הסיכונים העוסקת בזיהוי, מדידה, בקרה ודיווח. בנוסף, בחברת הבת מנורה מבטחים ביטוח, קיימת ועדה לניהול סיכונים בראשות המנכ"ל אשר תפקידה להגדיר, לכוון ולתמוך בפעילויותיו של מערך ניהול הסיכונים בארגון, תוך התחשבות בהיבטים עיסקיים ורגולטורים.

מסגרת העבודה של מערך ניהול הסיכונים מורכבת ממספר פעילויות:

השקת מוצרים חדשים הוא תהליך עבודה המתבצע באופן שוטף, וכולל, בין היתר, זיהוי ובחינה מקיפה של הסיכונים הכרוכים במוצר וקביעת הדרכים לניהולם ולבקרה עליהם. הקבוצה שואפת לבצע הערכה מדויקת ככל האפשר לגבי ההון הדרוש (מותאם סיכון) להשקת המוצר החדש על מנת לכלול בתמחור המוצר את עלות ההון הנדרש. במהלך מחזור החיים של המוצר, כאשר מתעורר חשש כי קיימת הרעה בתוצאות החיתומיות, שמקורה אינו בתנודות אקראיות, נערכות בדיקות מעמיקות, בין השאר, להערכת הסיכון הגלום, ובמידת הצורך מותאמת הערכת הרזרבות.

ניהול הסיכונים הביטוחיים: הגורמים העסקיים מודעים לסיכונים הנלקחים על ידם ומנהלים אותם בפועל (בעיקר באמצעות ביטוח משנה והשתתפות עצמית של המבוטח). גורמים אלה מקיימים דיונים מקצועיים/ביטוחיים בנושאים שונים ובכלל זה ניתוחי חשיפות, רווחיות ענפית, ובדיקות תקופתיות של גורמי הסיכון ובהתאם לכך, מתקבלות החלטות ניהוליות. הסיכונים הביטוחיים ממותנים על ידי פיזור גדול של חוזי הביטוח וע"י העברת החשיפה למבטחי משנה. הסיכונים מוקטנים גם על ידי בחירה ויישום של אסטרטגיות חיתום ויצירת פיזור לפי ענפים, אזורים גיאוגרפים, סוגי הסיכון, גובה הכיסוי וכדו'. הדירקטוריון מאשר מדי שנה את מדיניות העברת הסיכון באמצעות חוזי מבטחי משנה בכל ענפי הביטוח. ראה פירוט לגבי סוגי הסיכונים הביטוחיים, החשיפות אליהם, כלים ושיטות המשמשים באומדנם ומבחני רגישות בסעיף 4 להלן.

ניהול תרחישי קיצון: הקבוצה נוקטת במדיניות של הגבלת החשיפה לקטסטרופות על ידי קביעת סכומי כיסוי מרביים בחוזים מסוימים וכן על ידי רכישת כיסוי ביטוח משנה מתאים. מטרת מדיניות החיתום וביטוח המשנה הינה להתאים את ההפסד המירבי הנגזר מהחשיפה לקטסטרופות לסיכון שתומחר בתעריף. ההפסד המירבי נקבע מראש בהתאם לטעמי הסיכון של הקבוצה כפי שאושרו על ידי הדירקטוריון.

ניהול סיכונים פיננסיים: הקבוצה נוקטת במדיניות של הגבלת החשיפות לסיכונים הפיננסיים על ידי קביעת טווחי השקעה מותרים לכל סוג נכס, וכן מגבלות המתייחסות לגורמי הסיכון: ריבית, מניות, חדלות פרעון, מט"ח ועוד. הדירקטוריון קובע את מדיניות ניהול הסיכונים הפיננסיים, מאשר את טווחי ההשקעה של סוגי נכסים עיקריים ומאשר את הקצאת הנכסים בכל אחד ואחד מהתיקים המנוהלים (התיקים בהם הסיכונים הפיננסיים מושתים על המבוטח/עמית). הדירקטוריון קובע את רמת הסיכון הכולל להשפעת הסיכונים הפיננסיים על הון הקבוצה. בנוסף, הדירקטוריון קובע את רמת התנודתיות הכוללת של כל אחד מהתיקים המנוהלים בהתאם להרכב תיק הייחוס המתאים לכל הקצאה והקצאה. הדירקטוריון מקבל דיווח שוטף לגבי עמידה במגבלת הסיכון הכולל, מגבלות סטטוטוריות ומגבלות בניהול סיכונים. בקבוצה פועלות ועדות השקעה נוסטרו אשר תפקידן לפקח על המגבלות שאושרו בדירקטוריון. בנוסף, פועלות בקבוצה ועדות השקעה לכספי עמיתים/מבוטחים אשר תפקידן לפקח על מגבלות בניהול הסיכונים בתיקי הנכסים המנוהלים עבור לקוחותיה. מחלקות מידל אופיס ובקרת סיכונים מנטרות באופן שוטף את המגבלות, מתריעות על חריגות, ומדווחות, ע"פ העניין, לוועדת ההשקעות. ראה פירוט לגבי סוגי הסיכונים הפיננסיים, החשיפות אליהם, כלים ושיטות המשמשים באומדנם ומבחני רגישות לשינויים בגורמי סיכון בסעיפים 2 ו-3 להלן.

ניהול הון מותאם סיכון: הדירקטוריון דן מעת לעת בהשלכות של אימוץ משטר סולוונסי 2 בישראל על ניהול ההון מותאם סיכון בקבוצה ומוודא הערכות הארגונית והמיכונית של הקבוצה לקראת יישום סולוונסי 2. לעניין זה, מונתה ועדת דירקטוריון לצורך פיקוח על היערכות הקבוצה לאימוץ סולוונסי 2.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

1. כללי (המשך)

ה. דרישות חוקיות

במסגרת חוזר האוצר העוסק בהיערכות ליישום תקן בינלאומי סולונסי 2 (Solvency II):

- הנהלת הקבוצה והדירקטוריון עברו השתלמות בנושא הדרישות הכמותיות והאיכותיות של תקן האירופאי העוסק בניהול סיכונים וניהול הון מותאם סיכון.
- הקבוצה מינתה צוות מפתח ליישום הדרישות הכמותיות של סולונסי 2 כפי שבאות לידי ביטוי בחקר כמותי מס' 4 (QIS4) שפורסם ע"י הועדה האירופאית. צוות המפתח סיים עבודתו בחודש ספטמבר 2009.
- צוות המפתח דיווח על תוצאות QIS4 בחודש ספטמבר 2009.
- הדירקטוריון הסמיך את ועדת המאזן לפקח על התקדמות הפרויקט.
- הקבוצה החלה לבצע סקר פערים בין מערכות המחשב הקיימות לבין הדרישות המיכוניות של סולונסי 2, באמצעות משרד יועצים חיצוני. בכוונת הקבוצה להתחיל בהתאמת מערכות המחשב לעמידה בדרישות סולונסי 2 במהלך הרבעון השני של 2010.

במסגרת חוזר האוצר העוסק בתפקידי מנהל הסיכונים הקבוצה מיישמת את הדרישות הבאות:

- זיהוי הסיכונים הביטוחיים והפיננסיים המהותיים לחוסנו של המבטח ולעמידה בחבותו למבוטחים קיימים ועתידיים, לרבות סיכונים מהותיים הנובעים מהנכסים המוחזקים כנגד התחייבויות תלויות תשואה (משתתפות ברווחים).
- הקבוצה מיישמת את ההוראה החל משנת 2006. מדי שנה הקבוצה עורכת סקר זיהוי ומיפוי סיכונים באמצעותו היא מתארת את הסיכונים שמומשו ואופן הטיפול בהם, מזהה סיכונים חדשים שנוצרו ומזהה סיכונים קיימים שאופן הטיפול בהם השתנה. במהלך השנה הקבוצה מזהה סיכונים חדשים במסגרת נוהל מוצרים חדשים.
- הקבוצה מנהלת החל משנת 2006 רישום של הליקויים באופן ניהול הסיכונים ועוסקת בשיפור מתמיד של אמצעי הבקרה והפיקוח ע"פ תכנית עבודה המאושרת ע"י ועדה לניהול סיכונים בראשות המנכ"ל.
- כימות החשיפה והערכת ההשפעה הפוטנציאלית של הסיכונים המהותיים שזוהו לפי אמות מידה שיוגדרו ע"י המבטח ולתקופות עתידיות שיקבעו.
- הקבוצה החלה לכמת סיכוני שוק בשנת 2006 כולל הערכת ההשפעה הפוטנציאלית של סיכוני השוק על ההון הפנוי של הקבוצה (עודף נכסים בשווי הוגן על התחייבויות בשווי הוגן).
- הקבוצה החלה לכמת את סיכוני השוק המושתים על לקוחות בתיקי ביטוח החיים תלויי התשואה בשנת 2006. הכימות כולל את הביצועים היחסיים לתיקי סמן הן במישור תשואה והן במישור סיכון.
- הקבוצה החלה לכמת סיכונים ביטוחיים בשנת 2009, תוך הסתמכות על תוצאות המודל הסטנדרטי בנדבך הראשון של סולונסי 2 (המפורט במסמך QIS4 שפירסמה הועדה האירופאית העוסקת בגיבוש סולונסי 2).
- הערכת ההון העצמי הנדרש (ההון הכלכלי) מחברת הביטוח לצורך נשיאה בסיכונים המהותיים תוך התחשבות למידת המתאם בין הסיכונים השונים.
- בכוונת הקבוצה להשתמש בתוצאות המודל הסטנדרטי כהערכה ראשונית של ההון הנדרש בהתחשב במתאם בין הסיכונים.
- נוהל לזיהוי, הערכה ותיאור אופן הטיפול והבקרה בסיכונים הגלומים במוצר חדש.
- הנפקת אישור מנהל סיכונים לכך שהקבוצה מסוגלת לנהל את הסיכונים הנובעים מהמוצר החדש.

במסגרת חוזר האוצר העוסק בניהול סיכוני אשראי אגב השקעות באשראי לא סחיר הקבוצה מיישמת את הדרישות הבאות:

- פיתוח ויישום מתודולוגיה להערכת סיכון עסקאות אשראי ודירוג אשראי פנימי.
- הערכת הסתברות לחדלות פירעון, ושיעורי התאוששות במטרה לחשב הפסד צפוי ברמת תיק הנכסים החשופים לסיכון האשראי.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

1. כללי (המשך)

ה. דרישות חוקיות (המשך)

במסגרת חוזר האוצר העוסק בניהול ובקרת סיכונים בקופות הגמל הקבוצה מיישמת את הדרישות הבאות:

- הקבוצה הסדירה את נושא ניהול הסיכונים הפיננסיים באמצעות מדיניות ניהול סיכונים פיננסיים שאושרה בדירקטוריון חברת הגמל.
- הקבוצה מקימה מערך למדידה, בקרה ודיווח על הסיכונים הפיננסיים.

2. סיכוני שוק

א. הגדרת סיכוני השוק

סיכון שוק הוא הסיכון שהשווי ההוגן או תזרימי המזומנים העתידיים של נכסים פיננסיים, התחייבויות פיננסיות או התחייבויות ביטוחיות ישתנו כתוצאה משינויים בגורמי סיכון השוק. גורמי סיכון השוק כוללים, בין היתר, שינויים בעקומי הריבית, בשערי מניות, בשערי מטבע חוץ ובמרווחי האשראי.

סיכון מדינה: ריכוזיות של תיק ההשקעות באזור גיאוגרפי אחד חושף את שווי התיק הנכסים לשינויים פוליטיים וביטחוניים בישראל. 12,583,877 אלפי ש"ח בתיק הנכסים חשופים לסיכון זה.

סיכוני ריבית: תיק הנכסים חשוף לעליית ריבית ריאלית ובעקבות כך להפסדים באפיק נכסי החוב הסחירים. 14,274,264 אלפי ש"ח בתיק הנכסים חשופים לסיכון זה.

סיכון אקוויטי: סיכון של ירידות חדות בשוק המניות עלול לפגוע בשווי המניות בתיק הנכסים. 332,407 אלפי ש"ח בתיק הנכסים חשופים לסיכון זה.

סיכון מטבע: שינוי בשע"ח של הדולר מול השקל עלול לגרום לירידה בשווי הנכסים הצמודים לדולר. 1,156,980 אלפי ש"ח בתיק הנכסים חשופים לסיכון זה. 675,490 אלפי ש"ח בתיק ההתחייבויות חשופים לסיכון זה. החברה מגדרת 298,492 אלפי ש"ח מהחשיפה נטו באמצעות חוזי פורוורד.

סיכון נדל"ן: סיכון של ירידת מחירי הנדל"ן במדינות בהם הקבוצה משקיעה בנדל"ן עלול לפגוע בערכם של נכסי הנדל"ן בהם השקיעה. 1,230,362 אלפי ש"ח בתיק הנכסים חשופים לסיכון זה.

סיכון בסיס: סיכון של שינויים בבסיס ההצמדה של הנכסים וההתחייבויות. אי התאמה בין נכסים להתחייבויות בבסיס ההצמדה עלול להביא למצב ששינוי בבסיס ההצמדה ישפיע על הנכסים ועל ההתחייבויות בצורה שונה ולגרום בפגיעה בהון הקבוצה. ראה סכומי חשיפה לסיכון בסיס בטבלת פירוט בסיס ההצמדה בסעיף ז' להלן.

סיכון אשראי בנכסי חוב: קיים סיכון שחברות שהנפיקו את נכסי החוב שרכשה הקבוצה (אג"ח, הלוואה וכו') לא יעמדו בהתחייבויותיהן במסגרת ני"ע שהונפק. סיכון זה בא לידי ביטוי בשתי צורות:

- במחיר השוק של ני"ע. המחיר מבטא את הערכת השוק לגבי יכולתה של החברה המנפיקה לעמוד בהתחייבויותיה ולכן סיכון האשראי בא לידי ביטוי במרווח הריבית בהשוואה לני"ע זהה שהונפק ע"י הממשלה ומוגדר, לעניין זה, כחסר סיכון. ככל שמרווח האשראי מתרחב השוק מעריך כי סיכון האשראי עולה ולכן ערך ני"ע יורד בשוק ולהפך - ככל שהחברה המנפיקה נתפסת כיציבה יותר מרווח האשראי יצטמצם וערך ני"ע יעלה. 3,762,098 אלפי ש"ח בתיק הנכסים חשופים לסיכון זה.

- בהפסד ההשקעה שייגרם במקרה של פשיטת רגל. למרות עלייה שחלה, במהלך שנת 2009, בהסתברויות לחדלות פירעון של חברות ישראליות רק מעטות (להן הקבוצה חשופה) הפכו לחדלות פירעון. 5,793,159 אלפי ש"ח בתיק הנכסים חשופים לסיכון זה.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

2. סיכוני שוק (המשך)

ב. תהליך ניהול סיכוני השוק מפורט בסעיפים 1 (ד) ו- (ה) לעיל

ג. תיאור הכלים המשמשים לניהול הסיכונים

הקבוצה משתמשת במספר סוגים של כלים לניהול סיכוני שוק:

- מדידה ובקרה של מגבלות חשיפה שלהלן:
  - 0 טווחי השקעה לפי סוגי נכסים
  - 0 מדד המחמ"מ (משך חיים ממוצע מתואם)
  - 0 שיעור נכסים לא סחירים
  - 0 שיעור נכסים לפי קבוצות דירוג
  - 0 שיעור נכסים ללווה בודד, לקבוצת לוויים ולסקטור מסוים
- מדידה ובקרה על התאמת נכסים להתחייבויות לפי תקופות פירעון
- בקרה על סיכון ALM כולל (VaR) והשפעת סיכוני השוק על ההון הכלכלי
- בקרה על סיכון ALM כולל (VaR) והשפעת סיכוני השוק על ההון החשבונאי
- בקרה על סיכון יחסי (ביחס לתיק סמן)
- מעקב אחר מדד תנודתיות של תיק מנוהל - HSSTD
- מדידת השפעה של תרחישי קיצון על הון הקבוצה (Stress Testing)

ד. הסיכונים הגלומים בנכסים ובהתחייבויות עבור חוזים תלויי תשואה

התחייבויות תלויות תשואה (בחברת הבת מנורה ביטוח בלבד)

התחייבויות תלויות תשואה הינן התחייבויות בגין חוזים בהם תגמולי הביטוח שלהם זכאי המוטב תלויים בתשואה שמניבות השקעות מסוימות של הקבוצה, בניכוי דמי ניהול כמפורט להלן:

- לגבי פוליסות שהונפקו עד שנת 2004 דמי ניהול קבועים וכן דמי ניהול משתנים בשיעור 15% מהתשואה הריאלית לאחר ניכוי דמי הניהול הקבועים.
- בפוליסות שהונפקו משנת 2004 ואילך - דמי ניהול קבועים בלבד.

לגבי הנכסים וההתחייבויות בגין מוצרים אלו לא קיימת לקבוצה חשיפה ישירה לגורמי סיכון השוק המוזכרים לעיל. השפעת התוצאות הכספיות על רווחי חברת הביטוח מצטמצמת לחשיפה הנגזרת מדמי הניהול המשתנים בהתאם לתנודתיות בתשואה הנזקפת למבוטחים, וזאת רק לגבי פוליסות שהונפקו עד 2004, ומן ההיקף הכולל של ההתחייבות ממנה נגזרים דמי הניהול הקבועים של המבטח לגבי כלל המוצרים תלויי התשואה.

לאור האמור, מבחני הרגישות ומועדי הפירעון של ההתחייבויות המפורטים בסעיפים הבאים אינם כוללים חוזים תלויי תשואה.

להלן מבחן רגישות לגבי חוזים תלויי תשואה והאופן בו הרווח (הפסד) מושפע מכל שינוי בתשואה:

כל שינוי של 1% בתשואה הריאלית על ההשקעות לאחר ניכוי דמי ניהול הקבועים במסגרת חוזים תלויי תשואה בגין פוליסות שהונפקו עד שנת 2004, שהיקף ההתחייבויות בגינם ליום 31 בדצמבר 2009 כ- 7.9 מיליארד ש"ח, משפיע על דמי הניהול בסך של כ- 11.9 מיליון ש"ח (ליום 31 בדצמבר 2008 כ- 5.6 מיליארד ש"ח, משפיע על דמי הניהול בסך של כ- 8.5 מיליון ש"ח). כאשר התשואה בחוזים אלה הינה שלילית החברה לא גובה דמי ניהול משתנים ולא תוכל לגבות אותם כל עוד לא תושג תשואה חיובית שתכסה את סך ההפסדים שנצברו בתיק ההשקעות בשל התשואה השלילית. בקרן י', היות וליום 31 בדצמבר 2009 נצברה תשואה חיובית בשיעור 35.36% והחברה כיסתה את סך ההפסדים הריאליים שנצברו בשנת 2008 החלה החברה לגבות דמי ניהול משתנים. בקרן ט', ולמרות שליום 31 בדצמבר 2009 נצברה תשואה ריאלית חיובית בשיעור 27.57% החברה עדיין לא כיסתה את מלוא סך ההפסדים הריאליים שנצברו בשנת 2008 ולכן לא החלה לגבות דמי ניהול משתנים. נכון ליום 28 לפברואר 2010 כיסתה החברה את סך ההפסדים שנצברו כאמור והחלה לגבות דמי ניהול משתנים גם בקרן ט'. השפעת שינוי כאמור על פוליסות שהונפקו משנת 2004 ואילך איננה מהותית.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

2. סיכוני שוק (המשך)

ה. מבחני רגישות הנוגעים לסיכוני שוק

להלן מבחני רגישות המציגים את השינוי ברווח (הפסד) וברווח הכולל (הון עצמי) עבור הנכסים הפיננסיים, ההתחייבויות הפיננסיות וההתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי ההשקעה בגין משתנה הסיכון הרלבנטי נכון לכל מועד דיווח, ובהנחה שכל שאר המשתנים האחרים קבועים. כך, למשל, השינוי בריבית הינו בהנחה שכל הפרמטרים האחרים לא השתנו. מבחני רגישות אלו אינם כוללים כאמור את השפעתם של חוזים תלויי תשואה כמפורט לעיל. השינויים במשתנים הינם ביחס לערך הפנקסני של הנכסים וההתחייבויות. כמו כן, הונח שהשינויים האמורים אינם משקפים ירידת ערך פרמננטית של נכסים המוצגים בעלות מופחתת או של נכסים זמינים למכירה ולפיכך, במבחני הרגישות שלהלן, לא נכללו בגין נכסים אלו הפסדים מירידת ערך.

מבחני הרגישות, מביאים לידי ביטוי השפעות ישירות בלבד ללא השפעות משניות.

יצוין גם כי הרגישויות אינן ליניאריות, כך ששינויים גדולים או קטנים יותר ביחס לשינויים שמתוארים להלן אינם בהכרח אקסטרפולציה פשוטה של השפעת אותם שינויים.

ניתוח הרגישות לשיעור הריבית שלהלן מתייחס לנכסים וההתחייבויות המוצגים בטבלת סיכון ריבית ישיר בסעיף 1.2. שלהלן, כנכסים או התחייבויות "עם סיכון ריבית ישיר" ובלבד שערכם במאזן מבוסס על שוויים ההוגן.

סכום הנכסים אשר מושפעים מסיכון ריבית ישיר ושינויים בהם עוברים דרך רווח והפסד הינו: 1,108,466 אלפי ש"ח.

סכום הנכסים אשר מושפעים מסיכון ריבית ישיר ושינויים בהם עוברים דרך קרן הון הינו: 3,253,843 אלפי ש"ח.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

2. סיכוני שוק (המשך)

ה. מבחני רגישות הנוגעים לסיכוני שוק (המשך)

ליום 31 בדצמבר, 2009:

שיעור השינוי בשע"ח של הדולר		שיעור השינוי במדד המחירים לצרכן		השקעות במכשירים הונים (**)		שיעורי הריבית (*)		
10%-	10%+	1%-	1%+	10%-	10%+	1%-	1%+	
אלפי ש"ח								
9,006	(9,006)	39,462	(39,462)	(6,908)	6,908	36,400	(34,041)	רווח (הפסד) הכנסה כוללת
(66,401)	66,401	19,341	(19,341)	(34,532)	34,532	174,558	(159,933)	(הון עצמי) (***)

ליום 31 בדצמבר, 2008: (****)

שיעור השינוי בשע"ח של הדולר		שיעור השינוי במדד המחירים לצרכן		השקעות במכשירים הונים (**)		שיעורי הריבית (*)		
10%-	10%+	1%-	1%+	10%-	10%+	1%-	1%+	
אלפי ש"ח								
15	(15)	38,529	(38,529)	(4,171)	4,192	13,016	(12,111)	רווח (הפסד) הכנסה כוללת
(26,861)	26,861	11,913	(11,913)	(24,926)	24,946	76,389	(71,571)	(הון עצמי) (***)

ליום 1 בינואר, 2008:

שיעור השינוי בשע"ח של הדולר		שיעור השינוי במדד המחירים לצרכן		השקעות במכשירים הונים (**)		שיעורי הריבית (*)		
10%-	10%+	1%-	1%+	10%-	10%+	1%-	1%+	
אלפי ש"ח								
(2,391)	2,391	27,024	(27,060)	(5,212)	5,212	5,053	(5,143)	רווח (הפסד) הכנסה כוללת
(15,613)	15,613	19,790	(19,825)	(23,741)	23,741	49,723	(49,814)	(הון עצמי) (***)

(*) ניתוח הרגישות ביחס לשינוי בריבית הינו גם ביחס למכשירים בריבית קבועה וגם ביחס למכשירים בריבית משתנה. ביחס למכשירים בריבית קבועה החשיפה הינה ביחס לערך הפנקסי של המכשיר וביחס למכשירים עם ריבית משתנה החשיפה הינה ביחס לתזרים המזומנים מהמכשיר הפיננסי. לצורך חישוב ניתוח הרגישות נלקח בחשבון שינוי בריבית מתחילת השנה גם לגבי נכסים שנרכשו במהלך השנה.

(**) השקעות במכשירים שאין להם תזרים קבוע, או שלחילופין, לחברה אין מידע ביחס לתזרים זה.

(***) ניתוחי הרגישות ביחס להכנסה הכוללת מביאים לידי ביטוי גם את ההשפעה על הרווח (הפסד) לתקופה.

(****) חושב מחדש.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

2. סיכוני שוק (המשך)

1. סיכון ריבית ישיר

סיכון ריבית ישיר הינו הסיכון ששינוי בריבית השוק יגרום לשינוי בשווי ההוגן או בתזרים המזומנים הנובע מהנכס או ההתחייבות. סיכון זה מתייחס לנכסים שהסליקה שלהם נעשית במזומן. חשוב להדגיש כי קיימים נכסים עם סיכון ריבית ישיר אשר שוויים ההוגן מושפע משינוי הריבית בשוק אך הקבוצה אינה רושמת אותם בשווי הוגן במאזן ולכן אינם כלולים במבחני הרגישות המתוארים בסעיף הקודם. ראה סכום נכסים אלה להלן. תוספת המילה "ישיר" מבליטה את העובדה ששינוי הריבית יכול להשפיע גם על סוגי נכסים אחרים אבל לא באופן ישיר, כדוגמת השפעת שינוי הריבית על שערי המניות. ראה התייחסות לריבית ההיוון המשמשת לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות בסעיף 4 (ב) (4) להלן.

ליום 31 בדצמבר, 2009		
שאינו תלוי		
תלוי	תשואה	תשואה
סך הכל	אלפי ש"ח	
נכסים עם סיכון ריבית ישיר:		
7,130,684	3,368,586	3,762,098
נכסי חוב סחירים		
נכסי חוב שאינם סחירים:		
6,081,953	155,037	5,926,916
5,822,267	2,882,960	2,939,307
אג"ח ח"ץ ופקדונות חשכ"ל		
אחר		
133,826	64,055	69,771
635,735	105,295	530,440
1,045,732	-	1,045,732
השקעות פיננסיות אחרות		
מזומנים ושווי מזומנים		
נכסי ביטוח משנה		
20,850,197	6,575,933	14,274,264
סך הכל נכסים עם סיכון ריבית ישיר (*)		
7,054,494	3,593,245	3,461,249
נכסים ללא סיכון ריבית ישיר		
27,904,691	10,169,178	17,735,513
סך הכל נכסים		
התחייבויות עם סיכון ריבית ישיר:		
1,513,374	-	1,513,374
התחייבויות פיננסיות		
23,163,241	10,238,194	12,925,047
290,925	-	290,925
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה		
אחרים		
24,967,540	10,238,194	14,729,346
סך הכל התחייבויות עם סיכון ריבית ישיר (**)		
986,501	123,063	863,438
התחייבויות ללא סיכון ריבית ישיר		
1,950,650	-	1,950,650
הון		
27,904,691	10,361,257	17,543,434
סך הכל הון והתחייבויות		
-	(192,079)	192,079
סך הכל נכסים בניכוי התחייבויות		

(*) מתוך זה נכסים בסכום 9,911,955 אלפי ש"ח אשר השפעת הריבית על שוויים ההוגן אינו כלול במבחני הרגישות לעיל.

(**) השפעת הריבית על שוויים ההוגן אינו כלול במבחני הרגישות לעיל.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

2. סיכוני שוק (המשך)

1. סיכון ריבית ישיר (המשך)

ליום 31 בדצמבר, 2008		
שאינו תלוי		
תלוי	תשואה	תשואה
סך הכל	אלפי ש"ח	
4,609,379	2,571,014	2,038,365
נכסי חוב סחירים		
נכסי חוב שאינם סחירים:		
5,871,257	160,980	5,710,277
5,083,012	2,251,130	2,831,882
אג"ח ח"ץ ופקדונות חשכ"ל		
אחר		
247,220	165,020	82,200
השקעות פיננסיות אחרות		
996,985	425,016	571,969
826,753	-	826,753
מזומנים ושווי מזומנים		
נכסי ביטוח משנה		
17,634,606	5,573,160	12,061,446
5,352,008	2,131,195	3,220,813
22,986,614	7,704,355	15,282,259
סך הכל נכסים עם סיכון ריבית ישיר: (*)		
נכסים ללא סיכון ריבית ישיר		
סך הכל נכסים		
התחייבויות עם סיכון ריבית ישיר:		
1,613,488	-	1,613,488
19,132,564	7,107,526	12,025,038
185,000	-	185,000
התחייבויות פיננסיות		
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה		
אחרים		
20,931,052	7,107,526	13,823,526
783,547	118,158	665,389
1,272,015	-	1,272,015
22,986,614	7,225,684	15,760,930
סך הכל התחייבויות עם סיכון ריבית ישיר: (**)		
התחייבויות ללא סיכון ריבית ישיר		
הון עצמי		
סך הכל הון והתחייבויות		
-	478,671	(478,671)
סך הכל נכסים בניכוי התחייבויות		

(*) מתוך זה נכסים בסכום 9,368,912 אלפי ש"ח אשר השפעת הריבית על שוויים ההון אינו כלול במבחני הרגישות לעיל.

(**) סכומי ההתחייבויות אינן כלולות במבחני הרגישות לעיל.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

2. סיכוני שוק (המשך)

1. סיכון ריבית ישיר (המשך)

ליום 1 בינואר, 2008		
שאינו תלוי		
תלוי	תשואה	תשואה
סך הכל	אלפי ש"ח	
נכסים עם סיכון ריבית ישיר:		
4,742,360	2,633,650	2,108,710
נכסי חוב סחירים		
נכסי חוב שאינם סחירים:		
2,340,839	159,295	2,181,544
5,383,714	2,955,626	2,428,088
אג"ח ח"ץ		
אחר		
179,766	128,192	51,574
השקעות פיננסיות אחרות		
645,593	321,259	324,334
769,665	-	769,665
מזומנים ושווי מזומנים		
נכסי ביטוח משנה		
14,061,937	6,198,022	7,863,915
6,265,836	3,214,309	3,051,527
20,327,773	9,412,331	10,915,442
סך הכל נכסים עם סיכון ריבית ישיר (*)		
נכסים ללא סיכון ריבית ישיר		
סך הכל נכסים		
התחייבויות עם סיכון ריבית ישיר:		
1,396,526	-	1,396,526
16,208,268	8,633,001	7,575,267
78,709	-	78,709
התחייבויות פיננסיות		
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה		
אחרים		
17,683,503	8,633,001	9,050,502
972,781	142,063	830,718
1,671,489	-	1,671,489
20,327,773	8,775,064	11,552,709
סך הכל התחייבויות עם סיכון ריבית ישיר (**)		
התחייבויות ללא סיכון ריבית ישיר		
הון עצמי		
סך הכל הון והתחייבויות		
-	637,267	(637,267)
סך הכל נכסים בניכוי התחייבויות		

(*) מתוך זה נכסים בסכום 5,379,297 אלפי ש"ח אשר השפעת הריבית על שוויים ההון אינו כלול במבחני הרגישות לעיל.

(**) סכומי ההתחייבויות אינן כלולות במבחני הרגישות לעיל.

הערות:

בביטוח חיים מבטיח תשואה - עיקרו של תיק ביטוח החיים מבטיח תשואה מגובה ברובו באגרות חוב מיועדות (ח"ץ) המונפקות על ידי בנק ישראל לכל אורך תקופת הפוליסה. לפיכך קיים לחברה כיסוי פיננסי חופף על עיקר ההתחייבויות מבחינת ריבית והצמדה למשך חיי הפוליסות. ליום 31 בדצמבר 2009 כיסו אגרות החוב המיועדות כ-60.1% (בדצמבר 2008 כ-60.6%) מכלל ההתחייבויות הביטוחיות בביטוח חיים בתוכניות אלו.

בגין יתר השקעות החברה במסגרת עסקי ביטוח חיים קיימת חשיפה לשערי הריבית שישררו בעת מיחזור ההשקעות אשר משך החיים שלהן עשוי להיות נמוך מאורך החיים הממוצע של ההתחייבויות הביטוחיות.

בגין מוצרים אלה וכן בגין תביעות מתמשכות בתשלום, בביטוח סיעודי ובביטוח אי-כושר עבודה, מבוסס חישוב ההתחייבות הביטוחית על שיעור הריבית התעריפית שבפוליסה (ראה פירוט בסעיף 4 (ב)).

בגין מוצרים במסגרת עיסקי ביטוח כללי מבוסס חישוב ההתחייבויות הביטוחיות על תזרים תביעות עתידי בלתי מהוון ולכן ערכם המאזני לא מושפע משינויים בריבית.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

2. סיכוני שוק (המשך)

ז. פירוט הנכסים וההתחייבויות בחלוקה לבסיסי הצמדה

ליום 31 בדצמבר, 2009					
בש"ח לא צמוד	בש"ח צמוד	בש"ח חוץ או בהצמדה אליו (*)	פריטים לא פיננסיים ואחרים	התחייבויות בגין חוזים תלויי תשואה	סה"כ
אלפי ש"ח					
-	-	-	1,047,593	-	1,047,593
-	-	-	5,868	-	5,868
-	-	-	802,218	10,318	812,536
-	-	-	184,068	-	184,068
-	-	5,809	-	-	5,809
-	-	-	127,196	-	127,196
12,364	889,843	143,525	-	-	1,045,732
-	172,952	-	-	-	172,952
71,911	14,963	184	394	28,818	116,270
-	444,272	279	-	83,147	527,698
-	-	-	-	9,941,600	9,941,600
השקעות פיננסיות אחרות:					
738,287	2,538,266	485,545	-	-	3,762,098
52,366	8,599,485	214,372	-	-	8,866,223
216,259	-	48,519	-	-	264,778
71,621	113,858	203,056	-	-	388,535
1,078,533	11,251,609	951,492	-	-	13,281,634
-	-	-	-	105,295	105,295
474,749	-	55,691	-	-	530,440
1,637,557	12,773,639	1,156,980	2,167,337	10,169,178	27,904,691

(*) עיקר החשיפה למטבע חוץ היא דולר אמריקאי.

(**) המטבע הרלוונטי לצורך החשיפה של מניות נקבע בהתאם לערך הרשום.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

2. סיכוני שוק (המשך)

ז. פירוט הנכסים וההתחייבויות בחלוקה לבסיסי הצמדה (המשך)

ליום 31 בדצמבר, 2009					
בש"ח לא צמוד	בש"ח צמוד למדד	בש"ח צמוד בהצמדה אליו (*)	במטבע חוץ או בהצמדה אליו (*)	פריטים לא פיננסים ואחרים	התחייבויות בגין חוזים תלויי תשואה
אלפי ש"ח					
-	-	-	-	1,950,650	1,950,650
סך הכל ההון					
התחייבויות					
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה					
125,365	12,605,602	194,080	-	-	12,925,047
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה					
-	-	-	-	-	10,238,194
התחייבויות מסים נדחים, נטו					
-	-	-	-	161,441	161,441
התחייבויות בשל הטבות לעובדים, נטו					
103,074	-	-	-	-	103,074
התחייבויות בגין מסים שוטפים					
-	18,602	-	-	-	18,602
זכאים ויתרות זכות					
483,396	100,440	287,410	-	123,063	994,309
התחייבויות פיננסיות					
43,434	1,469,940	-	-	-	1,513,374
סך כל ההתחייבויות					
755,269	14,194,584	481,490	161,441	10,361,257	25,954,041
סך כל הון והתחייבויות					
755,269	14,194,584	481,490	2,112,091	10,361,257	27,904,691
סך הכל חשיפה מאזנית					
882,288	(1,420,945)	675,490	55,246	(192,079)	-
מכשירים נגזרים במונחי דלתא					
1,544	-	(298,429)	296,885	-	-
סך הכל חשיפה					
883,832	(1,420,945)	377,061	352,131	(192,079)	-

(*) עיקר החשיפה למטבע חוץ היא דולר אמריקאי.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

2. סיכוני שוק (המשך)

ז. פירוט הנכסים וההתחייבויות בחלוקה לבסיסי הצמדה (המשך)

ליום 31 בדצמבר, 2008					
בש"ח לא צמוד	בש"ח צמוד	במטבע חוץ או בהצמדה אליו (*)	פריטים לא פיננסים ואחרים	התחייבויות בגין חוזים תלויי תשואה	סה"כ
אלפי ש"ח					
-	-	-	1,054,885	-	1,054,885
-	-	-	61,498	-	61,498
-	-	-	787,245	14,578	801,823
-	-	-	189,101	-	189,101
-	-	7,032	-	-	7,032
-	-	-	107,260	-	107,260
12,292	814,461	-	-	-	826,753
-	159,857	-	-	-	159,857
78,061	452	1,017	-	36,869	116,399
-	447,885	419	-	91,883	540,187
-	-	-	-	7,136,009	7,136,009
השקעות פיננסיות אחרות:					
476,054	1,425,930	136,381	-	-	2,038,365
74,270	8,330,560	137,329	-	-	8,542,159
96,328	-	45,395	-	-	141,723
152,327	21,485	92,766	-	-	266,578
798,979	9,777,975	411,871	-	-	10,988,825
-	-	-	-	425,016	425,016
479,054	-	92,915	-	-	571,969
1,368,386	11,200,630	513,254	2,199,989	7,704,355	22,986,614

(*) עיקר החשיפה למטבע חוץ היא דולר אמריקאי.

(**) המטבע הרלוונטי לצורך החשיפה של מניות נקבע בהתאם לערך הרשום.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

2. סיכוני שוק (המשך)

ז. פירוט הנכסים וההתחייבויות בחלוקה לבסיסי הצמדה (המשך)

ליום 31 בדצמבר, 2008					
בש"ח לא צמוד	בש"ח צמוד למדד	בש"ח צמוד בהצמדה אליו (*)	במטבע חוץ או בהצמדה אליו (*)	פריטים לא פיננסים ואחרים	התחייבויות בגין חוזים תלויי תשואה
אלפי ש"ח					
-	-	-	-	1,272,015	-
סך הכל ההון					
התחייבויות					
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה					
111,893	11,762,209	150,936	-	-	-
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה					
-	-	-	-	-	7,107,526
-	-	-	-	8,808	-
התחייבויות מסים נדחים, נטו					
86,611	-	-	-	-	-
התחייבויות בשל הטבות לעובדים, נטו					
-	8,627	-	-	-	-
התחייבויות בגין מסים שוטפים					
522,709	30,082	189,833	3,719	118,158	864,501
170,472	1,443,016	-	-	-	1,613,488
התחייבויות פיננסיות					
891,685	13,243,934	340,769	12,527	7,225,684	21,714,599
891,685	13,243,934	340,769	1,284,542	7,225,684	22,986,614
סך כל ההתחייבויות					
476,701	(2,043,304)	172,485	915,447	478,671	-
סך הכל חשיפה מאזנית					
188	-	(87,794)	87,606	-	-
מכשירים נגזרים במונחי דלתא					
476,889	(2,043,304)	84,691	1,003,053	478,671	-
סך הכל חשיפה					

(*) עיקר החשיפה למטבע חוץ היא דולר אמריקאי.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

2. סיכוני שוק (המשך)

ז. פירוט הנכסים וההתחייבויות בחלוקה לבסיסי הצמדה (המשך)

ליום 1 בינואר, 2008					
בש"ח לא צמוד	בש"ח צמוד	בש"ח חוץ או בהצמדה אליו (*)	במטבע	פריטים לא פיננסים ואחרים	התחייבויות בגין חוזים תלויי תשואה
סה"כ	סה"כ	סה"כ	סה"כ	סה"כ	סה"כ
אלפי ש"ח					
-	-	-	-	1,022,726	-
-	-	-	-	3,841	-
-	-	-	-	780,333	16,742
-	-	-	-	181,561	-
-	-	-	5,354	-	-
-	-	-	-	100,694	-
10,748	758,917	-	-	-	-
-	66,896	-	-	-	-
75,930	-	1,180	-	-	45,613
-	441,852	514	-	-	76,736
-	-	-	-	-	8,951,981
השקעות פיננסיות אחרות:					
381,940	1,550,243	176,527	-	-	-
57,245	4,380,546	171,841	-	-	-
165,679	-	81,436	-	-	-
42,543	86,769	57,396	-	-	-
647,407	6,017,558	487,200	-	-	-
-	-	-	-	-	321,259
280,459	-	43,875	-	-	-
5,139	-	-	-	-	-
1,019,683	7,285,223	538,123	2,072,413	9,412,331	20,327,773

(*) עיקר החשיפה למטבע חוץ היא דולר אמריקאי.

(**) המטבע הרלוונטי לצורך החשיפה של מניות נקבע בהתאם לערך הרשום.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

2. סיכוני שוק (המשך)

ז. פירוט הנכסים וההתחייבויות בחלוקה לבסיסי הצמדה (המשך)

ליום 1 בינואר, 2008					
בש"ח לא צמוד	בש"ח צמוד למדד	בש"ח צמוד בהצמדה אליו (*)	במטבע חוץ או בהצמדה אליו (*)	פריטים לא פיננסים ואחרים	התחייבויות בגין חוזים תלויי תשואה
אלפי ש"ח					
-	-	-	-	1,671,489	-
סך הכל ההון					
התחייבויות					
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה					
12,657	7,424,549	138,061	-	-	-
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה					
-	-	-	-	8,633,001	8,633,001
התחייבויות מסים נדחים, נטו					
-	-	-	-	158,531	-
התחייבויות בשל הטבות לעובדים, נטו					
73,677	-	-	-	-	-
התחייבויות בגין מסים שוטפים					
-	12,095	-	-	-	-
זכאים ויתרות זכות					
562,734	19,781	79,635	2,974	142,063	807,187
177,433	1,219,093	-	-	-	1,396,526
התחייבויות פיננסיות					
826,501	8,675,518	217,696	161,505	8,775,064	18,656,284
826,501	8,675,518	217,696	1,832,994	8,775,064	20,327,773
סך כל ההתחייבויות					
193,182	(1,390,295)	320,427	239,419	637,267	-
סך הכל חשיפה מאזנית					
9,379	-	-	(9,379)	-	-
מכשירים נגזרים במונחי דלתא					
202,561	(1,390,295)	320,427	230,040	637,267	-
סך הכל חשיפה					

(*) עיקר החשיפה למטבע חוץ היא דולר אמריקאי.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

3. סיכוני נזילות

א. סיכוני נזילות

סיכון נזילות הינו הסיכון שהקבוצה תידרש לממש את נכסיה במחיר נחות על מנת לעמוד בהתחייבויותיה.

הקבוצה חשופה לסיכונים הנובעים מאי הוודאות לגבי המועד בו תידרש הקבוצה לשלם תביעות והטבות אחרות למבוטחים ביחס להיקף הכספים שיהיו זמינים לכך באותו מועד.

יצוין, עם זאת, כי צורך אפשרי לגיוס מקורות באופן בלתי צפוי ובזמן קצר - כתוצאה מהתממשותו של אירוע קטסטרופה אשר יפגע בו זמנית בביטוח כללי וביטוח חיים ואשר יגרום לעלייה חדה, בלתי צפויה, בתביעות - עשוי לחייב מימוש נכסים משמעותי באופן מהיר ומכירתם במחירים שלא בהכרח ישקפו את שווי השוק שלהם.

חלק ניכר מהתחייבויותיה הביטוחיות במגזר ביטוח חיים אינן חשופות לסיכון הנזילות בגלל אופיים של חוזי הביטוח כמתואר להלן.

חוזים תלויי תשואה, בביטוח חיים - על פי תנאי החוזים זכאים בעליהם לקבל את שווי ההשקעות האמורות ותו לא. לפיכך אם ערך ההשקעות ירד מכל סיבה שהיא תהיה במקביל ירידה זהה בגובה התחייבויות הקבוצה.

חוזים שאינם תלויי תשואה, בביטוח חיים - על פי תנאי החוזים, זכאים בעליהם לקבל תשואה מוסכמת. ההתחייבות בגין חוזים אלה הינה בסך של 4,616,154 אלפי ש"ח המהווה 30% מתיק ביטוח החיים. חוזים אלו מגובים בעיקרם באגרות חוב מיועדות (ח"ץ) המונפקות על ידי מדינת ישראל. הקבוצה זכאית לממש אג"ח אלו בעת שנדרש פדיון הפוליסות האמורות.

קופות גמל מבטיחות תשואה - על פי תנאי הקופה, זכאים העמיתים לקבל תשואה מוסכמת. ההתחייבות בגין קופות אלה הינה בסך של 4,183,945 מיליארד ש"ח. התחייבויות אלה מגובות בעיקרן בפיקדונות החשב הכללי. הקבוצה זכאית לממש פיקדונות אלו בעת שמתבצע פדיון כספים ע"י העמיתים.

סיכון הנזילות של הקבוצה נובע, אפוא, בעיקר מיתרת הנכסים שאינם אגרות חוב מיועדות ואינם כנגד חוזים תלויי תשואה. נכסים אלו מהווים 57% (כ- 8.0 מיליארד ש"ח) מכלל נכסי החברה (בשנה קודמת 51%, 5.9 מיליארד ש"ח), מכלל נכסי הקבוצה.

מתוך יתרת הנכסים האמורה, סך של כ- 4.3 מיליארד ש"ח הינם נכסים סחירים (ליום 31 בדצמבר, 2008 2.9 מיליארד ש"ח), הניתנים למימוש בזמן קצר יחסית, תלוי בתנאי הנזילות של שוקי ההון.

על פי תקנות דרכי ההשקעה על חברת הביטוח להחזיק בנכסים נזילים (דהיינו אגרות חוב ממשלתיות או מזומנים ושווי מזומנים) בסכום שלא יפחת מ-15% מההון הנדרש. ליום 31 בדצמבר 2009 וליום 31 בדצמבר 2008, חברת הביטוח עמדה בדרישת התקנות.

ועדת השקעות דנה מדי רבעון בהתאמת הנכסים מול ההתחייבויות ומפקחת על קיומם של נכסים נזילים למימוש צרכי הנזילות של הקבוצה הנובעים מהפריסה הצפויה של התחייבויותיה. ראה ניתוח להלן.

ב. ניהול נכסים והתחייבויות

הקבוצה מנהלת את נכסיה והתחייבויותיה בהתאם לדרישות חוק הפיקוח על תקנותיו.

הטבלאות להלן מרכזות את מועדי הפירעון המשוערים של סכומי ההתחייבויות הביטוחיות והפיננסיות הבלתי מהוונות של הקבוצה. היות ומדובר בסכומים בלתי מהוונים הרי שאין התאמה בינם לבין יתרות ההתחייבויות הביטוחיות והפיננסיות במאזן.

מועדי הפירעון המשוערים של ההתחייבויות בביטוח חיים ובריאות נכללו בטבלאות כדלקמן:

כספי חסכון - מועדי פירעון חוזיים, דהיינו גיל הפרישה, ללא הנחות ביטולים, בהנחה שכל החיסכון יימשך כהוני ולא כקצבה.

גמלאות בתשלום, אכ"ע בתשלום וסיעודי בתשלום - על בסיס אומדן אקטוארי.
תביעות תלויות ואחר - נכללו תחת העמודה "ללא מועד פירעון מוגדר".

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

3. סיכוני נזילות (המשך)

ב. ניהול נכסים והתחייבויות (המשך)

מועדי הפירעון המשוערים של ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח כללי נכללו בטבלאות כדלקמן:
תביעות תלויות - על בסיס אומדן אקטוארי.

עודף הכנסות על הוצאות (צבירה) והפרשה לפרמיה שטרם הורווחה - נפרסו בהתאם לתביעות התלויות.

מועדי הפירעון של התחייבויות פיננסיות והתחייבויות בגין חוזי השקעה נכללו על בסיס מועדי הפירעון החוזיים. בחוזים בהן הצד שכנגד רשאי לבחור את עיתוי התשלום של סכום, ההתחייבות נכללת על בסיס של המועד המוקדם ביותר שבו הקבוצה יכולה להידרש לשלם את ההתחייבות.

ג. ניתוח של מועדי פרעון של סכומי ההתחייבויות הפיננסיות והביטוחיות

התחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים(*) ובריאות

ללא מועד פירעון מוגדר	מעל 15 שנים	מעל 10 שנים ועד 15 שנים	מעל 5 שנים ועד 10 שנים	מעל שנה ועד 5 שנים	עד שנה	ליום 31 בדצמבר, 2009
סה"כ	שנים	15 שנים	10 שנים	5 שנים	עד שנה	
אלפי ש"ח						
6,475,363	980,368	1,323,547	1,128,596	1,344,330	1,152,612	545,910
6,122,194	802,373	1,437,063	1,103,072	1,305,699	1,044,078	429,909
5,926,914	590,506	1,574,593	1,087,129	1,276,971	1,026,831	370,884

(*) לא כולל חוזים תלויי תשואה.

התחייבויות בגין חוזי ביטוח כללי

ללא מועד פירעון מוגדר	מעל 5 שנים	מעל 3 שנים ועד 5 שנים	מעל שנה ועד 3 שנים	עד שנה	ליום 31 בדצמבר, 2009
סה"כ	שנים	5 שנים	3 שנים	עד שנה	
אלפי ש"ח					
3,993,082	290,081	635,311	640,169	1,212,700	1,214,821
3,787,214	350,562	643,901	572,442	1,059,084	1,161,225
3,503,237	445,497	548,719	502,230	944,955	1,061,836

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

3. סיכוני נזילות (המשך)

ג. ניתוח של מועדי פרעון של סכומי ההתחייבויות הפיננסיות והביטוחיות (המשך)

התחייבויות פיננסיות והתחייבויות בגין חוזי השקעה

מ"ד שנה	מ"ד 5 שנים	מ"ד 10 שנים	מ"ד 15 שנים	מ"ד 15 שנים	סה"כ
ועד 5 שנים	ועד 10 שנים	ועד 15 שנים	ועד 15 שנים	ועד 15 שנים	ועד 15 שנים
אלפי ש"ח	אלפי ש"ח	אלפי ש"ח	אלפי ש"ח	אלפי ש"ח	אלפי ש"ח
<u>ליום 31 בדצמבר, 2009</u>					
158,631	1,036,003	710,597	137,437	15,625	2,058,293
התחייבויות פיננסיות					
23,887	-	-	-	-	23,887
התחייבויות בגין חוזי השקעה					
834,266	-	-	-	-	834,266
התחייבויות בגין חוזי השקעה תלויי תשואה					
<u>ליום 31 בדצמבר, 2008</u>					
222,782	810,924	764,894	255,540	-	2,054,140
התחייבויות פיננסיות					
33,113	-	-	-	-	33,113
התחייבויות בגין חוזי השקעה					
696,228	-	-	-	-	696,228
התחייבויות בגין חוזי השקעה תלויי תשואה					
<u>ליום 1 בינואר, 2008</u>					
206,184	603,359	853,733	342,754	-	2,006,030
התחייבויות פיננסיות					
38,733	-	-	-	-	38,733
התחייבויות בגין חוזי השקעה					
928,740	-	-	-	-	928,740
התחייבויות בגין חוזי השקעה תלויי תשואה					

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

4. סיכונים ביטוחיים (המשך)

א. תיאור הסיכונים הביטוחיים העיקריים

סיכוני חיתום: הסיכון לשימוש בתמחיר שגוי כתוצאה מליקויים בתהליך החיתום ומהפער בין הסיכון שהוערך בעת התמחור וקביעת הפרמיה, לבין ההתרחשות בפועל כך שהפרמיות הנגבות אינן מספיקות לכיסוי תביעות עתידיות והוצאות. הפערים עשויים לנבוע משינויים מקריים בתוצאות העסקיות ומשינויים בעלות התביעה הממוצעת ו/או בשכיחות התביעות כתוצאה מגורמים שונים.

הקבוצה מנהלת סיכון זה בשני אופנים עיקריים: (א) הגבלתו של הסיכון באמצעות תהליכי חיתום המותאמים לכל סוג מוצר ביטוחי (ב) העברתו של הסיכון לצד שלישי באמצעות חוזי ביטוח משנה.

סיכוני רזרבה: הסיכון להערכה לא נכונה של התחייבויות הביטוחיות אשר עלולה לגרום לכך שהרזרבות האקטואריות אינן מספקות לכיסוי כל ההתחייבויות והתביעות. המודלים האקטואריים על פיהם, בן היתר מעריכה הקבוצה את התחייבויות הביטוחיות, מבוססים על כך שדפוס ההתנהגות והתביעות בעבר מייצג את העתיד לקרות. חשיפת הקבוצה מורכבת מהסיכונים הבאים:

(א) סיכון מודל - הסיכון לבחירת מודל שגוי לתמחור ו/או להערכת ההתחייבויות הביטוחיות.

(ב) סיכון פרמטר - הסיכון לשימוש בפרמטרים שגויים וביניהם הסיכון שהסכום שישולם עבור סילוק ההתחייבויות הביטוחיות של הקבוצה, או שמועד סילוק ההתחייבויות הביטוחיות, יהיה שונה מזה הצפוי.

הקבוצה מנהלת סיכון זה באמצעות מנגנונים אקטואריים כמו "פרמיה בחסר" אשר מטרתם להפחית את הסיכון בהערכה בחסר של ההתחייבויות והתביעות, וכן עורכת סקירה מדוקדקת של דוחות האקטואריים ע"י ועדת המאזן שמטרתם הפחתת הסיכון של שימוש בהנחות או שיטות שגויות. בנוסף נערכות ביקורות של מבקר הפנים ושל המפקח על הביטוח.

סיכון עיצוב המוצר: הסיכון שבתהליך עיצוב מוצרים חדשים או שינוי מוצרים קיימים, הקבוצה תיחשף לסיכונים שאינה רוצה להיחשף אליהם.

הקבוצה מנהלת סיכון זה באמצעות קיום תהליך מסודר של אפיון ופיתוח מוצר, סקירה של הסיכונים ואופן הטיפול בהם וניסוח חוזה ביטוח המשקף בצורה מדויקת את הסיכונים שהקבוצה מוכנה לקחת על עצמה מול המבוטח.

סיכון קטסטרופה: חשיפה לסיכון שאירוע בודד בעל השפעה רבה (קטסטרופה) כגון אסון טבע, מלחמה, טרור, נזקי טבע או רעידת אדמה, יביא להצטברות נזקים בהיקף גבוה. אירועי הקטסטרופה המהותיים אליהם חשופה הקבוצה בארץ הם מלחמה ורעידת אדמה.

הקבוצה מנהלת את סיכון המלחמה באמצעות העברתו למבטח משנה בחו"ל במסגרת חוזה Cat Cover אשר מכסה גם ריסק מוות ונכות כתוצאה מרעידת אדמה.

גודל ההפסד המרבי הצפוי בעסקי ביטוח כללי, כתוצאה מהחשיפה לנזק בודד גדול או הצטברות נזקים בגין אירוע רעידת אדמה בהסתברות של כ-0.2%, הוא כ- 2,384 מיליון ש"ח ברוטו (2.00% שיעור נזק מירבי - MPL) ו כ- 71 מיליון ש"ח בשייר עצמי (בשנה קודמת 2,296 מיליון ש"ח חשיפה ברוטו ו- 57 מיליון ש"ח בשייר עצמי).

הקבוצה מנהלת סיכון זה באמצעות העברתו למבטח משנה בחו"ל במסגרת חוזים יחסיים ו- חוזה Cat Cover המחודשים מדי שנה ע"פ רמת ה- MPL הרצויה בהינתן היקף והרכב תיק הפוליסות המכסות סיכון זה. הקבוצה מבצעת הערכה מחדש של הסיכון מדי שנה ע"פ הרכב תיק הפוליסות בפועל.

לעניין נתונים בדבר מוצרי הביטוח השונים אשר בגינם נוצר למבטח חשיפה לסיכונים הביטוחיים המתוארים לעיל - ראה פירוט ההתחייבויות הביטוחיות לפי סוגי סיכונים ביטוחיים בסעיפים ב' ו-ג' להלן.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

4. סיכונים ביטוחיים (המשך)

ב. ביטוח חיים ובריאות

1. תיאור המוצרים הביטוחיים והסיכונים הגלומים בהם

- (1) תכנית ביטוח מסוג עדיף ומסלולי השקעה. במוצר זה מרכיב החיסכון מזהה. הסיכונים הגלומים בו הם סיכונים פיננסיים והשפעתם על דמי הניהול שהקבוצה גובה וסיכונים ביטוחיים כתוצאה מכיסויים המצורפים לפוליסה (מוות, א.כ.ע., מחלות קשות וסיעודי): תמותה, תחלואה, קטסטרופה וסיכונים אחרים כמו סיכון הוצאות וסיכון ביטולים.
- (2) תכנית ביטוח מסוג מעורב. במוצר זה מרכיב החיסכון משולב במרכיב המוות. במוצר זה גלומים אותם סיכונים המתוארים בפסקה (1) לעיל.
- (3) תכנית המבטיחה קצבה מובטחת. הסיכונים הגלומים במוצר זה הם: סיכון אריכות חיים, סיכון הוצאות וסיכון ביטולים/סילוקים.
- (4) תוכניות ביטוח חיים אחרות כוללות מוצרי סיכון טהור (אובדן כושר עבודה, מקרה מוות, סיעודי, מחלות קשות, נכויות וכו') הנמכרות כפוליסות עצמאיות או שהן מצורפות לפוליסות אחרות. הסיכונים הגלומים במוצר זה זהים לסיכונים המתוארים בפסקה (1) לעיל.
- (5) תוכניות ביטוח בריאות. תוכניות אלה כוללות כיסויים של ניתוחים (שלא מכוסים בסל הבריאות הממשלתי) ותרופות שאינן בסל התרופות. הסיכונים העיקריים הגלומים במוצר זה הם: גידול בהוצאות רפואיות כתוצאה מהתקדמות טכנולוגיות, שינוי סל הבריאות הממשלתי וסיכון קטסטרופה (מגיפה המונית).
- (6) סיכונים נוספים אשר גלומים במוצרים אלה באופן גנרי (משותף לכולם) הם: שינויים בכללי חיתום אשר עלולים להביא לאי התאמה בין פרופיל הסיכון לבין התעריף, שינויים באקלים שיפוטי אשר עלולים להביא לעלייה בלתי צפויה בתדירות של תביעות או בעלות של תביעה ממוצעת, שינויים רגולטורים וסיכון מודל (סיכון רזרבות) אשר מתייחס לשימוש במודל לא מתאים לתמחור או לחישוב רזרבה או שימוש בפרמטרים לא נכונים.

2. אופן מדידת הסיכון הביטוחי

הקבוצה מודדת את הסיכונים הביטוחיים לשתי מטרות עיקריות:

- (1) תמחור המוצרים הביטוחיים אותם היא מוכרת
- (2) חישוב תרומת הסיכון הביטוחי לחישוב ההון הכולל הנדרש ע"פ תקן אירופאי סולוונסי 2.

מדידת הסיכונים לכל מוצר נעשית ע"י האקטואר אשר מנתח את התביעות (ע"פ נתונים שהצטברו בחברה ובהסתמך על מידע שמתקבל ממבטח המשנה), מעריך את צפי התביעות וגוזר את התעריף המתאים למוצר ולאוכלוסיות השונות של המבוטחים הפוטנציאליים.

מדידת הסיכון הכולל (לכל הפוליסות יחד) נעשית ע"פ מודל סטנדרטי שפותח באירופה עבור חברות ביטוח והותאם למוצרים של ענף הביטוח בישראל. המודל מבוסס על ביצוע שינויים בגורמי הסיכון המשפיעים על ערכם ההוגן (ע"פ הערכה מיטבית) של ההתחייבויות הביטוחיות. לדוגמא, שינוי קיצוני בשיעורי התמותה שהונחו או שינוי פתאומי בשיעורי הביטולים שהונחו לצורך חישוב ההתחייבויות הביטוחיות. כמו כן, המודל מניח השפעה של אירוע קיצון (קטסטרופה) על גובה התחייבויות לפי פרמטרים שנקבעו מראש (גידול בתמותה ובתחלואה). יצוין, כי מדידת הסיכון מתחשבת בכך שלא כל הסיכונים מתממשים בו זמנית ולכן קיימות קורלציות בין הסיכונים השונים אשר מקטינה את הסיכון הכולל.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

4. סיכונים ביטוחיים (המשך)

ב. ביטוח חיים ובריאות (המשך)

3. תיאור השיטות האקטואריות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות

- (1) תוכניות ביטוח מסוג "עדיף" ומסוג "מסלולי השקעה":
בתוכניות ביטוח מסוג "עדיף" ומסוג "מסלולי השקעה" קיים מרכיב חיסכון מזוהה. העתודה הבסיסית והעיקרית היא בגובה החיסכון שנצבר בתוספת תשואה בהתאם לתנאי הפוליסה כדלקמן:
קרן צמודה לתשואות תיק השקעות (חוזים תלויי תשואה).
קרן צמודה למדד בתוספת ריבית קבועה מובטחת או מזוכה בתשואה מובטחת כנגד נכסים מותאמים (חוזים מבטיחי תשואה).
בגין מרכיבים ביטוחיים המצורפים לפוליסות אלו (אי כושר עבודה, מקרה מוות, סיעודי וכו') מחושבת התחייבות ביטוחית בנפרד כאמור להלן.
- (2) תוכניות ביטוח מסוג "מעורב" וכדומה ("מסורתי"):
תוכניות ביטוח מסוג "מעורב" וכדומה משלבות מרכיב של סכום חסכון במקרה שהמבוטח נשאר בחיים בתום תקופת התוכנית עם מרכיב ביטוחי של סיכון מוות במשך תקופת התוכנית. בגין מוצרים אלה מחושבת התחייבות ביטוחית לכל כיסוי כהיוון של תזרים המזומנים בגין התביעות הצפויות, כולל תשלום בתום התקופה, בניכוי הפרמיות העתידיות הצפויות. חישוב זה מבוסס על ההנחות לפיהן תומחרו המוצרים ו/או על הנחות שהופקו מניסיון התביעות, כולל שיעורי הריבית (להלן - ריבית תעריפית), לוח התמורות או התחלואה. החישוב נעשה בשיטה הידועה בשם "Net Premium Reserve", אשר אינה כוללת בזרם התקבולים הצפוי את המרכיב שהועמס בתעריף הפרמיות לכיסוי העמלות וההוצאות, ומנגד אינה מנכה את ההוצאות והעמלות הצפויות. בגין מוצרים מסורתיים תלויי תשואה מחושבת העתודה בהתאם לתשואה שהושגה בפועל בניכוי דמי ניהול.
- (3) התחייבויות לקצבאות בתשלום מחושבות בהתאם לתוחלת החיים הצפויה על בסיס לוחות תמותה עדכניים אשר נבנו בסיוע נתונים אשר פורסמו על-ידי אקטואר האוצר בחוזר המפקח.
- (4) התחייבויות בגין קצבאות המשולמות לכל החיים בגין פוליסות בתוקף (משולמות ומסולקות) שטרם הגיעו לשלב מימוש הגמלא או הגיעו לגיל פרישה וטרם התחיל התשלום בפועל, מחושבות בהתאם לחוזרי המפקח ולהסתברות למשיכת הגמלא ובהתאם לתוחלת החיים הצפויה על בסיס לוחות תמותה עדכניים. בעת עדכון לוחות התמותה נעשית הגדלה הדרגתית של ההתחייבויות לגמלא בהתחשב ברווחים הצפויים מהפוליסות עד הגיע המבוטחים למועד הפרישה. ככל שמקדמי הקצבה המובטחים בפוליסות גבוהים יותר, ההגדלה הנדרשת גבוהה יותר.
- (5) תוכניות ביטוח חיים אחרות כוללות מוצרי סיכון טהור (אובדן כושר עבודה, מקרה מוות, סיעודי, מחלות קשות, נכויות וכו') הנמכרות כפוליסות עצמאיות או שהן מצורפות לפוליסות עם תוכנית יסודית מסוג "עדיף", "מסלולי השקעה" או "מסורתי". בגין תוכניות אלו מחושבת התחייבות אקטוארית. באובדן כושר עבודה וסיעודי החישוב נעשה על בסיס Net Premium Reserve. באובדן כושר עבודה השיטה לוקחת בחשבון שיעורי ביטולים שמרניים ואילו בסיעודי יש הנחה של אפס ביטולים.
- (6) בגין תביעות מתמשכות בתשלום, בביטוח סיעודי ובביטוח אובדן כושר עבודה, מחושבת התחייבות ביטוחית בהתאם למשך תקופת התשלום הצפויה, כשהיא מהוונת לפי שיעור הריבית התעריפית שבמוצר.
- (7) ההתחייבות הביטוחית בגין ביטוח קבוצתי מורכבת מהתחייבות בגין פרמיה שטרם הורווחה, עתודה לתביעות תלויות ו-IBNR (תביעות אשר אירעו אך טרם דווחו), עתודה להמשכיות והפרשה להפסדים עתידיים, ככל שנדרשת.
- (8) ההתחייבות בגין תביעות תלויות בביטוח חיים כוללות הפרשות לתביעות שטרם שולמו, כולל IBNR, בכל הענפים חוץ מסייעודי ואובדן כושר עבודה.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

4. סיכונים ביטוחיים (המשך)

ב. ביטוח חיים ובריאות (המשך)

3. תיאור השיטות האקטואריות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות (המשך)

(9) התחייבויות בגין פוליסות בריאות הינן ממספר סוגים, לקולקטיבים ולפוליסות פרט בנפרד:

- פרמיה בחסר שמחושב כעודף (אם גבוה מאפס) של הערך הנוכחי של כל העלויות העתידיות פחות הערך הנוכחי של כל ההכנסות העתידיות, לפי סוג הכיסוי בהנחות שמרניות.
- תביעות תלויות, כולל הפרשה ל-IBNR והוצאות עקיפות לסילוק תביעות.
- עלות סעיף ההמשכיות בפוליסות קולקטיביות.
- השתתפות ברווחי פוליסות קולקטיביות שהצטברו וטרם שולמו.
- עתודת פרמיה במקרה שהפרמיה משולמת בתדירות פחותה מחודשית.

4. ההנחות העיקריות המשמשות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות

(1) שיעור ההיוון

בגין תוכניות ביטוח מסוג "מעורב" וכדומה ("מסורתית") (ראה סעיף 3(2) לעיל) ומוצרי סיכון טהור (ראה סעיף 3(5) לעיל) עם פרמיה קבועה הריבית המשמשת להיוון הינה כדלקמן:

- בתוכניות ביטוח המגובות בעיקרן באגרות חוב מיועדות - ריבית בשיעורים של בין 3% ל-5% צמודה למדד; החלק שאינו מגובה באגרות חוב מיועדות - ריבית חסרת סיכון.
- בתוכניות מבטיחות תשואה ומבטיחות מקדם קצבה שאינן מגובות באגרות חוב מיועדות - ריבית חסרת סיכון
- בתוכניות מסוג עדיף וטופ פיינס תלוי תשואה, שהונפקו בשנים 1991 ואילך - ריבית צמודה בתוספת שיעור של 2.5%.
- שיעור ההיוון יכול להשתנות כתוצאה משינויים מהותיים בשיעור ריבית השוק לטווח ארוך.

(2) שיעורי תמותה ותחלואה

- שיעורי התמותה ששימשו לחישוב ההתחייבויות ביטוחיות בפוליסות מסוג מעורב ("קלאסי") בגין תמותה של מבטחים לפני הגיעם לגיל פרישה (לא כולל תמותה של מבטחים מקבלי קצבאות זקנה ומקבלי פיצוי חודשי אי כושר עבודה או סיעוד) מבוססים על טבלאות AM49/52.
- ההתחייבות לקצבאות המשולמות לכל החיים מחושבת בהתאם ללוחות תמותה עדכניים.

עליה בהנחה של שיעור התמותה, עקב עליה בשיעור התמותה בפועל לרמה העולה על ההנחה הקיימת, תביא לקיטון ההתחייבות לקצבאות המשולמות לכל החיים.

יצוין, כי בעשורים האחרונים קיימת מגמה של גידול בתוחלת החיים וקיטון בשיעור התמותה אשר נלקחת בחשבון לצורך קביעת הנחת התמותה המשמשת לחישוב ההתחייבות לקצבה שתשולם בעתיד.

- שיעורי התחלואה מתייחסים לשכיחות של מקרי תביעה בגין תחלואה ממחלות קשות, אובדן כושר עבודה, סיעוד, ניתוחים ואשפוז, נכות מתאונה וכיוצ"ב. שיעורים אלה ותקופת תשלום הקצבאות (לעניין ביטוח סיעוד ואי כושר עבודה) נקבעו על בסיס ניסיון הקבוצה או מחקרים של מבטחי משנה.

ככל שההנחה לגבי שיעור התחלואה תעלה כך תגדל ההתחייבות הביטוחית בגין תחלואה ממחלות קשות, אובדן כושר עבודה, סיעוד, ניתוחים ואשפוז, נכות מתאונה.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

4. סיכונים ביטוחיים (המשך)

ב. ביטוח חיים ובריאות (המשך)

4. ההנחות העיקריות המשמשות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות (המשך)

(3) שיעורי נטילת גמלא

חוזי ביטוח חיים הכוללים מרכיב חיסכון, התנהלו, בגין כספים שהופקדו משנת 2000 עד לסוף שנת 2007 בשני מסלולים אפשריים: מסלול הוני או מסלול קצבתי. לעניין פרמיות שהופקדו עד שנת 2000 רשאי המבוטח לבחור, במועד הפרישה, את המסלול המועדף עליו. היות וסכום ההתחייבות הביטוחית שונה בכל אחד משני המסלולים, נדרשת הקבוצה להעריך את שיעור הפוליסות בהן יבחרו המבוטחים במסלול הקצבתי בשל ההשלכה לעניין העתודה הנדרשת בגין התחייבויות מסוג זה. שיעור זה נקבע על פי הנחיות הפיקוח תוך התאמה לניסיון הקבוצה. יצוין, כי החל משנת 2008 כמעט כל התוכניות הן לקבוצה.

(4) שיעורי ביטולים

שיעור הביטולים משפיע על ההתחייבויות הביטוחיות בגין חלק מביטוחי הבריאות וביטוחי אובדן כושר עבודה וכן על קצבאות המשולמות לכל החיים בתקופה שלפני התחלת התשלומים. ביטולי חוזי ביטוח יכולים לנבוע מביטול פוליסות היזום על ידי הקבוצה עקב הפסקת תשלומי הפרמיות או פדיונות פוליסות לבקשת בעליהן. ההנחות לגבי שיעורי הביטולים מבוססות על ניסיון הקבוצה לגבי משך החיים של המוצר ומסגרות מכירה בהתאם לסוג המוצר.

(5) שיעורי המשכיות

בביטוחי בריאות וביטוחים סיעודיים קבוצתיים בהם זכאים המבוטחים להמשיך ולהיות מבוטחים באותם תנאים במקרה בו החוזה הקולקטיבי לא יחודש או שהמבוטח פורש מהקבוצה. קיימת לחברה התחייבות המבוססת על הנחות לגבי שיעורי המשכיות של הביטוחים הקולקטיביים ושיעורי המשכיות של החוזים עם המבוטחים לאחר סיום החוזה הקולקטיבי.

ככל ששיעור ההסתברות שהחוזה הקולקטיבי לא יחודש גדל (שיעור המשכיות גבוה יותר) כך גדלה ההתחייבות הביטוחית עקב המשך ביטוח בתנאים קודמים ללא התאמת החיתום לשינוי במצבו הבריאותי של המבוטח.

(6) שינוי מהותי בהנחות

בשנת 2009 שינתה מנורה ביטוח חלק מהאומדנים וההנחות בהם השתמשה בחישוב ההתחייבויות הביטוחיות. לשינויים אלה הייתה השפעה זהה על הרווח לפני מס ועל התחייבויות החברה כמפורט להלן:

מיליוני ש"ח

(10.8)

בפוליסת קולקטיב סיעוד, הופרשה עתודה לפרמיה בחסר בגין התאמת פרמית הסיכון לכיסוי סיעודי

(22.0)

בפוליסות אובדן כושר עבודה עם פרמיה קבועה, עודכנו פרמטרים בחישוב העתודה לרבות שכירות התביעות ותקופת המתנה

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

4. סיכונים ביטוחיים (המשך)

ב. ביטוח חיים ובריאות (המשך)

4. ההנחות העיקריות המשמשות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות (המשך)

מבחני רגישות בביטוח חיים ובריאותליום 31 בדצמבר, 2009:

שיעור תמורה		שיעור תחלואה		שיעור הביטולים (פידיונות, סילוקים והקטנות)		
-10%	+10%	-10%	+10%	-10%	+10%	
אלפי ש"ח						
36,714	(43,170)	69,886	(67,328)	(11,731)	10,852	רווח (הפסד)
36,714	(43,170)	69,886	(67,328)	(11,731)	10,852	הכנסה כוללת (הון)

ליום 31 בדצמבר, 2008:

שיעור תמורה		שיעור תחלואה		שיעור הביטולים (פידיונות, סילוקים והקטנות)		
-10%	+10%	-10%	+10%	-10%	+10%	
אלפי ש"ח						
34,301	(40,726)	51,608	(49,815)	(8,185)	7,579	רווח (הפסד)
34,301	(40,726)	51,608	(49,815)	(8,185)	7,579	הכנסה כוללת (הון)

ליום 1 בינואר, 2008:

שיעור תמורה		שיעור תחלואה		שיעור הביטולים (פידיונות, סילוקים והקטנות)		
-10%	+10%	-10%	+10%	-10%	+10%	
אלפי ש"ח						
33,791	(39,999)	42,252	(40,022)	(7,414)	6,880	רווח (הפסד)
33,791	(39,999)	42,252	(40,022)	(7,414)	6,880	הכנסה כוללת (הון)

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

4. סיכונים ביטוחיים (המשך)

ג. ביטוח כללי (המשך)

1. תיאור המוצרים הביטוחיים והסיכונים הגלומים בהם

הסיכונים הגלומים במוצרי הביטוח הכללי באופן גנרי (משותף לכל הענפים) הם: תנודתיות בחומרת התביעה ובשכיחותה (מספר גורמים משפיעים על אי וודאות זו – עיכוב בדיווח על תביעות, אקלים שיפוטי, שינויי חקיקה, תביעות גדולות), סיכון מודל (סיכון רזרבה), סיכון ריכוז חשיפה.

(א) רכב חובה

ביטוח רכב חובה הינו ביטוח סטטוטורי אשר מהווה תנאי מוקדם הכרחי לשימוש ברכב מנועי. פוליסת ביטוח חובה, בהתאם לפקודת ביטוח רכב מנועי, מעניקה כיסוי לבעל הרכב והנוהג בו, מפני כל חבות שהם עלולים לחוב לפי חוק הפיצויים ומפני חבות אחרת שהם עלולים לחוב בשל נזק גוף שנגרם לנהג הרכב, לנוסעים בו או להולכי הרגל שנפגעו כתוצאה מהשימוש ברכב מנועי. הכיסוי הביטוחי בתחום רכב חובה קבוע ואחיד בין חברות הביטוח. תביעות ברכב חובה מתאפיינות ב"זנב ארוך" LONG TAIL דהיינו לעיתים חולף זמן רב ממועד קרות האירוע ועד מועד הסילוק הסופי של התביעה. על פי תיקון לחוק ההסדרים משנת 2010 ואילך ההוצאות הרפואיות הוצאו מכיסוי פוליסת חובה וישולמו על ידי קופות החולים.

(ב) רכב רכוש

פוליסת ביטוח רכב רכוש כוללת כיסויים בגין נזק עצמי הנגרם לרכב המבוטח, גניבה, וכן נזק רכוש הנגרם על ידי הרכב המבוטח לצד שלישי. ניתן לרכוש פוליסה לנזק לצד ג' בלבד או בשילוב עם כיסויים נוספים. הפוליסה התקנית קובעת נוסח ותנאים מינימליים לביטוח מקיף לרכב אשר חברת ביטוח יכולה לשנותם רק אם השינוי הוא לטובת המבוטח. התעריף לביטוח רכב רכוש אינו אחיד ותלוי במספר משתנים, כגון: סוג וערך הרכב המבוטח, ניסיון התביעה המצטבר שלו, גילו של הנהג והגבלת מספר הנהגים הרשאים לנהוג ברכב. התעריף מאושר על ידי המפקח כתעריף מקסימום. ע"פ רוב, תביעות בגין פוליסות אלו מתבררות בסמוך למועד קרות מקרה הביטוח.

1. ב. רכב מקיף (פרטי ומסחרי לרבות משאיות) - כיסוי בגין נזק לרכב כתוצאה מתאונה, נזק לרכב כתוצאה מאש, גניבת הרכב, נזק שנגרם תוך כדי גניבת הרכב, נזק שנגרם כתוצאה מנזקי טבע (שיטפון, סערה, שלג וברד), נזק לרכב כתוצאה ממעשה זדון (למעט על ידי המבוטח או מי מטעמו), נזק שגרם הרכב לרכוש של צד שלישי.

2. ב. ביטוח מקיף ללא כיסוי תאונות - כיסוי ביטוחי של כל הסיכונים המפורטים בס"ק א' לעיל, למעט סעיף נזק כתוצאה מתאונה.

3. ב. ביטוח מקיף ללא כיסוי גניבה - כיסוי ביטוחי של כל הסיכונים המפורטים בס"ק א' לעיל, למעט גניבת הרכב.

4. ב. ביטוח אחריות כלפי צד שלישי - הגנה על המבוטח מפני אחריותו לנזקים שנגרמו לרכוש של צד שלישי כתוצאה משימוש ברכבו.

5. ב. ביטוח אופנועים.

6. ב. בנוסף לכיסוי הבסיסי, הקבוצה מאפשרת למבוטח להרחיב את הכיסוי כדלקמן: כיסוי לנזקי רעידת אדמה, רכב חדש תמורת הישן שנגנב (לרכבים משנות דגם אחרונות בלבד ולמקרה ביטוח של אובדן גמור), ביטוח רדיו טייפ או רדיו דיסק חליפי, ביטוח שבר שמשות, שירותי גרירה ומתן רכב חליפי. בנוסף, קיים מסלול ייחודי לכלי רכב פרטיים בלבד, המאפשר סל רחב יותר של שירותים והטבות למבוטח, עם אפשרות לפרמיה מוזלת.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

4. סיכונים ביטוחיים (המשך)

ג. ביטוח כללי (המשך)

1. תיאור המוצרים הביטוחיים והסיכונים הגלומים בהם (המשך)

(ג) חביות ואחרים

תביעות בחביות מתאפיינות ב"זנב ארוך" LONG TAIL דהיינו לעיתים חולף זמן רב ממועד קרות האירוע ועד מועד הסילוק הסופי של התביעה.

1.ג. ביטוח חבות מעבידים - כיסוי למבוטח בגין אחריותו לנזקי גוף הנגרמים לעובד בשל ותוך כדי עבודתו אצל המבוטח. החבות המכוסה היא חבות לפי פקודת הנזיקין או לפי חוק האחריות למוצרים פגומים, התש"ם-1980, והביטוח הינו שיורי, מעל הכיסוי לפי חוק הביטוח הלאומי [נוסח משולב], התשנ"ה-1995. הביטוח נערך בדרך כלל על בסיס אירוע. דמי הביטוח נקבעים כפונקציה של מספר משתנים, כאשר המרכזיים שבהם - מספר העובדים המועסקים, היקף שכר העבודה השנתי שמשלם המעסיק, סוג פעילות המעסיק, גבול האחריות הרצוי, ניסיון התביעות של המבוטח, אמצעי ההגנה הקיימים בעסק וכדומה. ביטוח זה נערך בדרך כלל על בסיס אירוע. הגשת התביעה יכולה להיעשות לאחר תקופת הביטוח בתוך תקופת ההתיישנות.

2.ג. ביטוח צד שלישי - הפוליסה לביטוח אחריות כלפי צד שלישי מכסה את חבותו של המבוטח על פי כל דין, בגין נזקי גוף או רכוש שנגרמו לצד שלישי שאינו עובד המבוטח בשל נזק שנגרם מאירוע תאונתי אשר התרחש במהלך תקופת הביטוח בקשר עם הפעילות בגינה רכש המבוטח את הכיסוי הביטוחי. ביטוח זה נערך בדרך כלל על בסיס אירוע. דמי הביטוח נקבעים כפונקציה של מספר משתנים, כאשר המרכזיים שבהם - עיסוק המבוטח, היקף פעילות המבוטח, גבול האחריות הרצוי, ניסיון התביעות של המבוטח, חשיפה למפגעים או סיכונים סביבתיים, אמצעי ההגנה הקיימים בעסק וכדומה.

3.ג. ביטוח אחריות מקצועית - ביטוח המכסה את חבותו של בעל מקצוע בגין כשל בביצוע חובתו המקצועית שתוצאתו נזק לצד שלישי, בין אם הינו לקוח של המבוטח ובין אם לאו. ביטוח אחריות מקצועית נערך על בסיס הגשת תביעה. הכיסוי בפוליסה מוגבל לאירועים תאונתיים ואינו מכסה מעשים מכוונים של המבוטח. המשתנה העיקרי המשפיע על דמי הביטוח הוא עיסוקו של המבוטח, כאשר גם להיקף הפעילות, גבול האחריות הרצוי, ותק במקצוע, מספר העובדים, מחזור ההכנסות, ניסיון התביעות של המבוטח והתחום הטריטוריאלי של הכיסוי והשיפוט השפעה ניכרת על תעריף דמי הביטוח.

4.ג. ביטוח אחריות המוצר - ביטוח המכסה את חבותו של המבוטח בגין נזק שנגרם על ידי מוצרים שיוצרו על ידו, לאחר שפסקו מלהיות בחזקתו. ביטוח זה נערך על בסיס הגשת תביעה. המשתנה העיקרי המשפיע על דמי הביטוח הוא עיסוקו של המבוטח, כאשר גם להיקף הפעילות, קיום פעילות ייצוא, התקופה הרטרואקטיבית הנדרשת, גבול האחריות הרצוי, ניסיון התביעות של המבוטח והתחולה הטריטוריאלית של הכיסוי השפעה על תעריף דמי הביטוח.

5.ג. ביטוח דירקטורים ונושאי משרה - ביטוח המכסה דירקטורים ונושאי משרה בשל חבות חוקית שהופרה על ידי הדירקטורים ונושאי המשרה בתוך תקופת הביטוח. הביטוח נערך על בסיס הגשת התביעה. החבות המכוסה היא בעיקרה מתוקף חוק החברות, המטיל חבות אישית על נושאי המשרה בחברה. בעלת הפוליסה בביטוח זה הינה הקבוצה, הרוכשת את הכיסוי עבור נושאי המשרה והדירקטורים המכהנים ו/או שכינהו בעבר והמוגדרים כמבוטחים.

דמי הביטוח בענפי החביות שתוארו מתבססים על מספר משתנים, כאשר המרכזיים מביניהם: גבול האחריות הרצוי, ניסיון התביעות של המבוטח, תחום העיסוק של הקבוצה, הרכב בעלי המניות, המבנה והחוסן הפיננסיים של הקבוצה והיות הקבוצה ציבורית או פרטית.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

4. סיכונים ביטוחיים (המשך)

ג. ביטוח כללי (המשך)

1. תיאור המוצרים הביטוחיים והסיכונים הגלומים בהם (המשך)

(ג) חביות ואחרים (המשך)

6.ג. כלי טיס וכלי שיט - ביטוח המכסה נזק או אבדן הקשורים לסיכונים תעופה או שיט. ביטוח כלי שיט מכסה גופי אניות; ביטוח כלי טיס כולל ביטוח גופי מטוסים וביטוח תאונות נסיעה.

7.ג. ביטוח ערבויות ביצוע וערבויות פיננסיות: הקבוצה משווקת ערבויות ביצוע שמהותן התחייבויות לשיפוי המוטב בגין הפרת התחייבות המבוטח כלפיו. הפוליסות מונפקות לטובת מזמיני עבודה בפרויקטים ומיועדות להבטיח עמידה בהתחייבויותיהם של קבלנים, יזמים וגופים גדולים נוספים בביצוע פרויקטים, כפי שסוכמו בין הצדדים. בנוסף, הקבוצה משווקת ערבויות פיננסיות שמהותן התחייבות לשיפוי המוטב בגין הפרת התחייבות פיננסית של המבוטח כלפיו.

8.ג. ביטוח ערבות חוק המכר: הקבוצה משווקת ביטוח המכסה את השקעתם של רוכשי יחידות דיור כנגד מחוק המכר (דירות) תשל"ג 1973 וחוק המכר (דירות) (הבטחת השקעות רוכשי דירות), התשל"ה - 1974. ביטוח זה תואם את ההנחיות בחוק המכר ולרוב תקופת הביטוח שלו ארוכה (מעל שנה). הסיכון בפוליסות אלו הולך ופוחת עם הזמן כתוצאה מהתקדמות הבנייה וקבלת החזקה בנכס. בהתאם להוראות הפיקוח, ההכרה ברווח מהכנסות הקבוצה מענף זה נדחות לתקופה של 5 שנים. הקבוצה מנפיקה פוליסות אלו לקבלנים, בין אם באמצעות שיווק ישיר לקבלן או באמצעות בנקים המספקים מימון לפרויקט הבנייה.

(ד) ביטוח רכוש

1.ד. ביטוח דירות (מקיף דירות) - ביטוח מבנה דירה וביטוח תכולת דירה למגורים. תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (תנאי חוזה לביטוח דירות ותכולתן), התשמ"ו-1986 (להלן לצורך סעיף זה: "התקנות") מגדירות את סוג הכיסוי הביטוחי המינימלי למבנה דירה ותכולתה, כהגדרתן בתקנות (להלן: "הפוליסה התקנית דירה"). על פי התקנות, ביטוח דירות כולל כיסוי לתכולה ולמבנה כנגד סיכונים אש, פריצה, כיסוי נזקי טבע, רעידת אדמה ונזקי צנרת. חברת הביטוח יכולה לשנות את הפוליסה התקנית דירה רק אם השינוי הינו לטובת המבוטח. למבוטח ניתנת אפשרות לוותר בכתב על כיסוי לרעידת אדמה. במרבית המקרים, תביעות בגין פוליסות אלו מתבררות בסמוך למועד קרות מקרה הביטוח.

2.ד. אובדן רכוש ומקיף בתי עסק - ביטוחים המכסים אבדן רכוש שאינו דירת מגורים ותכולתה או רכב מנועי (למשל סחורות, מכונות, ציוד, מפעלים וכו'). ביטוח בתי עסק כולל כיסוי לתכולה ולמבנה כנגד סיכונים אש, פריצה, כיסוי נזקי טבע ורעידת אדמה. ניתן לרכוש בביטוחים אלה כיסוי לנזק תוצאתי של אובדן רווחים.

3.ד. ביטוח משכנתאות - כולל ביטוח מבנה עבור לווים הנוטלים משכנתא למימון רכישת דירות. פוליסות אלו משועבדות לטובת המלווה. ביטוח זה נמכר בדרך כלל בשילוב עם ביטוח חיים (ריסק) לכיסוי יתרת ההלוואה במקרה של מות המבוטח.

4.ד. ביטוח ימי - ביטוח ימי מכסה הובלת מטענים בים ובאוויר.

5.ד. מטענים בהובלה - ביטוח המכסה אובדן או נזק למטען הנגרם במסגרת הובלה יבשתית

6.ד. ביטוח הנדסי (ביטוח שבר מכני) - ביטוח המכסה נזקים לציוד הנובעים מהפעלתו, בניגוד לנזקים הנגרמים על ידי גורמים חיצוניים בלתי תלויים.

באור 35 - ניהול סיכונים (המשך)

4. סיכונים ביטוחיים (המשך)

ג. ביטוח כללי (המשך)

1. תיאור המוצרים הביטוחיים והסיכונים הגלומים בהם (המשך)

(ד) ביטוח רכוש (המשך)

ד.7. ביטוח הנדסי (עבודות קבלניות) - כיסוי לעבודות קבלניות, ציודן וחומרים, מפני נזק תאונתי.

ד.8. ביטוח הנדסי (עבודות הקמה) - כיסוי לעבודות הקמה של מערכות מכניות, ציודן וחומרים, מפני נזק תאונתי.

ד.9. ביטוח ציוד אלקטרוני - כיסוי לנזק תאונתי, למערכות מתח נמוך ולכיסוי הוצאות שחזור מידע מחשבים ושכירת ציוד חלופי.

ד.10. ביטוח סיכוני טרור - ביטוח שיוירי (מעל תקבולי מס רכוש) המכסה נזק פיזי לרכוש ואובדן רווח גולמי בשל מעשה טרור.

ד.11. ביטוח דמי מחלה: כיסוי חבותו של המבוטח (המעסיק) כלפי עובדיו לתשלום ימי מחלה. חבות המעביד לתשלום כפופה להוראות הדין (חקיקה, תקנות, הסכמים קיבוצים וצווי הרחבה) לעניין זכויות עובדים.

2. אופן מדידת הסיכון הביטוחי

החברה מודדת את הסיכונים הביטוחיים לשתי מטרות עיקריות:

- תמחור המוצרים הביטוחיים אותם היא מוכרת
  - תרומת הסיכון הביטוחי לחישוב ההון הכולל הנדרש ע"פ תקן אירופאי סולוונסי 2.
- מדידת הסיכונים הביטוחיים לכל מוצר ומוצר נעשית ע"י האקטואר אשר מנתח את התביעות, מעריך את צפי התביעות, הסטייה מהצפי וגוזר את התעריף המתאים למוצר ולאוכלוסיות השונות של המבוטחים הפוטנציאליים.
- מדידת הסיכון הכולל (לכל הפוליסות יחד) נעשית ע"פ מודל סטנדרטי שפותח באירופה עבור חברות ביטוח והותאם למוצרים של ענף הביטוח בישראל. המודל מבוסס על פרמטרים של היקף פרמיות, היקף רזרבות (המחושבות על בסיס הנחות מיטביות - לא שמרניות), שיעורי הפסד (Loss Ratios), סטיות תקן של קבוצות מוצרים בעלי מאפיינים דומים. כמו כן המודל מניח השפעה של אירוע קיצון (רעידת אדמה) על הון החברה לפי פרמטרים שנקבעו מראש. לבסוף מדידת הסיכון מתחשבת בכך שלא כל הסיכונים מתממשים בו זמנית בכל הענפים ולכן קיימות קורלציות בין ענפי הביטוח השונים אשר מקטינה את הסיכון הכולל.

3. תיאור השיטות האקטואריות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות

ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח כללי כוללות את המרכיבים העיקריים הבאים:

- הפרשה לפרמיה שטרם הורווחה.
  - תביעות תלויות כולל הפרשה להוצאות עקיפות.
  - הפרשה לפרמיה בחסר.
  - ובניכוי - הוצאות רכישה נדחות.
- ההפרשה לפרמיה שטרם הורווחה והוצאות הרכישה הנדחות מחושבות באופן אריתמטי יחסי לתקופה שמעבר לתאריך הדוח ולכן אינן מושפעת מגורמי סיכון כלשהן. ראה גם באור 2(ו)2 - מדיניות חשבונאית.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

4. סיכונים ביטוחיים (המשך)

ג. ביטוח כללי (המשך)

3. תיאור השיטות האקטואריות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות (המשך)

בהתאם להוראות המפקח התביעות התלויות מחושבות על ידי אקטואר על-פי שיטות אקטואריות מקובלות המתבססות בעיקרן על ניסיון העבר של קבוצת הסיכונים הנבדקת, ומתחשבות בהתפתחות של התשלומים תשלומי התביעות וכן בהתפתחות של עלות התביעות (תשלומי תביעות וההערכות הפרטניות של התביעות התלויות). בנוסף, לעיתים ההערכה מושפעת גם משינוי בחומרת התביעות בקבוצת הסיכון הרלוונטית. הערכת התביעות התלויות נעשתה ברמת הברוטו וברמת ביטוח המשנה בנפרד. השיבובים וכן ההשתתפות העצמית שתיגבה מהמבוטחים, מחושבים על בסיס ניסיון העבר המשתקף בנתוני המודל האקטוארי.

כמו-כן, נכללות הערכות איכותיות באשר לשינוי מגמות בעתיד לגבי גורמי סיכון שונים. גורמי סיכון פנימיים לדוגמא: שינויים בתמהיל התיק, שינויים במדיניות החיתום ושינויים בנהלי הטיפול בתביעות. גורמי סיכון חיצוניים לדוגמא: פסיקה משפטית, חקיקה וכדו'. כאשר שינויים כאמור לעיל, לא באו לידי ביטוי באופן מלא בניסיון העבר, האקטואר מעדכן את המודלים ו/או מבצע הפרשות ספציפיות על סמך הערכות סטטיסטיות ו/או משפטיות לפי העניין.

בענפים בהם אין מודל סטטיסטי מתאים, ההתחייבויות הביטוחיות נקבעת (בברוטו ובשייר) על סמך חוות דעת מומחי הקבוצה, ובהתאם להמלצות יועציהם המשפטיים.

חלקם של מבטחי המשנה בתביעות התלויות נאמד בהתחשב בסוג ההסכם (יחסי/בלתי יחסי), ניסיון התביעות בפועל והפרמיה שהועברה למבטחי משנה.

הערכת התביעות התלויות עבור חלק הקבוצה במאגר הישראלי לביטוחי רכב (להלן - הפול) התבססה על חישוב שבוצע על ידי הפול.

לצורך הערכת התביעות התלויות נעשה שימוש במודלים האקטוארים המפורטים להלן, בשילוב ההנחות השונות. בחירת השיטה האקטוארית המתאימה לכל ענף ביטוח, סוג אירוע ולכל שנת אירוע/פתיחה, נעשית על פי שיקול דעת בהתאם למידת ההתאמה של השיטה למקרה ולעיתים נעשה שילוב בין השיטות השונות. במקרים מסוימים האקטואר מעדכן את המודלים בגין מגמות, פסיקה, שינויי חקיקה או גורמים אחרים שעשויים להשפיע על התביעות בעתיד, באופן שונה מאשר התפתחות בעבר.

בכדי להעריך את ההתפתחות הצפויה לתביעות הקיימות והעתידיות התביעות התלויות חושבו על בסיס שיטות אקטואריות מקובלות כמפורט להלן:

שיטת chain ladder: המתבססת על התפתחות התביעות ההיסטוריות בהיבטים שונים (התפתחות התשלומים ו/או התפתחות עלות התביעות, התפתחות כמות התביעות ועוד).

שיטת הממוצעים: לעיתים, כאשר ניסיון התביעות בתקופות האחרונות אינו בשל מספיק, משתמשים בחומרות היסטוריות בקבוצות הרלוונטיות תוך התייחסות למגמה אם קיימת כזו. שיטה זו מתבססת על חישוב סכום ממוצע לתביעה פתוחה או סגורה (חומרת התביעה), ולפעמים מתחשבת גם במשך הזמן מיום פתיחת התביעה ועד לסילוקה/סגירתה.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)4. סיכונים ביטוחיים (המשך)ג. ביטוח כללי (המשך)4. הנחות העיקריות המשמשות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות

- החישובים האקטואריים אינם כוללים הפחתה בשל היוון תשלומי התביעות העתידיות. מאידך, לא נכללה תוספת בעד מרווח לסיכון (סטיית תקן).
- בענפי החבויות בהם קיים מרכיב גדול של אי-וודאות, בעיקר בשל הניסיון המועט, הקבוצה נוקטת במידה מסוימת של שמרנות בבחירת ההערכה על בסיס אומדנים שהתקבלו מהשיטות האקטואריות השונות.

5. מידע לגבי שינוי מהותי שנעשה בהנחות האקטואריות

בשנת 2009 שינתה חברת שומרה ביטוח חלק מהאומדנים וההנחות בהם השתמשה בחישוב ההתחייבויות הביטוחיות בענף רכב חובה. לשינויים אלה הייתה השפעה על הרווח ועל התחייבויות החברה כמפורט להלן:

שינוי בהנחות ואומדנים עקב שינוי מודל הביא להקטנת העתודה בשייר בכ - 6.5 מיליון ש"ח, כאשר עבור שנות החיתום הסגורות (2001-2006) הוקטנה העתודה ב-15.4 מיליון ש"ח ואילו בשנות החיתום הפתוחות (2007-2009) הוגדלה העתודה ב-8.9 מיליון ש"ח. כתוצאה מהקטנת העתודה כאמור, גדל הרווח בשייר בענף רכב חובה והרווח לפני מס בסך 15.4 מיליון ש"ח.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

5. סיכוני אשראי

א. חלוקת נכסי חוב על פי מיקומם

ליום 31 בדצמבר, 2009			בארץ בחו"ל
סה"כ	שאינם סחירים	סחירים (*)	
	אלפי ש"ח		
11,982,306	8,684,490	3,297,816	סך הכל נכסי חוב
646,015	181,733	464,282	
<u>12,628,321</u>	<u>8,866,223</u>	<u>3,762,098</u>	

ליום 31 בדצמבר, 2008			בארץ בחו"ל
סה"כ	שאינם סחירים	סחירים (*)	
	אלפי ש"ח		
10,342,943	8,416,236	1,926,707	סך הכל נכסי חוב
237,581	125,923	111,658	
<u>10,580,524</u>	<u>8,542,159</u>	<u>2,038,365</u>	

ליום 1 בינואר, 2008			בארץ בחו"ל
סה"כ	שאינם סחירים	סחירים (*)	
	אלפי ש"ח		
6,542,830	4,558,708	1,984,122	סך הכל נכסי חוב
175,512	50,924	124,588	
<u>6,718,342</u>	<u>4,609,632</u>	<u>2,108,710</u>	

(*) נכסי חוב סחירים מסווגים בעיקר לקטגורית זמינים למכירה ומוצגים בשווי הוגן. ראה גם ביאור פירוט הנכסים בחלוקה לדירוגים להלן.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

5. סיכוני אשראי (המשך)

ב. פירוט נכסים בחלוקה לדרגים

1. נכסי חוב

דירוג מקומי (*) ליום 31 בדצמבר, 2009				
ס"ח כ	לא מדורג	נמוך מ - BBB אלפי ש"ח	BBB עד A	AA ומעלה
1,619,252	-	-	-	1,619,252
1,678,564	145,761	71,373	853,839	607,591
3,297,816	145,761	71,373	853,839	2,226,843
5,926,916	-	-	-	5,926,916
1,099,672	2,061	37,876	448,170	611,565
998,519	-	-	15,503	983,016
65,985	22,530	4,573	30,346	8,536
77,332	206	35,932	6,144	35,050
28,915	-	-	1,515	27,400
423,903	24,375	4,966	131,559	263,003
63,248	60,564	-	2,414	270
8,684,490	109,736	83,347	635,651	7,855,756
11,982,306	255,497	154,720	1,489,490	10,082,599
227,614	-	-	136,703	90,911

נכסי חוב בארץ

נכסי חוב סחירים

אגרות חוב ממשלתיות

אגרות חוב קונצרניות

סך הכל נכסי חוב סחירים
בארץ

נכסי חוב שאינם סחירים

אגרות חוב ממשלתיות

אגרות חוב קונצרניות

פיקדונות בבנקים פיננסיים
ובמוסדות פיננסיים

נכסי חוב אחרים לפי
בטחונות:

משכנתאות

הלוואות על פוליסות

הלוואות בשעבוד נדל"ן

בטחונות אחרים

לא מובטחים

סך הכל נכסי חוב שאינם
סחירים בארץ

סך הכל נכסי חוב בארץ

מזה - נכסי חוב
בדירוג פנימי (**)

(*) כל דירוג כולל בתוכו את כל הטוחנים, לדוגמא: דירוג A כולל A- ועד A+.

(**) כל הסכומים המוצגים בשורה זו מייצגים נכסים שלא דורגו ע"י חברה חיצונית ודורגו ע"פ מודל הדירוג הפנימי של החברה.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

6. סיכוני אשראי (המשך)

ב. פירוט נכסים בחלוקה לדרוגים (המשך)

1. נכסי חוב (המשך)

דירוג בינלאומי (*)					נכסי חוב בחו"ל נכסי חוב סחירים אגרות חוב ממשלתיות אגרות חוב קונצרניות סך הכל נכסי חוב סחירים בחו"ל נכסי חוב שאינם סחירים בטחונות אחרים סך הכל נכסי חוב בחו"ל
ליום 31 בדצמבר, 2009					
נמוך					
סה"כ	לא מדורג	מ-BBB	BBB	A ומעלה	
אלפי ש"ח					
7,764	-	-	-	7,764	
456,518	1,456	30,834	225,207	199,021	
464,282	1,456	30,834	225,207	206,785	
181,733	46,827	120,423	14,483	-	
646,015	48,283	151,257	239,690	206,785	

(*) כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל A- ועד A+.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

5. סיכוני אשראי (המשך)

ב. פירוט נכסים בחלוקה לדירוגים (המשך)

1. נכסי חוב (המשך)

דירוג מקומי (*)

ליום 31 בדצמבר, 2008

ס"ח כ	לא מדורג	נמוך מ - BBB אלפי ש"ח	BBB עד A	AA ומעלה
924,293	-	-	-	924,293
1,002,414	7,822	116,028	335,935	542,629
1,926,707	7,822	116,028	335,935	1,466,922
5,710,277	-	-	-	5,710,277
1,125,268	-	29,538	372,620	723,110
905,647	-	1,310	18,060	886,277
89,487	-	6,535	11,307	71,645
85,324	-	-	-	85,324
3,040	-	-	-	3,040
385,453	5,375	191,904	110,963	77,211
111,740	-	111,740	-	-
8,416,236	5,375	341,027	512,950	7,556,884
10,342,943	13,197	457,055	848,885	9,023,806
591,790	-	242,081	121,544	228,165

נכסי חוב בארץ

נכסי חוב סחירים

אגרות חוב ממשלתיות

אגרות חוב קונצרניות

סך הכל נכסי חוב סחירים
בארץ

נכסי חוב שאינם סחירים

אגרות חוב ממשלתיות

אגרות חוב קונצרניות

פיקדונות בבנקים פיננסיים
ובמוסדות פיננסיים

נכסי חוב אחרים לפי
בטחונות:

משכנתאות

הלוואות על פוליסות

הלוואות בשעבוד נדל"ן

בטחונות אחרים

לא מובטחים

סך הכל נכסי חוב שאינם
סחירים בארץ

סך הכל נכסי חוב בארץ

מזה - נכסי חוב
בדירוג פנימי (**)

(*) כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל A- ועד A+.

(**) כל הסכומים המוצגים בשורה זו מייצגים נכסים שלא דורגו ע"י חברה חיצונית ודורגו ע"פ מודל הדירוג הפנימי של החברה.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

5. סיכוני אשראי (המשך)

ב. פירוט נכסים בחלוקה לדרוגים (המשך)

1. נכסי חוב (המשך)

דירוג בינלאומי (*)				
ליום 31 בדצמבר, 2008				
נמוך				
סה"כ	לא מדורג	מ-BBB	BBB	A ומעלה
אלפי ש"ח				
5,580	-	-	-	5,580
106,078	-	3,958	28,282	73,838
111,658	-	3,958	28,282	79,418
125,923	125,923	-	-	-
237,581	125,923	3,958	28,282	79,418

נכסי חוב בחו"ל
נכסי חוב סחירים
אגרות חוב ממשלתיות
אגרות חוב קונצרניות
סך הכל נכסי חוב סחירים בחול
נכסי חוב שאינם סחירים בטחונות אחרים
סך הכל נכסי חוב בחו"ל

(*) כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל A- ועד A+.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

5. סיכוני אשראי (המשך)

ב. פירוט נכסים בחלוקה לדירוגים (המשך)

1. נכסי חוב (המשך)

דירוג מקומי (*) ליום 1 בינואר, 2008				
סח"כ	לא מדורג	נמוך מ - BBB אלפי ש"ח	BBB עד A	AA ומעלה
737,754	-	-	-	737,754
1,246,368	-	194,057	255,962	796,349
1,984,122	-	194,057	255,962	1,534,103
2,181,544	-	-	-	2,181,544
958,220	957	7,605	293,947	655,711
682,972	-	966	24,131	657,875
95,664	623	-	27,631	67,410
83,304	-	-	-	83,304
332,121	55,415	189,740	42,389	44,577
224,883	62,549	159,276	3,058	-
4,558,708	119,544	357,587	391,156	3,690,421
6,542,830	119,544	551,644	647,118	5,224,524
467,117	-	201,806	70,020	195,291

נכסי חוב בארץ

נכסי חוב סחירים

אגרות חוב ממשלתיות

אגרות חוב קונצרניות

סך הכל נכסי חוב סחירים
בארץ

נכסי חוב שאינם סחירים

אגרות חוב ממשלתיות

אגרות חוב קונצרניות

פיקדונות בבנקים פיננסיים
ובמוסדות פיננסיים

נכסי חוב אחרים לפי

בטחונות:

משכנתאות

הלוואות על פוליסות

בטחונות אחרים

לא מובטחים

סך הכל נכסי חוב שאינם
סחירים בארץ

סך הכל נכסי חוב בארץ

מזה - נכסי חוב

בדירוג פנימי (**)

(*) כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל A- ועד A+.

(**) כל הסכומים המוצגים בשורה זו מייצגים נכסים שלא דורגו ע"י חברה חיצונית
ודורגו ע"פ מודל הדירוג הפנימי של החברה.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

5. סיכוני אשראי (המשך)

ב. פירוט נכסים בחלוקה לדרוגים (המשך)

1. נכסי חוב (המשך)

דירוג בינלאומי (*)				
ליום 1 בינואר, 2008				
נמוך				
סה"כ	לא מדורג	מ-BBB	BBB	A ומעלה
אלפי ש"ח				
7,225	-	-	-	7,225
117,363	-	13,436	8,249	95,678
124,588	-	13,436	8,249	102,903
39,097	696	9,812	-	28,589
11,827	-	-	-	11,827
50,924	696	9,812	-	40,416
175,512	696	23,248	8,249	143,319

נכסי חוב בחו"ל
נכסי חוב סחירים
אגרות חוב ממשלתיות
אגרות חוב קונצרניות
סך הכל נכסי חוב סחירים בחול
נכסי חוב שאינם סחירים
אגרות חוב קונצרניות
פקדונות בבנקים ומוסדות פיננסיים
סך הכל נכסי חוב שאינם סחירים בחו"ל
סך הכל נכסי חוב בחו"ל

(*) כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל A- ועד A+.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

5. סיכוני אשראי (המשך)

ב. פירוט נכסים בחלוקה לדרגים (המשך)

2. סיכוני אשראי בגין נכסים אחרים (בארץ)

דירוג מקומי				
ליום 31 בדצמבר, 2009				
ס"כ	לא מדורג	נמוך מ-BBB	BBB עד A	AA ומעלה
אלפי ש"ח				
116,270	112,128	-	70	4,072
5,868	-	-	-	5,868
66,291	-	13,350	-	52,941
530,440	-	-	-	530,440
718,869	112,128	13,350	70	593,321

חייבים ויתרות חובה, למעט
יתרות מבטחי משנה (*)
נכסי מסים נדחים
השקעות פיננסיות אחרות
מזומנים ושווי מזומנים

ס"כ

דירוג מקומי				
ליום 31 בדצמבר, 2008				
ס"כ	לא מדורג	נמוך מ-BBB	BBB עד A	AA ומעלה
אלפי ש"ח				
116,399	112,119	-	-	4,280
61,498	-	-	-	61,498
571,969	-	-	-	571,969
749,866	112,119	-	-	637,747

חייבים ויתרות חובה, למעט
יתרות מבטחי משנה (*)
נכסי מסים נדחים
מזומנים ושווי מזומנים

ס"כ חשיפת אשראי לנכסים
אחרים

דירוג מקומי				
ליום 1 בינואר, 2008				
ס"כ	לא מדורג	נמוך מ-BBB	BBB עד A	AA ומעלה
אלפי ש"ח				
122,723	122,723	-	-	-
3,841	-	-	-	3,841
324,334	-	-	-	324,334
450,898	122,723	-	-	328,175

חייבים ויתרות חובה, למעט
יתרות מבטחי משנה (*)
נכסי מסים נדחים
מזומנים ושווי מזומנים

ס"כ חשיפת אשראי לנכסים
אחרים

(*) ראה ביאור מבטחי משנה להלן בסעיף 11.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)5. סיכוני אשראי (המשך)ב. פירוט נכסים בחלוקה לדירוגים (המשך)2. סיכוני אשראי בגין נכסים אחרים (בארץ) (המשך)

דירוג בינלאומי				
ליום 31 בדצמבר, 2009				
סה"כ	לא מדורג	נמוך		A
		מ-BBB	BBB	ומעלה
		אלפי ש"ח		
3,812	-	-	3,812	-

השקעות פיננסיות אחרות

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

5. סיכוני אשראי (המשך)

ג. מידע נוסף בדבר סיכוני אשראי

- (1) הקבוצה מבצעת דרוג אשראי לנכסי חוב לא סחירים ולא מדורגים ע"פ מתודולוגיה שגיבשה. על מנת לתקף את המתודולוגיה, הקבוצה בוחנת מעת לעת את הפערים, ככל שהם קיימים, בין דרוגים שבוצעו על ידה לבין דרוגים שבוצעו על ידי חברות דרוג חיצוניות. נכון לתאריך המאזן נמצא כי הפערים שהיו בשנה קודמת בין הדירוגים הפנימיים לבין הדירוגים החיצוניים הצטמצמו. הדירוגים הפנימיים נוטים לשקף את האווירה בשוקים הפיננסים ולכן במהלך שנת 2009 עלו, בעוד חברות הדירוג ביצעו הערכה מחדש של הדירוגים שלהם בעקבות המשבר הפיננסי בשנת 2008, ולכן פרסמו דירוגים חדשים נמוכים יותר. מהנתונים עולה כי ממוצע הדירוג הפנימי בכל ענף וענף דומה בעיקרו לממוצע הדירוג החיצוני.
- (2) הקבוצה מבצעת הערכה של הפסד אשראי כולל צפוי בתיקי הנכסים, על בסיס הערכות של הסתברויות לחדלות פירעון ושיעורי החזר ("Recovery").
- (3) קיים שוני בסולמות דרוג בין נכסי חוב בארץ לבין נכסי חוב בחו"ל. בכוונת הקבוצה להשתמש בסולם ההמרה שיפרסמו חברות הדירוג ע"פ הוראת הממונה על שוק ההון, ביטוח וחסכון. בדוח כספי זה מדווחים הדירוגים המקומיים בנפרד מהדירוגים הבינלאומיים.
- (4) מידע בדבר סיכוני אשראי בבאור זה אינו כולל את הנכסים עבור חוזים תלויי תשואה המוצגים בסעיף ז' להלן.
- (5) לעניין חשיפה למבטחי משנה ליום 31 בדצמבר, 2009 בסך 731 מיליון ש"ח ראה סעיף 5 ו' להלן.
- (6) לעניין יתרות פרמיה לגבייה ליום 31 בדצמבר, 2009 בסך 528 מיליון ש"ח ראה באור 11א'.

ד. גיול השקעות בנכסי חוב פיננסים לא סחירים:

ליום 1 בינואר	ליום 31 בדצמבר		
2008	2008	2009	
אלפי ש"ח			
4,435,096	8,401,160	8,763,945	נכסי חוב שערכם לא נפגם: ללא פיגור
9,789	7,016	4,251	בפיגור (*): מתחת ל- 90 ימים
1,345	1,922	9,787	בין 90 ל- 180 ימים
59,178	51,184	36,672	מעל 180 ימים
4,505,408	8,461,282	8,814,655	סך הכל נכסי חוב שערכם לא נפגם
			נכסי חוב שערכם נפגם:
131,074	149,959	145,539	נכסים שערכם נפגם, ברוטו
26,850	69,082	93,971	הפרשה להפסד
104,224	80,877	51,568	נכסי חוב שערכם נפגם, נטו
4,609,632	8,542,159	8,866,223	סך הכל נכסי חוב לא סחירים

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

5. סיכוני אשראי (המשך)

ה. פירוט החשיפה לענפי משק עבור השקעות בנכסי חוב פיננסיים סחירים ושאינם סחירים

ליום 31 בדצמבר, 2009

סיכון חוץ מאזני	סיכון אשראי מאזני		
	%		
אלפי ש"ח	מסה"כ	אלפי ש"ח	
			<u>ענף משק</u>
174,746	1.68	212,185	תעשייה
212,617	7.64	964,367	בינוי ונדל"ן
-	2.66	336,496	חשמל ומים
-	0.34	42,640	מסחר
-	3.31	417,553	השקעות ואחזקות
-	0.04	4,616	תחבורה ואחסנה
-	1.88	237,368	תקשורת ושרותי מחשב
-	13.53	1,709,030	בנקים
-	0.55	69,379	שירותים פיננסיים
22,245	1.68	211,591	שירותים עסקיים אחרים
-	2.87	363,019	אנשים פרטיים
-	4.01	506,145	אחר
409,608	40.18	5,074,389	
-	59.82	7,553,932	אג"ח מדינה / פקדונות חשכ"ל
409,608	100.00	12,628,321	סך הכל

ליום 31 בדצמבר, 2008

סיכון חוץ מאזני	סיכון אשראי מאזני		
	%		
אלפי ש"ח	מסה"כ	אלפי ש"ח	
			<u>ענף משק</u>
160,692	0.83	88,004	תעשייה
229,458	6.52	689,389	בינוי ונדל"ן
-	2.64	278,876	חשמל ומים
-	0.69	72,746	מסחר
-	3.65	386,274	השקעות ואחזקות
-	0.05	5,642	מלונאות ותיירות
-	0.14	15,101	תקשורת ושרותי מחשב
-	13.40	1,417,659	בנקים
-	1.22	129,425	שירותים פיננסיים
10,323	3.25	344,125	שירותים עסקיים אחרים
-	3.78	399,575	אנשים פרטיים
-	1.07	113,558	אחר
400,473	37.24	3,940,374	
-	62.76	6,640,150	אג"ח מדינה / פקדונות חשכ"ל
400,473	100.00	10,580,524	סך הכל

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

5. סיכוני אשראי (המשך)

ה. פירוט החשיפה לענפי משק עבור השקעות בנכסי חוב פיננסיים סחירים ושאינם סחירים (המשך)

ליום 1 בינואר, 2008

סיכון חוץ מאזני אלפי ש"ח	סיכון אשראי מאזני		
	%		
	מסה"כ	אלפי ש"ח	
30,048	1.74	117,137	ענף משק
204,734	11.25	755,732	תעשיה
-	3.38	227,042	בינוי ונדל"ן
-	1.23	82,446	חשמל ומים
-	5.80	389,888	מסחר
-	0.19	12,657	השקעות ואחזקות
-	0.16	10,809	מלונאות ותיירות
-	17.26	1,159,533	תקשורת ושרותי מחשב
-	1.15	77,174	בנקים
16,321	5.07	340,671	שירותים פיננסיים
-	6.60	443,218	שירותים עסקיים אחרים
-	2.61	175,512	אנשים פרטיים
251,103	56.44	3,791,819	אחר
-	43.56	2,926,523	אג"ח מדינה
251,103	100.00	6,718,342	סך הכל

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

5. סיכוני אשראי (המשך)

ו. מידע בדבר סיכוני אשראי בביטוח משנה

1. תיאור אופן ניהול סיכוני אשראי הנובעים מהחשיפה למבטחי משנה

הקבוצה מבטחת חלק מעסקיה בביטוח משנה, שרובו נעשה באמצעות מבטחי משנה בחו"ל. עם זאת, ביטוח המשנה אינו משחרר את הקבוצה מחובתה כלפי מבוטחיה על פי פוליסות הביטוח.

הקבוצה חשופה לסיכונים הנובעים מאי וודאות לגבי יכולת מבטחי המשנה לשלם את חלקם בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח (נכסי ביטוח המשנה) ואת חובותיהם בגין תביעות ששולמו.

הקבוצה חשופה לריכוז סיכון אשראי למבטח משנה בודד, עקב מבנה שוק ביטוח המשנה והכמות המוגבלת של מבטחי משנה בעלי דירוג מספק.

בהתאם להנחיית המפקח קובע דירקטוריון הקבוצה, אחת לשנה, מסגרות חשיפה מרביות למבטחי המשנה, עימם התקשרה ו/או תתקשר הקבוצה, המבוססות על דירוגם הבינלאומי. חשיפות אלו מנוהלות ברמת חוזה ביטוח המשנה. כלומר לכל חוזה נקבעת מגבלת חשיפה מקסימלית למבטח משנה בודד בהתאם לדירוג האשראי שלו. ככל שהדירוג נמוך יותר מגבלת החשיפה למבטח משנה בודד תהיה נמוכה יותר. באמצעות המגבלות משיגה הקבוצה תיק מבטחי משנה איכותי ומפוזר ובכך מגבילה את סיכון האשראי.

הקבוצה מבצעת מעקב אחר מצבו של מבטח המשנה בשוק העולמי, שינויים בדירוג האשראי שלו, וקיום התחייבויותיו הכספיות השוטפות. בנוסף, הקבוצה מבצעת הערכה פרטנית של היציבות הפיננסית של כל מבטח משנה ויכולתו לעמוד בהתחייבויותיו לחברה בטווח הארוך.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

5. סיכוני אשראי (המשך)

1. מידע בדבר סיכוני אשראי בביטוח משנה (המשך)

2. מידע בדבר חשיפה לסיכוני אשראי של מבטחי משנה

חובות בפיגור			נכסי ביטוח משנה							ליום 31 בדצמבר, 2009:
מעל לשנה	בין חצי שנה לשנה	סה"כ חשיפה (א)	סכום כתבי אשראי שנתקבלו ממבטחי משנה	פקדונות מבטחי משנה	בביטוחי חבויות	בביטוח רכוש	בביטוח חיים	יתרות בחובה (זכות) נטו (ב)	סך פרמיות למבטחי משנה לשנת 2009	קבוצת דירוג (*)
באלפי ש"ח										
AA ומעלה										
-	-	84,906	-	33,022	3,458	15,200	104,693	(5,423)	59,567	Munich Reinsurance
-	-	126,085	-	33,835	66,515	45,123	57,476	(9,194)	111,551	אחרים
-	-	210,991	-	66,857	69,973	60,323	162,169	(14,617)	171,118	
+A										
-	-	206,488	1,384	134,701	84,634	110,239	158,610	(10,910)	359,670	Swiss Reinsurance
107	1,378	278,897	-	78,664	186,908	172,712	6,182	(8,241)	282,439	אחרים
107	1,378	485,385	1,384	213,365	271,542	282,951	164,792	(19,151)	642,109	
-	-	266	-	-	153	154	-	(41)	625	BBB
110	-	34,001	-	1,486	28,048	5,265	362	1,812	13,848	נמוך מ-BBB או לא מדורגות
217	1,378	730,643	1,384	281,708	369,716	348,693	327,323	(31,997)	827,700	סה"כ

(*) כל קבוצת דירוג כוללת בתוכה את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל A- ועד A+.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

5. סיכוני אשראי (המשך)

ו. מידע בדבר סיכוני אשראי בביטוח משנה (המשך)

2. מידע בדבר חשיפה לסיכוני אשראי של מבטחי משנה (המשך)

חובות בפיגור		נכסי ביטוח משנה							ליום 31 בדצמבר, 2008:	
מעל לשנה	בין חצי שנה לשנה	סה"כ חשיפה (א)	שנתקבלו מכתבי אשראי	שנתקבלו ממבטחי	פקדונות מבטחי	בביטוחי חבויות	בביטוח רכוש	בביטוח חיים	יתרות בחובה (זכות) נטו (ב)	סך פרמיות למבטחי משנה לשנת 2008
				משנה	משנה					קבוצת דירוג (*)
באלפי ש"ח										
AA ומעלה										
-	-	70,433	-	30,489	2,861	11,658	98,003	(11,600)	62,216	Munich Reinsurance
210	85	167,668	1,394	62,872	90,533	140,046	1,329	26	201,337	אחרים
210	85	238,101	1,394	93,361	93,394	151,704	99,332	(11,574)	263,553	
+A										
-	-	124,359	-	44,729	55,498	17,110	132,581	(36,101)	152,177	Swiss Reinsurance
83	27	131,396	-	28,561	96,118	62,494	5,462	(4,117)	142,838	אחרים
83	27	255,755	-	73,290	151,616	79,604	138,043	(40,218)	295,015	
14	-	29,500	-	16,250	718	1,785	52,479	(9,232)	25,761	BBB
1,000	458	71,896	-	2,099	49,944	7,565	569	15,917	18,854	נמוך מ-BBB או לא מדורגות
1,307	570	595,252	1,394	185,000	295,672	240,658	290,423	(45,107)	603,183	סה"כ (*)

(*) כל קבוצת דירוג כוללת בתוכה את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל A- ועד A+.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

5. סיכוני אשראי (המשך)

ו. מידע בדבר סיכוני אשראי בביטוח משנה (המשך)

2. מידע בדבר חשיפה לסיכוני אשראי של מבטחי משנה (המשך)

חובות בפיגור		נכסי ביטוח משנה							ליום 1 בינואר, 2008:	
מפל	בין חצי שנה לשנה	סה"כ חשיפה (א)	שנתקבלו ממשנה	פקדונות מבטחי משנה	בביטוחי חביות	בביטוח רכוש	בביטוח חיים	יתרות בחובה (זכות) נטו (ב)	סך פרמיות למבטחי משנה לשנת 2007	קבוצת דירוג (*)
באלפי ש"ח										
AA ומעלה										
-	-	119,708	1,323	55,858	54,227	35,287	115,346	(27,971)	143,808	Swiss Reinsurance
10	556	220,309	-	96,297	139,197	113,191	81,559	(17,341)	236,923	אחרים
10	556	340,018	1,323	152,155	193,424	148,478	196,905	(45,312)	380,731	
+A										
220	1,496	147,004	-	21,095	101,384	65,059	2,078	(422)	121,835	אחרים
1	415	12,756	-	2,341	218	14,981	-	(102)	7,737	BBB
68	1,575	54,059	-	725	43,433	2,800	905	7,648	9,636	נמוך מ-BBB או לא מדורגות
299	4,042	553,836	1,323	176,316	338,459	231,318	199,888	(38,188)	519,939	סה"כ

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

5. סיכוני אשראי (המשך)

1. מידע בדבר סיכוני אשראי בביטוח משנה (המשך)

2. מידע בדבר חשיפה לסיכוני אשראי של מבטחי משנה (המשך)

סה"כ החשיפה למבטחי המשנה הינה: יתרות בחובה (זכות) נטו, נכסי ביטוח משנה, בניכוי פיקדונות וכתבי האשראי שנתקבלו ממבטחי המשנה כערבות להתחייבויותיהם ובתוספת (בניכוי) היתרות בחובה (בזכות) נטו.

בשנת 2009 בוצעה הפחתה בשל הפרשה לחובות מסופקים בסך 2,737 אלפי ש"ח (בשנה קודמת בוצעה הפחתה של 2,970 אלפי ש"ח).

היתרות אינן כוללות יתרות של חברות ביטוח בגין ביטוח משותף.

הדירוג של מבטחי המשנה נקבע בעיקרו לפי חברת הדירוג S&P. במקרים בהם לא ניתן דירוג על ידי S&P, נקבע הדירוג על ידי חברת דירוג אחרת והומר לפי מפתח שנקבע בתקנות דרכי ההשקעה.

סך-כל החשיפה של מבטחי המשנה לאירוע רעידת אדמה בהסתברות נזק של 0.2% (שיעור נזק מירבי 2.00%) הינה 2,277 מיליוני ש"ח (לעומת 2,239 מיליוני ש"ח בשנה קודמת), מתוכה חלקו של מבטח המשנה המשמעותי ביותר הינו 362 מיליוני ש"ח (לעומת 369 מיליוני ש"ח בשנה קודמת), של חברת Munich Re, המדורגת AA-.

בשנת 2009, לא קיימים מבטחי משנה נוספים על אלו אשר פורטו לעיל אשר החשיפה בגינם עולה על 10% מהחשיפה הכוללת של מבטחי משנה או שהפרמיה בגינם עולה על 10% מסך הפרמיות לביטוח משנה.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

6. מידע בדבר השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה

1. פירוט הרכב ההשקעות לפי בסיסי הצמדה

ליום 31 בדצמבר, 2009					
בש"ח לא צמוד	בש"ח צמוד למדד	במטבע חוץ או בהצמדה אליו	פריטים לא פיננסים ואחרים	סה"כ	
אלפי ש"ח					
105,295	-	-	-	105,295	מזומנים ושווי מזומנים
2,981,347	1,636,901	1,785,199	-	6,403,447	נכסים סחירים
48,805	2,849,447	639,901	-	3,538,153	נכסים בלתי סחירים
3,135,447	4,486,348	2,425,100	-	10,046,895	סך הכל הנכסים
ליום 31 בדצמבר, 2008					
בש"ח לא צמוד	בש"ח צמוד למדד	במטבע חוץ או בהצמדה אליו	פריטים לא פיננסים ואחרים	סה"כ	
אלפי ש"ח					
364,509	-	60,507	-	425,016	מזומנים ושווי מזומנים
1,757,420	1,676,450	689,099	-	4,122,969	נכסים סחירים
315,120	2,386,964	310,956	-	3,013,040	נכסים בלתי סחירים
2,437,049	4,063,414	1,060,562	-	7,561,025	סך הכל הנכסים
ליום 1 בינואר, 2008					
בש"ח לא צמוד	בש"ח צמוד למדד	במטבע חוץ או בהצמדה אליו	פריטים לא פיננסים ואחרים	סה"כ	
אלפי ש"ח					
284,419	-	36,840	-	321,259	מזומנים ושווי מזומנים
2,380,302	1,908,229	1,051,155	-	5,339,686	נכסים סחירים
179,338	3,092,955	340,002	-	3,612,295	נכסים בלתי סחירים
2,844,059	5,001,184	1,427,997	-	9,273,240	סך הכל הנכסים

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

6. מידע בדבר השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה (המשך)

2. סיכון אשראי עבור נכסים בארץ

דירוג מקומי (*)				
ליום 31 בדצמבר, 2009				
ס"ח כ"כ (**)	לא מדורג	נמוך מ - BBB	BBB עד A	AA ומעלה
אלפי ש"ח				
1,510,463	-	-	-	1,510,463
1,304,505	121,726	75,885	670,021	436,873
2,749,928	16,934	106,725	808,888	1,817,381
5,564,896	138,660	182,610	1,478,909	3,764,717
227,189	-	14,345	101,065	111,779

נכסי חוב בארץ:

אגרות חוב ממשלתיות

נכסי חוב אחרים – סחירים

נכסי חוב אחרים – בלתי סחירים

סך הכל נכסי חוב בארץ

מזה – נכסי חוב בדירוג פנימי (***)

(*) המקורות לרמת הדירוג בישראל הינן חברות הדירוג "מעלות" ו"מדורג". נתוני חברת מדורג הועברו לסמלי הדירוג לפי מקדמי המרה מקובלים. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל A- ועד A+.

(**) הערך בספרים מהווה קירוב לסיכון האשראי המירבי. לפיכך, טור ס"ח כ"כ מייצג סיכון אשראי מירבי.

(***) כל הסכומים המוצגים בשורה זו מייצגים נכסים שלא דורגו ע"י חברה חיצונית ודורגו ע"פ מודל הדירוג הפנימי של החברה.

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

6. מידע בדבר השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה (המשך)

2. סיכון אשראי עבור נכסים בארץ (המשך)

דירוג מקומי (*)				
ליום 31 בדצמבר, 2008				
AA ומעלה	BBB עד A	נמוך מ - BBB	לא מדורג	סה"כ (**)
אלפי ש"ח				
1,457,463	-	-	-	1,457,463
578,848	327,413	106,403	-	1,012,664
1,716,816	484,015	96,931	32,479	2,330,241
3,753,127	811,428	203,334	32,479	4,800,368
335,719	124,058	64,442	-	524,219

נכסי חוב בארץ:

אגרות חוב ממשלתיות

נכסי חוב אחרים – סחירים

נכסי חוב אחרים – בלתי סחירים

סך הכל נכסי חוב בארץ

מזה – נכסי חוב בדירוג פנימי (***)

דירוג מקומי (*)				
ליום 1 בינואר, 2008:				
AA ומעלה	BBB עד A	נמוך מ - BBB	לא מדורג	סה"כ (**)
אלפי ש"ח				
1,251,654	-	-	-	1,251,654
838,555	329,374	196,401	-	1,364,330
2,114,373	751,079	153,142	5,363	3,023,957
4,204,582	1,080,453	349,543	5,363	5,639,941
397,097	70,020	-	-	467,117

נכסי חוב בארץ:

אגרות חוב ממשלתיות

נכסי חוב אחרים – סחירים

נכסי חוב אחרים – בלתי סחירים

סך הכל נכסי חוב בארץ

מזה – נכסי חוב בדירוג פנימי (***)

(*) המקורות לרמת הדירוג בישראל הינן חברות הדירוג "מעלות" ו"מדורג". נתוני חברת מדורג הועברו לסמלי הדירוג לפי מקדמי המרה מקובלים. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל A- ועד A+.

(**) הערך בספרים מהווה קירוב לסיכון האשראי המירבי. לפיכך, טור סה"כ מייצג סיכון אשראי מירבי.

(***) כל הסכומים המוצגים בשורה זו מייצגים נכסים שלא דורגו ע"י חברה חיצונית ודורגו ע"פ מודל הדירוג הפנימי של החברה.

3. סיכון אשראי עבור נכסים בחו"ל

דירוג בינלאומי (*)				
ליום 31 בדצמבר, 2009				
A ומעלה	BBB	נמוך מ - BBB	לא מדורג	סה"כ (**)
אלפי ש"ח				
258,853	355,420	92,557	134,857	841,687

סך הכל נכסי חוב בחו"ל

באור 35: - ניהול סיכונים (המשך)

6. מידע בדבר השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה (המשך)

3. סיכון אשראי עבור נכסים בחו"ל (המשך)

דירוג בינלאומי (*)				
ליום 31 בדצמבר, 2008				
נמוך				
סה"כ (**)	לא מדורג	מ - BBB	BBB	A ומעלה
אלפי ש"ח				
182,756	13,535	23,387	54,268	91,566
סך הכל נכסי חוב בחו"ל				

דירוג בינלאומי (*)				
ליום 1 בינואר, 2008:				
נמוך				
סה"כ (**)	לא מדורג	מ - BBB	BBB	A ומעלה
אלפי ש"ח				
108,630	-	50,238	21,791	36,601
סך הכל נכסי חוב בחו"ל				

(*) המקורות לרמת הדירוג בחו"ל הינם חברות הדירוג אשר אושרו על-ידי המפקח S&P, Mood's ו-Fitch. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל A- ועד A+.

(**) הערך בספרים מהווה קירוב לסיכון האשראי המירבי. לפיכך, טור סה"כ מייצג סיכון אשראי מירבי.

באור 36: - יתרות ועסקאות עם בעלי עניין וצדדים קשורים

א. יתרות עם בעלי עניין וצדדים קשורים

ההרכב:

ליום 31 בדצמבר, 2009

בעל עניין וצדדים קשורים אחרים	חברות כלולות	אלפי ש"ח	
205	134,906		נכסי חוב בלתי סחירים
24,517	-		זכאים ויתרות זכות

ליום 31 בדצמבר, 2008

בעל עניין וצדדים קשורים אחרים	חברות כלולות	אלפי ש"ח	
1,475	125,923		נכסי חוב בלתי סחירים
5,789	-		זכאים ויתרות זכות

ליום 1 בינואר, 2008

בעל עניין וצדדים קשורים אחרים	חברות כלולות	אלפי ש"ח	
2,796	60,528		נכסי חוב בלתי סחירים
8,891	-		זכאים ויתרות זכות

ב. עסקאות עם בעלי עניין וצדדים קשורים

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2009

בעל עניין וצדדים קשורים אחרים	חברות כלולות	אלפי ש"ח	
-	8,277		רווחים מהשקעות והכנסות מימון
-	62		הכנסות מדמי ניהול
-	8,339		

באור 36: - יתרות ועסקאות עם בעלי עניין וצדדים קשורים (המשך)

ב. עסקאות עם בעלי עניין וצדדים קשורים (המשך)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2008

בעל עניין וצדדים קשורים אחרים	חברות כלולות
אלפי ש"ח	
106	4,671
-	346
106	5,017

רווחים מהשקעות והכנסות מימון
הכנסות מדמי ניהול

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2007

בעל עניין וצדדים קשורים אחרים	חברות כלולות
אלפי ש"ח	
64	(1,721)
-	144
64	(1,577)

רווחים מהשקעות והכנסות מימון
הכנסות מדמי ניהול

נושאי משרה בחברה עשויים לרכוש, מידי פעם, חוזי ביטוח, חוזי השקעה או מוצרים פיננסיים אחרים שהונפקו על ידי הקבוצה וזאת בתנאי שוק ובמהלך העסקים הרגיל.

באור 36: - יתרות ועסקאות עם בעלי עניין וצדדים קשורים (המשך)

ב. עסקאות עם בעלי עניין וצדדים קשורים (המשך)

ג. הטבות לאנשי מפתח ניהוליים

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר

2007		2008		2009		
סכום	מס' אנשים	סכום	מס' אנשים	סכום	מס' אנשים	
אלפי ש"ח		אלפי ש"ח		אלפי ש"ח		
23,532	12	16,253	13	32,296	13	הטבות לעובדים לטווח קצר
473	1	3,200	1	3,169	1	הטבות לאחר העסקה
						תשלומים מבוססי מניות
2,363	1	3,473	1	2,630	1	(ראה באור 32)
26,368	12	22,926	13	38,095	13	

ד. הטבות לצדדים קשורים ולבעלי עניין אחרים

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר

2007		2008		2009		
סכום	מס' אנשים	סכום	מס' אנשים	סכום	מס' אנשים	
אלפי ש"ח		אלפי ש"ח		אלפי ש"ח		
669	8	1,053	6	1,101	6	דמי ניהול לשאינם מועסקים בחברה או מטעמה
669	8	1,053	6	1,101	6	

ה. הכנסות והוצאות מצדדים קשורים ומבעלי עניין

תנאי העסקאות עם צדדים קשורים

חלק מפעילותה הכספית והביטוחית של החברה נעשה עם צדדים קשורים ובעלי עניין במהלך העסקים הרגיל ובמחירי שוק. יתרות שטרם נפרעו לתום השנה אינן מובטחות, אינן נושאות ריבית ויישובן יעשה במזומן. לא התקבלו או ניתנו כל ערבויות בגין סכומים לקבל או לשלם. לשנים שהסתיימו ביום 31 בדצמבר, 2009, 2008 ו-2007 החברה לא רשמה כל הפרשה לחובות מסופקים בגין סכומים לקבל מצדדים קשורים.

באור 37: - התחייבויות תלויות

א. תובענות ייצוגיות ובקשות לאישור תובענות כייצוגיות

בגין התובענות הייצוגיות והבקשות לאישור תובענות כייצוגיות המפורטות בסעיפים 1-21, להלן, אשר בהן, להערכת הנהלת החברה, מנורה ביטוח וכן הנהלת שומרה (לעניין תובענות 7, 11, 13 ו-17) המתבססת בין היתר, על חוות דעת משפטיות שקיבלו, יותר סביר ("More likely than not") כי טענות ההגנה של מנורה ביטוח ושומרה תתקבלנה והבקשות לאישור התובענות כייצוגיות תדחנה, לא נכללה הפרשה בדוחות הכספיים. בבקשות לאישור תובענות כייצוגיות בהן, ביחס לתביעה, כולה או חלקה, יותר סביר כי טענות ההגנה של מנורה ביטוח ידחו, נכללו בדוחות הכספיים הפרשות לכיסוי החשיפה המוערכת על-ידי מנורה ביטוח ו/או שומרה.

להערכת הנהלת מנורה ביטוח, המתבססת בין היתר על חוות דעת משפטיות שקיבלה, במקום בו נדרשו הפרשות, נכללו בדוחות הכספיים הפרשות נאותות לכיסוי החשיפה המוערכת על-ידי מנורה ביטוח ו/או חברות מאוחדות. ההפרשות שכללה מנורה ביטוח והחברה המאוחדת – שומרה ביטוח הינן בסכומים לא מהותיים.

בבקשות לאישור תובענה כייצוגית או כנגזרת המפורטות בסעיפים 22 ו-23 להלן, אשר הוגשו לאחרונה, לא ניתן בשלב ראשוני זה להעריך את סיכויי הבקשה, ולפיכך לא נכללה בדוחות הכספיים הפרשה בגין תובענות אלה.

להלן פירוט הבקשות בגין תובענות ייצוגיות ובקשות לאישור תובענות כייצוגיות:

1. ביום 21 בספטמבר, 2004 הוגשה כנגד מנורה ביטוח וסוכנות ביטוח הפועלת עימה תביעה ובקשה לאישורה כתובענה ייצוגית, בהתאם לחוק הפיקוח. לטענת התובע הטענה מנורה ביטוח, כמו גם סוכנות הביטוח, את מבוטחיה בביטוח כלי שייט, בכך שהנפיקה פוליסות לביטוח כלי שייט בלא שהיה בידיה רישיון מבטח בענף זה. במסגרת התביעה, מבקש התובע להשיב את הפרמיות ששולמו למנורה ביטוח על ידו ועל-ידי מבוטחים אחרים כאמור, במהלך שבע השנים שקדמו להגשת כתב התביעה. סכום התביעה האישית של התובע עומד על סך של 330 דולר. סכום התובענה הייצוגית לא כומת על-ידי התובע, והוא מבקש לכמתו לאחר קבלת פרטים ממנורה ביטוח.

ביום 23 בינואר, 2009, ניתנה החלטה הדוחה את בקשת האישור ככל שהיא מתייחסת לעילת ההטעיה בנזיקין ועילת הפרת חובה חקוקה אך מאשרת את התובענה כייצוגית ככל שהיא מתייחסת לעילת עשיית עושר ולא במשפט, כאשר הסעד הנתבע הוא השבה או פיצוי עד לגובה הפרמיה ששולמה עבור כל אחת מן הפוליסות בתקופה הרלבנטית בה לא היה בידי מנורה ביטוח היתר בענף בכפוף להפחתות בהתאם לעקרונות ההשבה. מנורה ביטוח הגישה כתב הגנה ובקשה לעיכוב ביצוע ההחלטה לאשר את התובענה כייצוגית. במקביל הגישה מנורה ביטוח לבית המשפט העליון בקשת רשות ערעור ולבית המשפט המחוזי בקשה לעיכוב ביצוע ההחלטה.

בהמשך לקדם משפט שהתקיים בתיק, הגישו הצדדים בחודש יולי 2009 בקשה לאישור הסכם פשרה עליו חתמו ושעיקריו הם: מתן פיצוי לכל מי שנמנה על הקבוצה הייצוגית בסך של 42.5 ש"ח בגין כל פוליסה לביטוח כלי שייט שנרכשה בתקופה הרלבנטית לתובענה. הסכם הפשרה מותנה בתנאי מתלה והוא אישורו הבלתי מותנה של ההסכם על כל מרכיביו על ידי בית המשפט בפסק דין חלוט. בהתאם, פרסמה מנורה ביטוח ביום 29 ביולי, 2009 הודעה מתאימה בעיתונות. ביום 1 בנובמבר, 2009 הודיע היועץ המשפטי לממשלה כי אינו מוצא לנכון להביע עמדתו ביחס להסכם הפשרה המתקין ומותיר ההחלטה בעניין אישור הסכם הפשרה לשיקול דעתו של בית המשפט. ביום 5 בינואר, 2010, נתן בית המשפט פס"ד בו אישר את הסכם הפשרה ובהתאם פרסמו הנתבעות, ביום 17 בינואר, 2010, הודעה שנייה בדבר אישור הסכם הפשרה כאמור.

2. ביום 19 בדצמבר, 2004 הוגשה לבית המשפט המחוזי בתל-אביב-יפו תביעה כנגד מנורה ביטוח ובקשה לאישורה כתובענה ייצוגית (להלן - הבקשה). עניינה של התביעה הינה טענה של הטעיה צרכנית במכירת הרחבות לפוליסת דירה ללא בקשת המבוטח ו/או הסכמתו.

הסעד העיקרי המבוקש בתובענה הינו להשיב לתובעים את דמי הביטוח שנגבו בגין ההרחבות כאמור במהלך שבע השנים שקדמו למועד הגשת התובענה. מנורה ביטוח הגישה תשובה לבקשה. התובע הגיש בקשה לתיקון הבקשה והתביעה. בקשה זו לתיקון התביעה והבקשה התקבלו ועל כך הגישה מנורה ביטוח ערעור שנדחה. בהתאם, הגיש התובע בקשה מתוקנת ומנורה ביטוח הגישה את תגובתה לבקשה המתוקנת. ביום 19 במאי, 2008 התקיים דיון והצדדים הגישו סיכומיהם בכתב.

באור 37: - התחייבויות תלויות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות ובקשות לאישור תובענות כייצוגיות (המשך)

3. ביום 21 בנובמבר, 2005 הוגשה כנגד מנורה ביטוח תובענה ובקשה לאישורה כתובענה ייצוגית (להלן - בקשת האישור). עניינה של התובענה הוא בפרשנות נספח לפוליסות ביטוח חיים המתייחס לכיסוי ביטוחי בגין נכות תאונתית (להלן - נספח נכות תאונתית). הטענה המרכזית בתובענה הינה כי מנורה ביטוח מסייגת את חבותה בכל הקשור לכיסוי ביטוחי בגין נכות תאונתית הכלול בנספח נכות תאונתית, וזאת דרך חישוב תגמולי הביטוח שלא בהתאם להוראות הנספח, ולפיכך מפרה מנורה ביטוח את חובת הגילוי הקבועה בחוק הפיקוח והתקנות שהותקנו מכוחו, פעולה שהינה, לפי הטענה, גם בבחינת הטעיה לאחר קרות האירוע הביטוחי בנוגע להיקף הכיסוי הביטוחי ובניגוד להוראות החוק האמור.

הסעד המבוקש על-ידי התובע הינו תשלום הפער בין סכום הפיצוי המגיע לו לטענתו לפי פרשנותו את הפוליסה ובין סכום הפיצוי ששולם לו בפועל לפי פרשנות מנורה ביטוח את הפוליסה, וזאת לגבי כלל המבוטחים שהיו זכאים לפיצוי על-פי נספח נכות תאונתית והתשלום בוצע בשבע השנים האחרונות. סכום התביעה האישית של התובע הועמד על סך של 17,599 ש"ח, בעוד שלגבי כלל חברי הקבוצה אין בידי התובע נתונים המאפשרים עריכת אומדן של הנזק הכולל. מנורה ביטוח הגישה את תגובתה לבקשה בחודש אפריל, 2006. התלונה בעניין העולה בתובענה שהגיש המבקש למפקח נמצאה מוצדקת, ובהחלטת סגנית המפקח מיום 17 במאי, 2006 (להלן - ההכרעה) נקבע, כי על מנורה ביטוח לחשב ממועד ההכרעה ואילך, את תגמולי הביטוח על-פי הפוליסה בדרך שנקבעה בהכרעה ולא בדרך בה נהגה מנורה ביטוח לחשב את תגמולי הביטוח. על הכרעה זו הגישה מנורה ביטוח ערעור ביום 30 באוקטובר, 2006. מנורה ביטוח הגישה בקשה לעיכוב הליכים בערעור עד להכרעה ביהמ"ש העליון בבקשת רשות הערעור כמפורט להלן. ביום 29 ביולי, 2009 עיכב ביהמ"ש המחוזי את ההליכים. המדינה הגישה בקשה להאריך המועד להגשת בקשת רשות ערעור על החלטה זו.

ביום 11 בינואר, 2009, ניתנה החלטה המאשרת את בקשת האישור בהתאם לעילות ולסעדים כמפורט בהחלטה. כן נקבע כי על מנורה ביטוח להגיש כתב הגנה ולפרסם מודעה בעיתון. מנורה ביטוח הגישה לבית המשפט המחוזי בקשה לדחיית מועד בירור התובענה ובית המשפט המחוזי דחה את בקשת מנורה ביטוח ("החלטת הדחייה"). מנורה ביטוח הגישה לבית המשפט העליון בבקשת רשות ערעור על ההחלטה לאישור התובענה כייצוגית ועל החלטת הדחייה. בית המשפט העליון קבע בהחלטה מיום 13 במאי, 2009 כי בשלב זה לא יוגשו כתבי הגנה ולא תפורסם מודעה בעיתון. הדיון בבקשת רשות הערעור על ההחלטה המאשרת את התובענה כייצוגית קבוע בפני הרכב.

4. ביום 3 באפריל, 2006 הוגשה כנגד מנורה ביטוח תביעה ובקשה לאישורה כתובענה ייצוגית (להלן - הבקשה). הבקשה הוגשה מכוח חוק תובענות ייצוגיות, התשס"ו-2006. עניינה של התביעה והבקשה בגבייה, לפי הנטען, של תשלומים בלתי חוקיים, לכאורה, אשר גבתה מנורה ביטוח מציבור מבוטחיה שהתקשרו עימה בפוליסת ביטוח בריאות או פוליסת ביטוח חיים. לטענת התובעים, מנורה ביטוח עושה לעצמה מנהג בעת התקשרותה עם מבוטחיה בפוליסה חדשה וכן בעת ביצוע שינויים ו/או הרחבות בפוליסה קיימת, לחייב את המבוטחים, ובכללם התובעים, בפרמיה למן ה-1 בחודש בו התקשרו עם מנורה ביטוח או הרחיבו את הכיסוי הביטוחי (לפי העניין) וזאת גם באותם מקרים בהם ההתקשרות בוצעה לאחר ה-1 בחודש ולעתים אף בסוף החודש. לטענת התובעים אין חולק כי בגין כל התקופה שמה-1 בחודש הרלבנטי ועד למועד בו התקשר המבוטח עם מנורה ביטוח, לא ניתן הכיסוי הביטוחי נשוא הפוליסה החדשה או ההרחבה.

לטענת התובעים, במעשיה הנטענים, הטעתה מנורה ביטוח את ציבור לקוחותיה תוך הפרת חובת תום הלב כלפיהם וכי הם והקבוצה אותה הם מבקשים לייצג זכאים להשבה של החלק העודף של הפרמיה שנגבתה מהם שלא כדין. הנזק האישי של התובעים הועמד על ידם על סך של 389 ש"ח. הצדדים ניהלו מגעים לסיום המחלוקת ביניהם בדרך של פשרה. ביום 16 באוקטובר, 2007 חתמו הצדדים על הסכם פשרה אשר הוגש לבית המשפט בצירוף בקשה לאישור.

ביום 28 בנובמבר, 2007 התקיים דיון מקדמי, במסגרתו הורה בית המשפט לצדדים למסור לו שמות של מומחים מוצעים בלתי תלויים. ביום 12 בדצמבר, 2007 מינה בית המשפט מומחה אשר בחן את סבירותו של הסכם הפשרה. התיק נקבע לדיון בחודש יוני 2008. הצדדים הגישו בקשה לדחיית מועד הדיון עד להשלמת הבדיקה של המומחה. ביום 22 באוקטובר, 2008 הגישו הצדדים הסכם פשרה מתוקן ובמסגרת הדיון שהתקיים התבקש המומחה להגיש חוות דעת משלימה. לאחר הגשת חוות הדעת המשלימה הורה בית המשפט על פרסום הסכם הפשרה והעברת עותק ממנו ליועץ המשפטי לממשלה. ביום 19 במרץ, 2009 הגיש היועץ המשפטי לממשלה עמדתו בתיק. בהמשך לדיון והערות בית המשפט הגישו הצדדים לאישור הסכם פשרה מתוקן נוסף.

באור 37: - התחייבויות תלויות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות ובקשות לאישור תובענות כייצוגיות (המשך)

5. ביום 25 באפריל, 2006 הוגשה כנגד מנורה ביטוח תובענה ובקשה לאישורה כתובענה ייצוגית (להלן - הבקשה). הבקשה הוגשה מכח חוק תובענות ייצוגיות, התשס"ו-2006. ענינה של התובענה בפוליסת אובדן כושר עבודה (להלן-הפוליסה) של מנורה ביטוח. לטענת התובעים, בפוליסה קבוע תנאי שעניינו "תקופת המתנה" (בת שלושה חודשים), שמשמעותו היא כי תגמולי ביטוח בגין אירוע ביטוחי בתקופת הפוליסה ישולמו רק החל מתום תקופת ההמתנה ובתנאי שהמבוטח עדיין חסר כושר עבודה במועד זה וכל עוד נמשך אי הכושר. לטענת התובעים, מנורה ביטוח (כמו גם חברות ביטוח נוספות הנתבעות בתובענה, להלן ביחד - הנתבעות) גובה דמי ביטוח גם בשלושת החודשים האחרונים שלפני תום תקופת הביטוח וזאת למרות שלפי תנאי הפוליסה, מבוטחים לא יהיו זכאים לקבלת תגמולי ביטוח לפי הפוליסה במידה ומקרה הביטוח יארע בשלושת החודשים האחרונים שלפני תום תקופת הביטוח בשל תקופת ההמתנה הנזכרת.

על בסיס האמור טוענים התובעים כי הנתבעות הטעו אותם, פעלו בחוסר תום לב, הפרו חובות שבדין, פעלו ברשלנות, הפרו חובות חקוקות ועשו עושר ולא במשפט וכי התנאי בדבר "תקופת המתנה" הינו תנאי מקפח בחוזה אחיד.

הסעד המבוקש על-ידי התובעים הינו, אישור התובענה הייצוגית, מתן צו המחייב את הנתבעות להפסיק ולגבות דמי ביטוח בגין תקופת שלושת החודשים האחרונים שלפני תום תקופת הפוליסה וכן חיוב הנתבעות להשיב את דמי הביטוח שגבו מחברי הקבוצה בגין התקופה האמורה. לטענת התובעים ובהתבסס על חוות דעת שצורפה לתובענה מטעמם, הנזק הכולל של הקבוצה לשנים 2004 - 1998 מוערך באופן ראשוני בסך של 47.6 מליון ש"ח לכלל הנתבעות ומתוכו (על-פי חוות הדעת) סך של 5.4 מליון ש"ח כנגד מנורה ביטוח. מנורה ביטוח הגישה תשובתה ביום 6 בנובמבר, 2006. התיק נקבע לסיכומים בכתב אשר הוגשו על-ידי הצדדים. ביום 3 בפברואר, 2009, ניתן פסק דין המאשר את בקשת האישור בעילות של הטעיה, הפרת חובה חקוקה, הפרת תום לב, תנאי מקפח בחוזה אחיד ועשיית עושר ולא במשפט. כן נקבע כי על מנורה ביטוח להגיש כתב הגנה. מנורה ביטוח הגישה בקשה לדחיית מועד בירורה של התביעה הייצוגית, לדחיית מועד הגשת כתב הגנה ולדחיית מועד פרסום המודעה, וזאת עד להכרעת בית המשפט העליון בבקשת רשות ערעור שהגישה מנורה ביטוח על ההחלטה לאשר את התובענה כייצוגית. במקביל, הורה בית המשפט המחוזי על דחיית מועד בירור התובענה הייצוגית עד להכרעה בבקשת רשות הערעור הנ"ל. התובע הגיש בקשת רשות ערעור על החלטת הדחייה. ביום 24 בנובמבר, 2009, דחה בית המשפט העליון את הבקשה.

6. ביום 8 באוגוסט, 2007 הוגשה כנגד מנורה ביטוח תובענה ובקשה לאישורה כתובענה ייצוגית (להלן - הבקשה). הבקשה הוגשה מכח חוק תובענות ייצוגיות, התשס"ו-2006. ענינה של התובענה הוא הפחתת תגמולי ביטוח בקרות מקרה ביטוח של אובדן גמור או אובדן גמור להלכה בביטוח רכב, וזאת, על-פי הטענה, שלא כדין ובניגוד להנחיית המפקח לפיה על מבטח לפרט בפני המבוטח בשלב הצעת הביטוח פירוט של המשתנים המיוחדים שבמחירון העשויים להשפיע על ערך הרכב לצורך חישוב תגמולי הביטוח במקרי ביטוח כאמור וזאת תוך ביצוע הטעיה, הפרת חוזה והתעשרות שלא כדין. הסעד המבוקש בתובענה הינו השבה של ההפרש בין סכום תגמולי הביטוח ללא השפעת המשתנים הנ"ל לבין סכום תגמולי הביטוח שמנורה ביטוח שילמה בפועל. הנזק האישי לתובע על-פי התובענה הועמד על סך של 4,550 ש"ח, בעוד שהנזק המצרפי לכלל חברי הקבוצה הוערך על-ידי התובע בסך של 87 מליון ש"ח. מנורה ביטוח טרם הגישה תגובתה לבקשה.

7. תובענה דומה לזו המפורטת בסעיף 6 לעיל, הוגשה ביום 22 ביולי, 2007, כנגד שומרה. הנזק המצרפי לכלל חברי הקבוצה הוערך על-ידי התובע בסך של 60 מליון ש"ח. שומרה טרם הגישה תגובתה לבקשה.

8. ביום 3 בינואר, 2008, הוגשה כנגד מנורה ביטוח, כמו-גם כנגד חברות ביטוח נוספות (להלן - הנתבעות), תובענה ובקשה לאישורה כתובענה ייצוגית (להלן - הבקשה). הבקשה הוגשה מכח חוק תובענות ייצוגיות, התשס"ו-2006. ענינה של התובענה הוא בדרישה להחזר סכומים שנטען כי נגבו ביתר ושללא כדין בגין מרכיב תשלום בפוליסות המכונה "תת שנתיות". על-פי הטענה, הגביה ביתר נובעת הן מגביה בשיעור העולה על השיעור המותר, הן בשל גביית מרכיב התת שנתיות בגין חלקים או תשלומים בפוליסה שהתשלום אינו אמור לחול עליהם (כגון בגין חלק החיסכון בפוליסה או בגין תשלום המכונה "גורם פוליסה") וכן בשל גביית המרכיב האמור בפוליסות שאינן פוליסות ביטוח חיים, והכל בניגוד להנחיית המפקח. עילות התביעה העיקריות הנתבעות הן: הפרת הוראות חוק הפיקוח, תקנות הפיקוח וחוזרי המפקח, חוסר תום לב ועשיית עושר ולא במשפט. הסעד המבוקש על-ידי התובעים הינו החזר סכום

באור 37: - התחייבויות תלויות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות ובקשות לאישור תובענות כייצוגיות (המשך)

8. (המשך)

התת שנתיות שנגבה שלא כדין כמתואר בתובענה, וכן צו עשה המורה לנתבעות לשנות את דרך פעולתן כמתואר לעיל. הנזק האישי של כל התובעים ביחד הוערך על-פי העולה מכתב התביעה בסך כולל של כ- 1,683 ש"ח (בגין שנת ביטוח אחת) בעוד שסכום התביעה הכולל כנגד כל הנתבעות (בגין תקופה של 7 השנים האחרונות) חושב והוערך על-ידי התובעים בסך של כ- 2.3 מיליארד ש"ח, מתוכם יוחס למנורה ביטוח סך נזק כולל של כ- 229 מליון ש"ח, והכל בהתבסס על הערכות והנחות שהניחו התובעים לענין זה. מנורה ביטוח טרם הגישה תגובתה לבקשה.

9. ביום 3 בינואר, 2008 הוגשה כנגד מנורה ביטוח, כמו-גם כנגד חברות ביטוח נוספות (להלן - הנתבעות), תובענה ובקשה לאישורה כתובענה ייצוגית (להלן - הבקשה). הבקשה הוגשה מכח חוק תובענות ייצוגיות, התשס"ו-2006. עניינה של התובענה הוא בדרישה להחזר הסכומים שנטען כי נגבו ביתר ושללא כדין בגין מרכיב דמי הניהול בפוליסות ביטוח חיים מסוג "משתתף ברווחים", בניגוד לתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (תנאים בחוזי ביטוח), התשמ"ב-1981 (להלן - תקנות הפיקוח). על-פי הטענה, הגביה שלא כדין הינה בשתי דרכים: (א) גביית דמי ניהול קבועים בשיעור גבוה מהמותר (למעלה משיעור של 0.05% לחודש מהשווי המשוערך של תיק ההשקעות) ו- (ב) גביית דמי ניהול משתנים מדי חודש במקום לגבות את דמי הניהול בסוף השנה. עילות התביעה הנטענות הן: הטעיה ומצג שווא, הפרת הוראות חוק הפיקוח, תקנות הפיקוח וחוזרי המפקח, חוסר תום לב ועשיית עושר ולא במשפט. הסעד המבוקש על-ידי התובעים הינו החזר סכום דמי הניהול העודפים שנגבו על-פי הטענה שלא כדין או התשוואה שהפסידו כמתואר בתובענה, וכן מתן צו עשה המורה לנתבעות לשנות את דרך פעולתן כמתואר לעיל. הנזק האישי של התובע שהינו מבטוח של מנורה ביטוח הועמד על סך של 5.45 ש"ח (בגין שנת ביטוח אחת), בעוד שסכום התביעה הכולל כנגד כל הנתבעות (בגין תקופה של 7 השנים האחרונות) חושב והוערך על-ידי התובעים בסך של כ- 244 מליון ש"ח, מתוכם יוחס למנורה ביטוח סך נזק כולל של כ- 18 מליון ש"ח, והכל בהתבסס על הערכות והנחות שהניחו התובעים לענין זה. מנורה ביטוח טרם הגישה תגובתה לבקשה.

10. ביום 18 בפברואר, 2008 הוגשה כנגד מנורה ביטוח, כמו גם כנגד חברות ביטוח נוספות (להלן - חברות הביטוח הנוספות, וביחד - הנתבעות), תובענה ובקשה לאישורה כתובענה ייצוגית (להלן - הבקשה). הבקשה הוגשה מכוח חוק תובענות ייצוגיות, התשס"ו-2006. עניינה של התובענה הינה הטענה לפיה הנתבעות אינן משלמות, כביכול, כחלק מתשלום תגמולי ביטוח בביטוחי רכב רכוש וביטוח רכב צד ג' למבטוחים או ניזוקים שהינם "עוסקים" לפי חוק מס ערך מוסף, את רכיב המע"מ בגין עלות תיקוני הרכב, ירידת ערך הרכב ועלות חוות דעת השמאים, אשר בעלות תשלוםם נשאו התובעים, וזאת שלא כדין, באופן בו תקבולי הביטוח שולמו, לכאורה, בחסר, מאחר ולטענת התובעים, על-פי הדין אין באפשרותם של בעלי הרכבים המסחריים לנכות באופן מלא את תקבולי המע"מ ששילמו. התובעים טוענים (כנגד חברות הביטוח הנוספות בלבד) כי הן אינן כוללות את רכיב המע"מ במסגרת חישוב ירידת ערך הרכב, על אף כי החל מחודש יולי 2005, אוסרות תקנות מס ערך מוסף, על "עוסק" לנכות את רכיב המע"מ לצורכי מס התשומות בגין רכישה או יבוא של "רכב פרטי", אפילו הרכב משמש או נועד לשמש את העוסק אך ורק לצרכי עסקו. הנזק האישי לתובע מס' 2, בגין האירוע המיוחס לחברה למנורה ביטוח, מוערך על ידו, כנזכר בתביעה, בסך של 108 ש"ח, בתוספת הפרשי הצמדה וריבית. התובעים אומדים את סכום התביעה כנגד כל הנתבעות, בשם כל הקבוצה אותם הם מבקשים לייצג בסך של 100 מיליוני ש"ח.

הקבוצה אותה מבקשים התובעים לייצג הינה - כל אדם ו/או תאגיד, אשר לא קיבל החזר מע"מ (מלא או חלקי) מהנתבעות במסגרת קבלת תקבולי ביטוח (על תיקונים, חוות דעת שמאי וירידת ערך הרכב), אשר התקבלו במשך שבע השנים שקדמו להגשת הבקשה, ו/או כל אדם ו/או תאגיד, אשר בתחשיב הפיצוי שקיבל מהנתבעות בגין ירידת ערך הרכב לא הובא בחשבון רכיב המע"מ על ערך הרכב במועד הרלבנטי לעריכת התחשיב הנ"ל, וזאת החל מיום 10 ביולי, 2005 ואילך. התובעים מציינים, כי בשלב זה אין באפשרותם לדעת את המספר המדויק של יחיד הקבוצה המיוצגת. עילות התביעה הנטענות הן: הטעיה והפרת חובת גילוי על-פי הוראות חוק הגנת הצרכן, הפרת חובה חקוקה לרבות חוק חוזה ביטוח, התנהגות שלא בתום לב ושלא בדרך מקובלת בניגוד לחוק החוזים (חלק כללי) ועשיית עושר ולא במשפט. הסעדים המבוקשים על-ידי התובעים הינם: מתן פסק דין עשה/הצהרתי לפיו על הנתבעות להביא בחשבון את רכיב המע"מ בכלל החישוב לירידת ערך הרכב, מתן פסק דין עשה/הצהרתי לפיו על כל אחת מהנתבעות לשלם במסגרת תקבולי הביטוח, בגין תיקון הרכב, שמאות וירידת ערך הרכב, את אותו חלק המע"מ אשר על-פי הדין לא ניתן לנכותו באמצעות מס תשומות; להורות לכל אחת מהנתבעות לשלם ליחיד הקבוצה המיוצגת (ובכללם לתובעים) את המע"מ על תקבולי הביטוח בגין תיקונים לרכב, בדיקת ודו"ח שמאי (וירידת

באור 37: - התחייבויות תלויות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות ובקשות לאישור תובענות כייצוגיות (המשך)

9. (המשך)

ערך הרכב מיום 10 ביולי, 2005 ואילך), בשיעור אותו חלק המע"מ שאינו ניתן לניכוי במס תשומות על-פי הדין, וזאת לשבע השנים שקדמו להגשת בקשת האישור, בתוספת ריבית מיוחדת לפי סעיף 28א' לחוק חוזה ביטוח, או הפרשי הצמדה וריבית כדין. מנורה ביטוח הגישה תגובתה לבקשה.

11. ביום 23 במרס, 2008 הוגשה כנגד מנורה ביטוח וכנגד שומרה (ביום 16 ביוני, 2008) (להלן - הנתבעות), תובענה ובקשה לאישורה כתובענה ייצוגית בהתאם לחוק תובענות ייצוגיות, התשס"ו-2006 (להלן - התובענה). עניינה של התובענה הוא, לפי הטענה, בהפרה לכאורה של סעיף 28א' לחוק חוזה ביטוח, התשמ"א - 1981 ותקנה 27ז) לתוספת לתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (תנאי חוזה לביטוח רכב פרטי), התשמ"ו - 1986, המורות כי מקום בו מוגשת תביעה לתגמולי ביטוח, והכספים משולמים לתובע בחלוף 30 ימים מאת הגשת התביעה, על המבטח להוסיף לתגמולי הביטוח ריבית שנתית בשיעור 4% בעבור התקופה שמחלוף 30 יום ממועד הגשת התביעה ועד למועד התשלום בפועל. לטענת התובע, הנתבעות נמנעות מתשלום תוספת הריבית כאמור ומחתימות את התובעים על כתבי סילוק. בכך, לטענת התובע, מתעשרות הנתבעות שלא כדין.

הקבוצה אותה מבקש התובע לייצג כוללת כל אדם אשר, במשך 7 השנים הקודמות להגשת התובענה, קיבל מהנתבעות תגמולי ביטוח בשל נזק לרכב פרטי, בין אם היה מבוטח אצל הנתבעות בביטוח מקיף ובין אם קיבל תגמולי ביטוח כצד ג' (נפגע), מקום בו שולמו לאותו אדם תגמולי הביטוח בחלוף 30 יום ומעלה מיום הגשת התביעה לנתבעות וללא שצורפה לכספי תגמולי הביטוח ריבית שנתית בגובה 4% כמתחייב מהוראות הדין. הנזק האישי לו טוען התובע הינו כ- 14 ש"ח, והוא מעריך את סך הנזק לקבוצה כולה בכ- 19.3 מיליון ש"ח. עילות התביעה הן: הפרת חובות חקוקות מכוח חוק חוזה ביטוח ותקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (תנאי חוזה לביטוח רכב פרטי) וכן עשיית עושר ולא במשפט. מנורה ביטוח ושומרה הגישו תגובתן לבקשה. בהמשך לדיון מקדמי שהתקיים בתיק בכוונת הצדדים להגיש לבית המשפט מתווה מוצע לפשרה. ביום 8 בדצמבר, 2009, הגישו הצדדים נוסח הסכם פשרה. בהמשך לדיון והערות בית המשפט הגישו הצדדים לאישור הסכם פשרה מתוקן. ביום 14 בינואר, 2010, העבירו הצדדים את הסכם הפשרה לעיון היועץ המשפטי לממשלה. ביום 23 במרס, 2010, אישר בית המשפט המחוזי (ת"א) את הסדר הפשרה בין הצדדים על כל חלקי.

12. ביום 14 באפריל, 2008 הוגשה כנגד מנורה ביטוח בבית הדין לעבודה (להלן - הנתבעת) תובענה ובקשה לאישורה כתובענה ייצוגית בהתאם לחוק תובענות ייצוגיות, התשס"ו-2006 (להלן - התובענה). עניינה של התובענה הוא, לפי הטענה, בהפליה לרעה של נשים במסגרת פוליסות המכונות "ביטוחי מנהלים", שהופקו לפני שנת 2001. על-פי הטענה, הנתבעת נוהגת לזכות נשים מבוטחות, בהגיען לגיל הפרישה, בגמלה חודשית נמוכה מזו שמקבל מבוטח גבר בעל נתונים זהים, בנימוק כי תוחלת החיים של נשים גבוהה יותר. לעומת זאת, לפי הטענה, הנתבעת גובה מנשים פרמיית "ריסק" בשיעור זהה לזה שהיא גובה מגברים, על אף ששיעורי התמותה של נשים הינם נמוכים בהרבה. בכך, לטענת התובעת, יש משום הפליה אסורה מאחר והנתבעת מבחינה בין המגדרים כאשר ההבחנה פועלת לטובתה.

הקבוצה אותה מבקשת התובעת לייצג הינה כלל הנשים אשר רכשו מהנתבעת פוליסות המכונות "ביטוח מנהלים" בהן נערכה הבחנה בין גברים לנשים לעניין תשלום הגמלא אך לא נעשתה הבחנה בין המינים לעניין פרמיית ריסק. התובעת איננה מציינת את הנזק האישי שנגרם לה, לטענתה. התובעת טוענת כי לאור היקף הקבוצה (המוערך על ידה בעשרות אלפי נשים) הנזק שנגרם לכלל חברות הקבוצה מוערך במאות מיליוני ש"ח. עילות התביעה הן: הפליה בניגוד לחוק איסור הפליה במוצרים, בשירותים, בכניסה למקומות בידור ולמקומות ציבוריים (להלן: "חוק איסור הפליה"); הפרת הוראות חוק הפיקוח; עשיית עושר ולא במשפט; הפרת חוק הגנת הצרכן וקביעת "תנאי מקפח" בחוזה אחיד כמשמעותו בחוק החוזים האחידים. הסעדים העיקריים המבוקשים על-ידי התובעת הינם כי בית הדין יקבע ו/או יורה כי: א) ההפליה בה נוהגת הנתבעת, לפי הטענה, מנוגדת לדין, וכל הוראה בפוליסה ו/או כל פעולה מכוחה של הפליה זו - בטלות ומבוטלות; ב) בידי התובעת ויתר חברות הקבוצה הזכות לבחור בין החלופות הבאות: 1) להשוות את מקדמי הגמלה למבוטחת אישה לאלה הנוהגים למבוטח גבר באותו גיל, ולהורות כי במקרה של תשלום חד פעמי במקום גמלא יוגדל הסכום החד פעמי למבוטחת אישה בהתאם ליחס שבין מקדם הגמלא למבוטח גבר למקדם הגמלה למבוטחת אישה בגיל הרלבנטי. 2) הפחתה רטרואקטיבית ופרוספקטיבית של סכומי הריסק שנגבו מהתובעת בפוליסה נשוא התובענה ויתר המבוטחות בפוליסה מסוג זה, והעמדתם על סכומי הריסק הראויים למבוטחת אישה, כאשר הסכומים שיופחתו יצורפו לסכומי הצבירה לחיכון של התובעת. כמו כן, התובעת מבקשת מבית הדין להתיר פיצול סעדים כך שניתן יהיה לתבוע בנפרד את הפיצוי ללא הוכחת נזק כקבוע בחוק איסור הפליה. מנורה ביטוח הגישה בקשה לסילוק התובענה על הסף בשל העדר סמכות עניינית של בית הדין לעבודה

באור 37: - התחייבויות תלויות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות ובקשות לאישור תובענות כייצוגיות (המשך)

12. (המשך)

לדון בתובענה. בית הדין התיר למנורה ביטוח לא להגיש את תגובתה לגוף התובענה והבקשה עד להכרעה בבקשה לסילוק. ביום 2 באוקטובר, 2008, נעתר בית הדין לבקשת הסילוק הנ"ל. על החלטה זו הוגש ערעור לביה"ד הארצי ובחודש ינואר 2009 הוגשו סיכומים מטעם מנורה ביטוח במסגרת ערעור זה. ביום 17 בספטמבר, 2009 קיבל ביה"ד הארצי את הערעור וקבע כי לביה"ד האזורי סמכות לדון בתובענה, למעט בעילות הנזיקיות. ביום 15 בדצמבר 2009 הגישה הנתבעת (ביחד עם חברות ביטוח נתבעות נוספות) עתירה לבג"צ בנוגע לסוגיית הסמכות העניינית. ביום 3 בינואר 2010 הורה ביה"ד האזורי על דחיית מועד הדיון ומועד הגשת תגובות מטעם הנתבעות עד ובהתאם להכרעת בג"צ בעתירה.

13. ביום 30 ביולי, 2008 הוגשה כנגד שומרה תובענה ובקשה לאישורה כתובענה ייצוגית בהתאם לחוק תובענות ייצוגיות, התשס"ו-2006 (להלן - התובענה). עניינה של התובענה הינה, לפי הטענה, בהפרה לכאורה של סעיפים 65, 67, 56(א) ו-56(ג) לחוק חוזה ביטוח, התשמ"א-1981, סעיף 12(א) לתוספת לתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (תנאי חוזה לביטוח רכב פרטי), התשמ"ו-1986 והוראה של המפקח על הביטוח, המורים כי מקום בו מוגשת תביעת צד ג' לתגמולי ביטוח, על המבטח לשלם לידי צד ג' את מלוא הסכומים שהמבוטח צריך היה לשלם בשל מקרה הביטוח, לרבות את שכר טרחת השמאי. לטענת התובע, שומרה נמנעת מלשלם ו/או להשיב לצד ג' את מלוא שכר טרחת השמאי. הקבוצה אותה מבקש התובע לייצג הינה כל אדם אשר היה זכאי לקבל משומרה, כצד ג', כספים ו/או תגמולי ביטוח בשל נזק לרכב במהלך 7 השנים האחרונות, ושומרה לא השיבה ו/או שילמה לידי, את מלוא הסכום ששילם בגין שכר טרחת השמאי ו/או חלק ממנו. התובע העמיד את נזקו האישי על סך של 150 ש"ח, ומעריך את הנזק הכולל לקבוצה בכ- 6.8 מיליוני ש"ח. עילות התביעה הנטענות הן הפרת חובה חקוקה ועשיית עושר ולא במשפט. שומרה הגישה תגובתה לבקשה.

14. ביום 3 באוגוסט, 2008 הוגשה כנגד מנורה ביטוח, תובענה ובקשה לאישורה כתובענה ייצוגית בהתאם לחוק תובענות ייצוגיות, התשס"ו-2006 (להלן - התובענה). עניינה של התובענה, לפי הטענה, באי תשלום שיפוי למבוטחי הנתבעת בביטוחי רכב, בגין הנזק שנגרם לאמצעי המיגון שהותקן ברכב על-פי דרישתה תוך הפרת הוראות סעיף 1 לתוספת לתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (תנאי חוזה לביטוח רכב פרטי), התשמ"ו-1986 (להלן - הפוליסה התקנית). הקבוצה אותה מבקשים התובעים לייצג הינה כל מבוטח אשר זכה, החל מיום 1 באפריל, 2004 לקבל ממנורה ביטוח תגמולי ביטוח בשל נזק לרכב פרטי או מסחרי עד 4 טון, לרבות בשל אובדן גמור, אובדן להלכה או גניבה עת היה מבוטח אצל מנורה ביטוח בביטוח לפי פרק א' לפוליסה התקנית ולא קיבל את כל ו/או חלק מתגמולי הביטוח בגין אובדן או נזק שנגרם לאמצעי המיגון כאמור.

התובע העמיד את נזקו האישי על סך של 550 ש"ח ובהסתמך על נתונים מדוחותיה הכספיים של מנורה ביטוח ועל חישובים שביצע לעניין זה, העריך את הנזק הכולל לקבוצה כהגדרתה לעיל בכ- 23 מיליון ש"ח. עילות התביעה הנטענות הינן הפרת חובה חקוקה ועשיית עושר ולא במשפט. מנורה ביטוח הגישה תגובתה לבקשה.

15. תובענה דומה לזו המפורטת בסעיף 13 לעיל, הוגשה ביום 2 בנובמבר, 2008 כנגד מנורה ביטוח. התובע מעמיד את נזקו האישי על סך של 1,350 ש"ח, ומעריך את סך הנזק לקבוצה כולה בכ- 20 מיליוני ש"ח. מנורה ביטוח הגישה תגובתה לבקשה.

16. ביום 9 בנובמבר, 2008 הוגשה כנגד מנורה ביטוח, תובענה ובקשה לאישורה כתובענה ייצוגית בהתאם לחוק תובענות ייצוגיות, התשס"ו-2006 (להלן: "התובענה"). עניינה של התובענה הינו, לפי הטענה, בהפרה לכאורה של הוראות שונות בחוק חוזה ביטוח, התשמ"א-1981, בתוספת לתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (תנאי חוזה לביטוח רכב פרטי), התשמ"ו-1986 וכן הוראות המפקח לעניין מנגנון שמאות בביטוח רכב, המורים כי מקום בו מוגשת תביעת צד ג' לתגמולי ביטוח, על המבטח לשלם לידי צד ג' את מלוא הסכומים שהמבוטח צריך היה לשלם בשל מקרה הביטוח עד לסכום הנקוב במפרט הפוליסה. לטענת התובע, הנתבעת נמנעת מלשלם את מלוא הסכומים שהמבוטח על-פי הפוליסה צריך היה לשלם לצד ג' הנפגע בשל מקרה הביטוח, בגין ירידת ערך הרכב. הקבוצה אותה מבקש התובע לייצג הינה כל אדם ו/או אישיות משפטית אחרת, אשר היה זכאי לקבל מהנתבעת, כצד ג', כספים ו/או תגמולי ביטוח בשל נזק של ירידת ערך לרכב במהלך 7 השנים הקודמות למועד הגשת תובענה זו, והנתבעת לא העבירה לידי מלוא הכספים שהיו מגיעים לו בגין ירידת הערך של הרכב. עילות התביעה הן הפרת חובה חקוקה ועשיית עושר ולא במשפט. התובע העמיד את נזקו האישי על סך של 1,500 ש"ח, והוא מעריך את סך הנזק לקבוצה כולה, בהתבסס על הנחות וחישובים שונים, בכ- 50 מיליוני ש"ח. מנורה ביטוח הגישה תגובתה לבקשה.

באור 37: - התחייבויות תלויות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות ובקשות לאישור תובענות כייצוגיות (המשך)

17. תובענה דומה לזו המפורטת בסעיף 16 לעיל, הוגשה ביום 25 בינואר, 2009 כנגד שומרה. התובע מעמיד את נזקו האישי על סך של 1,012 ש"ח, ומעריך את סך הנזק לקבוצה כולה בכ- 11 מיליוני ש"ח. שומרה הגישה תגובתה לבקשה.

18. ביום 1 באפריל, 2009 הוגשה כנגד מנורה ביטוח, תובענה ובקשה לאישורה כתובענה ייצוגית בהתאם לחוק תובענות ייצוגיות, התשס"ו-2006 (להלן: "התובענה" ו"הבקשה לאישור"). עניינה של התובענה הינו פוליסות ביטוח בריאות הכוללות זכות לקבלת מחצית ערכו של "טופס 17" מטעם קופת החולים במקרים בהם המבטח לא השתתף במימון ניתוח המכוסה על-פי הפוליסה. הטענה המרכזית בתובענה הינה כי בכל הקשור לכיסוי הנ"ל הנתבעת מחשבת את תגמולי הביטוח באופן המפחית את סכום התגמולים המגיע לתובעת ולחברי הקבוצה לפי הבנתה וזאת תוך הטעיה של המבוטחים והפרת חוזה הביטוח בניגוד לדין. הקבוצה אותה מבקשת התובעת לייצג הינה כל מבוטח בפוליסת בריאות הכוללת כיסוי כאמור שנותחו בניתוח שלא מומן על-ידי הנתבעת ב- 7 השנים שקדמו להגשת התביעה ולחילופין ב- 3 השנים שקדמו להגשת התביעה (להלן - חברי הקבוצה). עילות התביעה הן הטעיה והפרת חוזה הביטוח. הסעדים העיקריים המבוקשים הינם חיוב הנתבעת להשיב לכל חברי הקבוצה סכום השווה למחצית ערכו של טופס התחייבות של קופת חולים לכיסוי עלות הניתוח ו/או הטיפול שניתן, צו המורה לנתבעת לחשב מעתה ואילך את הסכום המגיע למבוטחים לעניין זה לפי עמדת התובעת וכן מתן סעד הצהרתי הקובע כי הנתבעת הפרה את ההוראות הרלבנטיות בפוליסה או לחילופין מטעה את חברי הקבוצה כמבואר בתביעה. התובעת מעמידה את נזקה האישי על סך של 2,420 ש"ח ומעריכה את סך הנזק לקבוצה כולה בסך העולה על 10 מיליון ש"ח. מנורה ביטוח הגישה תשובתה לבקשה לאישור.

19. ביום 14 ביולי, 2009 התקבלה במשרדי מנורה ביטוח, תביעה כנגדה כמו גם כנגד חברות ביטוח אחרות (להלן: "הנתבעות" ו- "הנתבעות", בהתאמה), וכן בקשה לאישורה כתובענה ייצוגית בהתאם לחוק תובענות ייצוגיות, התשס"ו-2006 (להלן: "התביעה" או "הבקשה"). עניינה של התובענה הינו, לטענת התובע, תשלום בחסר של פיצויים המשולמים לנהגי מוניות על ידי הנתבעות בתביעות רכב (צד ג') בגין ימי עמידה (השבתה) של מוניות שנפגעו בתאונות דרכים. הקבוצה אותה מבקש התובע לייצג הינה כל נהגי המוניות שרכבם היה מעורב בתאונות דרכים ואשר הגישו עקב כך, במהלך שבע השנים שקדמו למועד הגשתה של התובענה, תביעות צד ג' כנגד הנתבעות, מכוחן שולמו להם על ידי הנתבעות (כ"פשרה" ושלא במסגרת פסק דין) כספים עבור "ימי עמידה" שמקורם בנזק רכוש (להלן: "חברי הקבוצה"). עילות התביעה הנטענות הן רשלנות, הפרת חובות חקוקות וחוסר תום לב במ"מ. הסעדים העיקריים המבוקשים על ידי התובע הינם: לחייב הנתבעות בהשבת הפרש הסכומים אותם נמנעו מלשלם שלא כדין; לחייב הנתבעות לשלם, מעתה ואילך, לחברי הקבוצה בגין ימי עמידה סכומים שיבטאו את נזקיהם של חברי הקבוצה בפועל; לאסור על המשיבות להתנות את תשלום יתר רכיבי הנזק כתוצאה מתאונה, שאינם שנויים במחלוקת בין הצדדים, בחתימתם של חברי הקבוצה על כתב "קבלה ושחרור" וכן להורות על כל סעד אחר לטובת חברי הקבוצה, כפי שימצא בית המשפט לנכון. התובע מעמיד את נזקו האישי (הנובע מהתובענה האישית כנגד הנתבעת) על סך של 470 ש"ח, ומעריך את סך הנזק לקבוצה כולה וכנגד כלל הנתבעות, בסך העומד על כ- 132 מיליון ש"ח. התובע לא אמד את חלקה של הנתבעת מתוך הנזק הכולל לקבוצה.

20. ביום 8 בספטמבר, 2009 הוגשה כנגד מנורה ביטוח, תובענה ובקשה לאישורה כייצוגית על פי חוק תובענות ייצוגיות, התשס"ו-2006 (להלן: "התביעה" או "הבקשה"). עניינה של התובענה, כנטען בה, בהלוואות שנתנה מנורה ביטוח, בתיווך שתי סוכנויות ביטוח עיקריות, ללא בטחונות במועד מתן ההלוואה ותוך סיכון כספי ציבור מבוטחי ביטוח החיים של מנורה ביטוח. המבקש הינו מבוטח בביטוח חיים של מנורה ביטוח ומבקש במסגרת תובענתו לייצג קבוצת מבוטחים, שהם בעלי "פוליסות ביטוח חיים משתתפות ברווחים" של מנורה ביטוח בתקופה שבין אוקטובר 2004 עד סוף מרס 2007. הסעד המרכזי המבוקש הינו לחייב את מנורה ביטוח להשיב את סכומי ההלוואות הנ"ל בסך כולל של כ- 153 מיליון ש"ח, או למצער סכום ההלוואות שמנורה ביטוח הצהירה לגביו כי המדובר בחוב מסופק וזאת בסך של כ- 62 מיליון ש"ח או סכום אחר שיתברר שלא יוחזר. כן מבוקש לחייב את מנורה ביטוח לפצות את חברי הקבוצה בגין הרווחים שהיו נצברים לזכותם בגין סכומי ההלוואות הנ"ל אילו לא היו מוענקות ללקוחותיה. מנורה ביטוח הגישה תגובתה לבקשה.

באור 37: - התחייבויות תלויות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות ובקשות לאישור תובענות כייצוגיות (המשך)

21. ביום 10 בספטמבר, 2009 התקבלה במשרדי מנורה ביטוח, תביעה כנגדה וכנגד חברות ביטוח אחרות וכן כנגד חברות מנהלות של קופות גמל וקרנות פנסיה (להלן: "הנתבעת" ו-"הנתבעות", בהתאמה), וכן בקשה לאישורה כתובענה ייצוגית, בהתאם לחוק תובענות ייצוגיות, התשס"ו-2006 (להלן: "התביעה" או "הבקשה"). על פי התביעה, הנתבעות משקיעות חלק מכספי חברי הקבוצה בתעודות סל ומשיתות את העלויות והתשלומים השונים (כגון דמי ניהול), הכרוכים בהשקעה בתעודות הסל (להלן, כמוגדר בתביעה - "עלות אפקטיבית") על חברי הקבוצה, לפי הטענה, בניגוד לדין וללא גילוי מתאים לעמיתים. הקבוצה אותה מבקשים התובעים לייצג הינה כל מי שהינו (או היה) עמית או מבוטח באיזה מהחברות המנהלות או המבטחות, אשר חלק מהכספים המנוהלים על ידן, הושקעו בתעודות סל בתקופה שמיום 10 בנובמבר, 2005 ועד למועד הגשת הבקשה (לעיל ולהלן: "חברי הקבוצה" ו-"תקופת התביעה"). עילות התביעה הנטענות הן הפרת הוראות חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל), התשס"ה-2005, הפרת הוראות חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א - 1981, הפרת חובה חקוקה, הפרת חובות זהירות והפרת חוק הגנת הצרכן, התשמ"א - 1981. הסעדים העיקריים המבוקשים על ידי התובעים הינם להורות לנתבעות להשיב לחברי הקבוצה את סך העלויות האפקטיביות, אשר נוכה, על פי הנטען, שלא כדין מכספי חברי הקבוצה, והנובע מהשקעתן בתעודות סל, בתקופת התביעה. כמו כן, לקבוע כי הנתבעות לא יהיו רשאיות לנכות מכספי הפנסיה של חברי הקבוצה, את העלות האפקטיבית בגין השקעת כספיהם בתעודות סל גם בעתיד, ובכפוף לדין. הנזק הנטען לקבוצה כולה הועמד על סך של כ- 214 מיליון ש"ח, מתוכם יוחס לנתבעת סך של כ- 6.3 מיליון ש"ח. מנורה ביטוח הגישה תגובתה לבקשה.

22. ביום 17 בפברואר, 2010 התקבלה במשרדי החברה, בקשה לאישור הגשת תובענה נגזרת בהתאם לסעיף 194 לחוק החברות, התשנ"ט-1999 (להלן: "הבקשה לאישור") וכן עותק מהתובענה הנגזרת אשר הוגשה על ידי בעל מניות בחברה. עניינה של הבקשה, כנטען בה, במעשיהם ו/או במחדליהם של נושאי משרה בכירים במנורה מבטחים ביטוח בע"מ (חברה בת של החברה) ביחס להלוואות שהעניקה מנורה ביטוח ללא בטחונות כביכול. כתוצאה ממעשים ו/או מחדלים אילו, לפי טענת המבקש, נגרם למנורה ביטוח נזק בסך של כ- 65 מיליון ש"ח (גובה ההפרשה לחובות מסופקים בגין ההלוואות הנ"ל). החברה טרם הגישה תגובתה לבקשה לאישור.

23. תובענה דומה לזו המפורטת בסעיף 14 לעיל, הוגשה ביום 24 בינואר, 2010 כנגד שומרה. התובע מעמיד את נזקו האישי על סך של 6,500 ש"ח, ומעריך את סך הנזק לקבוצה כולה בכ- 29 מיליון ש"ח. שומרה טרם הגישה תגובתה לבקשה.

ב. ערבויות שניתנו

מנורה ביטוח העמידה ערבויות לטובת עמיתי קופות הגמל "יתר", "פלס" ו"אמיר" (המנוהלות על-ידי מנורה מבטחים גמל) להבטחת התחייבות הקופה כלפיהם לשיעור תשואה מובטח. היקף הערבויות מתייחס, נכון לתאריך הדוח הכספי, לצבירה בסך כולל של כ-4,184 מיליון ש"ח. יצוין, כי החשב הכללי במשרד האוצר התחייב כלפי הקופות לקבל את מרבית הפקדונות של כספי העמיתים כאמור בתשואה מובטחת העולה על שיעור התשואה המובטח לעמיתים. בנוסף לאמור, נתנה מנורה ביטוח ערבויות דומות להבטחת קרן ההשקעות של העמיתים במסלול שאינו מבטיח תשואה וזאת לטובת עמיתים שהצטרפו לקופה עד לשנת 1994 ולגבי הפקדוניהם הנומינליות עד לחודש ינואר, 2009. היקף הערבויות מתייחס, נכון לתאריך הדוח הכספי, לצבירה בסך כולל של כ- 233 מיליון ש"ח.

באור 37: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)

ג. התקשרויות

1. בשנת 2003 התקשרה הקבוצה עם חברת סאפיינס ישראל מערכות תוכנה בע"מ (להלן - סאפיינס) בפרויקט לפיתוח מערכת כוללת לניהול מערך ביטוח חיים (טופז חיים). על רקע רכישתה של מנורה מבטחים פנסיה בשנת 2004 ושינויים רגולטורים בתחום הפעילות כמו גם התפתחות עסקית של הקבוצה, התקשרה הקבוצה בשנים 2004 ו-2005, עם סאפיינס בפרויקט נוסף לפיתוח מערכת לניהול מערכי הפנסיה והגמל (טופז פנסיה וגמל) (טופז חיים וטופז פנסיה וגמל יחד - להלן - מערכת טופז). נכון לתאריך הדוח הגיעה מערכת טופז לשלב תפעולי מלא. בנוסף, מבוצעת ע"י סאפיינס פעילות תחזוקה שוטפת של המערכות, לרבות עדכונים הנדרשים מעת לעת. הקבוצה שילמה לסאפיינס בשנים 2008-2009 סך של כ-82 מליון ש"ח.

2. לקבוצה קיימות התחייבויות עתידיות כחלק מפעילויות ההשקעה כמפורט להלן:

א. התחייבויות להשקעה בקרנות השקעה שסכומן הכולל ליום 31 בדצמבר, 2009 הינו סך של 345,210 אלפי ש"ח, מתוכם סך של 335,027 אלפי ש"ח בגין חוזים תלויי תשואה (ליום 31 בדצמבר 2008 - 219,330 אלפי ש"ח, מתוכם סך של 203,795 אלפי ש"ח בגין חוזים תלויי תשואה, ליום 1 בינואר, 2008 - סך של כ-251,201 אלפי ש"ח, מתוכם סך של 229,530 אלפי ש"ח בגין חוזים תלויי תשואה).

ב. התחייבויות להעמדת הלוואות לחברות שונות שסכומן הכולל ליום 31 בדצמבר, 2009 הינו 11 מיליוני ש"ח (ליום 31 בדצמבר 2008 - 87 מיליוני ש"ח, מתוכם 39 מיליוני ש"ח בגין חוזים תלויי תשואה, ליום 1 בינואר, 2008 - 108 מיליוני ש"ח מתוכם 42 מיליוני ש"ח בגין חוזים תלויי תשואה).

ד. חכירות

חכירות בהן הקבוצה היא החוכרת בחכירה תפעולית

הקבוצה קשורה בהסכמי חכירה מסחריים ביחס לנדל"ן שברשותה, אשר כולל חלק ממשרדי הקבוצה.

חכירות אלו לא ניתנות לביטול ובעלות אורך חיים של 1-7 שנים.

חברה מאוחדת - מבטחים פנסיה קשורה בהסכמי חכירה תפעוליים ביחס לכלי הרכב שברשותה. הסכם החכירה הינו לתקופה של 3 שנים, מבלי שקיימת אופציית הארכה בחוזה.

דמי החכירה המינימליים העתידיים להיות משולמים בגין חוזי חכירה תפעולית שאינם ניתנים לביטול ליום 31 בדצמבר הינם:

2007	2008	2009	שנה ראשונה שנה שנייה עד חמש שנים יותר מחמש שנים
אלפי ש"ח			
7,634	8,661	10,882	
6,537	7,495	16,678	
-	-	1,389	
14,171	16,156	28,949	

באור 37: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)ד. חכירות (המשך)חכירות בהן הקבוצה היא החוכרת בחכירה תפעולית (המשך)הסכומים שנזקפו לדוח רווח והפסד:

לשנה שהסתיימה ביום 31 לדצמבר			
2007	2008	2009	
אלפי ש"ח			
7,076	8,083	10,740	דמי חכירה מינימליים

חכירות בהן הקבוצה היא המחכירה בחכירה תפעולית

הקבוצה מחכירה מספר מבנים (נכסי נדל"ן להשקעה) לגופים חיצוניים.
הסכמי החכירה הם לתקופה שבין שנה לחמש שנים ואינם ניתנים לביטול.
חידוש החוזים בתום התקופה כפוף להסכמת שני הצדדים.

להלן דמי החכירה המינימליים העתידיים להתקבל בגין חוזי חכירה שאינם ניתנים לביטול ליום 31 בדצמבר הינם:

2007	2008	2009	
אלפי ש"ח			
3,262	4,027	3,055	שנה ראשונה
5,150	4,791	2,129	שנה שנייה עד חמש שנים
183	-	-	יותר מחמש שנים
8,595	8,818	5,184	

לפרטים נוספים בדבר הכנסות שהוכרו בגין נדל"ן להשקעה, ראה באור 26.

א. נכסי חוב סחירים

ליום 31 בדצמבר, 2009	
הערך בספרים	עלות מופחתת
אלפי ש"ח	

201,978	197,917
1,387,969	1,329,893
1,589,947	1,527,810

אגרות חוב ממשלתיות
נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד:
שיועדו בעת ההכרה לראשונה
זמינות למכירה

סך הכל אגרות חוב ממשלתיות

נכסי חוב אחרים:

שאינם ניתנים להמרה
נמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד:
שיועדו בעת ההכרה לראשונה
זמינים למכירה

81,265	60,781
1,690,365	1,632,856
1,771,630	1,693,637

סך הכל נכסי חוב אחרים שאינם ניתנים להמרה

נכסי חוב אחרים הניתנים להמרה
נמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד:
שיועדו בעת ההכרה לראשונה

21,376	17,990
3,382,953	3,239,437
44,942	

סך הכל נכסי חוב סחירים

ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)

ליום 31 בדצמבר, 2008	
הערך בספרים	עלות מופחתת
אלפי ש"ח	

164,114	151,429
755,978	716,146
920,092	867,575

אגרות חוב ממשלתיות
נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד:
שיועדו בעת ההכרה לראשונה
זמינות למכירה

סך הכל אגרות חוב ממשלתיות

נכסי חוב אחרים:

שאינם ניתנים להמרה
נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד:
שיועדו בעת ההכרה לראשונה
זמינים למכירה

42,860	49,335
797,542	994,938
840,402	1,044,273

סך הכל נכסי חוב אחרים שאינם ניתנים להמרה

נכסי חוב אחרים הניתנים להמרה
נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד:
שיועדו בעת ההכרה לראשונה

19,645	30,232
1,780,139	1,942,080
63,047	

סך הכל נכסי חוב סחירים

ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)

א. נכסי חוב סחירים (המשך)

ליום 1 בינואר, 2008	
הערך בספרים	עלות מופחתת
אלפי ש"ח	

204,617	209,141
531,041	533,239
735,658	742,380

אגרות חוב ממשלתיות
נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד:
שיועדו בעת ההכרה לראשונה
זמינות למכירה

סך הכל אגרות חוב ממשלתיות

נכסי חוב אחרים:

שאינם ניתנים להמרה
נמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד:
שיועדו בעת ההכרה לראשונה
זמינים למכירה

45,930	45,910
1,294,062	1,282,561
1,339,992	1,328,471

סך הכל נכסי חוב אחרים שאינם ניתנים להמרה

נכסי חוב אחרים הניתנים להמרה
נמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד:
שיועדו בעת ההכרה לראשונה

33,300	31,485
2,108,950	2,102,336

סך הכל נכסי חוב סחירים

ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)

-	-

ב. מניות

ליום 31 בדצמבר, 2009	
הערך בספרים	עלות
אלפי ש"ח	

15,852	20,416
191,937	220,079
207,789	240,495

סחירות

נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד שיועדו בעת ההכרה לראשונה
זמינות למכירה
סך הכל מניות סחירות

שאינן סחירות

5,996	5,216
213,785	245,711
47,847	47,847

זמינות למכירה

סך הכל מניות

ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)

ב. מניות (המשך)

ליום 31 בדצמבר, 2008

הערך בספרים	עלות
אלפי ש"ח	

6,727	11,336
113,682	214,530
120,409	225,866

סחירות

נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד שיועדו בעת ההכרה לראשונה

זמינות למכירה

סך הכל מניות סחירות

שאינן סחירות

זמינות למכירה

סך הכל מניות

ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)

570	667
120,979	226,533
86,335	

ליום 1 בינואר, 2008

הערך בספרים	עלות
אלפי ש"ח	

14,413	10,280
212,753	186,838
227,166	197,118

סחירות

נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד שיועדו בעת ההכרה לראשונה

זמינות למכירה

סך הכל מניות סחירות

שאינן סחירות

זמינות למכירה

סך הכל מניות

ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)

2,953	2,945
230,119	200,063
18,467	

ג. השקעות פיננסיות אחרות

ליום 31 בדצמבר, 2009	
הערך בספרים	עלות
אלפי ש"ח	
185,434	174,591
47,803	47,708
233,237	222,299
29,484	49,788
73,593	73,728
103,077	123,516
336,314	345,815
13,493	

סחירות
נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד שיועדו בעת ההכרה לראשונה
זמינות למכירה

סך הכל השקעות פיננסיות אחרות סחירות

שאינן סחירות
נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד שיועדו בעת ההכרה לראשונה
זמינות למכירה

סך הכל השקעות פיננסיות אחרות שאינן סחירות

סך הכל השקעות פיננסיות אחרות

ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)

ליום 31 בדצמבר, 2008	
הערך בספרים	עלות
אלפי ש"ח	
124,828	145,968
40,496	50,266
308	151
165,632	196,385
14,163	22,280
49,330	48,149
140	-
63,633	70,429
229,265	266,814
10,995	

סחירות
נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד שיועדו בעת ההכרה לראשונה
זמינות למכירה
מכשירים נגזרים

סך הכל השקעות פיננסיות אחרות סחירות

שאינן סחירות
נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד שיועדו בעת ההכרה לראשונה
זמינות למכירה
מכשירים נגזרים

סך הכל השקעות פיננסיות אחרות שאינן סחירות

סך הכל השקעות פיננסיות אחרות

ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)

ג. השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ליום 1 בינואר, 2008	
עלות	הערך בספרים
אלפי ש"ח	
14,712	18,793
40,934	42,473
151	321
55,797	61,587
59,012	54,607
45,386	43,007
-	1,735
104,398	99,349
160,195	160,936
	-

סחירות

נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד שיועדו בעת ההכרה לראשונה
זמינות למכירה
מכשירים נגזרים

סך הכל השקעות פיננסיות אחרות סחירות

שאינן סחירות

נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד שיועדו בעת ההכרה לראשונה
זמינות למכירה
מכשירים נגזרים

סך הכל השקעות פיננסיות אחרות שאינן סחירות

סך הכל השקעות פיננסיות אחרות

ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)

מנורה מבטחים החזקות בע"מ

הצגת נתונים כספיים מתוך הדוחות הכספיים המאוחדים
המיוחסים לחברה

ליום 31 בדצמבר, 2009

תקנה 9'ג

מנורה מבטחים החזקות בע"מ

נתונים כספיים מתוך הדוחות הכספיים המאוחדים המיוחסים לחברה ליום 31 בדצמבר, 2009

תקנה 9'

תוכן העניינים

דף

2	דוח מיוחד של רואה החשבון המבקר על מידע כספי נפרד לפי תקנה 9' לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומיידים), התש"ל-1970
3	נתונים כספיים מתוך המאזנים המאוחדים
4	נתונים כספיים מתוך דוחות רווח והפסד המאוחדים
5	נתונים כספיים מתוך הדוחות המאוחדים על הרווח הכולל
6-7	נתונים כספיים מתוך הדוחות המאוחדים על תזרימי המזומנים
8-19	מידע נוסף

**לכבוד
בעלי המניות של מנורה מבטחים החזקות בע"מ**

**הנדון: דוח מיוחד של רואה החשבון המבקר
על מידע כספי נפרד לפי תקנה 9' לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומידיים),
התש"ל-1970**

ביקרנו את המידע הכספי הנפרד המובא לפי תקנה 9' לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומידיים), התש"ל - 1970 של מנורה מבטחים החזקות בע"מ (להלן - החברה) לימים 31 בדצמבר, 2009 ו- 2008 ולכל אחת משלוש השנים שהאחרונה שבהן הסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2009 ואשר נכלל בדוח התקופתי של החברה. המידע הכספי הנפרד הינו באחריות הדירקטוריון וההנהלה של החברה. אחריותנו היא לחוות דיעה על המידע הכספי הנפרד בהתאם להוראות תקנה 9' בהתבסס על ביקורתנו.

ערכנו את ביקורתנו בהתאם לתקני ביקורת מקובלים בישראל. על פי תקנים אלה נדרש מאיתנו לתכנן את הביקורת ולבצעה במטרה להשיג מידה סבירה של ביטחון שאין במידע הכספי הנפרד הצגה מוטעית מהותית. ביקורת כוללת בדיקה מדגמית של ראיות התומכות בסכומים ובפרטים הכלולים במידע הכספי הנפרד. ביקורת כוללת גם בחינה של הכללים החשבונאיים שיושמו בעריכת המידע הכספי הנפרד ושל האומדנים המשמעותיים שנעשו על ידי הדירקטוריון וההנהלה של החברה וכן הערכת נאותות ההצגה של המידע הכספי הנפרד. אנו סבורים שביקורתנו מספקת בסיס נאות לחוות דעתנו.

לדעתנו, המידע הכספי הנפרד ערוך, מכל הבחינות המהותיות, בהתאם להוראות תקנה 9' לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומידיים), התש"ל-1970.

מבלי לסייג את חוות דעתנו הנ"ל, הננו מפנים את תשומת הלב לאמור בבאור 37(א) לדוחות הכספיים המאוחדים בדבר חשיפה לתובענות ייצוגיות ולאישור תובענות כייצוגיות כנגד חברות ביטוח מאוחדות.

קוסט פורר גבאי את קסירר
רואי חשבון

תל אביב,
25 במרס, 2010

ליום 31 בדצמבר		מידע נוסף	
2008	2009		
אלפי ש"ח			
נכסים שוטפים			
112,021	47,143	ב	מזומנים ושווי מזומנים
177,314	224,625	ג	השקעות
3,554	4,066		מסים שוטפים לקבל
367	4,224	ג	חייבים ויתרות חובה
3,430	5,681	ו (1)	יתרה שוטפת עם חברה מוחזקת
296,686	285,739		סה"כ נכסים שוטפים
נכסים לא שוטפים			
7,806	7,119	ג	הלוואות
1,524,091	2,226,435	ו (1)	נכסים בניכוי התחייבויות המיוחסים לחברות מוחזקות, נטו, לרבות מוניטין
68,350	88,419		נדל"ן להשקעה
1,600,247	2,321,973		סה"כ נכסים לא שוטפים
1,896,933	2,607,712		
התחייבויות שוטפות			
3,737	3,883	ד	חלויות שוטפות של הלוואה מתאגיד בנקאי
19,984	12,779	ד	זכאים ויתרות זכות
23,721	16,662		סה"כ התחייבויות שוטפות
התחייבויות לא שוטפות			
7,484	3,883	ד	הלוואה מתאגיד בנקאי
587,491	610,260	ד	אגרות חוב
-	664		התחייבויות בשל הטבות לעובדים, נטו
6,732	26,275	ה	מסים נדחים, נטו
601,707	641,082		סה"כ התחייבויות לא שוטפות
הון המיוחס לבעלי מניות החברה			
99,429	99,429		הון מניות
332,985	332,985		פרמיה על מניות
(104,214)	171,451		קרנות הון
943,305	1,346,103		יתרת רווח
1,271,505	1,949,968		סה"כ הון
1,896,933	2,607,712		

25 במרס, 2010

תאריך אישור הדוחות הכספיים

גדליה דורון
י"ר הדירקטוריוןמנחם גורביץ'
מנהל כללישי קומפל
מנהל כספים

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			מידע נוסף	
2007	2008	2009		
אלפי ש"ח				
הכנסות				
231,783	(221,516)	323,004		רווח (הפסד) מחברות מוחזקות
2,813	(3,475)	115,703		הכנסות (הפסדים) מהשקעות ומימון
21,253	34,128	15,894	ו (3)	הכנסות מימון בגין הלוואות לחברות מוחזקות
10,950	4,248	16,224		עליית ערך נדל"ן להשקעה
442	595	664		הכנסות מהשכרת נכסים
841	587	1,967		הכנסות מדמי ניהול ואחרות
2,957	3,259	2,655	ו (3)	הכנסות מדמי ניהול מחברה מוחזקת
271,039	(182,174)	476,111		סך-הכל הכנסות
הוצאות				
27,805	53,261	50,068		הוצאות מימון
2,687	2,724	3,703		הוצאות הנהלה וכלליות
30,492	55,985	53,771		סך-הכל הוצאות
240,547	(238,159)	422,340		רווח (הפסד) לפני מסים על ההכנסה
(321)	(6,375)	19,542	ה	מסים על ההכנסה (הטבת מס)
240,868	(231,784)	402,798		רווח נקי (הפסד)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
2007	2008	2009	
אלפי ש"ח			
9,085	(10,268)	79,794	רווח נקי (הפסד) המיוחס לחברה
			חלק החברה ברווח (הפסד) כולל של חברות מוחזקות
349,780	(543,486)	907,522	המטופלות לפי שיטת השווי המאזני
(128,690)	153,208	(314,941)	הטבת מס (מסים על ההכנסה) המתייחסים לרכיבים של רווח כולל אחר
221,090	(390,278)	592,581	רווח (הפסד) כולל אחר לשנה, נטו
230,175	(400,546)	672,375	סה"כ רווח (הפסד) כולל המיוחס לחברה

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2007	2008	2009
אלפי ש"ח		

תזרימי מזומנים מפעילות שוטפת

רווח נקי (הפסד)

240,868	(231,784)	402,798

התאמות הדרושות להצגת תזרימי מזומנים מפעילות שוטפת:

התאמות לסעיפי רווח והפסד:

12,622	57,324	(66,253)
(10,950)	(4,248)	(16,224)
(231,783)	221,516	(323,004)
(321)	(6,375)	19,542
(230,432)	268,217	(385,939)

הוצאות (הכנסות) מימון, נטו

עליה בשווי ההוגן של נדל"ן להשקעה

הפסדים (רווחים) בגין חברות מוחזקות

מסים על ההכנסה (הטבת מס)

שינויים בסעיפי נכסים והתחייבויות:

שינוי בהתחייבויות בשל הטבות לעובדים, נטו

-	-	664
(1,051)	3,379	(3,857)
12,907	6,216	(7,205)
11,856	9,595	(10,398)

ירידה (עלייה) בחייבים ויתרות חובה

עלייה (ירידה) בזכאים ויתרות זכות

מזומנים ששולמו והתקבלו במהלך השנה:

ריבית ששולמה

(912)	(27,669)	(26,208)
3,273	542	13,331
(3,106)	(1,830)	(427)
145,750	1,446	636
145,005	(27,511)	(12,668)

ריבית שהתקבלה

מסים ששולמו

דיבידנד שהתקבל

מזומנים נטו שנבעו מפעילות (ששימשו לפעילות) שוטפת המיוחסים לחברה כחברה אם

167,297	18,517	(6,207)

מזומנים נטו ששימשו לפעילות שוטפת בגין עסקאות

עם חברות מוחזקות

(20,668)	(34,579)	(17,978)

מזומנים נטו שנבעו מפעילות (ששימשו לפעילות) שוטפת

146,629	(16,062)	(24,185)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2007	2008	2009
אלפי ש"ח		
(7,384)	(497)	(3,845)
419	49,652	54,810
-	(11,765)	520
(6,965)	37,390	51,485
(488,654)	51,473	(88,584)
(495,619)	88,863	(37,099)
(193,889)	-	-
548,330	-	-
(3,561)	(3,758)	(3,865)
350,880	(3,758)	(3,865)
49	(81)	271
1,939	68,962	(64,878)
41,120	43,059	112,021
43,059	112,021	47,143
-	42,217	-
-	214,057	-

תזרימי מזומנים מפעילות השקעה

רכישת נדל"ן להשקעה
תמורה מממוש ניירות ערך הנמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד, נטו
מתן (החזר) הלוואות לזמן ארוך
מזומנים נטו שנבעו מפעילות (ששימשו לפעילות) השקעה המיוחסים
לחברה כחברה אם
מזומנים נטו שנבעו מפעילות (ששימשו לפעילות) השקעה בגין עסקאות
עם חברות מוחזקות
מזומנים נטו שנבעו מפעילות (ששימשו לפעילות) השקעה

תזרימי מזומנים מפעילות מימון

דיבידנד ששולם לבעלי מניות החברה
הנפקת אגרות חוב (בניכוי הוצאות הנפקה)
פרעון הלוואה לזמן ארוך מתאגיד בנקאי
מזומנים נטו שנבעו מפעילות (ששימשו לפעילות) מימון

הפרשי שער בגין יתרות מזומנים ושווי מזומניםעלייה (ירידה) במזומנים ושווי מזומניםיתרת מזומנים ושווי מזומנים לתחילת השנהיתרת מזומנים ושווי מזומנים לסוף השנהפעילויות מהותיות שלא במזומן

גידול בהשקעה בחברה מוחזקת כנגד הנפקת מניות
פרעון הלוואה שניתנה לחברה מוחזקת באמצעות קבלת נכסים פיננסיים

א. אופן עריכת הנתונים הכספיים מתוך הדוחות הכספיים המאוחדים של החברה לשנת 2009 המיוחסים לחברה

1. הגדרות

- החברה - מנורה מבטחים החזקות בע"מ.
- חברות מוחזקות - חברות מאוחדות וחברות שהשקעת החברה בהן כלולה, במישרין או בעקיפין, בדוחות הכספיים על בסיס שווי מאזני.
- תאריך הדוח - תאריך המאזן.

2. אופן עריכת הנתונים הכספיים

המידע הכספי הנפרד, נערך בהתאם לתקנה 9' לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומידיים) התש"ל – 1970 (להלן – תקנה 9'), לרבות הפרטים האמורים בתוספת העשירית לתקנות האמורות (להלן – התוספת), ובכפוף להבהרות האמורות ב- "הבהרה בקשר עם דוח כספי נפרד של התאגיד" שפורסמה באתר רשות ניירות ערך ביום 24 בינואר, 2010, המתייחסת לאופן יישום התקנה והתוספת האמורות (להלן – הבהרת סגל הרשות).

המידע הכספי הנפרד אינו מהווה דוחות כספיים, לרבות דוחות כספיים נפרדים, הערוכים והמוצגים בהתאם לתקני דיווח כספי בינלאומיים (להלן – תקני ה- IFRS) בכלל, והוראות תקן חשבונאות בינלאומי 27 – "דוחות כספיים מאוחדים ונפרדים" בפרט. עם זאת, המדיניות החשבונאית שפורטה בבאור 2 לדוחות המאוחדים, יושמה לצורך הצגת המידע הכספי הנפרד, וזאת בשינויים המתחייבים מהאמור להלן.

במסגרת המידע הנוסף שיובא להלן, נכללים גילויים בנוגע למידע מהותי נוסף, בהתאם לדרישות הגילוי האמורות בתקנה 9', וכמפורט בתוספת ובכפוף להבהרת סגל הרשות, ככל שמידע כאמור לא נכלל בדוחות המאוחדים באופן המתייחס במפורש לחברה עצמה.

א. נכסים והתחייבויות הכלולים בדוחות המאוחדים המיוחסים לחברה עצמה

מוצגים סכומי הנכסים וההתחייבויות הכלולים בדוחות המאוחדים, המיוחסים לחברה עצמה ומפורטים לפי סוגי הנכסים וההתחייבויות. נתונים אלו סווגו בהתאם לתקנה 9'. כמו כן, מוצג מידע בדבר הנכסים בניכוי ההתחייבויות המיוחסים לחברות מוחזקות, לרבות מוניטין. ההצגה כאמור מביאה לכך שההון המיוחס לבעלים של החברה בדוחות המאוחדים, הינו זהה להון של החברה כפי שנגזר מהמידע הכספי הנפרד.

ב. הכנסות והוצאות הכלולות בדוחות המאוחדים המיוחסות לחברה עצמה

מוצגים סכומי ההכנסות וההוצאות הכלולים בדוחות המאוחדים המיוחסים לחברה עצמה. נתונים אלו סווגו בהתאם לתקנה 9'. כמו כן, מוצג מידע בדבר חלק החברה ברווחי (הפסדי) חברות מוחזקות. ההצגה כאמור מביאה לכך שסך כל הרווח לשנה המיוחס לבעלים של החברה וסך כל הרווח הכולל לשנה המיוחס לבעלים של החברה בדוחות המאוחדים, הינו זהה לסך כל הרווח לשנה המיוחס לבעלים של החברה וסך כל הרווח הכולל לשנה המיוחס לבעלים של החברה, כפי שנגזרים מהמידע הכספי הנפרד.

ג. תזרימי מזומנים הכלולים בדוחות המאוחדים המיוחסים לחברה עצמה

מוצגים סכומי תזרימי המזומנים הכלולים בדוחות המאוחדים, המיוחסים לחברה עצמה, כשהם לקוחים מתוך הדוחות המאוחדים על תזרימי המזומנים, בפילוח לפי תזרימי מזומנים מפעילות שוטפת, תזרימי מזומנים מפעילות השקעה ותזרימי מזומנים מפעילות מימון, תוך פירוט מרכיביהם. נתונים אלו סווגו בהתאם לתקנה 9'.

ב. יתרת המזומנים ושווי מזומנים המיוחסת לחברה (ללא סכומים בגין חברות מוחזקות)

ליום 31 בדצמבר, 2009

סה"כ	ללא הצמדה	במטבע חוץ או בהצמדה לו	
		אירו	דולר
אלפי ש"ח			
12,137	12,133	1	3
35,006	35,006	-	-
47,143	47,139	1	3

מזומנים
שווי מזומנים

ליום 31 בדצמבר, 2008

בהצמדה לדולר	ללא הצמדה	סה"כ
אלפי ש"ח		
31	53,968	53,999
-	58,022	58,022
31	111,990	112,021

מזומנים
שווי מזומנים

ג. גילוי בדבר הנכסים הפיננסיים המיוחסים לחברה (ללא סכומים בגין חברות מוחזקות)

1. פירוט ההשקעות המהותיות בקבוצות הנכסים הפיננסיים בהתאם לתקן IAS 39 המיוחסים לחברה:

ליום 31 בדצמבר		
2008	2009	
אלפי ש"ח		
11,809	9,924	נכסים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד:
166,430	211,717	מניות
(925)	2,984	אגרות חוב
177,314	224,625	נגזרים
7,806	7,119	הלוואות וחייבים
185,120	231,744	

2. מועדי המימוש החזויים של ההשקעות המהותיות לפי קבוצות המכשירים הפיננסיים בהתאם לתקן IAS 39 המיוחסים לחברה:

ליום 31 בדצמבר, 2009

עד שנה	שנתיים	עד 5 שנים	מ-4 שנים	סה"כ
אלפי ש"ח				
נכסים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד:				
מניות	-	9,924	-	9,924
אגרות חוב	-	211,717	-	211,717
נגזרים	2,984	-	-	2,984
הלוואות וחייבים	-	-	7,119	7,119
	2,984	221,641	7,119	231,744

ג. גילוי בדבר הנכסים הפיננסיים המיוחסים לחברה (ללא סכומים בגין חברות מוחזקות) (המשך)

2. מועדי המימוש החזויים של ההשקעות המהותיות לפי קבוצות המכשירים הפיננסיים בהתאם לתקן IAS 39 המיוחסים לחברה: (המשך)

ליום 31 בדצמבר, 2008

עד שנה	עד שנתיים	עד 4-5 שנים	סה"כ
אלפי ש"ח			
-	11,809	-	11,809
-	166,430	-	166,430
(925)	-	-	(925)
-	-	7,806	7,806
(925)	178,239	7,806	185,120

נכסים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן
דרך רווח והפסד:

מניות

אגרות חוב

נגזרים

הלוואות וחייבים

3. תנאי הצמדה של הנכסים הפיננסיים לפי קבוצות המכשירים הפיננסיים בהתאם לתקן IAS 39 המיוחסים לחברה:

ליום 31 בדצמבר, 2009

במטבע חוץ או בהצמדה לו		בהצמדה למדד המחירים לצרכן	ללא הצמדה	סה"כ
דולר	אירו			
אלפי ש"ח				
6,295	1,979	174,111	42,240	224,625
-	-	7,119	-	7,119
6,295	1,979	181,230	42,240	231,744

נכסים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן דרך
רווח והפסד

הלוואות וחייבים

ג. גילוי בדבר הנכסים הפיננסיים המיוחסים לחברה (ללא סכומים בגין חברות מוחזקות) (המשך)

3. תנאי הצמדה של הנכסים הפיננסיים לפי קבוצות המכשירים הפיננסיים בהתאם לתקן IAS 39 המיוחסים לחברה: (המשך)

ליום 31 בדצמבר, 2008

סה"כ	ללא הצמדה	בהצמדה למדד המחירים לצרכן אלפי ש"ח	במטבע חוץ או בהצמדה לו	
			אירו	דולר
177,314	34,016	140,296	39	2,963
7,806	-	7,806	-	-
185,120	34,016	148,102	39	2,963

נכסים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד

הלוואות וחייבים

ד. גילוי בדבר ההתחייבויות הפיננסיות המיוחסות לחברה (ללא סכומים בגין חברות מוחזקות)

1. זכאים ויתרות זכות המיוחסים לחברה

ליום 31 בדצמבר	
2008	2009
אלפי ש"ח	
7,579	-
12,213	12,641
25	35
160	95
7	8
19,984	12,779

לווים ושיקים לפרעון

הוצאות לשלם (כולל ריבית לשלם בגין אגרות חוב)

התחייבויות לעובדים והתחייבויות אחרות בגין שכר ומשכורת

מוסדות

אחרים

ד. גילוי בדבר ההתחייבויות הפיננסיות המיוחסות לחברה (ללא סכומים בגין חברות מוחזקות) (המשך)

2. סיכון נזילות המיוחס לחברה

הטבלה להלן מציגה את זמני הפרעון של ההתחייבויות הפיננסיות של החברה על פי התנאים החוזיים בסכומים לא מהווים (כולל תשלומים בגין ריבית):

ליום 31 בדצמבר, 2009

עד שנה	משנה עד שנתיים	משנתיים עד 3 שנים	מ-3 שנים עד 4 שנים	מ-4 שנים עד 5 שנים	מעל 5 שנים	סה"כ
			אלפי ש"ח			
4,264	4,073	-	-	-	-	8,337
516	-	-	-	-	-	516
26,184	94,159	91,314	88,340	85,430	383,551	768,978
30,964	98,232	91,314	88,340	85,430	383,551	777,831

הלוואה מתאגיד בנקאי
זכאים ויתרות זכות
אגרות חוב

ליום 31 בדצמבר, 2008

עד שנה	משנה עד שנתיים	משנתיים עד 3 שנים	מ-3 שנים עד 4 שנים	מ-4 שנים עד 5 שנים	מעל 5 שנים	סה"כ
			אלפי ש"ח			
4,291	4,107	3,923	-	-	-	12,321
8,141	-	-	-	-	-	8,141
25,221	25,221	90,697	87,956	85,215	451,615	765,925
37,653	29,328	94,620	87,956	85,215	451,615	786,387

הלוואה מתאגיד בנקאי
זכאים ויתרות זכות
אגרות חוב

ד. גילוי בדבר ההתחייבויות הפיננסיות המיוחסות לחברה (ללא סכומים בגין חברות מוחזקות) (המשך)

3. תנאי הצמדה של התחייבויות פיננסיות המיוחסות לחברה לפי קבוצות המכשירים הפיננסיים בהתאם לתקן IAS 39

ליום 31 בדצמבר, 2009

סה"כ	ללא	בהצמדה
	הצמדה	למדד המחירים לצרכן
	אלפי ש"ח	
630,805	516	630,289

התחייבויות פיננסיות הנמדדות בעלות מופחתת

ליום 31 בדצמבר, 2008

סה"כ	ללא	בהצמדה
	הצמדה	למדד המחירים לצרכן
	אלפי ש"ח	
618,696	8,141	610,555

התחייבויות פיננסיות הנמדדות בעלות מופחתת

ה. גילוי בדבר יתרות נכסי מסים נדחים והתחייבויות מסים נדחים המיוחסות לחברה (ללא סכומים בגין חברות מוחזקות) וגילוי בדבר הכנסות מסים או הוצאות מסים המיוחסות לחברה (ללא סכומים בגין חברות מוחזקות)

מסים על ההכנסה המיוחסים לחברה

1. חוקי המס החלים על החברה

חוק מס הכנסה (תיאומים בשל אינפלציה), התשמ"ה-1985

על-פי החוק, עד לתום שנת 2007 נמדדו התוצאות לצורכי מס בישראל כשהן מותאמות לשינויים במדד המחירים לצרכן.

בחודש פברואר 2008 התקבל בכנסת תיקון לחוק מס הכנסה (תיאומים בשל אינפלציה), התשמ"ה-1985 המגביל את תחולתו של חוק התיאומים משנת 2008 ואילך. החל משנת 2008, נמדדות התוצאות לצורכי מס בערכים נומינליים למעט תיאומים מסוימים בגין שינויים במדד המחירים לצרכן בתקופה שעד ליום 31 בדצמבר, 2007. תיאומים המתייחסים לרווחי הון, כגון בגין מימוש נדל"ן (שבח) וניירות ערך, ממשיכים לחול עד למועד המימוש. התיקון לחוק כולל, בין היתר, את ביטול תיאום התוספת והניכוי בשל אינפלציה והניכוי הנוסף בשל פחת בגין רכישות החל משנת 2008.

2. שיעורי המס החלים על החברה

שיעור מס החברות בישראל הינו כדלקמן: שנת 2007 - 29%, שנת 2008 - 27%, שנת 2009 - 26%, שנת 2010 - 25%. מס בשיעור מופחת של 25% חל על רווחי הון הנצמחים החל מיום 1 בינואר, 2003, וזאת במקום שיעור המס הרגיל. בחודש יולי 2009 התקבל בכנסת חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה ליישום התוכנית הכלכלית לשנים 2009 ו-2010), התשס"ט-2009 אשר קובע, בין היתר, הפחתה הדרגתית נוספת של שיעור מס חברות ושיעור מס רווח הון ריאלי בישראל החל משנת 2011 לשיעורי המס הבאים: שנת 2011 - 24%, שנת 2012 - 23%, שנת 2013 - 22%, שנת 2014 - 21%, שנת 2015 - 20%, שנת 2016 ואילך - 18%.

השפעת השינוי כאמור על המסים הנדחים הביאה לגידול ברווח הנקי בסך של כ- 4,593 אלפי ש"ח, שנזקף לסעיף מסים על ההכנסה.

3. שומות מס המיוחסות לחברה

לחברה שומות מס סופיות עד וכולל שנת המס 2005.

4. הפסדים מועברים לצורכי מס והפרשים זמניים אחרים המיוחסים לחברה

לחברה הפסדים עסקיים והפסדי הון לצורכי מס המועברים לשנים הבאות ומסתכמים ליום 31 בדצמבר, 2009 לסך של כ- 9,157 אלפי ש"ח. בגין הפסדים אלה ובגין הפרשים זמניים אחרים הניתנים לניכוי, הוכרו בדוחות הכספיים נכסי מסים נדחים כמפורט בסעיף 5 להלן.

ה. גילוי בדבר יתרות נכסי מסים נדחים והתחייבויות מסים נדחים המיוחסות לחברה (ללא סכומים בגין חברות מוחזקות) וגילוי בדבר הכנסות מסים או הוצאות מסים המיוחסות לחברה (ללא סכומים בגין חברות מוחזקות) (המשך)

5. מסים נדחים המיוחסים לחברה

הרכב

דוחות רווח והפסד			מאזנים	
לשנה שהסתיימה ביום			ליום 31 בדצמבר	
31 בדצמבר				
2007	2008	2009	2008	2009
אלפי ש"ח				

התחייבויות מסים נדחים				
נדל"ן להשקעה המוצג בשווי הוגן				
(2,869)	(1,120)	(388)	9,945	10,333
-	-	(19,507)	-	19,507
1,804	4,759	-	-	-
			9,945	29,840

נכסי מסים נדחים				
הפסדים מועברים לצורכי מס				
-	1,388	901	1,388	2,289
-	1,029	121	1,029	1,150
1,600	796	(796)	796	-
-	-	120	-	120
2	(2)	6	-	6
			3,213	3,565

537	6,850	(19,543)	הכנסות (הוצאות) מסים נדחים	
			(6,732)	(26,275)

המסים הנדחים מוצגים במאזן כדלקמן:

31 בדצמבר	
2008	2009
אלפי ש"ח	
6,732	26,275

התחייבויות לא שוטפות

המסים הנדחים מחושבים לפי שיעור מס ממוצע של 21.1% (2008 – 21.7%) בהתבסס על שיעורי המס הצפויים לחול בעת המימוש.

ה. גילוי בדבר יתרות נכסי מסים נדחים והתחייבויות מסים נדחים המיוחסות לחברה (ללא סכומים בגין חברות מוחזקות) וגילוי בדבר הכנסות מסים או הוצאות מסים המיוחסות לחברה (ללא סכומים בגין חברות מוחזקות) (המשך)

6. מסים על ההכנסה המיוחסים לחברה הכלולים בדוחות רווח והפסד

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
2007	2008	2009	
אלפי ש"ח			
239	-	-	מסים שוטפים
(537)	(6,850)	24,159	מסים נדחים, ראה גם סעיף 5 לעיל
(23)	475	(24)	מסים בגין שנים קודמות
-	-	(4,593)	התאמת יתרות המסים הנדחים בעקבות שינוי בשיעורי המס
(321)	(6,375)	19,542	

7. מס תיאורטי

להלן מובאת התאמה בין סכום המס, שהיה חל אילו כל ההכנסות וההוצאות, הרווחים וההפסדים בדוח רווח והפסד היו מתחייבים במס לפי שיעור המס הסטטוטורי, לבין סכום מסים על ההכנסה (הטבת מס) שנזקף בדוח רווח והפסד:

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
2007	2008	2009	
אלפי ש"ח			
240,547	(238,159)	422,340	רווח (הפסד) לפני מסים על ההכנסה
231,783	(221,516)	323,004	רווח (הפסד) מחברות מוחזקות
8,764	(16,643)	99,336	רווח (הפסד) לפני מסים על ההכנסה ללא תוצאות חברות מוחזקות
29.00%	27.00%	26.00%	שיעור המס הסטטוטורי
2,542	(4,494)	25,827	מס (חסכון במס) מחושב לפי שיעור המס הסטטוטורי
85	-	1	עלייה (ירידה) במסים על ההכנסה הנובעת מהגורמים הבאים:
(49)	(213)	(61)	הוצאות שאינן מותרות בניכוי לצורכי מס
(437)	-	(1,433)	הכנסות פטורות
(1,322)	-	(97)	הפרשים בבסיס המדידה
-	(870)	(78)	הפרשים זמניים בגינם לא נזקפו מסים נדחים
(1,114)	(1,273)	(4,593)	ניצול הפסדים לצורכי מס משנים קודמות, בגינם לא הוכרו מסים נדחים בעבר
(23)	475	(24)	עדכון מסים נדחים בגין שינויים בשיעורי המס
(3)	-	-	מסים בגין שנים קודמות
(321)	(6,375)	19,542	אחרים
-	38.30%	19.67%	מסים על ההכנסה (הטבת מס)
			שיעור מס אפקטיבי ממוצע

1. הלוואות, יתרות והתקשרויות מהותיות עם חברות מוחזקותיתרות ועסקאות עם חברות מוחזקות1. יתרות עם חברות מוחזקות

ליום	
31 בדצמבר	
2008	2009
אלפי ש"ח	

3,430	5,681

נכסים שוטפים

יתרות חו"ז שוטפות עם חברות מוחזקות

נכסים לא שוטפים

הלוואות ושטרי הון לחברות מוחזקות

295,580	401,116

2. עסקאות עם חברות מוחזקות

לשנה שהסתיימה ביום		
31 בדצמבר		
2007	2008	2009
אלפי ש"ח		
2,957	3,259	2,655

הכנסות דמי ניהול מחברה מוחזקת (ראה סעיף 4 להלן)

3. הכנסות מימון מחברות מוחזקות

לשנה שהסתיימה ביום		
31 בדצמבר		
2007	2008	2009
אלפי ש"ח		
21,253	34,128	15,894

הכנסות מימון

4. התקשרויות

החברה התקשרה בהסכם עם חברה מאוחדת - מנורה מבטחים ביטוח בע"מ (להלן - מנורה ביטוח), על פיו תספק החברה למנורה ביטוח שרותי ניהול ומיחשוב לצורך מתן הלוואות ומשכנתאות על ידי מנורה ביטוח ללקוחותיה.

תמורת השרותים שמספקת החברה כאמור, משלמת מנורה ביטוח לחברה דמי ניהול רבעוניים בשיעור של 0.175% מיתרת תיק הלוואות כפי שהיתה בסוף החודש שקדם למועד התשלום.

1. הלוואות, יתרות והתקשרויות מהותיות עם חברות מוחזקות (המשך)

יתרות ועסקאות עם חברות מוחזקות (המשך)

5. הלוואות

א. הלוואה לחברה מאוחדת - מנורה ביטוח

בחודש יולי 2007 נתנה החברה למנורה ביטוח הלוואה בסך 400 מיליוני ש"ח. ההלוואה הוצמדה למדד המחירים לצרכן ונשאה ריבית שנתית בשיעור של 4.78% עד ליום 6 במרס, 2008. החל מיום זה, נשאה ההלוואה ריבית שנתית בשיעור של 4.28%. במהלך שנת 2008 פרעה מנורה ביטוח את ההלוואה במלואה.

ב. הלוואות לחברה מאוחדת - מנורה מבטחים נדל"ן בע"מ

ליום 31 בדצמבר		שיעור ריבית	
2008	2009		
אלפי ש"ח			
75,326	78,097	ליבור ל-3 חודשים +2%	דולר
64,213	67,145	יוריבור ל-3 חודשים +2%	יורו
3,880	5,514	-	שקלית צמודת מדד
143,419	150,756		

ההלוואות שלעיל צפויות להיפרע בטווח של בין 4 ל- 7 שנים מתאריך הדוחות הכספיים.

ג. הלוואות לחברה מאוחדת - מנורה מבטחים פיננסים בע"מ

ליום 31 בדצמבר		שיעור הריבית	
2008	2009		
אלפי ש"ח		%	
70,343	76,694	5	צמודות למדד
15,001	-	5.5	צמודות למדד
1,840	1,910	-	צמודות למדד
30,598	30,464	פריים - 0.75%	בלתי צמודה
-	129,465	פריים + 0.25%	בלתי צמודה
22,698	-	פריים - 0.5%	בלתי צמודה
140,480	238,533		

לא נקבע מועד לפרעון של ההלוואות.

ביום 31 בדצמבר, 2006 הומרו הלוואות שנתנה החברה למנורה מבטחים פיננסים בע"מ לשני שטרי הון בסך של 5 מיליוני ש"ח ו- 6 מיליוני ש"ח. שטרי ההון אינם צמודים ואינם נושאים ריבית. מועדי פרעון שטרי ההון יהיו לא לפני 31 בדצמבר, 2010. לאחר המועד האמור, יחודשו שטרי הון באופן אוטומטי לתקופה של שנה בכל פעם. יתרת שטרי ההון לתאריך הדוח עומדת על 10,609 אלפי ש"ח.

פרק ה': פרטים נוספים על התאגיד

תוכן עניינים

ה-5	תמצית דוחות על הרווח הכולל של התאגיד)	1.
ה-6	שימוש בתמורת ניירות ערך תוך התייחסות ליעדי התמורה עפ"י התשקיף	2.
ה-7	השקעות בחברות-בת ובחברות קשורות לתאריך המאזן	3.
ה-7	3.1 חברות בנות וקשורות של החברה	
ה-9	3.2 חברות בנות וקשורות של מנורה מבטחים ביטוח	
ה-10	3.3 חברות בנות וקשורות של מנורה מבטחים פנסיה	
ה-11	3.4 חברות בנות וקשורות של שומרה חב' לביטוח	
ה-12	3.5 חברות בנות וקשורות של מנורה נכסים והשקעות	
ה-12	3.6 חברות בנות וקשורות של מנורה מבטחים פיננסים	
ה-14	שינויים בהשקעות בחברות-בת ובחברות קשורות בתקופת הדוח	4.
ה-14	4.1 מנורה מבטחים פיננסים	
ה-14	4.2 מנורה מבטחים נדל"ן	
ה-14	4.3 מנורה מבטחים משלמת	
ה-15	הכנסות של חברות בת וחברות קשורות והכנסות מהן	5.
ה-16	רשימת קבוצות של יתרות הלוואות שניתנו לתאריך הדוח על המצב הכספי	6.
ה-16	מסחר בבורסה - נ"ע שנרשמו למסחר - מועדי וסיבות הפסקת מסחר	7.
ה-17	תגמולים לבעלי עניין ולנושאי משרה בכירה	8.
ה-18	תגמולים לנושאי משרה בכירה שניתנו להם לאחר שנת הדיווח	9.
ה-19	עסקאות עם בעל שליטה	10.
ה-19	10.1 עסקאות המנויות בסעיף 270(4) לחוק החברות	
ה-19	10.2 עסקאות אחרות אשר אינן מנויות בסעיף 270(4) לחוק החברות	
ה-20	מניות וני"ע המירים המוחזקים ע"י בעל עניין בתאגיד	11.
ה-20	הון רשום, הון מונפק וניירות ערך המירים של התאגיד	12.
ה-20	הדירקטורים של התאגיד	13.
ה-22	נושאי משרה בכירה של התאגיד	14.
ה-25	מורשה חתימה של התאגיד	15.
ה-25	רואה החשבון של התאגיד	16.
ה-25	שינוי בתזכיר או בתקנון של התאגיד	17.
ה-25	המלצות והחלטות הדירקטורים	18.
ה-26	החלטות החברה	19.

1. תמצית דוחות על הרווח הכולל של התאגיד לכל אחד מהרבעונים בשנת 2009 (תקנה 10א)

תמצית דוחות על הרווח הכולל של התאגיד לכל אחד מהרבעונים לשנת 2009 (באלפי ש"ח):

ינואר-מרס	אפריל-יוני	יולי-ספטמבר	אוקטובר-דצמבר	שנת 2009	
1,009,170	1,002,321	1,017,662	1,040,441	4,069,594	פרמיות שהורווחו ברוטו
160,915	184,095	182,653	204,058	731,721	פרמיות שהורווחו על ידי מבטחי משנה
848,255	818,226	835,009	836,383	3,337,873	פרמיות שהורווחו בשייר
976,475	1,367,172	997,982	770,740	4,112,369	רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון
98,793	106,378	116,577	135,955	457,703	הכנסות מדמי ניהול
					הכנסות מעמלות
40,813	46,625	46,956	44,027	178,421	הכנסות אחרות
1,964,336	2,338,401	1,996,524	1,787,105	8,086,366	סך כל ההכנסות
1,471,219	1,935,036	1,686,326	1,368,412	6,460,993	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה ברוטו
(87,681)	(146,961)	(125,615)	(139,252)	(499,509)	חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח
1,383,538	1,788,075	1,560,711	1,229,160	5,961,484	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר
223,646	217,277	228,872	228,025	897,820	עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות
99,632	117,416	107,365	135,129	459,542	הוצאות הנהלה וכלליות
7,523	8,356	7,825	8,169	31,873	הוצאות אחרות
9,428	48,969	58,188	23,491	140,076	הוצאות מימון
1,723,767	2,180,093	1,962,961	1,623,974	7,490,795	סך כל ההוצאות
156	2,284	617	(4,865)	(1,808)	חלק ברווחי חברות מוחזקות המטופלות לפי שיטת השווי המאזני
240,725	160,592	34,180	158,266	593,763	רווח (הפסד) לפני מסים על ההכנסה
82,801	50,938	1,013	56,041	190,793	מסים על הכנסה
157,924	109,654	33,167	102,225	402,970	רווח (הפסד)

מיוחס ל:

402,798	102,222	33,125	109,593	157,858	בעלי המניות של החברה
172	3	42	61	66	זכויות המיעוט
402,970	102,225	33,167	109,654	157,924	רווח (הפסד) לתקופה

ינואר-מרס	אפריל-יוני	יולי-ספטמבר	אוקטובר-דצמבר שנת 2009		
157,924	109,654	33,167	102,225	402,970	רווח (הפסד) לתקופה
					רווח (הפסד) כולל אחר:
146	63	537	(152)	594	התאמות הנובעות מתרגום דוחות כספיים של פעילות חוץ
144,411	155,255	84,402	89,205	473,273	שינוי נטו בשווי ההון של נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה שנזקף לקרנות הון
32,701	(32,649)	(16,397)	(61,874)	(78,219)	רווחים (הפסדים) נטו ממימוש של נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה שהועברו לדוח רווח והפסד
7,720	6,283	11,807	(8,117)	17,693	הפסד מירידת ערך של נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד
(64,690)	(45,268)	(27,249)	(6,557)	(143,764)	הטבת מס (מסים על הכנסה) המתייחסים לרכיבים של רווח (הפסד) כולל אחר
120,288	83,684	53,100	12,505	269,577	רווח כולל אחר לתקופה, נטו ממס
278,212	193,338	86,267	114,730	672,547	סך הכל רווח כולל לתקופה

רווח הכולל מיוחס ל:

278,146	193,277	86,225	114,727	672,375	בעלי המניות של החברה
66	61	42	3	172	זכויות שאינן מקנות שליטה
278,212	193,338	86,267	114,730	672,547	רווח כולל לתקופה

2. שימוש בתמורת ניירות ערך תוך התייחסות ליעדי התמורה עפ"י התשקיף (תקנה 10ג)

התמורה נטו שקיבלה החברה בגין הקצאת איגרות החוב (סדרה א') שנרשמו למסחר על פי תשקיף מיום 27 בפברואר 2008, שימשה ומשמשת את החברה בהתאם לצרכיה, כפי שהיו מעת לעת, ובכלל זה למימון הפעילות השוטפת של החברה, וכן בהתאם להחלטות דירקטוריון החברה, כפי שהיו ותהיינה מעת לעת.

3. השקעות בחברות-בת ובחברות קשורות לתאריך המאזן (תקנה 11)

3.1 חברות בנות וקשורות של החברה (הנתונים בטבלה נכונים לתאריך הדוח על המצב הכספי):

החברה	סוג המניה	מס' מניות	סך ערך נקוב (ש"ח)	ערך בדוח הכספי הנפרד של התאגיד (אלפי ש"ח)	שיעור החזקה* (%)	הלוואות ואגרות חוב	יתרה לתאריך הדוח על המצב הכספי (אלפי ₪)	תאריך פירעון	שיעור ריבית בסיס הצמדה	הערות
מנורה מבטחים ביטוח בע"מ	רגילה	230,868,288	230,868,288	1,814,340	100	---	---	---	---	---
מנורה מבטחים פיננסים בע"מ	רגילה	1,000	1,000	(7,056)	100	60,875	ללא מועד פירעון	ללא	פריים + ללא 0.25%	הלוואות בעלים הניתנת לפירעון בכל עת בהסכמת הצדדים
						28,214	ללא מועד פירעון	ללא	פריים + ללא 0.25%	הלוואות בעלים הניתנת לפירעון בכל עת בהסכמת הצדדים
						40,369	ללא מועד פירעון	ללא	פריים + ללא 0.25%	הלוואות בעלים הניתנת לפירעון בכל עת בהסכמת הצדדים
						5	ללא מועד פירעון	ללא	פריים - ללא 0.5%	הלוואות בעלים הניתנת לפירעון בכל עת בהסכמת הצדדים

הלוואת בעלים הניתנת לפירעון בכל עת בהסכמת הצדדים	פריים- ללא 0.75% הצמדה	ללא מועד פירעון	30,464						
הלוואת בעלים הניתנת לפירעון בכל עת המחירים בהסכמת הצדדים	מדד לצרכן 5%	ללא מועד פירעון	20,519						
הלוואת בעלים הניתנת לפירעון בכל עת בהסכמת הצדדים	מדד לצרכן ---	ללא מועד פירעון	1,910						
הלוואת בעלים הניתנת לפירעון בכל עת בהסכמת הצדדים	מדד לצרכן 5%	ללא מועד פירעון	41,973						
הלוואת בעלים הניתנת לפירעון בכל עת בהסכמת הצדדים	מדד לצרכן 5%	ללא מועד פירעון	14,203						
שטר הון המתחדש אחת לשנה בהסכמת הצדדים	ללא ללא ריבית הצמדה	ללא מועד פירעון	10,609						
ליבור+ אירו ---	2.00%	ללא מועד פירעון	67,145	100	18,393	1,000	1,000	רגילה	
ליבור+ דולר ---	2.00%	ללא מועד פירעון	78,097						מנורה מבטחים נדל"ן בע"מ
מדד ---	---	ללא מועד פירעון	5,200						
ללא הצמדה ---	3.30%	ללא מועד פירעון	314						
---	---	---	---	100	278	100	100	רגילה	מנורה שירותי סוכנים (1994) בע"מ**

מנורה ניהול קופות גמל בע"מ**	רגילה	2,000,000	2,000,000	1,147	100	---	---	---	---
דורות חברה לניהול קשרי לקוחות בע"מ**	רגילה	180,001	180,001	1,184	100	---	---	---	---
מנורה שוקי הון בע"מ**	רגילה	1,000	1,000		100				
נחלת מנורה חברה לשכון ופתוח (1950) בע"מ	רגילה	1,700	0.17	46,860	100	---	---	---	---
מנורה מבטחים משלמת בע"מ רגילה	רגילה	1,000	1,000	(1,172)	100	1,0731,219	ללא מועד פירעון	פריים- ללא 0.5% הצמדה	הגבוה מבין הריבית האמורה להצמדה למדד המחירים לצרכן

3.2 חברות בנות וקשורות של מנורה מבטחים ביטוח בע"מ

הנתונים בטבלה נכונים לתאריך הדוח על המצב הכספי:

החברה	סוג המניה	מס' מניות	סך ערך נקוב (ש"ח)	ערך בדוח הכספי הנפרד של התאגיד (אלפי ש"ח)	שיעור החזקה* (%)	הלוואות ואגרות חוב	יתרה ליום הדוח על המצב הכספי (אלפי ש"ח)	תאריך פירעון	שיעור ריבית	בסיס הצמדה	הערות
מנורה מבטחים פנסיה בע"מ	רגילה	328,000	328,000	836,544	100	---	---	---	---	---	---
מנורה מבטחים גיוס הון בע"מ רגילה	רגילה	1,000	1,000	1	100	---	---	---	---	---	---
אורות סוכנות לביטוח חיים בע"מ (2005)	רגילה	1,000	1,000	805	80	---	---	---	---	---	---
שומרה חב' לביטוח בע"מ	רגילה	64,941,016	64,941,016	187,876	100	4,887	1.2012	---	---	---	מדד המחירים לצרכן שטר הון
						9,193	9.2012	---	---	---	מדד המחירים לצרכן שטר הון

מדד המחירים לצרכן	שטר הון	---	10.2012	4,470					
מדד המחירים לצרכן	שטר הון	---	1.2013	4,407					
מדד המחירים לצרכן	שטר הון	---	4.2013	8,833					
בלתי צמודה	פריים + 0.25%	---	ללא מועד פירעון	9,057					
מדד המחירים לצרכן	---	---	ללא מועד פירעון	96,814	100	17,945	14,001	14,001	מנורה נכסים והשקעות בע"מ רגילה
ללא הצמדה	---	3.30%	ללא מועד פירעון	224					

3.3 חברות בנות וקשורות של מנורה מבטחים פנסיה בע"מ

הנתונים בטבלה נכונים לתאריך הדוח על המצב הכספי:

החברה	סוג המניה	מס' מניות	סך ערך נקוב (ש"ח) (אלפי ש"ח)	ערך בדוח הכספי הנפרד של התאגיד (אלפי ש"ח)	שיעור החזקה* (%)	הלוואות ואגרות חוב	יתרה ליום הדוח על המצב הכספי (אלפי ₪)	תאריך פירעון	שיעור ריבית	בסיס הצמדה	הערות
מבטחים שרותי פנסיה בע"מ**	רגילה	1,000	1,000	1	100	---	---	---	---	---	---

3.4 חברות בנות וקשורות של שומרה חב' לביטוח בע"מ
הנתונים בטבלה נכונים לתאריך הדוח על המצב הכספי:

החברה	סוג המניה	מס' מניות	סך ערך נקוב (ש"ח)	ערך בדוח הכספי הנפרד של התאגיד שיעור (אלפי ש"ח)	החזקה* (%)	הלוואות ואגרות חוב	יתרה ליום הדוח על המצב הכספי (אלפי ₪)	תאריך פירעון	שיעור ריבית	בסיס הצמדה	הערת
שומרה נדל"ן בע"מ	רגילה	204	204	29,718	100		23,901	-	-	-	-
		4,000	4		100						
	רגילה א רגילה	990	0.99		100						
סיני סוכנות לביטוח בע"מ	הנהלה	10	0.01	5,607	100		-	-	-	-	-
הלוואה עם גרייס ללא מועד פירעון (ניתנה ממנורה ביטוח) - ההלוואה נפרעה לאחר תאריך המאזן											
סיני מורשי חיתום סוכנות לביטוח (1989) בע"מ	רגילה	11,600	11,600	(5,468)	100	1,000	1,000	ללא מועד פירעון	0.25%+	ללא הצמדה	פריים ללא

3.5 חברות בנות וקשורות של מנורה נכסים והשקעות בע"מ

הנתונים בטבלה נכונים לתאריך הדוח על המצב הכספי:

החברה	סוג המניה	מס' מניות	סך ערך נקוב (ש"ח) (אלפי ש"ח)	ערך בדוח הכספי הנפרד של התאגיד (אלפי ש"ח)	שיעור החזקה* (%)	הלוואות ואגרות חוב	יתרה ליום על המצב הכספי (אלפי ₪)	דוח תאריך פירעון	שיעור ריבית	בסיס הצמדה	הערות
חצרון חברה להשקעות בע"מ	רגילה	1,005,000	100,500	77	66.6	-	-	-	-	-	-
חניון אלנבי 115 בע"מ	רגילה	100	0.1	-	58	-	-	-	-	-	-
הבניינים להשכרה בע"מ**	רגילה א	2,502	0.2502	896	0	-	-	-	-	-	-
	רגילה	8	0.0008		50						

3.6 חברות בנות וקשורות של מנורה מבטחים פיננסים בע"מ

הנתונים בטבלה נכונים לתאריך הדוח על המצב הכספי:

החברה	סוג המניה	מס' מניות	סך ערך נקוב (ש"ח) (אלפי ש"ח)	ערך בדוח הכספי הנפרד של התאגיד (אלפי ש"ח)	שיעור החזקה* (%)	הלוואות ואגרות חוב	יתרה ליום על המצב הכספי (אלפי ₪)	דוח תאריך פירעון	שיעור ריבית	בסיס הצמדה	הערות
מנורה מבטחים גמל בע"מ	רגילה	26,550,001	26,550,001	33,683	100	ללא מועד פירעון	34,448	ללא מועד פירעון	0.75%	פריים + ללא הצמדה	הלוואות בעלים הניתנת לפירעון בכל עת בהסכמת הצדדים
						ללא מועד פירעון	1,583	ללא מועד פירעון	0.5%	פריים + ללא הצמדה	הלוואות בעלים הניתנת לפירעון בכל עת בהסכמת הצדדים

הלוואת בעלים הניתנת לפירעון בכל עת המחירים בהסכמת הצדדים		מדד לצרכן	5%	ללא מועד פירעון	79,247	100	3,445	30,400,000	30,400,000	רגילה	מנורה מבטחים קרנות נאמנות בע"מ
הלוואת בעלים הניתנת לפירעון בכל עת בהסכמת הצדדים		ללא	פריים- 0.4%	ללא מועד פירעון	13,163						
הלוואת בעלים הניתנת לפירעון בכל עת בהסכמת הצדדים		ללא	פריים+ 0.5%	ללא מועד פירעון	29,262						
-		-	-	-	-	100	465	2,250,000	2,250,000	רגילה	מנורה מבטחים ניהול תיקי השקעות בע"מ
שטר הון צמית ללא מועד פירעון		ללא	ללא ריבית	ללא פירעון	2,300	100	9,263	1,000	1,000	רגילה	מנורה מבטחים חיתום וניהול בע"מ
-		-	-	-	-	100		10,000	10,000	רגילה	מנורה מבטחים מוצרים פיננסים (2006) בע"מ
						60		0.011		הנהלה	
						0		0.0005		רגילות	מנורה מבטחים והסתדרות המהנדסים ניהול קופות גמל
-		-	-	-	-	0	723	0.0001	1	נדחית	בע"מ

מקרא סימונים בסעיף 3:

* שיעור ההחזקה בנייר הערך, בהון, בזכויות הצבעה ובסמכות למנות דירקטורים.

** חברה לא פעילה.

4. שינויים בהשקעות בחברות-בת ובחברות קשורות בתקופת הדוח (תקנה 12)

4.1 מנורה מבטחים פיננסים בע"מ

(להלן: "מנורה פיננסים")

מהות השינוי: מתן הלוואות בעלים בסך כולל של כ- 130 מיליוני ש"ח ופירעון הלוואות בעלים בסך כולל של כ- 40 מיליוני ש"ח.
מועד השינוי: במועדים שונים במהלך 2009.

4.2 מנורה מבטחים נדל"ן בע"מ

(להלן: "מנורה נדל"ן")

מהות השינוי: מתן הלוואות בעלים למנורה נדל"ן בסך כולל של 3 מיליוני ש"ח ופירעון הלוואות בעלים בסך כולל של 1.2 מיליוני ש"ח.
מועד השינוי: במועדים שונים במהלך שנת 2009

4.3 מנורה מבטחים משלמת בע"מ

(להלן: "מנורה משלמת")

מהות השינוי: מתן הלוואות בעלים למנורה משלמת בסך של כ- 100 אלפי ש"ח.
מועד השינוי: פברואר 2009.

5. הכנסות של חברות בת וחברות קשורות והכנסות מהן (תקנה 13)

באלפי ש"ח מדווחים:

חברות בנות	רווח (הפסד) כולל אחר נקי לתקופה	רווח (הפסד) כולל לתקופה	דיבידנד עד לאחר תאריך הדוח הדוח	דיבידנד ריבית שנתקבלה עבר תקופה שלאחר שנת הדיווח ומועד התשלום	ריבית שנתקבלה עבר תקופה שלאחר שנת הדיווח ומועד התשלום	דמי ניהול שנתקבלו עד דמי ניהול שנתקבלו לאחר תאריך הדוח על המצב הכספי ומועד התשלום
מנורה מבטחים ביטוח בע"מ מנורה חברה לביטוח בע"מ	327,206	536,533	-	-	167	3,030
מנורה מבטחים פיננסים בע"מ	58,909	58,909	-	-	501	-
מנורה מבטחים נדל"ן בע"מ (*)	(4,613)	(4,109)	-	-	5,532	-
דורות חברה לניהול קשרי לקוחות בע"מ (**) (*)	41	41	-	-	-	-
מנורה שירותי סוכנים (1994) בע"מ (**) (*)	8	8	-	92	-	-
מנורה מבטחים משלמת בע"מ	(191)	(191)	-	-	46	-
מנורה ניהול קופות גמל בע"מ (**) (*)	58	58	-	-	-	-
מנורה שוקי הון בע"מ (**) (*)	-	-	-	-	-	-
נחלת מנורה חברה לשיכון ופיתוח בע"מ (**) (*)	-	-	-	-	-	-

(*) כולל חלק החברה בתוצאות נטו של חברות מוחזקות.

(**) חברות לא פעילות.

6. רשימת קבוצות של יתרות הלוואות שניתנו לתאריך הדוח על המצב הכספי, אם מתן הלוואות היה אחד מעיסוקיו העיקריים של התאגיד (תקנה 14)

מספר הלווים		סכום בש"ח	
0	50,000	עד	0
0	100,000	עד	50,001
0	250,000	עד	100,001
1	500,000	עד	250,001
0	1,000,000	עד	500,001
2	2,000,000	עד	1,000,001
3	10,000,000	עד	2,000,001
0	15,000,000	עד	10,000,001
0	40,000,000	עד	15,000,001
0	70,000,000	עד	40,000,001
0	150,000,000	עד	70,000,001
1	200,000,000	עד	150,000,001
1	500,000,000	עד	200,000,001

7. מסחר בבורסה - ני"ע שנרשמו למסחר - מועדי וסיבות הפסקת מסחר (תקנה 20)

בתקופת הדוח לא נרשמו למסחר ולא חלו הפסקות מסחר בני"ע של התאגיד.

8. תגמולים לבעלי עניין ולנושאי משרה בכירה (תקנה 21(א))

להלן פרוט התגמולים ששולמו לנושאי משרה בכירה בחברה ובתאגידים בשליטתה בשנת 2009 כפי שהוכרו בדוחות הכספיים לשנת 2009 (באלפי ש"ח):

שם	תפקיד	תגמולים* בעבור שירותים			תגמולים* אחרים			תשלום מבוטס מניות	מענק	דמי ניהול	דמי ייעוץ	עמלה	אחר	ריבית	דמי שכירות	אחר**	סה"כ
		היקף משרה	שיעור החזקה בהון התאגיד	שכר**	היקף משרה	שיעור החזקה בהון התאגיד	שכר**										
ארי קלמן (1)	משנה למנכ"ל	מלאה	2.72%	2,369	1,278	2,630	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6,277
יהודה בן אסאייג (2)	משנה למנכ"ל חברה בת	מלאה	אין	1,246	992	-	163	-	-	-	-	-	3,250	-	-	-	5,651
מנחם הרפז (3)	משנה למנכ"ל חברה בת	מלאה	אין	1,823	2,500	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4,323
יעקב רוזן (4)	מנכ"ל חברה נכדה	מלאה	אין	-	1,000	-	1,459	-	-	-	-	-	1,000	-	-	-	3,459
יוני טל (5)	מנהל השקעות ראשי	מלאה	אין	1,278	1,500	-	-	-	-	-	-	-	340	-	-	-	3,118
שי קומפל (6)	מנהל כספים	מלאה	אין	1,051	850	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,901
יוסי וינשטוק (7)	מנכ"ל חברה נכדה	מלאה	אין	1,009	2,000	-	-	-	-	-	-	-	3,169	-	-	-	6,178

* סכומי התגמול במונחי עלות לתאגיד

** רכיב השכר המפורט לעיל כולל את כל הרכיבים הבאים: שכר חודשי ברוטו צמוד למדד (כולל משכורת 13), הפרשות סוציאליות (לרבות הפרשות בשל סיום יחסי עובד-מעביד), קרן השתלמות ואי כושר עבודה כמקובל, רכב, החזר הוצאות שונות ובכלל זה הוצאות אש"ל, טלפון נייד ונייד וכן ימי חופשה, מחלה והבראה.

(1) מר קלמן מכהן כמשנה למנכ"ל החברה ומנכ"ל מנורה מבטחים ביטוח. הסכם ההעסקה עימו שבתוקף הינו לתקופה של 13 שנים החל מאוגוסט 2003 עם הודעה מוקדמת של 12 חודשים. לאחר המועד האמור, יחודש ההסכם לשנה בכל פעם א"כ הודיע מי מהצדדים על אי חידושו. שכרו של מר קלמן משולם בידי מנורה מבטחים ביטוח. במקביל ובנוסף להסכם ההעסקה אושרה למר קלמן תכנית מניות שעיקרה הקצאה של 4% ממניות מנורה מבטחים ביטוח הניתנים להמרה למניות החברה במהלך 10 שנים במנות שנתיות שוות. לפרטים נוספים בדבר הסכם ההעסקה ותכנית המניות לרבות התיקון לתכנית המניות שאושר בחודש אוגוסט 2008 שעיקרו שינוי בחבות המס בשל מעבר מתכנית פירותית לתכנית הונית והמרת מלוא המניות של מנורה ביטוח למניות החברה, ראה ביאור 32 לדוחות הכספיים וכן דוח מידי שפרסמה החברה ביום 31.07.08. על פי תכנית המניות המוחלפת הומרו כאמור בחודש אוגוסט 2008 מלוא מניות מנורה ביטוח שהוחזקו עברו על ידי החברה לנאמנות עובדים, למניות החברה על פי יחס המרה שנקבע בתכנית המקורית בסך של 1,696,518 מניות בנות 1 ש"ח ע.ג. כ"א של החברה. ההטבה בגין המניות שנרשמה בטבלה לעיל כהוצאה בשנת הדיווח מבטאת את החלק היחסי של המניות שהבשילו בשנה זו. על פי הסכם ההעסקה זכאי מר קלמן מעבר לשכר כמפורט בטבלה לעיל למענק שנתי קבוע בסך של 561 אלפי ש"ח (צמוד למדד), להחזר הוצאות שהייה בתפקיד בחו"ל וכן לסך של 6,000 דולר בשנה (מגולם) לנסיעות פרטיות ולעניין ימי החופשה גם לפדיון ימי החופשה הצבורים בתום העסקתו. בנוסף, במקרה של סיום יחסי עובד מעביד (שלא בנסיבות פוטורות) יהיה זכאי מר קלמן לתוספת של 50% על מרכיב פיצויי הפיטורין שנצברו לזכותו בפוליסות ביטוחי המנהלים שלו וכן למענק בסכום השווה לסכום הדיבידנד שנצבר בגין מניות שזכויותו לגביהם טרם הבשילה על פי תנאי התכנית, בניכוי כל מס שיחול.

- (2) מר בן אסאייג מכהן החל מחודש מאי 2009 כמשנה למנכ"ל ומנהל אגף ביטוח חיים ובריאות במנורה ביטוח (חברה בת של החברה) ובמקביל כיו"ר מנורה מבטחים פיננסים, בה כיהן כמנכ"ל עד למינויו כאמור לתפקידו הנוכחי. שכרו משולם במשולב על ידי מנורה מבטחים ביטוח (כשכיר) ומנורה מבטחים פיננסים (כדמי ניהול). על פי הסכם ההעסקה זכאי מר בן אסאייג בגין שנת 2009 למענק שנתי מינימלי בגובה 7 משכורות וזאת על פי המלצת מנכ"ל באישור הדירקטוריון. יצוין, כי על פי הסכם ההעסקה של מר בן אסאייג עובר למינויו כאמור, היה זכאי, בין היתר, למענק בשיעור של 5% מ"צמיחת הערך" (לאחר מס) של מנורה מבטחים פיננסים בה כיהן כאמור כמנכ"ל (להלן: "המענק ההוני"). לבקשת הנהלת הקבוצה, ועל רקע מינויו של מר בן אסאייג כמשנה למנכ"ל מנורה ביטוח סוכם עימו על פדיון המענק ההוני הנ"ל בסכום הנקוב לעיל כ"תגמול אחר".
- (3) מר הרפז מכהן כמשנה למנכ"ל ומנהל אגף ביטוח כללי במנורה ביטוח וכן כיו"ר דירקטוריון שומרה חברה לביטוח בע"מ (חברות בנות של החברה). הסכם ההעסקה עימו הינו בתוקף מחודש פברואר 2002. שכרו של מר הרפז משולם על ידי מנורה מבטחים ביטוח. על פי הסכם ההעסקה זכאי מר הרפז מעבר לשכר כמפורט בטבלה לעיל למענק שנתי מינימלי בגובה 3 משכורות וזאת עפ"י המלצת מנכ"ל ובאישור הדירקטוריון. מר הרפז זכאי למענק הסתגלות של 3 חודשים במקרה של פיטורים.
- (4) מר רוזן, מכהן כמנכ"ל מנורה מבטחים פנסיה (חברה נכדה של החברה), החל מחודש יולי 2008 ומועסק באמצעות חברה בשליטתו. תמורת שירותיו משולמת על ידי מנורה מבטחים פנסיה כדמי ניהול לחברה האמורה וכוללת גם את מרכיב ההפרשות הסוציאליות. בנוסף, זכאי מר רוזן למענק חתימה חד-פעמי בסך של 2 מלש"ח (ראה לעיל "תגמול אחר") ובלבד שיעניק שירותי מנכ"ל 12 חודש לפחות. החל משנת הכהונה השנייה יהיה זכאי למענק על פי המלצת מנכ"ל מנורה מבטחים ביטוח ובאישור דירקטוריון מנורה מבטחים פנסיה. תוקפו של ההסכם הינו לשנתיים (תקופת ההסכם הראשונה) ולאחר מכן מתחדש ההסכם ללא מגבלת זמן בכפוף להודעה מוקדמת של 6 חודשים של מי מהצדדים. הפסקת ההסכם בידי מקבלת השירותים (מנורה מבטחים פנסיה) לפני תום השנתיים מחייבת המשך תשלום התמורה עד לתום תקופת ההסכם הראשונה. מר רוזן כפוף להגבלת אי תחרות לתקופה של שנה מיום סיום ההסכם עימו.
- (5) מר טל מכהן כמנהל השקעות ראשי בחברה ומשנה למנכ"ל ומנהל אגף השקעות במנורה מבטחים ביטוח. הסכם ההעסקה עימו הינו בתוקף מחודש מאי 2002. שכרו של מר טל משולם בידי מנורה מבטחים ביטוח. על פי הסכם ההעסקה זכאי מר טל מעבר לשכר כמפורט בטבלה לעיל למענק שנתי לפי שיקול דעת המנכ"ל באישור הדירקטוריון. בנוסף, זכאי מר טל למענק התמדה חד-פעמי (צמוד למדד) בסך של 1 מיליון ש"ח אם וככל שיתמיד בעבודתו למשך 5 שנים אשר הסתיימו בשנת 2009 (ראה לעיל "תגמול אחר"). במקרה של פיטורים (שלא בנסיבות פוטורות) זכאי מר טל ל- 5 חודשי הסתגלות.
- (6) מר קומפל מכהן כמנהל הכספים בחברה ומשנה למנכ"ל ומנהל אגף חשבונות וכספים במנורה מבטחים ביטוח. הסכם ההעסקה עימו הינו בתוקף מחודש דצמבר 2006. שכרו של מר קומפל משולם בידי מנורה מבטחים ביטוח. על פי הסכם ההעסקה זכאי מר קומפל מעבר לשכר כמפורט בטבלה לעיל למענק שנתי בגובה 5 משכורות מינימום וזאת עפ"י המלצת מנכ"ל באישור הדירקטוריון. במקרה של פיטורים (שלא בנסיבות פוטורות) זכאי מר קומפל ל- 6 חודשי הודעה מוקדמת במקרה של פיטורים ו/או ל- 3 חודשים במקרה של התפטרות.
- (7) מר יוסי וינשטוק, כיהן כמנכ"ל שומרה חברה לביטוח בע"מ (חברה נכדה של החברה) מחודש ינואר 2003 ועד ליום 27.01.10. שכרו של מר וינשטוק משולם בידי שומרה. בהסכם העסקתו של מר וינשטוק נקבע כי יהיה זכאי למענק שנתי בשיעור של 3% מרווחי שומרה לפני מס. במקרה של הפסקת העסקה כמנכ"ל שומרה או בכל תפקיד אחר בקבוצה, מכל סיבה שהיא, יהיה מר וינשטוק זכאי למענק חד-פעמי בגובה 6 משכורות חודשיות וכן, למשך תקופה של 24 חודשים, לכל התשלומים ותנאי ההעסקה כפי שיהיו במועד הפסקת העבודה ובלבד שאלה לא יפחתו מתנאי העסקתו בשנת 2007. בינואר 2010 נחתמו עם מר וינשטוק הסכמי סיום העסקה ואי תחרות (להלן: "הסכמי פרישה"). על פי הסכמי הפרישה, סוכם כי שומרה תשלם למר וינשטוק סכום חד פעמי כנגד כל התחייבויותיה כלפיו, לרבות כל התחייבות עתידית.
- (8) בנוסף לאמור לעיל, סך הגמול וההוצאות הנלוות שקיבלו כל הדירקטורים בחברה (למעט היו"ר מר גורביץ עמו נחתם הסכם העסקה) עמד בשנת 2009 על סך של כ- 397 אלפי ₪.

9. תגמולים לנושאי משרה בכירה שניתנו להם לאחר שנת הדיווח ולפני מועד הגשת הדוח, בקשר עם כהונתם או העסקתם בשנת הדיווח ואשר לא הוכרו בדוחות הכספיים לשנת הדיווח (תקנה 21(ב))

אין

10. עסקאות עם בעל שליטה (תקנה 22)

להלן למיטב ידיעת החברה, פירוט עסקאות בין החברה לבעל השליטה בה או שלבעל השליטה בה היה עניין אישי באישורן, אשר החברה התקשרה בהן בשנת הדיווח ו/או עד למועד הגשת הדוח ו/או עסקאות אשר הינן בתוקף למועד דוח זה:

10.1 עסקאות המנויות בסעיף 270(4) לחוק החברות, תשנ"ט-1999

10.1.1 ביום 22 בינואר 2007 אישרה האסיפה הכללית של החברה (לאחר קבלת אישור ועדת הביקורת ואישור הדירקטוריון) את חידוש הסכם ההעסקה של מנכ"ל החברה וי"ר הדירקטוריון בהתאם לתנאים שבהסכם הקודם עימו בהצמדה למדד בלבד ללא תוספת ריאלית. לפי ההסכם המחודש, זכאי המנכ"ל לשכר שנתי (לרבות תמריץ, במסגרת השכר השנתי) שעלותו לחברה לא תעלה על סך של 1,383,448 ש"ח (השכר השנתי) בתוספת רכב והוצאות החזקתו, החזר הוצאות אש"ל, אירוח, אחזקת פלאפון וטלפון מעבר לשכר השנתי. סכום השכר יותאם למדד. ההסכם חודש בתוקף מיום 1 בינואר 2007 לתקופה של 5 שנים. למנכ"ל עניין אישי בעסקה מעצם ההתקשרות עימו. יצוין, כי החל מחודש ינואר 2009 חדל מר גורביץ לכהן כיו"ר הדירקטוריון והחל מהמועד האמור מכהן כמנכ"ל החברה בלבד. לפרטים נוספים ותיאור מלא של העסקה ראה דוח מיידי שפרסמה החברה ביום 12.12.06.

10.1.2 ביום 6 באוקטובר 2008 אישרה האסיפה הכללית של החברה (לאחר קבלת אישור ועדת הביקורת ואישור הדירקטוריון) עדכון הסכם ההעסקה של מר ערן גריפל (חתנו של בעל השליטה), כמנכ"ל חברת הבת מנורה מבטחים נדל"ן בע"מ (להלן – מנורה נדל"ן). מר גריפל זכאי לשכר חודשי צמוד למדד (13 משכורות), להפרשות סוציאליות כמקובל, מענק שנתי בשיעור של 5% מרווחי מנורה נדל"ן לפני מס (בניכוי ההפסד המצטבר ברוטו), ולא פחות מ-4 משכורות חודשיות ובלבד שהחברה תהיה רווחית באותה שנה, החזקת רכב שבבעלותו (לרבות גילום מלא), הוצאות אש"ל כמקובל בחברה, אחזקת פלאפון וטלפון ונלוות כמקובל. תוקף ההסכם החל מיום 1 ביולי 2008 לתקופה של 5 שנים. זכאי להודעה מוקדמת של 6 חודשים. עלות השכר של מר גריפל בשנת 2009 הינה 1,189 אלפי ש"ח. לפרטים נוספים ותיאור מלא של העסקה ראה דוח מיידי שפרסמה החברה ביום 28.8.08. למר גריפל ולמנכ"ל מר גורביץ, עניין אישי בעסקה בשל עניינו האישי של קרובו מר גריפל שהינו צד לעסקה.

10.1.3 ביום 24 בנובמבר 2005 וביום 22 בינואר 2007 אישרה האסיפה הכללית של החברה (לאחר קבלת אישור ועדת הביקורת ואישור הדירקטוריון) מתן כתב פטור והתחייבות לשיפוי לדירקטורים ונושאי משרה בחברה ובכללם מר גורביץ וקרוביו וכן מתן כתב פטור ושיפוי כאמור במנורה מבטחים ביטוח ובמנורה מבטחים פיננסים חברות בנות של החברה, בהם הם מכהנים כנושאי משרה. כתב הפטור שהעניקה החברה הינו בהתאם למגבלות הקבועות לעניין זה בחוק החברות ואילו ההתחייבות לשיפוי מוגבלת לסך של 25 מיליוני דולר לנושא משרה ול-30 מיליוני דולר לכלל מקבלי השיפוי באירוע בודד ובכל מקרה, במצטבר לאירועים שונים, לא יעלה השיפוי על 25% מההון העצמי של החברה לפי הדו"ח הכספי שלה ערב מתן השיפוי. לפרטים נוספים בדבר תנאי כתבי הפטור וההתחייבות לשיפוי הנ"ל ראה דוחות מיידיים שפרסמה החברה ביום 1.11.05 וביום 12.12.06, בהתאמה.

10.1.4 מנורה ביטוח (חברה בת של החברה) מעסיקה את מר ג. גורביץ (אחיו של בעל השליטה) מאז שנת 1994. בשנת 2005 מונה כסמנכ"ל במנורה ביטוח. על פי הסכם ההעסקה עימו זכאי מר גורביץ לשכר חודשי (13 משכורות) ומענק שנתי בגובה של 3 משכורות, להפרשות סוציאליות כמקובל, רכב, החזקת טלפון, אש"ל, ימי מחלה, הבראה וחופשה שנתית. בנוסף, זכאי להודעה מוקדמת של 3 חודשים. עלות השכר של מר ג. גורביץ כמפורט לעיל בשנת 2009 עמדה על סך של 707 אלפי ש"ח. תנאי העסקתו העדכניים כמפורט לעיל אושרו בינואר 2005 בידי מנכ"ל מנורה ביטוח. למר מ. גורביץ, עניין אישי בעסקה בשל עניינו האישי של קרובו מר ג. גורביץ שהינו צד לעסקה.

10.2 עסקאות אחרות אשר אינן מנויות בסעיף 270(4) לחוק החברות, תשנ"ט-1999

10.2.1 ביום 30 באוגוסט 2009, אישר דירקטוריון החברה חידוש פוליסת ביטוח דירקטורים ונושאי משרה לשנת 2009-2010 (1.8.09-31.7.10) בחברה ובחברות בנות שלה שאינן

חטיבות בפני עצמן (להלן: "חטיבת מנורה מבטחים החזקות"), לרבות עבור בעל השליטה וקרוביו וכן חידוש פוליסות כאמור בחטיבות נוספות בקבוצה עבור בעל השליטה וקרוביו המכהנים או שכיחנו נושאי משרה בקבוצה (ראה גם סעיף 19 להלן (תקנה 29א)). בנוסף, נערכו במהלך שנת 2009, עסקאות ביטוח שונות במנורה ביטוח עבור מר גורביץ וקרוביו. כל העסקאות הנ"ל נעשו במהלך העסקים הרגיל ובתנאים המקובלים לגבי עובדי הקבוצה והינם בגדר "עסקאות זניחות" בהתאם לקריטריונים שקבע הדירקטוריון לעניין זה, וכמפורט בסעיף "עסקאות זניחות" בדוח הדירקטוריון המצורף לדוחות הכספיים.

החברה מעריכה כי התגמולים לנושאי המשרה כמפורט בסעיף 8 לעיל (תקנה 21) ולמר גורביץ (המנכ"ל) ולקרוביו כמפורט בסעיף זה לעיל (תקנה 22), הינם תמורה סבירה והוגנת ביחס למורכבות תפקידם על האחריות הכרוכה בה.

11. מניות וני"ע המירים המוחזקים ע"י בעל עניין בתאגיד, בחברה-בת או בחברה קשורה* (תקנה 24)

בעל עניין	מס' ת.ז.	מס' נייר ערך	מס' חברה בבורסה	מניות 1 ש"ח ליום 25 למרס 2010	% בהון	% בהצבעה	% בהון בדילול	% בהצבעה בדילול	% בהצבעה בדילול מלא
פלמס אסטבלישמנט (**)	תאגיד זר	566018		19,570,833	30.93%	30.93%	30.93%	30.93%	30.93%
ניידן אסטבלישמנט (**)	תאגיד זר	566018		19,570,833	30.93%	30.93%	30.93%	30.93%	30.93%
מנורה מבטחים קרנות נאמנות בע"מ (***)	513722397	566018		22,494	0.04%	0.04%	0.04%	0.04%	0.04%
חברה לנאמנות עובדים עבור מר א. קלמן(****)		566018		1,719,034	2.72%	2.72%	2.72%	2.72%	2.72%

* למיטב ידיעת החברה נכון ליום 25 במרס 2010.
** תאגידים זרים שהינם בעלי שליטה, המוחזקים בנאמנות עבור מר מנחם גורביץ כנהנה יחיד.
*** חברה נכדה של החברה.
**** מכוח תכנית מניות לטובת מר קלמן שהינו נושא משרה בכירה בחברה ומכהן כמנכ"ל מנורה מבטחים ביטוח (חברה בת של החברה).

12. הון רשום, הון מונפק וניירות ערך המירים של התאגיד (תקנה 24א')

הונה הרשום של החברה נכון ליום 31.12.2009 הינו 88,000,000 ש"ח המורכבים מ- 88,000,000 מניות בנות 1 ש"ח כל אחת.

הונה המונפק של החברה נכון ליום 31.12.2009 הינו 63,271,931 ש"ח המורכבים מ- 63,271,931 מניות בנות 1 ש"ח כל אחת.

13. הדירקטורים של התאגיד (תקנה 26)

שם	מנחם גורביץ ת.ז. 7969504
שנת לידה	1942
מען	פנקס 62, תל אביב.
נתינות	ישראלית.
חברות בועדת הדירקטוריון	לא.
דח"צ	לא.
האם הוא עובד של התאגיד, חברה בת, חברה קשורה או של בעל עניין	כן, מנכ"ל החברה.
התאריך שבו החלה כהונתו כדירקטור	28.3.1985

השכלתו והתעסקותו בחמש השנים האחרונות, ופירוט התאגידים שבהם הוא משמש דירקטור: האם הוא בן משפחה של בעל עניין אחד בתאגיד: האם הוא דירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית או כשירות מקצועית	השכלתו והתעסקותו בחמש השנים האחרונות, ופירוט התאגידים שבהם הוא משמש דירקטור: האם הוא בן משפחה של בעל עניין אחד בתאגיד: האם הוא דירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית או כשירות מקצועית
גדליה דורון ת.ז. 7751100 שנת לידה 1928 מען אורי 4, תל אביב. נתינות ישראלית. חברות בועדת הדירקטוריון ועדת מאזן. דח"צ לא. האם הוא עובד של התאגיד, חברה בת, חברה קשורה או של בעל עניין התאריך שבו החלה כהונתו כדירקטור 24.10.1989 השכלתו והתעסקותו בחמש השנים האחרונות, ופירוט התאגידים שבהם הוא משמש דירקטור: האם הוא בן משפחה של בעל עניין אחד בתאגיד: האם הוא דירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית או כשירות מקצועית	גדליה דורון ת.ז. 7751100 שנת לידה 1928 מען אורי 4, תל אביב. נתינות ישראלית. חברות בועדת הדירקטוריון ועדת מאזן. דח"צ לא. האם הוא עובד של התאגיד, חברה בת, חברה קשורה או של בעל עניין התאריך שבו החלה כהונתו כדירקטור 24.10.1989 השכלתו והתעסקותו בחמש השנים האחרונות, ופירוט התאגידים שבהם הוא משמש דירקטור: האם הוא בן משפחה של בעל עניין אחד בתאגיד: האם הוא דירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית או כשירות מקצועית
בר כוכבא בן-גרא ת.ז. 1577220 שנת לידה 1942 מען קרן היסוד 16, ראשון לציון. נתינות ישראלית. חברות בועדת הדירקטוריון ועדת ביקורת, ועדת מאזן (י"ר). דח"צ כן. האם הוא עובד של התאגיד, חברה בת, חברה קשורה או של בעל עניין התאריך שבו החלה כהונתו כדירקטור 10.7.2007 השכלתו והתעסקותו בחמש השנים האחרונות, ופירוט התאגידים שבהם הוא משמש דירקטור: האם הוא בן משפחה של בעל עניין אחד בתאגיד: האם הוא דירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית או כשירות מקצועית	בר כוכבא בן-גרא ת.ז. 1577220 שנת לידה 1942 מען קרן היסוד 16, ראשון לציון. נתינות ישראלית. חברות בועדת הדירקטוריון ועדת ביקורת, ועדת מאזן (י"ר). דח"צ כן. האם הוא עובד של התאגיד, חברה בת, חברה קשורה או של בעל עניין התאריך שבו החלה כהונתו כדירקטור 10.7.2007 השכלתו והתעסקותו בחמש השנים האחרונות, ופירוט התאגידים שבהם הוא משמש דירקטור: האם הוא בן משפחה של בעל עניין אחד בתאגיד: האם הוא דירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית או כשירות מקצועית
שלמה מילוא ת.ז. 07559669	שלמה מילוא ת.ז. 07559669

- 1 כיהן כיו"ר דירקטוריון מנורה מבטחים החזקות עד ליום 31.12.08. החל מיום 1.1.09 מכהן כיו"ר דירקטוריון מנורה מבטחים החזקות מר גדליה דורון.
- 2 סיים כהונתו (פרש) כיו"ר דירקטוריון מנורה מבטחים נדל"ן בע"מ ביום 24.5.2009.
- 3 ראה הערה 1 לעיל.

שנת לידה	1942
מען	צמרות 14, הרצליה
נתינות	ישראלית
חברות בועדת הדירקטוריון	ועדת ביקורת.
דח"צ	לא.
האם הוא עובד של התאגיד, חברה בת, חברה קשורה או של בעל עניין	לא.
התאריך שבו החלה כהונתו כדירקטור	26.6.1995
השכלתו והתעסקותו בחמש השנים האחרונות, ופירוט התאגידים שבהם הוא משמש דירקטור:	MBA בהנדסת תעשייה וניהול מהטכניון. דירקטור של החברה. מכהן כדירקטור בחברת הבת מנורה מבטחים ביטוח בע"מ. משמש כמנכ"ל אנרגיות קינטיות בע"מ. בעבר כיהן כמנכ"ל חברת דלק תשתיות בע"מ, כמנכ"ל התעשייה הצבאית, כיו"ר I.D.E. טכנולוגיות (הנדסת התפלה), כיו"ר עשות אשקלון בע"מ (ציבורית) וכמנכ"ל חברת כבלי ציון בע"מ (ציבורית).
האם הוא בן משפחה של בעל עניין אחד בתאגיד:	לא.
האם הוא דירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית או כשירות מקצועית	בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית.
שם	יעקב סגל ת.ז. 2267623
שנת לידה	1931
מען	פנקס 62 תל אביב.
נתינות	ישראלית.
חברות בועדת הדירקטוריון	ועדת ביקורת (י"ר), ועדת מאזן.
דח"צ	כן.
האם הוא עובד של התאגיד, חברה בת, חברה קשורה או של בעל עניין	לא.
התאריך שבו החלה כהונתו כדירקטור	2.9.2007
השכלתו והתעסקותו בחמש השנים האחרונות, ופירוט התאגידים שבהם הוא משמש דירקטור:	תואר ראשון בכלכלה ומדעי המדינה מהאוניברסיטה העברית. בעל משרד לייעוץ עסקי ויזמות ודירקטור בחברות. מכהן כדח"צ בחברה ובחברת הבת מנורה מבטחים ביטוח בע"מ, אלרוב נדל"ן ומלונאות בע"מ, כלל פיננסים-בטוחה ניהול השקעות בע"מ (דח"צ) וכמיפל בע"מ (י"ר). כיהן בחמש השנים האחרונות כדח"צ בפרו-סיד קרן הון סיכון בע"מ וכדח"צ בספרינג ניהול קרן פנסיה בע"מ.
האם הוא בן משפחה של בעל עניין אחד בתאגיד:	לא.
האם הוא דירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית או כשירות מקצועית	בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית.

14. נושאי משרה בכירה של התאגיד (תקנה 26א)

שם	מנחם גורביץ
מס' ת.ז.	7969504
שנת לידה	1942
התפקיד שהוא ממלא בתאגיד, בחברה בת, בחברה קשורה או בבעל עניין בו	מנכ"ל, יו"ר דירקטוריון מנורה מבטחים ביטוח בע"מ. דירקטור בחברות בנות וקשורות.
השכלתו	תיכונת
ניסיון עסקי בחמש שנים אחרונות	יו"ר הדירקטוריון של החברה עד ליום 31.12.08, מכהן כמנכ"ל החברה משנת 1998 וכן כיו"ר דירקטוריון וכדירקטור בחברות אחרות בקבוצה.

האם הוא בעל עניין בתאגיד או בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין בתאגיד		כן.
תאריך תחילת הכהונה		28.3.1985
שם	ארי קלמן	
מס' ת.ז.	50898501	
שנת לידה	1951	
התפקיד שהוא ממלא בתאגיד, בחברה-בת, בחברה קשורה או בבעל עניין בו	התפקיד שהוא ממלא בתאגיד, בחברה-בת, בחברה קשורה או בבעל עניין בו	
השכלתו	השכלתו	
ניסיון עסקי בחמש שנים אחרונות	ניסיון עסקי בחמש שנים אחרונות	
האם הוא בעל עניין בתאגיד או בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין בתאגיד		לא.
תאריך תחילת הכהונה		7.1.2008
שם	שי קומפל	
מס' ת.ז.	059696443	
שנת לידה	1965	
התפקיד שהוא ממלא בתאגיד, בחברה-בת, בחברה קשורה או בבעל עניין בו	התפקיד שהוא ממלא בתאגיד, בחברה-בת, בחברה קשורה או בבעל עניין בו	
השכלתו	השכלתו	
ניסיון עסקי בחמש שנים אחרונות	ניסיון עסקי בחמש שנים אחרונות	
האם הוא בעל עניין בתאגיד או בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין בתאגיד		לא.
תאריך תחילת הכהונה		1.12.2006
שם	יוני טל	
מס' ת.ז.	53343331	
שנת לידה	1955	
התפקיד שהוא ממלא בתאגיד, בחברה-בת, בחברה קשורה או בבעל עניין בו	התפקיד שהוא ממלא בתאגיד, בחברה-בת, בחברה קשורה או בבעל עניין בו	
השכלתו	השכלתו	
ניסיון עסקי בחמש שנים אחרונות	ניסיון עסקי בחמש שנים אחרונות	
האם הוא בעל עניין בתאגיד או בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין בתאגיד		לא.
תאריך תחילת הכהונה		1.4.2000
שם	שמואל שורץ	
מס' ת.ז.	030767032	
שנת לידה	1950	

4 החל מיום 25.5.09 מכהן כיו"ר דירקטוריון מנורה מבטחים נדל"ן בע"מ.

התפקיד שהוא ממלא בתאגיד, בחברה-בת, בחברה קשורה או בבעל עניין בו השכלתו	מבקר פנים בחברה ומבקר פנימי ראשי בחברות בנות וקשורות
ניסיון עסקי בחמש שנים אחרונות	ר"ח. תואר ראשון בכלכלה סוציולוגיה וחשבונאות מאוניברסיטת חיפה, תואר שני במינהל עסקים M.B.A מאוניברסיטת ת"א.
האם הוא בעל עניין בתאגיד או בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין בתאגיד	מכהן כמבקר פנימי ראשי בחברות בנות בקבוצה למעט במנורה מבטחים פנסיה בע"מ, מנורה מבטחים גמל בע"מ ושומרה חברה לביטוח בע"מ. לשעבר חשב החברה ומנהל הסיכונים שלה ומשנה למנכ"ל ומנהל אגף חשבות וכספים בחברת הבת מנורה מבטחים ביטוח בע"מ ודירקטור בחברות אחרות בקבוצה.
תאריך תחילת הכהונה	לא.
8.1.2007	
שם	מנחם הרפז
מס' ת.ז.	008396673
שנת לידה	1948
התפקיד שהוא ממלא בתאגיד, בחברה-בת, בחברה קשורה או בבעל עניין בו השכלתו	משנה למנכ"ל בחברת הבת מנורה מבטחים ביטוח בע"מ ומנהל אגף ביטוח כללי. כמו כן מכהן כדירקטור בחברות אחרות בקבוצה וכי"ר דירקטוריון שומרה חברה לביטוח בע"מ.
ניסיון עסקי בחמש שנים אחרונות	תואר ראשון B.S.C בהנדסת תעשייה ומינהל מהטכניון בחיפה, תואר שני - MBA במינהל עסקים מאוניברסיטת תל-אביב.
האם הוא בעל עניין בתאגיד או בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין בתאגיד	משנה למנכ"ל ומנהל אגף ביטוח כללי.
תאריך תחילת הכהונה*	לא.
16.3.2002	
שם	יעקב רחון
מס' ת.ז.	51255842
שנת לידה	1952
התפקיד שהוא ממלא בתאגיד, בחברה-בת, בחברה קשורה או בבעל עניין בו השכלתו	מנכ"ל מנורה מבטחים פנסיה בע"מ, דירקטור בחברות בנות.
ניסיון עסקי בחמש שנים אחרונות	אקדמאית, תואר ראשון בכלכלה.
האם הוא בעל עניין בתאגיד או בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין בתאגיד	משנה למנכ"ל בנק הפועלים בע"מ, מנהל החטיבה הפיננסית ומנהל החטיבה לניהול נכסי לקוחות בבנק הפועלים.
תאריך תחילת הכהונה*	לא.
10.7.2008	
שם	יהודה בן אסאייג
מס' ת.ז.	057455081
שנת לידה	1962
התפקיד שהוא ממלא בתאגיד, בחברה-בת, בחברה קשורה או בבעל עניין בו השכלתו	משנה למנכ"ל ומנהל אגף ביטוח חיים ובריאות בחברת הבת מנורה מבטחים ביטוח בע"מ החל מיום 1.5.09. כמו כן מכהן כדירקטור בחברות אחרות בקבוצה וכי"ר דירקטוריון מנורה מבטחים פיננסים בע"מ.
האם הוא בעל עניין בתאגיד או בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין בתאגיד	תואר ראשון בכלכלה ומדע המדינה מאוניברסיטת תל-אביב, תואר שני במינהל עסקים (מימון ושיווק) MBA מאוניברסיטת תל-אביב, בוגר תכנית המנהלים AMP (אוניברסיטת הארוורד).

ניסיון עסקי בחמש שנים אחרונות	
יור' דירקטוריון מנורה מבטחים ניהול תיקי השקעות בע"מ, יור' דירקטוריון מנורה מבטחים גמל בע"מ ויור' דירקטוריון מנורה מבטחים והסתדרות המהנדסים ניהול קופות גמל בע"מ, דירקטור בחלמיש - חברה ממשלתית עירונית, דירקטור בדן - חברה לתחבורה ציבורית בע"מ, דירקטור ב-י.ב.א פיננסים והשקעות. לשעבר מנכ"ל מנורה מבטחים פיננסים בע"מ, לשעבר מנכ"ל מנורה גאון בית השקעות בע"מ.	
האם הוא בעל עניין בתאגיד או בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין בתאגיד	לא.
תאריך תחילת הכהונה*	1.5.09
שם	שמעון עיר-שי
מס' ת.ז.	055922918
שנת לידה	1959
התפקיד שהוא ממלא בתאגיד, בחברה-בת, בחברה קשורה או בבעל עניין בו	יועץ משפטי ומזכיר החברה וחברת הבת מנורה מבטחים ביטוח בע"מ.
השכלתו	עו"ד. תואר ראשון במשפטים מהאוניברסיטה העברית.
ניסיון עסקי בחמש שנים אחרונות	מכהן כיועץ משפטי ומזכיר החברה וחברת הבת מנורה מבטחים ביטוח בע"מ. לשעבר סגן יועץ משפטי במשרד האוצר.
האם הוא בעל עניין בתאגיד או בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין בתאגיד	לא.
תאריך תחילת הכהונה*	1.7.2002
* מוגדר כנושא משרה בכירה החל מיום 30.3.09.	
** מר ירון דוויק פרש מתפקידו כמשנה למנכ"ל ומנהל אגף ביטוח חיים ובריאות בחברת הבת מנורה מבטחים ביטוח בע"מ ביום 30.4.09.	

15. מורשה חתימה של התאגיד (תקנה 26)

לחברה אין מורשי חתימה עצמאיים.

16. רואה החשבון של התאגיד (תקנה 27)

קוסט פורר גבאי את קסירר רואי חשבון, עמ'נדב 3 תל-אביב.

17. שינוי בתזכיר או בתקנון של התאגיד (תקנה 28)

אין.

18. המלצות והחלטות הדירקטורים (תקנה 29)

(א) המלצות הדירקטורים בפני האסיפה הכללית והחלטותיהם שאינן טעונות אישור האסיפה הכללית בדבר:

1. תשלום דיבידנד וחלוקת מניות הטבה: אין;
2. שינויים בהון הרשום או המונפק של התאגיד: אין.
3. שינוי תזכיר או תקנון של התאגיד: אין
4. פדיון ניירות ערך בני פדיון, כמשמעותם בסעיף 312 לחוק החברות: אין
5. פדיון מוקדם של אגרות חוב: אין
6. עסקה שאינה בהתאם לתנאי השוק בין התאגיד ובעל עניין בו: אין

- (ב) החלטות אסיפה כללית בעניינים המפורטים לעיל שנתקבלו שלא בהתאם להמלצות הדירקטוריון: אין
- (ג) החלטות אסיפה כללית מיוחדת: אין.

19. החלטות החברה (תקנה 29א)

- (א) אישור פעולות לפי סעיף 255 לחוק החברות: אין
- (ב) פעולה לפי סעיף 254(א) לחוק החברות אשר לא אושרה: אין
- (ג) עסקאות חריגות הטעונות אישורים מיוחדים לפי סעיף 270(1) לחוק החברות: אין.
- (ד) פטור, ביטוח או התחייבות לשיפוי לנושא משרה שבתוקף בתאריך הדוח:

• בהמשך להחלטת ועדת הביקורת של החברה מיום 27.8.09 אישר דירקטוריון החברה ביום 30.8.09 חידוש פוליסת ביטוח דירקטורים ונושאי משרה לשנת 2009-2010 (1.8.09 - 31.7.10) בחברה ובחברות בנות שלה שאינן חטיבות בפני עצמן (להלן: "חטיבת מנורה מבטחים החזקות"), לרבות עבור בעל השליטה וקרוביו ה"ה מ. גורביץ, ערן גריפל וגרשון גורביץ, לפי העניין (לעיל ולהלן: "בעל השליטה וקרוביו") בגבול אחריות של 15 מיליוני דולר (להלן: "פוליסת הבסיס") בתוספת כיסוי משותף בפוליסת מטריה לכלל החטיבות בקבוצה בגבול אחריות של 30 מיליוני דולר (להלן - "פוליסת המטריה"). בנוסף, אישרו ועדת הביקורת והדירקטוריון כאמור חידוש פוליסת כאמור עבור בעל השליטה וקרוביו, בחטיבות השונות של חברות בנות – חטיבת מנורה מבטחים ביטוח בע"מ, חטיבת מנורה מבטחים פיננסים בע"מ וחטיבת מנורה מבטחים פנסיה בע"מ – בגבולות אחריות כמפורט לגבי חטיבת מנורה החזקות. תנאי הביטוח לבעל השליטה וקרוביו הינם זהים לתנאי הביטוח של יתר נושאי המשרה בקבוצה. ועדת הביקורת והדירקטוריון קבעו כי חידוש הפוליסות כאמור נעשה בתנאי החידוש שנקבעו בהחלטת האסיפה הכללית של החברה מיום 10.07.07.

• ביום 24.11.05 אישרה האסיפה הכללית של החברה מתן, מעת לעת, של כתבי פטור והתחייבות לשיפוי לדירקטורים ונושאי משרה אחרים אשר כיהנו, מכהנים ויכהנו בחברה בעבר, בהווה ובעתיד, ובכלל זה לבעל השליטה ולקרוביו, בהתאם לנוסח שאישר הדירקטוריון ובלבד שסך השיפוי לא יעלה במצטבר לאירועים שונים על 25% מההון העצמי של החברה לפי הדו"ח הכספי שלה ערב מתן השיפוי. לפרטים נוספים בדבר תנאי כתב הפטור והשיפוי ראה דוח מיידי שפרסמה החברה ביום 1.11.2005.

מנורה מבטחים החזקות בע"מ

תל אביב, 25 במרס 2010

מנחם גורביץ
חבר הדירקטוריון ומנהל כללי

גדליה דורון
יו"ר דירקטוריון

הצהרת האקטואר בענפי ביטוח כללי

פרק א' – זהות האקטואר

נתבקשתי על ידי מנורה מבטחים ביטוח בע"מ להעריך את ההפרשות המפורטות בפרק ב' להלן בענפי ביטוח כללי עבור הדוחות הכספיים של המבטח (להלן – ההפרשות) מנורה מבטחים ביטוח בע"מ ליום 31 דצמבר 2009 כפי שמפורט להלן.

הריני שכיר של חברת מנורה מבטחים ביטוח בע"מ ומשמש כאקטואר ממונה בביטוח כללי החל מספטמבר 2007. למיטב ידיעתי אין לי קשרים עסקיים אחרים עם המבטח ולא עם בן משפחה של בעל עניין במבטח, ולא עם חברה הקשורה למבטח או גורם אחר המספק שירותים למבטח.

פרק ב' – היקף חוות הדעת האקטוארית

1. נוסח פסקת היקף חוות הדעת האקטוארית

- א. לצורך חישוב ההפרשות של המבטח, הסתמכתי על נתונים אשר הומצאו לי על ידי המבטח. בקשותיי לקבלת מידע ונתונים נענו בצורה מספקת לצורך הערכת ההפרשות לצורכי הדוחות הכספיים. בחנתי את סבירות והלימות הנתונים ובכלל זה השוויתי את הנתונים האמורים לנתוני השנה אליה מתייחס הדוח ולנתוני השנים הקודמות.
- ב. במידת הצורך הסתמכתי בהערכתי גם על נתונים שהתקבלו ממקורות מהימנים אחרים. בחנתי את מידת התאמת הנתונים והרלוונטיות שלהם.
- ג. ההנחות האקטואריות ששימשו אותי בעבודתי, וכן השיטות להערכת ההפרשות המפורטות בסעיף 2 להלן נקבעו על ידי, לפי מיטב שיפוט המקצועי, וזאת בכפוף להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים בסעיף 1 לפרק ג' להלן.
- ד. לצורך חישוב השייר ביקשתי מהגורמים המוסמכים על ביטוח משנה של המבטח מידע בדבר הסדרי ביטוח המשנה של המבטח, יכולת גביית התביעות ובעיות במדיניות התשלום של מבטחי המשנה. בחנתי על סמך המידע שנמסר לי את ההשלכות וההשפעות של הסדרי ביטוח המשנה על ההפרשות.
- ה. בחוות דעתי נלקחו בחשבון גם העניינים הבאים:
  - (1) ההפרשה שחושבה בגין הסדר ביטוח שיורי ("הפולי"), נעשתה תוך התבססות על חישוב שנעשה ע"י ה"פולי".
  - (2) ההפרשה שחושבה עבור ביטוחים משותפים בהם החברה אינה מבטח מוביל בוצעה על ידי, לפי ניסיון של חלקנו בעסקים אלה.
  - (3) אין הפחתה בגין העדר מתאם בין הענפים השונים בהפרשה.

2. נתונים המצורפים לפסקת היקף חוות הדעת האקטוארית

ליום 31 דצמבר 2009
ברוטו (אלפי ₪)   שייך (אלפי ₪)

ענפים סטטיסטיים

2,411	24,065	אובדן רכוש
14,971	31,490	מקיף דירות
820	1,320	בנקים למשכנתאות
16,070	26,085	בתי עסק
86,844	133,905	רכב רכוש
12,547	48,684	ביטוח הנדסי
1,241,934	1,310,229	רכב חובה
197,682	208,904	אחריות מעבידים
112,414	125,181	צד שלישי
49,864	62,830	אחריות מקצועית למעט אחריות נושאי משרה ודירקטורים
16,384	16,996	אחריות המוצר
1,236	33,108	כלי טייס ושייט ומטענים בהובלה

1,753,177   2,022,797   סה"כ ענפים סטטיסטיים

2,066   2,977   **ענפים שאינם סטטיסטיים (1)**

1,755,243   2,025,774   **סה"כ ענפים סטטיסטיים ושאנם סטטיסטיים**

64,111   64,111   **הוצאות עקיפות (2)**

פרמיה בחסר :

0	רכב חובה
0	רכב רכוש
0	מקיף דירות

סה"כ תביעות תלויות והפרשה לפרמיה בחסר

1,819,354   2,089,885   **המחושבות לפי הערכה אקטוארית**

(1) ענפים שאינם סטטיסטיים : סיכונים מיוחדים ודמי מחלה

ענפים שלא נכללו בהערכה האקטוארית : ענפי ערבויות וענף אחריות נושאי משרה ודירקטורים
(2) למעט בנקים למשכנתאות וכלי שייט ; התביעות אינן מסולקת בחברה.

אני מצהיר ומאשר כי בכל הענפים למעט אחריות נושאי משרה ודירקטורים :

1. הערכתי את הפרשות המבטח המפורטות בפרק ב' בהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים להלן, והכול כתוקפם ביום הדוח הכספי :
  - א. הוראות חוק הפיקוח על עסקי ביטוח, התשמ"א – 1981 והתקנות לפיו ;
  - ב. הוראות והנחיות המפקח על הביטוח ;
  - ג. כללים אקטוארים מקובלים.
2. לאחר שבחנתי את הנתונים המוזכרים בפרק ב', הגעתי לידי מסקנה כי הנתונים סבירים ומספקים, וכי ניתן להסתמך עליהם לצורך הערכתי.
3. ההנחות והשיטות להערכת ההפרשות נקבעו על ידי, לפי מיטב שיקול דעתי המקצועי ובהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים לעיל.
4. ההפרשות המפורטות בפרק ב' סעיף 1.א.2, בגין הענפים הסטטיסטיים (אובדן רכוש, מקיף דירות, בתי עסק, רכב רכוש, ביטוח הנדסי, רכב חובה, אחריות מעבידים, אחריות צד שלישי, אחריות מקצועית למעט אחריות נושאי משרה ודירקטורים, אחריות המוצר, כלי טיס, כלי שיט, מטענים בהובלה) מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי רזרבה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין התביעות התלויות, המוגדרות לעיל, בכל ענף סטטיסטי שפורט בנפרד, כתוקפם ביום הדוח הכספי.
5. ההפרשות המפורטות בפרק ב' סעיף 1.א.2, מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי רזרבה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין התביעות התלויות בענפים הסטטיסטיים והלא סטטיסטיים במקובץ, כתוקפם ביום הדוח הכספי.
6. ההפרשה המפורטת בפרק ב' סעיף 2.א.2, מהווה לפי מיטב ידיעתי והערכתי רזרבה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין הוצאות עקיפות ליישוב התביעות עבור כל שנות החיתום, כתוקפם ביום הדוח הכספי.
7. ההפרשות המפורטות בפרק ב' סעיף 3.א.2, מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי רזרבה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין פרמיה בחסר ברמת השייר (ככל שקיימת פרמיה בחסר) בענפים שפורטו, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

1. לאחרונה הפיצה אגודת האקטוארים טיוטת עקרונות וכללי מקצוע בנוגע להערכת התביעות התלויות, לרבות התייחסות להיוון, תיעודי גילוי והצהרת האקטואר לגבי עתודות אלו. כמו כן, כוללת הטיוטה עקרונות בנושא איכות הנתונים בנוגע לחישובי אקטואריה. ההערות האקטואריות מבוססות על העקרונות וכללי מקצוע אלו.
2. לא הערכתי את ענף אחריות נושאי משרה ודירקטורים, זאת מאחר והניסיון אינו מתאים לביסוס הערכה אקטוארית;

חתימה

עמיר פלד
שם האקטואר

אקטואר ביטוח כללי
תפקיד

22 מרץ 2010
תאריך

הצהרת אקטואר ביטוח חיים

פרק א' – זהות האקטואר

נתבקשתי על ידי מנורה מבטחים חברה לביטוח להעריך את ההפרשות המפורטות בפרק ב' להלן בביטוח חיים עבור הדוחות הכספיים של המבטח (להלן – ההפרשות) מנורה מבטחים חברה לביטוח ליום 31 דצמבר 2009 כפי שמפורט להלן.

אני משמשת אקטוארית ממונה בביטוח חיים של המבטח מאז מרץ 2009. אינני בעלת עניין במבטח או בן משפחה של בעל עניין במבטח.

פרק ב' – היקף חוות הדעת האקטוארית

1. חוות הדעת האקטוארית

לצורך חישוב ההפרשות של המבטח, הסתמכתי על נתונים אשר הומצאו לי על ידי המבטח. בקשותיי לקבלת מידע ונתונים נענו בצורה מספקת לצורך הערכת ההפרשות לצורכי הדוחות הכספיים. בחנתי את סבירות והלימות הנתונים ובכלל זה השוויתי את הנתונים האמורים לנתוני השנה אליה מתייחס הדוח ולנתוני השנים הקודמות.

במידת הצורך הסתמכתי בהערכתי גם על נתונים שהתקבלו ממקורות מהימנים אחרים. בחנתי את מידת התאמת הנתונים והרלוונטיות שלהם.

ההנחות האקטואריות ששימשו אותי בעבודתי, וכן השיטות להערכת ההפרשות המפורטות להלן נקבעו על ידי, לפי מיטב שיפוטי המקצועי, וזאת בכפוף להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים בסעיף 1 לפרק ג' להלן.

לצורך חישוב השייר ביקשתי מהגורמים המוסמכים על ביטוח משנה של המבטח מידע בדבר הסדרי ביטוח המשנה של המבטח, יכולת גביית התביעות ובעיות במדיניות התשלום של מבטחי המשנה. בחנתי על סמך המידע שנמסר לי את ההשלכות וההשפעות של הסדרי ביטוח המשנה על ההפרשות.

בחוות דעתי נלקחו בחשבון גם העניין הבא:

ההפרשה שחושבה בגין ביטוחים משותפים בהם החברה אינה מובילה, חושבה כחלק היחסי של מנורה מבטחים בהפרשה שחושבה על ידי המבטחים המובילים.

2. נתונים המצורפים לפסקת היקף חוות הדעת האקטוארית

א. בנספח ב' (טופס 12א' ו12ב') מפורטים סכומי ההפרשות, באלפי ₪, הן ברמת הברוטו והן ברמת השייר.

1. הפרשה לתביעות תלויות (תביעות שאירעו אך טרם שולמו במלואן, בין אם אושרו ובין אם לאו, למעט תביעות המשולמות כקצבאות כגון: סיעודי, אכ"ע והכנסה למשפחה) וההוצאות הישירות והעקיפות הנובעות מהן (כולל הפרשה לתביעות שעליהן המבטח טרם קיבל דיווח) –

Reserve for Unpaid Losses (Incurred but Unpaid Claims) and Unpaid Allocated and Unallocated Loss Adjustment Expenses (Including IBNR)

2. הפרשה (עתודה) הנובעת מתנאי חוזה הביטוח בביטוח חיים בנפרד, לרבות –

א. עתודה לתכנית עם צבירה;

ב. הפרשה הנדרשת כאשר חלק מהפרמיה הנגבית בשנים המוקדמות של החוזה מיועדת למתן כיסוי עתידי במועד מאוחר יותר, כגון: הפרשה בגין פרמיה קבועה, ברות ביטוח והמשכיות;

3. חלק העתודה בגין תביעות בתשלום, לרבות תביעות המשולמות כקצבאות כגון: סיעודי, אכ"ע והכנסה למשפחה.

4. הפרשה בגין השתתפות ברווחים.

5. השלמה הנובעת מבדיקת נאותות העתודה.

6. אחר - הפרשות נוספות לפי הוראות המפקח, כגון: הפרשה בגין עתודה להשלמה (DAC), השלמת העתודה לפוליסות גמלא.

ב. השפעת השינויים המפורטים בהמשך על ההפרשות, באלפי ש"ח, הן ברמת הברוטו והן ברמת השייר.

א. עבור פוליסות שנכנסו לתוקף לאחר תום תקופת הדוח הכספי השנתי האחרון – סכום ההתאמה של ההפרשות, אשר נובע מההבדלים בין הנחות בסיס הפרמיה לבין הנחות בסיס ההפרשה.

ב. עבור פוליסות שנכנסו לתוקף לפני הדוח הכספי השנתי האחרון - סכום ההתאמה של ההפרשות, אשר נובע משינויים בהנחות, בשיטות או ברמת הפרמיה הצפויה להיגבות, ומתיקונים אחרים.

פרק ג' – חוות הדעת

אני מצהיר ומאשר כי בענף ביטוח חיים:

1. הערכתי את הפרשות המבטח המפורטות בפרק ב' בהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים להלן, והכול כתוקפם ביום הדוח הכספי:

א. הוראות חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א – 1981 והתקנות לפיו;

ב. הוראות והנחיות המפקח על הביטוח;

ג. כללים אקטואריים מקובלים.

2. לאחר שבחנתי את הנתונים המוזכרים בפרק ב', הגעתי לידי מסקנה כי הנתונים סבירים ומספקים, וכי ניתן להסתמך עליהם לצורך הערכתי.

3. ההנחות והשיטות להערכת ההפרשות נקבעו על ידי, לפי מיטב שיקול דעתי המקצועי ובהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים לעיל.

4. ההפרשות המפורטות בפרק ב', מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין חבותו הנובעת מחוזי ביטוח חיים, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

פרק ד' – הערות והבהרות

1. הערות

פירוט סוגי עתודות הביטוח והשיטות לקביעתן מופיעים בביאור 39 לדוחות הכספיים.
הטבלאות בנספחים להלן נערכו עפ"י ההנחיות המפקח על הביטוח, והרכב הנתונים בהם אינו בהכרח תואם להרכב הנתונים המופיע בדוחות הכספיים ובביאורים של החברה.
הפרשה בגין השתתפות ברווחים נרשמת במאזן בסעיף זכאים ויתרות זכות.

2. שינויים והתאמות מהותיים

א. עדכון פרמטרים ושינויים בעתודה לסיעודי

קבוצה גדולה של פוליסות עם מרכיב סיעודי עברה להיות מחשובת לפי שיטת פוליסות אישיות כאשר בעבר הקבוצה היתה במסגרת קולקטיבי וחושבה לפי מאפייני פוליסות קולקטיביות.

ב. עדכון פרמטרים בחישוב העתודות באובדן כושר עבודה

התאמנו את העתודה ביתר דיוק לפרמטרים השונים של הכיסויים לעומת השיטה הקיימת שהתבססה במקרים שונים על פרמטרים כלליים יותר, ובכך שיפרנו את דיוק הרזרבה.

ג. שינויים בהוונים

בפוליסות הוצאות רפואיות ישנות שינינו את שיעור ריבית ההון מ-4.5% ל-2.5%.
בעתודה המיוחדת להשלמה בפוליסות קצבה אנחנו מעדכנים את שיעורי הריבית השונים לפי שיעורי ריבית חסרות סיכון המשתנים כל חודש.

רגינה חייקין

22 מרץ 2010

חתימה

שם האקטואר הממונה

תאריך

טופס 12א' תביעות תלויות, עתודה ועתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל - ברוטו

שם החברה: ממורה חב' לבטוח בע"מ

(באלפי ₪)

ליום: 31/12/2009

סה"כ	חסכון וסיכון מוות (קלאסי, מסורתי)		חסכון טהור או מרכיב החיסכון בפוליסות (עדיף, מסלול)		סיכון מוות טהור או מרכיב סיכון מוות בפוליסה		אכ"ע	סיעודי		כיסויים (אחרים 1)
	מבטיח תשואה	משתתף	מבטיח תשואה	משתתף	פרט	קבוצתי		פרט	קבוצתי	
	א1	ב1	א2	ב2	א3	ב3	4	א5	ב5	6
1000 תביעות תלויות	137,098	4,678	1,801	7,404	37,292	8,346	133	6	0	70,085
2000 עתודה (סה"כ שורות 1א2 עד 6)	14,829,329	1,444,901	1,294,454	8,681,550	21,353	9,185	638,052	335,318	4,274	55,275
2110 פוליסות הכוללות מרכיב	3,629,281	0	1,257,218	49,702	2,706	0	22,369	568	0	3,101
2120 חסכון (לרבות נספחים)	7,733,161	0	1,416,836	0	2,837	0	64,548	5,586	0	11,999
2130 לפי מועד הנפקת	2,464,725	0	73	2,895	2,322,894	0	133,531	0	0	272
2140 הפוליסה:	13,827,167	2,293,618	1,416,909	8,603,951	10,602	0	220,448	6,154	0	15,372
2200 פוליסות שאינן כוללות מרכיב חסכון	403,473	0	0	0	10,751	8,008	49,151	293,810	1,904	39,786
3000 חלק העתודה בגין תביעות בתשלום	406,041	0	0	0	0	0	368,316	35,355	2,370	0
4000 השתתפות ברווחים	1,431	0	0	0	0	1,177	137	0	0	117
5000 השלמה הנובעת מבדיקת נאותות העתודה	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6000 אחר	191,217	51,286	27,992	34,340	77,599	0	0	0	0	0
7000 עתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

(1) כיסויים אחרים, לרבות: נכויות, כפל תאונה וכד'

א8	השפעת התאמת ההפרשות בגין עסקים חדשים	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1ב8	שינויים בהנחות	82,548	0	0	0	0	0	36,096	0	7,179
2ב8	שינויים בשיטות	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3ב8	הבדלים בגובה הפרמיה	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4ב8	שינויים אחרים	0	0	0	0	0	0	0	0	0

תאריך: 22/03/2010 תפקיד 1: אקטוארית ממונה חיים שם האקטואר 1: רגינה חייקין

טופס 12ב' תביעות תלויות, עתודה ועתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל - בשייר

שם החברה: מנורה חב' לבטוח בע"מ

ליום: 31/12/2009

(באלפי ₪)

סה"כ	חסכון וסיכון מוות (קלאסי, מסורתי)		חסכון טהור או מרכיב החיסכון בפוליסות (עדיף, מסלול)		סיכון מוות טהור או מרכיב סיכון מוות בפוליסה		אכ"ע	סיעודי		כיסויים אחרים (1)
	מבטיח תשואה	משתתף	מבטיח תשואה	משתתף	פרט	קבוצתי		פרט	קבוצתי	
	א1	ב1	א2	ב2	א3	ב3	4	א5	ב5	6
1 תביעות תלויות	6,818	4,088	1,801	7,404	30,211	7,636	133	6	0	49,891
2 עתודה (סה"כ שורות 1א2 עד 6)	2,344,750	1,444,767	1,294,335	8,680,956	21,353	9,185	561,840	177,964	3,671	55,275
1א2 פוליסות הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה:	2,293,401	0	1,257,100	49,697	2,706	0	21,846	272	0	3,101
2א2 פוליסות שהונפקו עד שנת 1990	0	1,416,702	0	6,230,766	2,837	0	57,180	2,111	0	11,999
3א2 פוליסות שהונפקו בין השנים 1991-2003	0	73	2,895	2,322,894	5,060	0	129,562	0	0	272
4א2 פוליסות שהונפקו לאחר שנת 2004	2,293,401	1,416,775	1,259,995	8,603,357	10,602	0	208,589	2,384	0	15,372
ב2 פוליסות שאינן כוללות מרכיב חסכון	63	0	0	0	10,751	8,008	42,964	163,455	1,690	39,786
3 חלק העתודה בגין תביעות בתשלום	324,257	0	0	0	0	0	310,150	12,125	1,981	0
4 השתתפות ברווחים	1,431	0	0	0	0	1,177	137	0	0	117
5 השלמה הנובעת מבדיקת נאותות העתודה	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6 אחר	191,217	27,992	34,340	77,599	0	0	0	0	0	0
7 עתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

(1) כיסויים אחרים, לרבות: נכויות, כפל תאונה וכד'

א8	השפעת התאמת ההפרשות בגין עסקים חדשים		0	0	0	0	0	0	0	0
1ב8	השפעת התאמת ההפרשות בגין עסקים קיימים	שינויים בהנחות	54,189	0	0	0	0	10,890	0	7,179
2ב8		שינויים בשיטות	0	0	0	0	0	0	0	0
3ב8		הבדלים בגובה הפרמיה	0	0	0	0	0	0	0	0
4ב8		שינויים אחרים	0	0	0	0	0	0	0	0

הצהרת אקטואר ביטוח בריאות

פרק א' – זהות האקטואר

נתבקשתי על ידי מנורה מבטחים חברה לביטוח להעריך את ההפרשות המפורטות בפרק ב' להלן בביטוח בריאות עבור הדוחות הכספיים של המבטח (להלן – ההפרשות) מנורה מבטחים חברה לביטוח ליום 31 בדצמבר 2009 כפי שמפורט להלן.

הנני שכיר של חברת מנורה מבטחים ומשמש כאקטואר הראשי (משנת 2001) והאקטואר לביטוח בריאות מפברואר 2005. למיטב ידיעתי אין לי קשרים עסקיים אחרים עם המבטח ולא עם בן משפחה של בעל עניין במבטח, ולא עם חברה הקשורה למבטח או גורם אחר המספק שירותים למבטח.

פרק ב' – היקף חוות הדעת האקטוארית

1. נוסח פסקת היקף חוות הדעת האקטוארית

- א. לצורך חישוב ההפרשות של המבטח, הסתמכתי על נתונים אשר הומצאו לי על ידי המבטח. בקשותיי לקבלת מידע ונתונים נענו בצורה מספקת לצורך הערכת ההפרשות לצורכי הדוחות הכספיים. בחנתי את סבירות והלימות הנתונים ובכלל זה השוויתי את הנתונים האמורים לנתוני השנה אליה מתייחס הדוח ולנתוני השנים הקודמות.
- ב. במידת הצורך הסתמכתי בהערכתי גם על נתונים שהתקבלו ממקורות מהימנים אחרים. בחנתי את מידת התאמת הנתונים והרלוונטיות שלהם.
- ג. ההנחות האקטואריות ששימשו אותי בעבודתי, וכן השיטות להערכת ההפרשות המפורטות להלן נקבעו על ידי, לפי מיטב שיפוטי המקצועי, וזאת בכפוף להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים בסעיף 1 לפרק ג' להלן.
- ד. לצורך חישוב השייר ביקשתי מהגורמים המוסמכים על ביטוח משנה של המבטח מידע בדבר הסדרי ביטוח המשנה של המבטח, יכולת גביית התביעות ובעיות במדיניות התשלום של מבטחי המשנה. בחנתי על סמך המידע שנמסר לי את ההשלכות וההשפעות של הסדרי ביטוח המשנה על ההפרשות.
- ה. בחוות דעתי נלקחו בחשבון גם העניינים הבאים:
  - (1) הפרשות בגין עסקים נכנסים מביטוח ישיר אי.די.אי. חברה לביטוח בע"מ, אשר הוערכו על ידי אקטואר חברה זו. לעניין זה, "עסקים נכנסים" כהגדרתם בתקנות הפיקוח על עסקי הביטוח (דרכי חישוב הפרשות לתביעות עתידיות בביטוח כללי), התשמ"ה-1984.
  - (2) ביטוחים משותפים בהם אין החברה מובילה - אין ביטוחים משותפים בהם החברה אינה מבטחת מובילה בתת הענפים שהוערכו.

2. נתונים המצורפים לפסקת היקף חוות הדעת האקטוארית

א.

תת הענף :		פוליסות פרט		פוליסות קבוצתיות	
		שיר	ברוטו	שיר	ברוטו
1. הפרשה לתביעות תלויות והוצאות הישירות הנובעות מהן, באלפי ש"ח					
עסקים המדווחים בביטוח חיים :					
הוצאות רפואיות	496	185	-	-	-
מחלות קשות	19,452	7,165	126	126	126
סה"כ	19,948	7,350	126	126	126
עסקים המדווחים בביטוח כללי :					
הוצאות רפואיות	23,656	7,613	3,279	2,939	2,939
שיניים	148	148	1,426	1,426	1,426
תאונות אישיות	7,835	1,679	כלול בפרט	כלול בפרט	כלול בפרט
נסיעות לחו"ל	849	97	כלול בפרט	כלול בפרט	כלול בפרט
סה"כ	32,488	9,537	4,705	4,365	4,365

2. ההפרשה להוצאות עקיפות לשוב התביעות, באלפי ₪

עסקים המדווחים בביטוח חיים :					
הוצאות רפואיות	10	10	-	-	-
מחלות קשות	234	234	4	4	4
סה"כ	243	243	4	4	4
עסקים המדווחים בביטוח כללי :					
הוצאות רפואיות	585	585	68	68	68
שיניים	3	3	24	24	24
תאונות אישיות	63	63	כלול בפרט	כלול בפרט	כלול בפרט
נסיעות לחו"ל	13	13	כלול בפרט	כלול בפרט	כלול בפרט
סה"כ	664	664	92	92	92

3. ההפרשה הנובעת מתנאי חוזה הביטוח (Contract Reserve) .

עסקים המדווחים בביטוח חיים :					
הוצאות רפואיות	33,674	33,674	-	-	-
מחלות קשות	20,922	20,922	8	8	8
סה"כ	54,595	54,595	8	8	8

תת הענף:		פוליסות פרט		פוליסות קבוצתיות	
		ברוטו	שייר	ברוטו	שייר
<u>עסקים המדווחים בביטוח כללי:</u>					
הוצאות רפואיות	67,586	20,958	1,286	1,315	
שיניים	2	2	2,338	2,338	
תאונות אישיות	-	-	-	-	
נסיעות לחו"ל	-	-	-	-	
סה"כ	67,588	20,960	3,625	3,653	

4. ההפרשה בגין השתתפות ברווחים.

<u>עסקים המדווחים בביטוח חיים:</u>					
מחלות קשות	-	-	117	117	
סה"כ	-	-	117	117	
<u>עסקים המדווחים בביטוח כללי:</u>					
הוצאות רפואיות	-	-	42	42	
שיניים	-	-	-	-	
תאונות אישיות	-	-	-	-	
נסיעות לחו"ל	-	-	-	-	
סה"כ	-	-	42	42	

ב. פירוט השפעת השינויים המפורטים להלן על סכומי ההפרשות:

לא היו שינויים מהותיים.

פרק ג' – חוות הדעת

אני מצהיר ומאשר כי בתת ענפי הבריאות הבאים:

- א. הוצאות רפואיות.
- ב. מחלות קשות.
- ג. שיניים.
- ד. תאונות אישיות.
- ה. נסיעות לחו"ל.

1. הערכתי את הפרשות המבטח המפורטות בפרק ב' בתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים להלן, והכל כתוקפם ביום הדו"ח הכספי:
א. הוראות חוק הפיקוח על עסקי ביטוח, התשמ"א-1981 והתקנות לפיו;
ב. הוראות המפקח על הביטוח;
ג. כללים אקטואריים מקובלים.
2. לאחר שבחנתי את הנתונים המוזכרים בפרק ב', הגעתי לידי מסקנה כי הנתונים סבירים ומספקים, וכי ניתן להסתמך עליהם לצורך הערכת.

ד"ר אברהם לוונגליק, אקטואר ראשי

3. ההנחות והשיטות להערכת ההפרשות נקבעו על ידי, לפי מיטב שיקול דעתי המקצועי ובהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים לעיל.
4. ההפרשות המפורטות בפרק ב', מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי רזרבה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין חבותו הנובעת מחוזי ביטוח בריאות השייכים לתת ענפי הבריאות שפורטו לעיל; כתוקפם ביום הדוח הכספי.

פרק ד' – הערות והבהרות

1. הערות

1. דלות הנתונים הרלוונטיים בתת ענפי עובדים זרים ונסיעות לחו"ל לא אפשרו להעריך את הרזרבות בתת ענפים אלה.
2. לא הייתה אפשרות להפריד בין הקולקטיבים לפוליסות הפרט בתת ענפי תאונות אישיות ונסיעות לחו"ל, והכול נכלל בעמודת פוליסות הפרט.
3. למרות שלפי דרישות IFRS ביטוחי הבריאות כלולים בדיווח ביטוח חיים, דו"ח זה מתייחס לחלוקת תת הענפים כפי שבוצעה בשנים עברו בהתאם להנחיות הפיקוח.

חתימה

אברהם לוונגליק
שם האקטואר

אקטואר ראשי
תפקיד

22 מרץ 2010
תאריך

הצהרות אקטוארים

הצהרת אקטואר - ענפי ביטוח כללי (למעט ענף רכב חובה)

הצהרת האקטואר - ענף רכב חובה

הצהרת האקטואר - ביטוח בריאות

הצהרת אקטואר - ענפי ביטוח כללי (למעט ענף רכב חובה)

מצ"ב הצהרת אקטואר הכוללת חוות דעת בדבר הערכת ההפרשות לתביעות תלויות. הצהרה זו אינה כוללת את ענף רכב חובה, עבורו קיימת הצהרה נפרדת.

פרק א' – (הצהרת אקטואר) זהות האקטואר

נתבקשתי על ידי שומרה חברה לביטוח בע"מ (להלן: "שומרה") להעריך את ההפרשות המפורטות בפרק ב' להלן בענפי ביטוח כללי (למעט ענף רכב חובה) עבור הדוחות הכספיים של המבטח שומרה (להלן: "ההפרשות") ליום 31.12.2009, כפי שמפורט להלן.

הנני עובד שומרה. בחודש יולי 2007 מוניתי לאקטואר ממונה בתחום ביטוח כללי (למעט ענף ביטוח חובה). למיטב ידיעתי, אינני עניין ואינני מחזיק באמצעי שליטה בשומרה. אין לי קשר עסקי עם בעל עניין בשומרה או עם בן משפחה של בעל עניין בשומרה, לרבות קשרים עסקיים עם חברה בת של שומרה או עם חברה הקשורה לשומרה.

פרק ב' – (הצהרת אקטואר) היקף חוות הדעת האקטוארית

1. נוסח פסקת היקף חוות הדעת האקטוארית

- א. לצורך חישוב ההפרשות של המבטח, הסתמכתי על נתונים אשר הומצאו לי על ידי המבטח. בקשותיי לקבלת מידע ונתונים נענו בצורה מספקת לצורך הערכת ההפרשות לצורכי הדוחות הכספיים. בחנתי את סבירות והלימות הנתונים ובכלל זה השוויתי את הנתונים האמורים לנתוני השנה אליה מתייחס הדוח ולנתוני השנים הקודמות.
- ב. במידת הצורך הסתמכתי בהערכתי גם על נתונים שהתקבלו ממקורות מהימנים אחרים. בחנתי את מידת התאמת הנתונים והרלוונטיות שלהם.
- ג. ההנחות האקטואריות ששימשו אותי בעבודתי, וכן השיטות להערכת ההפרשות המפורטות בסעיף 2 להלן נקבעו על ידי, לפי מיטב שיפוטי המקצועי, וזאת בכפוף להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים בסעיף 1 לפרק ג' להלן.
- ד. לצורך חישוב השייר, ביקשתי מהגורמים המוסמכים על ביטוח משנה בשומרה מידע בדבר הסדרי ביטוח המשנה של המבטח, יכולת גביית התביעות ובעיות במדיניות התשלום של מבטחי המשנה. בחנתי על סמך המידע שנמסר לי את ההשלכות וההשפעות של הסדרי ביטוח המשנה על ההפרשות.
- ה. בחוות דעתי נלקחו בחשבון גם העניינים הבאים:

(1) לעניין ההפרשה שחושבה בגין הסדר ביטוח שיורי ("הפול") או בגין עסקים נכנסים – לא רלוונטי.

(2) ההפרשה שחושבה עבור כל הביטוחים המשותפים בהם החברה אינה מבטח מוביל (היו כאלה עד שנת חיתום 2001 בלבד), חושבה על ידי המבטחים המובילים והועברה לידי.

(3) לא בוצעה הפחתה בעתודות בגין האפשרות של העדר מתאם בין הענפים.

2. נתונים המצורפים לפסקת היקף חוות הדעת האקטוארית

ליום 31 דצמבר 2009		
ש"ר (אלפי ₪)	ברוטו (אלפי ₪)	
		א. הפרשה לתביעות תלויות והוצאות הישירות הנובעות מהן (כולל הפרשה לתביעות שעליהן המבטח טרם קיבל דיווח)
		א. ענפים סטטיסטיים:
39,730	40,112	ביטוח רכב מנועי – רכוש (עצמי וצד שלישי)
1,214	3,400	ביטוח מקיף לדירות
10,101	10,848	ביטוח מפני אחריות מעבידים
10,396	15,971	ביטוח מפני אחריות כלפי צד שלישי
704	3,849	ביטוח מקיף לבתי עסק
62,145	74,180	סה"כ ענפים סטטיסטיים
40	1,113	ענפים שאינם סטטיסטיים ⁽¹⁾
62,185	75,293	ב. סה"כ ענפים סטטיסטיים ושאנם סטטיסטיים
		א. הוצאות עקיפות ⁽²⁾
1,778	1,778	סה"כ ענפים סטטיסטיים ושאנם סטטיסטיים
		א. הפרשה לפרמיה בחסר:
0	לא נדרש להצהיר	ביטוח רכב מנועי – רכוש (עצמי וצד שלישי)
0	לא נדרש להצהיר	ביטוח מקיף לדירות
		סה"כ תביעות תלויות והפרשה לפרמיה בחסר
63,963	77,071	המחושבות לפי הערכה אקטוארית

(1) ענפים שאינם סטטיסטיים: ביטוח הנדסי, ביטוח קבלנים, ביטוח יהלומים.

(2) ההפרשה להוצאות עקיפות הינה עבור כל שנות החיתום.

פרק ג' – (הצהרת אקטואר) חוות הדעת

אני מצהיר ומאשר כי בענפים הבאים (כהגדרתם בהודעת הפיקוח על עסקי ביטוח (ענפי ביטוח), התשמ"ה - 1985):

- א. ביטוח רכב מנועי - רכוש (עצמי וצד שלישי) - סעיף 1(א)(9).
  - ב. ביטוח מקיף לדירות - סעיף 1(א)(12).
  - ג. ביטוח מפני אחריות מעבידים - סעיף 1(א)(7).
  - ד. ביטוח מפני אחריות כלפי צד שלישי - סעיף 1(א)(14).
  - ה. ביטוח מקיף לבתי עסק - סעיף 1(א)(12).
1. הערכתי את הפרשות המבטח המפורטות בפרק ב' בהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים להלן, והכל כתוקפם ביום הדוח הכספי:
    - א. הוראות חוק הפיקוח על עסקי ביטוח, התשמ"א - 1981 והתקנות לפיו;
    - ב. הוראות והנחיות המפקח על הביטוח;
    - ג. כללים אקטוארים מקובלים.
  2. לאחר שבחנתי את הנתונים המוזכרים בפרק ב', הגעתי לידי מסקנה כי הנתונים סבירים ומספקים, וכי ניתן להסתמך עליהם לצורך הערכתי.
  3. ההנחות והשיטות להערכת ההפרשות נקבעו על ידי, לפי מיטב שיקול דעתי המקצועי ובהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים לעיל.
  4. ההפרשות המפורטות בפרק ב' סעיף 1.א.2(א) בגין הענפים הסטטיסטיים: ביטוח רכב מנועי - רכוש, ביטוח מקיף לדירות, ביטוח מפני אחריות מעבידים, ביטוח מפני אחריות כלפי צד שלישי, ביטוח מקיף לבתי עסק - מהוות, לפי מיטב ידיעתי והערכתי, רזרבה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין התביעות התלויות, המוגדרות לעיל, בכל ענף סטטיסטי שפורט בנפרד, כתוקפם ביום הדוח הכספי.
  5. סך ההפרשות המפורטות בפרק ב' סעיף 1.א.2(ב) מהווה, לפי מיטב ידיעתי והערכתי, רזרבה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין התביעות התלויות בענפים הסטטיסטיים והלא סטטיסטיים במקובץ, כתוקפם ביום הדוח הכספי.
  6. ההפרשה המפורטת בפרק ב' סעיף 2.א.2 מהווה, לפי מיטב ידיעתי והערכתי, רזרבה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין הוצאות עקיפות ליישוב התביעות עבור פוליסות שהונפקו בכל שנות החיתום, כתוקפם ביום הדוח הכספי.
  7. ההפרשות המפורטות בפרק ב' סעיף 3.א.2 מהוות, לפי מיטב ידיעתי והערכתי, רזרבה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין פרמיה בחסר ברמת השייר (ככל שקיימת פרמיה בחסר) בענפים שפורטו, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

פרק ד' – (הצהרת אקטואר) הערות והבהרות

1. לאחרונה הפיצה אגודת האקטוארים טיוטת עקרונות וכללי מקצוע בנוגע להערכת התביעות התלויות, לרבות התייחסות להיוון, תיעוד, גילוי והצהרת האקטואר לגבי עתודות אלו. כמו כן, כוללת הטיטה עקרונות בנושא איכות הנתונים בנוגע לחישובי אקטואריה. ההערות האקטואריות מבוססות על העקרונות וכללי מקצוע אלו.
2. בענפים הבאים לא בוצעה הערכה אקטוארית בשל העדר מובהקות סטטיסטית:

ביטוח הנדסי, ביטוח קבלנים, ביטוח יהלומים. בענפים אלו העתודה התבססה על פי הערכת מחלקת התביעות בחברה.

18/03/2010	אקטואר ביטוח כללי	ניר הרמתי	
תאריך	תפקיד	שם האקטואר	חתימה

סוף הצהרת אקטואר - ביטוח כללי (למעט ביטוח רכב חובה)

הצהרת האקטואר - ענף רכב חובה

מצ"ב הצהרת אקטואר בענף רכב חובה בלבד הכוללת חוות דעת בדבר הערכת ההפרשות לתביעות תלויות.

פרק א' – (הצהרת אקטואר) זהות האקטואר

נתבקשתי על ידי שומרה חברה לביטוח בע"מ (להלן: "שומרה") להעריך את ההפרשות המפורטות בפרק ב' להלן, בענף ביטוח רכב חובה עבור הדוחות הכספיים של המבטח (להלן: "ההפרשות") שומרה ליום 31.12.2009, כפי שמפורט להלן. הריני עובד של חברת מנורה מבטחים ביטוח בע"מ ומשמש כאקטואר ממונה בחברה זו בביטוח כללי החל מספטמבר 2007. החל מאפריל 2008 מונית לתפקיד אקטואר ממונה בענף רכב חובה בשומרה. למיטב ידיעתי אין לי קשרים עסקיים אחרים עם אף אחד מהמבטחים הנ"ל ולא עם בן משפחה של בעל עניין אצל המבטחים, ולא עם חברה הקשורה למבטחים או גורם אחר המספק שירותים למבטחים.

פרק ב' – (הצהרת אקטואר) היקף חוות הדעת האקטוארית

1. נוסח פסקת היקף חוות הדעת האקטוארית

1. לצורך חישוב ההפרשות של המבטח, הסתמכתי על נתונים אשר הומצאו לי על ידי המבטח. בקשותיי לקבלת מידע ונתונים נענו בצורה מספקת לצורך הערכת ההפרשות לצורכי הדוחות הכספיים. בחנתי את סבירות והלימות הנתונים ובכלל זה השוויתי את הנתונים האמורים לנתוני השנה אליה מתייחס הדוח ולנתוני השנים הקודמות.
2. במידת הצורך הסתמכתי בהערכתי גם על נתונים שהתקבלו ממקורות מהימנים אחרים. בחנתי את מידת התאמת הנתונים והרלוונטיות שלהם.
3. ההנחות האקטואריות ששימשו אותי בעבודתי, וכן השיטות להערכת ההפרשות המפורטות בסעיף 2 להלן נקבעו על ידי, לפי מיטב שיפוטי המקצועי, וזאת בכפוף להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים בסעיף 1 לפרק ג' להלן.
4. לצורך חישוב השייר, ביקשתי מהגורמים המוסמכים על ביטוח משנה של המבטח מידע בדבר הסדרי ביטוח המשנה של המבטח, יכולת גביית התביעות ובעיות במדיניות התשלום של מבטחי המשנה. בחנתי על סמך המידע שנמסר לי את ההשלכות וההשפעות של הסדרי ביטוח המשנה על ההפרשות.
5. בחוות דעתי נלקחו בחשבון גם העניינים הבאים:
  - א. ההפרשה שחושבה בגין הסדר ביטוח שיורי (להלן - "הפול"), נעשתה תוך התבססות על חישוב שנעשה ע"י ה"פול".
  - ב. אין לחברה ביטוחים משותפים עם חברות אחרות בענף רכב חובה.
  - ג. אין הפחתה בגין העדר מתאם בין הענפים השונים בהפרשה.

2. נתונים המצורפים לפסקת היקף חוות הדעת האקטוארית

ליום 31 דצמבר 2009		
ש"ר (אלפי ₪)	ברוטו (אלפי ₪)	
		א. הפרשה לתביעות תלויות והוצאות הישירות הנובעות מהן (כולל הפרשה לתביעות שעליהן המבטח טרם קיבל דיווח)
		ענפים סטטיסטיים :
439,637	486,740	רכב חובה
439,637	486,740	סה"כ ענפים סטטיסטיים
		ענפים שאינם סטטיסטיים
439,637	486,740	סה"כ ענפים סטטיסטיים ושאנם סטטיסטיים
		א. הוצאות עקיפות
12,190	12,190	רכב חובה
		א. הפרשה לפרמיה בחסר :
0		רכב חובה
		סה"כ תביעות תלויות והפרשה לפרמיה בחסר
451,827	498,930	המחשבות לפי הערכה אקטוארית

פרק ג' – (הצהרת אקטואר) חוות הדעת

אני מצהיר ומאשר כי בענף רכב חובה :

1. הערכתי את הפרשות המבטח המפורטות בפרק ב' בהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים להלן, והכול כתוקפם ביום הדוח הכספי:
  - א. הוראות חוק הפיקוח על עסקי ביטוח, התשמ"א – 1981 והתקנות לפיו;
  - ב. הוראות והנחיות המפקח על הביטוח;
  - ג. כללים אקטואריים מקובלים.
2. לאחר שבחנתי את הנתונים המוזכרים בפרק ב', הגעתי לידי מסקנה כי הנתונים סבירים ומספקים, וכי ניתן להסתמך עליהם לצורך הערכתי.
3. ההנחות והשיטות להערכת ההפרשות נקבעו על ידי, לפי מיטב שיקול דעתי המקצועי ובהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים לעיל.
4. ההפרשות המפורטות בפרק ב' סעיף 1.א.2, בגין הענף הסטטיסטי (רכב חובה) מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי רזרבה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין התביעות התלויות המוגדרות לעיל, בענף הסטטיסטי, כתוקפם ביום הדוח הכספי.
5. סך ההפרשות המפורטות בפרק ב' סעיף 1.א.2 מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי רזרבה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין התביעות התלויות בענפים הסטטיסטיים והלא סטטיסטיים במקובץ, כתוקפם ביום הדוח הכספי.
6. ההפרשה המפורטת בפרק ב' סעיף 2.א.2 מהווה לפי מיטב ידיעתי והערכתי רזרבה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין הוצאות עקיפות ליישוב תביעות עבור כל שנות החיתום, כתוקפם ביום הדוח הכספי.
7. ההפרשות המפורטות בפרק ב' סעיף 3.א.2 מהוות, לפי מיטב ידיעתי והערכתי, רזרבה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין פרמיה בחסר ברמת השייר (ככל שקיימת פרמיה בחסר) בענפים שפורטו, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

פרק ד' – (הצהרת אקטואר) הערות והבהרות

1. לאחרונה הפיצה אגודת האקטוארים טיוטת עקרונות וכללי מקצוע בנוגע להערכת התביעות התלויות, לרבות התייחסות להיוון, תיעודי גילוי והצהרת האקטואר לגבי עתודות אלו. כמו כן, כוללת הטיוטה עקרונות בנושא איכות הנתונים בנוגע לחישובי אקטואריה. ההערכות האקטואריות מבוססות על העקרונות וכללי מקצוע אלו.
2. החל מהמאזן השנתי של שנת 2009 נעשה שימוש במודל BF (Bornhuetter-Ferguson) לחישוב העתודה ברכב חובה, לפיו העתודה, עבור כל שנת חיתום, מחושבת על ידי שקלול של העלות באולטימט המחושבת על סמך ניסיון החברה בלבד עם העלות המתקבלת על ידי שימוש בפרמיית הסיכון עליה המליץ ה-ISO. ההשפעה של שינוי המודל הביאה להקטנת העתודה בברוטו בכ- 9 מיליון ₪ ובשייר בכ- 6.5 מיליון ₪.

תאריך	18/03/2010	אקטואר ממונה רכב חובה	פלד עמיר	חתימה
		תפקיד	שם האקטואר	

סוף הצהרת אקטואר - ביטוח רכב חובה

הצהרת אקטואר - ביטוח בריאות

מצ"ב הצהרת אקטואר הכוללת חוות דעת בדבר הערכת ההפרשות לתביעות תלויות.

פרק א' - (הצהרת אקטואר) זהות האקטואר

נתבקשתי על ידי שומרה חברה לביטוח בע"מ (להלן: "שומרה") להעריך את ההפרשות המפורטות בפרק ב' להלן בענפי ביטוח כללי (למעט ענף רכב חובה) עבור הדוחות הכספיים של המבטח שומרה (להלן: "ההפרשות") ליום 31.12.2009, כפי שמפורט להלן.

הנני עובד שומרה. בחודש מרץ 2005 מונית לאקטואר ממונה בתחום ביטוח כללי (למעט ענף ביטוח חובה). למיטב ידיעתי, אינני בעל עניין ואינני מחזיק באמצעי שליטה בשומרה. אין לי קשר עסקי עם בעל עניין בשומרה או עם בן משפחה של בעל עניין בשומרה, לרבות קשרים עסקיים עם חברה בת של שומרה או עם חברה הקשורה לשומרה.

פרק ב' - (הצהרת אקטואר) היקף חוות הדעת האקטוארית

1. היקף חוות הדעת האקטוארית

- א. לצורך חישוב ההפרשות של המבטח, הסתמכתי על נתונים אשר הומצאו לי על ידי המבטח. בקשותיי לקבלת מידע ונתונים נענו בצורה מספקת לצורך הערכת ההפרשות לצורכי הדוחות הכספיים. בחנתי את סבירות והלימות הנתונים ובכלל זה השוויתי את הנתונים האמורים לנתוני השנה אליה מתייחס הדוח ולנתוני השנים הקודמות.
- ב. במידת הצורך הסתמכתי בהערכתי גם על נתונים שהתקבלו ממקורות מהימנים אחרים. בחנתי את מידת התאמת הנתונים והרלוונטיות שלהם.
- ג. ההנחות האקטואריות ששימשו אותי בעבודתי, וכן השיטות להערכת ההפרשות בענפים המפורטים להלן נקבעו על ידי, לפי מיטב שיפוטי המקצועי, וזאת בכפוף להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים בסעיף 1 לפרק ג' להלן.
- ד. לצורך חישוב השייר, ביקשתי מהגורמים המוסמכים על ביטוח משנה של המבטח מידע בדבר הסדרי ביטוח המשנה של המבטח, יכולת גביית התביעות ובעיות במדיניות התשלום של מבטחי המשנה. בחנתי על סמך המידע שנמסר לי את ההשלכות וההשפעות של הסדרי ביטוח המשנה על ההפרשות.
- ה. בחוות דעתי נלקחו בחשבון גם העניינים הבאים:

- (1) הפרשה שחושבה בגין עסקים נכנסים – אין לחברה עסקים נכנסים.
- (2) הפרשה שחושבה עבור תת ענף תאונות אישיות, תת ענף בו לחברה פוליסות משותפות שמקורן בביטוחים קבוצתיים (שנערכו עד שנת 2000 בלבד), הוערכה על ידי המבטחים המובילים והועברה לידיי.

2. נתונים המצורפים לפסקת היקף חוות הדעת האקטוארית

ליום 31 דצמבר 2009		
אלפי ש"ח		
שייר	ברוטו	
		א. הפרשה לתביעות תלויות והוצאות הישירות הנובעות מהן (כולל הפרשה לתביעות שעליהן המבטח טרם קיבל דיווח)
		(א). תת ענף הבריאות תאונות אישיות:
166	1,661	ביטוחי פרט
124	266	ביטוח קבוצתי
290	1,927	סה"כ תת ענף הבריאות תאונות אישיות
		א.2. הוצאות עקיפות ⁽¹⁾
51	51	ביטוחי פרט
0	0	ביטוח קבוצתי
		סה"כ תביעות תלויות והפרשה לפרמיה בחסר
341	1,978	המחושבות לפי הערכה אקטוארית

(1) ההפרשה להוצאות עקיפות הינה עבור כל שנות החיתום.

א.3. לא בוצעה הפרשה מתנאי חוזה הביטוח.

א.4. לא בוצעה הפרשה בגין השתתפות ברווחים - הנ"ל לא נמצא בתנאי הפוליסות.

פרק ג' (הצהרת אקטואר) - חוות הדעת

אני מצהיר ומאשר כי בתת ענף הביטוח תאונות אישיות:

1. הערכתי את הפרשות המבטח המפורטות בפרק ב' בהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים להלן, והכל כתוקפם ביום הדוח הכספי:

א. הוראות חוק הפיקוח על עסקי ביטוח, התשמ"א - 1981 והתקנות לפיו;

ב. הוראות והנחיות המפקח על הביטוח;

ג. כללים אקטוארים מקובלים.

2. לאחר שבחנתי את הנתונים המוזכרים בפרק ב', הגעתי לידי מסקנה כי הנתונים סבירים ומספקים, וכי ניתן להסתמך עליהם לצורך הערכת.

3. ההנחות והשיטות להערכת ההפרשות נקבעו על ידי, לפי מיטב שיקול דעתי המקצועי ובהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים לעיל.

4. ההפרשות המפורטות בפרק ב' מהוות, לפי מיטב ידיעתי והערכתי, רזרבה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין חבותו הנובעת מחוזי ביטוח בריאות השייכים לתתי ענפי הבריאות שפורטו לעיל, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

פרק ד' (הצהרת אקטואר) - הערות והבהרות

2. לאחרונה הפיצה אגודת האקטוארים טיוטת עקרונות וכללי מקצוע בנוגע להערכת התביעות התלויות, לרבות התייחסות להיוון, תיעוד, גילוי והצהרת האקטואר לגבי עתודות אלו. כמו כן, כוללת הטיטה עקרונות בנושא איכות הנתונים בנוגע לחישובי אקטואריה. ההערכות האקטואריות מבוססות על העקרונות וכללי מקצוע אלו.
3. בתת ענף תאונות אישיות לא בוצעה הערכה אקטוארית בשל המיעוט בנתונים.
לגבי עסקים נכנסים בתת ענף תאונות אישיות – ביטוחים קבוצתיים ("ביטוח משותף", עד שנת 2000 בלבד) התקבלו נתונים כספיים מהחברות המובילות (מגדל חברה לביטוח בע"מ ודקלה חברה לביטוח בע"מ).
- לגבי תת ענף תאונות אישיות - ביטוחי פרט - נלקחו הערכות החברה הקיימות במחלקת התביעות, ולכך נוספה הפרשה נוספת על פי שיקול דעת האקטואר.
4. בחודש מרץ 2008 החברה השיקה מוצר חדש בתחום תאונות אישיות פרט בשם: "שומרה E", מהלך שהביא לגידול ניכר בכמות פוליסות הפרט. החברה המשיכה בשיווק יזום של המוצר גם במהלך שנת 2009.

18/03/2010	אקטואר ביטוח בריאות	ניר הרמתי	
תאריך	תפקיד	שם האקטואר	חתימה

סוף הצהרת אקטואר - ביטוח בריאות